

6638

82
22

Epistola.

nouis typis excussum. Sed cum intus
 & incutè id scrutati essemus, non libuit
 desistere ab incepto, quin hoc ipso pro-
 pensiores facti sumus ad ipsum denuò
 excudendum, nec ideo nostram operam
 ingratham fore putauimus. Quod opus
 cui potius quàm tibi dicandum esset, pa-
 ter amplissime, qui tot nominibus ipsum
 illustrabis, vt sola tui nominis authori-
 te quanuis per se probatum non esset, pro-
 batissimum redderetur. Quare honestis
 conatibus adsis & solita in omnibus hu-
 manitate in hunc authorem etiam vtere,
 vt tuis auspicijs excussus, omnes studio-
 sos ad se (vt solet) alliciat, & quem
 ipse, si viueret, nunc patronum eligeret,
 te præstes. Sed quid ego hæc? quasi
 verè qui nunquam priuato homini subsi-
 dium imploranti subtraxit, nunc publi-

Epistola.

cam causam proditurus sit. Quòd si hęc
operam tibi gratam resciero, dabo
operam vt alia sub tuo nomine
excudantur. Vale gene-
ris & nobilitatis decus.

INDEX

EORVM QVAE IN

hac Summa tractantur, iuxta
ordinem literarum.

A

ABORSVS quando sit peccatū, & quando inducat irregularitatem.

Absolutio à peccatis à parte forma.

Absolutio à parte absoluentis.

Absolutionis impedimēta.

Absolutio ab excommunicatione.

Absolutio ab excommunicatione ex parte potestatis absolutoriae.

Absolutio ab excommunicatione minore.

Acceptio personarum.

Acedia.

Adulatio.

Adulterium.

Aduocati & procuratoris offitio iniquitates.

Alchimia quando sit peccatum.

Ambitio.

Apostasia.

Arrogantia.

Affassinus.

Astrorum obseruatio.

Astutia.

Auaritia.

Audacia.

Aruspiciū.

Augurium.

Auspiciū.

B

Bellum.

Beneficiū ecclesiasticū.

Bestialitas.

Blasphemia.

C

CAlumnia.

Casus reseruatī.

Chorearum peccatum.

Clericorum peccata.

Cogitationis peccata.

Collusio.

Colūbariū habere quomodo & quando liceat.

Communio sacramentalis.

Concubinatus.

Concussionis crimen.

Confessionis sacramentalis

I N D E X.

- xvj. conditiones.
- Confessio quando fit iteranda.
- Confessoris quinque conditiones.
- Confirmationis sacramentū, quod chrisma dicitur.
- Coniuratio.
- Conscientia.
- Contemptus peccatum.
- Contemptus causa peccati.
- Contritionis quinque consideranda.
- Contumacia.
- Contumelia.
- Conuitium.
- Correctionis qua subditi à superioribus corrigi debent, omisio.
- Correctionis fraternę omisio.
- Crudelitas.
- Curiositas.
- D.
- D**ecimarum solutionis omisio.
- Defensio manualis dupliciter redditur illicita.
- Delectatio morosa.
- Derisio seu irrisio.
- Desperatio.
- Detractio.
- Detrahere sibi ipsi.
- Disputationis de fide dubitando de veritate fidei peccatum.
- Discordia.
- Dispensationis in lege siue voto & similibus peccatum.
- Diuinatio.
- Doctore fieri, aut facere notabiliter insufficientem.
- Dolus.
- Duellum.
- E.
- E**bricitas.
- Electio Ecclesiastici pastoris.
- Electio secularis officialis.
- Eleemosynam non facere in duobus casibus est peccatum.
- Emerere re minoris iusto pretio.
- Emerere iura aliena bonorum temporalium.
- Emptio quot modis sit illicita.
- Emulatio.
- Episcopi peccata peculiaria.
- Erubescencia.
- Euagatio mentis.
- Excommunicationis notitia in quibus sit confessori necessaria.

Excommunicatio.

Casus excommunicationis.

Et primò contra hæreticos.

- I**N hæreticos & fautores eorum.&c. cap. j.
In dominos temporales circa negocium inquisitionis
contra hæreticos deficientes. cap. ij.
In inquisitores contra hæreticos non procedentes, vel fal-
so hæresim imponentes. cap. iij.
In inquisitores & vicarios ipsorum, vel Episcoporum, seu
capitulorum, sede vacante pecuniam illicite extor-
quentes.&c. cap. liij.
In fraticellos seu bisochos, seu beghinos. cap. v.
In mulieres statù beghinatus assumptù sectâtes.& c. ca. vj.

Contra schismaticos.

- I**n pertinaciter se ab obedientia Roma . Pontific. subtra-
hentes. cap. vij.
In præsumptuosè tenentes quòd ordinationes ab Octa-
uiano & Guidone factæ sunt ratæ.&c. cap. viij.
In eum qui de tertiæ partis Cardinalium nominatione
confusus, Papæ sibi nomen vsurpat.&c. cap. ix.

Contra manum violentam.

- I**n eos qui in Clericum vel monachum manus violentas
inijciunt. cap. x.
In eum qui Cardinales hostiliter fuerit insecutus vel per-
cussit.&c. cap. xj.
In iniuriosè Pontificem percutientes.&c. cap. xij.
In offendentes Romipetas. cap. xij.
In eos qui ad Apostolicam sedem venientes vel receden-
tes ab eadem capiunt, spoliant, & detinent.&c. cap. xiiij.

Excommunicatio.

- In eos qui ad Roma. cur. super suis causis recurrentes. &c. offendunt. cap. xv.
In eum qui aliquem Christianum per assassinos interfecerit, vel interfici mandauerit. &c. cap. xvj.
In eos qui terras Roma. Eccle. offendunt. cap. xvij.
In latrones maritimos. cap. xvij.
In eos qui sedem Apostolicam in suis victualibus offendunt. cap. xix.
In eos qui contra Christianum principatum opem ferunt inimicis crucis Christi. cap. xx.
In effractores & spoliatores locorum sacrorum. cap. xxj.
In incendiarios. cap. xxij.
In eos qui naufragorū Christianorū bona rapiūt. ca. xxij.

Contra offendentes Apostolicam sedem.

- In cardinales in electione Papæ simoniam committentes. cap. xxiiij.
In appellantes ad futurum concilium. cap. xxv.
In literarum Apostolicarum falsarios. &c. cap. xxvj.
In offendentes Apostolicam sedem tam in suis suorūq; literis, processibus, & executionibus, quàm in iurisdictionum, fructuum, reddituum, & prouentuum vacantium vsurpatione. cap. xxvij.
In impugnantes literas electi in Papam antequàm coronentur. cap. xxvij.
In inhibentes ne sine ipsorum aut principum beneplacito mandentur executioni literæ Apostolicæ. cap. xxix.
In offendetes Apostol. sedē in cognitione causarū. ca. xxx.

Contra offendentes Ecclesiasticam libertatem.

Excommunicatio.

- In eos qui Ecclesiasticam libertatem post statuta seu consuetudines offendunt. cap. xxxj.
- In eos qui repræsalias aduersus personas Ecclesiasticas concedunt. cap. xxxij.
- In eos qui compellunt personas Ecclesiasticas ad submit- tendum Ecclesias, bona immobilia, seu iura ipsarum laicis. &c. cap. xxxiij.
- In offendentes personas Ecclesiasticas, pro eo q̄ cum pro quo rogabantur, eligere noluerunt. cap. xxxiiij.
- In eos qui litigantes in foro Ecclesiastico impediunt. capitu. xxxv.
- In grauantes illos qui in ipsos aut alios sententiam ex- communicationis, suspensionis, vel interdicti protu- lerunt. cap. xxxvj.
- In dominos tēporales subditis inhihentes ne personis Ec- clesiasticis vendāt, emanent, coquāt molāt. &c. ca. xxxvij.
- In offendentes Ecclesiasticam libertatem in Ecclesiarum vacantium bonis. cap. xxxviij.
- In offendentes eandem quantum ad exemptionem à pe- dagijs & guidagijs. cap. xxxix.
- In offendentes eandem quantum ad immunitatem à col- lectis ac exactionibus, & vsurpantes iurisdictionem Prælatorum. cap. xl.
- In offendentes eandem, quantum ad actum absoluendi seu reuocandi pœnas excommunicationis, suspensio- nis, vel interdicti. cap. xlij.
- In offendentes eandē in clauium officio, claudentiū diui- num cultum excommunicatis & interdictis. cap. xlij.
- In offendentes eandem in certo casu sequestri. cap. xliij.
- In eos qui monialium. &c. visitatores in suo officio impe- diunt. cap. xliiij.
- In sepelientes in loco sacro hæreticos. &c. cap. xlv.
- In eos qui in cœmeterijs tempore interdicti quoscunque in casibus

Excommunicatio.

- in casibus non concessis, aut excommunicatos publicè.&c. sepelire præsumunt. cap. xlvj.
- In eos qui in gradibus prohibitis aut cum monialibus, aut in religione, vel sacris constituti, matrimoniū contrahunt.&c. cap. xlvij.
- In simplices religiosos, qui décimas Ecclesijs debitas vsurpare præsumunt.&c. cap. xlvij.
- In religiosos & clericos seculares sepulturæ libertatem tollere conantes. cap. xlix.
- In religiosos & presbyteros, ac alios clericos personatus habentes, qui leges & medicinam modo prohibito audiunt. cap. l.
- In communitatum officiales, quibusdam suis statutis vsuram fouentes. cap. lj.
- In clericos minores Episcopis vsurariam prauitatem in terris suis fouentes. cap. lij.
- In eos qui vrbis Romæ dignitates seu officia vsurpant. cap. liij.
- In dominum aliosq; rectores & officiales ciuitatis, in qua Ro. Pont. electio celebranda est, sibi iniuncta diligenter non adimplentes.&c. cap. liiij.
- In mittentes scripturam vel nuncium Cardinalibus in conclauis existentibus, vel alicui ipsorum secretè loquentes. cap. lv.
- In religiosos medicantes, immoderatè habitacula acquirentes vel dimittentes. cap. lvj.
- In scienter communicantes in crimine criminoso cum nominatim excommunicato, ei consilium impendendo, auxilium, vel fauorem. cap. lvij.
- In clericos qui excommunicatos à Papa recipiunt ad diuinam. cap. lvij.
- In eos qui ad hoc vt iudex personaliter vadat ad mulierem pro testimonio, fictionem seu fraudem committunt.

Excommunicatio.

- tunt. cap.lix.
- In eos qui conseruatores iudicialem vexationem procurant. cap.lx.
- In religiosos temerè habitum suum dimittentes, vel ad quæuis studia sine debita licentia accedentes, & in doctores qui religiosos habitu suo dimisso, leges vel medicinam audientes, scienter docere, aut in scholis suis retinere præsumunt. cap.lxj.
- In simplices monachos & canonicos regulares, ad curias principum vt damnum aliquod inferant suis Prælati aut monasterio se conferentes. cap.lxij.
- In monachos infra septa monasterij sine licentia Abbatû suorum arma tenentes. cap.lxiiij.
- In religiosos parochiale officium circa extremam vnctionem. &c. vsurpantes. cap.lxiiij.
- In religiosos qui ad retrahendum debitores à solutione decimarum aliqua proferre præsumunt. cap.lxvj.
- In religiosos negligentes primò circa debitas Ecclesijs decimas, & præsumptuose postea prædicantes. cap.lxvj.
- In religiosos interdictum quod seruat matrix Ecclesia nõ seruantes. cap.lxvij.
- In cum qui in ciuitate seu diœcesi vbi sunt populi diuersarum linguarum habentes sub vna fide varios ritus, vsurpat præsulatum. cap.lxviiij.
- In contemnentem se præsentare quàmprimùm commodè potest ei à quo cessante periculo vel impedimento absolui debebat. &c. cap.lxix.
- In eos qui corpora defunctorum ad alia loca transferenda exenterare, incidere. &c. præsumunt. cap.lxx.
- In eos qui in terris suis noua pedagia imponunt, vel prohibita exigunt. cap.lxxj.
- In dantes & recipientes in simonia ordinis vel beneficij. &c. cap.lxxij.
- In singu-

Excommunicatio.

- In singulares personas aliquid ex pacto dantes aut recipientes pro ingressu religionis. cap. lxxiij.
- In religiosos mendicantes ad aliquem monasticum ordinem (Cartusien. excepto) absq; sedis Apostolicæ licentia speciali conuolantes. cap. lxxiiij.
- In eos qui bona Ecclesiastica alienant, & illos qui ipsa alienata recipiunt. cap. lxxv.
- In sacerdotem officium vicecomitis aut præpositi secularis habentem. &c. cap. lxxvj.
- In confessores qui in duodecim casibus à Xysto quarto reseruatis, & generaliter in casibus Ccenæ Domini aliquem absoluere, aut quatuor excepta vota commutare attentant. cap. lxxvij.
- In eos qui asserunt tenentes beatam Virginem ab originali peccato fuisse præseruatam, hæresim, aut peccatum mortale incurrere, & e conuerso. &c. cap. lxxviii.
- In impediētes legatos vel nuncios Apostolicos ne recipiantur & faciant ea ad quæ missi sunt. cap. lxxix.
- In vocatos ad dirigendum moniales non abstinētes ab eis vnde oriri vel nutrirī possit discordia in electionibus facientibus. cap. lxxx.
- In eos qui ordini Prædicatorum, aut Minorum, iniuriam in septem casibus faciunt. cap. lxxxj.
- In Cardinales reuelantes aliquid in consistorio gestum, aut dictum à Papa vetitum reuelari. cap. lxxxij.
- In impressores librorum sine debita licentia imprimētes. cap. lxxxiiij.
- In eos qui falsa miracula, aut incerta, vel prophetias incertas prædicant, seu Episcopis aut suis superioribus detrahēre præsumunt. cap. lxxxiiij.
- Quæ sint vetita excommunicato.
- De peccatis participantium cum excommunicatis.
- Excommunicatio minor.

I N D E X.

F.

Falsarius tam monetæ,
mensurarum & ponderum,
quàm scripturarum.&c.

Famam propriam falso ereptam negligere.

Festos dies violare.

Filij peccata.

Fornicatio.

Fraus.

Furtum.

G.

Gloriæ humanæ appetitus.

Gula.

H.

Habitus debiti omisio vel occultatio.

Hastiludium.

Heresis.

Histrionatus.

Homicidium.

Horarum canonicarum omisio.

Hypochripsis.

I.

Iactantia.

Idololatria.

Ieiunij Ecclesiastici omisio.

Ignorantiæ peccatum.

Imaginum purè astronomicarum vsus.

Immundicia.

Immunitas Ecclesiastica.

Impedimenta matrimonij.

Impietas.

Impudicitia.

Incantatio.

Incendiarius.

Incestus.

Inconsideratio agibiliù humanorum.

Inconstantia.

Incontinentia.

Indignatio.

Infidelitas Christianæ fidei opposita.

Infidelium conuersationem habere.

Infidelitas vt est violatio promissionis.

Ingratitudo.

Inhumanitas.

Iniustitia.

Inobedientia.

Inquietudo mentis.

Insensibilitas.

Insipientia.

Interdicti Ecclesiastici violatio.

Interrogationes pœnitentium à confessoribus secundum

I N D E X.

- cundum ordinem decem
præceptorum.
- Intimiditas qua homo non
timet pericula vitæ. &c.
quando, vbi, cur, & sicut
oportet.
- Intrusio.
- Inuidia.
- Ira.
- Ironia.
- Irregularitas.
- Judaizare.
- Judæorum conuersatio.
- Iudicis peccata.
- Iudicium temerarium de
animo seu intentione
proximi.
- Iurare.
- L.
- L** Aruarum vsus.
- L** Latrocinium.
- Lenocinium.
- Lex iniusta.
- Libellus famosus.
- Literarum alienarum sigil-
latarum apertio inuito
domino.
- Litigium.
- Litigare in iudicio pro tem-
poralibus rebus sibi iu-
ste debitis peccatum est
quadrupliciter.
- Ludere ex duplici capite est
peccatum.
- Luxuria.
- M.
- M** Agistorum peccata.
- M**aledictio qua quis
imprecatur alicui ma-
lum.
- Maleficium.
- Maleficium alio maleficio
soluere.
- Malitia.
- Matrimonium quantum ad
peccata quæ in illius con-
tractu & vsu occurrunt.
- Medici peccata.
- Mendacium.
- Mercatura.
- Meretricium.
- Militum peccata.
- Minari.
- Missæ celebratio.
- Mollicies.
- Monachorum & monialiū
peccata.
- Mulieris peccata.
- Murmuratio.
- Mutilatio.
- N.
- N** Ecromantia.
- N**emesis.

Notario.

I N D E X.

Notariorum peccata.
Nuptiarum peccata.

O.

Obstinatio.
Ocium seu ociosum.
Odium boni.
Odi effectus seu signa prohibita.
Officiorum secularium venalitas.
Opinio tripliciter inuenitur illicita.
Opinione vti vt regula operum interiorum & exteriorum.
Oratio ex intentione sine attentione.
Ordinantium & ordinandorum peccata.
Organorum vsus.
Ornatus exterioris peccatum.
Osculum benevolentiae & libidinis.

P.

Peccatum mortale & veniale.
Pedagogium illicitum.
Poena subire statutam quan-

do quis teneatur absque alia declaratione iudicis.
Percussio qua proximus verberatur.

Perfidia.
Periculo peccandi se exponere quando fit peccatum.
Periurium triplex.
Permissio.
Permutatio.
Pertinacia.
Pignus accipere tripliciter redditur illicitum.

Pigritia.
Pirata.
Placere hominibus.
Pollutio qua semen humanum funditur quando fit peccatum.
Præcepti transgressio quale & quantum peccatum sit.

Præcipitatio.
Prædicatorum peccata.
Prælatorum peccata.
Præscriptio.
Præsumptio.
Præuaricatio.
Procuratorum crimina.
Prodigalitas.
Promissionis violatio.
Proxenetæ.
Puffillanimitas.

b

R.

I N D E X.

R.

Rapina.
 Raptus.
 Religiosorum peccata.
 Repræsaliarum iniquitas.
 Restitutionis octo capitum
 cōsideratio, scilicet quis,
 quid, quantum, cui, vbi,
 quādo, quomodo, & quo
 ordine.
 Rixa.

S.

Sacrilegium.
 Sagittarij ars seu offi-
 cium.
 Satisfactio sacramentalis.
 Scandalum.
 Schisma.
 Scrupulosorum medicinæ.
 Scurrilitas.
 Seditio.
 Simonia.
 Simulatio.
 Societas mercaturæ seu ar-
 tificij dupliciter reddi-
 tur illicita.
 Sodomia.
 Somniorum observatio.
 Sors triplex.
 Sortilegium.

Spectacula impudica, cru-
 delia aut irreligiosa.
 Sponsorum per verba de fu-
 turo triplicia peccata.
 Stuprum.
 Superbia.
 Superstitio qua circa diui-
 num cultum erratur.
 Superstitio observationum
 quadruplex.
 Suspensio qua homo exclu-
 ditur ab executione or-
 dinis vel officij Eccle-
 siastici.
 Suspicio qua ex leuibus in-
 dicijs malū de proximo
 opinamur.
 Susurratio.

T.

Temeritas.
 Tentatio Dei.
 Testimonium falsum.
 Timor peccatum.
 Tyrannis.
 Torneamentum.

V.

Vestigalia quot modis
 sint iniqua.
 Venatio quando fit pecca-
 tum.

Epistola.

vexatus tot doctoribus Lector, confusus, perplexus, aut certè inanis relinquitur. Quocirca rogatus à multis, Summulã colligere decreui de peccatis, Alphabetico ordine, posthabitis nõ solũ disputationibus ac opinionibus propriis & alienis, sed etiã doctoribus omnibus tacitis: vt nullus æmulatione aliqua à veritatis sequela retrahatur. Et quanuis hîc, sicut & vbiq;, nullam mihi auctoritatem tribui velim, sed rationi vel auctoritati quæ effertur (& propterea nihil absq; apposita ratione, nisi fortè omnino manifestum aliàs esset, afferam, vt docti librare possint quæ dicuntur: minus autem capaces à doctoribus discendi occasionem habeant, & vel sic rationum

Epistola.

vires percipiant) beatitudinis tamen
tuæ iudicio, vt par est, omnia subii-
cio. Suscipe itaq; humanissime Pater
exiguum serui tui opusculum, vt
qui vnica inter Christianos princi-
pes pacis & reformationis Ecclesiæ
es spes: laborantibus quoque
inter obscura peccato-
rum, splendor cen-
sura fias.

Fœlix Vale.

R E P E R T O R I U M
 Alphabeticum, quo sententiæ
 in hoc tractatu sparsæ
 faciliter alle-
 gantur.

De litera A.

- Blatio rei cuiuscunq; inuito dño
 peccatum est. folio. 147
 Aborsus diuersimodè committi
 dicitur, & quam pœnam in-
 ducat. 1
 Absolutio à peccato incendiarij
 Papæ reseruatur. 86
 Absolutio peccatorum sacramen-
 tum pœnitentiæ concernens
 debet esse formalis: & hoc tam ex parte absoluentis,
 quàm absoluendi. 1
 Absolutio pœnitentialis plura ex parte absoluentis præ-
 supponit. 2
 Absolutio nonnullis circumstantijs indebitis impeditur
 tam ex parte absoluentis quàm absoluendi. 4
 Absolutio excommunicationis tria præsupponit. 6
 Actus vindicationis quandoq; virtuosus, quandoq; vitio-
 sus esse potest. 264
 Actus exterior præcipuè ornatus an & quando vertatur
 in peccatum. 211
 Actus permutationis potest tribus concurrentibus esse vi-
 tiosus, 219

Repertorium

Actus aliq̄s quare dicat̄ mortalis, vel peccatū mortale.	213
Actus inconstantiae vitiosi sunt & damnabiles.	171
Aduocatus potest octo modis in officio peccare.	11
Adulationis peccatum tripliciter committitur: estq̄; humana fragilitati valde nociuum.	10
Adulterium semper est peccatum, & multa inducere potest incommoda.	11
Accipere ad vsuram an & quando sit prohibitum.	276
Alchimia quando sit vitiosa, & quando non.	12
Ambitio quandoq; in mortale, quandoq; in veniale peccatum imputatur.	12
Animi mollities vitiosa est & pusillanimitati attribuit.	225
Aperiens literas alienas inuito domino peccat.	188
Apostasia tripliciter consideratur, & an semper excommunicationem inducat.	12
Apostolicę sedis nuncios quò minus suū exequantur officium impediētes excom̄municationi subiiciuntur.	133
Appellantes à sententia, ordinatione vel mandato Summi Pontificis excommunicantur.	88
Arrogantia quandoq; venialis, quandoq; mortalis est.	13
Ars sagittarij an & quando sit illicita.	240
Assassinus nomen quid significet.	13
Astutia quo casu vertatur in peccatum vel mortale vel veniale.	14
Auaritia diuersimodè consideranda.	14
Audaces an & quare dicantur vitiosi.	15
Authoritatē, iurisdictionē vel qualitercunq; sedis Apostolicę dominium offendentes anathema incurrunt.	90

De litera B.

B eghinarum status suspectus tribus medijs excommunicationi subiacet.	72
Bellum quando dicatur iustum vel iniustum, licitum vel illicitum.	15

Beneficium

Alphabeticum.

Beneficium Ecclesiasticum indebitè procurans si indebitè intrudatur sibi damnationem incurrit.	182
Beneficia Ecclesiastica appetere & procurare quantum sit licitum vel illicitum.	19
Beneficia Ecclesiastica semper sunt dignioribus & sufficientioribus conferenda.	22
Beneficij sequestrationem post sententiam contra possessionem promulgatam impediens excommunicatur.	105
Bestialitas in moribus agnoscitur: bestialis enim homo non percipit quæ Dei sunt.	23
Blasphemia Deum habens pro obiecto semper est peccatum mortale.	236
Bona Ecclesiastica alienans & alienata recipiens excommunicatur.	130
Bonorum Ecclesiasticorum dilapidatores, & sede vacante privilegia Ecclesiasticis abutentes excommunicantur.	71

De litera C.

C apita octo in materia restitutionis consideranda.	226
Capita tria circa simoniam examinanda.	245
Cambium quadrupliciter considerandum.	24
Cardinalibus in conclavi existentibus literas vel nunciū mittentes excommunicantur.	115
Casus multi speciales sunt à confessoribus in materia restitutionis non negligendi.	237
Casuum reservatio suos gradus obtinet.	20
Causas ab Apostolica sede cognoscendas in aliam curiam transferens: vel ne de eis dicta sedes cognoscat impediens excommunicationem incurrit.	92
Ceremoniarum superstitiosa observatio peccatum est.	184
Censuræ Ecclesiasticæ exequutorem damnificantes excommunicantur.	99
Christiani naufragantes non debent spoliari, sub pena	b 5 excom-

Repertorium

excommunicationis.	84
Christianum per assassinum interficere aut interficiendū curare peccatum est excommunicationis puniendum sententia.	82
Christianorū cum Iudæis cōuersatio prohibita est.	184
Chorea quibus casibus licita sit aut illicita.	24
Circumstantiæ quinq; in canonicarū horarum celebratio- nis omisione considerandæ.	134
Clauium beneficium vel officium Ecclesiasticis cōcessum turbantes vel impediētes excoīcantur.	104
Clerici excōmunicatum scienter in suis negotijs vel offi- cijs recipientes excommunicantur.	117
Clerici Episcopis minores vsuras in suis locis sustinentes excommunicati sunt.	112
Clerici in multis differre debent à laicis, quibus deficien- tibus peccatum committunt.	25
Coitus carnalis inter consanguineos commissus damnabi- lis est quia naturalem destruit honorem.	170
Columbarium quo casu licitè teneatur.	27
Compellens Ecclesiasticū se cum suis bonis temporali do- mino submittere excommunicatur.	97
Communicans scienter cum nominatim excommunicato excommunicationis pondus sibi acquirit.	116
Communicatio cum excommunicatis quibus casibus sit omnino illicita.	139
Concubitus soluti cum soluta semper est peccatū.	147
Confessor qualiter interrogare debeat confitentē circa vi- tia capitalia.	181
Confessores qualiter se habere debeant circa pœnitentia- lem interrogationem.	176
Conditiones quatuor ex parte vouentis in actu confessio- nis examinandæ.	277
Coniuratio seu conspiratio vitiosa est.	48
	Conscien-

Alphabeticum.

Conscientia licet erronea semper obligat.	52
Consecratio virginum quandoq; est illicita.	265
Consideranda tria circa literarum sigillatarum furtiuam apertionem.	189
Consuetudo in festorum obseruatione seruanda est.	147
Contemptus extremæ vnctionis peccatum est.	266
Contemptus in moralibus dupliciter est considerandus.	46
Contemnens auditum verbi Dei infidelis dicitur, & peccator mortalis.	171
Contentio verbalis quando fit vitiosa.	47
Contentio contra proximum qua quis nequiter proximum inuadit peccatum est mortale.	239
Contractus matrimonij potest ex septem capitibus dici vitiosus.	193
Contritio peccatorum quæ præsupponat.	48
Contumax potest excommunicari.	49
Contumelia quando fit peccatum mortale.	codem
Conuictum duplicem importat iniuriam.	codem
Corporalis indecentia respectu status potest in peccatum verti.	164.
Correctio fraterna est de necessitate.	50
Correctione debitâ omittens grauiter peccat.	50
Crimen incendiarij voluntariè commissum mortale est, & civili pœna mulctandum.	170
Crimen cõcussiois respectu officarij semp est mortale.	31
Criminis falsa impositio semper est peccatum mortale.	23
Crudelitas excessiua peccatum causat.	51
Crudelitatem in humana corpora exercens præcipuè christiana excommunicatur.	126
Cultus diuinus debet omni superstitione carere.	254
Curiositas diuersorum obiectorum respectu dici potest vitiosa.	51

Repertorium

De litera D.

- D**ebitores decimarum ab earum solutione retrahentes excommunicantur. 122
- Decimas vsurpantes aut detinentes excommunicati censentur. 108
- Decimarum non solutio perniciofa sacrilegium reputatur. 51
- Defensio manualis immoderata vitiofa est, moderata permiffa. 52
- Delectatio debet esse discreta: & si modum excedat, vitiofa est & damnabilis. 52
- Dæmonis inuocatio manifesta quæ propriè incantatio dicitur peccatum est grauiffimum. 169
- Derifio in proximum verfa, quemadmodum diuerfimodè fieri potest, ita diuerfimodè damnanda est. 55
- Desperatio vt obiectum fidei damnabilis est. 56
- Detractionis vitiū in quo differat à murmuratione. 206
- Deum tentans grauiter peccat. 257
- Discordia diuerfimodè sumi potest. 57
- Discordiam in actu electionis feminantes vel nutrientes excommunicantur. 134
- Dispensatio non debet esse leuis, nec absq; causa rationali. 58
- Diuinatio superstitiofa est & Christianæ religioni aduersa. 15
- Diuinum officium deuotè & attentè & integrè celebrandum est. 155
- Diuinum officium quocunq; in loco priuatū celebrari permittitur: publicè autem iura iubent in Ecclesia tantum. 157
- Disputans de fide tanquam in ea dubius & hæsitans mortaliter peccat. 57
- Diuinatio in quantum diabolico innitens auxilio peccatum

Alphabeticum.

tum mortale est.	58
Doctōrari nō potest quis insufficiens absq; peccato.	59
Doli exequutio proximo nociua vitiosa est & damnabilis.	60
Domini tēporales vel prouinciarum rectores qua de causa sunt excommunicandi.	69
Duellum non potest licitè vel iustè indici.	60
De litera E.	
E Brietas quando sit peccatum mortale.	60
Ecclesiarum vacantium bona vsurpantes excommunicantur.	100
Ecclesiastici qua ratione possint licitè organis in suis Ecclesijs vti.	211
Ecclesiastici an & quando ad pedagia soluēda teneantur, vel non.	101
Eleemosyna duobus casibus est necessariò non omittenda.	62
Electi in summum Pontificem literas impugnans excommunicatur.	91
Eligendus in Prælatum Ecclesiasticum duabus debet polere virtutibus.	61
Emptio debet esse discreta & modo debito exercenda.	63
Emptio multis ex causis dicitur illicita.	64
Episcopum iniuriosè tractantes, aut iniuriantibus opem præstantes tanquam sacrilegi in vinculum incidunt excommunicationis.	76
Episcoporum peccata peculiaria quæ sint.	65
Exaltans seipsum supra id quod est superbię peccatum incurrit.	253
Excōmunicatio minor diuersimodè consideratur.	139
Excōmunicatio minor quæ incōmoda inducat.	140
Excommunicatio in materia absolutionis qualiter sit consideranda.	8

Repertorium

- Excommunicatio diuiditur in maiore & minorem, & multipliciter est tam respectu excōmunicantis quā excōmunicati & absoluentis consideranda. 66
- Excōmunicato plura sunt illicita, à quibus non abstinens peccatum excommunicationis aggrauatur. 137
- Exponere se periculo corporis vel aiæ an sit licitū. 214

De litera F.

- F**alsæ vocis significatio cum intentione fallendi peccatum est. 221
- Falsum in iudicio testimonium proferens grauissimè delinquit: 258
- Famā p̄ximi qualitercūq; deturpās mortaliter peccat. 56
- Festa populo Christiano indita quæ sint. 146
- Festis diebus bellum exercere an sit peccatū. 18
- Filius potest tripliciter in parentes peccare. 147
- Fraus an semper inducat in peccatum. 147
- Fraudē committēs quatenus iudex pro testimonio mulierem adeat personaliter excoīcationē incurrit. 118

De litera G.

- G**ratia Dei curantur scrupulosi. 244
- Gratias pro acceptis beneficijs non referens aut referre contēnens peccatū incurrit ingritudinis. 173
- Grauisimum peccatum cōmittitur in libelli famosi emissionē. 188
- Gula quid dicatur, & an semper sit peccatum. 149

De litera H.

- H**æretici diuersimodè à canonistis cōsiderātur. 68
- Hæreticos in loco sacro sepeliens ipso facto excommunicatur. 105
- Histrionatus exercitiū an & quādo sit peccatū. 151
- Hō piger & pusillanimis pōt in varia delicta cadere. 219
- Homini occisio accidētalis dupliciter considerari potest ad hoc vt in peccatum occidentem inducat. 153

Homini.

Alphabeticum.

Hominibus placere niti an sit vitiosum.	120
Horæ canonicæ sunt iuxta Ecclesiæ propriæ ritum celebrandæ.	155
De litera I.	
I dololatriæ crimen plusquã mortale dicitur.	159
Ieiunium quibus personis inexcusabiliter sit obligatorium.	160
Ieiunij necessitas tria includit necessaria.	159
Ignorantia quo casu vertatur in peccatũ.	164
Immunitas Ecclesiastica multis modis offenditur.	165
Impœnitens in actu absolutionis excoicationis, denuò excommunicationis vinculo regrauat.	125
Impius in parentes vel alios quoscunq; vitiosus est & peccator.	167
Imprudētia peccatũ ex incōsideratione inductũ negligentia potest attribui, quapropter damnabile est.	170
Inanis gloriæ appetitus an semp in peccatũ ducat.	149
Inducentes aliquem ad eligẽdum apud se sepulturam, vel ad hoc vouendum vel promittendum sententiam incurrunt excommunicationis.	109
Infamiam propriæ personæ non impediens peccat in seipsum, & crudelis dicitur.	141
Ingressum religionis ementes, aut pro ea aliquid recipientes excoicationis incurrunt exitium.	129
Inhumanus dicitur qui seipsum nimis cõtēmnit, & in hoc peccare potest.	173
Iniuriam ordini prædicatorum vel minorum inferentes, quibusdam casibus excommunicantur.	134
Iniustitia semper est peccatum mortale.	174
Inquisitores hæreticæ prauitatis duplici de causa excommunicationẽ ratione officij sui possunt incurrere.	70
Insipientia in quantum oppositum est sapientiæ causat peccatum.	175
<u>Interdictum</u>	

Repertorium

Interdictum matricis Ecclesiæ non seruantes excommuni- cationis vinculo obligantur.	124
Interdicti tempore terram sanctam indignis aperientes excommunicantur.	106
Ira quando sit permissa, & quando prohibita.	183
Irregularis non semper dicitur peccator, sed pœnam ferre peccati.	184
Iudex potest dupliciter in iudicijs offendere.	185
Iudicis leuiter & per suspicionem peccato subiacet.	256
Iura dies ieiuniorum statuerunt & cõsuetudo	160
Iuramentum comminatorium quando periurium inducat	217
Iuramentum falsum semper est peccatum mortale.	215
Iuramento licito duo crimina cõtrariantur.	186
Iurisdictionem Prælatorum Ecclesiasticorum iniuste vsur- pantes, vel eos collectis vel tributis onerantes excom- municationis nexu premuntur.	102

De litera L.

L Atrones vnde sortiantur denominatione	187
Lenones dicuntur personæ infames & detestabiles ra- tione peccati.	187
Libertatis Ecclesiasticæ violatio semper peccatum est.	165
Libertatem absoluendi vel pœnas excoicationis vel interdi- cti reuocandi à Prælati Ecclesiasticis vi vel metu corrũ- pentes excoicationis morbo feriuntur.	103
Literas Apostolicas falsificantes, vel aliter quàm sunt exponen- tes, vinculo tenentur excoicationis.	89
Literarum Apostolicarum executionem impediens, ex- communicatur.	91
Litigans iudicialiter pro temporalibus quadrupliciter pec- care potest.	189
Litigantes in curia Romana non sunt spoliandi, nec ali- qualiter impediendi, sub pœna excoicationis	81
Litigiosus duplex peccatum incurrere potest.	180

Locī

Alphabeticum.

Loci sacri fractor seu spoliator pœnam excommunicationis incurrit.	85
Lucrum ex mutuo an semper sit iniquum.	272
Lucrum vsurarium duo præsупponit ad hoc vt licitum reddatur.	272
Ludus ad virium ostentationem ex quo sequi possit mortis exitium prohibitus est.	258
Ludus dupliciter consideratur.	190
Luxuria consideratur respectu venereorum superfluitatũ, quæ duplex esse potest.	187
De litera M.	
M Agistri scholarũ tripliciter peccare possunt.	191
Maleficij crimen qualiter committatur.	192
Malitiosus quis dicatur, & quã malitia sit vitiosa.	193
Mali alicuius actũ permittere an aliquãdo sit licitũ.	218
Malũ alicui imprecãs agit cõtra charitatẽ, & peccat.	191
Mandata Papalia contẽnentes, vel in eis fraudẽ committentes excommunicantur.	114
Manus violẽtas in clericũ iniiciens excõmunicatur.	74
Materia voti diuersis respectibus est cõsideranda.	266
Mediator inter negociatores potest iniquitatem multipliciter committere.	225
Medicus potest multipliciter in sua Practica peccare.	201
Membri mutilatio potest esse licita & illicita, respectu diuersorum casuum.	206
Mendacium & simulatio æquiparantur.	250
Mendicans non potest absq; censura excommunicationis ad alium ordinem sine speciali sedis Apostolicæ dispositione transmutari.	130
Mens humana debet ab inquietudine vacare, ne sollicitudine nimia labatur in peccatũ rationẽ omittẽs.	175
Mentis distractio vel euagatio secundum apprehensionũ naturam est iudicanda.	66

Repertorium

Mercātia soli ^o lucri gratia exercitata vituperabilis est.	203
Meretricium semper est peccatum.	203
Mercimonialis societas duobus casibus est illicita.	250
Miles potest tripliciter peccare.	203
Minister cōmunionis sacramentalis multis potest inuolui peccatis.	30
Modus est in restitutionibus obseruandus.	233
Monachi & moniales possunt multipliciter in suo statu delinquere.	205
Monachi in suis claustris absq; Abbatis licentia arma tentantes excommunicantur.	121
Mutatio vestis debiti & conuenientis vitiosa est: nisi causa rationabilis interueniat.	160

De litera N.

N otanda in materia vectigalium.	260
Notarius potest suum officium exercendo diuersimodè peccare.	207

De litera O.

O bloquutio per quam amicitia vel pax interrumpitur, peccatum est.	257
Obseruatio sōniorū diuersis respectib ^o reddit illicita.	251
Obseruatio astrorum an & quando sit vitiosa.	14
Obseruationū superstitio potest esse quadruplex.	255
Ociositas periculosa est, quia vitiorū nutritiua.	208
Odire bonum peccatum est in spiritum sanctum, & omnino rationi & naturæ contrarium.	208
Officiū propriū corrūpens præuaricator est iustitiæ.	224
Officia seu dignitates vrbs Romæ vsurpantes excommunicationis onere premuntur.	113
Officiales statuta in fomentū vsuræ condentes excommunicationis nodo vincuntur.	111
Officij parochialis vsurpatio excommunicationis pœnam meretur.	122

Alphabeticum.

- Opinionis vsus quandoq; licitus, quandoq; illicitus. 209
 Opus vltra suam facultatem aggrediēs tanquam præsumptuosus maximum incurrit vitium. 224
 Oratio perfecta præsupponit attentionem : & aliter sine attentione irreuerentiæ vitium est. 210
 Ordinandi vel ordinati in Ecclesiasticis dignitatibus multiplicitè offendere possunt. 210
 Ordinationes ab hæresiarchis inditas approbantes vel recipientes excoicationis vinculo innodantur. 73
 Ordo debet in restitutionibus obseruari. 234
 Osculū pōt esse honestū vna causa, & vitiosū altera. 22

De litera P.

- P**agas certas mōtis Genuensis emere an sit vsura. 278
 Participatio cum excommunicatis quibus casibus impunè permittatur. 138
 Peccatū stupri quod dicatur, & q; semp est mortale. 253
 Peccatum sodomiticum grauissimum est. 251
 Peccatum quare dicatur veniale, & in quo differat à mortali. 213
 Peccatū fortilegij grauissimū est & hæresis simile. 252
 Peccatum indignationis filia est superbiæ, & ideo mortale dici potest. 171
 Peccatū mollitiei diuersimodè considerandū. 205
 Peccatū insensibilitatis qualiter cōmittatur. 175
 Peccatū præsumptionis grauissimum est. 224
 Peccatū inobedienciæ dupliciter incurritur. 174
 Peccatū inuidiæ tā à Deo q̄ ab hoībus dānatur. 182
 Peccatū hypocrisis dupliciter incurritur. 158
 Peccatū iactantię sex circūstātijs quale sit agnosci pōt. 158
 Peccatū impudiciæ diuersis actibus cōmitti pōt. 168
 Peccatū infidelitatis quibus modis cōmittatur. 126
 Peccatum homicidij dupliciter potest incurri. 151
 Peccatum an possit in hastiludio committi. 150

Repertorium

Peccatum acediæ dupliciter consideratur.	9
Peccatum collusionis qualiter committatur.	27
Peccatum falsi multipliciter comitti potest.	140
Peccato pertinaciter inhærens tanquam obstinatus damnationis iter ambulat.	208
Peccata mulieris peculiaria multa sunt & diuersa.	206
Pctâ multa possunt in Missarû celebratiõe comitti.	204
Peccata mentalia quinque modis committuntur.	26
Pedagia prohibita vel insolita ab incolis suis exigentes excommunicationis mucrone veniunt feriendi.	127
Periculum vitæ propriæ non timens peccatum potest incurere oppositum rationi.	182
Periuriû pmissoriû duobus potest comitti temporibus.	215
Persequens eum qui rogatur aliquem in aliquam dignitatẽ Ecclesiasticam eligere & non eligit excoicationem incurrit.	98
Personarum acceptio quando fit vitiosa.	9
Pirate & cursores aut prones maritimi anathematizantur.	83
Pollutio dupliciter consideranda.	220
Præceps in suis actibus periculo ruinæ se exponit.	223
Prædicatores in quibus communiter delinquant.	222
Prædicatores ab officio prædicationis ob negligentiam in confessionibus respectu decimarum solu. commissam suspensim excommunicantur, si negligentia non purgata prædictum officium reassumpserit.	123
Prædo marinus grauisimo peccatorum vinculo tenetur.	220
Prælati possunt peccare suum gregem visitando.	265
Prælatiõis nomẽ indebitè sibi assumens vel vsurpans : & sub illius prætextu falsum seminans excoicatus est.	73
Prælatos Eccle. hostiliter insequentes anathematis vinculo innodantur.	76
Præscriptio quandoq; licita, quandoq; illicita.	224
Præfulatus officium vsurpans excommunicatur.	125
Processus foro Ecclesiastico competens non potest absque	excom-

Alphabeticum.

- excommunicationis censura impediri. 98
- Promissum nō obseruans an semp peccatū cōmittat. 214
- De litera Q.
- Quantitas est in materia restitutionis consideranda. 231
- De litera R.
- R**apina differt à raptu: in eo quòd raptus respicit personam, rapina verò rem. 226
- Religiosus temere suæ religionis habitum dimittens vel mutans excommunicatus habetur. 119
- Religiosi cōiter solent in tribus offendere & peccare. 226
- Repræsalia species est belli particularis, & in ea potest frequenter iniquitas committi. 226
- Religiosi Principū curias ob sui status vel religiōis persecutionē insequētes excōicationis cathena tenētur. 121
- Religiosi vel religiosæ matrimonium contrahētes excommunicationis vinculo innodantur, similiter qui in gradibus prohibitis. 107
- Religiosi sumptuosa loca acquirere vel eis constituta deserere sub anathematis pœna prohibentur. 115
- Religiosi claustrum exeuntes vt physicā vel leges audiant excommunicantur. 110
- Repræsalias concedentes vel extendentes in præiudicium Ecclesiæ excommunicationis baculo feriuntur. 97
- Res proprias superfluè dissipans & prodigaliter consumens viam sequitur perditionis. 224
- Rei alienę iūsta detētio rapina est, & p̄ctm̄ iniustitię. 225
- Rem publicam tyrannicè occupans peccato tenetur grauissimo. 258
- Romadi Pontificis electiones præter simoniacam impediētes ipso facto excommunicationem incurrunt. 87
- Romanæ curiæ inobedientes vinculum excommunicationis indubitanter incurrunt. 70
- Romanam curiam petentes, aut ab ea recedentes sub pœna excom-

Repertorium

- na excommunicationis impediri, vel qualitercunque molestari prohibentur. 75
- Rompetas qualitercunque mutilantes vel persequentes excommunicantur. 80
- Restitutio cui fit facienda. 231
- Restitutio vbi fieri debeat. 232
- Restitutio non debet differri, sed citius quò fieri possit incipienda. 232
- Restitutionis casus quasi infiniti sunt. 236
- Restitutionis faciendæ duplex est ratio. 227
- Restitutionis effectus est circa quidditatē cōsiderāndus. 230
- De litera S.
- S**acerdos seculare exequēs officium excōicat^o habet. 131
- Sacerdos à casibus per sedem Apostolicam specialiter referuatis absoluens excommunicatur. 131
- Sacramentum confirmationis contemnens peccat. 46
- Sacramentalis cōiō quatuor p̄supponit ex parte sumētis. 27
- Sacramentalis confessio multas ex parte confitentis p̄supponit condiciones. 31
- Sacramentalis confessio multis de causis tam ex parte cōfessoris quàm confessi venit iteranda. 39
- Sacramentalis cōfessio q̄re ex pte cōfessoris fit iterāda. 41
- Sacramentalis cōfessio quas debeat habere cōditiones. 42
- Sacrilegij crimen tripliciter consideratur. 240
- Sarracenis arma vel alia Christianitati nocitura deferentes excommunicantur. 84
- Satisfactio sacramentalis an possit per aliū adimpleri. 242
- Satisfactio vt pars p̄nitentiæ diuersimodè est consideranda. 240
- Schismatis crimen dupliciter incurritur. 243
- Scurræ infames dicuntur & vitiosi. 245
- Sectarum æmulatores vel opinionum sæpe reprehensibiles habentur. 209
- Seditiosi

Alphabeticum.

Seditiosi vnitatem bonam dissoluentes peccato mortali se obligant.	245
Sententiæ vel opinioni propriæ pertinaciter inhærens peccare potest.	219
Sermo indiscretus pōt in peccatū inducere pferentē.	164
Seruitia vel obsequia communia personis Ecclesiasticis exhiberi impediens anathemate mulctantur.	100
Simoniaci in beneficiorum collatione vel adoptione indubitanter sunt excommunicati.	128
Sollicitudinem salutis contemnens peccatum incurrit grauissimum.	206
Sors demonū societati innixa semper damnabilis est.	252
Spectaculum diuersis modis, & causis prohibetur.	252
Sponsalia tripliciter possunt esse vitiosa.	253
Statuta obseruare sub pœna an sit obligatorium.	213
Secularia officia vendere vel emere turpe est, & perniciosum.	209
Statuta vel consuetudines contra Ecclesiæ libertatē condentes excommunicantur.	94
Superstitiosa imaginum obseruatio damnabilis est.	164
Suspectus de hæresi tribus concurrentibus excommunicationem incurrit.	71
Suspensio à diuinis officijs non semper est peccatum, sed pœna peccati.	256

De litera T.

T emeritas dupliciter considerari potest.	257
Temeritas in iudicijs euitanda est, & potest verti in peccatum.	186
Tempus qualiter sit in horarum canonicarum celebratione considerandum.	157
Terras & possessiones Ecclesiæ Romanæ & impugnantur excommunicantur.	85
Timor potest multipliciter peccatum effici.	258

Transgressio

Repertorium Alphabeticū.

Trāsgressio cuiuslibet p̄cepti liciti, & honesti, p̄ctm̄ est. 220
Tristitia de alterius bono vel prosperitate damnabilis est,
& propriè vocatur nemesis. 207

De litera V.

- V**estigal potest diuersis respectibus dici iniquū. 256
Venationis vsus an & quando peccatū inducat. 262
Venditio potest multis respectibus esse viciosa. 263
Verberatio proximi dupliciter consideratur. 214
Verecūdia pot̄ in bonā, & in malā partē interpretari. 66
Vitiū ironiæ quod dicat, & an semp̄ vertatur in p̄ctm̄. 183
Vitium concubinitus detestandum, & quare. 31
Vitium scandali dupliciter committitur. 242
Victualia vel alia Romanæ curiæ necessaria sollicitantes
non sunt sub anathematis pœna impediendi. 84
Vinculum ad ieiunium astringens quale sit. 164
Vindicatio semper est peccatum, & quid de mina. 204
Violatio interdīcti Ecclesiastici semp̄ est prohibita. 175
Violatio votorum semper damnabilis est. 266
Violatio festorum in honorem Dei sanctificatorum vi-
tiosa est, & punibilis. 141
Virginem Mariam asserentes originali macula fuisse con-
taminatam excommunicationis onere premūtur. 133
Voti dispensatio seu irritatio cui competat. 249
Votorum omīssio quandoq; viciosa, quandoq; non. 269
Vsura mentalis dupliciter consideranda. 276
Vsura implicite commissa diuersimodè cōsideranda. 274
Usurpatio iudicialis vexationis per conseruatores mul-
ctam meretur excommunicationis. 116
Vsus necromantiæ quo dæmonis inuocatur auxilium om-
nino prohibitus est. 206
Vsus laruarum quibus medijs reddatur illicitus. 187
Vsus matrimonialis cōiugij multipliciter viciari pot̄. 198

✠ FINIS REPERTORII

ALPHABETICI.

PECCATA
torum Summula Tho-
mæ de Vio Caieta-
ni, Cardinalis

S. XISTI.

Aborsus diuersimodè
committi dicitur, &
quam pœnā inducat.

ABORSVS VO-
luntarius, est peccatū
homicidij: perfecti quidē,
si fœtus erat animatus ani-
ma rationali. Et incurritur
ppter ea irregularitas: quia
occiditur tunc qui verè est
homo. Imperfecti vero, si
fœtus adhuc non erat ani-
matus anima ratiōali: quia
tunc occiditur homo: non
qui est, sed qui generaba-
tur, qui nō est adhuc actua-
liter homo. Et est peccatum
mortale: quia quantum in
se est, ad hoc tendit vt tol-
lat vitam hominis iam in-
choatā. Non tamē incurritur
irregularitas homicidij,
quia non est adhuc actuali-
ter homo qui occiditur.

➤ Absolutio peccatorū
sacramētum pœniten-
tiæ concernentium de-
bet esse formalis, & hoc
ex parte tam absoluen-
tis q̄ absoluendi.

ABSOLVTIO à pecca-
tis quæ in sacramento
pœnitentiæ fit, est forma sa-
cramenti pœnitentiæ. Et cō-
sistit (vt in Concilio Floren-
tino sub Eugenio quarto
legitur) in his verbis: Ego
te absoluo. Ait enim, Forma
huius sacramenti, sunt ver-
ba absolutionis, quæ sacer-
dos profert quū dicit, Ego
te absoluo.

Vbi circa necessitatem,
scito non esse de necessitate
formæ illud pronome, ego:
sicut etiam nō est de neces-
sitate in forma baptismi:
quoniam subintelligitur in-
ly absoluo.

Et licet ad formam abso-
lutiōis sufficiat dicere, Ab-
soluo te: decet tamen quæ-
dam antecedentia & conse-
quentia apponere dicendo:
Dñs noster Iesus Christus
te absoluat: & ego auctori-

A tate

Absolutio ex parte for.

tate ipsius te absoluo à peccatis tuis, in nomine patris, & filij, & spūs sancti, Amen. Passio Domini nostri Iesu Christi, & merita beatæ Mariæ semper virginis, & omnium sanctorū, & quicquid boni feceris, & mali sustineris, sint tibi in remissionem peccatorū tuorum in augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ, Amen.

Circa mutationem scito, quòd si mutatio fieret, ita q̄ loco pronominis te, poneretur pronomen vos, causa honoris (puta si audiens confessionem Episcopi vel Regis, dicat, Ego absoluo vos: & similiter si Episcopus assuetus loqui in numero plurali in prima persona, audiens confessionem alicuius diceret, Nos absolui-
mus te) in vtroq; casu & similibus non fit sine peccato huiusmodi mutatio: quia receditur à verbis per Ecclesiam determinatis in forma huius sacramenti. Absolutio tamen facta tenet, quoniam ex accommodatione vsus idē significatur per huiusmodi

verba, quod significatur per formam sacramenti, Absoluo te.

Circa appositionem conditionalem, aduerte tripliciter posse conditionaliter proferri formam absolutionis. Primò, respectu conditionis præteritæ: vt si confessor dubitat se protulisse verba absolutionis, & dicat: Si nō es absolutus, ego absoluo te. Et huiusmodi conditionalis absolutio in casu dubij ex suo genere non est illicita: sicut nec baptismus in dubio sic datus, illicitus est. Secundo, referendo ad conditionem futuram: puta si diceret confessor, Si restitueris, aut si feceris talem pœnitentiam, aut aliquid huiusmodi, absoluo te. Et huiusmodi conditionalis absolutio cū intentione præcisa nil aliud faciendi, nisi quod dicit, nil valet: quia non est in potestate confessoris ministrantis sacramentum, conferre nunc sacramentum, & suspēdere illius effectū in aliud tempus implendæ conditionis. Sacrile-

Absolutio ex parte for. 2

gus ergo est abusus iste formæ sacramentalis : fit enim iniuria sacramento, dū perficitur modo excludēte fructum sacramenti ex indebita intentione ministrantis. Et eadem ratione nō potest sacramentalis absolutio impēdi sub ratihabitione: quoniam quod sub ratihabitionis spe fit, quāvis voce tunc fiat, re tamē vt pendens fit, ita vt possit & ratificari & irritari. Constat autem non esse in potestate absoluētis conferre nunc sacramentū, & suspēdere effectum illius in tempus futuræ ratificationis, & exponere discrimini vt nullum sit si irritetur. Tertiō, si referatur ad cōditionē præsentem, puta si verè promittis restituere, aut præsentare te superiori absoluo te. Et huiusmodi conditionalis absolutio cū præcisa similiter intentione si fiat, facta tenet, stante tunc conditione. Errat tamen sacerdos sic faciens, quia præsumit sub forma dubia tradere, quod Christus mandavit sub forma certa mini-

strari. De nullo enim magis debet curare absoluens, q̄ de cōtritione & satisfactione pœnitentis : & tamē Ecclesia absq; conditione aliqua credit pœnitenti dicenti se contritū: & habere propositum satisfaciendi, & absolutionis beneficiū impartitur absq; conditionali nota. Vnde exterminanda est huiusmodi superstitio ab ecclesia Dei, in tantum quod si alicui commissa sit à superiori potestas absoluendi à casib⁹ reseruatīs sub aliqua cōditione (puta concedo tibi facultatem absoluēdi ab homicidio, si absoluendus fecerit talem pœnitentiam, puta peregrinationis, aut tantæ eleemosinæ. &c.) debet confessor nō conditionaliter, sed simpliciter & absolute, absoluere pœnitentē præceptantem talem pœnitentiam : quia nulla commissio potest alterare formam sacramenti.

Circa reiterationem absolutionis nota, quod potest iterari super omnino eadē peccata, sed non potest ite-

Absolutio ex parte absol.

rari super omnino eandem confessione: quia super eandem materiam proximam nullius sacramenti, forma iterabilis est sine iniuria sacramenti: quia ipsa iteratio attestatur insufficietia prioris formae: si enim prima ut sufficiens haberetur, non iteraretur. Ac per hoc quum confessio teneat locum proximum materiae in sacramento poenitentiae (ut in eodem Concilio Florent. habetur) nisi multiplicetur confessio, non potest multiplicari absolutio. Et quia potest homo pluries confiteri eadem peccata, potest quoque pluries ab eisdem absolui.

✠ Absolutio poenitentialis plura ex parte absoluentis praesupponit, quibus deficientibus inanis efficitur.

Absolutio a peccatis ex parte absoluentis, exigat ut absolvens minister sit sacramenti poenitentiae, ac per hoc sit sacerdos habens auctoritatem absoluendi, vel

ordinariam, vel ex commissione superioris: ut in eodem Florēt. Concil. sub Eugenio quarto habetur.

Vbi circa necessitatem adverte non sufficere ad ministrandum sacramentum poenitentiae esse sacerdotem, sed ultra sacerdotalem potestatem requiri auctoritatem aliam. Et hoc est quod communiter dici solet, quod scilicet requiritur duplex potestas, videlicet & ordinis, & iurisdictionis. Potestas enim ordinis habetur ex sacerdotio: potestas autem iurisdictionis habetur vel ex officio pastoralis, vel ex commissione eius qui est pastor poenitentis. Intantum autem utraq; ista potestas requiritur, ut si altera desit, absolutio sacramentalis sit nulla propter defectum ministri, ita quod si non sacerdos absoluit a peccatis, nihil fit: & similiter si sacerdos absoluit eum qui sibi subditus nullo modo est, nihil fit.

Circa modos, quibus sacerdos habet potestatem iurisdictionis in foro poenitentia-

*Abiut semet ipse
de palude*

Absolutio ex parte absol. 3

tiali, aduerte q̄ vltra duos manifestos modos ex parte authoritatis prælocatæ in ipso absolvente (scilicet vel ex officio ordinario, vt est episcopatus & parochia: vel ex commissione, vt alij à Papa vel Episcopis, vel Curatis, vel eorum Officialibus, aut vicarijs solitis committere audientiam confessionum habentes auctoritatē audiendi cōfessiones) inueniuntur quinq; alij modi seu casus quibus sacerdos fortitur subditum: ita quòd potest pœnitentem sacramentaliter absoluere à peccatis: & sunt, necessitas, libertas, facultas, licentia, & consuetudo. Declaro singula.

Necessitas duplex est: scilicet vel ratione mortis, vel ratione cōmunionis. Quando in articulo mortis deficit confessor, potest quilibet sacerdos illum absoluere ab omnibus suis peccatis sibi confessis, vt habetur in cap. Pastoralis, de offi. ord. Quando verò imminet alicui necessitas cōmunicandi, & deficit ei confessor, non potest

propterea absolui à quolibet sacerdote: quia necessitas celebrandi missam, quæ maius quid importat quàm necessitas comunicandi, nō habet hoc priuilegium, sed dimittit constitutum in tali necessitate intra terminos non habentium copiā confessoris.

Libertas in proposito significat non subiectionē alicui particulari, vt proprio sacerdoti. Et tripliciter inuenitur. Vel quia persona nulli subditur, vt persona Papæ: & propterea cui se subijcit, ille potest ipsam absoluere à peccatis. Vel ratione status, quia scilicet nunquā in eodem loco permanent: ac per hoc nulli particulari ministro sacramenti pœnitentiæ subduntur, quū non sit maior ratio quòd subijciantur vni magis quàm alteri: vt sunt vagabundi, qui scilicet vel nulli sibi habitāt, sed vagantur: vel licet alicubi domiciliū cū vxore & filijs habeāt, cōmuniter tamē sunt in cōtinuo motu, ita q̄ etiā in Paschate extrā inueniri

Absolutio ex parte absol.

niri consueuerunt: hi enim perinde ac vagabundi quò ad sacramenta pœnitentiæ & eucharistiæ censentur, & absolui à quolibet confesso re possunt. Vel ratione materiæ, quia scilicet in tali materia nulli est subiectus cōfessori: vt cōtingit in peccatis venialibus, quia nullus tenetur illa confiteri, ac per hoc nulli propter illa cōfessori subditur à iure: & ideo quilibet potest à quolibet sacerdote de peccatis venialib⁹ sacramentaliter absolui.

Facultas eligendi cōfessorē à iure cōcessa est Episcopis, & tam inferioribus q̄ superioribus, prælatis exemptis, vt in capitu. Ne pro dilatione. de pœnitent. & re, & conceditur multis ex speciali gratia à Summo Pontifici. in confessionalibus propterea nō est dubium hos posse absolui à quo maluerint sacerdote.

Licentia dupliciter datur. Vel explicitè: quū curatus in communi dicit populo, Quilibet vadat ad cōfitendū cui vult: aut specialiter

alicui dicit, Confitearis cui vis. & hoc nihil aliud est, q̄ dare licentiā eligendi sibi confessorem. Vel implicitè. Et hoc cōtingit primò licentiano subditos ad peregrinandum. In hac enim peregrinationis licentia, implicitè claudi creditur licentia confitendi: quia confessio comes esse debet viatorum. Et hoc intelligo cū duabus limitationibus. Altera est, quò ad confessiones, & communionēs necessarias, vt Paschales, aut solitas, quò ad eos qui sæpe consueuerunt confiteri & cōmunicare aut celebrare. Et hæc limitatio intelligitur amplectēdo tutiorem partem. Quia enim ista licentia à doctoribus potius quàm à iure proficisci videtur, timeo illā extendere ultra solita tanq̄ præcogitata. Altera, quò ad cōfessores, qui scilicet in locis illis cōfessores sunt aliorū. huius modi enim implicita licentia nō videtur amplianda, vt faciat viatores melioris cōditionis q̄ incolas, vt scilicet possint sibi eligere in confes-

NO
contra
sanctuz
thomas

Absolutio ex parte absol. 4

confessorē quem velint: sed sufficit quòd prouideat viatoribus quum extrà sunt, vt possint tanquam incolæ cōfiteri & communicare. Vnde & in iure prouidetur de ministro eucharistiæ pro peregrinis proculdubio licentiatis à suis curatis: vt patet in capit. Presbyter. de celebratione missa.

Secundò, sciendo & tacendo: vt quum Episcopus scit consuetum esse, vt canonici seu curati sui inuicem se absoluant, & tacet. Quauis enim nulla cōsuetudine introduci possit, vt quis possit sibi eligere confessorē (vt dicitur in capit. Si Episcopus. de pœnitēt. & remissionibus in. vj.) ex hoc tamē quòd Episcopus scit & tacet, tenetur prouidere illis de confessore: & tacita episcopalis licentia, robur dat absolutionibus, & consuetudo non concurrat nisi vt testis licentię implicitę. Et ob huiusmodi implicitā licentiam, viatores sine licentia curati possunt in Paschate cōfiteri & cōmunicare vbi

se inuenerint, sicut licentia: si & vbi curatus consuevit scrutari quis parochianus defuerit pœnitentię & communioni, & viatorum dicentium se vbi se inuenerunt, confessos fuisse & cōmunicasse, factum probare: attestatur siquidem huiusmodi consuetudo implicitę licentię, & pię menti curati, qua voluit implicitē suos cōfiteri & cōmunicari extrà in casu quo festa Paschalia contingeret extrà peragere. Memini aliàs me legisse, Eugenium quartum concessisse seu declarasse viuæ vocis oraculo, viatores vbi se inuerint in Paschate, censendos tanquam adeptos incolatum quò ad sacramenta pœnitentię & eucharistię: & secundum hoc non est opus in Paschate huiusmodi interpretatiua licentia, sed possunt tūc ab illis confessoribus à quibus incolæ absoluantur, absolui etiam à casibus Episcopalibus, prout Episcopus loci disponit. In reliquis autem omnibus su-

Absolutio impedi.

prædictis licentijs explicitè vel implicitè ab Episcopis seu Curatis, non approbo posse licenciatos absolui à casibus reseruatis episcopo: quia hoc est cōtra iuris dispositionem, in. vj. de pœnitent. & remis. capit. Si Episcopus, vbi dicitur, quòd Episcopo dante licentiam ali cui quòd confiteatur, non propterea cōcedit casus reseruatos. Si ergo licentia explicita non comprehendit casus reseruatos, multò minus licentia implicita ad illos se extendit. Consuetudo non eligendi confessorem, sed habendi curam animarum præscripta, operatur, vt tam Cardinales curam habeant familiæ suæ, & de eorum licentia sui familiares confiteri possint cui velint, quàm quicumq; alij huiusmodi curam habentes possint similiter absolutionis beneficium per se vel alium suis impartiri: potest enim huiusmodi iurisdictio non minus quàm aliæ haberi ex præscripta consuetudine.

✠ Absolutio nōnullis circumstantijs indebitis impeditur, tã ex parte absoluentis quàm absoluēdi.

Absolutionis impedimēta multa sunt. Et ideo aduertendū est posse illā impediti vel ex parte absoluentis, vel ex parte absoluēdi. Impedit autē ex parte absoluentis Ecclesiastica censura, nō quæcūq; sed irritas iudicis sententiā: ita vt quādiu reliqua gesta per confessorem tenent, absolutio valeat. Et propterea licet excōmunicatio aut suspensio, si confessor sit excommunicatus aut suspensus, annullat absolutionem absolutè loquendo: quia tamen aliqui sunt casus, in quibus gesta per confessorem sic innodatum tenent, ideo scito quòd ex iure communi secundum cōmunem sententiam (ex. l. Barbarius. ff. de offic. prætoris) tenent gesta per huiusmodi iudicē, vbi duo simul concurrunt, scilicet communis error facti, & titulus. Verbi gratia: si sacerdos
excom-

excommunicatus datus est ab Episcopo in curatum, & communiter non habetur ille pro excommunicato, propter hoc, quia nescitur illū esse excommunicatum, gesta omnia per ipsum tenēt. Concurrūt enim ibi ambo simul, scilicet titulus publici officii, quia institutus est ab Episcopo, & communis error facti: quia nescitur ipsum esse excommunicatum. Et hinc habes, quod absolutus à legitimo aliās confessor habente impedimentū occultum, quod si sciretur, impediret absolutionē, est verē absolutus & corā Deo & corā Ecclesia.

Ex extrauagāti verō concilij Constantien. consensu vtentium cōprobata, in foro pœnitēiali tenent gesta per cōfessores irretitos quibuscunq; Ecclesiasticis censuris etiam nō occultis, nisi in duobus casibus, scilicet propter notoriā percussio- nem clerici, vel propter publicam nominatim denuntiationem. Nam ibi conceditur receptio sacramento-

rum ab excommunicatis ministris, nisi altero dictorum modorum fuerint excommunicati, & hoc in fauorē animarum & innocentum, non in releuamen ipsorum excommunicatorum. Licet enim ipsi ministri excommunicati absoluentes damnationem incurrant: pœnitētes tamē absolutionis beneficiū consequuntur. Et hoc quantum ad fructū absolutionis spectat, intellige, si & quando pœnitens excusatur à peccato inducēdi confessorem excommunicatum ad sacramenti ministracionem, nam non licet sibi inducere illū ad peccandum. Impeditur autem ex parte absoluendi absolutio ex duplici capite, scilicet ab intrinseco ex sacrilegio simulatæ vel dimidiatæ vel impœnitentis confessionis, hoc est si quis simulat se confiteri, quia tūc est confessio: simulatā enim confessio, non est confessio. Et similiter si quis ex veracundia, aut aliās irrationabili causa aduertenter dimidiat confessionem, quia tūc

Absolutio. impedi.

non proponitur peccatū vt remissibile. nam impium est à Deo & eius sacramēto dimidiam sperare veniam. Et eadem ratione si quis impœnitentem ex intētionē proponit se ipsum, quia vt non absolubile ministro Christi se præsētat. absolui enim nequit, quem non pœnitet. Et propterea irrita est in his casibus absolutio ex parte pœnitentis. Ab extrinseco verò impeditur absolutio ex parte absoluēdi, si pœnitens sit excōmunicatus maiori, vel minori excommunicatione. nam commune est vtriq, excōmunicationi, excludere à passiva participatione sacramētorū. Nec hoc est vertendū in dubium. Vnde de grauiterrat cōfessores absoluētes prius à peccatis, & remittētes absoluēdos postea ab excommunicatione. est enim hoc contra dispositionē iuris cōis, expressē dicentē textu, de senten. excō. cap. à nobis est sæpe. quòd licet reputetur aliquis per signa pœnitentię absolutus à Deo, quia tamē apud Ec-

clesiā adhuc absolutus non est, cōmunicandū ei non est in diuinis: & multò minus impendenda sunt ei sacramenta, à quibus principaliter est exclusus. Nec excusari potest hoc factū propter dictam extrauagantē concilii Constantien. quoniā ibi expressē dicitur, excōmunicatos in nullo subleuari ob dictam gratiam: multū autē subleuarentur, si participes esse possent sacramentorum ante absolutionē. Non ergo potest absolui aliquis à peccatis, antequam absoluator ab excōmunicatione tā maiori quā minori.

Vtrū autē si de facto fiat contrarium, absolutio facta teneat, alia quæstio est, multa enim fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent.

Et dicenda sunt ad hanc quæstionē tria. Primū, quòd absolutio à peccatis, de facto ab excōmunicato suscepta, non tenet quantum ad præsētē fructū: quia ipso actu suscipiēdi absolutionē, obicē absolutioni ponit excōmunicatus. nam per actū istum

istum ingerit se passiuè sacramèto, à quo exclusus per seuerat, quadiu est excōmunicatus: & sacrilegiū cōmittit, contaminando quantū in se est sacramētum pœnitentiæ. Licet enim excōmunicatus possit initiare sacramentū pœnitentiæ, exereendo actus qui sunt sacramēti materia, conterēdo, cōfiterendo, & satisfaciēdo, nō potest tamē perfectioni sacramēti (quæ in forma absolutionis consistit) se immiscere: quā à sacramento est exclusus, non autē à sacramēti materia. Quia igitur excōmunicatus, ipso actu suscipiendi absolutionē contra absolutionē pugnat, cōsequens est, vt nō absoluatur à peccatis suis. Secundum est, q̄ per accidens in aliquo casu huiusmodi absolutio facta tenet quantū ad præsentem fructū, quādo scilicet excōmunicat⁹ verè pœnitēs, ob ignorantiam iuris vel facti, non qualēcūq; , sed excusantē eū, absolutionē à peccatis suscipit: quia sacramētū gratiā cōfert omni adul-

to offerenti se nō ponendo obicē: cōstat autē huiusmodi pœnitentem non ponere obicē, ex hoc q̄ ponitur ipsum laborare ignorātia excusante à sacrilegio, q̄ excōmunicatus sacramētū suscipiēs incurrit. Et propterea quanuis teneatur iste quærere & obtinere absolutionem ab excōmunicatione, nec possit interim immiscere se diuinis, nō tenetur tamē ad hoc vt iterū absoluat à peccatis: & hoc propter efficaciam suscepti sacramēti, vt dictū est. iteratio enim sacramēti non nisi propter effectū sacramēti fieri debet.

Et hinc habes, vnde multorū timoratas conscientias cōsolari possis in multis singularibus casibus, qui prudentiæ confessoris relinquuntur examinandi, & iudicandi secundum prædicta duo, scilicet quòd fuerit verè pœnitens, & laborans ignorantia aut obliuione excusante ipsum. Tertium est, quòd absolutè loquendo, absolutio sacramēntalis impēsa excōmunicato valet: quia licet huius-

Absolutio ab excōmu.

huiusmodi absolutio fit iure prohibita & illicita, nullo tamen iure sancitum inuenitur, quod sit nulla. excommunicatus enim est exclusus à sacramentis, quantum ad hoc, quod non potest licite suscipere sacramenta: non autem quantum ad hoc, quod si suscipit, susceptum sit nullum. Si enim excommunicatus susciperet sacramentum ordinis, confirmationis, matrimonii, aut extremæ vnctionis, non propterea irritum esset sacramentum susceptum. Pari ergo ratione non est irritum sacramentum pœnitentiæ ab excommunicato susceptum. Et similiter quia excommunicati participatio in diuinis, dicendo horas canonicas in choro cum aliis, non est irrita (satisfecit enim præcepto de persoluendo horas) consequens est, vt sacramenti participatio non sit irrita. Et licet huiusmodi absolutio in aliquo non habeat effectum, tunc propter indispositionem recipientis perseverantis in peccato mortali, habebit ta-

men effectum recedete peccato: & hoc propter vim sacramenti, iuxta doctrinam Augustini.

✠ Excommunicationis absolutio tria præsupponit, quibus non existentibus nec sequitur absolutio.

Absolutio ab excommunicatione, quantum ad confessores spectat, ex parte formæ, tria habet consideranda. primò, substantiam. secundo, annexa. tertio, modum connexionis. Et quò ad primum scito, quod nulla habet determinata verba. Potest enim dicere absoluës, & Absoluo te, & Benedico te, & similia: debet tamen secundum Ecclesiæ consuetudinem dicere, Absoluo te, & cætera. Quò ad secundum scito, quod solènis absolutionis forma, multa requirit, quorum aliqua requiruntur semper: vt aliquis psalmus pœnitentialis cum precibus, & versiculis, & oratione. Aliqua verò requiruntur

Absolutio ab excōmu. 7

tur quandoq; , & quandoq; non: vt verberatio, dum hæc dicuntur, omittitur enim in mulieribus & in locis publicis. Non enim decet mulieres verberari quum confitentur: similiter nec quoscunq; alios in publico secretè confitentes. Similiter iuramentum de parendo mandatis Ecclesiæ vel absoluentis, in quibusdam tantum casibus requiritur. Et simile est de emenda iudicium. iuramentum enim illud in magnis tantum criminibus locum habet: emendam autè (hoc est sufficientem satisfactionem) quando pro notoria offensa in aliquem excommunicatus quis est, præstare ante absolutionem tenetur: & similiter vbi expensarum aut damni ratio habetur. Et si satisfacere nequit, tenetur dare idoneam cautionem, hoc est, pignoratitiam vel fideiussoriam. At si nec horum aliquod potest, det cautionem iuratoriam satisfaciendi, quum poterit.

Et hæc oportet confessorem scire, nõ solum propter

communes, qui possunt accidere casus, sed propter euitandas cēsuras Xisti quarti, quum contingit in mortis articulo absoluerè a casibus reseruatis, in cœna domini, &c. vt intelligat terminos, & sciat secundum hæc se regulare. Igitur sollemniter absoluturus excommunicatum, præmissis aliquo horum, si opus est, aut præmissis omnibus, si omnia requiri contingit, dicat confessor vnum psalmũ pœnitentialè, cum Gloria patri, Kyrie ter, & Paternoster, & quatuor versiculis: scilicet, Saluum fac, Nihil proficiat, Esto ei, & Domine exaudi, & orationè Deus cui proprium, mutando ly delictorum, in ly excommunicationis, & postea absoluat, dicēs. Ego absoluo te à vinculo excommunicationis, & restituo cõmunioni fidelium, & postea mandet ei, quod mandaturus est.

Quò ad tertium distinguendum est de annexis. Nam annexorum quædam sunt ceremonialia, vt oratio

nes:

Absolutio ab excōmu.

nes: quædam iudicialia, vt cautiones. Et de ceremonia libus quidem constat, quòd sunt annexa vt debita seruari, non tamen vt substantia- lia. Et propterea si is cui cō- missū est vt absoluat in forma Ecclesiæ, aliquem excō- municatū sine ceremonialibus absoluat, peccat quidē absoluens sine rationabili causa ceremonialia omittēs absolutio tamen valet: quia ceremonialia intelligūtur, tam institui, quàm cōmitti vt ceremonialia, hoc est, vt debita seruari: non autem vt necessaria ad substantiam absolutionis.

De iudicialibus verò tria dicimus. Primum, quòd regulariter sunt annexa vt necessaria necessitate iustitiæ, ita quòd nō possunt omitti sine iniuria: quia in præiudicium Ecclesiæ, seu partis huiusmodi omisio vergit. Secundum, quòd iudicialia dupliciter inueniuntur annexa absolutioni. Primò, ex solo debito iuris cōmunis, vt q̄a agitur de interesse ter- tij, cui est satisfaciendum,

vel aliquid simile. Et sic si per abusum suæ potestatis ordinarius potens absolue- re absoluat, tenet absolutio facta, quanuis malè & iniuste facta: quia absolutio tūc fit contra ius tertij, & non contra ius constitutionis: vt habes in capitu. Venerabilibus, de sententia excom- municationis, in. vj. Secun- dò, ex debito illius canonis, vt canon ille dat certū mo- dum seu excipit: ita q̄, nisi concurrente tali conditio- ne seu obseruatione impen- datur absolutio. Et hoc mul- tipliciter contingit. Vel per verba negatiua potētis acti- uæ: vt si dicatur, quòd non possit absoluere ante satisfac- tionem. Vel per verba ne- gatiua potētis impersona- liter: vt si dicatur, quòd nō potest impēdi absolutio ante satisfactionem. Et in his duobus modis etiam verba ipsa canonis testantur limi- tatam esse potentiam ordi- narij, ac per hoc irritam esse absolutionem, si aliter fiat. Vel per verba negatiua po- tentiæ passiue tantum: vt si dicatur

dicatur quòd qui inciderit in tale quid, non possit absolui, nisi satisfaciat. Vel per verba negatiua non potentia, sed actionis, vt dicatur: nullatenus absoluaatur ante satisfactionem, seu nisi satis fecerit. Et in his duobus & similib⁹ modis ambigua videtur quæstio. Ex verbis quidem, quia nō limitatur per illa potestas ordinaria: ac per hoc videtur relinqui locus abusu potestatis ad illicitam absolutionem. Ex ratione verò, quia potestas ordinaria videtur potius regulari, statuendo sibi regulam, secundum quam absolueri debeat, quam limitari, ne facile ordinariæ potestati derogetur. Oppositum autem suadet textus allegatus ex. vj. dicens, Absolutio tenet, licet forsitan sit iniusta: quoniam & si contra ius litigatoris, non tamen contra ius constitutionis absoluit. Vnde videtur vniuersalis regula haberi duplex. Prima est, quòd absolutio contra ius tertij & non constitutionis, tenet. Secunda est, quòd

absolutio contra ius constitutionis non tenet. Et quia hæc est tutior, & textui conformior via, ideo hanc sequendam puto. Et propterea in singulis canonibus excommunicationum consideret absolutio conditionem ibi statutam, vt seruetur circa iudicialia, & seruet illam ne erret, aut discrimini se committat. Tertium, quòd in duobus casibus obseruatio iudicialiū est adeò manifestè annexa absolutioni, vt absolutio sine illis irrita sit & inanis. Primus est, quando ius seu decretū explicite irritat absolutionem sine his, vt fecit Sixtus iij. in extrauagan. & si dominici gregis, dicens. Et aliter impensa absolutio non valeat. Secundus est, quādo ab homine alicui committitur potestas absoluendi, cū verbis conditionalibus vel æquipollentibus de huiusmodi cautionibus habēdis: talis enim commissarius, si exeundo fines mandati absoluat, nihil facit.

Excom

Absolutio ab excomu. A

27 Excommunicatio in materia absolutionis qualiter sit consideranda.

Absolutio ab excommunicatione, quātūm ad confessores spectat, ex parte potestatis absolutoriæ, distinctione eget. Discernendum est enim in primis, an illa excommunicatio sit lata à iure, vel ab homine. Vocatur autē à iure, quæcunq; à perpetuo statuto lata est, à quocunq; statutū illud sit, & siue contineatur in iure communi, siue in extrauaganti, siue in legibus synodalibus vel specialib⁹. Quæ verò ab homine est, non est perpetua, sed spirat cum auctore. Et si est à iure, discernendum est, an sit reseruata eius absolutio, & cui: & tunc nō potest confessor ab illa absoluere, nisi de gratia speciali fuerit cōcessum. Si verò nō est reseruata, certum est posse confessorē auctoritate Episcopi ab illa absoluere, si Episcopus concesserit omnes casus sibi refer-

uatos. Si autē est ab homine (siue sit generalis, vt quum excommunicatur quicunq; sciuerit vel fecerit tale quid, siue singularis, vt quum excommunicatur Sortes) reseruata regulariter est illius absolutio latori, durante illius iurisdictione: vnde sine eius vel ipsius superioris gratia non potest absolui. Et scito hūc religiosum præsumptem de facto absoluere ab excommunicatione lata à iure, incurrere excommunicationem: vt habetur infra in censuris.

no Ab excommunicatione verò minore quilibet confessor, non autem quilibet sacerdos, potest absoluere. Primum horum patet ex capitu. Nuper, de senten. excomu. Secundum verò manifestatur, quia excommunicatio minor est vinculum Ecclesiasticum, & propterea exigit in absolvente facultatem Ecclesiasticæ iurisdictionis: purus autem sacerdos habet solam potestatem ordinis: & ideo non potest absoluere à vinculo Ecclesiasticæ

fiasticæ excommunicatiōis minoris. Vnde licet quilibet possit se subdere cuicūque sacerdoti pro absolutio-
ne venialium, non tamē potest subdere se cuiq; sacerdoti pro absoluteione ab excommunicatiōe minore: quia ad venialia remittenda sufficit ex parte absoluentis potestas ordinis, quæ est in quolibet sacerdote: quia ipsa subiectio operatur iurisdictionem talium quantū ad potestatem ordinis. Ad absoluendum autem excommunicatiōis vinculum requiritur potestas iurisdictionis Ecclesiasticæ, quæ non conuenit sacerdoti, ex hoc quod vnus subdit se illi, sed ab Ecclesiastica p̄det auctoritate.

Aboluere demum à vinculo suspensionis vel interdicti, si quando confessori committitur, potest vti huiusmodi verbis, Ego absoluo te à vinculo suspensionis, &c. Nulla enim sunt determinata verba pro huiusmodi forma.

Personarum acceptio quando sit vitiosa. Et quòd in tribus potest esse perniciofa.

A Cceptio personarū est peccatum, quia tollit æqualitatem iustitiæ. Est autem peccatū mortale, quando est perniciofa. Frequenter vero est perniciofa in tribus, hoc est in distributione communium bonorum, & beneficiorum Ecclesiasticorum, & in iudiciis. Quum enim communia regni vel ciuitatis officia, dignitates, seu honores distribuuntur, ita quòd amicitie, vel consanguinitatis, vel factionis, aut alterius impertinentis ratio præfert minus dignos, ruit commune bonum. Nec minus ruina Ecclesiæ manifesta est, quum in beneficiis ac dignitatibus Ecclesiasticis minus digni præferuntur: quia amici seu familiares vel cōiuncti aut seruitores &c. sunt vniversum quoq; humanū genus grauissimè offendit, ex eo q̄ auctor aut reus in iudi-

Acedia.

cijis in iure præfertur, quia potēs, aut diues, aut amic⁹, &c. Peccatū hoc non solū animę mors est, sed ad restitutionē obligat iuxta restitutionū regulas: pro quāto iniuste impedit dignū seu digniorem: & præter hoc tenetur acceptor personę de dānis cōsequentibus huiusmodi p̄mōtiones seu iniurias.

✱ Peccatum acedię dupliciter consideratur. Et quōd bona spiritalia sint bifariam distinguenda.

ACedia dupliciter sumitur: vel communiter: vt est nomen commune ad multas peccatorum species: vel proprię, vt est speciale peccatum. Et communiter quidē sumpta, significat tristitiā de spiritali bono: proprię autem sumpta, significat tristitiā de spiritali bono diuino, hoc est ad charitatem pertinente.

Ad quorū clarificationē distingue bona spiritalia. Et vide primō spiritale bo-

num diuinum consistere in amicitia inter Deum & hominem: ac per hoc in idem velle, & idē nolle cum Deo, in conuersari cū Deo, in cōuiuere & colloqui cū Deo, & huiusmodi. Et propterea quū quis est in tantū elongat⁹ ab amore cęlestis p̄ris & patrię, vt quū audit aut cogitat statutum sibi esse, vt sit ciuis sanctorū, & domesticus Dei &c. de hoc tristatur tunc peccat proprię peccato acedię. Et si cum cōsensu rationis est huiusmodi tristitia, peccatū est mortale grauisissimum, propinquū odio Dei. Si verō de hoc non tristatur secundum affectum, sed secundum effectum, quia parum de huiusmodi amicitia bono cūrat, negligens adipisci illam, quia vacat delectabilib⁹ humanis, peccatum acedię non incurrit, sicut nec plus amans carnalia quā Deū, incurrit peccatum odij Dei.

Vide deinde bonū spiritale cuiusq; virtutis cōsistere in actibus & exercitatione illius: verbi gratia: bonū spiritale

spiritale iustitię in volutate reddete ius vnicuiq; temperantia in volutate moderatę vtete delectabilibus secū dum sensum, & sic de alijs. Et propterea quū quis cogitat reddendū esse ius, aut abstinendum ab immoderatis delectabilibus, aut aliquo huiusmodi, & de hoc tristatur, peccat quidē, quia tristatur de bono virtutis. Et est peccatum hoc acedia cōmuniter dictę: quia huiusmodi tristitia spectat ad vitiū contrariū illi virtuti, de cuius bono tristitia est: puta ad iniustitiam, vel ad intemperantiam, & sic de alijs. Et est huiusmodi tristitia peccatum mortale, si est de bono virtutis necessario ad salutē, & cū consensu rationis. Si autem sine cōsensu rationis est, de quocunq; bono sit, peccatū veniale constat esse: & similiter si est de bono nō necessario ad salutem: puta de liberalitate ad quam non tenetur, de veritate iocosa vel officiosa tantū: quia sicut deliberatē refutare hęc, nō est peccatū mortale, ita nec

deliberatē tritari de his. Nam delectationes & tristitia sunt bonę vel malę mortaliter, sicut electiones: & propterea si deliberatę refutationes non sunt peccata mortalia, nec tristitia sunt mortalia peccata.

Ex his habes, quod quū quis tristatur de ieiunio, oratione, festorum obseruatione, & huiusmodi: & propter huiusmodi tristitia negligit ieiunare, orare, aut festa seruare, peccat peccato acedia: non vt est speciale peccatum, sed acedia cōmuniter dictę, quę non trahit peccatum in aliam speciem.

✻ Adulationis peccatū tripliciter cōmittitur: estq; humanę fragilitati valde nocuum.

Adulatio est peccatum, quia est excessiua laus seu complacentia verbis vel factis in cōmuni cōuersatione. Et tripliciter potest esse peccatū mortale. Primō rōne materię laudatę: vt si qs

Adulatio.

laudat aliquem de actu, qui est peccatum mortale. Vel ratione finis, vt si quis laudet aliquē ad hoc vt noceat illi corporaliter, vel spiritualiter. Vel ratione occasionis, vt quum quis laudando fit alteri præter intentionem suam occasio peccandi mortaliter.

Et primi duo modi, quia sunt manifestè contra charitatem, sunt inexcusabiles. Tertius autē cum grano salis intelligendus est, mensurando occasionē peccandi, an sit data vel accepta, & an sit cognitū & cogitatū à laudate, quòd is qui laudatur, ex huiusmodi laude ruere solitus sit in mortale peccatum. & rursus an ex debito, an sponte laudans laudet. In iis enim quæ sunt ex suo genere recta, & præter intentionem operantis alius ruit, non modicam hæc faciunt differentiam, vt in materia de scandalo declarabitur. Quum enim aliquis debet ex officio aliquē de bono aliquo opere laudare, etiam si sciat laudatū in superbiam

mortalem se elaturum, non tenetur propterea desistere à debito officio: potest tamē & debet deponere huiusmodi scientiā de futura ruina illius, q̄a. xij. horę sunt dici, & potest in instanti homo illuminari & mutari à diuina misericordia.

Est autē adulatio peccatum valde graue, & propter nocumētā maximā, quæ affert humano generi (hinc enim facili, vt Hiero. ait, mētes hominū corrumpuntur: & ad ea, quæ laudantur, quauis criminosa accenduntur & assuescunt, in tantum vt mala non solū desinant haberi vt turpia, sed habentur vt bona, & laude, honore, ac præmio digna: quo quid peius?) & propter excessū diuinæ offensæ, iuxta illud, Quoniā laudatur peccator in desideriiis aīe suæ, & iniquus benedicitur, exacerbat dñm peccator. Est autē peccatū veniale, quādo vel laudatur aliquis de malis venialibus, vel de bonis, sola complacendi intentione, absque ruina, vel etiam ob aliquam

aliquam vtilitatem consequendam vel non impediendam: vt de se patet.

✠ Adulteriū semper est peccatū: & multa inducere potest incōmoda.

Adulterium, quantum ad crimen, est manifestè peccatum mortale: quantum verò ad damnificationem, cōsideratione eget. Duplex enim habet, quanuis non semper, annexum damnum alienum, vel successoris, vel hospitalis. Nā si proles ex adulterio suscepta marito matris succedit, vel ab eo dotatur, damnificantur hæredes legitimi. Et propterea vterq; adulter, quia damni huius causa existit, tenetur secundum vires ad satisfactionem: aut manifestè, si negotiū id patitur; aut sub aliquo velamine, donando læsis per interpositam personam, aut per se quod potest. Verum, circa huiusmodi manifestationis negotium, duo pensanda sunt: scilicet periculum & spes. Si enim

periculum ex manifestando adulterio imminet, occultè satisfiat vt melius potest: & reliquum diuinæ misericordię reseruetur: iuxta capitulum Officijs. de pœnitentia. & remissio. quia sicut cessante iudiciaria coactione, non tenetur homo perdere vitam aut libertatem, vt satisficiat debito pecuniario: ita nec tenetur perdere famam aut vitam in proposito, vbi de sola pecuniaria re agitur. Cessante autem periculo & vitæ, & famæ, & huiusmodi, si non potest aliter satisfieri, spes fructus futuri ex manifestatione adulterij pensanda est: puta si speratur, quòd maritus postquam sciet prolem non esse suam, dotabit illam, aut hæredem instituet: aut si speraretur, quòd proles audiens, propterea ingredietur monasterium, aut aliquod aliud remediū proueniet. Nam si fructus nullus speratur, quia de iure nec maritus nec proles tenetur matri adulteræ credere in huiusmodi, vana esset manifestatio adulterij.

Aduocatus.

Quò ad hospitaliũ verò damnificationem, duo consideranda sunt. Primũ, quòd nullum peccatum est prolem exponere vt in hospitali alatur, ad occultandũ huiusmodi adulteria, hæc em̄ est vna ex rationibus, quare loca hæc pia instituuntur. Secundum, quòd si pater aut mater prolis non est indigens, debet & satisfacere hospitali (quia bona huiusmodi hospitalium non in diuitum, sed pauperum adminiculũ sunt: & quantum consumitur à non pauperibus, tantum indigentibus adimitur) & prouidere proli, vt benè instituatur: tenetur enim parentes non solum alere & vestire, sed instruere per se, vel alios, prolem propriam.

✠ Aduocatus potest octo modis in officio peccare.

ADuocati & procuratoris iniquitates sunt octo. Prima est, assumere causam iniustã defendendã, ita

quòd nouit esse iniustam. Nec excusatur si non ad vindicandum, sed aut ad differendum, aut ad concordandũ, seu pactã aliqua ineũda hoc facit: quoniam hæc oĩa constat esse iniqua. Et similiter non excusatur, si iniquam causam in principali habes, vexat aduersarium assumendo aliquod caput iustum: vt sub hac iustitia gradiendo, principale iustum imediat, aut differat, aut etiam peruertat: oportet enim nõ solum mediũ, sed finem esse non iniquũ. Sed, heu, apud mundanos bonus aduocatus est, qui de mala causa facit bonam. Secunda est, nolle, aut negligere scrutari merita causæ assumendæ, sed qualiscũque sit, assumere illam tuendam: quia hoc est non curare, an id, quod facit, sit iustum vel iniustũ: quod est manifestè contra charitatem.

Tertia est, prosequi causam iniustam, quam à principio putauit iustam: quia huiusmodi prosequutio iniqua est, vt pote iniuriam inferens

ferens aduersario, debet eñ deferere causam, & monere partem, vt cedat seu prouideat sibi.

Quarta est, negligere studere, siue scrutari merita causæ, & adhibere debita remedia: ignorantia enim, tunc tantum ipsum excusat, quando & quod potuit & quod debuit, non omisit. Quinta est, tacere iniquitatem propositæ causæ suo clientulo, qui putat se rationem fouere. Semper autem credendum est putare clientulum se fouere iustam causam, nisi constet oppositum: quia qlibet presumitur bonus &c. Huiusmodi eñ taciturnitas, dolosa est & iniuriosa clientulo & aduersario. Sexta est, docere clientem proponere aut dicere falsum, aut dolosè & huiusmodi. Septima est, exigere à clientulo plus quam debet. Et in his omnibus casibus interuenit peccatum mortale manifestè, quia cõtra iustitiam charitatemq; fit, nisi imperfectio actus seu nocenti excuset à mortali: sicut in

mortalibus cæteris imperfectio excusare à mortali non dubitatur. Octaua est, nolle, aut negligere aduocare in causa iusta pauperis: quum ipse aduocatus possit, nec appareat alius, qui aduocet, & sine eius adiutorio, pauper opprimi creditur. In huiusmodi enim casu tenetur ipse aduocare seu procurare, sicut medicus medicare, si in simili periculo esset pauperis sanitas.

✻ Alchimia quando fit vitiosa, & quando non.

Alchimistarum ars, nõ est illicita sine fraude, quia nihil repugnans recte rationi habet secundum se. Licet multi abutuntur ea, aut imprudenter nouis compositionibus se occupent, aut fatuè facultates in fumum conuertant. Nec peccatum est, vendere rem per Alchimiam factam pro re quæ est, sicut cæteras res quocunque artificio factas, licitum est vendere pro his, quæ in veritate sunt.

Ambitio.

Iniquum autem esset vende
re illam pro re, quæ apparet,
& non est, quoniam hoc est
decipere proximum.

✠ Ambitio quandoque
in mortale, quandoq;
in veniale peccatū im-
putatur.

Ambitio, hoc est inordi-
natus appetitus hono-
ris, est manifestè peccatum.
Non est autem mortale pec-
catum, nisi vel ex parte rei,
in qua appetitur honor: pu-
ta si quis vult honorari ob
crimen aliquod. Vel ex par-
te finis: vt si constituatur
in honore vltimus finis, pu-
ta si ob cōsequendum hono-
rem non curat quis offen-
dere Deum mortaliter, puta
quia vult haberi vt Deus,
vel præferri alijs, quibus nō
est præferendus in distribu-
tione cōmunium dignita-
tum: vel vult ob honorem
quodcunq; aliud mortale:
vel è contra honor desiderat-
ur ad scelus aliquod per-
petrandum, puta ad tyran-
nidem.

Apostasia.

✠ Apostasia tripliciter
cōsideratur: & an sem-
per excommunicatio-
nem inducat.

Apostasia est triplex: à fi-
de, à religione, ab ordi-
ne. Et prima quidem mani-
festè peior est hæresi, vtpote
excedens ipsam, totaliter
tollendo fidem. Et ideo sub-
duntur procul dubio apo-
stata à fide, excōmunicatio-
ni & reliquis pœnis hæreti-
corum. Apostata autem à re-
ligione, & excommunicati
sunt ob habitus dimissionē,
& in damnationis statu per-
seuerant, etiam si ab excom-
municatione absoluantur,
donec ad religionem regre-
diatur: quoniam talis status
directè contrariatur religio-
nis statui, ad quē constat de
necessitate salutis teneri re-
ligiosum ex suo solenni vo-
to. Tertia verò Apostasiatūc
propriè incurritur, quum
ab ordine sacro quis retroce-
dit, ad secularem rediens sta-
tū: quod cōstat sine mortali
peccato non fieri, ob cōtem-
ptum iuris canonici, & voti,
& ipsius

& ipsius ordinis sacri, ex suo nomine manifestè mancipā tis hominem ad sacri ministerij statum. Quum autem aliquis non ex contemptu, à minoribus ordinibus seu prima tonsura recedit, abiciens vitam & habitum clericalem, non propriè apostata dicitur, quia non est apostata: quia non retrocedit à statu firmiter mācipante diuinis, sed quasi ambulatorio, ex indulgentia canonū. Et si ex rationabili causa id facit (puta quia cogitur ducere viduam in vxorem, vel aliquid repugnans clericatui perficere) non peccat: quia nullus errat dū rectā rationem sequitur. Si verò ex humana fragilitate id facit, veniale peccatum incurrit propter suam inconstantiam. Nec huiusmodi peccatum efficitur mortale, ex eo quod describitur Ecclesiasticum beneficium simul cum minoribus ordinibus: quia nec ex canonici iuris, nec ex voti alicui⁹ vinculo, nec ex natura operis habet huiusmodi retrocessio vnde

sit perniciofa. Iura siquidē hoc permittunt, secundum indulgentiam, votum nullum est. Et si ex natura operis actus esset contra charitatem, nunquā posset quis licitè à clericatu & beneficio recedere, sicut nunquā licet mentiri. Imò plus sequitur, quòd nō posset hoc absq; offensa Dei mortali fieri, vt de se patet.

✠ Arrogantia quandoq; venialis, quādoq; mortalis est.

Arrogantia, qua sibi quis quòd supra se est, tribuit (siue illud pertineat ad scientiam, siue ad potentiam, siue ad bonam voluntatē, siue ad authoritatem) peccatum est, quia contra rectam rationē est. Sed mortale nō est, nisi vel id quod sibi vsurpat, sit contra diuinam reuerentiam: vt, rex Tyri, Deus ego sum. Aut cōtra proximum: vt tyrannis vel finis vltimus in huiusmodi illatione ponatur: quā ex eo apparet, quòd paratus

B 5 est ob

Assassinus.

est ob illam non curare de diuinis aut Ecclesiæ præceptis. Vel in despectione consistat aliorum: sicut Pharisæus, Non sum sicut cæteri hominum: velut etiam hic Publicanus. Licet hoc ad secundum, modum possit reduci: quia ex affectu arrogantis, quanuis non ex parte rei, vsurpatur superioritas despectiua proximi. Est ergo arrogãtia mortalis, vel ex parte arrogatæ rei contra deũ, aut proximũ: vel ex parte finis in huiusmodi elatione constituti: vel ex parte affectus intorquentis arrogantiam contra alios. Est autẽ frequenter venialis arrogantia, dum absq; præiudicio proximi æstimat quis se plus scientiæ, aut bonitatis, aut authoritatis habere, q̃ habeat, &c. Nec inter leuia peccata computandum est, quũ quis se æstimat meliorem quã sit: quoniam & species est superbiæ (de qua scriptum est, Et munda bor à delicto maximo) & obicem ponit studio ad gradiendũ iuxta mensurã suã

in via Dei: sicut quum quis æstimat se doctum, non curat discere.

✠ Assassinus nomẽ quid significat.

Assassinus nomẽ est æquiuocũ, est enim nomen proprium quorundã infidelium, qui faciliẽ inducebantur ad occidendos Christianos. Et contra non ipsos vt pote infideles, sed cõtra mandantes per ipsos aliquem Christianum occidi, Innocen. 4. in Conci. Lugd. excommunicationem promulgauit: vt habes in. vj. de homicidio. Pro humani. Est etiam nomẽ vitij, pro quanto apud quosdã iuristas, seu vulgariter dicuntur assassini, qui pro pecunia occidunt hominẽ, ad alicuius instantiam. Et hi non comprehenduntur sub censura dicta, quanuis digni sint morte & temporali & æterna: quia conditor canonis de primis tantum loquitur, vt faciliẽ deduci potest, & ex eo quod sine additione aliqua illos nominat

nominat (vtpote tunc temporis notos) & meminit eorum domini, & ex eo quod meminit opprobrij Christiane dignitatis, & nullius precij seu mercedis.

➤ Observatio astrorū an & quando fit vitiosa.

Astrorū observatio ad natiuitates hominum & occurrentia humana, tripliciter peccato subijci potest. Primò, si ea quæ fidei Christianæ mysteria sunt, tanquā subsint cœlestibus causis habeantur. Secundò, si futura contingentia quærantur, seu habeantur vt certa ex cœlestibus causis. Tertio, si electiones suas quis subijciat cœlestibus causis vt legi illarū: ita quod vitā suam actionesq; suas regulat secundū cœlos. Et quodlibet horū triū est ex suo genere peccatū mortale: quia primum est contra spiritualitatem Christianæ religionis, quæ super cœlos est, immutare potens etiam ipsos cœlorū cursus: iuxta id quod

scriptum est, Confessio eius super cœlum & terram, & experientia testata est. Secundum verò est cōtra veritatem doctrine Christianæ, & liberi arbitrij, quo domini sumus nostrorum operum. Tertium est cōtra dignitatem gratiæ diuinæ legis, ac humanę mentis, qua super omnia corporalia sumus cōstituti. Et sicut errarem subijciendo nos passionibus irę, odij, spei, timoris, ita quod haberemus impetus passionū pro lege: ita vilificamus nos, si inclinationes cœlorū habemus pro lege: corpora enim sunt, & per modū passionū inclinant nos. Si quis autem cœlestiū influxuum causas vt inclinatiuas ad ea quæ ex corporibus pendent humana, suscipiat: nec errat nec peccat: ita quod ex cōsideratione astrorum timere, cauere, audere, &c. aliquid quatenus ex corporibus pēdet, nullum peccatum est, seruato moderamine coniecturæ: vt scilicet homo, non pro certo, sed coniectura habeat quicquid ex cœlo dicitur

Astutia. Auaritia.

dicitur circa humanas actiones: non ea ratione quia careremus scientia astrorum: sed quia non subijciuntur actiones humanæ cælo, nisi per indirectam inclinationem, hoc est nisi pro quanto pendet à corporibus. Secundum hæc igitur iudicare potes eos, qui astrologorum iudicia sequuntur circa humana. De astrorum autem iudicijs circa corporales effectus (puta sanitatis, vel infirmitatis, fertilitatis vel sterilitatis, pluuiæ, vel siccitatis) nulla est quæstio, quia hæc absque peccato fiunt: quoniam effectus queruntur, & reducuntur in suas causas naturales.

✠ Astutia quo casu vertatur in peccatum vel mortale vel veniale.

Astutia (hoc est progressus per simulatas, dolosas, ac fraudulentas vias ad effectum seu finem aliquem) est manifestè peccatum. Et iuxta subiectam materiam inuenitur vel mortale, vel veniale peccatum.

si enim nocua est proximo, inter mortalia computatur, sicut & mendacium perniciosum: si autem contra charitatem non militat sed officiosa tantum est, inter venialia computatur.

✠ Auaritia diuersimodè consideranda.

Auaritia dupliciter sumitur. Vel ut opponitur iustitiæ, & sic significat iniustam voluntatem accipiendi seu retinendi alienum: & est manifestè peccatum mortale. Et iuxta hunc sensum, usurarios, fures, latrones, negociatores fraudulentos, &c. auaros dicimus. Vel ut contrariatur liberalitati: & sic significat inordinatum appetitum pecuniæ: & sic communiter est peccatum veniale. Iuxta hunc siquidè sensum auari vocantur tenaces, & parci in dando: de quibus dicitur, quod auaro deest tam quod habet, quam quod non habet. Et similiter qui in tota die ac nocte in angustijs aut laboribus sunt,

sunt, vt acquirant quibus non egent. Dico autem cōmuniter, quia tantus posset esse affectus ad acquirendū aut retinendum, quòd esset peccatum mortale: puta si actualiter preponeret acquisitionē aut retentionē salutis animæ suæ, non curando propterea trāsgredi dei aut Ecclesiæ præcepta. Simpliciter autem & absolutē nō est peccatū mortale ex suo genere, quia non est cōtra, sed præter charitatem.

♣ Audaces an & quare dicantur vitiosi.

Audacia nomen est passionis animalis, sicut & ira & timor. Et iuxta hūc sensum dicitur, quòd fortitudo est circa timores & audacias. Sed translātū est audaciæ nomen ad vitium oppositum fortitudinis virtuti per excessum. Iuxta quem sensum audaces reprehendimus, qui scilicet immoderate audent. Et si pura est, cōmuniter est peccatū veniale: sicut immoderata iracun-

dia & immoderatus timor: quia non cōtrariantur charitati, sed à recta exorbitant rationis regula.

♣ Diuinationio superstitiosa est, & Christianæ religioni aduersa.

Aruspiciū, Augurium, Auspiciū, Tria hæc, pro diuinationibus superstitiosis sumpta Christianæ religioni aduersantur, vtpote ad sacrilegas artes diuinatorias, quibus idololatræ vtebātur, spectantia: & propterea constat esse non solū contra charitatem, sed quodammodo cōtra fidem. Differentia tamē inter hæc est, quòd Aruspiciū iniquitatem suam sonat, pro quanto à sacrificio seu ara non recedit. Auguriū autē & Auspiciū si sine damnatis artibus fiant, capiēdo cōiecturam futuri euentus ab audito garritu, aut inspecto motu auium. &c. quandoque tolerari possunt: vel vt non mala, si debite adsint circumstantiæ: puta quòd ex his non

Bellum.

his non sumatur nisi suspicio seu coniectura, & de his tantum quæ coelestia corpora possunt se extendere: & quod sicut in cæteris suspicionibus prudenter se habet homo, ita & in istis. Vel ut venialia: si aliqua circumstantia desit: puta quia nimis credit aut timet propter huiusmodi signa. Qui autem his signis adeo deditus est, ut pro lege suorum operum habeat huiusmodi signa, sine causa Christianus est.

➤ Bellum quando dicitur iustum, vel iniustum, licitum vel illicitum.

BELLUM iniustum, ex propria ratione constat esse peccatum mortale. Circa quod primo videndæ sunt conditiones ex quibus bellum est iniustum. Et quia ad iustum bellum tria exiguntur (scilicet primo iusta causa bellandi: secundo autoritas indicendi bellum: tertio recta intentio) ideo bellum tripliciter contingit inueniri iniustum: vel ex de-

fectu iustitiæ in causa, vel ex defectu autoritatis in capite, vel ex defectu rectitudinis in intentione: quicumque siquidem horum defectuum acciderit, bellum redditur iniquum. Et quidem de iusta causa August. dicit. xxij. q. ij. Dominus noster. Iusta bella solent definiri, quibus vlciscuntur iniurias: si gens vel ciuitas plectenda est, quæ vel vindicare neglexerit quod à suis improbè factum est, vel reddere quod per iniuriam ablatum est. De autoritate verò principum. xxij. q. j. quid culpatur. idem dicit: Ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, ut suscipiendi belli autoritas atque consilium penes principes sit. De rectitudine autem intentionis idem dicit ibidem: Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, implacabilis animus, feritas bellandi, libido dominandi, & si qua sunt similia, hæc sunt quæ in bellis iure culpantur.

Tu autem confessor, qui iustam causam belli certa ratione

ione inuenire nequis, fide dignis credere potes. Principis autem nomine in proposito intellige rempublicam perfectam: hoc est Papam, Imperatorem, Regem dominium liberum, hoc est, quod superiorem non habet, sed est velut princeps. Intentio nem quoque malā, vitiosum reddere bellum secundum alias cōditiones iustum intellige: sicut latronis quoque iusta punitio vitiosa redditur, si ex odio iustitia exerceatur, peccatur enim ex praua intentione in opere iusto. Et ideo sola pœnitentia aboletur, nec est opus restitutione: quoniam læsus latro vel debellatus, est iuste læsus, in nulloque iniuste dānicatus, quauis ex parte animi iustitiam exercentis malitia affuerit, in suæ animæ damnationē nolens iustum iuste efficere.

Causa verò iusta aut auctoritas si defuerit in bello, nō bellū, sed inuasio de facto, cœdes, rapinaque est. Secundo de militantibus in bello dubio considerandū est, di-

cendo quòd bello iusto opē ferre, nullum peccatum esse constat, si certum est esse iustum. Si verò certum non est, subditi principis indigentis bellum excusantur, obediētes domino suo: dicente August. xxiij. q. j. quid culpatur. Vir iustus si fortē etiam sub Rege & homine sacrilego militet, rectē potest illo iubente bellare, si quod sibi iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel vtrum sit, certum non est: ita vt fortasse reum faciat Regem iniquitas imperandi: innocentem autē militē ostendat ordo seruiendi. Excusatur ergo subditus in bello, de quo necit an sit iustū, ratione obediētię: sicut etiam excusatur minister iudicis occidēs damnatā per sententiā, si nō cōtinet errorē manifestū. Et vniuersalis ratio quare obediētia in dubijs excusat, est: quia nō est subditorū discutere consilia definitionesque dominorū suorū: sed præsumenda sunt iusta, nisi manifestā cōtineant iniquitatē.

Non

Bellum.

Non subditi autem non excusant. Nec excludo à subditis milites illos mercenarios, qui sub continuis stipendijs Regis alicuius degunt, tam pacis quàm belli tempore: hi siquidem tanquàm subditi habendi sunt. Sicut ministri cōducti ad executionem iustitiæ, non oportet esse subditos, sic quòd sint inde oriūdi: sed fat est, quòd inueniantur cōducti ad officium iustitiæ, ad hoc vt excusentur, si contingat ignoranter exequi iniustam sententiam.

Fac ergo confessor differentiam inter extraneos, qui tempore dubij belli inueniuntur prius stipendiati ad bellica exercitia talis Regis absolutè, & illos qui tunc conducuntur. Nam primi reputantur tanquam cōducti ad iusti belli ministeriū: & ordo seruiēdi quo subesse Regi noscuntur, facit vt non sit eorū discutere admissim iustitiam belli. Secundi autem similes sunt illis, qui sub dubio iudice cōduci vellent: quos constat

nō tutè exponere se periculo iustitiæ exercendæ. Qui autem siue subditi siue nō subditi, audito belli nomine nō curantes de belli iustitia, ad pecuniæ sonitum currunt: extra conscientiæ scrupulos sunt: manifestè enim sunt in statu damnationis æternæ donec resipiscant: sicut qui currūt ad clades & prædas, nō solliciti de iusto vel iniusto. Tertio, de reuocatione belli solueda est quæstio illa: an post inchoatū bellum hoste iniquo offerēte satisfacere, teneatur habens iustum bellum desistere à bello. Dicimus siquidem distinguendo tres status belli (scilicet principium, medium, & quasi finem) quòd in principio belli (hoc est postquam bellum est indictum, congregatum, &c. ante tamen conflictū) ex quo vindictæ negotium adhuc est integrū, tenetur princeps admittere satisfactionē, & reuocare bellum. Et ratio est, quia bellare nō est voluntatis, sed necessitatis, vt Augu. dicit. 23.

quæstio

questio. i. noli. In proposito autē cessat necessitas belli ex eo quod offertur satisfactio, re adhuc resistente integra. Sed esto sanus lector, & intellige hæc de satisfactione plena: hoc est non solum iniuriæ seu rerum, sed sumptuum & damnorū. &c. Postquam autem semipræliatum est, & mortes hominum hincin de intercesserunt, nō tenetur habens iustum bellū reuocare bellū, propterea quia hostis nunc offert satisfacere. Et ratio est, quia habens iustum bellum, gerit personam iudicis criminaliter procedentis. Et quod gerat personam iudicis, patet ex eo quod præliū iustum est actus vindicatiuæ iustitiæ: quæ propriè est virtus principis seu iudicis. non enim est priuatæ personæ opus vindicare. scriptū est enim: Mihi vindictam. Quod verò criminaliter procedentis: patet ex eo quod procedit ad cædem, ad seruitutemq; personarum, & damnum rerum: hæc enim omnia iustū bellum infert,

quanuis hodie à seruitute inter Christianos absteineatur. Manifestatur quoque idem, quod habens iustum bellum, non est pars, sed ex ipsa ratione necessitante ad bellum efficitur iudex hostium suorum, ex eo quod eadem ratione potest princeps in perturbatores suæ reipublicæ intraneos & extraneos vti gladio propria autoritate: scilicet ex ratione perfectæ reipublicæ. Non enim est perfecta respublica, cui deest potestas vindicatiua iustitiæ mediante, siue contra perturbatores reipublicæ intrinsecos, siue contra perturbatores extrinsecos. Et nisi sic sit, quum par in parem non habeat imperium, bella omnia iniusta essent nisi defensua. Quia igitur habens iustum bellum, gerit personam iudicis procedentis secundum vindicatiuam iustitiā aduersus extraneos perturbatores reipubli. & in medio belli iam effectus est dominus causæ, non existente amplius integro ne-

Bellum.

gocio vindictæ, potest (nisi misericordia vti velit) prosequi bellum, & vindicatiuam exercere iustitiam gladio bellico. Sibi autem hostis imputet, quod reduxit se ad eum statum, in quo iustitia vindicatiua potest ab alienis contra se exerceri. fuit enim in potestate sua offerre prius satisfactionem. Et si contra hoc instetur, quod continuatio belli in hoc casu non esset necessitatis, sed voluntatis: quoniam interrupta est necessitas bellandi ex noua oblatione satisfactionis: respondetur quod huiusmodi noua oblatio satisfactionis non habet vim interrumpendi necessitatem belli iam semiacti: quia non amplius spectat ad habentes iniustum bellum, satisfacere: sed spectat ad eos satisfati secundum iudicium habentis iustum contra eos bellum. Ex eo namque, quod ipsimet habentes iniusti belli causam, noluerunt quum possent & deberent satisfacere, sed bellum committere, translati sunt à iure ratio-

nis rectæ de ordine satisfaciendi in ordinem satisfaciendi à iusto bello: & propterea ex rectæ rationis dictamine, non ex parte reorum, sed ex parte iustitiam vindicatiuam exercentium pendet, an vindicta continuanda sit gladio bellico, subiiciendo sibi hostes & terram eorum (quod est facere hostes satisfati) an via restitutionis seu satisfactionis. Eadem ergo necessitate quæ cœptum est bellum, continuari potest, si principit videtur expedire: quia necessitas illa non est interrupta respectu cœpti belli contra nolentes satisfacere in statu satisfactorio. Licet enim mutata sit voluntas reorum, & velint postea satisfacere, quia tamen non sunt amplius in statu satisfactorio, sed voluntariè subiecerunt se statui satisfactorio (vt sic loqui liceat) ideo perseuerat prima necessitas & auctoritas debellandi: sicut apud dominum perseuerat post habitum seruum pro debita pecunia auctoritas retinendi

retinendi seruū, quantum-
cunque ille vellet soluere
quod debebat. Et hinc pa-
tet, quod multo magis ex
arbitrio principis iustè bel-
lantis pendet continuatio
belli, quum bellum est qua-
si in fine, licèt offerant ho-
stes satisfacere.

Quartò, de damnis ex
bello illatis scito quatuor.
Primò quòd damna omnia
ex iusto bello illata non so-
lum pugnantis, sed cuilibet
membro reipublicæ cõ-
tra quam est iustum bellū,
absq; peccato sunt: nec ad
restitutionem tenentur qui
intulerūt, etiam si innocen-
tes contingat per accidens
damnificari. Verbi gratia:
si ciuitas aliqua ex iusto bel-
lo in prædam daretur, lice-
ret cuiusq; ciuis bona diri-
pere, licèt aliquis eorum for-
tè esset innocens: quia sen-
tentia iustitiæ bellicæ non
tenetur discutere, an aliqua
pars reipublicæ sibi iniustè
hostis, sit innocens: quia
presumitur tota hostis, & to-
tam habet pro hoste: & pro-
pterea tota damnat ac diri-

pit. Et per se loquendo, ille
iustè accipit, quāuis aliquis
innocens per accidens iniu-
stè patiatur: quæ enim sunt
per accidens, extra regulas
sunt: secus autem esset, si ex
intentione ageretur contra
innocentem. Notanter autē
nominaui mēbra illius rei-
publicæ: quoniam personæ
Ecclesiasticæ, quæ non sunt
partes populi, non iustè di-
riperentur. Vbi secundum
prætereundū non est, quas-
dam personas esse à iure ca-
nonico exemptas à damnis
bellicis: quas habes extra de
pace & treuga. c. Innouam^o.
vbi dicitur, Innouamus vt
presbyteri, monachi, cõuer-
si, peregrini, mercatores, ru-
stici euntes vel redeuntes,
& animalia quibus arant &
femina portant ad agrum,
securitate cõgrua lætentur.
Et. xxiiij. q. iij. cap. Paterna-
rum. explicantur etiam ora-
tores. Quos canones ratio-
nabiles ac sanctos quantū
ad id quod positiui iuris
continent, an abusus deleue-
rit, nescio. Verum per merca-
tores intelligo non negocia-

tores qui ibi resident, sed illos qui hospitantur aut trāseunt: quoniam mercatores incolas non video melioris esse conditionis, quā artifices. Tertium est, quod bello existente iniusto tenentur omnes de damnis illatis: nisi ex ignorantia legitima excusentur: quæ tamen non excusat à restitutione ablatarū rerum apud se manentium, postquam cōpertum est fuisse bellum iniustum. Quartum est, quod siue iustum siue iniustum sit bellum, debent seruare bellatores regulam Ioānis Baptistæ illis datā: scilicet, Neminem concutiatis, neque calumniā faciatis, & estote cōtenti stipendijs vestris. Peccant siquidē mortaliter, opprimendo rusticos, & hospitantes ad discretionem, imò ad destructionem, & alia huiusmodi latrocinia committendo. Nec excusantur, quia non datur eis stipendium: quoniam ex hoc rusticorum & ciuiū res non obligantur illis. Nec dissimulatio aut autoritas capitanei

aut principis excusat, nisi in pœnam rusticis aut ciuibus iustè inflictā hoc fieret: quoniam princeps debet ex prouentibus quos totus status proportionaliter tribuit, militibus stipendia sufficiēter tribuere: & non debent isti particulares vexari. Lex enim iniusta est ex forma, quæ non secundum proportionē grauat populum. Si tamen probata consuetudo obtinuit, vt ligna, & paleas militibus hospites gratis tribuant, non damno: quasi enim sorte quadam contingit ob hoc quasdam terras seu villas præ alijs grauari.

✠ Diebus festis bellū exercere an sit peccatum.

Bellum exercere in diebus festis absque necessitate peccatum est, propter inquietudinem diuertentē à sanctificatione festorum. Non tamen est mortale peccatum, si diuina non omitantur, puta Missa: quia non est opus seruile. Et simile est iudicium de alijs diebus, quibus

quibus prohibitum est à facris canonibus præliari: scilicet in aduentu & quadragesima. &c. vt in cap. Treugas: extra de treuga & pace. si tamen iura hæc subsisterent: nam abrogata per non usum dicuntur.

✠ Ecclesiastica beneficia appetere & procurare quando licitū sit vel nō.

Beneficium Ecclesiasticum cōsiderandum est primò quò ad ingressum, tam de appetitu quàm de procuratione. Appetere siquidem Ecclesiasticum beneficium, siue curatum siue absq; cura, nullū ex suo genere peccatum est: quoniā huiusmodi obiectum est intra ordinem appetibilium recta ratione. & propterea apostolus absolutè dixit. Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Peccatum autem contingit ex defectu alicuius circumstantiæ requisitæ: puta quis, cur, quomodo. &c. Et quoniam frequentissimè secundū primam circumstantiā in huius

modi appetitu peccat: ideo Apostolus statim subdit de circumstantia quis, apponēdo cōditiones requisitas ex parte personæ ad rectū appetitum Episcopatus, dicēs: Oportet autem Episcopum esse irreprehensibilem. &c. Et quoniam peccata ex parte circumstantiarum facillè patere possunt applicati ad subiectam materiam: nos ad specialia descēdendo dicimus, quòd beneficiū plenè curatum (quale est Episcopatus) tunc tantū ex parte personæ licitè appetitur, quando appetens nouit se habere conditiones requisitas ad Episcopum: & similiter nō plenè curatum (quale parochia est) quum quis habet conditiones requisitas ad presbyterum parochialem, & sic de alijs. Et hoc concurrentibus etiam ex parte personæ alijs circumstantijs cōparatiuis debitis. Vbi scito, quòd persona appetens debet seipsam mensurare per respectū ad tria: scilicet ad regimen animarum, ne præsumptuosè

Benef. Ecclesiast.

ad artem artium relatum se inueniat: & ad oues quibus pascendis vacaturus est, vt tantum distet vita sua ab illis, quantum vita pastoris à gregē: & ad alios quibus tribui potest aut debet tale beneficium, ne se dignioribus aut æquè dignis anteponat. Et hic tertius respectus habet locum etiam in appetitu beneficiorum sine cura, debet enim secundum rectam rationem appetitum sic moderari, vt absq; vitio acceptionis personarum appetat sibi prouideri de beneficio in cōmuni vel hoc. De circumstantia quoq; finis, aduertendum est, ne beneficium appetatur propter finem malum: puta delicatam & opulentam aut splendidam vitam ex Christi patrimonio. &c. & sic de alijs circumstantijs. Discernere autem inter peccatum mortale & veniale in deordinato appetitu beneficij, non est difficile, præsertim si beneficium est curatum, & maximè si est perfectè curatum: nam si appetens parui

facit cōmensurare seipsum ad artem artium (hoc est curam animarum) & alias cōmēsuraciones postponit ob appetitum beneficij, procul dubio mortale peccatum incurritur: quia contra charitatem ouium Christi appetitur si beneficium est curatum, & contra iustitiã distributiũ saltem appetitur, si beneficium non est curatum. Intellige lector quæ dico: nam si quis appetit simplici intentione beneficium communiter aut sine cura, non cogitans de dignioribus se, non peccat: quia subintelligitur, quod appetat habere licitè. In hoc autem quod est habere licitè, includitur quod detur sibi sine Dei offensa. Et similiter si quis cogitat de dignioribus se, & non intendit illos impedire, sed pro seipso procurare vt habeat licitè, non peccat eadem ratione, potest enim contingere vt superior sanctè det illi qui minus dignus videtur, & est absolutè propter aliquas circumstantias singula

res tunc occurrentes, efficientes vt dignior pro nunc postponendus sit.

Beneficium autē quodcūq; pro se petere aut procurare, eiusdem moris est, cuius est appetere illud. Et propterea quando appetere est damnabile, petere quoq; damnabile est. Eget tamen aliqua circumstantia petere, qua non eget appetere: quia est actus exterior qui potest scandalizare, & propterea eget maiori rectitudine. Et scias, quod à doctōribus petere regimen animarū ideo damnatur: quia vix possibile est vt homo integri sensus & rectæ mentis, reputet seipsum habere supradictos tres respectus personales: sine quibus petere simpliciter & absolutē, est præsumptuosum, ac per hoc indignum reddit petentē. Dico autem simpliciter & absolutē: quia tam appetere quàm petere secundū quid (hoc est si superiori videtur expediens, cognoscendo se indignū, cum tremore cōmittendo negociū Deo

pro honore Dei, & salute Ecclesiæ) non est perniciosum, quanuis sit veniale, nisi charitas moueat: quoniam hoc non est petere, sed offerre se sic opus est. Et si charitas vere mouet, meritorium est: sicut Esaias, Ecce ego: mitte me. & Martinus, Domine si adhuc populo tuo sum necessarius, nō recuso laborē. Memento quoq; non versari in magno periculo, qui indigens & idoneus cū tremore. & c. se offert: petendo secundum quid beneficium vacans cum cura animarū imperfectē, puta parochiā: quia cura animarum propriè & plenē, solius Episcopi est. In cuius signum & solus sponsus est Ecclesiæ, & non potest Ecclesiā deserere eundo ad religionem. Reliqui enim sunt adiutores Episcopi ad curam animarū. Contingit autem (& vtinā non saepe) appetentibus & petentibus beneficia, procuratio simoniaca per munus à lingua vel ab obsequio: de quibus inferius patebit, quum de simonia dicetur.

Benef. Ecclesiast.

Beneficium Ecclesiasticum secundò considerandū quò ad progressum est, & quantum ad seruitium personale, & quantum ad prouentus. In beneficio siquidem de iure requirente residentiam, peccatum est sine rationabili causa non residere. Et si beneficium est curatum, non residere absq; rationabili causa, peccatum cõmuniter mortale est: pro quanto damnum infert animarum, nisi propter imperfectionem actus excusetur à mortali: infert enim contrariū naturali iustitiæ qua tenetur ipsemet ex suscepto officio gerere ouium Christi curam: quæ regulariter sine residentia non potest haberi vt debet, quum etiã præsentibus & sollicitè studentibus circa animas, vix regnāt vt tenentur. Iniustitia enim ex suo genere mortale peccatum est; quanuis propter imperfectionē actus sit quãdoq; venialis. Est etiam cõtra debitam charitatē Christo. Nam amor eius non est apud eum, qui paruipendit

quæ maxima sunt Christi: salutem scilicet animarum sibi commissarum. Etenim experientia testatur, quàm malè se habeant in spiritalibus & in temporalibus Ecclesiæ Christianæ propter absentiam pastorum. Antiquum prouerbiū est, tam quòd oculus domini impingat equum, quàm optimum simum vestigia domini. Excusare tamen potest absentiam sine rationabili causa à mortali imperfectio actus, vel propter paruitatē temporis, vel propter paruitatem damni: & si quid est eiusmodi. Peccatum quoq; est, beneficij Ecclesiastici prouentus malè expendere, vt patet. Mortale autem est, si eò quòd superfluit necessitati naturæ & personæ, mala dispensatoris fide abutitur: vt si inde ditat propinquos, aut in pompis & luxibus exponit, & alia huiusmodi exorbitantia, & enormia facit: quia non dominus, sed dispensator est Ecclesiasticorū prouentuum: & debet primò sui, deinde Ecclesiæ,

clesiæ, & propinquorum, & in aliorū indigentiuū curā gerere: non vt diuites alij fiat, sed ne indigeant. Beneficiū Ecclesiasticum tertio, quò ad multiplicationem considerandū est, quando est peccatum, & quantū. Ad quod discernendum nosse oportet, quòd multiplicare in vno beneficia, non est ex suo genere peccatum: quia si esset ex se peccatū, nulla vnquam ratione liceret habere plura beneficia. Neq; est ex suo genere bonū aut indifferens moraliter: quia sonat quandam dissonantiā, scilicet plura stipendia dari vni. Regulare quippe est, vt vnum vni detur. Sed est de genere uociuorum quæ ex adiuncta ratione possunt honestari, sicut percutere hominē, quod nec ex se peccatum, nec bonū, nec indifferens moraliter est, sed sonat malū hominis quod potest ex adiuncta iustitia propter bonū publicū. &c. honestari Accipere siquidem plura beneficia, sonat quid nociuū Ecclesiæ, & diminuendo mi-

nistros cultus diuini, & occupando quod multorū deberet esse, & animarū quandoq; curā debitā impediendo: hæc enim nocumenta constat ex pluralitate beneficiorū inferri sanctæ Ecclesiæ. Possent tamen talis necessitas aut ratio superuenire, quæ aut tolleret huiusmodi nocumenta, aut efficeret nō esse inconuenientia: & sic cederet pluralitatem beneficiorum licitam. Et hæc ratio maximè ex parte Ecclesiarum pensanda est: nom enim propter bonum personæ, sed propter bonū Ecclesiarum tolluntur huiusmodi inconuenientia.

Mortale autē peccatū in huiusmodi pluralitate interuenit, quando non propter rationabilē causam obtinet quis multa beneficia incompatibilia: & vnus quidem occupat loca multorum: alij autem esuriūt, &c. quia huiusmodi pluralitas est iniusta contra æqualitatem iustitię distributiue. Nec excusatur peccatum mortale propter dispensationem

Benef. ecclesiast.

Papæ sine rationabili causa: quoniam dispensatio Papæ cadit super ius positivū, & non super ius diuinum aut morale: pluralitas autem beneficiorum sine rationabili causa, est contra ius diuinū & morale, quo cōmunia Ecclesiæ bona distribui iustè debent partibus Ecclesiæ. Nec obstat, quòd beneficia plura dicuntur licitè dari vni: quoniam in omni genere propter imperfectionē actus minima excusantur. Beneficium siquidem adeò tenuè quod non sufficit ad sustentandum ministrū, non est beneficium nisi imperfectè: quoniam non potest sana ratione institui, vt vnum fit in vnus stipendiū. Et propterea de his minimis fit vt melius fieri potest, quousq; minister habeat sufficienter vnde viuat: quoniam propter ministros sunt beneficia, & non è contra.

Si iste tamen hīc cōfessor pedem, circa iudiciū illius, qui iam cum dispensatione sine rationabili tamen causa habuit & possedit plura

incompatibilia, ne præceptis neget absolutionē: oportet eū discernere, an iste teneatur de necessitate salutis renunciare reliqua, reseruato sibi vno: quod non facile est quando beneficijs bene prouidetur per vicarios.

Vbi scito, duo esse in hoc potissimum pensanda. Primum est damnum Ecclesiarum. Secundum est inæqualitas distributorum beneficiorum. Et quidē damnum Ecclesiarū quantum ad temporalia, & reparationē oportunam, siue templi, siue paramentorum &c. & numerum ministrorū diuini cultus, & ipsum diuinū cultum & ministracionem sacramentorū, facile cognosci potest: quoniā hęc subiacent sensibus. Sed quantum ad curam animarum, si beneficia sunt curata, oportet hominē non seipsum fallere: quia quum iste det operā rei illicitæ, scilicet cōseruationi plurium incōpatibiliū absq; rationabili causa, non excusatur ex illa causa illicita à residēdo, ad vacandū curæ animarū: ac per

ac per hoc sibi imputatur corā Deo etiā leuis culpa in dāno animarū. Et propterea & si possibile est, difficile tamen ac rarū videtur, quod absq; notabili damno Ecclesiarū huiusmodi pluralitas continuetur. Et quando sic accidit, neganda esset absolutio: quoniam notabilis damni Ecclesie conseruatio voluntaria, absq; rationabili causa, non est absq; peccato mortali. Ex parte autem iniquæ distributiōis aduertendum est, quod nō est idē iudicium de distributione quando fit, & post factum: nam quando fit, clarum est iniuriam fieri dignioribus, qui postponuntur, & peccatum iniustitiæ distributiæ committi. Postquam autem distributio licet mala facta est, & Episcopatus datus est minus digno, non periclitatur amplius distributio, sed res distributa, puta Episcopatus. In cuius signum constat non teneri istum minus dignum ad renuntiandum Episcopatum: sed ad benegendum &c.

Ex hoc autem quod non ad distributionē, sed ad beneficia distributa spectandum est post factum, pensanda veniunt tria. Primò, damnum Ecclesiarum quas habet: de quo damno iam diximus. Secundo, damnum clericorum bene meritorū in illis partibus, vbi sunt hæc beneficia: qui deberēt ex his beneficijs & honorari & pasci. Tertiò, scandalum bonorum virorum, qui vident huiusmodi exorbitantes distributiones conseruari ab ijs, qui in formam gregis Christiani dati sunt. inde enim alij similia audēt: & sic in præceptis ruit Ecclesia Christi. Et propterea qui hæc paruipendit, quia sic communiter à tot fit, & quia fortè Papa dissipando dispensauit, nō esset absoluen- dus: vt absque alia probatione clarè patet. Qui verò hæc æstimat, prouideat opere & veritate, vt hæc mala non sint: alioquin tepidus est & euomendus:

Beneficia

Quib. confe. benefi.

✿ Beneficia Ecclesiastica semper sunt dignioribus & magis sufficientibus conferenda.

Beneficium demum Ecclesiasticum, non solum idoneo & digno, sed etiam ita ut dignior non postponatur, conferri debet secundum Deum & conscientiam, quantum secundum iura sufficiat eligere dignum. Et ratio est, quia vitium acceptationis est personarum postponere digniorem, nunc, hinc, & secundum ceteras circumstantias. Et hoc intellige, quando collator liberè habet in sua potestate provisionem. nam ubi sola confirmatio electi aut presentati à patrono spectat ad eum, sufficit quod detur digno: quoniam ex hoc ipso quod electus aut presentatus est, tanquam dignior habetur. Et similiter quum renunciatur beneficium in fauorem alicuius, sufficit collatori quod ille sit dignus: quoniam æquitas præfert alijs illum tunc pro sic vacante beneficio. In cu-

ius signum nullus conquiretur, quando per viam renunciationis digno conferitur beneficium, quantumcunque digniori conferendum fuisset, si alia via vacasset. Et hæc omnia intellige de beneficio formaliter: hoc est, quatenus est beneficium honoris, & prouentus bonorum temporalium: nam sic ad regulas distributionis communium bonorum reducitur. Dico autem hoc, quia si ad principale secundum veritatem in beneficio inuentum (hoc est officium pascendi, ministrandi diuina, persoluendi &c.) spectetur, non esset distributio bonorum, sed malorum, hoc est onerum. Et sufficeret eligere dignum: quoniam cessat ibi ratio acceptationis personarum, quia in bonis dignior postponitur.

Conferre autem pueris Ecclesiastica beneficia, existentibus alijs adultis idoneis, non solum inexcusabile, sed intolerabile videtur. tum quia pueri sunt solum idonei in spe, adulti autem

in re: tum quia officium diuinū deuotē & studiosē persoluere nequeunt: quū nec humana officia valeat exercere, nisi vt pueri: & tamen beneficiatorum nullus excusatur ab officio diuino. Nec est verum, quod secundum iura canonica concedatur beneficia pueris: imō expressē hoc reprehenditur. extra de præben. ca. super inordinata. Et fialicubi sunt ordinatæ aliquæ præbendæ pro pueris, vide illorum statuta: & vt puto inuenies, quod non sunt beneficia Ecclesiastica, sed quædam prouisiones ad sustentandos & alendos pueros in seruitio Ecclesiastico. Vnde non tenentur tales ad officium diuinum: sed ad id, ad quod sunt quasi conducti.

✿ Bestialitas in moribus cognoscitur, bestialis enim homo non percipit quæ Dei sunt.

Bestialitas in mortalibus est genus vitij plusquā humani. Et multis materijs

communis est, in quibus efficitur homo sicut bestia, vel in cōuersando, vel in comedēdo, vel in coitu, vel in persequendo seu occidendo. Et cōstat propterea semper esse peccatum: si tamen mentis compos sit. Et communiter est mortalissimum, nisi propter imperfectionem actus: vt si quis ambulet manib⁹ & pedibus. Bestialitas enim hæc venialis est, turpissima tamen, nisi ioci gratia fiat.

✿ Blasphemia Deum habens pro obiecto semper est peccatum mortale.

Blasphemia, peccatum mortale grauissimum est: quia est contra Deum. Et consistit in dicendo aliquid, quod Deo non conuenit: puta Deum esse iniustū. Vel negando aliquid quod Deo conuenit: puta Deum non curare de nostris. Vel attribuendo quod Deo soli conuenit creaturæ: puta quod Diabolus est omnipotens: aut quod fatū regit omnia.

Vcl

Calumnia.

Vel Deo aut sanctis iniuriā irrogando: puta maledictus sit &c. Et ad hunc modum reducitur blasphemia irrogantium iniuriam Deo aut sanctis, dum indignati resonant membra eorum pudenda: siue quæ habet, siue quæ non habent. Et scias, quod licet blasphemia multos habeat gradus (dum grauior est contra Deum, quam contra beatam Virginem: & hæc grauior quam contra sanctos: & rursus grauior est quæ ex affectu detestatio Deo aut sanctorum, quæ ex passione extranea aut mala consuetudine: quasi non sit virilis animi, qui loquitur sine blasphemia (vt videtur apud multos inoleuifc) omnes tamen sunt eiusdem speciei. Nec vnquam excusatur quis à mortali, si sit mentis compos, nisi in aduertentia esset in causa: hoc est si ex lapsu linguæ protulit verbum blasphemū, non aduertendo sensum verborum: ita quod si aduertisset, cerus est quod non dixisset, tunc enim fuit blas-

phemia non formaliter, sed materialiter tantum. Scito quoq;, quod dicere ad sanguinem Dei vel ad corpus Dei: siue inuocando per modum iniuriantis: siue resonando in rixa aut turbatione contra aliquem, non est blasphemia: quoniam postquam verbum caro factum est, Deus habet & corpus & sanguinem: & non dicitur per modum iniuriatis, quāuis irreuerenter, quum secundo modo dicitur. Et propterea peccatum est graue, non tamen mortale: quia non contra, sed præter Deū est, & tantò grauius, quantò frequentius.

☞ Criminis falsa impositio semper est peccatū mortale.

CALUMNIA (hoc est falsa & malitiosa impositio criminis) peccatū est in proximum, quod nō sola pœnitētia abluit, sed oportet satisfacere offenso proximo. Si autē ex errore imponit quis falsò alicui crimē: calūnię

calumniæ quidē vitiū formaliter nō incurrit, sed materialiter: & tenetur tam ad pœnitentiã peccati, quã ad satisfaciendū offenso & læso: quoniã in culpa fuit errando. Non enim debebat assertiue proferre id, in quo errasse se postea cõperit: & incautus præceptusq; fuit, assertendo illud, quod nō cõstat esse verum, in præiudicium præfertim proximi.

❧ Cambiū quadrupliciter considerandum.

Cambiorū genera sunt quatuor. Quædã vera & realia, quibus moneta in vno loco ac tempore recipitur, & alio loco ac tempore redditur, prout in loco redditionis tempore restitutionis marca auri valet. Et in his nullū est peccatum, cessante omni dolo & fraude. Veruntamen quum hæc ad prolixius tempus fiunt aut protrahuntur, vt ex distantiori tempore plus lucri habeatur, ad vsurã declinãt: quia cum temporis, quo pecunia

occupata tenetur, ratio habetur: ad eum vsuræ modū digreditur, quo tempus vendi dicitur. Quædam verò sunt non vera, sed palliata, & solo nomine cambia: quibus indigens Romæ pecunia, accipit pecuniam restituendam non Lugduni, sed Romæ, iuxta valorem cambiorum Lugduni in sequenti feria: seu quouis alio modo fictio cãbij fiat. Et hæc sunt manifestè iniqua: quum verè fit ibi contractus mutuū cum tali interesse.

Quædam verò sunt, quibus pecunia Romæ data, per literas cambij soluitur alibi. Et hæc sunt licita, si seruatione solito, moderato tamen lucro nummulariorū fiunt. Quædam demum sunt cambia ad minutum: puta quū pro ducato dantur decem argentei, aut è contra. Et in his moderatum quoque lucrum non damnatur: iuxta diuersarum patriarum consuetudinem.

❧ Casuū reseruatō suos gradus obtinet.

Casu

Casus referuati.

Casus referuati sedi apo-
stolicæ clari sunt. Nā
sunt soli, quos Ecclesiastica
censura (hoc est excommu-
nicatio) referuar apostolicę
sedi, quos infra habes in ver-
bo, Excommunicatio.

Casus verò referuati epif-
copo ambigui sunt. Et pro-
pterea sequendo regulam,
dimitte incertū, & tene cer-
tum. Et nisi priuilegiatus in
hoc sis, conforma te in qua-
libet diœcesi consuetudini,
seu statuto illius Ecclesię,
quoniam consuetudo dat &
tollit iurisdictionem in hu-
iusmodi. Et scito, quod si ex-
communicatus ob simoniã,
verbi gratia, obtinuit à Pa-
pa absolutionem ab excom-
municatione, poterit con-
fessor simplex ipsum absol-
uere à peccato simonię: quia
ex quo ratio referuationis
cessat, consequens est vt ipsa
referuatio annexi peccati
cesset. Et similiter si quis se-
mel absolutus est à referua-
tis, quãuis inefficaciter quò
ad salutem animæ suę (pu-
ta quia incõtrite, potest pos-
tea iterum cõfitendo à sim

plici confessore absolui, etiã
ab illis referuatis: quia ex
quo semel beneficium abso-
lutionis concessum & exe-
quutioni mandatum est le-
gitimè in foro Ecclesię, ra-
tionabile est vt non habeat-
ur amplius pro referuato:
vtpote semel cognitum & iu-
dicatum ante tribunal, cui
erat referuatum.

Chorea quibus ca-
sibus licita aut illici-
ta sit.

Chorearum peccatum
cautè considerandum
est: quoniam choreas duce-
re ex suo genere non est pec-
catum. Nam si ex suo gene-
re esset peccatum, semper
formaliter loquẽdo esset pec-
catum, quod constat esse fal-
sum: nam in nuptijs & pu-
blicis lætitijs licitæ sunt
choreæ.

Quia igitur choreis pec-
catum non inest per se, sed
per accidens, non sunt dam-
nandæ choreæ: sed acciden-
tia mala, quæ à malis abu-
tentibus bono immiscẽtur.

Et quo-

Et quoniã infinita possunt vni accidere, extra rationẽ scientificæ doctrinæ est de accidentibus docere.

Propter instructionẽ tamen pusillorum scito, quod ex tempore (puta die festo) chorea nõ fit mortalis: quia nõ est opus seruire: imò imprudenter arcentur à choreis rustici festis diebus chorizare assueti: qui nisi occuparentur choreis, vacarent ocio & malis machinationibus perturbatiuis reipublicæ. Et simile est de similibus iudicium.

Ex frequentia quoq; chorea nõ fit mortalis, vt patet: sicut nec frequentia conuiuij facit illud mortale.

Ex periculo verò prouocationis ad libidinem vnusquisq; seipsum mensuret, & videat si exponit se periculo. Ego ex genere actus periculum nõ cognosco: quoniam actus choreæ non est libidinis, sed lætitiæ. Et propterea si ex qualitate personæ periculum alicui imminet, prouideat sibi sicut debet cauere sibi ab aspe-

ctu mulieris, si ex aspectu sibi cognoscat imminere periculum. Ex actibus deinde leuitatis, qui quandoq; ibi immiscentur (dum aliquis intorquet digitos mulieris cum qua choream duxit) non plus quàm veniale peccatum incurritur. Et simile est iudicium de multis vanæ lætitiæ actibus & verbis, si contingit choreis immisceri. Ex praua autem intentione (puta ad incestum aut adulterium prouocandi) & similiter ex impudicijs, non solum choreas: sed eleemosynas & Ecclesiastica officia constat esse peccata mortalia. Conclude ergo choreas non esse ex se malas: licet saepe afferant peccata venialia vanitatis.

✠ Clerici in multis differre debent à laicis, quibus deficientibus peccatur.

C Clericorũ peccata specialia ex transgressione iuris positiui, sunt tot, vt vix numerari queat. Tenen-

D tur,

Clericorum pec.

tur siquidem quo ad habitum, deferre rasurā, hoc est clericam: & tonsuram, hoc est non nutrire comam, & non nutrire barbam: & deferre habitū clericalem clāsum desuper, non nimia breuitate aut longitudine notabilem, absq; pallio diffibulato: abstinere à viridis & rubri coloris vestibus & caligis. Caligæ quoq; saccatæ, & vestis virgata seu partita, manicæ, sotulariæq; cōfutitia, epithogium, infula linea, fibulæ, corrigiæ aureæ vel argenteæ, annuli, nisi quibus ex dignitate cōuenit, frena, sellæ, pectoralia, calcariæue aurata eis inhihentur.

Quò ad artes, Artes macellariorū seu carnificum, tabernariorum, ioculatorum, seu histrionum, goliardorum & buffonum, & chirurgicorum, ab eis tolluntur.

Quò ad officia, Officia secularia, & specialiter iudicis in causa sanguinis, præpositi balistarijs, præpositi officialis seu ministri sub do-

mino temporali, tabellionis seu notarij, & aduocati seu procuratoris in placitis secularibus, nisi in quibusdā casibus.

Quò ad actiones, Arma portare, ad tabernam ire nisi in itinere, aues, canesq; sequi ad venandum, accipitres, canesq; pro venatione habere, cōducere à secularibus agros, ad aleas vel taxillos ludere, ludis huiusmodi interesse, negociationes, hoc est mercantias cōmerciæq; secularia exercere, habitare demum cum mulieribus (nisi matre, sorore & amita) clericis est prohibitum. Mandatur quoq; eisdem, vt benedictionem mensæ præponant, & gratiarum Deo actionibus terminet, lectione semper interiecta conuiuio, & vt vinum sibi temperent.

Verūm horum & huiusmodi transgressio: si temeritas, si contumacia, si cōtemptus desit, non est peccatum mortale iudicio meo, quantum ex præcepto positui iuris pēdet. Quòd ideo adiunxi, quia

quia non loquor de peccato, quo res Ecclesiasticae male consumuntur, nec de peccato scandali & mali exempli, nec de auaritia, inani gloria, aut luxuria, & similibus immixtis, nec de peccatis quibus se irregulares reddunt constituti in sacris ex actu prohibito, aut excommunicationem quicūq; clerici incurrerent. Reddo rationē eorum quae dixi, & primò despectantibus ad habitum clericalem: nam clerici non plus arcentur à iure ad habitū clericale, q̄ religiosi ad habitum suae religionis: sed religiosus non arceatur, nisi temerè dimittat suū habitū, vt patet: ergo clericus nisi temerè ea quae sui sunt habitus transgrediatur, nō est p̄nae mortis animae subiectus. Et scito, quòd in habitu clericali tanquàm substantiale est clericus: reliqua sunt concomitantia.

Nec obstat dictis, quòd excommunicandus sit, si quis ex clericis comam relaxauerit: quoniam non incurrit p̄nam excommunicationis,

non dico latae sed ferendae sententiae, nisi monitus contumax fuerit: quoniam quicquid sit de rigore iuris, equitatis tamen ratio habet, vt non sit excommunicandus nisi praemonitus à iudice suo. Tum ne quasi ex improviso tanta talisq; p̄na inferatur pro ijs quae nō sunt ex suo genere criminosa: tum propter tantam multitudinem impunè solitā hęc transgredi: ita vt non pro magno peccato transgressio reputetur, quae ex suo genere mala non est, sed ex positiuo iure: excommunicatio enim nō nisi pro magno crimine inferenda est. Et propterea non incurrit, iudicio meo, mortale peccatum ante contemptū seu contumaciā. Et propter hanc rationē (quia scilicet p̄nae graues, grauiores ac grauissimè in iure appositae, exceptis excommunicationibus latae sententiae, aut sunt tales vt sine peccato mortali incurri possint: aut si sine peccato mortali incurri nō possunt, exigere videntur monitionem,

D 2 vt non

Cogitationis pec.

vr non nisi in contumacem ferantur) extendi iudicium meū ad omnia clericis prohibita, & dixi quòd si desit temeritas, contemptus, & contumacia, nō video ex vi præcepti peccatum mortale. Non dubito tamen multa interuenire graua peccata venialia in huiusmodi transgressionibus ex lenibus causis aut passionibus humanis, non curantibus Prælatis obuiare & oppone re se murū pro iure seruando. Non putes tamen inter graua computandū, si clericus beneficiatus, aut in sacris, comā paululū infra aures attingentē portat, quia aliter quasi derideretur, aut quia sic consuetum est ibi: aut quia habet collū longū, & minus q̄ decet, appareret: aut propter aliquam aliam à ratione non alienā, quantum insufficientem causam: nullum enim, aut leue in huiusmodi peccatū est, vbi monstrat ille factō, etsi non ad vnguem, reuereri tamen ac seruare iura. Qui autem putat omnia præcepta obli-

gare ad mortale, eget lumine, quo videat nec naturalis, nec diuini, nec humani iuris præcepta omnia ad mortale obligare: sed ea sola quorum transgressio contra charitatem est. Et hæc sint pro timoratis conscientijs dicta.

¶ Peccata mētalia quinq; modis committuntur.

Cogitationis peccata quinq; modis inveniuntur. Primo, dum mens vana aliqua cogitatione occupatur. Et est peccatū veniale, vt patet. Secundò, quum consentitur absolutè in peccatum aliquod perpetrandum, aut placet perpetratū. Et tunc constat esse mortale, si peccatū patratum aut patrandum est mortale: & similiter esse veniale, si peccatum faciendum aut factū est veniale. Tertiò, quando conditionaliter cōsentitur in peccatum: puta si absque infamia, periculo. &c. possem, furarer, aut raperē mille aureos: aut si possem volare,

*No
hanc sententiam de preceptis
tan diuinis. quaz na in rali b9
sine bn manis. dia nō ad pccū obligare*

lare, occiderem talem. &c. & sic de alijs conditionalibus. Et interuenit peccatū in istis consensibus conditionatis tam mortale quàm veniale, sicut in cōsensu absolute: hoc est quòd si operatio in consequente significata, in quam conditionaliter consentitur, est peccatum mortale: consensus ille conditionalis est quoq; peccatum mortale: & si est peccatū veniale, consensus quoq; erit venialis. Et ratio est: quia licet conditionalis nihil ponat in esse, ponit tamen in appetitu rationali) qualis est volūtas) affectū colendi peccatū illud: Nec impedimentū peccato affert voluntas nō peccandi, sed conditio nō existēs. Nec refert, an conditio interposita sit possibilis vel impossibilis: nō min^o enim peccat mortaliter qui vellet destruere Paradisum si posset, quàm qui absolute cupit Paradisi destructionē. Excusarentur autem à mortali huiusmodi conditionales consensus, si cōditio interposita tolleretur ab actio-

ne volita rationem peccati: puta si quis diceret: Ego, si non esset peccatum, occiderem, raperē. &c. vel si Deus præciperet, occiderem. &c. quia tunc voluntatis consensus freno rationis à peccato retrahitur.

Quarto, quando consentitur cōditionaliter in opus non malum, sed sibi illicitū propter suum statū aut votum: puta si religiosus appetat ducere vxorem si esset liber: & similiter quum quis post votum ieiunij vellet non ieiunare si esset liber, & sic de alijs. In huiusmodi enim peccatum veniale cōmuniter interuenit propter remissam voluntatē ab inchoato bono. Et ad hunc peccandi modum spectat, quum quis consentit quòd si ingressurus esset religionem, non ingrederetur: ex quo tamen professus est, intendit seruare eam: manifestè siquidem apparet remissio voluntatis à seruire prius habito: quia tamē consensus infra limites liberi temporis consistit, mor-

Columbarium.

tale peccatum non interuenit. Et scito omnes cōditionales secundū hunc modum, & multo magis secundū præcedentem modum, esse opera & tentationes factuas & diabolicas: nam diabolicum est, quenquam in tentationem se, aut alium præcipitare, si esset, si fuisset, facerem, dicerem. &c. ad nihil enim hæc ducunt, nisi ad peccatum.

Quintò, quando in cogitando interuenit delectatio morosa. De qua vide infra in verbo, Delectatio.

✠ Peccatum collusionis qualiter committatur.

Collusio (hoc est inter actorem & reum latēs & fraudulenta conuentio) est manifestè peccatum in vtroq; quia vterq; colludēs fraudi consentit. Et est peccatum mortale pro quanto iniquè contra debitam tendit iustitiam.

✠ Columbarium qui licite teneant.

Columbarium habere, vel contra municipalia statuta disponentia certam terræ mensuram oportere ibi habere eum qui columbarium tenet, vel vbi statutum nullum est contra eorum qui damnificantur querelas, peccatum est, nisi ex consuetudine aut præscriptione legitima ius hoc habeat: Et à mortali peccato non excusatur, si notabile infert damnū alteri, quod prudentiæ quæ circa singularia versatur, relinquitur iudicandum, attento loco, pastu, multitudine. &c.

✠ Sacramentalis cōmuniō quatuor præsupponit, ex parte sumentis.

Communiō qua sacramentum Eucharistiæ sumitur, ex parte sumentis exigit quatuor, sine quibus peccat cōmunicans. Primū est, vt sit mundus à peccato mortali: hoc est vt secundū suam conscientiam, præmissa diligenti contritione, & confessione credat semundum

dum à peccato mortali. Et sine contritione quidē mortalis peccati cogniti cōmunicans peccat mortaliter: quia indignè sumit, ac per hoc reus est corporis domini, inquit enim Apostolus, Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat: qui enim manducat indignè, reus erit corporis domini.

Sine confessione autem, si rationabilis subest causa non confitendi, excusatur cōmunicans: quia præceptū de confessione præmittenda cōmunioni nō est de iure diuino, nec de iure positivo: quū nullibi inueniatur, nisi semel in anno. Si autem cōmoditas adest confitendi, & habens conscientia peccati mortalis differre vult cōfessionem, & nihilominus communicare, quia oportet ipsum cū alijs cōmunicare, aut oportet ipsum celebrare, peccare videtur valde grauitate: quia minus dignè voluntarius accedit, utpote ad Ecclesiasticę vnionis sacramentū sine Ecclesiastica recōciliatione absq;

rationabili excusatione accedens. Non damno tamen ipsum peccati mortalis, propter rationem dictam. Secundum est, vt fit ieiunus ieiunio naturæ: hoc est q̄ à media nocte nihil sumperit per modum cibi vel potus: ita quod non solum debet esse ieiunus à cibo & potu communi, sed ab omnibus etiam medicinalibus quæ per os sumuntur.

Si autem sciens & aduertens aliquis non ieiunus cōmunicauerit, mortis articulo dumtaxat excepto, mortaliter peccat, vt communiter tenetur. Dixi autē sciēs, non propter ignorantia iuris de ieiunio cōmunicandi, quū hoc ab omnibus sciatur, sed propter ignorantia qua fallitur aliquis putans se esse ieiunū, quū verè nō sit ieiunus. Contingit enim aliquos bonos viros credere, quod sumpta aliqua re aromatica (puta cū a momo, vel nucce muscata, vel aliqua eiusmodi) nō sit fractum ieiuniū, propter ea fortè quia non frangitur ex

28 Communio sacramen.

his ieiunium Ecclesiæ. Imò à fide dignis accepi quendâ bonum sacerdotem multo tempore pro reuerentia sacramenti præaccepisse nucẽ muscatam, vt bonum odorem stomachi Eucharistiæ præpararet. Sciebat ille q̄ oportebat ieiunium cõmunicare, sed nesciebat se non esse ieiunium post sumptâ nucem muscatâ pro reuerentia sacramenti, nesciẽs distinguere inter ieiuniũ Ecclesiæ, & ieiuniũ naturæ. Excusatur ille à peccato mortali cõtra ius positiuũ, quia plus nesciebat, in sua simplicitate gradiens, & arbitrans se scire quod omnes sciunt, scilicet quod ieiuni tantum bebent cõmunicare: & propterea nõ erat sollicitus de fuganda ignoratiã illa. Dixi aduertens: quia si cõtingat aliquem scientẽ omnia, post syrupum sumptũ cõmunicare, nõ recolendo de sumpta potione, excusatur à mortali violatione iuris positivi, non enim voluntariẽ comunicauit nõ ieiunus: qui ex obliuione huiusmodi cõ-

municauit. Nec sunt tam arctè positiui iuris vincula interpretãda, vt inuoluntarias, & quas nullo pacto sciẽs & prudẽs vir bonę cõscientiẽ ageret operationes, impetemus ad mortẽ æternã ex obliuione, aut simplicitate transgredienti materialiter tantum ius positiuũ, vt in vtroq; casu & similibus cõtingit. Dixi quoq; per modũ cibi aut potus, aut differentiã eorũ quæ trahuntur seu descendunt ad stomachũ per modum saliuę, vt sunt reliquiæ cibi inter dentes remanentes, & alia huiusmodi. Hęc enim nõ violãt ieiuniũ naturæ, sicut nec saliuã.

Tertium est, tempus. De quo tria dicenda occurrunt: scilicet quantum ad ætatẽ, quantum ad Pascha, quantum ad mortis articulum. Aetas peccantis si non comunicet, est quum ad annos discretionis peruenerit, vt patet in cap. Omnis vtriusq; sexus. de pœni. & re. Et habetur communiter pro peccato mortali huiusmodi omisso. Aduerte tamen hęc quod

quòd cōsuetudo optima legum interpres, distiguit inter annum discretionis ad confitendum, & annum discretionis ad communicandum: quasi ad cōfitendum quaelibet discretio sufficiat, ad communicandum autem exigatur discretio deuota & reuerentialis. Nam parentes curam puerorū & puellarum gerentes, ad confitendum paruulos decem annorum cogunt: ad communionem autem cōmuniter non mittunt nisi post plures annos. Et licet præceptum Ecclesiæ ad ipsos pueros dirigatur: quia tamen ætas illa medijs parētibus iuris præcepta suscipit, ideo pueri, qui ex parētum iudicio annum discretionis determinandum expectant quò ad communionē, non sunt rei præcepti violati, si non cōmunicāt etiā in quarto decimo aut quinto decimo anno: inferiora enim per media, diuina prouidentia gubernat, & gubernanda disposuit. Deberet tamē puer, si tantæ prudentiæ est, debe-

rent & parentes eius quum dubitant, confessorem pueri cōsulere, si videtur ei quòd ad communionem sit discretus. Excusantur quoq; parētes à violatione Ecclesiastici præcepti, si ob reuerentiam sacramenti seruant consuetudinem patriæ, vbi consueuerunt tardius pueri ad cōmunionem admitti, quia videtur non debitam reuerentiam deuotionemq; habere. Et ratio excusans est: quia lex ista quò ad hoc, nō est ibi consensu vtentium cōprobata, & Prælati sciunt, & non reprehendunt. Teneatur igitur omnis vtriusque sexus, quū ad annos discretionis peruenerit, communicare semel in anno, hoc est in Pascha. Et quantum ad hoc præceptum spectat, intelligit Pascha durare duabus hebdomadis, vt Eugenius quartus declarauit: ita quòd communicans in hebdomada sancta, vel in hebdomada Paschæ, aut in dominica immediatè sequēte, satisfacit præcepto Ecclesiæ. Potest tamē de consilio pro-

Cōmunio sacramen.

prij sacerdotis, ex rationabili causa differre ad tēpus ali quod huiusmodi cōmunio- nem, vt in Decretali patet. Omisio autē cōmunionis Paschalis, peccatū mortale est propter Ecclesię præceptum contemptum.

Vtrum autē in mortis articulo teneatur fidelis quisq; cōmunicare, in dubiū nō est vertendū: quoniā consuetudo Ecclesię hoc mandat: & proculdubio peccat, quia sine rationabili causa absq; viatico recedit. Si tamē contemptus desit, non video rationem peccati mortalis in huiusmodi omisioe, ex quo paschalem cōmunionem impleuit. Nec video etiam rationem dubitandi de peccato mortali: quoniā viaticū vt sic non est necessitatis sacramentum ex Ecclesię præcepto, quia non inuenitur, aut ex natura viatici, quum sine illo pœnitētia sufficiat, sicut sine extrema vñctione: est enim necessarium viaticum sicut equus ad iter, & non sicut nauis ad transeun- dum mare. Quartum est, re-

uerentia & deuotio. Et reuerentia quidē consideranda ac seruanda est, vt nec post pollutionem nocturnā, nec post coitum coniugalē, cōmunicet quis illo die. Nam nisi ex rationabili causa eodem die aliquis cōmunicaret, peccaret, venialiter tamen: quia non debitam exhiberet sacramento reuerentiā. Et multo magis peccat, qui post continuata peccata mortalia hodie conterūtur & confitentur, & cras cōmunicant. Parum siquidem curare se monstrant de disponenda mente ad tantum sacramentum, qui quasi repente de assueta cibatione animi ex mundo & carne, in vnionem Christi per modū cibi præsumunt accedere, quasi spiritalis gustus statim fit acquisitus ab eis: non tamen peccant mortaliter. Simili quoq; peccato inuoluūtur, qui omittunt contritionem venialium, ex quibus actualis feruor seu deuotio impeditur: quia non separant vt debent ad hoc sacramentum. Reuerentia quoq; corpo-

corporalis adesse debet: vt scilicet genu flexus communicet qui nō celebrat, & postea non statim expuat, nec statim comedat. Deuotio vero actualis exigitur quò ad aliquid de necessitate, scilicet quò ad appetitum huiusmodi sacramenti: oportet enim vel tunc appetere, vel prius appetuisse suscipientem hoc sacramētum. Dico autē prius appetuisse, propter superuenientem ægritudinem: puta dementiam, aut phrenesim, aut insensibilitatem, cum periculo mortis: nam mentis cōpotes debent actualiter appetere. Et hæc dicimus quò ad Ecclesiam. Coram Deo autem tenentur mentis compotes ad deuotionem actualem, non per solam voluntatem communicandi, sed per meditationem & voluntatem pacendi animā suam de Christo, hoc est de morte Christi, de vita Christi, de imitatione Christi, de humilitate, patientia, constantia, charitate &c. Christi: quia si deuotio actualis non procura

tur, non separat homo, quantum in se est, ad hoc sacramentum vt debet: quia non separat ad actualiter masticandum spiritali masticatione cibum animæ, qui corpus Christi est.

Minister cōmunionis sacramentalis multis potest inuolui peccatis.

Communio ex parte ministri multis potest peccatis inuolui. Et primò, si ipse qui dat sacramentum non sit sacerdos curatus, aut ab eo vel superiore licentiam habens. Oportet enim nisi necessitatis articulo urgente (in quo diaconus de licentia Episcopi vel presbyteri supplere potest: vt habetur distinct. xcij. in cap. presente: & sine licētia, illis absentibus: vt in capit. diacones, eadem. xcij. dist.) ministrantem esse sacerdotem: vt in cap. peruenit. de confessione. distinct. ij. & curam illius habentē, vel de illius licētia: vt in cle. religiosi. de priuile. Cōmunicans autē alienum parro-

Cōmunionis minister.

parrochianum, peccat, ius violans, nisi sub rati habitationis spe hoc faciat. Et si religiosus est, excōmunicatus esset: de quo tamen, vt infra inter excōmunicationes habes, sentias. An autem a seipso extra sacrificium missæ liceat sacerdoti sumere Eucharistiam, licet sancitum legisse non meminerim, puto in necessitatis articulo licere, vt si sacerdos sit peste laborans, vbi alij timent ei appropinquare, qui tamen ei deferrent corpus Christi ad locum propinquum. Secundò, si vbi non est consuetum, præsumit dare Eucharistiam sub vtraq; specie: peccaret siquidē & mortaliter, ratione contemptiæ præsumptionis.

Tertiò, si pueris ante discretionis annos, aut a natiuitate amentibus, aut indignis, vt sunt excōmunicati, interdicti, in publico peccato existentes (quales sunt meretrices, lenones, in cōcubinato morātes, publici vsurarij, pugnantes in duello, & alij huiusmodi) Eucharis-

stiam tribuat sciens. Infantes enim & nati amentes nō sunt digni, quia nunquam fuit in eis deuotio: & propterea peccatum interueniret: & nisi sic fieret quòd à contemptu tam explicite q̄ implicite excusaretur, mortale esset. In reliquis verò dictis peccatū mortale manifestè interuenit, cōsentiendo & cooperando vt Eucharistia ab indignis sumatur, imò sanctū dando canibus. Quartò, si Eucharistiam det in loco interdicto: quia contra prohibitionem Ecclesię. Aduerte tamen, quòd quandoq; & vbicunq; & quibuscunq; potest dari sacramentum pœnitentię, potest etiā dari si in articulo mortis est, viaticum: quia pro eodem computari decernitur. de pœnitent. & remis. ca. quod in te. Debet tamen prius prouideri scandalo, vt scilicet publicetur cum opere dimissum concubinatū, aut vsurā &c. alioquin scandali peccato offendit populum sacerdos dans Eucharistiam. Quintò, si det irreuerentiam

rentiam exhibentibus sacramento, vt sunt phrenetici, expuentes &c. esset enim sacrilegij peccatum, & sibi, nō illi extra se constituto impunitandum. Sexto, si infirmus viaticum, & ijs quibus debet sacramentum hoc ministrare omisit: raro enim hæc absq; peccato eueniunt negligentia.

✠ Vitium concubinitus detestandum, & quare.

Concubinitus non solum includit peccatum mortale fornicationis, sed addit statum peccati mortalis. Et propterea ad sui veram pœnitentiã exigit non solum omissionem actus carnalis, sed recessum à tali statu.

✠ Crimen concussione respectu officij semper est mortale.

Concussione crimen (quo quis habens potestatem vel officium, pecuniam accipit ad iudicandum aut decernendum, quò ma-

gis vel minus faciat quod debet, vel per minas cogit aliquem ad faciendum vel non faciendum) est manifestè mortale peccatum cōtra iustitiam.

✠ Sacramentalis confessio multas ex parte confitentis præsupponit conditiones.

Confessio sacramentalis ex parte confitentis multis potest defectibus subiacere: quoniam multas exigit conditiones, quæ his verbis continentur.

Sit simplex, humilis, confessio, pura, fidelis.

Atq; frequens, nuda, discreta, libens, verecunda.

Integra, secreta, lachrymabilis, accelerata.

Fortis, & accusans, & sit parere parata.

Quas, quoniam libellus iste propter confessionem fit, declarare intendimus.

Prima ergo conditio est, vt confessio sit simplex, hoc est non composita. Esset autem composita, quando artificiosè

Confessio.

ficiosè narrantur commissa: ita vt vera quidem dicatur, sed ea arte vt vel non pòderentur à confessore, vel delectèt suauitate vanæ eloquētiæ: hoc enim manifestum peccatum contineret.

Secūda, humilis: quantū ad intellectum, recognoscēdo se miserum peccatorē, & indignum venia: quantum ad affectum, affectando per subiectionē qua confitendo se subijcit confessori, subijcere se ipsum intus diuino iudicio, non in furore, sed in iustitia Iesu Christi crucifixi propter nos: quantum ad linguā in modo etiā loquēdi, vt exponat sua peccata, vt reus eū reuerentia & tremore quasi corā Xpo: quantum ad actus exteriores, vt genu flexus omnis vtriusq; sexus, & capite (si sanitas patitur) discooperto vir confiteatur ob reuerentiā Christi & sacramēti. Omisio siquidem cuiuscunq; horum sine peccato nō est: nisi causa rationabilis ab exterioribus excuset reuerentijs.

Tertia, pura: hoc est non

mixta in pertinentibus ad peccata propria: peccat eū saltē peccato vaniloquij, qui alia immiscet vltra irreuerentiam, quā ex huiusmodi admixtione exhibet tanto mysterio. Et magis debet esse pura ab admixtione alienorum peccatorū, si propria possunt sine alienis sufficēter exprimi. Quod si aliter fieri nequit, & confessor vir est bonus (ita quod nulla sit suspicio futuræ infamiæ aut cuiuscunq; periculi) explicari potest. Vbi autē periculum famæ alienæ vel alterius mali timeretur, confessor alter aduendus est, qui cōfitemē nō noscat: aut ipse confitēs obuolutus seu transformatus vadat ad cōfessorē qui ex voce eum non discernat: & tacito suo nomine dicat, Ego peccator potēs confiteri, tibi dico meam culpā &c. Non enim tenetur pœnitens manifestare seipsum q̄s est, nisi quantum ad ea, quę sunt necessaria ad sacramētum hoc: ad quod nō oportet scire quo nomine vocatur, nec vbi habitat, nec si est con-

est coniugatus, si contra ma-
trimonium nō offendit, nec
de qua patria aut parochia
est, nisi vt sciatur si potest
hic cōfessor illū audire & ab-
soluere. Et ad hoc sufficit vt
pœnitēs dicat, vel quod ipse
potest sibi eligere confessor-
rem, vel quod habet licen-
tiam à suo superiore, vel q̄
scit quod potest ipsum absol-
uere sicut illos de illa dice-
cesi seu parochia, si curatus
est confessor. Quod si nihil
horum fieri posset, vt edum
esset regula de non habente
copiam confessoris quō ad
illam circumstantiam: quia
confessio cum aliena iactura
non debet esse: & potest
constitendo omnia peccata
& illud absq; illa circumstan-
tia absolui. Et hoc dico, si
differri non potest cōfessio:
puta quia oportet commu-
nicare aut celebrare, iuxta
dicenda inferius in decima
conditione.

Quarta, fidelis: hoc est, ve-
rax. Mentiri siquidē in con-
fessioe per se (hoc est de per-
tinentibus ad confessionē)
est peccatū mortale: quia est

mendaciū perniciosum: quia
est mendaciū in iudicio, nō
qualicumq; sed sacramentali.
Et licet peius sit mentiri de
aliquo mortali, tamen men-
tiri quoq; de veniali, perni-
ciosum est. Et hoc intellige
cum grano salis: scilicet sup-
posito q̄ pœnitens subiiciat
se confessioni quō ad illa ve-
nialia: quoniam ex hoc ipso
quod pœnitens assumit ve-
niale illud vt materiā con-
fessionis, facit illius confes-
sionē materiā sacramenti &
iudicij, ac per hoc tenetur
facere illū confitēdi actū ve-
racē, alioquin iniuriā infert
sacramento & iudicio, tollēs
quantum in se est, vtriusq;
veracitatem: quod constat
esse mortale. Sicut si præ-
dicator assumat vt mate-
riam prædicationis aliquod
miraculum, vel aliquod ge-
stum alicuius viri sancti,
mortaliter peccat si mentia-
tur: quanuis gestū illud seu
miraculū non spectet secun-
dum se ad prædicationis ne-
cessitatē. Ex hoc enim ipso
quod assumitur vt materia
prædicationis, nascitur, vt
mendacium

)
no

Confessio.

mendacium de illo in actu
prædicandi sit perniciosum:
quia quantum in se est, ener-
uat veracitatem prædicatio-
nis. Vnde si pœnitens confi-
tendo mētitur se commisif-
se aliquod veniale, peccat
mortaliter: quia mentitur
in iudicio: & propterea in-
iuriam facit iudici, & in pro-
posito, Christi vices gerenti.
Si autem pœnitens non in-
tendat confiteri, nisi de pec-
catis mortalibus, & interro-
gatus à confessore de aliquo
veniali, negando mentitur,
ea ratione, quia non vult de
illo peccato cōfiteri: peccat
quidem, sed non mortaliter,
quia non mentitur de perti-
nentibus ad iudiciū, ac per
hoc non mentitur in iudi-
cio. Et similiter si intēderet
confiteri de illo, & præ vere-
cundia negaret mutans vo-
luntatem confitendi de il-
lo: vtpote quia non tenetur
de illo confiteri, non menti-
retur in iudicio. Memento
tamen confessionis iudicio
non subdi quæcunq; imper-
tinentia sunt ad peccata: &
propterea de impertinenti-

mentibus mentiri in confes-
sione, non est perniciosum.
Ad veracitatem quoq; con-
fessionis spectat, vt peccata,
quorum quis plenā memo-
riam non habet, sed pro du-
bijs habet, vt dubia confitea-
tur, non vt certa asserat, nec
quasi nulla omittat: sed talē
se narret ore, qualis est in
corde: puta, videtur mihi
quòd in tale quid consense-
rim, non tamen sum certus.
Aduerte hic, quòd quū men-
tiri requirat non solūm fal-
sam vocis significationem,
sed etiam intentionem fal-
lendi: si persona confitens
putat se bene facere, falso ac-
cuset se commisisse aliquod
veniale, vel affirmet aliquā
circumstantiam, vel aliquod
peccatum dubium pro cer-
to, non ea ratione vt men-
tiatur aut vt fallat confesso-
rem, sed tanquam putans se
eligere tutiorem partem, vo-
lendo se facere reum, etiam
si non esset reus, errat quidē
& peccat: quia à recta disce-
dit ratione: quia tamen non
dicit mēdacium sed falsum,
non peccat mortaliter, sed
venia-

sed venialiter: vtpote indif-
cretè se accusans.

Quinta, frequens: hoc est
vt qui frequenter cadit, fre-
quenter cōfiteatur. Et est me-
dicina hæc valde conserua-
riua hominis in timore Dei.
Non inuenio tamen præcep-
tum de maiore frequentia
quã semel in anno: si tamen
potest dici frequentia. Et li-
cèt præceptum per se non
inueniatur: interroget tamē
seipsum quilibet Christia-
nus, quantū detrimenti in
anima patitur ex tam rara
confessione, quod euitaret
si frequenter confiteretur:
& inde percipiet si per acci-
dens (hoc est propter tollen-
das occasiones obliuionum
peccatorum, & infirmitatū,
seu consuetudinum in pec-
cando) debeat frequentius
confiteri. Confiteri autem
frequenter eadem peccata,
& laudabile & vituperabile
quandoq; est. Nam ex scrupulosa & inquieta phanta-
sia cadere in conscientiam
iterandæ & reiterandæ plu-
ries confessionis, vitupera-
bile est: quoniam procuran-

da est pax animæ & cōscien-
tiæ, quæ cum huiusmodi ite-
rationibus non stat. Et quã-
do hoc accidit in veritate,
deberet talis postquã semel
ita cōfessus est & absolutus,
vt tam ipse quã confessor
doctus sufficientem iudicet
confessionem, quiescere: &
si postea scrupulus aliquis
occurrit de aliquo tanquam
non confesso, si sibi videtur
quòd fuerit cōfessus, quies-
cat, & non amplius confitea-
tur. Nec propterea exponit
se iste periculo, quia non est
certus se esse cōfessum: quo-
niam hoc reputandum est
huic bono viro infirmo vt
certum, quod apud aliū ef-
set opinio. Est enim passio
hæc, infirmitas corporalis,
tollens seu impediens pro-
tunc firmitatem iudicij: &
timor & motus phantasiæ
in tantum operantur, vt ni-
si quiescat, consurgent tot
ambigua, vt nunquam vi-
deatur confessus. Cuius si-
gnum est, & quòd idem
centies cōfitentur, & quòd
isti semper in dubium re-
deunt confessionis: quum

E forte

Confessio.

fortè diligentius ceteris confessi fuerint. Nec est in potestate talis, retinere modum phantasiæ, nisi in principio comprimatur: vnde sequuntur pericula corporis & animæ ad tollendum vel impediendum vtriusque bona. Dixi autem in veritate, propter personas iterantes, confessiones, non quod in veritate scrupulosæ sint, sed quia nunquam in veritate confitentur: ita quod semper cõfitentur, & nunquam sunt confessæ: tanquam demones semper pœnitentes, & nunquam se corrigentes. Confiteri autem ex deuotione pluries eadem peccata cum conscientia quieta, sine molestia confessorum, non conterendo in hoc tempus in alijs magis pijs aut vtilibus expendendum, & breuiter seruatis prudentiæ conditionibus, laudabile est.

Sexta, nuda: hoc est non vestita coloribus, aut locis cooperientibus grauitatem peccati: & multo minus obsecrantibus peccatum: vt

vel non percipiatur (hoc enim esset non cõfiteri) vel minus consideretur grauitas aut turpido peccati. Ad cuius oppositum recta tendit confessio, expectando iustum iudicium à Christi vices gerente, propterea manifestè peccatur.

Septima, discreta: hoc est, prudens. Et quantum ad verba, vt honestis vocabulis explicet sua peccata. Et quantum ad circumstantias: vt non nisi necessarias in peccatis carnis explicet, si scit discernere necessarias à non necessarijs. Et quantum ad modum narrandi: vt quæ simul exprimi possunt, non diuisim dicantur, aut e contra. Verbi gratia, potest dici, Cõmisi furtum decies: non dicatur, Semel furatus sum, & deinde iterum furatus sum, & post cõmisi vnum aliud furtum, & cætera. Hoc est enim indiscretè confiteri, & tædio afficere confessorem, & propterea vt discreta sit confessio, debet confessurus præmeditari & præordinare quo modo

modo dicet, & quæ simul, & quæ diuissim, & cætera. Et quantum ad quærendum idoneum confessorem: non enim tutè quisque se potest credere cuilibet confessori occurrenti: quoniam multa apparet multitudo confessorum ignorantium &c. sed debet querere idoneum scientia & autoritate: & bonum: hoc est qui credatur esse in Dei gratia. De quibus confessoris conditionibus infra erit sermo. Nisi enim discreta fuerit confessio, constat peccatum saltem imprudentiæ incurri.

Octaua, libens: hoc est, non ex metu pœnæ, sed ex amore sanitatis animæ: sic enim propriè voluntaria est confessio. Et quia timor introducit charitatem sicut seta filium: ad minorem spectat deuotionem, præparationem seu dispositionem, quod aliquis malè libenter confitetur: ex quo tamen vincit seipsum, & confitetur, sufficit ad salutem imperfectorum.

Nona, verecunda: hoc est

erubescēs apud semetipsum pœnitentem, dum non solum ad memoriam sed verba, reuocatur turpitudinis, & diciturque propriæ animæ. Erubescens quoque apud confessorem, hoc est non quasi iactando, non quasi narrando historiam, sed æstimando turpitudinem peccatorum suorum confiteatur per modum erubescens propriam turpitudinem. Verecundia autem propriè dicta (hoc est timor opprobrij, id est, defectuosum inde haberi à confessore) passio concomitans est: quæ ex Dei gratia imputatur ad partem satisfactionis, si pro Dei amore amplectendo superatur.

Decima, integra: quantum ad peccata mortalia, aliàs non confessā tam certā quā dubia, & eorum circumstantias necessarias. Confessio enim non integra non est confessio, quæ est materia sacramenti pœnitentiæ, sed confessionis simulatio: quia ex propria ratione repugnat sacramenti formæ,

E 2 hoc est

Confessio.

hoc est absolutioni. Impium est enim à Deo dimidiam sperare veniam. Dupliciter autem contingit confessionem non esse integram: vel per se, vel per accidens. Tunc est confessio per se non integra, quando ex intentione seu voluntariè dimidiatur, & sic truncata confessio non valet: immo est nouum peccatum mortale sacrilegij contra sacramentum pœnitentiæ. Tunc autem confessio est non integra per accidens, quando non voluntariè dimidiatur, puta quia per obliuionem relinquitur aliquid, quod necessario fuisset confitendum: & confessio sic non integra valet: quoniam est per se & formaliter integra, & per accidens ac materialiter dimidiata: actus autem iudicandi sunt formaliter & per se, & non per accidens & materialiter. Opus est autem hïc non paruo sensu, ad discernendum in singularibus, si per se aut per accidens confessio ab integritate recedat:

quia multipliciter vtrunque euenire potest. Dimidiatur siquidem confessio per se & formaliter vel directè, vt quum intendit confitens facere aliquid necessarium: siue hoc occasionem habeat ex verecundia siue ex pusillanimitate, siue ex quacunque alia illicita causa. Vel indirectè: vt qui confitens negligit discutere conscientiam suam, paruifaciens in suo affectu aut valde notabiliter in affectu, si aliquid necessarium confessioni omittatur. Tunc enim redit actus in naturam suæ formæ, & perinde est ac si formaliter fuisset intentus: quia sicut actus virtuosus est, non solùm qui centrum attingit, sed etiam qui prope centrum: ita non solùm vitiosus est qui directè intendit formam vitij: sed qui prope illam ex obliquo tendit. Clarè siquidem liquet, quòd qui tam parum curat de integritate confessionis, vt vel in affectu paruifaciat si non sit integra, vel in effectu, hoc est, in actu discutiendi

tiendi ita se habeat, ac si paruifaceret integritatem, (hoc enim est valde notabiliter in effectu) tendit ad dimidiandam confessionē, tanquam per se & formaliter dimidians: & propterea vtroque modo dimidiatio est perniciosa, & facit confessionem non valere. Dimidiatur quoque per accidēs & materialiter tantum confessio, vel ex obliuione, vel ex insufficiente discussione, quanuis diligēter (siue hoc contingat ex ignorantia iuris, siue facti: & breuiter quomodocunque contingat præter intentionem confitentis, facta iuxta conditionem suam diligentia: ita vt verè credat se diligenter confiteri. Nam tunc constat confessionem non esse per se dimidiatam, nec ex propinquo affectu ad formam dimidiatè reduci) vel quia ordinarius confessor superior non audit nisi confessionem casuum reseruatorum. Confessio siquidem illa, qua quis habens multa mortalia, confitetur Epi-

scopo vel eius vicario vnū mortale reseruatam, est confessio non integra, ac per accidens & materialiter: quia non ex voluntate pœnitentis prouenit non integritas: sed ex parte talis confessoris reseruantis, & cætera. Et propterea huiusmodi confessio, quanuis non integra, sancta est: sic namque sanctæ matris Ecclesiæ vsus habet, nec oportet sapere plus quàm oportet, sed sapere ad sobrietatem. Cæue autem ne erres, dicendo absolutionem illam, quam intendit Episcopus huiusmodi peccatis, non esse sacramentalem. Ex hoc namque quòd confessio illa partialis est sacramentalis (quod patet, & ex eo quòd sigillum confessionis illius est sacramentale, potest enim Episcopus sicut quilibet confessor, iurare se nihil scire, & ex eo, quòd aliter pœnitentes essent delusi: quia nō intendunt nisi confiteri, nec tenentur nisi confessione sacramentali ire ad Episcopum) consequens necessa-

Confessio.

riò est, vt absolutio quoq, sit sacramentalis: nec est hoc vertendum in dubium.

Nota diligenter hîc ex hoc vsu Ecclesiæ haberi miranda, scilicet quòd aliqua confessio non integra aduertenter, est salutaris: & quòd aliquod peccatum est quandoque bis confitendum, quia pœnitens debet proprio sacerdoti, non sacerdotibus, omnia sua peccata integrè confiteri: de pœnitent. & remis. omnis vtriusque sexus: & nihilominus tenetur confiteri reseruatam peccatum Episcopo, si non confert auctoritatè proprio sacerdoti. Vtrunque autem horum definit esse mirabile, considerantibus vtrunque euenire per accidens. Confessio namque suapte natura debet esse integra, ac per hoc vni sacerdoti: alioquin non esset confessio, sed confessiones: sed quoniam per accidens est, quòd sacerdos iste, cui hic confitetur, non habet potestatem absoluedi ipsum ab omnibus quæ commisit, ideo per accidens & pecca-

tum reseruatam huic confessum, reconfitendum est Episcopo: & confessio partialis euenit salutifera. Vltra prædictos autem tres modos, quibus confessio per accidens non integra inuenitur, quartus quoque est, quo etiam per accidens non integra admittitur confessio: quum quis non potest explicite cõfiteri peccatum suum absque reuelatione confessionis, vel absque periculo famæ, vel vitæ alienæ. Tunc enim aut differat confessionem vsquequo confessor habeatur absque huiusmodi sequelis (quoniam perinde se habet ac si non haberet copiam confessoris: quia non reputatur confessor, qui non potest omnia audire) aut si opus fuerit, confiteatur cum reliquis explicite, illud seu illius circumstantia implicitè, cum animo confitendi explicite de hoc, quum copia confessoris ad hoc idonei erit. Et tunc cõfessio ista esset non integra per accidens: quia non ex intentione pœnitentis

nitentis

nitentis, sed ex carentia confessoris integri. Hanc doctrinam ego non approbarem, nisi viderem in supradicto Ecclesie vsu confessionem non integram per accidens quandoq; admitti, & rationem suffragari: quia est per accidens non integra: meliusq; videtur prouideri cōficientijs cōmunicantiū si sic cōfiteatur, q̄ si cōmunicēt dilata tota confessione.

Memento hīc ponere in practicam ea quæ diximus in tertia conditione confessionis de occultato habitu, si fieri potest, antequam precipites sententiam quod deficit confessor integrè potēs omnia audire.

Vndecima; secreta: exclusione internuncij, epistolæ, & testis. Ex eo em̄, quod confessio fit sacerdoti in persona Dei, excluduntur testes: ex eo verò quod sacramentalis tam actio quā passio personalis est, excluduntur tā epistolæ q̄ internuncij. Monstrat autem hoc veritas formæ sacramentalis quum dicitur, Absoluo

te: nam ly te, demonstrat presentem personam: sicut in consecratione Eucharistiæ ly hoc, demonstrat contentū sub presenti hostia. Et propterea non potest quis sacramentū pœnitentiæ per procuratorem suscipere, nec per scripturā: sicut non potest baptizari quis per procuratorem, nec per scripturam. Verū aduerte hīc perspicaciter duo. Primò, quò ad confessionem per interpretem, quò licet in casu quo non propria lingua intelligitur, possit fieri cōfessio per interpretē: non tamē tenetur aliquis ad hunc modum confitendi: quia nō tenetur nisi sacerdoti cōfiteri per seipsum: & tantò minus quanto interpretis quū non se teneat ex parte sacerdotis, cui vt Deo peccata reuelantur, sed ex parte pœnitentis, ex cuius ore loquitur, non tenetur sigillo confessionis propriè dicto, sed sigillo fidelitatis tenere secreta confitēris peccata. Secūdò, quò ad scripturā, quò licet mutus nō valens signis cōfiteri

Confessio.

possit per scripturam pœnitentialiter manifestare sua peccata, non tamen tenetur ad hunc modum confitendi: quia scriptura ex sui natura est publica: confessio autem ex sui natura est secreta. Et si fiat pœnitentialiter, debet pœnitens tenere scripturam in manibus suis, & non tradere in libertatem confessoris, vt sic minus habeat de publico. Habere autem peccata scripta ad succurrendum memoriæ confitentis, & ex scripturæ lectione confiteri, laudabile est adminiculum humanæ memoriæ ad integrè confitendum. Absolutio autem nullo pacto potest fieri in scripturis tantû: & si fiat, siue in præsentia, siue in absentia, nulla est: sicut si verba formæ Eucharistiæ aut baptismi in scriptis proposita sint, nihil operantur ad sacramentum.

Expedit autem aduertere, quod mutus à natiuitate confiteri tenetur per nutus & signa, vt melius potest. Is autem qui postea factus est

mutus, si scit legere, tenetur confiteri modo quo potest. Potest autem sine periculo villo publici signi confiteri hoc modo, vt habeat vnum folium, in quo sint à quocunque scripta nomina omnium specierum peccatorum mortaliū, & circumstantiarum necessariorum, & vnum aliud in qua sint numeri: & rursus habeat aliquas schedulas: in vna cõtineatur, cõmifit: in alia, æstimo seu credo, in alia dubito, in alia, nõ recordor. Et sic posset cõpletè confiteri, monstrando digito in folio peccatum de quo remordet ipsum cõscientia, & similiter eius circumstantiam, & similiter numerum: & si est numerus non certus, sed æstimatus, potest simul mōstrando numerum monstrare schedulam, æstimo. Et iuxta hunc modum etiam si inter loquendum subito moreretur, nulla potest sequi manifestatio cuiusque peccati, vt clarè patet. Et propterea non excusaretur à præcepto confitendi mutus negligens sic, vel alio modo cõfiteri, si per
nutus

nutus impotens est confessionem perficere integram.

Duodecima, lachrymabilis: hoc est contrita: hoc est cum displicentia omnium peccatorum mortalium commissorum supra omne odibile, & cum proposito vitandi omne peccatum mortale supra omne vitabile. Has enim duas conditiones exigat contritio humana: alioquin contritio non est. Verum quia de contritione in ordine ad confessionem præfens est doctrina, scito multipliciter admitti confessionem pro lachrymabili. In primo gradu lachrymarum sunt confitentes cum vera contritione: hoc est humana, formata charitate: imitantes illum qui ait, Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei: & illam de qua dictum est. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniã dilexit multum. In secundo gradu sunt confitentes verè contriti contritione humana: qui sicut nihil sibi conscij sunt,

ita nec olei in proprijs vasis sunt conscij exeuntes obuiã sponso & sponsæ. Et hos credimus fieri de atritis cõtritos contritione formata virtute clauium: ita quòd si cõtingit hos confiteri informes, absoluti tamen formati regulariter sunt. In tertio gradu sunt confitentes cum attritione quidem laudabili, contritione autem ambigua. Et hi sunt tam illi qui dicunt displicere sibi offensas patratas in Deum, & intendere in futurum cauere à peccatis mortalibus secundum posse suum, quàm illi qui ita se habent ad Deum confitendo, sicut se habent ad homines maiores offensos quum petunt veniam, dicentes, Displicet mihi quòd te offendi, amplius te nõ offendam, parce mihi. Vtriq; enim dolent de præterito, & intendunt vitare in futurum. Sed quoniã potest animus eorum dupliciter esse affectus (vel ita vt virtualiter intendant peccata vitare supra omne vitabile, & similiter quòd virtualiter displicet

Confessio.

ceat eis mortale cōmissum supra omne odibile: vel ita vt virtualiter non se extendat ad hęc: quia nec dilectio dei acquisita seu humana tantū dominatur in corde, vt preponat verē dei amorem & obedientiam omnibus delectabilibus, honorabilibus, & vtilibus) ideo dubia est horū contritio. Nam si primo modo sunt affecti, essent contriti contritione saltem humana: si verò secundo modo, nō essent etiā humana contritione cōtriti. Vtrorumq; tamē confessio ab Ecclesia vt lachrymabilis admittitur: non audeo tamen dicere, quōd vltimo modo dispositi regulariter fiant virtute clauium de attritis contriti. Non sunt autem pœnitentes in tentationem præcipitandi à confessore nimis zelante, & imprudenter inuestigante, an displiceāt sibi commissā supra omne odibile in particulari, puta mortem, paupertatem. &c. aut si intendit vitare mortalia supra omne vitabile: puta direptionē, oc-

cisionem. &c. multos enim huiusmodi interrogatio induceret in tentationē. Sed si dubitat rationabiliter tenui displicentia vel proposito vitandi, declaret sibi quid importat peccatū mortale. s. refutare Deum pro vltimo fine: quod quantum ad factum, licet non quantum ad affectum, perinde est vt refutare Deum pro Deo: ac proinde videat quōd si dixisset Regi, Nolo in te Regem, quantum esset dolendum & cauendum, si semel impetraret veniam, & quā fortiter & firmiter proponeret se omnem suam diligentiam adhibiturum, vt in futurum non incideret in tantum excessum: ita in proposito compareat coram Deo petendo veniam, dolendo quōd toties Deum refutauit pro vltimo fine, ac pro Deo (quia ex sua deitate est vltimus finis omnium & ciuium cœlestium) & proponat non se facturum similem iniuriam Deo. Et hortetur eum ad amorem Dei super omnia, & quōd ex

amore

amore huiusmodi debeat dolere de præterito, & proponere vitationem de futuro: scriptum est enim, quòd charitas operit multitudinē peccatorum. Et sic accendet cor pœnitentis, & non ponet in periculum tentationis. In quarto gradu sunt cōfiteutes cum attritione sola, quia eorum contritio incerta est: quibus scilicet displicēt peccata præterita, & velent vitare furura peccata, sed in veritate hoc non volunt: habent siquidem vellicitatem vitandi futura, sed non habēt voluntatem deliberatam ad vitandum futura peccata. Tales sunt vsu rarij, aut aliās tenentes alienum, qui nolunt restituere, & similiter omnes in concubinato existentes: & piratæ qui nolunt statum illum deserere, & vniuersaliter qui non sunt parati intentione & proposito verè deliberato deserere peccare mortaliter. Horum confessio admittitur ab Ecclesia, sed non ad absolutionem: tales enim nō sunt absoluendi: vt patet

extrà de pœn. & re. c. q. quidā. sed sunt crebris & salubribus monitis ad pœnitentiam veram inducendi.

Tertiadecima, accelerata: hoc est post cōmissum mortale nō dilata, si cōmoditas confitendi adest. Et sic intellecta hæc conditio, quantum ad executionē cōfessionis, cōsiliij est, nō præcepti: quantum autē ad propositū confitendi, periculi est, ne subito preoccupatus morte nō habeat spacium pœnitendi. Et quantum ad vitationem huius periculi, seu quantum ad recessum à statu peccati mortalis, tenetur homo statim habere propositum confitendi: non autē quantum ad vitandum nouum peccatum mortale: hoc est, si homo vult assequi recessum à peccato mortali, & à periculo moriendi sine pœnitentia, tenetur necessariò ad statim habendum propositum confitendi. & cæt. Si tamen post cōmissum mortale hoc non proponit, non propterea peccat de nouo mortaliter. Et ratio dictorū est: quia

Confessio.

quia præceptum tam de cōfessione quàm de illius proposito, est præceptum affirmatiuū: præcepta autem affirmatiua obligant quidem semper, sed non ad semper, sed pro loco & tempore: hoc est tempore necessitatis. Et propterea si articulus necessitatis non occurrit, sufficit ad salutem semel in anno confiteri, iuxta Ecclesiæ determinationem: ita quòd nunquam contemnat confiteri, proponat autē quando necessitas exiget, hoc est, quando tenetur, confiteri. De quo vide infra de cōtritionis tempore.

Tempus aurem necessitatis respectu actualis confessio nescio aliud quàm tempus periculi mortis ex diuino iure, & semel in anno ex determinatione ecclesiæ. Ad ministrandum autem sacramenta sine nouo peccato mortali, eamdequē, suscipienda, & alia eiusmodi quę mūdā exigunt conscientiam, contritionem sufficere constat, dicente Apostolo de supremo sacramento, Probet

autem seipsum homo, & sic de pane illo edat: & nullo diuini aut humani iuris vinculo ad confessionē cogente sub præcepto peccati mortalis apparente.

Quartadecima, fortis: hoc est superans timorem retrahentem à confitendo & explicando peccata. Et licet timor debeat ita superari, vt pœnitens audeat per semetipsum peccata sua dicere: si tamē fortitudo tanta est, vt vel per semetipsum dicendo, vel interroganti confessori respondendo, omnia cōfiteri deliberet, & opere cōpleat, sufficiens fortitudo est: quia timor non dominatur in animo ad dimidiandam confessionem. Et licet persona aliqua nunquam audeat dicere aliqua peccata, nisi interrogata: ex quo tamen intendit: non cōplere confessionem nisi explicatis omnibus, & tantum facere vt interrogetur ita & taliter quòd dicet omnia, sufficenter fortis est vt mulier. Si autem potius sacrilegiū dimidię cōfessionis mauult

incur-

incurrere quàm explicare peccata: quia cōfessor absq; interrogatione de illis concludit confessionem, & absolutionem impendit, æternæ damnationis mortē incurrit ex sua timiditate.

Quintadecima, accusans: hoc est sibi ipsi imputās peccata, non cœlo, nō diabolo, nō mundo, nō carni, nō socijs, nō cōplexioni. &c. Similiter accusans se, non excusans: nā circūstantias aggravantes debet explicare: excusantes autem debet tacere: imperfectionis siquidem est has adferre: criminis autem non parvi est, rejicere iniquitatem suam in alias causas.

Sextadecima ac vltima est, parere parata: hoc est q̄ pœnitens sit paratus ad satisfactionē pro peccatis suis debitam iuxta arbitriū confessoris, alioquin sacramentum pœnitentię imperfectū esset, carens tertia sui parte, quæ est satisfactio. Intelligere autem hanc conditionē appositam secundum communem pœnitentium cursum:

communiter enim confitentes de mortalibus, veniunt non vt qui satisfecerint, sed satisfacturi de suis peccatis. Si constaret enim aliquem satisfecisse, sufficeret ei q̄ secundum præparationē animi esset sic dispositus, quod est parere paratus si debet satisfacere: & hoc includitur in hoc quod dicitur parere paratus ad satisfactionem debitam. Si quis autē tam parum dispositus est ad pœnitentiam, vt nullam velit acceptare à se agendam in hac vita satisfactionem, sed absolui petit remittendus ad pœnam purgatorij: absolui potest, tanquàm parere paratus per satisfactionem purgatorij, ne desperatus in infernum se præcipitet à quo nō multum distare videtur, qui in huiusmodi pertinacia persistit. Et tunc confessor absolueret à peccatis, & non ligaret ad pœnam, sed ligatum ad pœnā relinqueret foro acerri- mo diuinæ iustitię puniendum temporaliter. Nec sacramentum pœnitentiæ es-
set

Confessio.

set omnino perfectū secundū suæ materiæ partes integrales: quia sacramenta omnia ad præsentē vitam spectant, in qua satisfactio valde manca esset. Hic tamen defectus non annullaret sacramentum: quia essentialia saluarentur.

✠ Confessio sacramentalis multis de causis tam ex parte confessoris, quàm ex parte confessi venit iteranda.

Confessio iteranda considerari debet, vel ex parte pœnitentis, vel ex parte confessoris. Et quia in cōfiteute quatuor inueniuntur (scilicet cōtritio, confessio, satisfactio, &abilitas ad sacramentum) ideo sigillatim pertransire hæc oportet, vt clarior sit doctrina.

Contritio igitur ex duobus integratur: scilicet ex displicentia præteritorū, & proposito vitandi futura. Si totaliter deficeret cōtritio, esset sine dubio iteranda cōfessio: quia nec confessio es-

set, sed confessionis simulatio, vbi totaliter cōtritio deficeret. Impossibile siquidē est, vt confiteatur quis sine aliqua displicentia peccati. nam qui confitetur, proponit suum peccatum vt malum proprium quo desiderat carere: & quantum appetit exonerari, tantum sibi displicet peccati onus. Qui autē solum narrandi gratia confiteretur, non nisi æquiuocē cōfiteretur. Confessio enim sacramentalis, detestatiua est peccatorum cōfiteutis. Quod si attritio pro parte inuenitur (puta quia displicet offendisse Deum, sed nō habet propositum vitandi futura, quanuis habeat velleitatem, puta nō habet animum restituendi aliena, nō habet animum relinquendi concubinam, quanuis velle non offendere Deum) ex tali defectu contritionis pœnitentia redditur non vera: vt patet de pœ. & re. cap. quod quidam. & absolutio neganda est. Et proculdubio sacrilegium committit tam confessor talem absolucns,

uens, quàm pœnitens abso-
lutionem suscipiēs: quia ini-
uriam inferunt sacramen-
to pœnitentiæ. Et quoniam
talis sic cōfitemens, sicut in suę
attritionis defectu propo-
nit se Deo vt impœnitentē
(quia vt perseuerantem in
peccati mortalis statu scien-
ter & aduertenter) ita Eccle-
siæ clauibus proponit se si-
militer vt impœnitentem,
explicando suum animum
non deserendi statum pec-
cati mortalis: ideo cōfessio
huiusmodi est iudicio meo
iteranda de necessitate quan-
tumcunq; integra fuerit: nō
quia fuit informis, sed quia
per se fuit contra formam
sacramenti: nam sciens &
prudens proposuit se vt in-
absolubilem. Si demum cō-
tritio ambas partes habet:
scilicet displicentiam præ-
teritorum, & propositum vi-
tandi futura, sed imperfe-
ctē (puta sic se habet ac si
hominem offensum placar-
et: puta, parce præteritis,
de cætero non te offendam)
ex huiusmodi imperfectio-
nibus contritionis non est

iteranda confessio: quia per
fecta contritio etsi exigitur
ad deletionē peccati apud
Deum, non tamen exigi-
tur ad deletionem peccati
apud forum pœnitentiale
Ecclesiæ, potest enim nostra
vera confessio esse infor-
mis. Et nisi posset esse infor-
mis, nullus esset certus se
esse verè confessum: & oport-
eret hominem semper de
iteranda confessione solici-
tari, & nunquàm confessio-
ni finem imponere: quòd
Ecclesię aures pijs offendit.
Rursus nisi confessio posset
esse informis, oporteret pro-
bare hanc exceptionem sa-
cramenti pœnitentiæ, quòd
solum inter sacramenta nō
potest esse informe: nam re-
liqua omnia sacramēta pos-
sunt esse vera & informia si-
mul, vt patet discurrendo
per singula. Potest igitur sa-
cramentum pœnitentię ve-
rum esse & informe simul.
Ex confessionis autem vni-
co tantum defectu redditur
confessio necessariò iteran-
da: scilicet si non est inte-
gra. Et hoc etiā intelligitur
si per

Confessionis.

si per se & formaliter (hoc est si voluntariè) non est integra ex parte confitentis : vt superius declaratum est. Contingit autem hoc (vt etiam prædictum est) dupliciter : vel quum confitens ex verecūdia . &c. tacet aliquid necessariò dicendum : vel quum tam crassè cogitat de confitendis , vt omittat ea quæ communiter omnes cōfitentur : puta si non habet animum abstinendi à mortalibus , quod etiam minimæ mulierculæ explicare solent : hæc enim & similia reducunt confessionem dimidiam materialiter , ad dimidiã formaliter , propter propinquitatem animi ad incuriam de integritate confessionis . Ex satisfactionis autè defectu , nullum scio casum quo ritè confessus & absolutus teneatur necessatiò confessionem iterare . Nam si satisfactionē à confessore impositam , in peccato mortali perfecit , nō propterea iterare tenetur confessionē : quoniam sine pœnitentia sunt dona Dei : vt dicitur ad Ro-

manos . XI . Et si satisfactio informis non valet vt satisfaciat Deo , sufficit tamē Ecclesiæ , non minus quàm cōfessio informis . Si quoq; satisfactionis iniunctæ pœnitēs est oblitus , nō propterea tenetur iterare confessionē : Tum quia sine pœnitentia sunt dona Dei . Tum quia potest commutari , estimando quòd satisfactio oblita non excedebat tria psalteria , aut annum ieiunij , aut eleemosynam centum ducatorum , & huiusmodi . Tum quia pœnitens non tenetur ad peragendam iniunctam satisfactionem , nisi vt satisfaciat soluendo temporalē pœnam à se debitam , iam taxatam , & acceptatam : & propterea si omittat illam absq; cōtemptu , nihil aliud nisi peccatū omissionis incurrit , & in reatu temporalis pœnæ non solutæ perseuerat . Ex nullo autem horum constat sequi quòd debeat iterare confessionem : sed quòd debeat pœnitentiam delicti agere , & satisfacere illam vel æquivalentē soluendo

soluendo pœnam. Ex inhabilitate demum confitentis ad susceptionem sacramenti, ppter Ecclesiasticas cœsuras (quia. f. est excommunicatus siue maiore siue minore excommunicatione: vtraq; siquidem excludit à passiva participatione sacramentorum) impediri sacramentū potest dupliciter intelligi. Primo, vt sacramentum nullum sit. Et iuxta hunc sensum nō verificatur: quoniā sicut cœtera sacramenta ab excommunicatis sumpta, sunt vera sacramenta: ita & sacramentum pœnitentiæ. Secundò, vt sacramentum in iudiciū sibi sumatur. Et hic est sensus verus: quia excommunicatus ab omnibus excluditur sacramētis, & nullum sacramentum ab excommunicato suscipitur absq; sacrilegij crimine. Et quoniam alia est quæstio, an excommunicatus illicitè & indigne immisceat se sacramentis: & alia quæstio, an excommunicatus suscipiat verum sacramentum, quodcunq; sit illud: & veri-

tas nostri propositi ex secunda pendet quæstione: ideo si verum sacramentum pœnitentiæ suscipitur ab excommunicato, non habet excommunicatio vnde cogat ad sacramenti pœnitentiæ iterationem, si autem sacramentum ab excommunicatione annullaretur, oportet sacramentum iterari.

Ex iure autem excommunicationem annullare suscepta sacramenta, non habentur: quum tamen multa excommunicatis sint sic inhibita, quòd facta sunt irrita: vt acquirere beneficia, eligi. &c. Vnde consequens est vt excommunicati confessio integra, si subsequuta est de factò absolutio sacramentalis, non sit necessariò iteranda: sicut non est iteranda persolutio horarū canonicarum, quas excommunicatus exoluit cū alijs solènter in Ecclesia, & tamē à participatione aliorū qui medietatē dixerūt, erat per excommunicationem exclusus: & sicut nō est iterandum sacramentū matrimonij quod

Confes.iteratio.

excommunicatus cōtraxit,
& sicut non est iterandum
sacramentum extremæ vn-
ctionis quod excommunica-
tus sumpsit.

✿ Confessio sacramēta-
lis quare ex parte con-
fessoris iteranda.

EX parte autem confes-
soris iteranda confessio
propter defectum potesta-
tis, vt scientiæ, vel volunta-
tis est: quoniam hæc omnia
ad perfectionem sacramen-
ti exiguntur. Et de potestate
quidem constat secundum
iura, quòd si deficit, confes-
sori potestas ordinis, quia
non est sacerdos: aut pote-
stas iurisdictionis, quia nec
ordinariam nec delegatam
iurisdictionē quouis modo
habet: aut vsus potestatis,
quia est excommunicatus
maiore excōmunicatione,
aut suspensus ab huiusmo-
di vsu, cōfessio iteranda est:
quia absolutio nulla fuit. Et
ideo sacramentū nullū fuit:
quia defuit ipsius forma,
quæ est absolutio. Memen-

to tamen hîc supradictorū
de absolutione: scilicet quā
do gesta tenet ratione publi-
ci officij propter comunē
errorem facti cum titulo:
quia tunc tenet etiam abso-
lutio sacramentalis, nisi de-
ficeret potestas ordinis: quia
potestas ista non potest sup-
pleri à iure positiuo: hodie
quoq; propter constitutio-
nem Concilij Constantiē.
sub Martino. V. non est ite-
randa confessio absolutorū
ab excommunicato. & c. nisi
fuisset denūciatus, aut pro-
pter notoriam percussione
clerici excōmunicatus: quia
canon ille cōcedit receptio-
nem sacramentorum ab ex-
communicato, non reuelan-
do excommunicatum. Con-
stat autem quòd absolutio
nō est in fauorem absoluen-
tis, sed absoluti. Si verò con-
fessori potestas defuit absol-
uendi à solis casibus aliqui-
bus reseruatis, de quibus
pœnitens ei est confessus, &
de facto absolutus ab eo-
dem, quando sibi constabit
hic confessoris error, non te-
netur iterare confessionem
totam:

totam : sed confiteri de illis
reseruatis tantum, sicut si
tunc fuisset missus ad Epif-
copum pro absolutione il-
lorum.

Ex defectu verò scientiæ,
quando confessio est iteran-
da vel non iteranda, relin-
quo prudentis arbitrio, vt
singularibus cōditionibus
pœnitentis & cōfessoris pen-
satis, iudicet si confessio sit
iteranda. Hoc autem dico;
quia ad sacramentum hoc
sufficit, vt sacerdos intelli-
gat quæ confitetur pœni-
tens, esse peccata & morta-
lia quò ad communia: & iu-
dicet istū esse absolueudū:
& sciat absoluere. & cæt. Sed
respectu istius vel illius pœ-
nitentis, potest tanta esse
ignorantia, vt ipsemet pœ-
nitens cognoscat se nō con-
fessum. Et potest esse sine
scientia, tanta practica, vt
fuerit sufficientior multis
doctis confessoribus. Ex par-
te demū voluntatis, si finxit
absoluere, & non absoluit:
aut si non erat tunc mentis
compos (quia deficiente ei
vfu liberi arbitrij) aut quia

noluit absoluere, confessio-
nem iterare oportet: quia si-
ne vera absolutione sacra-
mentū nullum est. Memen-
to inter omnia hæc, quòd
quando oportet iterare con-
fessionem, si eidem confes-
sori persona confitetur, non
oportet iterare particulari-
ter replicādo, sed sufficit di-
cere: Dico meam culpam de
illis omnibus quæ aliās dixi
Pa.V. & pœnitentiam taxa-
tam ab eodem in memoriā
reuocare saltem modo su-
perius explicato: vt sic con-
fessio olim facta perficiatur,
& continuetur cū noua cō-
tritione, satisfatione, & for-
ma sacramenti.

✠ Confessor sacramen-
talis quas debet habe-
re conditiones.

Confessor debet habe-
re quinq; cōditiones,
potestatem, scientiam, pru-
dentiam, bonitatem, sigillū.
Et de potestate quidem tam
ordinis quàm iurisdictionis
dictū est & paulò antè,
& in verbo, Absolutio. De

F 2 scientia

Confesso.conditiones .

scientia autē, in cap. Omnis
vtriusq; sexus, de pœn. & re.
dicitur. Sit discretus & cau-
tus, vt more periti medici
superinfundat vinū & oleū
vulneribus fauciati: diligen-
ter inquirens & peccatoris
& peccati circumstātiās, qui-
bus prudēter intelligat qua-
le debeat ei præbere confi-
lium, & cuiusmodi remediū
adhibere, diuersis experimē-
tis vtendo ad saluandum
ægotum.

Vnde euidenter apparet,
confessorem oportere habe-
re scientiam inquisitiuā de
circumstantijs peccatoris &
peccati, & scientiam medi-
catiuam animæ ægotæ. Et
prima quidem scientia ne-
cessaria est simpliciter con-
fessori ad cognoscendum &
iudicandum: quòd constat
esse officium cōfessoris, quū
verē & propriē sit iudex in
foro pœnitentia. Secun-
da autem scientia requiri-
tur ad confessorem, quate-
nus se habet vt medicus ani-
mæ. Et quia hoc non con-
uenit confessori nisi meta-
phoricē, nec totaliter nisi sit

pastor : ideo ista secunda
scientia minus requiritur
quàm prima. Oportet ergo
secundum sacros canones
confessorem habere tantam
scientiam, vt sciat circun-
stantias peccatoris & pecca-
ti: siue hæc sciat latinē, siue
vulgariter. Et quoniam in-
ter circumstantias peccato-
ris & peccati constat com-
putari, si excommunicatus
est peccator, & si tenetur ad
restitutionem, & si est in sta-
tu perseuerandi in peccato
mortali, & si quid aliud est
simile, & si peccatum est re-
seruatum superiori, & si con-
fitens est sibi subditus quò
ad hoc: ideo scire prima tria
horum tenetur quilibet cō-
fessor: quartum verò (scili-
cet casus reseruatos) quili-
bet impotēs absoluere à re-
seruatis: quintum autē qui-
libet qui non vniuersalis to-
tius mundi confessor est. Et
si confessor hæc nescit, &
aliās est idoneus: antequam
audiat pœnitentem, prædi-
cat ei vt liquidet se cum do-
ctis, si incidit in aliquā ex-
cōmunicationem, & quòd
det

det sibi notitiam casuū ibi referuatorum. &c. Sine autē hac prima scientia nescio excusare à peccato mortali audientem confessiones, nisi per accidens: puta quia pœnitens supplet scientia, aut practica, aut cōscientia: quia scitur esse personam sine huiusmodi laqueis. Hac autem scientiam nō ita intelligo exigī, vt omnia peccata, & excōmunicationes, & circumstantias in prōptu habeat, sed quod sciat sic, vt audiendo confessionē, sciat dubitare de excommunicatione, de reservatione, de statu, de restitutione. &c. vt habito consilio vel recurso ad librum sciat iudicare. Ratio autem necessitatis huius scientiæ est: quia sine illa officium iudicis exercet, cæcus cæco ducatum præbens: & non nisi à casu rectē iudicabit. Secunda autem scientia debet se extēdere ad minus ad hoc, vt sciat oleo diuinæ misericordiæ, vel vino diuinæ iustitiæ impœnitentem emollire, desperatum exigere, pusillanimum

confortare, aut remittere ad meliorem confessorem: & breuiter in remedijs necessarijs ad salutem, aut per se ipsum sciat prouidere, aut remittere ad alium meliorem seu doctiorem, vel saltē sciat seipsum exonerare, dicens, Fili quære alium confessorē pro salutē tua: quia ego non possum meæ conscientiæ satisfacere de casibus tuis. Tertium necessarium confessori, est prudentia: qua post admissum pœnitentem pro subdito, hortetur vt dicat, vt scit peccata de quibus ipsum conscientia remordet, & præcipuè grauiora: permittatq; dicere etiam crassissimo modo: vt vel sic ipse confessor sciat, quibus est inuolutus peccatis ille pœnitens, & de quibus interrogaturus est. Deinde interroget prudenter circa proposita, & si quæ alia verisimiliter putat aut dubitat omissa: de reliquis non interroget. Interrogādo autem non sit molestus, nimis exactē quærēs numerū æstimatum: non sit scandalosus

Confes. neces.

sibi aut pœnitenti nimis quærens circumstantias venereorum. Hoc namq; vltra peccatum superfluitatis, est præcipitare se aut pœnitentem in tentationem. Nimis autē quæritur, quando habita peccati specie adhuc quæritur. Verbi gratia: si mulier confitetur se cognitam extra vas naturale, sufficit, & nō quærat in qua parte corporis: imò instruat ut omnes vices quibus extra naturale vas est cognita, simul adunet: & nō aliter explicando dicat. Peccaui extrà toties: nec ad plus teneatur. Et si peccatum est molliciei voluntarię, nō quærat quomodo, & sic de alijs. Nec excusent se confessores super ignorantia aut desolatione pœnitentis: quoniam sic declararetur pœnitenti, quòd sufficit dicere speciē, & quòd non expedit dicere, nec ad memoriam reuocare huiusmodi ob scœnos modos, sed doleat de offensa Dei, fugatur ignorantia, & aduenit consolatio. Et quod de his dixi, intellige

de reliquis superfluis. Debet quoq; esse prudēs in vocabulis, vt nō nominet turpiter quæ turpe est audire: vt si de modo naturalis vsus coniugij instruendus est pœnitens, potest dicere quòd est, vt mulier faciem habeat versus cœlum, & vir versus terram: & sic intelliget si opposito modo fuerit, aut si spatulas habuit mulier ad virum. Et sic honestis vocabulis, quando oportet, instruat pœnitentem cōfiteri, & seipsum interrogare. Et hæc sint dicta causa exempli. Multa opus est confessori prudentia circa media, quibus pœnitentem inducere debet ad duo potissimè: scilicet ad displicentiã maximam offensarum Dei, & ad propositum firmum mutandi vitam: ita quòd amplius nō offendat Deum mortaliter. Et ad primum quidem ex parte ipsius Dei summi, optimi, creatoris, redemptoris, benefactoris, gubernatoris. &c. expedit procedere. Ad secundum verò, excidendo causas quare cecidit:

cidit:puta malam societate,
 frequetatione talis loci.&c.
 proponendo quoq; pericu-
 lum mortis repentinae, gra-
 uitate ingratitudinis in re-
 cidio, exempla de terra sa-
 pe compluta & infructuosa:
 Ad Hebrę. vj. & similia. His
 enim duobus debet præci-
 pue confessor studere: quon-
 iam omnis fructus est, vt
 auferatur peccatum: & me-
 lius est audire duos bene,
 quam viginti perfunctorie.
 Sic demum prudens circa sa-
 tisfactionem imponendam:
 vt commensurata sit pœni-
 tenti magis quam peccatis.
 Declaret quide quanta pec-
 catis suis debetur, impona-
 tur fructuosa, exhortetur ad
 reliquam per seipsum exol-
 uendam. Nec laudo impo-
 nentes breuissimam satisfa-
 ctionem tunc explendam,
 quasi solam sacramentalē;
 testis siquidem est huiusmo-
 di actio animi minimè pœ-
 nitentis, minimæ reuersio-
 nis ad Deum, cuius opposi-
 tum supponere debet cōfes-
 sor: imò talibus est differen-
 da communio, vt interim in

operibus misericordie exer-
 ceantur. Non cognosco hęc
 prudentiam esse, sed caute-
 lam non secundum virtutē.
 Non est forum pœnitentię
 foro mercium ad similan-
 dum. Non sunt confessores
 vt mercatores, vt dispendiū
 patiantur si ad forum non
 concurritur. Non eget Chri-
 stus nostris imprudentijs.
 Quartum ad confessorē re-
 quisitum est bonitas: vt sci-
 licet sit sine peccato morta-
 li: hoc est, vt nullum habeat
 mortale peccatum, de quo
 non sit contritus formaliter
 vel virtualiter. Nam si
 quis in peccato mortali ex-
 istens, ministraret sacramen-
 tum pœnitentię, incurreret
 crimen sacrilegij: quoniam
 indignè tractat sacramen-
 tum: & quantum in se
 est, polluit sacramentum
 sua iniquitate. Et ideo qui
 accedit ad audiendas con-
 fessiones, debet prius pro-
 bare seipsum, saltem in ge-
 nerali: dicendo verè suam
 culpam de omnibus com-
 missis, cum vero proposi-
 to amplius non peccandi

Confes. neces.

mortaliter, & satisfaciendi Deo. &c. & sic contritus minister sacramentum. Quintum cōfessori necessarium, est sigillum cōfessionis: hoc est debitum efficax secretā tenendi confessionem auditam. Reuelans enim confessionem, mortaliter peccat: quia sacrilegij iniuriam infert sacramento: ex cuius natura est, vt confessor nihil sciat vt homo. Vbi scito sigillum confessionis obligare ita ad secretum, vt nullo p̄cepto, nullo metu, nulla vi excusari possit: imò potest iurare se nihil scire, si de alicuius peccato quod in confessione tantum scit, interrogetur. Et si interrogatus fuerit, an in confessione sciat talem furtum fecisse, potest liberè iurare. Ego nihil scio: sed non addat, in confessione: nec tenetur respondendo addere, nec respondere secundum mentem interrogantis. Et nota quòd si ego sciam cum toto populo Magdalenam concubinam: & Magdalena mihi confessa sit de peccatis

suis, & specialiter de concubinato suo, si ego postea dixerò, Magdalena confessa est mihi peccata sua, non reuelo confessionem: quia cōfessio non fit nisi de peccatis. Sed si dixerò, Magdalena confessa est mihi de concubinato suo, iam reuelo confessionem: quia concubinatus vt cognitus per cōfessionem, manifestatur: & simile est de vsurarijs, & de alijs peccatis. Et propterea confessor, cum audire eum contingit cōfessiones publicorum peccatorum, licentiā petat à pœnitente loquendi de istis publicis, ad dicendum quod iste confessus est de tali peccato, & reliquit illud, & petit veniam de scandalo, & mandat restitui. &c. Potest tamen sine omni licentia dicere, Ego audiui confessionem istius: ritè cōfessus est absolutionis beneficium impendi: Hæc enim bona generalia potest dicere. Sed si non absoluit, & oporteat respondere interrogantibus debet dicere. Ego feci officium meū, vel aliquid

aliquid huiusmodi. Si tamē diceret, Ego illum nō absolui, non esset de iuris rigore reuelator confessionis: quia ista negatio nullum manifestat peccatum confitentis: quia potest ex pluribus causis prouenire. Ex parte quidem confessionis: puta quia confessio non est completa: vt contingit in producentibus vnā confessionē per multos dies, & ex alijs causis. Ex parte verō confessoris: quia noluit absoluere: vt contingit ijs qui proprij capitis sunt. Ex parte quoque pœnitentis: quia pœnitentia non satisfacit confessor, & ex plurib⁹ alijs causis. Quia tamen suspicio non irrationabilis, impœnitentiæ confitentis ex his verbis quandoq; generatur: non est dicendum, Ego illum non absolui: sed, Ego feci officium meum. Nullo autem modo excusari posset, si diceret causam: puta, non absolui, quia non vult restituere: quia est impœnitens seu obstinatus: quia nō vult relinquere concubinam. Hoc enim mani-

festè confessionem reuelat. Curatus autē quum ad comunicandum concubinariorum, vsurarios, & huiusmodi vocatur, non petat à confessore si est absolutus: sed etiā si ipsemet illius confessionē audisset, & non absoluisset, habeat se tanquam si nihil in confessione sciret: & dicat, Quia iste hæctenus fuit & est, quantum apparet, in tali peccato publico: & peccatum publicum debet publica pœnitentia apud homines purgari propter scandalū: ideo nisi publicè constet te vel illū reliquisse peccatum, nolo communionem dare, nec ad Ecclesiasticā sepulturam admittere. Et sic absq; hoc quòd ipse reuelat confessionem, negabit communionem &c. iustè & sanctè. Si quoq; diceret, Ego nō possum, aut potui ipsam absoluere, quia non video pœnitentiam publicam de peccato publici concubinitus, apostasiæ, vsuræ &c. non reuelat confessionem: quia nihil dicit quod sciat per confessionem, sed quod tā ipse,

Confessori necessar.

quàm alij vident, scilicet nõ pœnitere publicè de peccato publico: quũ debeat publica pœnitentia præcedere absolutionem si peccatũ est publicum: ita quòd saltem debet pœnitens publicè satisfacere publico Ecclesiæ scandalo, docendo publicè quòd reliquit concubinam, quòd restituit, quod. & cætera. Aliud quippe est dicere, Iste non facit aut fecit pœnitentiam publicè, & aliud est dicere, Iste non vult pœnitere. Iste est obduratus in peccato suo. Hoc enim confessor per confessionem scit: quia ille dixit confitendo, Ego nolo relinquere statum meum malum. Illud verò confessor videt sicut cæteri: & ideo hoc tacendum, & illud dicendum est. Extenditur autem confessionis sigillum non solum ad occultandum peccata in confessione audita, quatenus sunt peccata illius qui cõfessus est: sed etiam ad occultandum omnia in confessione audita, quatenus per illorũ aliquid posset percipi, vel in suspi-

cionem duci peccatum ali- quod illius qui cõfessus est.

Et obligatur cõfessor sigillo cõfessionis, siue absoluerit, siue non: quoniam peccata sunt ei dicta, non vt homini, sed vt Deo: siue subsequuta fuerit absolutio, siue nõ.

Sed si non in sacramentali confessione, sed secretũ committẽdo dicatur alicui. Hoc tibi dico in pœnitentia seu sub sigillo confessionis: non propterea obligat ibi sigillũ confessionis, quoniam sigillũ confessionis nõ potest inueniri sine sacramentali confessione: quoniam non est humane authoritatis, sed solius diuinæ institutionis vinculũ sacramentale. Et scito q̄ huiusmodi secreta extra sacramentalem confessionem dicta sub sigillo & c. si audiens non acceptat se recipere sub sigillo, non tenetur: si verò acceptat, tenetur ex promissione sua iuxta aliorum iura secretorum, minus quàm si iurasset tenere secretũ: quia iuramentum est maius vinculum q̄ promissio assimilãdi sigillum confessionis.

Sacra.

✠ Sacramentum confirmationis contemnens peccat.

Confirmationis sacramentum (quod Christa vocatur) negligens accipere, peccat: quia debet esse sibi sollicitus de sacramēto communi omnibus christiānis ad robur fidei à Christo instituto. Non peccat tamē mortaliter, si desit contemptus: quia sacramētum hoc nec est necessitatis absolute nec ex exactione Ecclesię.

✠ Conjuratio seu conspiratio vitiosa.

Conjuratio, quę & cōspiratio dicitur (qua plures fide sibi inuicem prestita conueniunt ad malum aliquod patrandū, vel ad se tuendū contra publicam potestatem, vel nō ad parendum in aliquo) cōmuniter est peccatum mortale & scandalosum: quia cōmuniter est contra bonū publicum vel alicuius priuati: licet rari⁹ hoc videatur accidere.

✠ Conscientia licet erronea semper obligat.

Conscientia etiam erronea obligat, in tātum quod si conscientia alicuius haberet, quod spueret in Ecclesia, esset peccatū mortale, & tamen contra perseuerantem talem conscientiam spueret in Ecclesia, peccaret mortaliter: quia quantum in se est, consentiret in peccatum mortale formaliter. Et similiter si conscientia dicat, quod est veniale, & tamen facit, peccat venialiter: quia quantum est ex parte sui, consentit in peccatum veniale formaliter. Deponat autem huiusmodi erroneam conscientiam, ex se vel aliorum cōsilio: & sic liberè operetur vt alij operantur.

✠ Contemptus in moralibus dupliciter considerandus.

Contemptus dupliciter in moralibus sumitur. Primò, vt est peccatū, quo. s. aliquis spernit proximum.

Et vt

Contemptus.

Et vt est causa peccati, prout dicitur vnus peccare ex contemptu, alius ex infirmitate, alius ex ignorantia. Et primo quidem modo si propriè & formaliter intelligatur, est peccatum mortale ex suo genere: quia est actus iniurius proximo, lædens quantum in se est, notabiliter proximum. Contemnere enim proximum, importat affectum deprimentem proximum à sua estimabilitate: opponitur siquidè contemptus proximi, estimatiōi illius. Et quantum bonum est homini estimari, tantū malum ei infert cōtemni. Constat autem hominem à multorum consequutione bonorum impediri ex hoc quod despicitur, & multū se sentire offensum quicumq; sentit se despici: testantur hoc iræ, rixæ, pugnæ, schismata, bella, & innumera mala quæ homo cōmittit ex hoc quod despici nō suffert. Quia igitur notabilis proximo irrogatur iniuria, ex hoc quod despicitur, patet quod contemptus proximi est pecca-

tum mortale, formaliter loquendo, hoc est ex intentione contēnendi: nullus enim formaliter contemnit proximum, nisi qui spernit proximum vt spernat proximum: sicut nullus detrahit formaliter, nisi qui detrahit vt detrahat: & nullus contumeliam formaliter dicit, nisi qui dicit vt contumelietur, & sic de alijs. Qui verò despicit proximū non vt spernat, materialiter tātū contemnit. Nec peccat mortaliter, nisi notabiliter offendatur proximus: tunc enim reddit actus in naturam suæ formæ: sicut in detractiōe & similibus accidit. Est quoq; proximi contemptus peccatum veniale propter imperfectionem actus, vel ex parte imperfecti actus spernendi, vt cōtingit in primis motibus: vel ex parte rei in qua spernitur, quia minima est: quia parum pro nihilo reputatur. Et si paululum subsistes, videbis peccatum hoc materialiter sumptum valde commune esse humano generi: vtpote à superbia procc-

procedens, à qua nisi speciali priuilegio nullus expers videtur.

Contemptus autè secundo modo (hoc est vt connumeratur specialis causa peccati, distincta contra infirmitatem &c.) est nolle subijci cui oportet subijci. Et hoc quoq, formaliter intellectū, ex suo genere peccatū mortale est: peccatum quidem, quia contra rectam rationē est: mortale verò, quia contra dilectionē Dei vel proximi est, nolle subijci cui oportet subijci. Nam contra dilectionem Dei est nolle subijci Deo, seu præceptis, & mandatis, & cōsilijs eius, quibus oportet subijci: & cōtra dilectionem proximi est si oportet illi subijci, nolle ei hoc debitum exhibere, quod est subijci illi. Et propterea ex contemptu peccare, formaliter loquendo, est peccare mortaliter. Vnde dicere verbum otiosum ex cōtemptu, est mortale peccatum. Imò nolle sequi consilia Christi (puta nolle ingredi religionem ex cōtem-

ptu consilij Christi) est peccatum mortale: hoc enim nihil aliud est, quā nolle subijci Christi consilijs vt consilijs: quod tamen est de necessitate salutis: quanuis adimplere consilia Christi, sit non necessitatis, sed perfectionis. Et dicere verbum otiosum ex contemptu, est dicere verbum otiosum, vt faciat contra legem Dei, quæ inhibet verbum otiosum. Hæc autem maxima peccata raro accidunt, nisi pessimè dispositis seu habituatissimum vt ex odio legum & legislatorum operentur: contemptus enim formaliter cōtra superioritatem legis vel legislatoris directè tendit.

Aduerte hîc duas distinctiones. Prima est inter consolationem & subiectionē. Propter quam puella indignata parata ex se vestire puerum, quæ dicente matre, Indue puerum, non vult vestire illum, ne mater habeat consolationem de bene induto puero: non peccat ex contemptu, sed ex indignatione: nec indignatio ducit
illam

Contentio.

illam ad contemptum: quia illa nō eligit nō subijci, sed non consolari. Nec præterit mandatum vt non obediat, sed vt non consoletur. Et simile est de similib⁹ iudiciū. Secunda est inter contemptum simpliciter, vel secundū quid. Propter quam subditus qui dicente Prælato, claude ostium, vt non faciat verbū Prælati, in hoc tamen minimo, paratus absolutè obedire, omittit claudere ostium, non peccat mortaliter: quia non contemnit simpliciter, sed secundum quid mandatum Prælati: hoc est, quia nō præterit illius mandatum vt faciat cōtra illius mādatum absolutè, sed cum hac additione in minimo: ita quòd ly minimum, minuit rationem mandati, ac per hoc minuit rationē contemptus: vt tanquam imperfectus actus non sit contemptus simpliciter, ac per hoc nec peccatum mortale. Et ex hoc capite verificatur, quòd peccare venialiter ex contemptu infra limites venialis, non est peccatū mor-

tale: hoc enim est ex contemptu secundum quid peccare venialiter. Quum enim simpliciter & absolutè quis contemnit mandatum, non modificat illud ex minimo opere. Et ecōtra, quum quis ex hoc quòd de minimo agitur, in contemptum tendit, non ruit in contemptum, sed sustentatur affectus à minimo tanquam non contemnat: sicut in minimo furto sustentatur accipiens occultè minimum tanquam non furetur.

✠ Contentio verbalis quando vitiosa.

Contentio vt est nomē peccati, significat pugnam loquutionis nō secundum rationē, vel quantū ad modū, vel quantū ad rē, de qua est contētio. Vnde quandoq; est peccatum mortale, & quādoq; veniale. Nam si contentio pugnat contra veritatem cognitam, erit iuxta veritatis naturam iudicanda: hoc est, si veritas impugnata, est veritas fidei, aut necessaria

necessaria ad salutem alicuius siue quantum ad animam siue quantum ad corpus, siue quantum ad res seu famam: & breuiter si veritas est talis, quod eius mendacium esset perniciosum, contentio pugnans contra talem veritatem est perniciosa, ac per hoc mortale peccatum. Si vero huiusmodi veritas non est talis ut oppositum mendacium sit perniciosum, contentio contra illam peccatum veniale est. Et hæc intellige formaliter, scilicet in pugnante contra veritatem ex intentione contra veritatem. Nam si ex alia intentione fit (puta propter exercitium aut disputationem) contentio non nisi materialiter est, quæ potest esse, & est sæpe laudabilis. Si vero contentio à ratione discedat, quia immoderata est (puta clamando, & cætera, sic communiter videtur peccatum veniale: nisi fortè scandalum haberet annexum trahens ad mortale. De quo dic ut infra de scandalo.

✠ Contritio peccatorum quæ præsupponat.

Contritionis quinque sunt consideranda: scilicet differentia ab attritione, materia, modus, necessitas, & tempus. Contritio tria exigit: displicentiam de commissis peccatis supra omne odibile, propositum vitandi peccata supra omne vitabile, & propositum confitendi seu satisfaciendi. Hoc tertium requiritur, si homo non est confessus: duo autem prima simpliciter & absolute exiguntur. Ita quod hinc habes differentiam ab attritione. Nam si alicui displicet peccatum quod fecit, sed non supra omne displicibile, non est contritio, sed attritio. Et similiter si intendit vitare peccatum, sed non supra omne vitabile, non est cōtritio, sed attritio. Et scito quod huiusmodi vera contritio dupliciter inueniri potest, scilicet formata, vel informis: hoc est cum gratia & charitate Iesu Christi, & sine

Contritio.

& sine illa. Et homo quidē potest esse certus se habere contritionem veram, dubitando an sit formata vel informis: quoniam potest esse certus de affectu suæ voluntatis, quòd plus displicet sibi offendisse Deum mortaliter, quàm quodcūq; aliud malum: & similiter quòd plus intendit vitare mortalem offensam Dei, quàm quodcūq; aliud: non tamen est certus propter hoc se esse in charitate & gratia Dei. Unde debet quilibet esse certus de contritione humana, hoc est quantum ex nobis pendet: non autem de contritione formata diuina gratia. Hæc de primo.

Materia verò cōtritionis (hoc est de quò debet homo conteri) constat principaliter esse peccatum mortale, & secundario veniale. Et quia impium est dimidiā à Deo sperare veniam, oportet conteri non de vno peccato sic, & de alio non, sed de omni peccato mortali proprio.

Modus autē contritionis sufficiens ad salutem est, vt

homo qui multa habet mortalia, in generali detestetur omnem suam mortalem in Deū offensam, cum animo vitandi de cetero, vt dictum est: hoc est, vt displicentia hæc odio habeat commissa supra omne odibile, & propositum vitandi intendat supra omne vitabile. Sic nāque contritio generalis, est contritio virtualiter attingens omnia & singula commissa etiam oblita. Nec exigitur ad salutem habere singulas contritiones iuxta singula peccata, nec secundum numerum, nec secundū species peccatorū, testante hoc domino dicente de Magdalena, Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum: & non dixit, quoniam dilexit multoties.

Necessaria autem est contritio peccatori ad salutem, quoniam sine pœnitentia peccatum non remittitur: pœnitentia autem principaliter consistit in contritione, quæ necessaria fuit ante legem, sub lege, & tempore gratiæ.

Tempus

Tempus autē quo tenetur post commissum mortale quis conteri, quantum ad surgendū à morte peccati, & vitandū periculum repentine mortis ac dānationis, determinatum est ad statim: quia nec per momentum tutum est, licitumque stare in statu offensę & irę Dei. Quātum autem ad vitandum novum peccatum transgressio nis præcepti de contritione, tempus est determinatū ad articulum necessitatis: sicut in alijs affirmatiuis præceptis contingit. Duplex autē necessitas ex se cogit ad contritionem. Prima est periculum mortis: quia tenetur homo in hac vita conteri. Secunda est susceptio vel administratio sacramenti, & universaliter exercitatio cuiuscunq; actus exigentis necessario hominem sine peccato mortali: quia nisi coneratur tunc homo, mortale peccatum incurreret. Tertia vero necessitas, scilicet ex præcepto Ecclesię semel in anno, scilicet tempore confessionis, non tutē affirmatur:

quia si attritus (vt prædictū est) suscipit sacramentū penitentię & Eucharistię, satisfacit præcepto Ecclesię. Ex hoc autem quod peccata memorię occurrunt, sicut non tenetur ad tunc confitendum, ita nec ad tunc conterendum. Vtrunque enim est præceptum affirmatiuū, obligans tempore necessitatis: quod non constituit memoria. Sed tenetur semper ad non approbandum, ad non complacendum: quia ista sunt præcepta negatiua quę obligant semper & ad semper. Dies quoq; festos sanctificare noua contritione peccatorum, sanctū consilium ac omni obseruatiōe dignum est, non tamen præceptum: quia nec ex parte contritionis præceptum de cōtritione determinatur ad diem festum, nec ex parte diei festi præceptum de sanctificatione festorum, determinat sibi cōtritionem peccatorum.

✠ Contumax potest excommunicari.

G

Contu-

Contumacia.

Contumacia, pro quanto contra obediētiam iudici debitam tendit, peccatum est mortale. In cuius signum potest contumax excommunicari.

✠ Contumelia quando fit peccatum mortale.

Contumelia (qua quis malū culpæ iniuriosè in proximū coram profert: puta, Tu es fur) peccatum mortale est formaliter sumpta: quia quantum in se est, lædit proximū in bono honoris. Dixi formaliter, hoc est ex intētionē dehonoriandi: quia materialiter (hoc est non ex intentione dehonoriandi) possunt verba contumeliosa etiam absque vilo peccato dici, reprehensionis gratia, vel cum peccato veniali ex leuitate. Memento quoque; hīc & vbiq., quod huiusmodi peccata mortalia ex suo genere sunt venialia propter imperfectionem actus, vel quia primi motus, vel quia contumelia in minimo, vel quia materialiter

tantum contumelia est: nisi fortè notabilis læsio proximi inde sit.

✠ Conuitium duplicem importat iniuriam.

Conuitiū duplicis iniuriæ nomen est. Quandoque enim generalem sonat iniuriam in proximum, coram illatā verbis: siue significetur malum culpæ, vt esse sacrilegum, sicarium &c. siue malum pœnæ, vt esse cæcum, vel claudum: ita quod contumelia est species conuitij. Quandoque autem sonat iniuriam plurium simul vociferantium iniuriosè cōtra proximum, vt dicatur conuicium quasi conuociū à multitudinē vocum: vt contingit sæpe transeunti pauperi à leuibus personis iocose tamen fieri. Et vtroque modo ex suo genere formaliter (hoc est ex intentione dehonoriandi factum) constat esse peccatum mortale: quia quantum est ex intentione actus & loquentis, læditur proximus in honore. Verum tamen

tamen propter imperfectio-
nem actus (puta quia ma-
terialiter tantum conuitiū
dicitur sine notabili detri-
mento honoris, aut quia nō
verē consensit vt de hono-
randi gratia conuitiaretur,
sed quasi primus motus fuit
quō ad hoc, aut quia in mi-
nimo non curauit de hono-
rare) veniale tantum pecca-
tum incurritur. De exem-
plo autem dicto conuicianti-
um iocose, diximus: vt in-
telligatur conuicij significa-
tio, nō quod iocose factum,
sit mortale: cōmuniter enim
veniale est conuicium ioco-
sum, sed quod seriō & for-
maliter fit, mortale est ratio-
ne dicta.

✠ Debitā omittens cor-
rectionem grauitur pec-
cat.

Correctionis, qua sub-
diti à superioribus cor-
rigi debent (siue puniendo
factis, siue increpando ver-
bis, siue superiores sint Præ-
lati Ecclesiastici, siue domi-
ni seculares) omisio quan-

do, sicut, vbi &c. oportet, pro
culdubio peccatum est mor-
tale: nisi propter imperfe-
ctionem actus sit veniale:
quia præceptum de huius-
modi correctione, est præce-
ptum de actu iustitię neces-
sariæ, ad publicū præcipuē
bonū. Sed perspicere in sin-
gularibus casibus occurren-
tibus, si nunc huius hæc cor-
rectio est de necessitate iu-
stitiæ, nō est facile: ita quōd
in generali constat corre-
ctionem de qua loquimur,
non posse sine peccato mor-
tali omitti, quādo est neces-
saria ad rempub. si correctio
incumbit propter bonū pu-
blicum: vel ad personā pri-
uatam, si correctio exigitur
propter bonum alicuius pri-
uati: tenetur enim superior
ad exercendā iustitiam pro-
pter vtrunq; bonū. Sed quo-
niam cōtingit quandoq; pu-
nitionē, quæ propter bonū
publicū esset absolutē neces-
saria, propter incidētia non
expedire tunc, sed esse diffe-
rendā (vt Dauid distulit pu-
nitionē Ioab, qui occiderat
duos principes) aut remittē-

Correctio fraterna.

dam (vt Dauid pepercit Ab-
falon qui interfecerat fratrem
& pepercit Nabal) aut aliter
commutandam &c. ideo
prudencia quae circa singu-
laria versatur, maximum lo-
cum habet circa huiusmodi
correctiois praecipuum ex-
quendum. Nec facile damnan-
di sunt, qui non oia corri-
gunt rationabiliter aliquas
correctiones omittentes (Is-
boseth, quia minus caute in-
crepauit Abner quod ad co-
cubinam patris introisset,
regnum perdidit. Dauid quia
nunquam increpauit Amon
suum primogenitum de stu-
pro fororis, reprehenditur
a scriptura) nec facile excu-
sandi sunt omittentes corri-
gere. Ex parte siquidem cor-
rectoris, si conatur secundum
prudenciam implere corre-
ctiois praecipuum, in tuto
a mortali peccato conscien-
tia est, etiam si quandoque
erraret, esset enim tunc ma-
terialiter tantum transgres-
sor, scilicet non ex intencio-
ne omittendi correctioem:
& venialiter peccaret, sicut
& leuium correctioem o-

mittendo, propter imper-
fectionem actus ex parte ma-
teria.

✠ Correctio fraterna est
de necessitate.

Correctiois fraternae
(qua quisque tenet pro-
ximum suum corrigere ver-
bo, quando oportet &c.) o-
missio potest esse peccatum
mortale, & veniale. Est enim
praecipuum huius correctio-
nis de praecipuis charitatis
& eleemosynae spiritualis: &
ideo non quilibet venit cor-
rigendus, sed indigens cor-
rectioe: eleemosyna enim
non nisi indigenti danda est.
Et quia est praecipuum affir-
matiuum, obligat pro loco
& tempore necessitatis: quam
do scilicet aliquis morte pec-
cati detentus, probabiliter
creditur mea correctioe li-
berandus: ita quod si credo,
quod sine mea correctioe
resurget (puta quia est ho-
mo suae conscientiae scruta-
tor) aut nullam habeo pro-
babilitatem, quod ex mea cor-
rectioe resurget (puta quia
nullam

nullam habeo illius notitiam) aut dubito, quòd egrè feret correctionem, & blasphemabit, vel nihil prodero non teneor ad correctionē fraternam: quoniam tunc non sumus in casu necessitatis, quando scilicet aliquis morte peccati detentus, probabiliter creditur mea correctione liberandus: quia deest vel probabilis credulitas liberationis, vel deest necessitas meæ correctionis. Imò stante isto casu necessitatis, si non ex intentione, sed ex quadam tepiditate omitteretur correctio, non esset peccatum mortale, sed veniale: quia in affectu non præponitur bono fratris omisio correctionis, ex quo non intendit omittere illā, sed materialiter tantū omitteret, nisi tanta esset necessitas peccatoris ob ignorantiam fortè, quòd ratione notabilis damni imputanda esset omisio ista, & rediret in naturam suæ formæ ac si fuisset ex intentione, vt in alijs peccatis contingit. Est ergo omisio fraternæ corre-

ctionis circa peccata mortalia tūc tantū mortale peccatum, quando ex intentione fit, in casu quo creditur opus esse illius correctione ad liberandū à peccato mortali, & probabiliter creditur liberatio inde futura: quia tunc tantū fit formaliter cōtra præceptum correctionis fraternæ: veniale autem quum vel materialiter omittitur, nisi emergens damnū in mortalis naturam reduceret, vt dictū est (materialiter autem omittit quicumque in animo fraternæ charitatis bonū præponēs quibuscunq. bonis & malis mūdi, omittit: quoniā talis non intendit subtrahere bonum necessarium ad salutē proximi) vel in alijs non mortalibus omittitur.

Nec mireris, quòd in hoc præcepto diximus requiri probabilem opinionem de fructu correctionis: quoniā corrector tenet locum agentis, & corrigendus patientis: actus autem actiuorum fiunt in patiēte bene disposito. Et p̄pterea sicut oportet

Curiositas.

correctorem non ex voluntate, sed ratione accipere tēpus, & locum, & alias occupationes & dispositiōes corripendi: ita non ex voluntate, sed ratione debet habere si est fructuosē susceptiuus suæ correctionis: quod est habere probabilem opinionem de futuro fructu.

✚ Crudelitas excessiua peccatum est:

CRudelitas (hoc est atrocitas animi in pœnis exigendis) peccatū est mortale, pro quanto excessum in puniendo ponit: crudelis enim causam puniendi habet, sed modum non habet, peccatque manifestē contra proximum, plus puniendo quā mereatur: ultra malam dispositionem proprii animi, qua seipsum fœdat crudelitate.

✚ Curiositas secundum diuersa obiecta dici potest vitiosa.

Curiositas, quā immoderatum ponat appetitum cognoscendi siue per intellectum, siue per sensum peccatum est: quia plus quā recta ratio dicit, appetitū cognoscēdi protrahit. Non est autem mortale peccatū si nuda sit, hoc est nisi ex adiuncto fiat mortalis: vt si curiositas intantum exorbitet: vt dæmonibus vti velit magistris, vel ad periurium seu perfidiam inducere velit habentem aliquid in secreto, & sic de alijs, quę possunt adiūgi criminibus trahentibus curiositatē ad peccatum mortale.

✚ Decimarum non solutio perniciofa sacrilegium reputatur.

DECIMAS soluere dimittens vbi consuetum est solui, peccat mortaliter peccato sacrilegij: quia non reddit debitas res Ecclesiæ, cui tenetur reddere de necessitate salutis: constat enim hoc ex suo genere esse peccatum mortale, & sacri.

facrilegium, nisi propter imperfectionem actus, ut in alijs contingit. Vbi autem non est confectum solui decimas, non peccat omittens soluere, salua tamen cura pastoris sui, ut habeat unde viuat honestè: si non habet redditus unde viuere secundum quod sibi congruit, possit: quia ad hoc pro sua rata quilibet ei subditus tenetur, nulla ipsi consuetudine suffragante.

✠ Defensio manualis immoderata vitiosa est moderata verò permittitur.

Defensio manualis, illicita dupliciter redditur. Primò, ex intentione, si scilicet animo lædendi offensorem fit. Nam defensio debet esse suo fine contenta, scilicet ut defendat: & præter intentionem defendentis, si aliter non potest defensio fieri: nisi lædatur inuasor, debet illum lædere: ita quòd læsio sequatur ex necessaria defensione. Et hinc peccat mortali-

liter, qui non curant seruare illæsos inuasores, quum possunt aliter defensionem exercere. Secundò, ex immoderamine tutelæ, vim enim vi repellere licet, sed cum moderamine inculpatæ tutelæ. Et intelligitur de immoderamine ex proposito: qui enim putat moderatè defendere, & præter propositum non aduertendo aliquatim excedit, aut non peccat, aut leuiter: quum humana actio in exercitatione exteriori accensa, non omnimodè subdatur mensuræ.

✠ Delectatio debet esse discreta: quòd si modum excedat, vitiosa est & damnabilis.

Delectatio morosa (hoc est voluntaria delectatio de actu malo cogitato sine voluntate exequendi cogitatum actum illum malum) exigit ex duplici capite discretionem: scilicet ex parte consensus, & ex parte actus de quo est delectatio: qui actus dicitur & est obiectum

Delecta. morosa.

ctum delectationis. Ex parte siquidem actus obiecti, iuxta naturam actus de quo est, delectatio iudicanda est: ita quòd si actus de quo quis cogitādo delectatur, est peccatum mortale (puta adulterium, furtum, homicidiū, &c.) ipsa quoq; morosa delectatio est peccatum mortale: & si actus de quo quis cogitādo delectatur, est peccatum veniale (puta iocari verbis latis, comedere lautè &c. ipsa quoq; morosa delectatio est peccatum veniale. Ex parte verò personæ, iuxta veritatem deliberati cōsensu iudicāda est. Nam si persona cogitādo de actu quantuncunque malo delectetur, non aduertendo ad id de quo delectatur (ita q; si aduerteret, non approbaret) non est ibi peccatum mortale, etiam si per vnum diem sic inaduertenter cogitaret & delectaretur: quia non potest esse mortale peccatum sine rationabili cōsensu, qui in proposito deesse. Si verò advertere incipit, & praualente impetu

concitatae passionis non plenè aduertit: sed antequā plenè aduertat, delectatio facit cursum suum: peccatū non mortale, sed veniale interuenit: quia sicut inaduertentia excusat à mortali, quia excusat à deliberatione: ita non plena aduertentia excusat à mortali ppter eandem rationem, scilicet, quia excusat à deliberatione: sine plena enim aduertentia non habet humana mens vt deliberet. In cuius testimonium excusantur à somno pollutionis surgentes si quid mali eis complacet, donec plenè aduertant quid eis incumbit: quod enim illi patiuntur propter somnum, isti patiuntur propter passionē inuoluntariā. Si autem plenè aduertit, & positiuè consentit in illam, peccatum iam patet: & similiter si positiuè dissentit, virtus iam patet. Sed si positiuè nec consentit, nec dissentit, & tamē in illa cogitatione delectabili perseuerat, cōuincitur consentire ex ipsa cōtinuatione delectationis

non

non prohibet à voluntatis imperio quando potuit, & debuit: quia tunc mens hominis operam dabat actui peccati mortalis, quantum est ex parte actus, sed excusabatur à mortali, ex eo quod non erat voluntarius. Accedente autem tempore quo voluntas potest prohibere mentem à continuatione huius mali actus, tenetur voluntas prohibere: sicut teneretur manū cohibere à prosecutione alicuius actus mali inchoati in somno, alioquin sibi imputaretur tanquam voluntarius. Et vere esset voluntarius negative & ex negligentia: quia potuit & debuit prohibere, & non prohibuit.

Magna tamen hinc opus est discretionem, quum de timoratis conscientijs agitur. Discernere siquidem oportet causam, quare continuatur illa cogitatio delectabilis. Nam si ex complacentia delectationis illius provenit, quod negligit prohibere continuationem illam, voluntaria fit delectatio, & ve-

rè morosa, ut dictum est. Si autem non ex complacentia, sed ex non estimatione commotæ cogitationis & delectationis negligentia provenit (puta quia scit voluntatem suam constantem, & confidit quod propter huiusmodi commotiones phantasiæ & concupiscentiæ, non ruet in consensum malum) peccat quidem: quia potest & debet conari ad repellendum huiusmodi intima bella & pericula maxima, & quantum in se est, implere illud: Persequar inimicos meos, & non conuertar, donec deficient. Non peccat tamen mortaliter: quia in veritate iste dissentit, virtualiter saltem: imò putat se non actuè continuare cogitationem illam delectabilem, sed se pati illam: & tanquam tentationem, non tanquam propriam operationem apprehendit illam: ac per hoc confidens de non consensu suo, parvifacit illam cogitationem delectabilem tanquam debilem hostem ad sui impugnationem. Vnde negli-

Delecta. morosa.

gentia ista non cadit super actu iutrinseco voluntatis, scilicet consensu vel dissensu ad velle continuationem talis delectationis: sed cadit super conatu ad repellendū illam tanquam hostem. Et propterea iste non perseuerat in cogitando delectabiliter de illo actu: sed phantasia delectabilis molestans ipsum perseuerat in illo, formaliter loquendo. Et hæc ex parte consensus sufficient.

Rursus ex parte rei de qua est delectatio, discernere oportet quatuor. Primū, an delectatio sit de opere cogitato, vel de ipsa cogitatione. Verbi gratia, si cogitatur bellum aliquod cum delectatione, vtroq; modo cōtingit delectari: aliqui enim delectantur de operibus cogitatis: puta de homicidijs, vulneribus, prælijs, incendijs. &c. Et hi sunt qui sunt affecti ad huiusmodi facinora. Aliqui autē delectantur de ipsa cogitatione: delectantur enim naturaliter anima nostra in cōferendo, & præ-

cipuè noua aut mira, vt testantur comœdiæ. Testantur & multorum otia, dum ingrediuntur hortos stultorum. Et sicut diximus de bello cogitato: ita contingit in materia venerea & alijs: qui dam enim cogitantes de turpibus, non delectantur de actu cogitatu, sed de cogitatione: dum occurrit aliquis subtilis modus malè operandi: ita quod cogitatio illa tanquam subtilis aut mira seu noua inhaerens animæ, parit delectationem. Et hoc videtur accidere præcipuè curiosis & affectis ad subtiles inuentiones. Aliqui autem delectantur de vtroq;: scilicet de cogitatione & actu cogitato. Et licet difficile alicui videbitur discernere vnde delectatio insurgat: non debet tamen difficile videri, vt discernat quid mouet ipsum ad complacenciam illius delectationis. Nam si sentit se moueri ab opere cogitato, iam habet morosæ delectationis naturā: si verò à cogitatione noua aut mira, aut subtili. &c.

Iam

Iam habet quòd uon est delectatio morosa : quoniam morosa delectatio est de opere malo cogitato.

Secundum an delectatio sit de ipso opere malo cogitato, an de modo operandi concogitato. Verbi gratia : occurrit cogitatio de furto vel rapina, & concurrunt cogitanti multi miri modi rapiendi vel furandi. Nam si delectatio sit de furto vel rapina, est morosa. Si verò de miris & similibus modis, non est delectatio morosa : quum modi isti sint admirabiles, & naturaliter delectabiles cogitanti animæ. Tertium est inter cogitatum malum opus simpliciter & absolutè, vel relatum ad cogitantem. Stat enim quòd opus esset peccatum alicui, & alteri non. Et hinc discerne tria. Primò, quòd vidua quæ delectatur de præteritis actibus coniugij, nò peccat mortaliter : quia delectatur de operibus sibi licitis pro tempore quo fuerunt licita. Plus est enim

delectari : sed constat, quòd vidua licitè approbat præteritas delectationes : ergo. Peccat tamen venialiter in huiusmodi memoria : quia caret tam necessitate quàm pietate huiusmodi delectatio. Secundò, quòd quavis licitè cupiat quis delectari cum aliqua muliere conditionaliter, scilicet si esset vxor sua (quia tale opus tali conditione relatum ad sic cupientem, est licitum) delectatio tamen voluntaria, quam iste in præsentem acciperet de tali opere cogitato cum illa, esset delectatio morosa : quia præsens delectatio non fertur cum conditione, sed de facto habetur sine conditione: desiderium autem est, quod cum conditionali fertur super opus. Vnde religiosus, & si non peccat mortaliter cupiendo delectari cum muliere si esset sua vxor, peccat tamen mortaliter voluntariè se delectando in actu carnali cogitato cū illa si esset vxor sua, propter dictam rationem: quia
conditio

Delecta. morosa.

cōditio excusat desiderium futuri, sed non delectationē presentem. Tertiò, quòd vir cogitans de vxore absente, & actu coniugij, & voluntariè delectatur de illo, non incidit in morosæ delectationis crimen: quia de actu sibi licito tunc delectatur absolutè: quanuis peccet venialiter: quia nec necessitas nec pietas suadet sibi talem mentis occupationē. Quartum est (quòd à principio diximus) inter obiectum, & obiectum. Nam si opus cogitatum delectās est veniale, delectatio erit venialis: & si mortale, mortalis. Et hinc fit, vt voluntaria delectatio de muliere pulchra visa vel videnda, non nisi veniale peccatum sit: quia videre mulierem pulchram, non plus quàm veniale peccatū est, quādo peccatū est. Voluntaria autem delectatio de muliere pulchra libidinosè amplexata, seu osculata, vel amplexanda, seu osculanda, peccatum mortale est: quia huiusmodi amplexus & oscula, peccata

mortalia constat esse.

Aduerte demum diligenter pie Lector, vt hæc quæ diximus, formaliter intelligas: non decet enim loqui docēdo nisi formaliter. Excusamus siquidē multa stando infra terminos, de quibus est sermo, quæ tamen aliunde possent damnari. Verbi gratia, dicimus quòd memoria delectabilis in vidua excusatur: verum est, si nihil aliud adiungatur: sed si adiunxeris, quòd hinc in vidua insurgunt in concupiscibili appetitus, aut in carne commotiones, oportet ad regulas de annexis malis aut periculis recurrere. Et simile est de alijs iudicium.

Circa morosas delectationes notato adhuc tria: scilicet occasionem, libertatem, & intentionem. Potest siquidem occasio delectationis esse voluntaria & licita: vt quum quis gratia componendi, prædicandi, disputandi, cōsulendi, vel ex audientia cōfessionum cogitat aliqua ynde delectatio surgit.

Vel

Vel voluntaria & non licita: vt quum quis ex vanis & sensualib⁹ verbis dictis aut auditis, vel ex vano visu aut tactu incidit in huiusmodi delectationes. Vel inuoluntaria: vt quum sese offerunt præter intentionem huiusmodi phantasiæ delectabiles. Hinc enim fit, vt quum homo aduertit se huiusmodi delectabilibus inuolui, & negligens est, magis imputetur negligentia illi qui ex occasione voluntaria & illicita, quàm illi qui ex inuoluntaria, & minimè imputetur illi qui ex occasione necessaria aut pia in delectationes huiusmodi incidit.

Inter subiectionē quoq; corporis vel partis sensualis ad rationem, differentia est: quòd corporis partes (puta manus & pedes) obediunt feruiler, hoc est absq; libertate. Moueo enim manum quando volo, & versus partem quam volo, nulla existente in manu libera existentia. Appetitus autē sensualis obedit quidem rationi, sed politicè, hoc est cum

libertate resistendi. Habet enim proprium motum ac impetum quo concupiscit aduersus spiritum. Et hinc fit vt non ita imputetur motus delectationis homini, sicut imputatur motus manus: & non sit signum sufficiens ad probandum cōsensum tacitum sola perseuerantia delectationis post aduertentiam: sicut perseuerantia motus manus sufficit ad conuincendum consensum aduertentis: nam pars sensualis potest perseuerare ex proprio impetu: quod nō habet locum in manu: vnde similitudo quæ data est superius inter continuationē motus manus, & continuationem motus delectabilis postquam homo plenè aduertit, intelligitur quatenus iste motus pendet ex ratione: ita quòd postquā homo plenè aduertit, & adhuc perseuerat in cogitatione delectabili & opere malo vt sic, conuincitur consentire in delectationem, pro quanto delectationis motus pendet ex ratione, & non absolute.

Delecta. morosa.

lutè. Intentio deniq; hominis contuenda est quo tendit. Nam postquã plenè aduertit, si negligit vt delectetur de illo malo opere, committit formaliter peccatum delectationis morosæ. Si autem negligit quidem, sed non vt delectetur de illo malo opere cogitato, sed ex quadam tepiditate seu aliquo huiusmodi, non incurrit formaliter delectationem morosam: ac per hoc non peccat mortaliter, nisi exorbitatio fuerit tanta: vt quasi ideo neglexerit vt delectetur. Nam sicut detrahens nõ intentione detrahendi, non peccat mortaliter, nisi læsio famæ fuerit tanta vt quasi intenderit ille detrahere, dum non curauit tantam læsionem famæ inferre: ita qui negligenter ac per hoc materialiter delectatur de malo opere cogitato nõ vt delectetur de illo, non peccat mortaliter, nisi inuolutio fuerit tanta vt redeat in naturam suæ formæ: vt quasi ideo neglexerit vt delectetur, dum non æstimauit

tam notabiliter se tali delectabili inuolui. Et hinc habes, vnde post plenam aduertentiam multas negligentias excuses à peccato mortali, quia paruæ sunt, in his præcipuè qui habitualiter in animo gerunt se potius velle mori quàm peccare mortaliter. Si enim contingit hos esse negligentes in huiusmodi cogitationibus delectabilibus, non est eorum negligentia ex affectu ad delectationem de illo malo opere quod cogitatur. Nec detinentur à tali delectabili vt sic, sed magis ab aliqua passione concupiscentiæ, quæ sine tali delectabili detineret. Et, vt puto, nunquam aut rarissimè sic habituati, in antedictam negligentiam mortalem incidunt. Et hæc ita accipiantur ad excusandum, vt non foueant ad negligendum.

¶ Derisio in proximum versa quemadmodum diuersimodè fieri potest: ita diuersimodè damnanda est.

Derisio

Derisio seu irrisio quæ verbis aut cachinnis, subsannatio quæ naso rugato, illusio quæ factis fit, pro quanto quandam despectio nem proximi importat, peccatum est: quia rationi recte aduersatur, vt ad hoc parui pendatur proximus vt erubescat. Est autem quandoq; veniale peccatum: vt quum iocosè quis parum aut de paruo derideretur: parua enim erubescètia quasi pro nulla reputatur. Et quandoq; mortale: vt quum in iocum deducitur quis, quasi non sit tanti vt debeat æstimari. Interuenit si quidem tunc maximus illius cõtemp tus, & maior quàm in contumelia & detractio: quia licèt contumeliosus deprimat honorem, & detractor famam, neuter tamè ad tantum personæ contemptum peruenit ad quantum venit irrisor, pro fatuo aut nihilo habens & haberi volès cum quem irridet, vt erubescat cõparere inter homines. Et hoc etiã peccatũ graue valde, intellige etiã formaliter,

hoc est quando fit ex intentione irridendi: quòd est tantò grauius, quãtò de virtute maiore, aut persona maior deridetur: vt quum deridetur iusti simplicitas, aut persona in exemplũ Ecclesię positæ. &c. Quod si in Deum & sanctos fiat, non est simplex irrisio, sed blasphemia, vt patet ex supradictis.

✠ Desperatio est obiectũ fidei: & per consequens damnabilis.

Desperatio, qua quis desperat, seu non sperat consequi futuram beatitudinem, peccatum mortale est: quia est omisio actus necessarij ab salutem æternam: impossibile est enim sine spe operari ad tam excelsum præmium cõsequendum, sicut sine fide.

✠ Famam proximi qualitercunque denigrans mortaliter peccat.

Detractio, qua quis famam absentis denigrat,

Detraçtio.

grat, peccatum mortale est: quia cōtra magnum proximi bonum, famam scilicet, tendit formaliter sumpta: hoc est ex intentione lædendi famam: siue fiat dicendo verum, siue falsum, siue asserendo, siue referendo, siue addendo, siue minuendo, siue interpretādo, siue tacendo, & quouis alio modo. Si vero nō formaliter quis detrahat (hoc est non ex intentione lædēdi famā proximi; sed ex loquacitate, aut. &c.) non est peccatum mortale, quia non nisi materialiter detrahit: nisi adeō notabiliter inde lædatur fama proximi, vt actus redeat in naturam suæ formæ, dum non curauit cauere à tāta proximi læsione. Similiter peccatum veniale est, si detraçtio sit formalis, sed in minimo: quia minimum quasi pro nihilo accipitur à ratione. Simile autem est iudicium de auditione detractoris, sei licet quòd si ex complacencia infamiæ proximi audit, peccatum est mortale. Et si non malo animo audit, vel

peccatum non est: vt si necessitate aut pietate audit, vel est peccatū veniale: vt si ex leuitate audit: nisi ipsius auditio famam proximi notabiliter læderet: quòd tunc posset contingere, quando auditio eius causa esset auditionis aliorū, vnde notabiliter læderetur fama proximi. In hoc autem & similibus casibus valde per accidens (quoniam & ipse materialiter tantū audit, & materialiter tantū causat auditionem aliorum) siste pedem & noli præcipitare sententiam, etiam si proximi fama notabiliter fuerit læsa: quoniam si ipsius audientis animus purus fuit, non apparet huiusmodi negligentia mortalis, cuius malum si aduertisset, effugasset.

Ponitur quoq; triplex casus, in quo materialiter (hoc est non malo animo) audire detractionem, potest per accidens esse peccatum mortale. Primus est, si audiens potest & debet ex officio vel corrigere detractorem, vel obuiare detractioni. Secundus

cundus est, si audiens potest & debet obuiare, sed ex timore humano omittit. Tertius est, si articulus necessitatis alicuius magni mali ex huiusmodi detractioe subsequendi, obligat ad obuiandum, quicquid sit illud magnum malum, siue infamiae, siue dāni in rebus temporalibus, siue vulnerū. &c. Tunc enim audiens, tenetur obuiare si potest, ex communi ratione qua quis tenetur pascere fame morientem, & eos qui actualiter opprimuntur subleuare: præcipuè quum solo verbo resistatur detractioe gladio. Et in his casibus recte rationis iudicio relinquitur determinandum quando, vbi, cui, & quomodo resistendū est: quoniam de præcepti affirmatiui executione agitur. Et Prælati prudentia opus est in primo casu. In secundo verò timor humanus oportet quòd sit mortalis, si mortale peccatum erit tacere. In tertio quoque & necessitas pēfanda est qualis sit, & resistendi facultas,

& fructus: & si constat detractioem esse falsam: ne si vera sit, dum arguitur in peius emergat, dum vel nō falsa vel vera comprobabitur.

Detrahere sibi ipsi (hoc est infamare seipsum) peccatum est mortale ex suo genere grauius, quàm detrahere proximo, quāto magis tenetur diligere famam suam propter Deum & commune bonum, quàm proximi. Nec excusatur à peccato mortali propter metum aut tormenta: quoniam sicut nullus metus nullumquē tormentum excusat à vulneratione aut occisione sui, ita nec ab infamatione sui. Quauis enim pati detrimentum famæ propriæ, sit in proprio arbitrio constitutum, si in aliorum malum non redundat, sicut pati vulnera & mortem: inferre tamen sibi ipsi damnum famæ, criminofum est, sicut vulnerare aut occidere se. Et si in iudicio propter tormenta hoc fit: duplicatur iniquitas: quia adiungitur

H men-

Disputatio de fide.

mendacium in iudicio per-
niciosum.

✠ Disputās de fide tan-
quam in ea dubitās &
hæsitās, mortaliter pec-
cat.

Disputare de fide, dubi-
tando de veritate fi-
dei, peccatum est mortale:
quia dubius in fide, infide-
lis est. Ad confutandos verò
errores, nisi ratiōabilis cau-
sa subsit, vel gratia exercitij,
coram simplicibus pecca-
tum est imprudentiæ: quia
periculosum est ne in vacil-
lationē inducantur, ex hoc
ipso quòd audiunt aliquid
apparens cōtra ea quæ sunt
fidei. Et laicis nihilominus
peccatum est disputare de
fide publicè vel occultè. ca.
quicunq;, de heret. lib. vj. Et
quia contrafaciens ex com-
municari mandatur, pecca-
tum mortale esset, si laicus
sciens sibi sub tali tantaq;
censura illicitam redditam
disputationem huiusmodi,
nihilominus præsumeret de
fide disputare.

✠ Discordia diuersimo-
dè sumi potest.

Discordia, qua quis vo-
luntati alterius de bo-
no diuino aut humano cui
debet consentire, scienter &
ex intentione contrariatur,
peccatū est mortale ex suo
genere: quia contra charita-
tis concordiam directè est.
Notanter autē dicitur cui
debet cōsentire: quia discor-
diæ completum peccatum
tollit concordiam, nō quam-
cunq;, sed debitam, quæ sci-
licet ex debito est aut esse
debet inter proximum & se,
aut alium. Si enim nolit cō-
cordare cum proximo ad bo-
num supererogationis (pu-
ta ad ingrediendum simul
religionem) nō pertinet ad
discordiæ vitium: quia non
tenetur consentire ad tale
bonum. Inuenitur tamen
discordiæ peccatum venia-
le propter imperfectionem
actus: vel ex parte volentis:
vt in primo motu discor-
diæ: Vel ex parte materiæ,
vt si tollat concordiam in
minimis. Minima autem in
proposito

proposito sunt, quæcunque non sunt necessaria ad salutem: vt si discordet aliquis à voluntate dicendi veritatem purè officiosam, hoc est cuius mendacium esset peccatum veniale, & sic de alijs.

Inuenitur rursus discordia per accidens, hoc est nõ ex intentione: hoc est quum quis discordat quidem ab altero, sed nõ vt discordet, sed vt non minus rectè aut vt rectius velit seu operetur. Interuenit siquidem tunc solummodo discordia materialiter: quia formaliter vterq; tendit ad bonum. Et tunc aut nõ est peccatum, si vterq; prudenter se habet. Aut contingit peccatũ, vel ex parte volentis quantum ad modum, si nimis inheret proprię sententię. Vel ex parte materię, si erraretur in ijs quæ sunt de necessitate factis. Et in vtroq; casu tantum culpæ vel excusationis iudica, quantum culpæ vel excusationis habet induratio in primo, aut error in secundo: si enim pertinacia

illa est venialis, nõ nisi peccatũ incurritur veniale. Et similiter si error ille excusabilis est propter ignorantia excusatam (puta quia non tenebatur illud scire) excusata erit discordia huiusmodi. Considerandũ demũ est in ijs quæ sunt per accidens, damnum seu nocumentum consequens (sicut de detractione materialiter dictum est) antequam iudicium feratur de mortali peccato.

Dispensatio non debet esse leuis & absq; causa rationabili.

Dispensare in lege siue voto & similibus, absque rationabili causa, peccatum est: quia actus est voluntarius, dissonus rationi rectæ. Est autem veniale huiusmodi peccatum in paruis.

In ijs autem quæ notabilia sunt, considerandum est si aliquid interuenit cõtra diuina præcepta, seu bonos mores, vel nõ: & sic iudicandum est de mortali, vel non

Diuinatio.

mortali. Verbi gratia: si absque rationabili causa dispēsetur quis, vt habeat multas Ecclesias, & patet aut creditur vel probabiliter dubitatur inde prouenire, q̄ Ecclesie priuantur debitis curis animarum, peccatum mortale proculdubio incurritur: quia contra diuinū ius est, vt priuetur Ecclesia debita cura animarum. Et similiter si absq; rationabili causa dispensaretur, vt multa Ecclesiastica beneficia cū excessiuis prouētibus vnus haberet, peccatum mortale est: quia cōtra naturale ius est, vt cōmunia bona (qualia sunt beneficia Ecclesiastica) ita iniquè distribuatur, vt vnus ebrius sit, & infiniti esuriant.

Idem autem est iudicium de dispēsatione in voto seu iuramento: quia ex diuino iure obligant: Nec est tutus in conscientia quò ad Deū, qui dispensatur in istis sine rationabili causa etiam à Papa motu proprio & certa scientia, & de plenitudine potestatis: quia Papa nō ha-

bet potestatem in destructionem, sed ædificationem corporis Christi.

✠ Diuinatio inquantū diabolico innititur auxilio, peccatum mortale est.

Diuinatio, pro quanto significat indebitam vsurpationem cognitionis futurorum euentuum, vel præteritorum, aut præsentium occultorum, peccatū est: quia contra rectam rationem est. Et est ex suo genere mortale inquantū demoniaco innititur auxilio. Contingit tamen frequenter esse veniale propter imperfectiōnem actus. Vel quia actus dæmoniacus non est secundum se, nec ex intentione tacita vel expressa exercentis illum: vt contingit in multis vanis, puta libro fortunæ, omnibus. &c. Vel quia non putatur actus dæmoniacus: vt contingit multis, in quibus sola vanitatis deformitas apparet: puta in apertione librorū, & similibus,

bus, quæ ex fortuna, seu casu creduntur. Pro generali siquidē regula habendū est, quod vbi nulla interuenit dæmonis inuocatio, nec explicita nec tacita, & non est mala intentio, non incurritur mortale peccatum. Excluditur autem tacita dæmonis inuocatio, quando nulla re aut verbo quis vitatur, vt instituta ab aliqua secreta causa; quod tunc fieret, quando quis vteretur aliqua re aut verbo, quasi habēte virtutem ad effectū aliquem, ad quem constat nec naturalem nec diuinā habere virtutē. Tunc enim tacitè cōsentit in dæmoniacum auxilium: quia ad virtutem illius tacitè recurrit, dum sic vitatur re aut verbo illo. Vbi quoq; tacita interuenit dæmonis inuocatio, si cognita, aut credita, aut dubia est, peccatum est mortale: vt patet. Si verò ignota est, & cum hoc si crederetur esse, non fieret, non est mortale peccatū: quia propriè loquendo non inuocat iste dæmonē tacitè, nisi ma-

terialiter & inuoluntariè: quod non facit hominem socium dæmoniorū. Et iuxta has regulas iudica etiam fortes.

✚ Doctorari non potest quis insufficientis absq; peccato.

Doctorem fieri aut facere insufficientē, notabiliter peccatum est: quia actus voluntarius caret debita sibi materia: & quia iniuria per hoc fit omnibus quibus ille propter doctoratum præponitur, & quò ad honorem, & quo ad locum. Ex his tamen quia non notabiliter alij inde læduntur (non multum enim videntur homines æstimare hoc) non video peccatum mortale. Sed gratiā materiæ videtur peccatum mortale: si de Medicinæ vel Theologiæ doctoratu sit sermo: quia est factū perniciosum quantum est ex se: quoniam eo ipso quòd aliquis constituit aliquem doctorem in Medicina, approbat & pro-

ponit illum vniuerso mundo in medicum, doctorare enim, est approbare publicè scientiam in illa facultate. Et ppterca quantū est in se, publicat, testatur, & approbat coram omnibus, quòd ad illum vt medicum omnes pro sanitate confugere possunt, ac per hoc mendacium perniciosum factò committit, exponendo periculo vitæ corporalis. &c. Omnes recurrentes ad illum ignorantem. Et simile est de doctore in Theologia, qui est velut medicus animarum: approbatur namq;, quòd omnes ad illum vt ad doctorē Theologiæ recurrere possunt. Et sic non solum populi, sed presbyteri habentes curam animarum confidunt de scientia illius magistri (& inde deciduntur erroneè casus conscientiæ, inde docentur falsa. &c.) & dicunt pro authoritate, Master in Theologia dixit. &c. Quia ergo quantū in se est, in periculum corporum vel animarum agitur, & datur opera rei illicitæ cõstitutio-

do insufficientem doctorē, ideo perniciosum factum hîc inuenitur: sicut esset perniciosum mendaciū testificari populo, quòd hic est sufficiens ad medendum, & ille ad instruendū animam.

De doctoratu verò in alijs materijs non apparet simile periculum. Nam de doctoratu in artibus, nulli videtur imminere periculum. De doctoratu verò in iure, raro videtur periculum: quia nisi aliter sciatur esse doctus, non facile credit quis illi suam causam: medicum autem quum infirmus audit, propter ingentē sanitatis spem & miseriam infirmitatis statim rogat. Et rursus in causis ciuilibus potest adhiberi remedium si aduocatus errauit: sed in causa eggritudinis agitur de vita aut sanitate irreparabili. & cæt. Graue tamen peccatum incurritur in Iuris doctoratu huiusmodi. Et quanuis mortale nō definiam, non tamē omnino excuso a mortali:

quia

quia quantum in se est, periculo exponit clientulos.

✠ Doli exequutio proximo nociua, vitiosa est & damnabilis.

DOlus (hoc est astutiae exequutio, siue per verba, siue per facta ad decipendum ordinata) peccatum est, veræ prudentiæ contrarium. Et iuxta subjectam materiam potest esse mortale vel veniale, sicut deceptio ad quam astutia machinatur. Si enim intenditur deceptio perniciofa, est peccatum mortale: si verò officiosa aut iocosa, est peccatū veniale.

✠ Duellum nō potest licite vel iuste iudici.

DVellum (hoc est fingulare bellū & cōdicto) indicere, peccatum mortale est: quia eligitur percussio proximi, & expositio propriæ & alienæ vitæ periculo mortis, absq; sufficiente talis belli causa.

Suscipere autem seu acceptare duellum, vel pro manifestatione veritatis, peccatum mortale est: quia contra rationem rectam eligitur percussio proximi, periculum vitæ, & diuinū fit vsurpatio iudicij cum tentatione Dei, & inducitur in testimonium quod non est testimonium, & diabolica adinuentio impletur. Vel ad ostentationem virium, peccatum quoque mortale est: quia contra rectam rationem eligitur percussio proximi cum periculo vitæ, vt patet. Et per eandem rationem peccant mortaliter bellantes decē hinc & decē inde: vt quandoq; spectaculi gratia tēpore belli fit. Non enim excusantur propter tempus belli, quasi fit partialis cōflictus cū hostibus: quia non habet locū finis belli in huiusmodi partiali certamine. Non enim ordinatur cōflictus iste ad debellandū vel minuendū hostis virtutē, sed ad ostentationē hominū. Vel ad cuius tationem ignominia (quasi

Ebrietas.

vilis & degeneris animi reputetur nisi acceptet duellum) peccatum quoque mortale est eadem ratione: quia contra rectam rationem non vulgariū sed sapientū, eligitur percussio, periculū. &c. vel ad terminandam litē civilem vel criminalem, peccatum quoque mortale est: quia non est proportionatū medium ad terminandum litem armata pugna percussiva. &c. Licitum tamen est suscipere duellum auctoritate principis, quando accusator materiali gladio iudicis iniuste me petit mutilando vel occidendo: quoniam inuafus gladio, possum me gladio tueri. Et similiter licitum est resolvere bellū iustum in duellū, quādo pars habens iustum bellū videt se aliter succumbere: vtitur enim viribus suis vt melius potest. Et si hæc sic breuiter dicta non penetras, vide diffusē à nobis scripta in commentarijs secunda secundæ diui Thomæ in fine xcv. quæst. Vnde principes concedentes duellum (vt

communiter accidere videtur) patet peccare mortaliter. Secus autem esset, si ex rationabili causa permitterent, sicut permittunt meretrices, quoniam non peccarent.

✠ Ebrietas quando sit peccatum mortale.

EBRIETAS præcognita & volita propter delectationem in potu vini immoderato, peccatū mortale videtur: quia contra rectam rationem violentè imponit quis sibi ipsi necessitatē vinculi tollentis vsu rationis. Ebrius enim non solū est absq; actuali vsu rationis, vt ociosus: & absq; soluta ratione, vt dormiens: sed necessitatem habet permanendi in vinculo rationis, propter quam differt à dormiente, à quo etiam differt: quia somnus est priuatio naturalis, ebrietas verò violenta, vtpote ægritudinalis perturbatio existens. Notanter autem dicitur præcognita & volita: quia

quia ebrietas nisi intēta sit, non est ebrietas formaliter, sed materialiter tantum. Dicitur quoq; propter delectabilem potum vini: quia si quis ex intentione inebriaretur ex dispositione artis medicinae propter sanitatē, nō esset ebrietas peccatum, etiam veniale: quia nō esset ebrietas formaliter: nec esset ibi immoderat^o potus: quia homini sic disposito potus inebrians esset moderatus. Et rursus recta ratio habet, vt homo imponat sibi necessitatem permanendi ad breue tempus (puta diem, &c.) sub vinculo violento rationis usus, vt postea possit ratione in corpore sano diutius vti, quam habet corpus infirmum: sicut liceret vti opio & alijs stupefacientibus, impedientibus rationis vsum.

Ebrietas inculpabilis excusat à peccatis ex ebrietate commissis: quia tunc inuoluntaria sunt. Si autem est culpabilis, alleuiat quidem peccata ex ipsa sequentia, quia sunt minus volūtaria,

sed diuersimodē: nam peccata praeuisa, quia solitus est ebrius talia peccata cōmittere, excusantur à tanto, sed non à suis speciebus: quia voluntaria sunt in sua causa, scilicet ebrietate. Nō praeuisa autē, excusantur à suis speciebus, sed aggrauāt ebrietatis peccatum: vt pote illius mali effectus.

Ebrietas nō plena (quando aliquis potu vini redditur nimis læt^o, aut turbatur in phantasia: dum videtur ei quod domus gyretur, aut huiusmodi aliquid incurrit: non tamen perdit vsum rationis) peccatum proculdubio graue est, nisi causa medicinae fiat: quia immoderatus est potus secundum quantitatem vel qualitatem, & hoc si aduertenter aut negligenter accidit. Peius tamen si ex intētionē: est enim tunc prope mortale: non tamen est mortale: quia nec attingit ad completam ebrietatis rationem: nec notabiliter damnum rationis eligitur.

H 5 Eligen-

Electio Prælati.

✠ Eligendus in Prælatum Ecclesiasticum duabus debet pollere virtutibus.

Electio Ecclesiastici pastoris debet in foro conscientie fieri de homine habente duas conditiones. Prima est, quod sit bonus, hoc est sine peccato mortali: propter hoc enim dominus ter Petrum interrogauit si haberet charitatem. Secunda est, quod sit melior cæteris cognitis, qui posset eligi & haberi. Melior autem, non quantum ad bonitatem vite, sed quantum ad regimen illud nunc & hic respectu talium ouium, & reliquis particularibus occurrentijs pensatis. Exiguntur autem intantum ambæ conditiones, vt neutra earum possit scienter omitti sine peccato mortali. Scienter autem dico, hoc est secundum conscientiam eligentis: tenetur enim eligens, si absque peccati mortalis incursum vult eligere, tenere secundum suam conscientiam, quod ille quem eligit,

fit in gratia Dei, & quod sit ad tale officium in hoc loco hoc tempore, &c. melior omnibus, quos nouit, posse haberi pro tali cura. Et ratio primi est: quia existens in peccato mortali est indignus prælatione Ecclesiastica, vtpote non diligens Christum super omnia: ac per hoc impotens pascere Christi oues ex sua vita, quod præcipue exigitur in pastore. Ratio secundi est: quia postponere meliorem minus bono in huiusmodi, non est sine crimine acceptionis personarum, dum persona præponitur cause.

Et scito hic idem esse iudicium de prouisore: hoc est de illo, qui per viam prouisionis absque electione facit pastorem. Secus autem est de confirmatore: quoniam confirmator non eligit pastorem, sed electionem supponit. Et si dignus electus est, sufficit ei. Et melior cæteris ille haberi potest ex hoc ipso, quod electoribus solus iste præ cæteris gratus nunc est: est siquidem conditio

ista

ista multum faciens ad causam. Prælati enim minus idoneus, gratus tamen omnibus, melior est illis Prælato magis idoneo, & minus illis accepto: quoniam ibi claritas coalescit, hic periculum operandi ex metu &c. Si vero plures sunt nominati, & liberum est confirmatori eligere inter illos in quem consentiat, tenetur inter illos meliorem ad hoc præferre: ut de electore dictum est eadem ratione. Et hæc quod ad secundam conditionem intellige, considerato affectu & respectu ad bona temporalia (gradum scilicet, celsitudinem, honorem, diuitias &c.) quatenus sunt communia Ecclesie bona distribuenda inter Ecclesie membra: sic enim habet in huiusmodi electionibus locum acceptio personarum, qua iniuria irrogatur digniori si posthabetur. Et hæc dico propterea, quia si in electionibus spectaretur ad spirituale tantum officium ad quod eligitur, quum eligatur ad onus, cessat ratio iniurie respectu dignioris: & sufficeret eligere

dignum, sicut in ceteris onerosis officiis credimus sufficienter prouidisse, si eligimus dignum. Et ratio quare postponeret digniorem, esset: quia non tenetur eligere digniorem, quamuis melius faceret, si digniorem ad hoc eligeret. Unde Paulus Apostolus quales debeant pastores eligi, describens ad Titum & Timotheum, nunquam meminit conditionis comparatiuæ, scilicet quod sit ceteris magis dignus: sed tantum conditionum positiuarum quæ requiruntur ad hoc quod sit idoneus Episcopus: quia tunc Episcopi non beneficii, sed officium habebant: & quia ad id quod est per se, respiciebat Apostolus. Ex quibus patet non esse ex suo genere peccatum mortale, postposito digniorem eligere verè dignum in Ecclesiasticum pastorem: quia ex ijs quæ sunt per se iudicando, sufficit eligere sufficientem ad onus tale spirituale & ad dispensandum temporalia: quoniam secundum veritatem etiam ad onerosum officium respectu temporalium eligitur consequenter.

Electio

Eleemosyna.

Electio secularis officialis (vt prætoris &c.) debet de persona ad officiū illud idonea fieri: ita quod oppositum scienter aut negligenter faciens, peccat mortaliter, propter nocuentū reipubli. quod ex inepto rectore incurere oportet. Ad eligendum autem meliorem ad hoc, quanvis forte teneatur qui potest, non tamen video vinculum peccati mortalis si placet sibi sufficere idoneum: quoniam non video hinc acceptionem personarum: quia nec video habere hinc locum iustitiam distributiuam, quū officium hoc non detur cui vt parti communitatis. Et similiter non exigitur, quod credatur absque peccato mortali: quum non fiat pastor ouium Christi, sed custos pacis humanæ in republica.

Electiones quæ in communitatibus secularibus fiunt de suis officijs distribuendis suis ciuibus (siue sit prætura, siue quodcunque aliud notabile) regulari debent secundum regulas iu-

stitiæ distributiue.

Et si non vult errare qui nescit huiusmodi regulas, det votum suum illi qui magis idoneus est ad hoc inter eos, qui digni sunt & possunt præponi. Quod ideo dico: quia si is, qui verè est dignior, non potest præponi quia alijs non placet, eligendus est dignior inter illos dignos qui possunt haberi. Qui autem contra iustitiam distributiuam votum dat, peccat mortaliter, nisi propter imperfectionem actus excusetur: sicut in alijs vitijs contingit.

✠ Eleemosyna duobus casibus est necessario non omittenda.

Eleemosynam non facere, est peccatum mortale in duobus tantummodo casibus. Primus est, si quis habet de superfluo naturæ & personæ. Et tunc quia præceptum hoc (scilicet, quod superest, eleemosynam dare) est affirmatiuum, & obligat pro loco & tempore &c. propterea

pterea fidei ac prudentię illius qui superfluum habet, cōmissum intelligitur: quādo & quibus actualiter dispenset illud superfluum, simul vel successiuè, vt melius sibi videbitur.

Secundus est, quum apparet pauper in extrema necessitate constitutus, iuxta illud Ambrosij, Pasce fame morientem: si non pauisti, occidisti. Et in primo casu intellige duo. Primò, superfluum non consistere in pūcto: quoniam sicut multis ablatiis ab aliquo, non censetur quis indigens: ita multis adiunctis non propterea superfluit. Secundò, quòd superfluum in tali latitudine consistens, iudicandum est consideratis sumptibus honorabilibus etiam filiorum, familiæ, status munificentia, magnificentia, communibus euentibus, hæredibus, & alijs eiusmodi: ita vt rarò videatur contingere, vt homo secundum statū gloriōsè viuens, superfluum habeat. In secundo quoq; casu intellige extremā necessi-

tatem, non quando emissurus est spiritum: sed quando ob defectum necessariorum apparet, quòd ille moritur, nisi ei succurratur de necessarijs modo, quādo possunt ipsi prodesse subuentiones, antequā desperetur de vita illius.

✠ Emptio debet esse discreta, & modo debito exercenda.

EMere rem minoris iusto precio ex intentione emendi seu soluendi minus iusto precio, tunc hoc &c. peccatum mortale est: quia contra iustitiam læditur proximus, minus habendo quā habere debeat. Circa iustum autem precium quid sit, oportet non falli: quoniam iustum precium non solū est illud quod communiter in illa patria currit, sed illud quod nunc, hīc, sub hoc vendendi seu emendi modo potest communiter inueniri: ita quòd licet res aliqua Romæ a mercatoribus vendatur centum, si eadem

Emere.

eadem res Romę vltro expo-
 sita venditioni, siue subha-
 stando, siue per proxenetas,
 non inuenit emptorem nisi
 pro septuaginta (tum quia
 vltro neæ merces vilescunt:
 tū quia emptores pauci in-
 ueniuntur pro tunc: aut quia
 non indigēt re illa: aut quia
 non habent pecuniā prom-
 ptā pro re illa: aut quia non
 curant habere illā) iustum
 tunc ibi huius rei precium
 constituitur septuaginta: ita
 quod non peccant illi, qui
 ex eo quod vident, quod res
 illa vānalitati exposita po-
 test haberi tali precio, puta
 septuaginta, inducuntur ad
 emendum. Nec redditur in-
 iustum precium ex causa, pu-
 ta quia necessitate ductus
 ac per hoc non voluntariē
 vendit: quia inopia qua co-
 gitur quis ad vendendum,
 non reddit venditionem in-
 uoluntariam: alioquin etiā
 si rigido precio venderet,
 inuolūtaria redderetur ven-
 ditio: quod constat esse fal-
 sum. Eadem siquidē ratione
 iustum precium est, quod nūc
 hīc sub hoc modo venden-

di vel emendi inuenitur
 communiter, qua ratione iu-
 stum quoq; est precium, quum
 post bella, aut pestes, do-
 mus, agri, horti, &c. ementur
 vilissimē, quia non inue-
 niuntur emptores. Et eadem
 ratione gemmæ quæ emptæ
 fuerant mille, modō emun-
 tur centum, quia non inue-
 niuntur emptores. Et simili-
 ter transeunte nauī aliqua
 videmus emi res vilius quā
 ibi valeant, quia non inue-
 niuntur emptores tunc pro
 alio precio. Et sic de simili-
 bus. Et si hæc latius discussa
 cupis videre cum suis fun-
 damentis, vide commētaria
 nostra in primo articulo,
 quæstione . lxxvij. secunda
 secundæ. Et pro nunc vide
 differētiam precij, inter rem
 expectantē emptorem, & se-
 ipsam non expectantē em-
 ptorem: & clarificabitur in-
 tellectus tuus. Domus enim
 expectans emptorem, vendi-
 tur quantum valet absolu-
 tē: domus autem non ex-
 pectans, venditur quantum
 inuenitur. Et tunc verē ven-
 ditur quantum valet nūc hīc
 exposita:

exposita: quāuis non vendatur quantum valeret expectans emptorem. Iustum autem precium est, non quantum valeret si expectaretur: sed quantum valet nunc, hīc, & reliquis singularibus quæ tunc occurrunt pensatis: vt patet in pignoribus, quæ autoritate curiæ à pauperibus propter debita ablata, exponuntur sub hasta plus offerenti. Et scito quod emens minoris iusto precio, circa tamen medietatem: licet excusetur à iure ciuili, non tamen excusatur à iure diuino. Permissiue siquidē iure humano dicitur licitū decipere citra dimidiū iusti precij: sed lex Domini immaculata est, secundū quā peccatū mortale est lædere proximum in quacunq; re notabili. Emerere iura aliena temporalium bonorum licet in se nullum peccatum sit, si tamen litigiosa sint, aut futura credantur, turpe videtur: quum non deceat hominē lites quærere. Et si minoris iusto precio emat, peccat: & non tenetur ei secundū ci-

uilia iura debitor plus dare quàm emerit. Et sicut alia iura, ita iura quoq; creditorum (quibus scilicet debentur pecuniæ mutuatæ aut cæsuales: & breuiter ex quocunq; contractu licito, siue debeantur in præsentī, siue in futuro certo tempore) possunt licitè emi, dummodo iusto precio emanant. Iustum autem talium iurium precium est, quod cōmuniter inuenitur absque dolo, fraude, &c. sicut in cæteris vœnalibus tantū valet res, quāti vēdi pōt &c. Contingit autē huiusmodi iura paruo vendi, & tamē iusto precio: quia paucos inueniunt emptores: vilescūt enim res, quæ à paucis emūtur, & propter penuriā pecuniæ: sicut cæteræ res vilescūt, quando & vbi rara currit pecunia.

✚ Emptio multis causis dicitur illicita.

EMptio est illicita multipliciter. Primò ex fraude iusti precij: vt si q̄scognoscens preciosam gemmam, de manu

Emptio.

de manu rustici non cognoscentis quid habet, emat vno carlino. Nam voluntaria commutatio ex notitia prouenit. Simile est enim ac si aurum pro aurichalco ab ignoranter vendente quis emeret. Et tenetur huiusmodi emptor ad restitutionem damni, vltra peccatum. Secus autem esset, si tam emente quam vendente ignorantibus, committunt se fortunæ, valeat quantum valeat: tunc enim bona fides vtriusque, & voluntas commutandi cum incuria discussionis, transfert dominium licite. Si quis quoque emptor cognoscit precium gemmæ: & monet rusticum, quod ipse vult cum bona conscientia habere absque scrupulo, etiam si valeat mille aureos, & clarè explicat quod pro donato habeatur quicquid amplius est, non videtur iniuste emere: ex quo dominus rei monitus cum protestatione, non curat discutere rem suam, propterea quia non emit, sed inuenit eam. Et emptor non tenetur ei explicite af-

firmare quantum valeat: quum habeat alios vnde possit inquirere & scire.

Secundo, ex fraude in substantia, quantitate, aut qualitate: vt si quis ab ignorante emeret quasi aurichalcum aurum: aut in magno pondere pro paruo: aut quasi vitiosam rem, quum esset absque vitio.

Tertio, ex anticipata solutione: vt si quis minoris emit quia prius soluit: vt faciunt ij qui emendo fruges assignandas primo tempore præsoluunt minus. Aduerte tamen quod in huiusmodi emptione spectatur ad æstimatum precium tempore assignationis frumenti. Et propterea si verisimiliter creditur frumentum valiturum menie Iunij decem vel circa, licet nunc valeat quindecim, licite ego exnunc emo pro mense Iunij decem: vt patet ex ca. nauiganti, de vsu. Nec obstat quod in Augusto creditur valiturum duodecim aut quindecim: quoniam emptor non emit pro Augusto, sed pro Iunio. Sed si emeret pro

ret pro Augusto decē, & creditur valiturū quindecim, iniqua est emptio ex anticipata solutione iustitiā violans. Nota tamē, quōd quia precia rerum nō consistunt in puncto, sed distinguūtur in pium, moderatum, & rigorosum: si ex hoc quōd homo prius aut tunc soluit, ad precium pium deducit emptionē, nullum peccatū est. Et hinc fit, vt absq; peccato eandē rem vnus emat decē modō soluens, & alii postea soluturus emat duodecim: quia ille precio miti, iste rigoroso emit. Quartō, ex pacto de retrouendendo, & quandoq; etiam cum pacto de locando vēditori sub annuo censu moderato, si precium quo emitur minus est quā res valeat. Habet enim tunc speciē mutui palliati sub nomine emptionis, & vsuræ palliatæ sub nomine census. Vnde si precium est iustum, cōtractus licitus reputatur, & frequenter fit.

Aemulatio (hoc est tristitia de alieno bono, nō quia ille alius bene habet, sed

quia ipse non habet) peccatum quandoque est. Vel ex modo, quando scilicet immoderatus est dolor ex nimio amore sui temporalis boni, & communiter est veniale. Vel ex bono affectato, quando scilicet improprietatum sibi bonum concupiscit: vt si plebeius altero facto principe tristatur, quia ipse non est princeps. Et cōmuniter aut stulti sunt tales aut ambitiosi, & tunc iuxta qualitātē ambitionis iudicabis hāc æmulationem. Et si in Ecclesiasticis dignitatibus aut beneficijs æmulatio inueniatur, iudica illam secundum appetitum æmulātis: ita quōd si appetitus illius ab beneficium aut dignitatem est bonus, æmulatio est bona: & si appetitus est malus venialiter, æmulatio est venialis: & si appetitus est malus mortaliter, æmulatio est mortalis. Cæterū in spiritalib; æmulatio tātō est laudabilior, quātō appetit; est melioris boni: iuxta illud, emulamini charismata meliora.

Episcopi peccata.

✠ Episcoporum peccata
peculiariora quæ sunt.

Episcopi peccata peculiariora sunt, conferre ordines indignis, consecrare non virgines vt virgines, conferre beneficia Ecclesiastica indignis, non residere in Ecclesia & cathedra sua absq; rationabili causa, nō interesse diuinis officiis diebus dominicis saltem, non visitare singulis annis suā diocēsin, & in visitatione non seruare iura, tam de inquirendis & prouidēdis, quàm de prædicando, quàm de procurationibus &c. non instituere prædicatores seu potētes in opere & sermone in Ecclesia cathedrali & conuentualibus; non celebrare synodum singulis annis, nō prouidere de idoneis ministris, vicario, assessore, notario, œconomo non propinquo, nec fauore coniuncto, sed clerico de gremio Ecclesiæ idoneo, & cætera. negligere executionem legatorum propter negligentiam aliorum ad se deuolutorum

quò ad executionem: non corrigere verbo & facto vt opus est subditos, non conficere chrisma annis singulis: non dispensare redditus suos pauperibus & Ecclesiæ vt debet: negligere vt magistri instituantur ad docendum oportuna & artes liberales subditos: & vniuersaliter negligere ea quæ ad passendum Christi oues sibi creditas oportuna sunt.

Inter hæc autem & similia differentia consideranda est duplex. Prima est, quòd quædam sunt secundum se mala, vt consecrare non virgines, vt virgines; conferre ordines seu beneficia indignis, quia actus cadit super materia repugnante, negligere curam animarum, quia perniciosæ infidelitatis est manifestè: Ecclesiasticos prouentus dissipare, quia eiusdem est vitii: non curare de idoneis ministris, quia ad hoc tenetur omni iure, & tenetur de damnis omnibus, & similia. Quædam verò sunt mala propter aliud, hoc est, propter

propter mala quę inde nata sunt, sequi: vt non residere, nō visitare, nō celebrare synodos, & huiusmodi: hæc enim omnia mala pro tanto sunt, pro quanto ex eis ouium pastus aut tollitur, aut minuitur, aut impeditur & cætera. Secunda est, quod quædam statuta sunt perpetuę durationis, vt de residendo, visitando, prædicando &c. Quædam verò cum præterito tempore fluxa videntur: vt de instituen- do œconomo, de prædicando in visitatione. Et multa fortè sunt alia, quę aut per non vsum, aut aliàs abolita videntur in locis multis. Sicut etiam institutio hominum potentum in opere & sermone pro prædicationis officio, aut neglecta aut nō recepta in multis locis videtur, vbi nulla inuenitur præbenda pro huiusmodi viris instituta: & fortè hoc accidit in Ecclesiis, vbi tenues sunt præbendæ. Et propterea errantes in primis (quę scilicet sunt ex se mala) peccant mortaliter: nisi pro-

pter imperfectionem actus (puta quia paruulus error circa fidelitatem aut diligentiam interuenit) excusentur. Errantes autem in secundis, quantum peccent, ex causa & ex malo quod sequitur, & ex bono quo priuantur oues, pensandum est. Circa illa verò, quę non est in memoria hominum, quod seruata fuerit in aliqua Ecclesia (vt de œconomis & similibus) non video peccatum aliquod, modò ad finem aut fructum propter quem statuta illa erat, studeat Episcopus quātum in se est, dirigere: puta quod redditus Ecclesię bene ac fideliter tractetur, quod promoueatur in canonicos meliores seu magis digni &c. Hoc enim est ad idem tendere, sed alia via hodie conueniente.

¶ Verecundia potest in bonā & in malam partem sumi.

ERubescencia pro quanto verecundiam de bo-

Excommunicatio.

no importat, peccatum est: quia actus timoris cadit super materia repugnante: non enim timidum est bonum.

Et est quandoque veniale: vt quum quis erubescit voluntarie orationi vacare propter societatem. Quandoque autem mortale: vt quum erubescit confiteri peccatum suum mortale, aut confiteri Christum &c. iuxta illud, Qui me erubuerit coram hominibus, hunc & filius hominis erubescet coram angelis Dei. Discerne ergo erubescenciam mortalem a veniali ex materia. Nam si quis erubescit de necessarijs ad salutem, peccat mortaliter: si autem de alijs, venialis communiter est.

☞ Mentis distractio vel euagatio secundum apprehensionum naturam est iudicanda.

EVagatio mentis ex suo nomine a recta ratione declinat, & propterea peccatum est. Sed si nuda est, venialis est. Si autem ad illi-

citatis materias exeat, iuxta illarum naturas iudicanda est: ita quod si ad Venereas delectationes declinat, ex Venereorum regulis iudicatur, & sic de alijs. Et hæc intellige de mentis euagatione secundum se. Nam de ipsa met vt coniuncta misse, orationi, & alijs que attenta mente tenetur homo persolvere aliud est iudicium propter iniuriam annexam, vt infra patebit.

☞ Excommunicatio diuiditur in maiorem & minorem: & multipliciter est tam respectu excommunicantis, quam excommunicati, & absoluentis consideranda.

EXcommunicationis tam maioris quam minoris notitia necessaria ac sufficiens confessori, in quatuor consistit. Primo, in casibus quibus est quis excommunicatus: vt sciat discernere, an poenitens sit excommunicatus. Secundo, in casibus quibus excommunica-

aus peccat propterea quia excommunicatus dicit, facit, aut suscipit aliquid, vt sciat peccata quibus inuoluitur quis, postquam est excommunicatus. Tertio, in quibus casibus alios peccare contingit occasionaliter ex altero excommunicato: hæc enim peccata confessor discernere non potest, nisi nouerit excommunicationis efficaciam in eos qui excommunicati non sunt.

Quarto, in qualitate vinculi, an sit affectum reseruatione: vt hinc discernatur, qui ab hoc, & qui ab illo sint ab soluendi. Et propterea de vtraque excommunicatione hæc quatuor dicentur: prius de maiore, deinde de minore: ita tamen vt primū & quartum simul locentur, & in singulis verba in sententia posita referantur, apposita vbi opus videbitur, declaratione. Hæc enim cum supradictis de absolutione, & infra dicendis de præcepto, sufficere credimus confessori.

Ante omnia autem circa

intellectum excommunicationum, siue à iure, siue à iudice sint, prænotanda sunt duo. Primum, in excommunicatione qualibet duo inueniri, scilicet personam, quæ excommunicatur, & actionem, pro qua excommunicatur.

Et personas quidem, ad quas se extendit excommunicatio, facile est discernere perspicendo an comprehendat omnes, an aliquos vel aliquem. Discernere autem actiones non tam facile est. Oportet siquidem actionem considerare & ex parte termini, & ex parte agentis: & scire quod ex parte termini actio excommunicationi subiecta, intelligitur consummata: ita quod regulariter loquendo nisi actio illa sit consummata, non est locus excommunicationi. Verbi gratia: si excommunicatur quicumque occiderit Christianum: quantumcunque aliquis animo occidendi mille vulnera lethalia Christiano inflixerit: nisi mors sequatur, non erit excom-

Excommunicatio.

170
municatus: quia non est
Christiani occisio consummata: unde quantumcumque conetur aliquis percutere clericum lancea, sagittis lapidibus: nisi lancea, aut sagitta, aut lapidis ictus peringat ad clerici personam, non incurrit excommunicationem latam contra percutores clericos: quia manus violentæ iniectio non est consummata: consummatur enim tactione ipsius clerici, & non aliter: & sic de alijs. Ex parte autem agentis a quo egreditur actio, exigitur quod sit agens, eliciens seu exercēs illam actionem: ita quod si excommunicatur occidens Christianum, excommunicatus est qui occidit, non autem ille qui mandavit occidere. Et ratio est: quia in iure non dicuntur verè agere, nisi illi qui faciunt, hoc est exercent seu exequuntur actionem illam, quæ excommunicationi subijcitur. Cōsulens autem aut mandans, solum dicitur interpretatiuè facere. In cuius signum quando canonum

conditor vult comprehendere non solum facientes sed cooperantes, extendit apponendo quandoque, & quicumque dederit consilium, auxilium, vel fauorem, quandoque, & quicumque mandauerit: quandoque, & qui fuerit mediator. Ex his enim & similibus appositionibus significatur, quod nisi appositiones huiusmodi fierent, soli facientes essent excommunicati. Et propterea oportet lectorem & confessorem esse cautum, ne sit præceptus ad iudicandum cooperatores excommunicatos. Legat diligenter igitur verba textus seu sententiæ, & videat quas actiones excommunicat: & solos facientes illas actiones iudicet excommunicatos: nisi sint etiam excommunicati dantes consilium, auxiliū, fauorem &c. Nec obstat dictis excommunicatio iuris communis contra participantes in crimine criminioso cum excommunicatis: quia illa loquitur de participio cum iam excommunicato: ita quod
præsup.

præsupponit iam excommunicatum: vt infra in loco suo declarabitur. Secundū, quod actiones cooperatorię dupliciter excommunicatio- ni subijciuntur. Primo, per modum extensionis seu cooperationis: vt quum excommunicantur iniicientes manus violentas in clericum, & omnes qui ad hoc dederint mandatum, consilium, auxiliū, fauorem &c. Et sic quantumcumq; aliquis mandet, consulat, auxilietur, faueat: si nō sequitur effectus scilicet violentæ manus in clericum, nō incurritur excommunicatio: quia actiones istę sic non excommunicantur, nisi quatenus cooperatorię sunt. Non sunt autē quatenus cooperatorię consummata, nisi terminentur ad opus principale excommunicatū: scilicet iniectio- nem manus in clericum. Et sic de similibus intellige. Alio modo per modum proprię actionis: vt quum excommunicatur religiosus dicēs

aliquid, vt retrahat audientes à solutione debitarum Ecclesiis decimarum: non enim exigitur, vt illud dicere consummetur ad effectum retractionis à solutione decimarum: vt scilicet ex illo dicere audiens retrahatur à solutione: sed consummatum est in hoc ipso, quod dicere illud fit cum tali intentione: quia tale dicere excommunicatio- ni subijcitur per modū cuiusdam actionis secundum se, & non per modum extensionis seu cooperationis. Fuisset autē per modum extensionis, si canon excommunicaret principaliter non soluentes decimas, & accessorię dicentes ad retrahendum, Et sic de similibus intellige,

His igitur præmissis, seruanda sunt quatuor promissa, incipiendo ab excommunicationibus latitis contra repugnantia fidei Christi,

In hæreticos.

CONTRA
hæreticos.

*examin bulla
1671*

*In hæreticos, & fautores
receptatores, ac defensores
eorum.*

CAP. I.

Hæretici diuersimodè
à canoñ. considerantur.

EXCOMMVNICA
mus omnes hæreticos
vtriusque sexus, quocunq;
nomine censeantur, & fau-
tores, & receptatores, & de-
fensores eorum. Hono. iij. de
sen. excom. nouerit.

Canonis istius materia
est hæresis. Et est quò
ad psonas vniuersalis. Quò
ad actiones verò cõprehen-
dit quatuor: vnam princi-
palem, & tres accessorias.
Vna principalis est ipsa hæ-
resis, hoc est pertinax adhæ-
sio ad aliquid contrariũ fi-
dei. Secunda est fauor. Ter-
tia receptio. Quarta defen-
sio: ita quòd omnes sunt ip-
so facto excõmunicati. Vbi

aduerte, quòd ad istum ca-
nonem, cuius absolutio nõ
reseruatur Papæ, superuenit
iugis canon in cœna domi-
ni, excommunicans omnes
hæreticos, & fautores, & re-
ceptatores, & defensores eo-
rundem: & reseruatur abso-
lutio Papæ. Et propterea ho-
die solus Papa prædictos ab-
soluere potest. Sunt autem
verba canonis in cœna do-
mini, hæc. Excommunicamus
& anathematizam⁹ om-
nes hæreticos, Gazaros, Pa-
tarenos, Pauperes de Lugdu-
no, Arnaldistas, Speronistas
Passagerios, Vuiclesistas seu
seu Hufsitast, Fratricellos de
opinionem nuncupatos, nec
non Martini Lutheri hære-
sim sequentes, ipsiq; Marti-
no quò minus puniri possit
quomodolibet fauentes: &
quoslibet alios hæreticos
quocunq; nomine censean-
tur: ac omnes fautores, rece-
ptatores, & defensores eo-
rundem.

Aduerte quoq; inueniri
alium antiquum canonem
Gelafij Papæ contra hæreti-
cos, dicentem. Quicumque
in hæ-

in hæresim semel damnatã
labitur, eius damnatione se
ipsum inuoluit. xxiiij. qua-
stione prima Achatius, el pri-
mo. Et est canon iste cū duo-
bus capitulis sequētibus di-
rectè significans firmitatem
& auctoritatem sententiae
semel promulgatę de aliqua
hæresi: est enim tantę effi-
cacię, vt inuoluat oēs imita-
tores in secula seculorum.
Siue igitur antiqua siue no-
ua sit hæresis, si quis verè hæ-
reticus est, excommunicatus
est cum fautoribus &c. Et
quòd propriè loquedo, fau-
tor hæretici solus est, qui fa-
uet hæretico vt hæretico. Et
similiter defensor hæretici
solus est, qui defendit hære-
ticum quatenus hæreticum.
Et similiter receptator hære-
tici solus est, qui recipit hæ-
reticum quatenus hæreticū:
quoniam ex intentione &
proposito maleficia distin-
guuntur apud iura, & forma-
liter sunt terminè intelligē-
di apud sapientes in quali-
bet facultate.

In dominos seu rectores

*temporales, & eorum offi-
ciales circa negotium inqui-
sitionis contra hæreticos de-
ficientes: & omnes qui in
hoc dederint consilium, au-
xilium, vel fauorem.*

CAP. II.

*¶ Domini temporales,
vel prouinciarum re-
ctores, qua de causa
sunt excommunicandi.*

VT inquisitionis nego-
tium contra hæreticã
prauitatem ad Dei gloriam
& augmentum fidei, nostris
tēporibus prosperetur, &c.
In qua constitutione octo
feruntur excommunicatio-
nes. Primò enim omnes po-
testates, domini temporales
& rectores (quibuscunq; di-
gnitatibus vel officijs & no-
minibus censeantur) & eo-
rum officiales & balliui, qui
diocesani, vel Episcopis,
vel inquisitoribus hæreticę
prauitatis non obediunt: in
hæreticorum, vel ipsorum
credentium, vel defensorū,
receptatorum, fautorum in-
uestigatione, captione & cu-

Excommunicatio.

stodia diligenti cum ab eis fuerint requisiti, excommunicantur.

Secundò, Omnes prædicti rectores, si prædictas personas pestiferas non duxerint vel duci fecerint sine mora postquam fuerint requisiti, in potestate seu carcerem Episcoporum seu inquisitorum, vel ad aliquem alium locum de quo ipsi vel aliqui ex ipsis mandauerint infra eorum dominorū vel rectorum districtum; ubi per viros catholicos à præfatis Episcopis vel inquisitoribus vel eorundem aliquo deputatos, sub arcta & diligenti custodia teneatur, donec eorū negotium per iudicium Ecclesie terminetur, sunt excommunicati.

Tertiò, Omnes supradicti rectores & eorū officiales & nuncij, si de heresi ab episcopis vel inquisitoribus condemnatos, & eorū brachio derelictos, nō statim cœperint indilate aduersione debita puniendos, nō obstantibus appellationibus prædictorum, sunt excommunicati.

Quartò, Omnes supradicti rectores & officiales si captos pro crimine heresis, absq; dictorū Episcoporum seu inquisitorū aut saltem alterius eorum licentia vel mandato, à captione vel carcere liberauerint, sunt excommunicati.

Quintò, Omnes prædicti rectores ipsorumq; officiales, si de crimine heresis (quum merè sit Ecclesiasticum) cognouerint quoquo modo vel iudicauerint, sunt excommunicati.

Sextò, Omnes supradicti si executionem pro huiusmodi crimine à diocesanis vel inquisitore iniunctam, proptè (prout ad suum spectat officium) facere detraherent, vel diocesani seu inquisitoris iudiciū, sententiā seu processum directè vel indirectè impedire præsumat, sunt excommunicati.

Septimò, Oēs supradicti q; præfato fidei negotio, episcopo vel inquisitori incumbenti se opponere præsumserint, vel ipsum aliquo modo impedire, sunt excommunicati.

Octauò,

Octauo, Omnes qui scienter in prædictis vel aliquo prædictorū dederint auxiliū, consiliū, vel fauorē, sunt excommunicati: extra de hæreti. vt inquisitionis.

CAnones isti vsque ad octauum non contra omnes sed officiales in materia hæresis, vt clari iudicibus relinquuntur. Octauus autem contra omnes est.

Et est absolutio omnium horum Episcopalis quantū est ex isto canone. Quod ideo appono: quia pro quāto isti: in numerum fautorū aut defensorum hæreticorū transirent, faciendū aliquid horum vt fauerent aut defenderent hæreticos, incurrerent sententiam latam in cœna domini, & absoluedi essent à solo Papa.

In inquisitores & alios officij inquisitionis exequutores, contra hæreticos contra conscientiam suam procedere omitentes, vel falso hæresim imponentes.

CAP. III

Inquisitores hæreticæ prauitatis duplici de causa excommunicatiōnem ratione officij sui possunt incurrere.

INQUISITORES, & alij ad inquisitionis officij executionem substituti ab Episcopo vel inquisitore, si odij, gratiæ vel amoris, lucri aut commodi temporalis obtentu, contra iustitiam & conscientiam suam omiserint contra quemquam procedere, vbi fuerit super prauitate hæretica procedendum, aut obtentu eodem prauitatem ipsam aut impedimentum officij sui alicui imponendo, eum super hoc præsumperint quoquomodo vexare: præter alias pœnas, excommunicationis sententiã eo ipso incurrant. A qua nisi per Ro. Pont. nequeant (præterquam in mortis articulo, & tunc satisfactione præmissa) absolui: nullo in hac parte priuilegio suffragante. Cle. de hære. cap. multorum. in cle.

Canonis

Excommunicatio.

CAnonis istius materia est iniustitia, cum mala conscientia inquisitorum hereticæ prauitatis. Quò ad personas, ligantur duo genera personarum: scilicet inquisitores & alij ad dicti officij executionem deputati. Quò ad actiones, ponuntur duæ: scilicet omisio procedendi vbi fuerit procedendum: & vexatio innocentis, imponendo illi vel hæresim, vel quod impediret inquisitionis officium. Et debet vtraq; actio vestiri obtentu odij, gratiæ, vel amoris, lucri aut commodi. Et præter hoc prima actio debet esse contra iustitiam, & conscientiam: ita quòd huiusmodi omisio ad hoc vt huic pœnæ subiaceat, requirit, vt sit non solum contra iustitiam, sed etiam contra conscientiam. Noluit enim cõditor canonis ligare omitentem contra iustitiã ignorantem, sed voluit vt esset omisio contra conscientiam suam: hoc est contra scientiam suam applicatam ad talem omisionem: ita quòd

etiam conscientia sua dicte non esse omittendum, quanius amor vel odium &c. trahat ad omittendum. Cæterum in loco isto videre facile potes, sub Ecclesiastico iudicio cadere actus interiores odij vel amoris, non absolute vt occulti sunt, sed vt ad extra procedunt: vt scilicet sunt rationes exterioris commissionis vel omisionis. Excommunicantur siquidẽ huc inquisitores, qui ex odio vel amore omitunt procedere &c. Et est Papalis absolutio, nisi cum satisfactione præmissa in mortis articulo.

In inquisitores & ipsorum vel Episcoporum, seu capitulorum sede vacante commissarios, pecuniam illicitè extorquentes, aut scienter Ecclesiarum bona ob clericorum delictum fisco etiã Ecclesiæ applicare attentantes.

CAP. IIII.

Bonorũ

30 Bonorum Ecclesiasticorum dilapidatores & sede vacante priuilegijs Ecclesiasticis abutentes excommunicantur.

INQUISITORIBVS & tam ipsorum quàm Episcoporum, quàm capitulorum sede vacante super hoc deputatis commissarijs districtius iniungimus, ne pretextu officij inquisitionis quibusuis modis illicitis ab aliquibus pecuniam extorqueant, nec scienter attentent Ecclesiarum bona ob clericorum delictum, prædicti occasione officij fisco etiam Ecclesiæ applicare. Quod si secus in his vel eorum altero fecerint, excommunicationis sententiæ eos subiacerere decernimus ipso facto. A qua non possint absolui (præterquàm in mortis articulo) donec illis à quibus extorserint, plenè satisfecerint de pecunia sic extorta; nullis priuilegijs factis aut remissionibus super hoc valituris. Clemen. de hæreticis. capit. nolentes, in cle.

CAnonis istius materia partim quasi rapina, & partim sacrilegium est. Et quò ad personas duo genera personarum ligantur. Primum est inquisitorum. Secundum, commissariorum quorumcunque: siue sint commissarij inquisitoris, siue Episcopi, siue capituli sede vacante. Quò ad actiones explicantur duæ. Prima est extorsio pecuniæ à quocunque modis illicitis pretextu officij inquisitionis. Secunda est applicatio scienter bonorum Ecclesiæ ad fisco etiam Ecclesiæ ob delictum clerici, pretextu similiter dicti officij. Vbi discernerere potes, quòd prima actio tribus contenta est conditionibus. Secunda autem exigit quinque conditiones: vt patet computando illas. Nota hinc, quòd appellatiõe commissariorum in proposito veniunt etiam vicarij: quoniam vicarij commissarios agunt. Appellatiõe quoque pecuniæ venit omne quòd pecuniæ vicem supplet: vt frumentum, vinum,

Excommunicatio.

num, & huiusmodi quæ pecunia mensurantur. Et est excommunicatio ista Episcopalis post plenam satisfactionem, & nõ aliter nisi in mortis articulo.

In suspectos de hæresi Fratricellos, Bisochos siue Beghinos. &c.

CAP. V.

✠ Suspectus de hæresi tribus concurrentibus excommunicationem incurrit.

FRATRICELLIS, seu fratribus de paupere vita, aut Bisochis siue Beghinis, & alijs quibuscunq; sub pœna excommunicationis (quam eos, si secus fecerint, incurrit volum⁹ ipso facto) iniungimus expresse, ne statum siue sectam huiusmodi ab ipsis assumptum sectentur ulterius, vel ipsum de nouo assumere quoquomodo præsumant.

Episcopos quoque & eorum superiores & etiam alios Prælatos quoscunque, qui

prædictis personis vel alijs ritum viuendi & habitum supradictos præter speciale Apostolicæ sedis auctoritatem deinceps concesserint, prædictæ excommunicationis pœnæ ipso iure decernimus subiacere. Ioan. xxij. in extra. ca. sancta Romana.

CAnonis istius materia, est suspecta de hæresi secta Fratricellorum. & cetera. Quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones tres explicantur. Prima est, perseuerare in illa secta. Secunda est, assumere dictæ sectæ ritum. Tertia est, concedere ritum & habitum huiusmodi. Et hæc tertia actio limitatur ad Episcopos & eorum superiores & alios Prælatos quoscunq; ita q̄ tam perseuerantes, quàm de nouo assumptentes, quã Prælati confedentes sunt ipso facto excommunicati. Et est Episcopalis absolutio. Et nota quòd ex hac Extrauaganti non habetur, quæ dicitur excommunicatio cõtra inueniētes nouum ordinem, habitum. &c. quoniam (vt patet

patet intuenti) ista excommunicatio non excedit sectam, ritum, habitumq; particularem scilicet Fratricellorum.

In mulieres statum Beghinatus assumptum sectantes, vel ipsum de nouo assumentes: ac religiosos quoquomodo eas admittentes, dantes in hoc auxilium consilium, vel fauorem.

CAP. VI.

✠ Beghinarū status suspectus tribus medijs excommunicationi subiacet.

SACRO APPROBANTE Concilio statum Beghinarum perpetuò prohibendum ducimus, & a dei Ecclesia penitus abolendum, eisdem & alijs mulieribus quibuscunq; sub pœna excommunicationis (quã contrarium facientes incurere volumus ipso facto) iniungentes expressè, ne statum huiusmodi dudum fortè ab ipsis assumptum se-

stentur vltcrius, vel ipsum aliquatenus de nouo assumant. Religiosis verò per quos eedem mulieres in huiusmodi statu Beghinali foueri, & ad ipsum suscipiendum duci dicuntur, sub simili excommunicationis pœna (quam eo ipso si secus egerint, se nouerint incurfuros) districtius inhibemus, ne mulieres aliquas prædictum statum assumptum sectantes, vel de nouo assumentes, quoquomodo admittant, præbentes super hoc auxilium, consilium, vel fauorem. de relig. do. c. j.

CAnonis istius materia est suspectus status Beghinarum. Quantum ad personas, duo genera comprehenduntur: scilicet mulieres & religiosi. Quantum ad actiones verò tria genera. Primum est, sectari vltcrius huiusmodi statum assumptum. Secundum est, de nouo dictum statum assumere. Et hæc duo respiciunt mulieres. Tertium autem quod respicit religiosos, est

Excommunicatio.

fos, est præbere vllō modo auxilium, consilium, vel fauorem super dicto statu se-ctando vel assumendo. Ad-uerte deinde appellatione Beghinarum nō venire mu-lieres deuotas, quæ alicubi Bisochæ vocantur: quæ in domibus paternis demissæ, à nuptijs abstinent, nullam-que regulam profitentur, nulliq; modo viuēdi se ad-stringunt, sed Deo famulari in sua puritate malut, prout Spiritussanctus illas inspi-rauerit. Sed Beghinæ, quæ hîc excommunicantur, sunt aut infideles, de quibus lo-quitur Cle. ad nostrum. de hæreticis. aut sunt suspectæ de fide: vt in hac Decretali insinuatur. Et est Episcopa-lis.

CONTRA schismaticos.

Impertinaciter se ab obe-dientia Ro. Pont. subtrahen-tes, seu quomodolibet recede-re præsumentes, &c.

CAP. VII.

✠ Romanae curiæ inobe-dientes vinculum ex-communicationis in-dubitanter incurrunt.

EXcommunicamus & a-nathematizamus om-nes illos, qui in animarum suarum periculum se à no-stra, & Ro. Pötificis pro tem-pore obedientia pertinaci-ter subtrahere, seu quomo-dolibet recedere præsumūt: & qui per se, vel alium, seu alios directè vel indirectè prædicta exequi vel procu-rare, aut in eisdem consiliū, auxilium, vel fauorem præ-stare non verentur. In pro-cessu cœnæ domini.

CAnonis istius materia est schisma. Quò ad psonas, est vniuersalis. Quò ad actiones explicatur duo genera actionum: scilicet principalium & accessoria-rum. Et principales quidem sunt duæ. Prima est subtra-here se pertinaciter ab obe-dientia Ro. Pon. Secūda est, quomodolibet præsumere recedere

recedere ab eadem obedientia. Accessoriae autem valde disperguntur & dilatantur, dum multiplicantur per tot modos, per se vel per alium directè vel indirectè. &c.

Vbi nota, quod aliud est recedere ab obedientia Ro. Ponti. & aliud est transgredi præcepta eiusdem etiam ex contemptu. Nam recedere ab obedientia, est nolle recognoscere ipsum vt superiorem, vt patre spirituale, vt Christi vicarium. & cæ. transgredi autem præcepta ipsius etiam in despectum eius, stat cum recognitione ipsius vt Pontificis, superioris. & cæ. Et propterea in hunc canonem non incidunt contemptores præceptorum, nisi Roma. Pon. nolint recognoscere vt caput totius Ecclesiæ vice Christi. Et est canon iste reseruatus Papæ.

In presumptuose volentes, quòd ordinationes ab Octauiano & Guidone factæ, vel ab ordinatis ab eis, sint ratae. &c.

CAP. VIII.

✠ Ordinationes ab hæresiaris inditas approbantes vel recipientes excömunicationis vinculo innodantur.

ORDINATIONES ab Octauiano & Guidone hæresiaris factas, & ab ordinatis ab eis irritas esse censemus: adiicientes vt qui dignitates ecclesiasticas seu beneficia per dictos schismaticos acceperint, careant impetratis. Alienationes quoq; quæ per eosdem schismaticos seu per laicos factæ sunt de rebus Ecclesiasticis, omni careant firmitate, & ad Ecclesias sine omni onere reuertantur. Si quis autem contraire præsumpserit, excommunicatio ni se nouerit subiacere, extra de schif. c. j.

Canonis istius materia partim est schisma, partim sacrilegium circa alienationem rerum Ecclesiæ. Et quò ad personas, vniuersalis est. Quò ad actiones ponitur vna: quæ

K tamen

Excommunicatio.

tamen multiplicatur iuxta materias. Actio est præsumere contraire contra hoc: scilicet quòd ordinationes sint irritæ, & quòd beneficia accepta non retineantur, & quòd alienatio facta à schismatico vel laico careat firmitate, & quòd sine onere reuertatur ad Ecclesiã: qui enim voluerit, quòd ordinationes sint ratæ, aut quòd beneficia retineantur, aut quòd alienatio sit firma, aut quòd redeat ad Ecclesiam cù onere, excommunicationem incurrit. Episcopalis tamen est secluso schismate.

Nota tamen hic, quòd alienatio de qua hic est sermo, iuxta literæ sonum intelligenda est vt exposuimus, hoc est, de sacrilega alienatione: quoniã alienatio facta à laico, sacrilega est: & litera distinguit à schismaticis laicos. Non damno tamè exponentes laicos nõ qualitercunq;, sed fultor authoritate schismaticorũ. Rationabilis videtur hæc expositio: quia de schismaticis est canon iste: vt per ipsos schis-

maticos, Ecclesiasticos: per laicos verò, innixos illorum auctoritati laicos significet.

In eum qui de tertia parte Cardinalium nominatio ne confisus, Papa sibi nomẽ usurpat, & eos qui ipsum recipiunt: item in eum qui à paucioribus quàm duabus partibus Cardinaliũ electus, nisi maior concordia intercesserit gerit se pro Papa.

CAP. IX.

Prælationis nomen indebitè sibi assumens vel usurpans, & sub illius prætextu falsum seminans, excommunicatus est.

STATVIMVS, VT si fortè inimico homine superseminante zizaniã inter cardinales de substituendo Summo Pont. non poterit esse plena concordia, & duabus partibus cõcordantibus, tertia pars concordare noluerit, aut sibi alium præsumpserit nominare, ille absq;

absq; vlla exceptione ab vniuersali Ecclesia Rom. Ponti. habeatur, qui à duabus partibus fuerit electus & receptus. Si quis autem de tertiæ partis nominatione confusus, sibi nomen Episcopi vsurpauerit: tam ipse q̄ qui eum receperint, excōmunicatiōi subiaceāt. Et infrā. Si à paucioribus quā duabus partibus aliquis fuerit electus ad Apostolatus officium: nisi maior concordia intercesserit, nullatenus assumatur: & prædictæ pœnæ subiaceat, si humiliter noluerit abstinere: extrā de elect. c. licet.

CAnonum istorum materia est schisma aut schismatis initium. Quò ad personas, sunt vniuersales. Quò ad actiones nota duos casus. Primus est, si quis de tertiæ partis Cardinalium nominatione confusus, Papæ sibi nomen vsurpauerit: & tunc tam ipse quā ij qui eum receperint, sunt excommunicati. Secundus est vniuersalis casus, hoc est si à paucioribus quā à dua-

bus partibus Cardinalium electus, nisi maior concordia intercesserit, gerat se pro Papa: tunc enim prædictæ pœnæ subiacet. Et est absolutio secluso schismate Episcopalis.

 Contra manus violentas. no

In eos qui suadente diabolo in clericum vel monachum manus violentas iniiciunt.

CAP. X.

 Manus violentas in clericum iniiciens excommunicatur.

SI QVIS SVADENTE diabolo huius sacrilegij vitium vel crimen incurrit, q̄ in clericū vel monachū manus violentas iniecerit, anathematis vinculo subijciatur. Et nullus Episcoporum præsumat illū absoluerē (nisi mortis vrgente periculo) donec Apostolico conspectui præsentetur, &

Excommunicatio.

eius mandatum suscipiat. In decre. xvij. qō. iij. cap. si quis. & est Innocen. ij.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo manus violenta in clericum iniicitur. Et quō ad personas est vniuersalis. Quō ad actiones vero vna est principalis: scilicet manus violenta in clericum suadente diabolo iniicere. Et est Pappalis. Actiones vero accessoriae (scilicet mandare, dare consilium, auxilium vel fauorem ad huiusmodi manū violentam) ex alijs canonibus habentur: quos breuitatis causa omitto.

Circa hanc excommunicationem punientem sacrilegium manus violentae in clericum vel monachum, nota septem.

Primo, quōd quia manus est organum organorū, appellatione manus violentae venit non solum quaecunq; pertussio, sed etiam pulueris aut aquae iniectio: imō & cōspitio, ac violenta acceptio cuiuscunq; de manu seu persona clerici: insuper

captio, detentio, & carcer. Non autem praecipere exilium aut cōfina intra quae se contineat: quia in illis violenta manus (hoc est exterior violentia) in istis sola praeccepti vis interuenit. Per inferentem quoq; violentiam clerico intellige non solum exequutorē, sed mandantem & dantem ad hoc consilium, auxilium, fauorem, consensum: imō etiam ratum habentem post factū, si nomine suo factum est. Appellatur etiam à iure in proposito consentiens ac faciens, qui quum debeat & manifestē possit, definit obuiare. Et propterea pari poena punitur: quia (iuxta Apostoli sententiam) digni sunt morte non solum qui faciunt, sed & qui consentiunt facientibus. Et quia duplex est genus debentiū: scilicet vel ex officio, vt officiales: (& isti proculdubio ligantur, si manifestē possunt obuiare, & non curant) vel ex casu necessitatis: quo tenemur succumbentē oneri subleuare, quum non sit alter

alter subleuans. Et isti si manifestè possunt, ex interpretatione iuris ligantur: vt patet in ca. quantę. de sen. excommunicatio. Crediderim ego istos tunc tantum ligari, quum ex intentione nolunt obuiare, cognoscentes se absq; periculo ac damno posse obstare: tales enim inexcusabiles sunt à consensu, ex quo necessitatis articulus obligat eos ab obstandum, sicut officiales obligant debitum sui officij.

Nota secūdò, quòd quia violentia distinguitur ab actibus subdolis, fraudulentis & huiusmodi, & rapina distinguitur à furto: ideo licèt manus violenta esset, si quis vi acciperet aliquid quod tenet clericus in manu seu in persona, non tamen esset manus violenta, si quis furto tolleret nummos ex loculo gestato à clerico. Et similiter si quis cingulum quò actualiter cingeretur, furtiuè tolleret, etià si præcisio interueniat: quoniam præcisio illa non violenta sed furtiua est.

Nota tertio, quòd violentia hoc in loco plus denotat quàm significet. Nam licèt significet quod fit in inuitum (quia hoc propriè est violentum) intelligimus tamen per hoc etiam iniuriosam manum: ita quò licèt clericus consentiat vt verberetur: si iniuriosa est verberatio, excommunicatus est verberas. Et hac eadem ratione clericus percutiēs seu verberas seipsum iniuriosè, per se vel alium excommunicatus esset, nò minus quàm si aliū clericū sic percussisset aut percuti procurasset. Et hinc respòdetur quæsito, an monialis procurans abortū potione vel phlebotomia, incidat in hunc canonem? Dicitur enim quòd non incidit: quia manus hæc licèt sit violenta naturæ, nò tamen est violenta personæ consentienti, nec est iniuriosa statui Ecclesiastico.

Nota quartò, quòd manus violenta potest esse sacrilega duplici ratione: vel absolute, vel ex iuris positione. Appellatur autem & est sa-

Excommunicatio

sacrilegiū absolutè, iniqua percussio clerici. Vocatur verò & est sacrilegiū ex iuris positione, clerici merentis mille mortes occisio per sententiā iudicis laici: hoc enim & similia quæ secundum se sunt iusta, & sunt solum mala quia prohibita ex iure positivo, sacrilega quidem sunt, sed ex positivo iure originē trahentia. Et hoc modo sacrilegium est, si monach^o causa correctionis verberatur per laicum, aut necessitate nō vigente per alium clericum vel monachum ab Abbate: vt in capit. vniuersitatis. de senten. excom.

In presenti igitur censura sacrilegiū sumitur vtroque modo: ita quod excommunicationi subiacet manus violenta sacrilega, siue absolute, siue ex iuris positione. Et propterea quicumque zelo iustitiæ laicus homo vel dominus moueatur contra clericum pessimè meritum, non excusatur à sacrilegio manus violentæ: nisi in casu sibi à iure permisso. Per-

mitti autem creditur à iure officialibus laicis capere ac detinere clericum (præsentandū quàm citius suo Prælato) inuentum in crimine patrato vel patrando. Et nihilominus cuiuslibet cuius interest, permittitur reciperare violenter à clerico res furto sublatas vel raptas, antè quàm fur vel latro ad aliam diuertat, hoc est, antè quàm adipiscatur possessionē quasi quietam rerum ablatarū: sicut etiam licitum creditur debitorem clericum fugientem vel fugam parantem detinere præsentandū suo Prælato. In his enim & similibus quum constet sacrilegium non interuenire ex natura facti (quia non ad iniuriam clerici, sed ad iustitiam tenditur) & ex positivo iure non fit prohibitio, non est locus sacrilegio.

Nota quintò casum, in quo manus violenta in clericum verè sacrilega non punitur hac excommunicatione. Et est si clericus turpiter operans cum vxore, matre, filia, vel sorore inuen-

tus percutitur: vt patet in cap. si verò. de senten. excōmu. Percutiens enim ex vin dicta, licet peccet mortaliter, & sacrilegus sit: iure tamen humano compatiēte iusto dolori, impunis euadit. Si tamen dolus interueniat (puta quia vir consentit vt vxor clericum admittat ad hoc, vt percutere eum possit) excommunicatus est percutiendo: quia dolus interueniens compātionem legis tollit.

Nota sextò, manum violentam in clericum non sacrilegum quinq; modis inueniri. Primus est, quum est sacra: vt puta quum correctionis causa ab habente legitimam potestatem legitimè exercetur. Si enim Episcopus per clericum, inferiores verò Prælati per seipsos clericum verberant, detinent autem & capiunt per quoscunq;. Et ad hunc modum spectat verberatio, qua naturalis pater corripit filios clericos, & magister discipulos, & maiores seu seniores Ecclesiæ pueros: & cleri

afficientes eos qui perturbant diuini officij cultū. Et sicut sacra est horum correctio, ita sacrilega efficeretur eorundē actio, si ex odio & iniquitate clericos eisdem verberaret: ac per hoc essent excōmunicati. Secundus est, quum est licita: vt quum quis defendendo se aut sua, aut alios, vim vi repellit cū moderamine inculpatae tutelæ. Nec arctatur licita hæc defensio ad casum, quo inuasus non potest aliter se, aut sua, aut alios saluare: sed rationabiliter extenditur etiam ad casum, in quo tamē vituperabiliter fugiēdo posset se saluare: quia nō tenetur ignominiosam fugā pati laicus à clerico inuasore, sed potest suū saluando honorem sicut & cæteras res, vim vi repellere. Non intelligas tamē licere ei propter hoc acceptare duellū à clerico prouocante illū: quia aliud est velle pugnare, & aliud se & sua tuendo, cōtra clericum nō minis, sed facto inuadentem pugnare. Et ad hanc licitam defensionē

Excommunicatio.

reducuntur superius dicta in tertio notabili de captio-
ne licita, quonia in defesio-
nem iustitię fiunt. Et quum
nō minus castitatem q̄ reli-
qua bona tueri debeamus,
si mulier aut puer impeta-
tur de turpitudine à cleri-
co, & pro euadendo mole-
stiam, non verbo sed factō
inuadētis, percutit aut mor-
det (quia nec fugere licet,
clamare potest, aut infamiā
putat) nullam incurrit cen-
suram: quia defensio cū mo-
deratione inculpatę tutelę,
tali sexui seu ætati videtur.
Et si excessus interueniret,
exemptus est à canone, qui
excusat patrem, maritū, fra-
trem & filium, vt prædictū
est. Et multò magis excusat
agentem pro persona pro-
pria in materia turpitudi-
nis iniuriosę. Si enim licet
mihi impunè percutere in-
iuriantem mihi in turpitu-
dine meorum, multò magis
impunis sum percutiens in-
iuriantem mihi in turpitu-
dine proprię personę. Et sicut
sufficit ibi inchoatio actus,
ita hęc: qui enim attentat

violare, iam turpem actum
inchoat. Tertius est, quum
manus violenta est imper-
fecta ex defectu deliberatio-
nis: vt contingit in primis
motibus. Si quis enim absq;
deliberatione ex subita pas-
sione manum in clericum
inijcit, ita quòd aduertens
quid facit, retrahit manum,
non est excommunicatus:
quia manus violenta, nō est
perfectè actus humanus: ac
per hoc nō est sacrilega nisi
imperfectè: sicut primus mo-
tus adulterij est adulteriū.
Excommunicatio autē hęc
præsupponit sacrilegiū sim-
pliciter, & non secundum
quid tantum, quale est hoc.
Et ad hunc modum redu-
cuntur percussiones tam de-
fensiuę quàm correctiuę,
quando modicum excessi-
uę sunt: quia non ex deli-
beratione fit excessus ille,
sed quasi ex impercepta pas-
sione impellente. Quartus
est, quum violenta manus
est imperfecta ex defectu
exterioris actus: puta quia
tam leuis ac leuiter iniecta
est, vt pro nulla habenda
fit, &

fit, & vt vnico verbo dicatur, quando manus violenta est ita leuis, vt si esset in laicum, non cōstitueret peccatum mortale: propter hoc quod est in clericum, non subiacet huic excommunicationi. Et ratio est, quia nō est sacrilegium: canon autē iste expressē supponit sacrilegium secundum completam sacrilegij rationem, & non secundum quid: quale est veniale sacrilegium, vt sic liceat loqui. Quintus est: quum manus violenta est imperfecta ex defectu formæ, hoc est intētionis: quia scilicet non per se intenditur, siue quia violentia non intenditur: vt quum quis castigando clericum, modū excedit ex imprudentia, putans se non excedere: siue quia non intenditur quod fit in clericum: vt quum ex ignorantia clericus percutitur aut capitur: quoniam per se loquendo non incurritur sacrilegium nisi sub intentione cadat. Et hoc intellige, nisi ignorantia culpabilis reducat actū in na-

turam suæ formæ: vt quia debuit & potuit scire, nec curauit scire. Et ad hunc modum reducuntur casus omnes, in quibus non formaliter sed materialiter tantū manus violenta in clericum iniicitur: vt contingit officiali Principis arcenti turbam, in qua sunt clerici. Ad hunc etiam modum reducuntur casus, quibus absque animo iniuriandi violentia rationabiliter infertur clerico: vt si quis fugiens persequentes, clericum ex caballo necessario fugienti tollat vt velociter se saluet: sicut enim non est reus rapinæ equi, ita nec violentiæ sacrilegæ: quia non animo iniuriandi, sed necessitate seipsū saluandi totum fit: in casu, in quo si lex viua adesset, cessare se diceret. Et simile est, si in casu defensionis, occurrentem gladium de latere clerici tolleret vt posset se tueri. Et sic de similibus.

Nota septimò, appellatio ne clerici seu monachi venire non solū omnes habentes primam tonsuram, & om-

Excommunicatio.

nes vtsiusq; sexus professos aliquam approbatam religionem, sed etiam earundē religionem nouitios & conuersos, hoc est qui se & sua, mutato habitu, alicui religioni dedicauerunt perpetuò. Et hoc intellige, nisi sint priuilegio clericali priuati: vt sunt degradati: & secundum quosdam hæretici & bigami: & coniugati sine habitu & tonsura: & apostatæ seu enormitatibus sæuis vacantes &c. Tertianorum autem genus (qui scilicet vocantur de tertio habitu alicuius religionis) ex hoc solo quòd sunt tertiani, non gaudēt hoc priuilegio: quia nec sunt religiosi (quū non habeant solēnem professionem, qua religiosi à non religiosis distinguuntur) nec conuersi religionis, nec nouitij religionum, nec clerici. In iure autem quatuor hæc genera tantum ponuntur, vt patet intuenti.

Demum circa calcem huius canonis, vbi reseruatur Papæ absolutio ab hac censura, scito tria exceptionum

geneta habere hīc locum. Primam, ex qualitate facti. Secundum, ex qualitate personarum. Tertium, ex accidente impedimēto. Ex qualitate quidem facti, nam tripliciter inuenitur manus hæc violenta. Quandoque enim est iniuria leuis, quandoque grauis, quandoque enormis. Et si est leuis, potest Episcopus absoluere: si grauis vel enormis, Papæ vel Legato de latere reseruetur regulariter absolutio. Discernere autem & iudicare leuem, vel grauem aut enormem, ad iudicem (hoc est Episcopum) pertinet. Et de enormi iniuria, ex iure canonico manifestū est multipliciter inueniri.

Primò, ex magnitudine facti: vt si peruentum est ad mutilationem membri, aut sanguinis effusionem (quæ abundantiam significare videtur) aut graue vulnus.

Secundò, ex persona læsa: vt si in Episcopum, aut Abbatem.

Tertiò, ex persona lædente: vt si laicus officialis auctoritatiuè

ritatiuè percutiat clericum. Quarto, ex scandalo: vt si monachus percutiat clericum secularem: quod ponderabis. Ex iure verò ciuili & doctoribus superadditis, ex persona læsa, si sacerdos indutus sacris vestibus percutiatur. Et ex irreuerentia vt si in conspectu Prælati percussio fiat. Ex hoc loco: vt si in Ecclesia vel in platea. Ex hoc loco vulneris: puta si vulneratus in oculo Et ex notorio, & specialiter temporis: puta magnæ festiuitatis. Ex qualitate verò personarum; nam puerorū intra pubertatis annos excessus quicumque commissus, & mulierum, potest ab Episcopo semper absolui, etiam si pueri post pubertatem absolutionem petant. Similiter religiosi in claustro se inuicem percutientes, & ad religionem transeuntes, nisi difficilis & enormis fuerit excessus: vt mutilatio, aut effusio sanguinis: aut in Episcopum vel Abbatem fuerit. capit. quum illorum. de sententia

excommunicationis. Qui etiam sui iuris non sunt (quales sunt serui, & filij familias, & huiusmodi) absolui possunt ab Episcopis in duobus casibus. Primus est, si deliquerint in fraudē: hoc est vt subtrahant se ab obsequio debito dominis, veniendo ad sedem Apostolicam. Secundus est, si ipsi domini sine culpa sua graue damnum propter hoc incurrant: nisi excessus sit tam grauis & enormis, vt propter vitandum scandalum & tollendum exemplū aliorum, debeant ad sedem Apostolicam destinari. Ex interueniente demū impedimento absolui in primis possunt p̄ quocunq; excessu omnes in mortis articulo constituti. Infirmi quoque seu valedudinarij quacunque corporis impotentia impediti, & senes impotentes accedere, & similiter qui ob inimicitias quas habent, aut ob inopiā quam patiuntur, nō possunt accedere, & demum quocunq; canonico impedimento retrahātur, vt nec ad sedem

Excommunicatio.

sedem Apostolicā, nec eius Legatum ire possint, absolui possunt ab Episcopis, seruata duplici moderatione. Prima est vt satisfaciat clericis iniuriam passis. Secūda est, vt iurent quod cessante temporali impedimēto, presentabunt se Apostolicæ sedi, parituri illius mandato. De nobilitatis autē magna potentia disponit ius, quod talium dominorum ac delictorum excessus, significandus est anteq̃ absoluat, sedi Apostolicæ: & secundū illius consilium postea fiat absolutio: nisi periculum sit in mora: tunc enim iuxta impedimentorum canonicorum rationem agendum esset.

In sequentes Cardinales, vel manus violentas in eos iniicientes. Item in dominos temporales constitutionem cap. felicis. lib. 6. contra præsumptores præfatos seruari non facientes.

CAP. XI.

¶ Prelatos Ecclesiasticos hostiliter insequentes anathematis vinculo innodantur.

SI quis in hoc sacrilegii genus irreperit, quod sanctæ Ro. Ecclesiæ Cardinales hostiliter fuerit insequutus, vel percusserit aut ceperit, vel socius fuerit facientis, aut fieri mandauerit, aut factum habuerit ratum, aut consilium dederit vel fauorem, aut postea receptauerit vel defensauerit scienter eundem, sicut criminis læsæ maiestatis reus, perpetuo sit infamis. Et infra. Ex insequutione prædicta, sicut ex iniectiōe manuum violenta, ipso facto sententiam excommunicationis quis incurrat, tam ipse insequutor, quàm alij supradicti tanti mali participes. Nec ab alio quàm à Ro. Pont. possit beneficium absolutionis obtinere, nisi in articulo mortis. Et infra. Si Princeps, Senator, Cōsul, Potestas, vel alius dominus siue rector, contra præsumptores prædictos presentis

sentis constitutionis tenorē non fecerit obseruari: tam ipse quam officialis eius intra mensem postquam res ad eorum notitiam venerit, eo ipso sententiam excommunicationis incurrant. Bonifacius extra de pœ. ca. felicis. lib. vi.

Materia istius canonis est sacrilegium insequutionis & manus violetæ in Cardinales sanctæ Ro. Ecclesiæ. Quo ad personas, canon est vniuersalis. Quo ad actiones, comprehendit decem actiones: scilicet insequi, percutere, capere, sociare facientem, mandare, ratū habere, consulere, fauere receptare, defensare scienter: ita quod quicquid horum aliquis commiserit, est excommunicatus. Et reseruat ab solutio Papæ. In secundo autem canonē si Princeps &c. materia est omisio seruandi dictam constitutionem, tanquam quasi probans sacrilegium factum. Personæ vero excommunicatæ sunt septem: scilicet Princeps, Se-

nator, consul, potestas, alius dominus, rector, & eius officiales, Actio quæ excommunicationi subijcitur, est vna: scilicet non facere seruari dictam constitutionem intra mensem à die notitię computandum. Et est excommunicationis huius absolutio Episcopalis.

In iniuriosè Pontificem percutientes, capientes, vel bannientes.

CAP. XII.

Episcopum iniuriosè tractates, aut iniurian- tibus opem præstantes, tanquam sacrilegi vinculum excommunicationis incidunt.

SI quis suadente diabolo in hoc sacrilegii genus proruperit, quod quanuis iniuriosè vel temerè Pontificem percusserit, aut ceperit, banniuerit, vel hoc fieri mādauerit, aut facta ab alijs rata habuerit, vel socius in his fuerit facientis, aut consilium in his dederit vel fauorem,

Excommunicatio.

uorem, seu scienter defen-
uerit eundem: in illis casi-
bus de prædictis, in quibus
excommunicatione per iam
editos canones non subiret,
fit huius nostræ constitutio-
nis auctoritate anathematis
mucrone percussus: ac non
queat nisi per summū Pon-
tificem (præterquā in mor-
tis articulo absolui, &c.

Potestas verò, consiliarij,
balliui, scabini, aduocati, re-
ctores, consules & officiales
ciuitatis, quæ in Episcopum
suum commiserit aliquid
prædictorum, in præmissis
culpabiles existentes, simili-
ter excommunicationis sen-
tentia (à qua non nisi vt
præmittitur, valeant bene-
ficiū absolutionis obtine-
re) sint subiecti. Cle. extrà
de pœniten. capit. si quis.
in Cle.

CAnones duo simul hîc
ponuntur: & vtriusq;
materia est sacrilegium in
Episcopum. Et primus qui-
dem quò ad personas, vni-
uersalis est. Quò ad actio-
nes verò, cõprehendit duo

genera actionum, scilicet
principalium & accessoria-
rum. Et principales quidem
sunt tres, scilicet percutere,
capere, vel bannire Episco-
pum quemcunq;. Actiones
verò accessoriæ sunt sex: sci-
licet mandare, ratificare, so-
ciare, consulere, fauere, vel
scienter defendere.

Secundus autem canon
specialiter loquens de hoc
sacrilegio perpetrato à ciui-
tate (quæ non excõmunicatur:
quia vniuersitas non
excõmunicatur) particu-
laris est quò ad personas:
pro quanto septem genera
officialium: & octauo gene-
rali nomine omnes illius of-
ficiales excõmunicat. Sed
quò ad actiones extensissi-
mus est: pro quanto culpam
omnem circa hoc sacrilegiū
comprehēdit. Et est vtriuf-
que absolutio Papalis. Ad-
uerte hîc, quòd appellatio-
ne Pontificis seu Episcopi
non venit nisi consecratus
Episcopus: quia electus &
non consecratus, non est
Episcopus, licet sit admini-
strator & Episcopus electus.
Et scito

Et scito quòd præter hos canones, ad idem extat alius in cœna domini, dicens. Excommunicamus & anathematizamus omnes temerè mutilantes, vulnerantes, interficientes, capientes, incarcerantes, & detinentes Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos, eorumq; mandatores. Vbi videre potes canonem vniuersalem quò ad personas, & comprehendentem actiones sex principales, & vnã accessoriam, scilicet mandare. Et est Papalis, sicut cœterę in cœna domini.

In sacrilegos ad urbē Romanam pergentes, inuadentes.

CAP. XIII.

✠ Romipetas qualitercunq; mutilantes vel persequentes, excommunicantur.

EXCOMMVNICAMUS & anathematizamus omnes mutilantes, vulnerantes, & interficientes, seu capientes & detinentes, seu deprædantes & Romipe-

tas & peregrinos ad urbem causa deuotionis seu peregrinationis accedentes, & in ea morantes, vel recedentes ab ipsa: & in his dantes auxilium, consilium, vel fauorem. In proces. cœnę dñi.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo inuaduntur ad sanctam urbem pergentes. Et quò ad personas, est vniuersalis. Quò ad actiones, comprehendit sex principales, & tres accessorias. Et principales sunt, mutilare, vulnerare, interficere, capere, detinere, deprædari. Accessoriæ autē sunt, consulere, auxiliari, fauere. Et nota quòd oportet personas ad quas principales actiones terminantur, habere multas condiciones. Prima est in qualitate, quòd sint Romipetę seu peregrinī. Secunda est in causa, quòd causa deuotionis vel peregrinationis. Tertia est in positione, quòd ad urbem accedant, vel in ea morentur, vel inde recedant. Et ex defectu tertię conditionis, si quis

Excommunicatio.

si quis tales percusserit ante quā sint in accessu, aut postquam redierint, non incurrit hunc canonem. Ex defectu verò secundæ conditionis, si quis habitatorem Romæ euntem ex Hispania Romam ut in domum suam vadat, percusserit, non incurrit hunc canonem: quia nec causa deuotionis, nec causa peregrinationis ad urbem accedit. Ex defectu autem primæ conditionis si quis percusserit habitantem Romæ causa deuotionis, non incidit in hunc canonem: quia habitator nō est Romipeta, aut peregrinus moras in vrbe. Inter causam autem deuotionis & peregrinationis nihil interesse video in proposito, nisi quantum ad exteriorem manifestationē: deuotio enim interior est: peregrinatio verò exteriora solita est habere signa. Et vulgariter vocantur peregrini, qui deuotionis causa pergunt. Verum inter Romipetas & peregrinos ad urbem, differentia est, in quantum communius est Romi-

petæ nomen, nam comprehendit etiam Romanum ciuem ad urbem causa deuotionis accedentem.

Et nota, quod canon iste respicit non Papam, non curiam, sed urbem Romam: ita quod si Papa cum curia alibi esset, nihilominus canon iste ligaret offendentes cunctes ad urbem causa deuotionis. Aduerte quoque, quod iste canon mutatus est: quia in processu cænæ domini tempore Martini comprehendebantur etiam peregrini ad Hierusalem. Et est Papalis.

In eos qui ad sedem Apostolicam venientes, & recedentes ab eadem, temeritate propria capiunt, spoliant, & detinent, &c.

CAP. IIII.

✠ Romanam curiam petentes, aut ab ea recedentes sub pœna excommunicationis impedire vel qualitercūque molestare prohibetur.

EXCOM.

EXCOMMVNICA-
mus & anathematiza-
mus omnes illos qui ad sedē
Apostolicam venientes, &
recedentes ab eadem, necnō
omnes illos qui iurisdictionem
ordinariam vel delega-
tam aliquam non habētes,
in eadem curia morantes te-
meritate propria capiunt,
spoliant, & detinent, aut ex
 proposito deliberto verbe-
rare, mutilare, vel interfice-
re præsumunt: & qui talia
fieri faciunt seu mandant.
In proces. cœnæ domini.

CAnonis istius materia
est sacrilegium, quo
offenditur sedes Apostolica
in ijs que sub protectiōe sua
sunt. Et quo ad personas, est
vniuersalis. Quo ad actio-
nes verò cōprehendit actio-
nes principales sex, & duas
accessorias. Et quoniam in
canone isto aliter modificā-
tur primæ tres actiones prin-
cipales, quando terminan-
tur ad venientes vel recedē-
tes, & aliter quando termi-
nantur ad morantes in cu-
ria Romana: ideo aduerte

ex litera differentiā. Et mul-
tiplicando primas tres actio-
nes, dicitur quod capere, spo-
liare vel detinere tam veniē-
tes ad Apostolicam sedem,
quā recedentes ab ea, pri-
mō excommunicantur: de-
inde quod capere, spoliare,
vel detinere propria temeri-
tate (hoc est authoritatiuē)
morantes in curia Apostoli-
ca, excommunicantur. Ter-
tio, quod verberare, mutila-
re, vel interficere ex propo-
sito deliberato tam venien-
tes quā recedentes quā
morantes, excommunican-
tur. Et est Papalis. Sed sunt
hīc aduertenda multa. Pri-
mum, quod non est hīc ser-
mo de Roma, sed de sede &
curia Apostolica: ac per
hoc oportet personas sic of-
fensas ad sedem Apostoli-
cam venire, aut ab illa rece-
dere, aut in illius curia mo-
rari: ita quod non sufficit
morari Romæ vbi est curia,
sed oportet in curia morari.
Secundum est, quod si mo-
rantem in curia quis spoliat
aut detinet, aut capit furti-
uē & per modum raptoris,

L & non

Excommunicatio.

& non authoritatiuè, non incurrit hunc canonem: factus est enim hic canon contra eos qui in curia auctoritatem sibi de facto usurpant. Propterea enim dicitur, qui iurisdictionem ordinariam vel delegatam non habentes propria temeritate &c. Tertium est, quod si quis exorta tunc ira, rixa, controuersia, & breuiter non animo quieto, præmeditatus prorumpit in verberandum aut occidendum curialem in curia, non incurrit hunc canonem: quia non vocatur in proposito ex proposito deliberato facere, qui ex non præmeditatione quieti animi facit: alioquin superfluè apponeretur ex proposito deliberato, si deliberatio sufficiens ad peccatum mortale sufficeret ad hunc canonem incurrendum: commune siquidem est omni excommunicationi subesse peccatum mortale. Et semper hoc subintelligitur, nisi quis adeo insipiat, ut putet aliquem ex actu non deliberato excommunicatum, aut in

hoc solo canone explicatum, quod in cæteris subintelligitur: quod irrationabile est. Quartum est, quod vltimus casus (scilicet de percutientibus morates in curia) scriptus quidem est, & iam per centum annos quotannis promulgatur, & tamè à nullo aduerti aut praticari videtur tam in foro iudiciali, quam pœnitentiæ: nullus siquidem (ni fallor) ex hoc se aut alium reputat excommunicatum. Actiones autè accessoriæ duæ sunt, mandare scilicet, & facere fieri aliquid dictorum: ita quod non solum qui mandato, sed qui alia via quàm mandato facit aliquid horum fieri, excommunicatus est. Et est Papalis.

In sacrilegos, litigantes in Ro. curia quomodolibet offendentes.

CAP. XV.

✠ Litigantes in curia Romana non sunt spoliandi, nec aliquo modo impediendi: & hoc sub pœna excommunicationis.

EXCOM.

EXCOMMVNICA-
mus & anathematiza-
mus omnes illos qui per se
vel alium seu alios, quascun-
que personas Ecclesiasticas
vel seculares ad Roma. cu-
riam super suis causis & ne-
gotijs recurrentes, illaq; in
eadem curia prosequentes
aut procurantes, negotio-
rumq; gestores, aduocatos,
vel procuratores ipsorum,
vel etiam auditores seu iu-
dices super dictis causis seu
negotijs deputatos, occasio-
ne causarum vel negotiorū
huiusmodi verberant, mutilant
vel occidunt, seu bonis
spoliant. Vel qui per se,
vel alium seu alios directē
vel indirectē prædicta ex-
qui vel procurare, aut in
eisdem consilium, auxilium
vel fauorem præstare non
verentur: cuiuscunq; præ-
eminentiæ, dignitatis, & cæ-
tera, fuerint. In proces. cænę
domini.

CAnonis istius materia
est sacrilegium, quo
ex certa speciali causa (scili-
cet litis vel negotij) offen-

duntur qui sub protectio-
ne Apostolicæ sedis sunt. Et
quò ad personas offendētes
est vniuersalis. Quò ad per-
sonas verò offensas, cōtinet
octo genera personarum; scilicet
ad Roma. curiam super
suis causis recurrentes, pro-
sequentes, procurantes, ne-
gotiorum gestores, aduoca-
tos, procuratores, auditores,
iudices. Quò ad actiones au-
tem principales, explicat
quatuor: verberare, mutila-
re, occidere, bonis spoliare.
Oportet tamē actiones istas
non ex quacunq; causa, sed
occasione causarum vel ne-
gotiorum huiusmodi fieri, si
incurrēda est canonis hu-
ius censura. Quò ad actio-
nes verò accessorias, multi-
plicatur valde, vt patet intu-
enti. Et est Papalis.

*In eum qui quempiam
Christianorum per assassi-
nos interfecerit, vel interfi-
ci mandauerit, aut eos rece-
ptauerit, defenderit, vel oc-
cultauerit.*

CAP. XVI.

L 2 Chri-

Excommunicatio.

✠ Christianum per assassinum interficere, aut interficiendum curare peccatum est excommunicationis puniendum sententia.

 STATVIMVS, vt qui cunque princeps, praelatus, seu quauis alia Ecclesiastica secularisve persona quempiam Christianorum per assassinos interfecerit vel interfici mandauerit (quamuis mors forsitan ex hoc non sequatur) aut eos non receptauerit, defenderit, vel occultauerit, excommunicationis sententiam, & depositionis a dignitate, ordine, honore, officio, & beneficio, incurrat ipso facto. Innocentius. de homicidio. capit. pro humani. lib. yj.

CAnonis istius materia est homicidium, non qualecunque, sed sacrilegum, conditus est enim contra quandam sacrilegam viam occidendi Christianos. Et quò ad personas, est vniuersalis. Quò ad actiones verò,

comprehendit quinque actiones: prima est, Christianum per assassinos interficere: secunda est mandare, etiam si non sequatur effectus: tertia est, eos assassinos receptare: quarta est, eos defendere: quinta est, eos occultare.

Vbi primò nota, quòd assassini non dicuntur hic qui vulgariter vocantur assassini: sed quaedam specialis gens infidelis (vt litera innuit) habens suum dominum, quae hodie ignota videtur. Deinde aduerte quòd in hoc canone mandati actio non punitur vt accessoria, sed vt principalis: & propterea punitur etiam si effectus non sequatur: & simile est de alijs tribus actionibus sequentibus: ita quòd receptatores, defensores, occultatores assassinorum etiam si non occiderint aut occisuri sint Christianum, sunt excommunicati: quia sic ius disponit. Et est Episcopalis,

In sacrilegos Ecclesiae Romanae terras offendentes.

CAP.

CAP. XVII.

Terras & possessiones Ecclesiæ Romanæ impugnantēs excommunicantur.

alias ciuitates, terras & loca vel iura ad ipsam Ro. Ecclesiam spectantia & adhærentia, ac fautores & defensores eorum: seu in his dantes auxilium, consiliū, vel fauorē. In processu cœnæ dñi.

EXCOMMVNICAMUS & anathematizamus omnes illos, qui per se vel alium seu alios directè vel indirectè sub quocunq; titulo vel colore occupant, detinent, vel hostiliter destruunt seu inuadunt, aut occupare, detinere vel destruere, aut inuadere hostiliter præsumunt in totum vel in partem, aliam urbem, regna Siciliæ seu Trinacis, insulas Sardinia & Corsica, terram citra Pharum, patrimonium beati Petri in Tuscia, ducatum Spoletanū, comitatum Venayfinum, Sabiniensem, Marchia Anthonitana, Massa, Trebaria, Romandiola, Capanic, & maritimæ prouincias, ac terras specialis cōmissionis Arnulforū ciuitatesq; nostras, Bononiam, Ferrariā, Beneuentum, Perusiā, Auinionē, ciuitatem castelli, Tudertum, &

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenduntur terræ Ecclesiæ Romanæ. Et quò ad personas, est vniuersalis. Quo ad actiones verò principales, numerat quatuor: scilicet occupare, detinere, hostiliter destruere seu inuadere, tam in presenti quā in futuro. Et modificatur dictæ actiones multipliciter: scilicet per se vel alium, & directè uel indirectè: & excluduntur colores &c. Accessoriæ autem sunt, fauere, defendere, cōsulere. Quæ autē sint terræ & loca Ecclesia Ro. in litera explicatur. Et est Papalis.

Aduerte hic, quod quum in terris Ecclesiæ contingit, q̄ pars existens extrā armata manu volens intrare, inuadit ciuitatē non vt subtrahat eam Ecclesiæ, sed vt ipsa

Excommunicatio.

pars ibi regnet eo modo quo partes istæ regnare consueuerunt, canonem istum incurrit: quia terram Ecclesiæ in parte saltem hostiliter inuadit sub colore manendi in domo sua. Imò (vt à cõmuniter accidentibus patet) huiusmodi inuasio tēdit ad subtrahendum Ecclesiæ Romanæ terram quò ad liberum regimen. Romana siquidem Ecclesia in terris vbi factio regnat, titolare dominium potius habet, q̃ cum esse&u.

In latrones maritimos.

CAP. XVIII.

✠ Piratæ & cursores aut prædones maritimi anathematizantur.

EXCOMMUNICAMUS & anathematizamus omnes piratas, cursarios, latrunculos maritimos: & illos præcipuè, qui mare nostrum à monte Argentario vsq; ad Tarracinam discurrere, & nauigantes in illos deprædari, mutilare, interficere, ac reb⁹ & bonis suis

spoliare præsumpserunt hætenus & præsumūt: ac omnes receptatores eorundem: & eis auxilium dantes, conlium, vel fauorē. In processu cœnæ domini.

Canonis istius materia est latrociniū maritimum. Et quò ad personas, vnum genus personarū nominatur diuersis nominibus. Nam pirate iidem sunt, qui vulgariter corsarij appellantur: latrunculi quoque marini, parui pirate sunt. Totum ergo genus piratarum excommunicatur, & præcipuè intra mare Ecclesiæ Romanæ discurrentium. Actiones principales sunt quinque: deprædari, mutilare, interficere, bonis suis spoliare, & receptare eosdē. Accessoriæ autem sunt tres, consulere, auxiliari, fauere. Et est Papalis.

In sacrilegos sedem Apostolicam in suis victualibus offendentes.

CAP. XIX.

Victua.

✠ Victualia vel alia Romanæ curiæ necessaria sollicitantes, non sunt sub anathematis pœna impediendi,

EXCOMMVNICA mus & anathematizamus omnes impediētes seu inuadētes victualia seu alia ad vsum Romanæ curiæ necessaria adducētes: vel qui ne ad Romanam curiam ipsa adducantur vel deferantur, impediunt seu perturbant: & qui talia fieri faciunt vel defendunt: cuiuscunque fuerint ordinis, præ eminentiæ &c. In processu cœnæ domini.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offendit sedes Apostolica in suis victualibus. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones principales, sunt quatuor: sed distinctæ in duas combinationes propter diuersitatem terminorum. Nam prima combinatio est impedire vel inuadere homines ad ducentes

victualia vel alia necessaria ad vsum Romanæ curiæ. Secunda verò combinatio, est impedire vel perturbare, ne prædicta adducantur ad curiam: ita quòd primò prouidetur hominibus adducētib: secundò, rebus adducēdis: Quò ad actiones verò accessorias, ponuntur duæ actiones: scilicet defendere, vel facere fieri talia: quanuis errore scriptorum ly fieri, omissum sit in textu etiam plumbato. Et est Papalis.

✠ Aduerte hîc, quòd quum ex voluntate & proposito maleficia distinguantur: si quis nò gratia impediēdi vel perturbādi ea quæ sunt ad curiam, sed consulēdi propriæ patrie commoditati, iahibeat ne quis extrahat de patria fruges &c. quānis inde sequatur, quòd nò possunt deferri ad curiam Romanam propterea incidit in hūc canonem. Similiter si quis tempore pestis in curia, iahibet suis ne quis vadat Romam reuersurus & cęte. non incidit in hūc canonē:

Excommunicatio.

& sic de similibus: quia nō per se agitur contra curiam, sed pro necessitate, pro fanitate patrię, & huiusmodi per se agitur, licet per accidens redundet in damnū curię. sed pœnæ ac censure intelligendæ sunt penes id quod est per se, & non penes id quod est per accidens.

In sacrilegos Christianum principatum offendentes, opem ferendo inimicis crucis Christi.

CAP. XX.

♣ Sarracenis arma vel alia Christianitati noticitura deferentes excommunicantur.

EXCOMMVNICAMUS & anathematizamus illos, qui contra Christum & populum Christianum, Sarracenis arma, ferrum, & lignamina deferunt galearum: eos etiam qui galeas eis vendunt vel naues: qui que in piraticis Sarracenorū nauibus curam vel gubernationem exercent,

aut machinis, aut quibuslibet alijs aliquod eis impendunt consilium vel auxiliū in dispendium terræ sanctę, Ipsosq; rerum suarum priuatione multari, & capientium seruos fore censemus: præcipientes, vt per omnes vrbes maritimas in diebus dominicis & festiuis huiusmodi sententia publicè innouetur. Et talibus gremium non aperiatur Ecclesię, nisi totum quod ex commercio tam damnato perceperint, & tantūdem de suo, in subsidium terræ sanctę transferant. Et infra. Quod si fortè soluēdo nō fuerint, sic aliās reatus talium castigetur, & in pœna ipsorum alijs interdicator audacia similia præsumendi. Inno. in conci. generali. extra de Iudæis capi. ad liberandum.

GAnonis istius materia est sacrilegium contra Christianum principatum commissum, opem ferendo inimicis crucis Christi. Et multis in locis repetitus diuersi modè inuenitur: & in iure, & in

& in Extrauagantibus, & in processu qui fit in cœna domini.

Vt autem clarè percipiatur quid, quando, & ubi prohibitum sit, distingue tempora & loca. Et scito, quòd secundum omne tempus, & secundum omnem locum infidelium, excommunicati sunt deferètes equos, arma, ferrum, lignamina, & alia prohibita, quibus Christianos impugnant: vt patet in cœna domini: vbi sic dicitur, Excomunicatus & anathematizamus omnes illos, qui equos, arma, ferrum, lignamina, & alia prohibita deferunt Sarracenis, Turcis, & alijs Christi nominis inimicis, quibus Christianos impugnant. Tempore verò guerræ excommunicati sunt deferètes etiã quodcumq; mercimonium: vt patet in cap. quod olim. de Iudæis & Sarrace. Et omni rursus tempore deferentes etiã victualia & quæcumq; mercimonia in Alexandriam, vel alia loca Sarracenorum terræ Aegypti, excommuni-

cati sunt: vt patet in Extrauag. cle. v. multa mentis. posita inter communes Extrauagantes, in titu. de Iudæis & Sarracc. Et tam hæc tertia quàm prima excommunicatio referuatur Papæ. Secunda autè quatenus ab vtraq; harum separatur, ab Episcopo absolui potest. Aduerte deinde, quòd appellatione armorum veniunt non solum offensiuæ, sed defensiua, ex quacunque materia sint. Per ferrum autem & lignamina, præcipuam materiam intellige armorum, & galearum, ac nauium. Et per alia prohibita, accipe non solum naues & galeas ipsas, sed quascunq; secundarias proprias materias armorum, galearum, nauium: vt sunt fartia, vela galearum: & breuiter quæcumq; ad hoc sunt vt ex eis Christiani impugnentur: sic enim processus cœnæ domini explicat. Victualia autem & communis vsus merces (vt panni linei vellanei, & alia huiusmodi) nõ veniunt appellatione prohibitorum: vt latissimè patet

Excommunicatio.

ex eo quòd in dicta Extrana-
 gante postquam dictum
 est, ferrum, equos, arma, &
 alia vetita, subiungitur, nec
 non victualia & mercimo-
 nia. Vnde sequitur, q̄ talis
 excōicatio in canone cœne
 dñi, non extenditur ad de-
 ferentes victualia & cōmu-
 nes merces ad infideles. Et
 hęc bene nota. Vnde has om-
 nes merces deferentes non
 sunt excommunicati, nisi
 tempore guerra, aut nisi in
 Alexandriam, vel partes Ae-
 gypti deferant: quum excō-
 municatio contra illos non
 inueniatur, nisi vt dictum
 est. Et quilibet canon est
 vniuersalis quò ad perso-
 nas. Sed quò ad actiones
 distant: quia in hoc canone
 explicantur quinque actio-
 nes. Prima est deferre: se-
 cunda vendere: tertia curā
 exercere: quarta consulere:
 quinta auxiliari: vt patet in
 textu. In canone verò cœne
 domini sola vna actio po-
 nitur: scilicet deferre. Et est
 non solum Papalis, sed pœ-
 nalis absolutio: vt in iure
 recitato vides.

6325

*In effractores locorum
 sacrorum.*

CAP. XXI.

✱ Loci sacri fractor seu
 spoliator pœnam ex-
 communicationis in-
 currit.

MEMORATOS
 sacrilegos (qui scili-
 cet confregerant violenter
 quasdam ecclesias, & expo-
 liauerāt) excommunicatos
 nuncietis: & faciatis sicut
 excōmunicatos arctius cui-
 tari, donec passus iniuriam
 congruè satisfaciant, & dam-
 na data resarciant, & cum
 literis vestris rei veritatem
 continentibus Apostolico
 se conspectui representent
 extra de sent. excommuni.
 conquesti.

CAnonis istius materia
 est sacrilegium, quo
 frangitur Ecclesia & spolia-
 tur, Et quò ad personas vni-
 uersalis est. Quò ad actio-
 nes verò cōprehendit duas
 simul: scilicet frangere &
 expoliare. Vbi nota primo,
 duo requiri simul vt sit lo-
 cus canonis: scilicet effractio

nem,

nem, & spoliationem. Et effractio quidem ad templū (siue frangatur paries, siue ianua, siue sera, siue tectum & cęt.) spoliatio autē ad res quę tolluntur, refertur. Et propterea si quis aperiret Ecclesiam & spoliaret, aut frangeret, sed non spoliaret, nō subijceretur huic canoni. Nota secundō, quōd hic canon nullam infert excommunicationē, sed latam supponit, & denunciationem mandat, ac denunciati absolutionem Apostolicę fedi reseruat. Sed vbi lata sit ista sententia quę hic supponitur, non faciliē patet: nisi dicendo quōd canon iste per hęc sua verba interpretatur, quōd ad hunc casum fuisse anathema lata sententię canonem Lucij Papę in decretis. xvij. q. iij. cap. omnes Ecclesię. Indubiē siquidem tenetur huiusmodi Ecclesiarum effractores cum spolio, esse ipso iure excommunicatos ex hoc textu: quia mandantur denunciati excommunicati. non potest enim denunciari excommu-

nicatus, nisi qui iam est excommunicatus. Et est Papalis post denunciationem.

In incendiarios.

CAP. XXII.

➤ Absolutio à peccato incendiarij Papę reseruat.

INCENDIARI I
Lex quo sunt per Ecclesię sententiā publicati, pro absolutionis beneficio ad sedem Apostolicam sunt mittendi. Cle. iij. extrā de senten. excom. c. tua.

CAnonis istius materia est iniuriosum incendiū. Et quō ad personas est vniuersalis. Quō ad actiones vnā solam punit actionem: scilicet iniurios ē incendere, nō qualitercunq; sed post sententiam.

Vbi nota nullā in hoc canone excōicationis sententiā ferri: sed si per Ecclesię (hoc est Prelatorū) sententiā sunt non solū excōicati: sed publicati, tūc absolutio reseruat fedi Apostolicę.

Et

Excommunicatio.

Et quia nō arctat se canon ad incendiarios Ecclesiarū, ideo de quibuscunq; incendiarijs intelligo. Et intelligitur in proposito incendiarius non ab actu incendendi, sed à vitio: qui enim malo studio iacendit domum, fegetem, oliuetū. &c. incendiarij crimen incurrit.

Et scito Excommunicationem contra incendiarios Ecclesiarum latam, nullibi inuentam à me esse, quāuis quæsierim quæ allegantur loca: & propterea nō habeo eos pro excommunicatis. Et si qui fortè fundent excommunicationem hanc super canone qui habetur. xj. q. iij. cap. Canonica. aduertāt primò canonem illum communi esse omnibus violatoribus Ecclesiarum, deinde quòd nō videtur ligare omnes Christi fideles: quia videtur canon nec cōsiliij vniuersalis, nec Pape, sed particularis synodi, scilicet Auriaci. Constat autem huiusmodi canones, præsertim pœnales, nec ex se nec ex Gratiani compilatoris au-

thoritate vim suam extendere ad vniuersas Christi Ecclesias.

In eos qui Christianos naufragātes rebus suis spoliānt.

CAP. XXIII.

Christiani naufragantes non debent spoliari: & hoc sub pœna excommunicationis.

ILLI QUI CHRISTIANOS naufragium patientes spoliānt rebus suis: nisi ablata reddiderint, excommunicationi se nouerint subiacere. Ex Concil. Lateranen. de raproribus. capit. excommunicationi.

CAnonis istius materia est furtum seu rapina bonorum naufragorum. Et quò ad personas vniuersalis est. Quò ad actiones vnā punit, scilicet spoliare bonis patientes naufragium.

Vbi aduerte canonem hunc cōtra iniquam detentionem rerum Christianorum

rum naufragorum, confiderasse duo concurrere in hac iniquitate. Primò acceptio- nem rerum ex naufragio : deinde vsurpationē earun- dem rerum vt propriarum. Et quia primus actus (hoc est accipere huiusmodi res) potest bene & male fieri, & habet speciem boni (quoniam est saluatio rerum perichlitantium) & potest fieri ex pia charitate, ad opē scilicet ferendam dominis rerum illarum : & potest fieri ex auara iniquitate ad appropriandum sibi res illas : ideo non est punitus actus iste acceptio- nis ab hoc canone. Secundus autē actus (qui est detentio rei alienæ inuito domino) quoniam manifestam & inexcusabilem continet iniquitatem, punitus est ab hoc canonæ excō- municationis sententia. Et quia actus iste (scilicet detinere res naufragorum ipsis inuitis) consummatur in omi- sione restitutionis, propterea canon iste non percutit huiusmodi quasi raptores seu fures, nisi quum

venerint ad omisionem re- stitutionis debita. Et quia tempus restituendi determi- natum est ad statim (quia obligat semper & ad semper) ideo statim incurritur hæc excommunicatio quū quis est in mora : hoc est, quum quis potest restituere, & non restituit. Nec est opus monitione : tum quia tempus restitutionis determi- natum est ipso iure, vt dictum est : tum quia falsum est censuras cōtra omit- tentes, exigere monitio- nem : vt patet ex eo quod inquisitores odio vel amo- re. & cæt. omittentes, absq; alia monitione sunt excom- municati: iuxta cap. multo- rum. de hæreti. in Clemen. Et est Epalis.

Aduerte confessor leges aut consuetudines alicubi de confiscatione bonorum naufragorum, esse cor- ruptiones legum & bonorum morū, addentes af- flictiones afflic- tio.

Contra

Excommunicatio.

Contra offendentes Apostolicam sedē.

In Cardinales sede vacante constitutioni de Romani Ponti. præter simoniam faciendâ electione, quouis modo contrauenientes.

CAP. XXIII.

✠ Romani Pötificis electionē præter simoniam impediētes ipso facto pœnam excommunicationis incurrunt.

INHIBEMVS OMNIBUS & singulis sanctæ Ro. Ecclesiæ Cardinalibus qui pro tempore erunt, & eorū sacro collegio: ne Apostolica sede vacante prædictis (scilicet de Rom. Ponti. præter simoniam faciendâ electione) contrauenire, vel cōtra præmissa vel aliquod præmissorum statuere, disponere, ordinare, vel aliquo modo facere seu attentare præsumant, quocunq; exqui

sito colore vel causa, sub excommunicationis latæ sententiæ pœna: quam ipso facto incurrant. Et à qua non nisi per Ro. Ponti. canonicè electum absolui possint, nisi in mortis articulo. Iulius. ij. in Extrauaganti, quum tam diuino. & fuit per Lateranense Conciliū approbata.

CANONIS istius materia est simonia, non quacunq;, sed circa electionem Papæ. Et quò ad personas est particularis: vtpote solos Cardinales cōprehendens. Quò ad actiones verò numerat sex actiones: prima est, conuenire: secunda, statuere: tertia, disponere: quarta, ordinare: quinta, aliquo modo facere: sexta aliquo modo attentare. Et hæc omnia intelliguntur sede vacante: ita quod si Cardinales contra ordinata de Papa præter simoniam electione, contraueniant aut statuunt. &c. sunt excommunicati. Et est Papalis. Vbi nota, quòd licet secundum antiqua iura nō potuisset excipi

cipi contra Papam simonia-
cè electum (quia quantum-
cunq; simoniacus, erat ve-
tus Papa) post hanc tamen
constitutionem Papa simo-
niacè electus non est Papa
in veritate. Et Cardinales
sede vacante iurant se serua-
turos hanc constitutionem.

*In eos qui ab ordinatio-
nibus, sententijs seu manda-
tis Ro. Ponti. ad futurum cō-
cilium appellant: aut fauo-
rem, consilium, auxiliumve
ad hoc præstant. &c.*

CAP. XXV.

Appellantes à senten-
tia, ordinatione vel mā-
dato Summi Pontificis
excommunicantur.

SANE OLIM FERÈ.
Pius Papa. ij. prædeces-
sor noster de fratrum suorū
sanctæ Ro. Ecclesiæ Cardi-
nalianum cunctorumq; Præla-
torum, ac diuini & humani
iuris interpretum curiam
Roma. sequentium in dicta
seu cōgregatione Mantua-

na existentium approbatio-
ne, matura prius & graui
præmissa discussione, & de
eorundem congregatorum
vnanimi consilio & assensu
ac ex certa scientia prouo-
cationes ad futurum consi-
lium efficacissimis & palpa-
bilibus rationibus tanquā
erroneas & detestabiles dā-
nauit: ac sub excommuni-
cationis latæ sententiæ &
interdicti pœnis præcepit,
ne qua persona cuiusuis di-
gnitatis, siue etiam vniuersi-
tatis aut collegium quouis
quæsito colore ab ordina-
tionibus, sententijs, seu man-
datis quibuscunque suis &
successorum suorum, appel-
lationem huiusmodi inter-
ponere audeat: & contra fa-
cientes vna cum fautoribus
suis, & consiliū, auxiliumve
præstantibus (siue tabel-
liones sint, siue testes, siue
aduocati, siue alij quicun-
que) non solum pœnis &
censuris prædictis, sed eti-
am ijs quæ læsæ maiestatis
& hæreticæ prauitatis reis
imponuntur, obnoxios ef-
se statuit. Et infrà. Dictasq;
pœnas

Excommunicatio.

pœnas & earum quamlibet omnes illos ipso facto incur rere volumus (cuiuscunq; conditionis existant, & gradus prærogatiua præfulgeant) qui in senatu, concilijs, parlamentis, congregationibus etiam synodalibus & prouincialibus vel aliâs quomodolibet tacitè vel expressè, voce vel scripto, per se vel alium, cuiuscunq; timoris vel reuerentiæ velamine, vel prætenfa excusatione, & superioris mandato non obstan. decreuerint, consuluerint seu deliberauerint, vel aliorum dicta approbauerint, consilium aut vocem dederint, vt ad futurum vniuersale concilium à nobis vel successoribus nostris Rom. Ponti. cōtra prædictam constitutionem appellare liceat, possit, vel debeat dictas pœnas ad ipsos & eorū quemlibet contrauenientem in præmissis, tenore præsentiu dantes & extendentes & locū habere declarantes omni ambiguitate cessante. Iulius. ij. in Extravag. suscepti regiminis.

CAnonis istius materia est sacrilegium cōtra sedis Apostolicę primatum. Et quò ad personas est vniuersalis, Quò ad actiones verò principales, constitutio Pij ponit vnâ tantum: scilicet appellationē ad futurum concilium àh ordinationibus, sententijs seu mandatis Ro. Pont. sed accessorias ponit tres: fauere, consulere, auxiliari. Extensio autem Iulij addit sex actiones principales: scilicet decernere, consulere, deliberare, approbare aliorum dicta, consilium dare, vocem dare vt ad futurum concilium contra dictam constitutionem Pij appellari liceat, possit, vel debeat. Et quælibet actio multiplicatur per modos, tacitè uel expressè, voce vel scripto, per se vel alium. Vbi nota primò, quòd licet omnes istæ actiones tanquam accessoriæ fuerint excommunicationi subiectæ per constitutionem Pij, non erant tamè per cōstitutionem illam excommunicationi subiectæ tanquam

tanquam principales actiones: & propterea non erant isti dantes cōsiliū aut vocem, verbo vel scripto, excōmunicati, nisi subsequito effectu (hoc est nisi subsequuta principali actione, quæ est appellare ad futurum conciliū) sed per adiunctam extensionem Iulij, quilibet horum est excommunicatus statim vt dat vocem seu consiliū vt possit, liceat, seu debeat appellari, etiam si effectus non subsequatur, quia sic disponit Decretalis ista. Alioquin frustra esset extensio ista ad easdem actiones vt accessorias & concomitantes: quoniam iam per Pium comprehensæ sic erant sub nomine dantium consiliū, auxiliū, vel fauorem. Nota secundo differentiam inter consulentes quod fiat hæc appellatio, & consulentes quod fieri possit, aut liceat, aut debeat hæc appellatio: nam primi non sunt excōmunicati, nisi sequatur appellatio: quia per Pij constitutionem excōmunicā-

tur vt cooperatores. Secundi autem sunt excommunicati ipso facto: vt patet per extensionē Iulij: Nec istius differentię quærenda est alia causa, nisi quia Decretalis sic disponit: & pœnæ non sunt extendendæ, vltra proprios casus.

In literarum Apostolicarum falsarios & ipsorum fautores.

CAP. XXVI.

20 Literas apostolicas falsificantes, vel aliter quæ sint exponentes vinculo tenentur excommunicationis.

NOS OMNES falsarios literarum Apostolicarum, qui per se vel alios vitium falsitatis exercent, cum defensoribus & fautoribus suis anathematis vinculo decernimus innodatos, & cetera. Innocen. iij. Extrauagan. de cri. fal. ad falsariorum.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo
M   offen-

Excommunicatio.

offenditur Apostolica sedes in falsitate suarum literarum. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones principales còtinet duas. Prima est, exercere vitium falsitatis in Apostolicis literis per seipsos, secunda est, exercere hoc idem per alios: & duas accessorias: scilicet fauere & defendere. Aduerte primò, quod canò excommunicationis nò extendit se ad omnes quomodolibet falsarios, hoc est qui quouis modo possunt dici falsarij Apostolicarum literarum. Vnde non comprehendit subreptitias seu obreptitias literas Apostolicas impetrantes & edentes: quoniam literæ tales non sunt falsæ, sed veræ literæ Apostolicæ. Nec comprehendit vtentes scienter literis Apostolicis falsis: quia canon ipse distinguit vtentes contra exercentes per se vitium falsitatis huiusmodi, ac per hoc aperit vtentes non venire appellatione exercentium per se vitium falsitatis huiusmodi. Et quum còstet

quòd non oportet vtentes comprehendi sub appellatione exercentium per aliù (quum per seipsos vtantur literis falsis) consequens est vt non comprehendantur vtentes sub hac censura. Nota secundo in eodem capitulo subiungi excommunicationem còtra laicos vtentes literis Apostolicis falsis: ita quòd prima excommunicatio sst communis laicis & clericis: secunda autem est propria laicis: quia textus disponit aliam pœnam clericis. Prima quoq; excommunicatio comprehendit Apostolicarum literarum falsarios omnes, qui vitium falsitatis exercent per se vel alios: secunda autem solos vtetes. Aduerte tertio, quòd licet neutra harum excommunicationum sit Papæ reseruata ex hoc textu: ex processu tamen cœnæ domini reseruatur prima: & extenditur excommunicatio prima absque limitatione aliqua ad omnes falsarios literarum Apostolicarum, & supplicationũ gratiam vel iustitiam

iustitiam concernentium. Et dicitur sic: Excommunicamus & anathematizamus omnes falsarios bullarum seu literarum Apostolicarū, & supplicationum gratiam vel iustitiam concernentiū per Roma. Ponti. vel vicecancellarium seu gerentes vices eorum aut officium vicecancellarij sanctæ Roma. Ecclesiæ de mandato eiusdem Roma. Pontificis signatarum: aut sub nomine eiusdem Rom. Pontific. vicecancellarij aut gerentium vicem prædictorum, signantes supplicationes eadem. Vbi videre potes quòd canonis istius materia est latior quò ad actiones & quo ad actionum materias. Quò ad actiones quidem: quia ibi sola falsatio, hęc falsatio & signatio. Quò ad materias verò: quia ibi solum de literis Apostolicis, hęc de literis & supplicationibus agitur. Aduerte quartò quòd in cap. dura. de cri. fal. reseruat Papæ absolutio tenentis literas Apostolicas falsas post viginti dies,

si Episcopus tulit contra tales in communi excommunicationem. Recolito quoque quòd tam vtens falsis quam tenens falsa, per se loquendo non est nisi qui ex intentione vtitur falsis aut tenet falsa. hi enim soli directè crimen hoc incurrūt. Vnde vtentes aut tenentes ignoranter non ligantur: nisi fortè ignorantia tam culpabilis fuerit, vt redeat actus in naturam sui vitij: quod regulariter non est, quando si sciuisset, nullo pacto vsus fuisset aut tenuisset & hoc in foro conscientie. Aduerte quintò, quòd (vt refert sanctus Antonius archi. Flo. in tertia parte ex Hostien.) literis domini Papæ nec in magno nec in modico quis manum apponere potest, etiam literam vel punctum corrigendo: ita quòd ipso facto excommunicationis sententiam incurrit, reseruatam sedi Apostolicæ, exceptis

officialibus quibus

hoc com-

petit.

M 2

In of.

Excommunicatio.

In offendentes Apostolicæ sedis auctoritatem tam in suis suorumq; literis, processibus & executionibus, quàm in iurisdictionum, fructuum, reddituum & prouentuum non vacantium usurpatione. &c.

CAP. XXVII.

✠ *Authoritatem, iurisdictionem vel qualitercunq; sedis Apostolicæ dominium offendentes anathematis pœnâ incurrunt.*

EXCOMMVNICATUS & anathematizamus illos qui ne literis & mandatis Apostolicæ sedis & legatorum ac nunciorum & iudicum delegatorum eiusdem gratiam vel iustitiam concernentibus, decretisq; super illis & cæteris iudicatis, processibus & executionalibus, non habito primum eorum beneplacito & assensu pareatur: neue tabelliones & notarij super huiusmodi literarum

& processuum executione instrumenta vel acta conficere, aut confecta partius interest tradere, sub grauisimis pœnis prohibere, statuere, seu mandare præsumunt, quive iurisdictiones seu fructus, redditus & prouentus ad Ecclesiasticas personas ratione ecclesiarum, monasteriorum & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum per eas obtentorum pertinentes usurpant vel arripiunt, seu quauis occasione vel causa sine Roma. Pont. expressa licentia sequestrât: vel qui per se vel alium seu alios directè vel indirectè prædicta exequi vel procurare, aut in eisdem consiliū, auxilium, vel fauorem præstare non verentur: cuiuscunq; præminentia, dignitatis. &c. fuerint. In processu cœnæ domini.

Canonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur auctoritas Apostolicæ sedis tam in suis suorumq; literis, processibus & executionibus, quàm in iurisdictionum, fructuum, redi-

redituum & prouentuum non vacantium vsurpatione. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones verò principales, secundum diuersitatem materiarum diuersificatur: nam respectu primæ materiæ tres actiones principales ponuntur: scilicet sub grauissimis pœnis prohibere, statuere, mandare: ita quòd primò excommunicantur omnes prohibentes vel statuentes vel mandantes ne obediatur literis & mandatis. &c. non habito primò ipsorum mandantium beneplacito & assensu. Et est hæc excommunicatio contra illos qui statuunt aut mandant subditis suis ne obediant curiæ Romanæ mandatis sine consensu ipsorum mandantiũ. Et in eodem contextu circa eandem primam materiam simul excõmunicantur omnes qui prohibent vel statuunt aut mandant, ne tabelliones & notarij instrumenta seu acta conficiant, vel confecta tradant parti.

Deinde circa secundam

materiam tres actiones ponuntur. Prima est, vsurpare: secunda, arripere: tertia, sequestrare. Vbi quinque conditiones apponuntur. Prima, ex parte rei acceptæ, scilicet quòd sit res Ecclesiæ: puta quòd sit iurisdictio, fructus, prouentus, reditus Ecclesiæ. Et per hanc conditionem excluduntur prouentus prophani quos aliunde ecclesiasticæ haberent personæ. Secunda, quòd res Ecclesiæ vsurpentur, arripiantur aut sequestrantur, non qualitercunq;, sed vt prouentus, vt reditus, vt fructus Ecclesiæ: quoniam formaliter verba intelligenda sunt. Et per hanc conditionem excluduntur fures seu latrones qui res Ecclesiæ furantur aut rapiunt vt quasdam res, & non ea ratione quia sunt fructus aut reditus ecclesiæ. Factus est enim canon iste, non contra fures & latrones, sed contra dominos qui beneficiorum ecclesiasticorum prouentus vsurpant aut sequestrant. Et quia non limitatur ad dominos,

Excommunicatio.

ligat omnes qui ea ratione arripiunt: quia sunt prouentus talis Ecclesie. Tertia, quod pertineat ad personam ecclesiasticam obtinentem illud beneficium. Et per hanc conditionem excluduntur res eadem si sint ecclesiarum vacantiu. Quarta est, quod ista fiant sine expressa licentia Papae. Ex qua forte consequitur quinta, scilicet quod ista fiant quasi authoritatiue: ut nobiles domini & ministri qui usurpant aut arripiunt, aut sequestrant quasi potestatem habentes, incurrant hunc canonem: qui directe factus est ad protegendum beneficiatos ab huiusmodi usurpatoribus. Sed parum prodesse videtur: quia domini faciunt quod volunt. Et si sunt magni domini, oportet habere patientiam, & canones silere. Quo ad actiones vero accessorias, multiplicatio magna est propter tot modos: & extenditur ad omnia & singula praemissa. Et est Papalis.

In impugnantibus litteras electi in Papam antequam coronentur.

CAP. XXVIII.

✠ Ele&i in Summū Pontificem litteras impugnans excommunicatur.

ADVERTE HOC in loco, q̄ impugnantibus litteras electi in Papam antequam coronentur, sunt ipso facto excommunicati per quandam Extrauagantem Benedicti. xj. ut refert sanctus Antoninus Archi. Floren. in tertia parte. titu. xxiiij. cap. lxyij.

In eos qui sub quibusvis pœnis, ne sine ipsorum inhibitionum aut Principum beneplacito: mandentur executioni litterae Apostolicae, inhibent. &c.

CAP. XXIX.

✠ Litterarum Apostolicarum executionem impediens excommunicatur.

EXCOM.

EXCOMMVNICA-
mus & anathematiza-
mus omnes illos qui sub
quibusuis pœnis, quibus-
cunq; personis in genere &
in specie, ne aliquas literas
Apostolicas etiam in forma
breuis tam gratiam quàm
iustitiam concernentes, &
citationes & exequutoria-
les quæ à sede prædicta ema-
narunt & pro tempore ema-
nabunt, sine eorum vel Prin-
cipum beneplacito & exa-
mine exequutioni mandet,
inhibent: ac notarios, ex-
equutores vel subexequuto-
res literarum, monitoriorū,
citationum & inhibitionū
huiusmodi capiunt, incar-
cerant & detinent, vel capi
& incarcerari & detineri fa-
ciunt. Et qui ex eorum of-
ficio vel ad instantiam quo-
rumcunq; personas eccle-
siasticas, & capitula, conuen-
tus & collegia Ecclesiarum
quarumcunq;, coram se ad
suum tribunal, audientiam,
cancellariā, consiliū vel par-
lamentū trahunt, ac præter
iuris cōmunis dispositionē
trahi faciunt vel procurat,

directè vel indirectè, quouis
quæsito ingenio vel colore.
In proces. cœnæ domini.

CAnonis istius materia
est sacrilegium, quo
offenditur authoritas sedis
Apostolicæ: primò in suis li-
teris, citationibus & exequu-
tionibus: secūdò, in suis no-
tarijs, exequutoribus & sub-
exequutoribus: tertio, in ec-
clesiasticis personis, capitu-
lis, cōuentibus & collegijs.
Et quò ad personas est vni-
uersalis. Quò ad actiones
diuersificatur secundū ma-
terias: nam in prima mate-
ria ponit vnā actionē, scilicet
sub quibusuis pœnis
inhibere, ne sine ipsorū inhi-
bentiū aut Principū bene-
placito exequutioni man-
dentur literæ Apostolicæ, &
alia præmissa. In secunda ve-
rò materia ponit tres actio-
nes publicatas: prima est, ca-
pere: secunda, incarcerare:
tertia, detinere. Et dupli-
cantur per facere capi, in-
carcerari vel detineri. In ter-
tia demum materia ponit
actiones tres: prima est, tra-

Excommunicatio.

here ad suū tribunal, audiē
tiam. &c. præter iuris com-
munis dispositionem: secun-
da est, trahi facere: tertia est,
trahi procurare.

Vbi nota in tertia mate-
ria, quòd licet appareat q̄
iste canon sit editus contra
dominos seculares, qui seip-
sos constituunt iudices Ec-
clesiarum personarum. &c.
secundum tamen veritatem
ligat etiā ecclesiasticos, qui
præter iuris communis dis-
positionem hæc eadem præ-
sumunt autoritate alia q̄
ecclesiastica: quia in hoc ca-
none non fit discretio inter
laicos & clericos quum ex-
communicantur: non enim
dicitur, excommunicamus
illos laicos, sed absolutè il-
los. Et fortè fuit ratio, quia
in multis locis Prælati eccle-
siastici instituuntur à prin-
cipibus ad causas huiusmo-
di: & propterea omnes com-
muniter sunt hic excōmu-
nicati. Et est Papalis.

*In offendentes sedis Apo-
stolicæ autoritatem in co-
gnitione causarum.*

CAP. XXX.

➤ **C**ausas ab Apostolica
sede cognoscendas in
aliam curiam transfe-
rens, vel ne de eis dicta
sedes cognoscat impe-
diens excommunica-
tionem incurrit.

EXCOMMUNICA-
mus & anathematiza-
mus omnes & singulos vi-
cecancellarios, & consilia-
rios ordinarios & extraordi-
narios quorumcunq, regū
& principum ac cancella-
riorum, consiliorum & par-
lamentorum: necnon pro-
curatores generales eorun-
dem vel aliorum Principū
seculariū, etiā si imperiali,
regali, ducali, vel alia qua-
cunq, præfulgeant dignita-
te: necnon Archiepiscopos
& episcopos, abbates & com-
mendatarios, eorumq; vica-
rios & officiales, qui per se
vel alium seu alios, quarū-
cunq; exemptionū vel alia-
rum gratiarum & literarum
Apostolicarū, necnon deci-
marum, & beneficiales ac
alias spirituales & spiritualib⁹
annexas

annexas causas ab auditoribus & commissarijs nostris aduocant: ac executiones monitoriorum, citationum, inhibitionum, sequestrorū, exequutoriarum, & aliarum literarum Apostolicarum, tam gratiam quàm iustitiā concernentium, à nobis nec non camerario & præfidentibus cameræ Apostolicæ, ac auditoribus & commissarijs Apostolicis, in eisdē causis pro tempore emanatarū, illarumq; cursum & audientiam, ac personas, capitula, conuentus & collegia causas ipsas prosequi volē, auctoritate laicali impediunt, & se de illarum cognitione tanquam iudices intromittere, ac partes arctrices quæ illas committi fecerunt & faciunt, ad reuocandum seu reuocari faciendum citationes vel inhibitiones aut alias literas in eis decretas, & ad faciendum eos contra quos tales inhibitiōes emanarunt, à censuris & pœnis in illis contentis absolui ordinant, vel compellunt. In proces. cœnæ domini.

C Anonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur auctoritas sedis Apostolicæ in causarum cognitione. Et quò ad personas, comprehendit nouem genera personarum: primò, vicecancellarios: secundò, consiliarios quorumcunq; Regum vel Principum, cancellariorum, consiliorum, parlamentorum: tertio generales procuratores eorundem &c. quartò, Archiepiscopos: quintò, Episcopos: sexto, Abbates: septimò commendatarios: octauò, eorū vicarios: nonò, eorum officiales. Quò ad actiones autem, ponit quinq; actiones: ita tamen vt quælibet intelligatur, tam si per se quàm si per alium quis illam exerceat. Et referuntur ad diuersa istæ diuersæ actiones: nisi duæ vltimę, quæ referuntur ad idem. Prima actio est, aduocare causas ab auditoribus vel commissarijs Apostolicis: secunda est, auctoritate laicali impedire executiones aut causarū cursum seu audientiam, aut per-

Excommunicatio.

sonas, capitula, conuentus, seu collegia causas ipsas psequi volentes: tertia est, se de illarū cognitione tanquam iudices intromittere: quarta simul cū quinta est, ordinare vel cōpellere partes arētrices ad reuocādum &c. vel ad faciendū absolui à censuris & pœnis eos, contra quos tales inhibitiones emanarunt: ita quòd quicunq; ex supradictis nouem generibus personarum aliquam harum quinq; actio- num per se vel alium fecerit, excommunicatus est. Et est Papalis. Et aduerte diligentissimè, docte confessor, quòd in processu sæpe dicto cœnæ domini sub Adriano sexto excludūtur excusationes principum vel consiliariorum & huiusmodi, excusantium se super tolerantia Ro. Pōti. & huiusmodi: nam ibi post omnes censuras habētur hæc verba: Declarātes nihilominus ac protestātes (prout tenore præsentiu declaramus ac expressè protestamur) absolutionē hodiē

vel aliās etiam solenniter per nos faciendam, præfatos vicecancellarios, consiliarios & procuratores, ac alios excommunicatos prædictos, nisi prius à præmissis cū vero proposito vterius similia non cōmittendi destiterint, non comprehendere, nec illis aliter suffragaturam esse. Ac insuper in præmissis omnibus & singulis ac alijs quibuscunq; iuribus sedi Apostolicæ ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ vndecunq; & quomodolibet quæsitis seu quærendis, per quoscunq; actus contrarios aut quomodolibet præiudicantes, tacitos vel expressos, à nobis vel sede Apostolica quomodolibet factos aut faciendos, aut quemcunq; temporis fluxū, seu patientiam vel tolerantiam nostram, nullatenus quomodolibet præiudicari debere, aut quomodolibet posse: & sic nostrę incommutabilis intētionis semper fuisse, fore & esse.

Contra

Contra offendentes Ecclesiæ libertatem.

In eos qui Ecclesiasticam libertatē per statuta seu consuetudines offendunt.

CAP. XXXI.

Statuta vel consuetudines contra Ecclesiæ libertatem condentes excommunicantur.

EXCOMMUNICAMUS omnes qui de cætero seruari fecerint statuta edita, & consuetudines vel potius abusiones introductas contra Ecclesiasticam libertatem, nisi ea de capitularibus suis intra duos menses post huiusmodi publicationem sententię fecerint amoveri. Excommunicamus quoque statuarios & scriptores statutorum ipsorum, necnō & potestates & consules, rectores & consiliarios locorum, vbi de cætero huiusmodi statuta & consuetudines edita fuerint vel obseruata:

necnon & illos qui secundum ea presumpserint iudicare, vel in publica forma scribere iudicata. Hono. iij. de sententia excommunic. nouerit.

CANONUM istorum materia est sacrilegium, quo Ecclesiastica libertas per statuta seu consuetudines offeditur. Et quò ad personas, primus canon vniuersalis est. Quò ad actiones vero, duas ponit actiones. Prima est, facere seruari statuta & consuetudines contra Ecclesiasticam libertatem: secunda est, non facere amoveri huiusmodi statuta de capitularibus suis.

Secundus autē canon specificat sex genera personarū scilicet statuarios, scriptores statutorū, potestates, consules, rectores & consiliarios locorū vbi fuerint edita vel seruata. Deinde vniuersaliter extēdit se ad oēs quantū ad duas actiōes: prima est, iudicare secundū huiusmodi statuta secūda est, scribere in publica forma huiusmodi iudicata.

Vbi

Excommunicatio.

Vbi sunt multa notanda.

Primò, notanda est differentia inter absolutè violantes Ecclesiæ libertatem, & inter illam violantes respectiue ad statuta vel consuetudines: quoniam neuter istorum canonum excõmunicat primos, sed solos secundos, qui cum relationibus seu dependentijs ad statuta seu consuetudines, violatores reputantur: vt patet discurrenti per omnes casus in his canonibus cõprehensos.

Secundò, notanda est constructio primi canonis: quia aliud significat, & aliud intelligitur. Nam significat requiri ad incurrendũ illum canonem duo simul: primũ est, facere seruari huiusmodi statuta vel cõsuetudines: secundũ est, non facere amoueri illa intra duos menses de capitularibus, quia manifestè excõmunicat facientes primũ cum coniunctione exceptiua, nisi fecerint amoueri &c. Intelligitur autem diuissim, ita quòd sint duo casus: & tam facientes seruari, quàm non facientes

amoueri, sunt excommunicati. Mihi videtur non esse recedendum à plano sensu literæ: adiungendo quòd canon iste specialis est, & respicit statuta & consuetudines tunc temporis editas & introductas: & propterea dedit illis tempus duorum mensiũ à publicatiõe istius sententiæ: ita quòd disposuit Hono. iij. quò ad tunc edita statuta quòd vtrunq; requireretur ad incurrendũ illam sententiam: & quod si non fecissent illa seruari, sufficiebat, nec ligabatur: quia non debebant. Propter ea quoque subiunxit alium canonem ad futura statuta & cõsuetudines. Et si quis affirmandum omnino censet primum canonem respicere statuta cuiusque temporis (quia nõ dicit hactenus edita) amplectatur quoque literam cum sensu suo: vt scilicet vtrunq; requirat simul & non sensum appositum: ita quòd non sufficit non facere amoueri statuta de capitularibus ad incurrendũ hunc canonem: sed simul oportet

oportet quòd sit de numero facientium illa seruari: quia sic clarè dicit textus. Faciès ergo seruari, si non facit deleri, est excommunicatus: & si non facit deleri, & tamen non facit seruari, non est excommunicatus ex hoc solo, quòd non facit deleri.

Tertio, nota in secundo canone, quòd illa sex personarum genera quæ excommunicantur absq; actionũ propriarũ explicatiõe (quoniam non dicitur, qui consenserint aut fecerint: sed impersonaliter dicitur, vbi cõsuetudines vel statuta fuerint edita vel seruata) non sunt sic durè interpretanda: quia excommunicatio est maxima pœna Ecclesiæ: quæ non nisi pro mortali peccato infertur. Sed quoniam duæ actiones in textu explicantur (scilicet edi & seruari) hinc intelligendum est, quòd sex illa genera personarum, pro quanto concurrunt ad alteram harũ actionum (hoc est vel ad edendum vel ad seruandũ) sunt ipso facto excommunicata.

Et propterea statutarij (qui scilicet faciunt statuta hæc) & similiter scriptores illorũ vt cæcellarij, & similes, sunt ipso facto excommunicati: vtpote concurrentes ad editionem statutorum. Potestates verò, consules, rectores, & consiliarij, si nihil operentur ad editionem aut obseruationem, non sunt excommunicati.

Quarto nota, quòd tam statutarij quàm alij excusantur ab excommunicationis censura, si pura mente & recto animo nolentes aliquid contra Ecclesiæ libertatem statuere aut sustinere, consulunt doctores reputatos, &c. seu committunt examen eorum doctõribus huiusmodi: & certificati ab illis quòd nihil est contra Ecclesiæ libertatem statuunt, scribunt &c. aliquid quod in veritate esset contra libertatẽ Ecclesiæ: quia agunt ex ignorantia plus quàm probabili. Et nec apud Deum, nec apud Ecclesiam agunt contra Ecclesiæ libertatẽ: quia fecerunt quantum in se est quòd

Excommunicatio.

quòd viros probos decet. Et excusantur non solùm à tanto, sed à toto. Quintò, nota quid importat libertas Ecclesiastica. Et scito quòd cõprehẽdere videtur omne id in quo Ecclesia non subijcitur aut arctatur: siue illud spectet ad esse naturale vel spiritale, siue ad operari aut recipere, siue ad quòdcunq; aliud, & rursus siue illud cõueniat Ecclesiæ ex dono naturali siue gratuito, siue ex iure communi, siue ex priuilegio: ita quòd vnde habeat non est curẽ. Et hoc ex libertatis nomine haberes, nisi libertas limitaretur per Ecclesiæ nomen formaliter sumptum: hoc est quatenus Ecclesiæ rationẽ habet. Ex hoc enim habes, quòd propriè loquendo libertas Ecclesiæ non comprehendit nisi illa in quib⁹ Ecclesia quatenus Ecclesia est libera, vndeunque illa habeat, siue à Deo, siue à Papa, siue ab imperatore & cætera. Et quòd ita canones intelligant Ecclesiæ libertatem, patet ex eo, quòd in sexto de immuni.

Ecclesi. capit. libertatis. dicitur quòd inhibere ne clericis molant, coquant, vendant, & cætera, præsumitur contra libertatem Ecclesiæ. Præsumi, dixit, nõ esse: quia secundũ veritatem sunt hæc contra libertatem politici conuictus, & non contra Ecclesiam quatenus Ecclesia. Et ecclesiæ rursus nomine accipe quòd est sermo de libertate communi vniuersæ Ecclesiæ, & non de libertate propria tali Ecclesiæ vel tali religioni: ita quòd si quis statuit contra priuilegium proprium alicuius collegij (puta protonotariorũ) aut aut alicuius religionis (puta monachorum) aut alicuius ecclesiæ (puta Mediolanensis) non incurrit hunc canonem: sed oportet quòd statuatur contra illud quòd commune est omnibus Ecclesijs. Et bene intellige nouicie: quia non dicimus quod oportet statui contra omnes Ecclesias mundi: sed dicimus quòd oportet statui cõtra illud quòd est libertatis communis omnibus Eccle-

sus mundi. Vnde si quis statuat quòd non possit quis donare tali Ecclesiæ (puta sancti Donati) quanuis contra vnam tendat Ecclesiam particularem, incurrit tamẽ excommunicationem hanc: quia statuit contra libertatem communem omnibus Ecclesijs. Commune siquidem est omni Ecclesiæ Christi, quòd potest cuilibet donari: libertas enim communis offenditur in illa vna, & sic de alijs.

Sextò, nota quòd statueri contra ecclesiæ libertatẽ, est per se (hoc est ex intentione) tendere contra ecclesiasticam libertatem: quoniam quod est per accidens, alienũ est ab arte & iure. Et hoc tam secundũ doctrinam demonstratiuam, quã secundum iura: quoniã ipsa quoque supponunt, & assumunt quòd volũtate & proposito maleficia distinguuntur. Per se autem seu ex intentione contra ecclesiasticam libertatem, intellige penes intentionem operis statuti: ita quod si opus quod statuitur, per

se (hoc est suapte natura) tendit contra ecclesiasticam libertatem, statutum est contra illam. Si autem per se nõ tendit contra illam, statutũ ex se non est contra illam: quanuis contingere possit quòd ex intentione statuentis fuerit contra illam, ex odio & malignitate in Ecclesiæ libertatem factũ. Discernere autem actum ex sua natura tendentem contra Ecclesiæ libertatem, non est difficile sciẽtibus quòd idẽ est per se, seu ex propria natura ex intentione. Et sicut detractio cõtra famam, contumelia contra honorem, adulterium contra alienum thorum, homicidium contra humanam vitam: ita statueri quòd clericis non dentur decimæ, eleemosynæ, quòd non possint iudicare in causis ecclesiasticis, quòd teneantur soluere vectigalia de rebus suis non negotiandi gratia, & similia, contra ecclesiasticam tẽdit per se libertatem. Et iuxta hanc rationabilem theoreticam dicendum est, quòd statutum
ciuitatis

Excommunicatio.

ciuitatis disponens de honore mortuorum, modum imponēdo ne excessus fiat, & pauperes ambitio in fletibus non grauet, si nō disponit nisi de illis quę per se ordinantur ad honorem, licitum & sanctum est, etiam si inde non per se sed per accidens proueniat effectus aliquis, qui videtur contra Ecclesię libertatem: quoniam secundum id quod est per se iudicandū est etiam in moralibus, & non secundum id quod per accidēs. Et propterea quum constet sumptuosa sepulchra, multitudinem luminarium, indumenta equorum ac pedissequorum, multitudinem crucum, varietatem religionū, & similia, ad temporalē honorem defuncti aut viuorū per se ordinari, non solum ex intentione facientū hęc, sed ex natura ipsorum operum: consequens est vt moderari hęc, ad potestatem politicam spectet, ad quam spectat cura ciuiū circa honores tēporales. Nec obstat quod tanguntur clerici, quia

non tanguntur nisi vt materia tēporalis honoris, non ipsorum clericorum, sed ciuium. Regulare autem est, quod cognoscens, iudicans, curamq; habens de forma, cognoscit, iudicat, ac disponit de materia quatenus respicit illam formam: vt patet in omnibus artibus. Nec rursus obstat quod ista moderatio sit nociua clericis, & subtractiua eleemosynarum, & diminutiua cultus diuini, & ademptiua suffragiorum quę obuenerent ex reliquijs horum remanentium apud Ecclesias vel Ecclesiasticas personas: quoniā hęc omnia & similia per accidens eueniunt: per se autē de honore temporali agitur. Nec obstat quod extra de reb. eccle. non alie. cap. finali, decernitur esse contra libertatem Ecclesię statuere de mortuarijs, tanquā de annexis Ecclesiasticę iurisdictioni: quoniam hoc intelligendum est de mortuarijs ordinatis per se ad Ecclesiam, salutem defuncti, seu cultum diuinum:

secus

secus autē de per se ordinatis ad temporalē honorem.

In eos qui repræsalias aduersus personas Ecclesiasticas seu bona ipsarum concedunt vel extendunt.

CAP. XXXII.

Repræsalias concedentes vel extendentes in præiudicium Ecclesiasticum excommunicationis iaculo feriuntur.

ILLI QUI RE-præsalias aduersus personas Ecclesiasticas, seu bona ipsarum concedunt vel extendunt ad eas, nisi præsumptionem huiusmodi reuocauerint à concessionis vel extensionis tēpore intra mensem, si persona singularis fuerit, sententiam excommunicationis incurrat: si vniuersitas, ecclesiastico subiacet interdicto. Grego. x. de iniurijs. cap. etsi pignoratios. lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo

offenditur libertas Ecclesiastica quantum ad exemptionem à repræsalijs. Quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones, comprehendit duas actiones. Prima est, concedere: secunda est, extendere. Vbi nota tria. Primò, quod habent locum siue repræsaliæ sint iniustæ, siue aliàs iustæ contra ciues &c. quoniam clerici exēpti debent esse ab huiusmodi repræsalijs. Secundo quod requiritur mensis post concessionem vel extensionē: quia lex sic disponit. Et propterea si intra mensem exequutio aliqua contra clericorū bona interueniret, non incurreretur hæc excommunicationis sententia: debent tamē reuocando intra mensem restitui in integrum bona clericorū. Tertio, quòd si repræsaliæ conceduntur solum contra bona clerici debitoris, præmissis ac seruatis ijs quæ de iure præmittenda ac seruanda sunt: nō est locus huic canoni: quia non propriè sunt repræsaliæ illæ in quibus vnus pro alio

N grauari

Excommunicatio.

grauari nõ pöt: vt ex hoc textu habere potes: p̄cne autẽ nõ sunt extẽdendæ, sed restringẽdæ. Et est episcopalis.

In offendentes libertatem Ecclesiasticam compulsione ad submitendum bona Laicis &c.

CAP. XXXIII.

✠ Compellens ecclesiasticum cum suis bonis tẽporali domino se submittere excoicatur.

ILLI QVI PRAE-
latos vel personas Ecclesiasticas ad summittendum Ecclesias bona immobilia seu iura ipsarum Laicis, non concedendo bona ipsa vel iura in emphyteosim, seu alijs alienando in forma & casibus à iure permissis, sed constituendo vel recognoscendo seu profitendo a laicis ea tanquam à superiori- bus se tenere, seu ab ipsis aduohando, vel ipsos patronos vel aduocatos ecclesiarum seu bonorũ ipsarum perpetuo aut ad tempus non mo-

dicum statuẽdo cõpulerint, cuiuscunq; sint conditionis aut status, excommunicatio nis sententia sint innodati. Et infra. Laici ex contra-ctibus super præmissis, consensu capituli & licentia Apostolica interuenientibus iniuris, seu occasione illorũ ultra id quod ex natura contractuum ipsorum vel adhibita in illis lege permittitur aliquid vsurpantes, nisi legitime moniti ab huiusmodi vsurpatione destiterint restituendo etiam quæ taliter vsurparunt, eo ipso sententiam excommunicationis incurrant, Greg. x. de re. Ec. nõ alie. ca. hoc consultissimo.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur libertas ecclesiastica cõpulsione ad submitendum bona laicis &c. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones, duas punit actiones. Prima est cõpellere: secunda est vsurpare. Sed prima actio (scilicet cõpellere) ad multa extenditur: cõpellit siquidem vel
Præla.

Prælatos vel personas ecclesiasticas ad submittendum aliquod trium, vel ecclesias, vel immobilia, vel iura laicis in casu non permisso à iure. Et ista submissio fit aliquo trium modorum. Primo, profitèdo se tenere prædicta à laicis tanquam à superioribus. Secundo, eadem à laicis aduohādo, & est hoc vocabulum vitramontanū, quo solent uti in istis. Tertio, laicos statuendo patronos vel aduocatos. Compellentes igitur ad aliquid horum, sunt excommunicati. Secunda verò actio (quæ est vsurpatio) refertur ad plus quam illis conueniat ex talibus contractibus licitè factis. Sed ista secunda censura nō incurritur ipso facto, sed si post legitimam monitionem recusauerint desistere & restituere. Et vtraque est Episcopalis.

In grauantes quasilibet personas Ecclesiasticas, pro eo quod rogata eum pro quo rogabantur eligere noluerunt.

CAP. XXXIII.

Persequens eū qui rogatus aliquē in aliquā dignitatē ecclesiasticā eligere & nō eligit, excommunicationē incurrit.

SCIANT CUN-
 Scti qui clericos vel quasilibet personas ecclesiasticas ad quos in aliquibus monasterijs aut alijs pijs locis spectat electio, pro eo quod rogati seu aliās inducti eū pro quo rogabantur seu inducebantur eligere, noluerunt, vel consanguineos eorū aut ipsas Ecclesias, monasteria, seu loca cætera, beneficijs seu alijs bonis suis per se vel per alios spoliando, seu aliās iniuste persequendo grauare præsumserint: se ipso facto excommunicationis sententiā innodatos. Grego. de elec. c. sciant cuncti. lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur libertas Ecclesiastica quantum ad liberam electionis opus. Et quò

N 2 ad per.

Excommunicatio.

ad personas est vniuersalis. Quoad actiones, punit vnā quidem actionem communissimam: scilicet grauare, explicando duas vias grauadi: vel spoliado, vel aliās iniuste persequendo. Sed actionem ipsam subijcit excommunicationi non vnde cunq; sed ex certa causa procedentem: scilicet si fiat pro eo quod electores seu electrices rogati seu aliās inducti eligere noluerunt illum vel illam pro quo vel qua rogabantur. Vbi aduerte quod ad incurrendum hunc canonem requiritur primò qd fiat actus grauaminis per spoliū vt persequutionem iniustam. Secundo, quod istud grauamen inferatur ex dicta causa, partim affirmatiua (scilicet quod fuerint rogati seu impulsī) & partim negatiua, scilicet, qd non elegerūt illum. Tertio, quod inferat̄ contra aliquē ex quinq; s. vel personas electrices ecclesiasticas, vel cōsanguineos eorum, vel ipsas ecclesias vel monasteria, vel cetera pia loca. Et est semper

sermo de electione quæ fit à personis ecclesiasticis: quoniam ad electionē quæ fit à laicis in suis fraternitatib⁹, & similiter à mulierib⁹ quæ non sunt ecclesiasticæ personæ (vc tertianæ & huiusmodi) non extenditur iste canon: qui ad clericos vel ecclesiasticas personas dicit spectare electionem. Et est Episcopalis.

In impedientes litigantes in foro Ecclesiastico in causis quæ de iure vel consuetudine ad dictum forum pertinent.

CAP. XXXV.

➤ Processus foro Ecclesiastico cōpetens nō potest absq; excommunicationis cēsura impediri.

STATVIMVS NE quis impetratores literarum nostrarū, ad nos vel ad forum ecclesiasticū recurrētes super causis quæ ad idē forū de iure vel de antiqua consuetudine pertinere nō scūtur, per se vel per aliū ad desisten-

desistendū, vel in foro seculari de quæstionibus huiusmodi litigandū, per eorundem iudiciū ecclesiasticorū, vel impetrantiū aut litigantium seu volentiū litigare, aut propinquorum ipsorū, seu rerum illorum seu ecclesiarum suarum etiā captiōnem, modisve alijs quibuscunq; cōpellat seu compelli faciat, vel procuret: nec per se aliosve impediāt quō minus coram iudicibus ecclesiasticis delegatis seu ordinarijs querelantes de causis quæ (vt præmissum est) ad cognitionē pertinet eorundem, possint liberē iustitiā obtinere: nec ad præmissa faciēda dat auxiliū, consiliū, vel fauorē. Si quis verō contra præsumpserit, se ipso factō excomunicatiōni nouerit subiacere: A qua nisi tam iudici, cuius cognitio fuerit impedita, vel iurisdictio usurpata, q̄ parti, quæ in prosecutione sui iuris turbata fuerit, de iniuria, dānis, expensis, & interesse, prius per eundē fuerit integrē satisfactum nullaten⁹ absoluatur.

Bonifa.

Bonifa. Extrā de immu. Ecclē. quoniam. lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quō offenditur libertas ecclesiastica quō ad opus iudiciale. Et quō ad personas vniuersalis est. Quō ad actiones verō, continet actiones principales quatuor. Prima est cōpellere: secundo, compelli facere: tertia, compelli procurare: quarta, per se vel alios impedire. Accessorias verō tres, scilicet ad prædicta faciēda consulere, auxiliari, fauere. Et bene nota quōd canon iste non arctatur ad curiam Romanam, sed fouet libertatem ecclesiastici fori in quacūq; dicecesi. Et est episcopalis præmissa satisfactiōe: pro quāto tamen quis Apostolicas literas impediret contra processum cœnæ domini, esset Papalis: vt patet superius in censuris contra sacrilegia in sedem ApoEolicam.

In grauantes illos qui in ipsos aut alios sententiā ex-

N 3 commu-

Excommunicatio.

communicationis, suspensionis vel interdicti protulerint &c.

CAP. XXXVI.

✿ Censuræ ecclesiasticæ exequutorem damnificantes excoicantur.

QUICUNQUE pro eo quod in reges principes & barones, nobiles & balliuos, vel quoslibet ministros eorum aut quoscunq, alios, excommunicationis, suspensionis siue interdicti sententia fuerit promulgata, licentiã alicui dederint occidendi, capiendi, seu aliã in personis aut in bonis suis vel suorum grauandi eos qui tales sententias protulerunt, siue quorũ sunt occasione prolatae, vel easdem sententias obseruantes, seu taliter excommunicatis communicare nolentes: nisi licentiã ipsam re integra reuocauerint, vel si ad bonorum captionem occasione ipsius licentiæ sit processum, nisi bona ipsa fuerint intra septem dierum spatium restituta, aut satisf-

factio pro ipsis impensa: eo ipso sententiã excommunicationis incurrat. Eadem quoq; sint sententiã innodati omnes qui ausi fuerint prædicta licentiã data vti, vel aliquid præmissorum ad quæ committenda dari licentiã prohibuimus, aliã committere suo motu. Qui autem in eadem sententiã permanserint duorum mensium spatio, extunc ab ea nõ possint, nisi per sedem Apostolicam, absolutionis beneficium obtinere. Greg. x. de sen. excõ. quicunq, lib. vj.

Canonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur Ecclesiastica libertas quantum ad opus promulgandi & exequendi censuras ecclesiasticas. Et quod ad personas est vniuersalis. Quod ad actiones, punit tres actiones principales. Prima est, dare licentiã triũ actionum: scilicet occidendi, capiendi, seu aliã grauandi, tam in personis, quam in bonis suis vel suorum. Secunda est, vti dicta licentiã data ad

ta ad aliquid dictorum. Tertia est, committere aliquid trium dictorum: scilicet occidere, capere, vel aliàs grauari &c. motu suo, hoc est, non propter licentiam datam ab alio. Vbi pro clariori perceptione nota primo, quod canon iste primo punit dantes alicui licentiam occidendi, vel capiendi, vel grauandi quatuor genera personarum (scilicet vel iudices, vel partem, vel obsequentes, vel vitantes) nisi alterum duorum faciant: hoc est, vel quare integra licentiam reuocent, vel si res non est integra quò ad captionem bonorum, quòd restitutio aut satisfactio bonorum intra septem dierum spatium subsequatur. Vnde sequitur, quod quamdiu res est integra, nunquam qui licentiam hanc dedit, est excommunicatus: quia adhuc pendet tempus reuocandi, & potest reuocando re integra, preseruare se ab excommunicatione immunem. Oportet ergo licentiam habere effectum ut sit locus canonis, & quò ad unum effe-

ctum (scilicet captionem bonorum) benignitas huius canonis prorogat adhuc tempus septem dierum post dictum effectum: in quo possit restituendo vel satisfaciendo preseruare se ab excommunicatione. In ceteris vero effectibus ipso facto est excommunicatus qui dedit licentiam quando effectus est subsequutus: puta quando capta vel occisa est persona propter licentiam datam.

Nota secundò, quòd nullus proprie in persona vel bonis suis vel suorum grauatur qui iuste patitur: ac per hoc grauamen iniustum oportet esse si grauamen est. Nota tertio, quòd quia canon iste fauorabilis est, ideo appellatione suorum omnes qui quomodolibet ut sui grauati sunt veniunt, quacumque relatione remotissima sint sui. Neque enim debet minor esse protectio huius canonis quam extendatur impietas offendentium. Et est intra duos menses episcopalis, postea Papalis: ut in littera dicitur.

Excommunicatio.

In domiuos temporales, suis subditis ne personis Ecclesiasticis vendant, emant, coquant, molant, aut alia obsequia exhibeant interdiceret.

CAP. XXXVII.

✠ *Scrutia vel obsequia communia personis ecclesiasticis exhiberi prohibentes anathemate mulentur.*

EOS QUI TEM-
porale dominium obtinentes, suis subditis nec Prelatis aut clericis seu personis Ecclesiasticis quicquam vendant, aut emant aliquid ab eisdem, nec ipsis bladum molant, coquat panem, aut alia obsequia exhibere praesumant, aliquando interdiciunt: cum talia in derogationem ecclesiasticae libertatis praesumantur, eo ipso excommunicationis sententiae decernimus subiacere. Boni fa. viij. de immu. eccle. cap. libertatis. lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo

ecclesiastica libertas offenditur in libera venditione, emptione, obsequijs &c. Et quo ad personas particularis est: nam ligat solos illos qui temporale dominium obtinent. Quo ad actiones vero, vna punit: scilicet interdiciere subditis suis ne Ecclesiasticis personis vendant, emant, molant, coquant, obsequia exhibeant.

Et nota quod non requiritur quod de hoc faciatur statutum, aut sub poenis inhi-beant: sed sufficit quod inhi-beant subditis suis. Et nota quod ista non sunt proprie contra libertatem ecclesiasticam, sed contra humanam societatem: verum quia in odium ecclesiae fiunt, praesumuntur (vt in litera dicitur) fieri contra libertatem ecclesiasticam.

In offendentes libertatem Ecclesiasticam in Ecclesiarum vacantium bonis.

CAP. XXXVIII.

✠ *Ecclesiarum vacantium bona usurpantes excommunicantur.*

VNIVERSOS ET singulos qui regalia, custodiam siue guardiam, aduocationis seu defensionis titulum in ecclesijs, monasterijs, siue quibuslibet alijs pijs locis vacantibus, de nouo vsurpare conātes, bona Ecclesiarum, monasteriorum aut locorum ipsorū vacantium occupare praesumunt: clericosq; Ecclesiarū, monachos monasteriorum, & personas ceteras locorū eorundē quæ hoc fieri procurant, eo ipso excommunicationis sententiæ decernimus subiacere. Bonifa. de ele. generali. lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur libertas Ecclesiastica in Ecclesiarū vacantium bonis. Et quò ad personas est in parte vniuersalis, quia ligat vniuersos & singulos. In secunda autem parte est particularis, quia ligat solas personas illorum locorum vacantium. Quò ad actiones verò in prima parte punit duas actiones

simul. Prima est, de nouo conari vsurpare aliquod horum quinq;, vel regalia, vel custodiam, vel guardiam, vel titulum aduocationis, vel titulum defensionis in vacantibus Ecclesijs, monasterijs, aut alijs pijs locis. Secunda est, occupare bona dictorum locorū: ita quòd ad incurrendum huius canonis censuram, nec sufficit vsurpare aliquem dictorum titularum sine occupatione bonorum, nec sufficit occupare bona sine conatu ad vsurpandum aliquem dictorum titularum: sed oportet vtrumq; concurrere ad hoc vt incurratur huius canonis sententia. In secunda autem parte vna actio punitur: scilicet procurare hoc fieri. Et intellige cum effectu subsequuto: quoniam vt accessoria actio ad tale fieri punitur. Et est Episcopalis. Et aduerte, quòd gl. eponit de nouo, id est, à qua draginta annis citra: quia in hoc eodem canone quasi distinguendo cōtra nouos, subditur. Qui autem ex fun
 N 5 datione

Excommunicatio.

datione vel ex antiqua consuetudine iura sibi huiusmodi vendicant.

In offendentes Ecclesiasticam libertatem quantum ad exemptionem à pedagijs & guidagijs.

CAP. XXXIX.

¶ Ecclesiastici an & quando ad pedagia soluenda teneantur, vel non.

CONSTITVTIO
nē felic. recor. Alexandri Papæ. iij. prædecessoris nostri, qui statuit Ecclesias & personas ecclesiasticas ad pedagia & guidagia penitus non teneri, nec ad exhibendum vel soluendum talia pro rebus suis proprijs quas non causa negociandi deferunt vel deferri faciunt seu transmittunt: volentes propter multorum insolentiam & abusum pœnæ admiculo adiuuare, adijcimus districtius inhibendo (contraria consuetudine quorumcunq; non obstante) vt nec collegium, nec vniuer-

fitas, nec aliqua etiam singularis persona à præfatis personis seu Ecclesijs pro personis ipsis aut rebus prædictis talia exigat vel extorqueat per se vel per alium suo nomine vel etiam alieno, aut eas ad huiusmodi persoluenda cōpellat. Qui verò contrafecerint, si personæ fuerint singulares excommunicationis: si autem collegium vel vniuersitas, ciuitatis, castri, seu loci alterius cuiuscunq;, ipsa ciuitas, castrum vel locus, interdicti sententiam ipso facto incurrant. Nec ab excommunicatione huiusmodi absolutionem vel interdicti relaxationem obtineant, donec exacta plenariè restituerint, & de transgressione satisfecerint competenter. extra de censi. cap. Quamquam. lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur Ecclesiastica libertas quantum ad exemptionem à pedagijs & guidagijs. Et quo ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones

etiones, vnam videtur comprehendere tripliciter nominatum, scilicet exigere, extorquere, compellere per se vel per alium, proprio vel alieno nomine, siue ecclesiasticas, siue personas ecclesiasticas ad soluendum vel pro personis suis, aut rebus suis, quas non causa negociationis deferunt vel deferri faciunt vel transmittunt. Vbi nota quod pedagia proprie vocatur vectigalia pro transitu seu passu. Guidagia vero guida, non quæ à volente conducitur, sed quam velis nolis oportet te soluere, siue velis habere ducentem te, siue non. Et quia exigere importat coactionem: ideo si nullo modo cogit, non incurrit: sed satis cogit, qui clericum requirit non rogando, sed vt à debitore petendo vt soluat, iubendo vt fistantur res. & cet. sicut petit à laicis: rarus est enim aut nullus qui sponte soluat. Et est episcopalis, premissa restitutione ac satisfactione: vt in litera dicitur.

In offendentes Ecclesiasticam libertatem quantum ad immunitatem à collectis ac exactionibus, & vsurpantes iurisdictionem Prælatorum.

CAP. XL.

✠ Iurisdictionem Prælatorum Ecclesiasticorum iniuste vsurpantes, vel eos collectis vel tributis onerantes excommunicationis nexu premuntur.

IN DIVERSIS mundi partibus cōsules ciuitatū & rectores, nec non & alij qui potestatem habere videntur, tot onera frequenter imponunt Ecclesijs, vt deterioris conditionis factum sub eis sacerdotiū videatur quam sub Pharaone fuerit, qui Legis diuinæ notitiam non habebat. Ille quidem omnibus alijs seruitutis subactis, sacerdotes & possessiones eorum in pristina libertate dimisit, & eis alimoniam de publico administravit. Isti vero onera sua ferè vniuersa imponunt

Excommunicatio.

nunt Ecclesijs: & tot angarijs eas affligūt, vt eis quod Hier. deplorat, competere videatur. Princeps prouinciarum facta est sub tributo. Siue quidem fossata, siue expeditiones, seu alia quælibet sibi arbitrentur agenda, de bonis ecclesiarum & clericorū & pauperū Christi vsibus deputatis, volunt ferè cuncta compleri. Iurisdictionem etiam & auctoritatem Prælatorum ita euacuant, vt nihil potestatis eis in suis videatur remansisse hominibus.

Si autem cōsules aut alij de cætero ista commiserint, & commoniti desistere noluerint: tam ipsi quàm fautores eorum excommunicatio ni se nouerint subiaceret: nec communioni reddantur, donec satisfactionem fecerint competentem: extrà de immu. Ecc. cap. non minus. Cæterum quia fraus & dolus alicui patrocinari nō debent, nullus vano decipiatur errore, vt intra tempus regiminis sustineat anathema, quatenus post illud

non sit ad satisfactionis debitum compellendus. Nam & ipsum qui satisfacere recusauerit, & successorem ipsius nisi satisfecerit intra mensem, remanere decernimus ecclesiastica censura cōclusum, donec satisfecerit competenter: quum succedat in onere qui in honore substituitur, extrà de immu. Ecc. cap. aduersus.

CAnonum horum materia est sacrilegium, quo offenditur Ecclesiastica libertas quantum ad immunitatem à collectis, exactionibus & vsurpationib⁹ iurisdictionis Prælatorum. Et quò ad psonas sunt particulares: arctantur enim ad cōsules, rectores, & alios qui potestatem habere videntur, cū fautoribus suis, & eorum successores in officijs. Quò ad actiones vero puniuntur in primo canone in generali quidem tres actiones. Prima est, onera imponere: secunda est: angarijs affligere: tertia est, euacuare iurisdictionem & auctori-

thoritatem Prælatorum, ita vt nihil potestatis videatur remansisse in suos. In secundo vero canone ponitur vna actio: scilicet non satisfacere. Vbi nota primo q̄ secundus Canon præsupponit primum, immo recitat ipsum: & præsupponit officialem cui succeditur esse excommunicatum ob primi transgressionem canonis. Ad incurrendum autem primum canonem requiritur mōitio: ita quod non ipso facto, sed nisi moniti desistant, incurrunt excommunicationem, non ab ipso monitore, sed à iure hoc latam. Ad incurrendum autem secundum requiritur lapsus mensis: ita quod nisi intra mensem à successione computandum satisfecerit, excommunicatus est. Nota secundo canonem primum protegere bona non solum Ecclesiarum & clericorum, sed etiam deputata vsibus pauperum Christi. Et aduerte conferendo hunc canonem cū superius immediatè præmisso de pedagijs & guida-

gijs, differentiū inter onera sub forma pedagiorū seu gabellarum, & onera quæ sub forma talliarū seu taxarum imponuntur seu exiguntur à clericis: quoniā in primo casu est excoicatio ipso facto: vt habes in præcedenti capitulo. In secundo autē casu nō incurritur excommunicatio, nisi præcedat legitima monitio: vt hic habes. Et est episcopalis præmissa satisfactio: vt hic dicitur.

Aduerte quoq; constitutionem Bonifa. in. vj. c. clericis. de immu. Ecc. cum tot censuris in hac materia esse totaliter reuocatam in Cle. cap. quoniā. de immu. Eccl. & propterea reditur ad ius antiquū, quod nunc tractatū est. Scito demum quod appellatione iurisdictionis quæ euacuari dicitur, venit iurisdictione temporalis Prælatorum, quam scilicet Ecclesiastici Prælati habent in temporalibus: quam domini pure temporales frequenter euacuare videntur, adeo vt Prælati restent temporales domini ferè solo titulo.

In offen-

Excommunicatio.

*In offendentes ecclesiasti-
cam libertatem quantum ad
opus absoluedi seu reuocā-
di pœnas excommunicationis,
suspensionis, vel interdicti.*

CAP. XLI.

Libertatem absoluen-
di vel pœnas excom-
municationis vel interdi-
cti reuocandi à Præla-
tis ecclesiasticis vi vel
metu extorquentes ex-
communicationis mor-
bo feriuntur.

ABSOLUTIONIS
beneficium ab excom-
municationis sententia, vel
quancunq; reuocationem
ipsius aut suspensionis sen-
tentiæ interdicti, per vim vel
metum extortam, præsentis
constitutionis auctoritate
omnino viribus euacuam⁹.
Ne autē line vindicta, vio-
lentia crescat audacia: eos
qui reuocationē seu absolu-
tionē huiusmodi vi vel me-
tu extorquent, excommunica-
tionis sententiæ decernim⁹
subiacere. Gr. x. extra de
his que vi me. c. ynico. li. vj.

Canonis istius materia
est sacrilegium, quo
offenditur ecclesiastica li-
bertas quantum ad opus
absoluedi seu reuocandi
pœnas excommunicationis,
suspensionis vel interdicti.
Et quo ad personas est vni-
uersalis. Quo ad actiones
verò duas punit. Prima est,
extorquere vi. Secunda, ex-
torquere metu absolutionē
seu reuocationē excommuni-
cationis, suspensionis vel in-
terdicti. Vbi nota primò q
vis seu metus illatus nō di-
stinguitur inter magnum &
parū: qualemcunq; enim
vim aut qualemcunq; metū
intulerit, sufficit si inde sub-
sequutus est effectus absolu-
tionis seu reuocationis: quia
canon non distinguit (vt
dictū est) inter magnum &
parum. Quod si ex timore
innato & nō illato Prælatus
absoluit aut reuocat, nō est
locus huic pœnæ: quia in ca-
su tali nullus extorquet vi
aut metu: sed ipsemet index
seu Prælatus meticulosus se-
ipsum torquet. Nota secun-
dò quòd non refert ad præ-
sentem

sentem canonem, an sententia excommunicationis, &c. fuerit iusta vel iniusta: qualiscunq; enim fuerit, prohibet lex modum talem reuocandi, scilicet per vim & metum. Nota tertio q̄ quia verba cū effectu intelliguntur, ideo licet vis aut metus ingeratur: nisi absolutio aut reuocatio ex vi aut metu extorta sit, nō incurritur excommunicatio ista. Nota quarto q̄ quia canō restringit se ad extorquentes absolutiōnē vel reuocatiōnē censurę cōtra se ipsos, & similiter nō restringit se ad sententiā latam ab hoīe vel à iure, ideo ligat extorquētes vi vel metu absolutiōnē vel reuocatiōnem, tam si cōtra alium, quàm si contra se, & tam si ab homine, q̄ quomodolibet aliter censurę sententia lata sit. Et est episcopalis.

In offendentes ecclesiasticam libertatem in clauium officio, claudentium diuinū cultum excommunicatis & interdictis.

CAP. XLII.

Clauium beneficium vel officium ecclesiasticis Prælati concessum turbātes vel impediētes excommunicantur.

PRESUMPTO. Res præfatos qui in locis interdicto sappositis quenquam de cætero diuina celebrare officia quomodolibet cogere, aut qui modo prædicto ad officia eadē audienda aliquos excoicationis præsertim vel interdicti ligatos sententia, reuocare, seu qui ne excoicati publicè aut interdicti, de ecclesijs, dū in ipsis Missarū aguntur solēnia à celebrantibus moniti vt exeāt, prohibere, nec non excommunicatos publicè & interdictos qui in ipsis ecclesijs nominatim à celebrantibus vt exeāt moniti, remanere præsumserint: excommunicationis sententia (à qua per sedē duntaxat Apostolicam possint absolui) sacro approbāte cōcilio innodamus. de senten. excommu. grauis. in cle.

Canonis

Excommunicatio.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur Ecclesiastica libertas in clauium officio, claudentium diuinum cultum excommunicatis & interdictis. Et quò ad personas partim est particularis, ligans solos nobiles & dominos temporales: & partim est vniuersalis. Quo ad actiones punit quatuor actiones: cogere, euocare, prohibere & remanere: ita q̄ excommunicantur primo cogentes celebrare in locis interdictis: secundo, euocantes ad eadem officia aliquos presertim excommunicatos vel interdictos: tertio, prohibentes ne exeant inde excommunicati aut Interdicti moniti: quarto, remanentes in ipsis Ecclesijs, si publicè sint excommunicati aut interdicti, & nominatim moniti à celebrantibus vt exeant. Vbi nota primò differentia inter tres primos casus & quartum, in hoc quòd tres primi restringuntur ad nobiles & dominos temporales: quia pronomen relati-

uum, qui, refert presumptores prefatos, quos dixerat esse nobiles & dominos temporales. Quartus autem cõmunis est omnibus vtriusq; sexus excommunicatis publicè. &c. quia ad hoc distinguendum continuatur litera, copulãdo ad presumptores prefatos, omnes excommunicatos publicè. &c. dũ dicit, necnon excommunicatos publicè. &c.

Nota secundo differentiam inter tertium casum & reliquos, in hoc quòd tertius restringitur ad Missarũ solennia: alij autem cõmunes sunt Missæ & alijs diuinis officijs.

Nota tertio, quòd licet Decretalis narrãdo restringat se ad terras quæ sunt nobilium seu dominorum, puniendo tamen latius iudicat, & ligat nobiles ac dominos, qui in locis interdictis, siue sint illorum loca, siue non, presunt. &c. si secundum verba exponenda sit. Secus autem si punitionis sententia iuxta narrata intelligenda sit. Quod ita verius

rius videtur, vt sic tenendū putem: quia conclusio præmissis consonare debet. Nota quartò quòd quia Decretalis quadruplicem modū euocandi narrauerat, & statuendo dicit prædicto modo, omnem prædictum modum quadruplicem comprehendit: scilicet nūc hos, nunc illos vocando, nunc compellendo, nunc campanis, nunc voce præconia. Et est Papalis.

In impedientes sequestrationem beneficii, vna diffinitiuua sententia contra possessorem promulgata, per loci ordinarium factum, vel fructus sequestratos quoquomodo occupare præsumentes.

CAP. XLIII.

✠ Beneficij sequestrationem post sententiam cōtra possessorem promulgatam impediētes excommunicationis sententiam incurunt.

DEFINIMVS VT vna contra possessore definitiuua sententia super beneficio apud sedem Apostolicam duntaxat in petitorio vel possessorio promulgata, beneficiū ipsum à possessore huiusmodi (dumtamen triennio pacificè antea possessum ab eo non fuerit) per loci ordinarium apud aliquam idoneam personā sequestratur. &c. Si quis autem sequestrationem huiusmodi impedire, vel fructus sequestratos quoquomodo præsumperit occupare: excommunicationis sententiam incurrat ipso facto. A qua nisi impedimēto prius amoto, & occupatis per eū fructibus restitutis, nullatenus absoluator, extrà de seque. cap. j. in cle.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo ecclesiastica libertas in sedis Apostolicæ autoritate offenditur in certo casu sequestri. Et quò ad personas est vniuersalis: quò ad actiones punit duas actiones.

O Prima

Excommunicatio.

Prima est, impedire huiusmodi sequestratione: secunda est, occupare sequestratos fructus. Et quia hic casus videtur de raro contingentibus: vide in litera conditiones requisitas ad hoc quod sit iste casus in quo habet locum ista excommunicatio. Et est episcopalis, amoto impedimento, & restitutis occupatis.

*In impediētes monialiū
aut mulierum canonicarum
secularium visitatores in
suo officio.*

CAP. XLIIII.

✠ Visitatores monialiū
aut canonicarum non
sunt sub excommuni-
cationis pœna impe-
diendi.

SI QVIS VISITA-
tores monialiū, aut mu-
lierum quę vulgo dicuntur
canonicę seculares, in præ-
missis seu aliquo præmisso-
rum impedire præsumpserit,
nisi monitus resipiscat:
ipso facto excommunicatio-

nis sententiã se nouerit incursum: priuilegijs statutis & consuetudinibus quibuscunq; in contrariū non valituris. extra de stat. mona. attendentes. in cle.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur libertas Ecclesiastica in officio ecclesiasticę visitationis. Et quo ad personas est vniuersalis.

Quo ad actiones puni-
tur vna generalis actio: scilicet præsumere impedire visitatores monialium. &c. in aliquo præmissorū: quæ videre potes in fonte: quia non incurritur ipso facto, sed nisi monitus resipiscat. Et est episcopalis.

*In sepelientes in loco sa-
cro hæreticos, credentes, re-
ceptatores, vel fautores eor-
um.*

CAP. XLV.

✠ Hæreticos in loco sa-
cro sepelientes ipso facto
excommunicatur.

QUICVNQVE hæreticos, credentes, receptatores vel fautores eorum scienter præsumpserint ecclesiasticę tradere sepulturę, vsq; ad satisfactio- nem idoneam excommuni- cationis sententię se nouerint subiacere. Nec absolu- tionis beneficium merean- tur, nisi proprijs manibus extumulēt publicē, & proij- ciant huiusmodi corpora damnatorum: & locus ille perpetuò careat sepultura. de hæ. lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo sacris locis iniuria fit sepe- liendo ibi hæreticos. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones, punit vnā: scilicet scienter tradere Ec- clesiasticę sepulturę qua- tuor hominum genera, sci- licet vel hæreticos, vel eorū credentes, vel receptatores, vel fautores. Circa hunc Ca nonē aduerte quò creden- tes hæreticorum vocantur, qui illis hæreticis ita adhe- rent, vt quanuis nesciant

quid illi hæretici credant, deliberato tamen consensu credunt quòd illi hæretici credunt seu docent, quan- tumcunq; contrariū teneat & doceat Ecclesia: ita quòd non inhereat illis salua Ec- clesię doctrina: sed plus cre- dunt illis, quam Apostolicę sedis definitionib⁹ circa ea quę sunt fidei. Et est episco- palis: saluis tamen conditio- nibus in litera expressis.

In eos qui in cœmeteriis tēpore interdicti, quoscunq; in casibus non concessis, aut excōmunicatos publicē, vel nominatim interdictos, vel manifestos vsurarios, scienter sepelire præsumunt.

CAP. XLVI.

Interdicti tempore ter- ram sanctam indignis aperientes excommu- nicantur.

EOS QUI PRO- prię temeritatis au- dacia, defunctorum corpo- ra nō sine cōtemptu clauū

Excommunicatio.

Ecclesie in cœmeterijs tempore interdicti in casibus non concessis à iure, vel excommunicatos publicè, vel nominatim interdictos, vel manifestos vsurarios scienter sepelire præsumunt: ipso factò excommunicationis sententiæ decernimus subiaccere. A qua nullatenus absoluantur, nisi prius ad arbitrium diœcesani Episcopi, eis quibus per præmissa fuerit iniuria irrogata, satisfactionem exhibuerint competentem. Extra de sepul. cap. j. in cle.

CAnonis istius materia est sacrilegium locale. Et est quò ad personas vniuersalis. Et vnam tantum punit actionem (scilicet scienter sepelire) ad quatuor tamen terminatam: ita quòd punitur hoc Canone sacrilegium quadruplex: scilicet sepelientium quoscunq; tempore interdicti: nisi quatenus est à iure cõcessum, sepelientium publicè excommunicatos, sepelientium nominatim interdictos, & sepelien-

tiū manifestos vsurarios: si tamē in loco sacro sepeliantur: alioquin sacrilegium non esset. Nota hie primo, quòd per publicè excommunicatos, intelligimus eos quos non fictione iuris aut iudicis, sed secundum rei manifestationem & notitiã publicam patet esse excommunicatos: siue à iure, siue à iudice. Et non sufficit quòd aliqui sciant pro certo illum esse excommunicatum: sed oportet manifestationem illius excommunicati esse publicam, vt locus sit huic pœna. Nota secundò, manifestos vsurarios eos appellari, qui nõ occultè usuras exercent, nec de quibus vertitur in dubium propter palliatos contractus: sed eos qui sic manifestè exercent vsuras, vt sint & habeantur manifestè pro vsurarijs. Nota tertio, q; appellatione præsumptium sepelire, soli sepelientes de quibus verè dicitur, isti sepeliunt, cõprehenduntur. Et licet cõiter illi qui sepeliunt (hoc est humo vel tumulo immitrunt cadauer)

uer) sint personę minores in Ecclesia, nō tamē propterea Canon iste ludibrio exponitur: quoniā cōditor canonis noluit extendere ipsum ad facientes aut mandantes sepeliri, nec ad dātes ad hoc consiliū seu fauorē: sicut in multis Canonibus fit. Quia igitur pōnæ nō sunt extendendæ, sta infra proprietatem significationis Canonis huius sicut in cæteris: & solos sepelientes ligari dicitur. Imo nec sepelientes ligantur, nisi scienter & præsumptuosē sepeliant: quia sic disponit Canon. Vnde si manifestum vsurarium parochianus vt pœnitentem ad sepulturam Ecclesiasticam portandū lenari iubet verbo vel facto: & propterea ecclesiasticę personę apud quas sepeliendus est sepeliūt, putantes ipsum pœnitente, iuxta cap. quanquā. de vsuris in. vj. nō incidunt in canonē: quia non præsumunt scienter sepelire. Et est episcopus, præmissa satisfactione ad arbitrium diœcesani: vt in litera dicitur.

In eos qui scienter in gradibus prohibitis, aut cum monialibus, vel in religione aut sacris constituti matrimonium contrahunt: aut inter ipsos scienter huiusmodi matrimonia celebrant.

CAP. XLVII.

✠ Religiosi vel religiosę matrimonium contrahentes excōmunicatio nis vinculo innodantur: similiter qui in gradibus prohibitis.

EOS QUI DIVI-
no timore postposito, scienter in gradu cōsanguinitatis vel affinitatis cōstitutione Canonica interdictis, aut cum monialibus cōtrahere matrimonialiter nō verentur, nec nō religiosos, moniales, ac clericos in sacris ordinib⁹ cōstitutos matrimonii cōtrahentes, & inter eos scienter eadē celebrātes: ipsos excōmunicationis sententię ipso facto decernimus subiacere. Clemēs. v. de cōsang. & affi. c. j. in cle.

Excommunicatio.

CAnonis istius materia est sacrilegium pro maiori parte, & incestus pro aliqua parte: vtrumq; autē in contractu matrimonij. Et quò ad personas pro quāto punit incestuosum contractū, est vniversalis: quia ad omnes se extendit. Pro quāto verò sacrilegium punit matrimonium, est particularis, quatuor genera personarum comprehendens. Primo, viros: secundo, religiosos: tertio, moniales: quarto, clericos in sacris constitutos ordinibus. Et demū iterum est vniversalis, quatenus punit sacrilegam celebrationē. Quò ad actiones punit duas principales actiones. Prima est, cōtrahere matrimonialiter. Sed propter diuersas condiciones appositas & diuersos terminos, multiplicatur hęc actio in sex. Prima est, scienter contrahere in gradu prohibito: id est, quarto & infra consanguinitatis: secunda est, scienter contrahere in simili gradu affinitatis: tertia, cōtrahere scienter cū moniali:

quarta est, religiosum cōtrahere: quinta est, monialem contrahere: sexta est, constitutum in sacris contrahere. Secunda verò principalis actio est celebrare prohibita hęc matrimonia inter dictos contrahentes. Vbi sex occurrunt declaranda. Primum est, quòd quum dicitur scienter, intelligitur de scientia facti: ita q̄ sola ignorantia facti intelligitur excusare: puta quia nesciebat illam esse consanguineam seu monialem. Secundū est, quòd punitur cōtractus matrimonij: ita quòd si sponsalia solū interuenirent, aut coitus tantū, nō est locus huic pœnæ, sed oportet interuenire contractū per verba de presentī implicitè vel explicitè. Interuenit autem implicitè duobus modis. Primo, si post sponsalia sequitur coitus affectu cōiugali. Secundo, si aliqui ignorantes se esse consanguineos cōtrahant matrimonium & consummant, & postea scientes impedimentum nihilominus affectu cōiugali incumbunt.

bunt. In utroque enim casu interuenit matrimonij contractus non solum præsumptus, sed verus, explicatus non verba de præfenti, sed per corporum commixtionem: commixtio enim corporum affectu coniugali facta post sponsalia seu cōtractum de facto, explicatiua est sufficienter mutui consensus in coniugium. Vnde non minus sunt excōmunicati qui licet ignoranter cōtraxerint, scienter perseuerant, non in solo cōcubitu, sed in coniugio (hoc est in concubitu affectu coniugali) q̄ si à principio cōtraxissent scienter: concubitus enim affectu cōiugali, claudit in se contractum matrimonij, plusquam cōtractus claudit in se sponsalia. Et ideo quū excōmunicantur contrahentes, multo magis excōicantur cōsummantes scienter. Tertiū est, q̄ dātes auxiliū, consiliū vel fauorē ad huiusmodi sacrilega seu incestuosa matrimonia licet peccent mortaliter, non tamen sunt excōicati: quia nō

veniunt appellatione cōtrahentiū: quia nō verē enunciat de aliquo corū quōd cōtrahit: soli autē cōtrahentes sunt excōicati. Quartū est, notare differentiā in litera positā, in hoc q̄ & monialis cōtrahens est excōicata, & cū moniali cōtrahens est excommunicatus. Aliter autem est de religiosis & cōstitutis in sacris: nā licet isti religiosi & constituti in sacris, contrahentes incurrant, excommunicationem, mulieres tamen cū quibus contrahunt, nō incurrunt excōmunicationē: vt litera insinuat ex hoc ipso q̄ excōicat seorsum cōtrahentes cū monialib⁹, & seorsum ipsas moniales. Religiosos autem & clericos in sacris ordinibus constitutos ita excōicat, vt nō excōicet mulieres cōtrahentes cū ipsis. Quintū est, quod vltra sex casus numeratos in litera, quibus cōtrahendo coniugiū incurritur excōicatio, apponitur in litera septimus, quo celebrās scienter eadem damnata cōiugia inter eosdem, incurrit

Excommunicatio.

excōicationem. Et intelligo per celebrantē, ecclesiasticā celebritatē adhibentē huiusmodi dānatis cōtractibus. Nec huiusmodi celebritas exigit solennitatem aliquā, sed ad eā sufficit sacerdotē celebrare matrimoniū dicendo verba solita: puta placet tibi iste cōiunx? placet tibi ista yxor? Ita q̄ celebritas ista cōstat, aut si celebritas ecclesiastica fiat, aut si sacerdos ex sacerdotali officio celebret contractum dicendo verba, vel quasi authorizando intersit, contra cap. si. de spō. clande. ad quod se refert Canon iste in calce. Sextū est, q̄ multis existentibus impedimentis matrimonij impedientibus contrahendum, & dirimentibus cōtractū, solis impedimentis hīc enumeratis excōmunicatio hęc adhibita est: scilicet carnalis cognationis (hoc est consanguinitatis & affinitatis) & voti solennis, siue per professionem, siue per sacrum ordinem. Reliqua ergo impedimenta ab excommunicatione restant exempta.

In simplices religiosos, qui decimas ecclesie debitas vsurpare presumunt. & ca. nisi post requisitionem desistant a premissis intra mensem, & damnificatis ecclesie emenda intra duos menses faciant.

CAP. XLVIII.

✠ Decimas vsurpantes aut detinentes excommunicati censentur.

RELIGIOSI QUI cunq; qui noualium aut aliās decimas ecclesie debitas ad se non spectantes appropriare sibi presumpserint, aut exquisitis fraudibus siue coloribus vsurpare: seu qui de animalibus familiarū & pastorum suorum vel aliorū etiā animalia ipsa eorum gregibus immiscentiū, seu qui de animalibus que in fraudē ecclesiarū in pluribus locis emunt, emptaq; tradunt venditoribus vel alijs ab ipsis tenēda, seu qui de terris quas tradunt alijs

alijs excolēdas, decimas sol-
 ni Ecclesijs non permiserint
 aut prohibuerint, nisi post
 requisitionē eorum per eos
 quorum intererit super hoc
 eis factam à præmissis desti-
 terint intra mensem: aut si
 de ijs quæ contra præmissa
 vsurpare vel retinere præ-
 sumperint intra duos men-
 ses dānificatis ecclesijs emen-
 dam non fecerint competen-
 tem, sint & tandiu maneant
 ab officijs, administrationi-
 bus & beneficijs suspensi, do-
 nec destiterint & satisfecer-
 rint: vt superius est expres-
 sum. Quòd si religiosi huius
 modi administrationes vel
 beneficia non habeant, eo
 casu quo alij supradicti sus-
 sionis, ipsi sententiam excō-
 municationis incurrant, an-
 te satisfactionem condignā
 nullatenus absoluendi, pri-
 uilegijs nō obstantibus qui-
 buscunq;. Cæterum præmis-
 sa extendi nolumus ad ani-
 malia, quæ per religiosorum
 ipsorum donatos seu obla-
 tos tenentur: dum tamen
 illi religiosi eisdem cum ef-
 fectu donauerint aut obtu-

lerint se & sua. de deci. cap.
 religiosi. in cle.

CAnonis istius materia
 est sacrilegium circa
 Ecclesiarū decimas. Et quò
 ad personas est particularis:
 quia personæ quæ excōmuni-
 cationi subijciuntur, sunt
 religiosi non habētes admi-
 nistraciones vel beneficia.
 Quò ad actiones verò ad-
 uerte, quòd ante monitio-
 nem sunt quatuor: scilicet
 appropriare, vsurpare, non
 permittere, & phibere. Post
 requisitionē verò sunt duę.
 Prima est, nō desistere à præ-
 missis intra mensem. Secun-
 da est, non facere emendam
 dānificatis ecclesijs intra
 duos menses: ita quòd reli-
 giosus carens beneficio &c.
 si aliquam dictarum actio-
 num circa ecclesiarum deci-
 mas fecerit, & requisitus ali-
 quam duarum incurrerit,
 excommunicatus est: & non
 aliter. Et est episcopalis, sa-
 tisfactione præmissa.

*In religiosos & clericos
 seculares, alios vt sepulturas*

Excommunicatio.

apud suas Ecclesias eligant, vel iam electam ulterius non immutent, ad vouendum, iurandum, vel promittendum inducentes.

CAP. XLIX.

30 Inducentes aliquem ad eligendum apud se sepulturam, vel ad hoc vouendum vel promittendum sententiam incurrun-
t excōmunicatiōnis.

SANE TEMERARIOS violatores constitutiōnis illius, quæ religiosi & clericis secularibus prohibet, ne aliquos ad vouendū iurandum, vel fide interposita seu aliās promittendum inducāt, vt sepulturas apud eorum Ecclesias eligant, vel iam electā ulterius non immutent, similem sententiam (pœna in dicta constitutiōne contenta in suo perdurāte robore) incurrere volumus ipso facto, ab alio quā à sede Apostolica (præterquā in mortis articulo) nullate-

mus absoluendos: nullis privilegijs aut statutis cuiuscunque tenoris existant, in contrarium super his valituris. extra de pœnitentia cupientes. in cle.

Canonis istius materia est auaritia tollens libertatem sepulturæ. Et quò ad personas, est particularis: vtpote ligans solos religiosos & clericos seculares: quò ad actiones, punit vnam actionem habentem tres terminos: scilicet inducere ad vouendum, iurandum, vel promittendum.

Vbi colligendo aduerte tres casus, in quibus ligat hic canon. Primus est, si inducunt ad vouendum. Secundus, si ad iurandum. Tertius, si ad promittendum. Et hoc siue promissio sit nuda, siue fide interposita. Duo autē sunt quæ voueri, iurari, vel promitti prohibentur: scilicet vel electio sepulturæ, vel electæ non mutatio apud inducētium religiosorum seu clericorum Ecclesias: ita quòd ad incur-

incurrendum hunc canonem requiritur primò quòd agatur de sepultura apud inducentes Ecclesiam.

Secundò, requiritur inductio ad horum alterum promittendum, vouendum, vel iurandum.

Tertiò, requiritur quòd ista inductio sit cum opere subsequuto (hoc est, quòd inductus hoc voueat, iuret, vel promittat) quia huiusmodi pœna stricti iuris est, & effectum requirit.

Quartò quòd inducens sit religiosus vel clericus.

Quintò, quòd interueniat temeritas, propter verbum, sanè temerarios violatores: propter quod si ex ignorantia putans se bene facere religiosus seu clericus transgrediretur dictam constitutionem, non esset excommunicatus. Et similiter si exhortatur ad eligendam sepulturam in sua Ecclesia, non tamè inducit ad vouendum, nec ad iurandù nec ad promittendum, non est excommunicatus. Et est Papalis.

In religiosos de claustris ad audiendù leges vel physicam exeuntes, & intra duos menses ad claustrum non redeuntes: & in presbyteros ac alios clericos personatus habentes intra prædictum spatium ab huiusmodi audientia legum vel medicinæ non desistentes.

CAP. L.

Religiosi claustrum exeuntes, vt physicam vel leges addiscant excommunicantur.

CONTRA RELIGIOSAS psonas de claustris exeuntes ad audiendù leges vel physicam, Alexander prædecessor noster olim statuit in concilio Turoñ. vt nisi intra duorù mensium spatiù redierint ad claustrù sint excōmunicati, & ab omnibus euitentur, & in nulla causa (si patrociniù p̄stare voluerit) audiãtur. Reuersi autè in choro, mēsa, capitulo & ceteris locis vltimi fratres existant,

Excommunicatio.

existant, & (nisi fortè ex misericordia sedis Apostolicæ) totius sp̄e promotionis amittant. Verum quia nonnulli ex talibus, propter quorundam opiniones diuersas, excusationis aliquid assumebant: nos volentes vt de cætero excōmunicationis sententiam ipso facto incurrat, districtè præcipiendo mandamus, quatenus tam à diœcesanis & capitulis ipsorum, quàm à cæteris Episcopis, in quorum diœcesibus huiusmodi student, tales excommunicati & prædictis pœnis obnoxij publicè nūciantur. Quia verò Theologiæ studium cupimus ampliari &c. ad Archidiaconos, plebanos, decanos, præpositos, cætores, & alios clericos personatus habentes, necnō presbyteros, nisi ab his intra spacium præscriptum destiterint, hoc extendi volumus, & appellatiōe postposita firmiter obseruari. Hono. iij. extrà ne cle. vel mona. super Specula.

CAnonis istius materia est curiositas legum ci

uiliū & medicinæ. Et quò ad personas, est particularis: vt pote ligans solos religiosos & quosdam clericos seculares. Quò ad actiones verò, respectu religiosorum punit duas subordinatas: scilicet, exire claustrū, & audire perseueratè: respectu verò clericorum secundam tantum. Vbi pro clariori intelligentia aduerte in hoc canone curiositatem ecclesiasticorū circa leges ciuiles & medicinam puniente, tria genera personarum comprehendit. Primò religiosos. Secundò, clericos personatus habentes: quorum quinq; species in litera explicantur. Tertiò presbyteros. Actio autem, propter quam isti incurrūt excommunicationē, est exire de claustro ad audiendū leges vel physicam, id est medicinam, & hoc per duos mēses: ita quòd si aliquid horū trium in actione defuerit, non sunt religiosi excommunicati. Oportet siquidē exitum ex claustro ad hoc ordinari, vel saltem durare, hoc est habitare extra claustru, & au-

& auditionem interuenire, & perseuerare sic vt intra duos menses non redeatur ad claustrū. Ex quibus apertè patet nullam esse quæstionem de religiosis euntibus ad honorandum medicum vel legistam principium facientem. Et similiter de audientibus hæc in claustro: imò de audientibus hæc extra claustrū, sic quòd lectio quidem auditur extra claustrum, ipsi tamen habitant in suo claustro: quoniã isti quotidie redeunt ad claustrum à lectione, & nunquã exeunt claustrum vt habitent extra claustrum: in qua significatione textus accipit exire de claustro: vt patet ex hoc quòd duorum mēsum dat spaciū redeundi ad claustrum. Hæc de religiosis.

Quò ad presbyteros vero, & alios clericos personatus habentes, omnia supradicta locum habent, nisi exitus de claustro, loco cuius non ponitur in litera exitus de domo, sicut loco reditus ad claustrum, ponitur desistere ab his, id est auditione

legum vel physicæ intra prædictum spatium. Et propter ea ad hoc vt clerici huiusmodi & presbyteri incurrant, non requiritur exitus de domo (vt scilicet ex proprijs domibus vadant ad habitandum alibi propter hoc studium) sicut in religiosis requirebatur dimissio claustris: sed sufficit quòd audiât leges vel physicam: ita quòd intra duos menses non desistant ab huiusmodi audientia. Aduerte quoq; appellatione plebanorum non comprehenditur hoc in loco curatos qui parochiales obtinent ecclesias, nisi ecclesiæ illæ fuerint plebanie habentes sub se capellas, in quibus instituatur clerici perpetui. vt declarauit Boni. viij. in. vj. ca. statutū. ne cle. vel mo. Et scito quòd per alios clericos personatus habentes intelligimus etiam illos qui ex quadam prærogatiua in ecclesia honorificum statū habent etiam sine iurisdictione. In cuius signum specificati sunt cantores. Et est episcopalis.

In quos-

Excommunicatio.

In quoscunq; comitatum potestates aut officiales, vsuras quibusdā statutis fouētes

CAP. LI.

¶ *Officiales statuta in fomentum vsuræ condentes excōmunicatiōnis nodo vinciuntur.*

Q Vicunque cōmunitatum, potestate capitanei, rectores, consules, iudices, consiliarij aut alij quicunq; officiales, statuta huiusmodi de cætero facere, scribere, vel dictare, aut quod soluantur vsuræ, vel quod quum solutæ repetuntur, non restituantur plenè ac liberè scienter iudicare præsumperint: sententiam excōmunicatiōnis incurrant. Eandē etiam sententiam incursum, nisi statuta huiusmodi hæctenus edita, de libris communitatum ipsarum (si super hoc potestatem habuerint) intra tres menses deleuerint: aut si ipsa statuta vel consuetudines officium eorum habentes quoquomodo præsum-

plerint obseruare. Clemens quintus de vsu. in clementina prima.

C Anonis istius materia est vsurarum conseruatio. Et quò ad personas est particularis, ligans solos communitatum officiales: quorum sex species exprimit. Quò ad actiones vero, punit sex actiones. Primæ tres sunt facere, scribere, vel dictare statuta huiusmodi, hoc est quæ vsuras exigi & solui non solum concedunt, sed ad soluendum eas debitores scienter compellunt, ac repetitionem vsurarum impediunt, vtendo varijs colorib⁹ & fraudibus & cætera. Quarta est, iudicare scienter alterum duorum, vel quòd soluantur vsuræ, aut quòd repetitæ non restituantur. Quinta est, nō delere hæctenus (hoc est tunc temporis) edita statuta si possunt & cætera. Sexta, est obseruare quoquomodo statuta ipsa vel consuetudines vim statuti habentes. Et est episcopalis.

In cleri.

In clericos minores Episcopis vsurariam prauitatem in terris suis fouentes.

CAP. LII.

20 Clerici Episcopis minores vsuras in suis locis sustinentes excomunicati censentur.

HAC PERPETVA constitutione sancimus, vt nec collegium, nec alia vniuersitas vel singularis persona, cuiuscunque sit dignitatis, conditionis, aut status, alienigenas & alios non oriundos de terris ipsorum publicè scœnebrem pecuniam exercentes aut exercere volentes, ad hoc domos in terris suis conducere vel conductas habere, aut aliàs habitare permittant: sed huiusmodi vsurarios manifestos, omnes intra tres menses de terris suis expellant, nunquam aliquos tales de cætero admissuri: nemo illis ad scœnus exercendum domos locet, vel sub alio titulo quocunque concedat.

Qui verò contrafecerint, si personæ fuerint Ecclesiasticæ, patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, suspensionis: minores verò personæ singulares, excommunicatio: si autem collegium seu alia vniuersitas interdicti sententiam ipso facto se noverint incursum. Quam si per mensem animo sustinerint indurato, terræ ipsorum quàm diu in eis ijdem vsurarij commorantur, ex tunc Ecclesiastico subiaceant interdicto. Cæterùm si laici fuerint, per suos ordinarios, omni cessate priuilegio, per censuram Ecclesiasticam compellantur. de vsuris. ca. vsurarum. lib. vj.

CAnonis istius materia est vsurariæ prauitatis fomentum. Et quo ad personas est particularis, ligans solos clericos minores Episcopis. Quò ad actiones verò punit actiones quatuor. Prima est, permittere. Secunda est, nõ expellere. Tertia est, locare domos. Quarta est, quocunq; alio titulo conce.

Excommunicatio.

concedere domos ad exercendum fœnus. Vbi pro clariori intelligentia nota quatuor casus, quibus incurritur hæc excommunicatio à clericis minoribus (vt dictū est) Episcopis. Primus est, si alienigenas & alios nō oriūdos de terra ipsorum, publicè fœnebrem pecuniam exercentes, aut exercere volentes, permittant in terris suis vel domos conducere, vel cōductas habere, aut aliās habitare ad hoc, id est ad vsuram exercendum. Secundus est, si huiusmodi vsurarios manifestos intra tres mēses de terris suis non expellant, de cætero nō admissuri. Tertius est, quod nō locent eisdem ad fœnus exercendum domos. Quartus est, quod non concedant quocunque alio titulo eisdem domum ad exercendum fœnus.

Vbi nota, quod ad saluandam proprietatem vocabulorum & literæ, per alienigenas intelligimus alibi genitos: & per alios non oriundos de terris ipsorum, illos qui nec ipsi nec patres eorū

orti sunt ibi. Et si hæc clausula non est superflua repetitio, videtur litera corrupta: & vbi dicitur alios, legēdum est aliās. Et sic est clausula restrictiua alienigenarum: ita quod non comprehenduntur omnes alibi geniti: sed illi tantum alibi geniti, qui non sunt oriundi ex terra illa: ita quod Ioannes natus Romæ, filius Petri Florētini, quia est oriundus ex Florentia non comprehenditur inter alienigenas respectu Florentiæ. Et hic sensus consonat menti constitutionis, non ligantis indigenas: quoniā isti oriundi, sunt sicut indigenæ, & eadem est ratio de vtrisque.

Nota tertio, quod tã primus quàm secundus casus habet locum in clericis dūtaxat qui sunt domini terræ: vnde in vtroque casu explicatur in litera expressè ly in terris suis. In tertio vero & quarto quilibet clericus minor Episcopo incurrit excommunicationem. Et hæc distinctio rationabilis monstratur ex eo quod tam permit-

permittere, quàm expellere, eius est qui potestatem habet, & non singularis personæ: locare autem, vel alio titulo concedere, singularis potest esse personæ. Aduerte quartò, quòd appellatione alterius tituli à titulo locationis, venit manifestè pignoriatio, commodatio, depositum, & huiusmodi, in quibus non transfertur dominium. Et rationabiliter etià venit donatio seu venditio, si fiat ad hoc, hoc est ad exercendum fœnus. Et est episcopalis.

In eos qui vrbis Romæ dignitates seu officia vsurpant.

CAP. LIII.

Officia seu dignitates vrbis Romæ vsurpates excommunicatione premuntur.

NVLLVS IMPERATOR seu rex Romanorum vel alius imperator, rex princeps, marchio, dux, co-

mes, aut baro, vel quicumque alterius notabilis potentie, præminentie, potestatis, & excellentie seu dignitatis existat, frater, filius vel nepos eorum, ad tempus vel in perpetuum, seu quiuis alius vltra annale spatium quouis modo, colore, vel causa, per se vel aliam personam quomodolibet submittendam, in senatorem, capitaneum, patricium, aut rectorem, vel ad vrbis Romæ regimen seu officium nominetur, eligatur, seu aliàs etiam assumatur absque licentia sedis Apostolicæ speciali, per ipsius sedis literas concessionem licentia huiusmodi specialiter exprimentes. Quòd si secus factum fuerit, nominationem, electionem, & assumptionem huiusmodi decernimus esse nullas. Et non solum nominatores, electores, & assumptores, verum etiam nominati, electi, & assumpti si huiusmodi nominationi, electioni & assumptioni consenserint, aut se de ipsis quomodolibet intromiserint, intendentes & obediens

P eisdem

Excommunicatio.

elise, & in hoc dantes ipsis nominatoribus, electoribus & assumptoribus, aut nominatis, electis vel assumptis auxilium, consilium, vel fauorem, publicè vel occultè, cuiuscunq; conditionis extiterint: ipso facto sententiam, excommunicationis incurrant. Et infra. Contemptores quoq; seu violatores alicuius premissorū, ab huiusmodi excommunicationis sententia (præterquam in mortis articulo) absolui nō possint, nisi per Rom. Pont. vel de ipsius petita licentia & obtenta speciali, non obstantibus priuilegijs & cætera. De elec. cap. fundamenta. libro. vj.

CAnonis istius materia est usurpatio dignitatum seu officiorū vrbs Romæ. Et quò ad personas, est vniuersalis. Quò ad actiones principales, punit sex actiones. Prima est, nominare: secunda, eligere: tertia assumere: quarta, consentire nominationi, electioni, seu assumptioni de se facte: quin

ta, se de ipsis quomodolibet intromittere: sexta est, intendere & obedire eisdem. Quò ad actiones verò accessorias, punit tres: auxiliari, consulere, fauere siue nominatis siue nominatoribus & cætera. Et omnes istæ actiones intelliguntur sine licentia Papæ in scriptis. Vbi pro clariori notitia aduerte quatuor genera personarum excommunicari. Primò, nominatores, electores, seu assumptores: secundo, nominatos, electos, seu assumptos: tertio, intendentes & obediētes eis: quarto, dantes consilium, auxilium, vel fauorē. Et considera nominatos, electos, seu assumptos distinguere, & diuersimodè coerceri: nam Reges, principes, barones, comites, eorum fratres & nepotes, & cætera, excluduntur totaliter: quia tam ad tempus quam in perpetuum nominari non possunt: alij verò quicumque excluduntur ab huiusmodi officijs non totaliter, sed vltra spatium vnus anni: ita quòd illi (hoc est principes, comites,

comites, & fratres ac nepotes eorum & cætera.) sunt excommunicati, si huiusmodi officijs se intromittunt: isti verò (hoc est quicumque alij) non sunt excommunicati, nisi vltra annum se intromittant ad huiusmodi officia. verùm Romani duo priuilegia ex fine eiusdem decretalis habēt. Vnum est, quòd excipiuntur à numero fratrum nepotumque principum: ita quòd Romani, etiam si nepotes, seu fratres, vel filij principum fuerint, possunt huiusmodi officia habere sicut alij quicumque, hoc est non vltra vnum annum. Secundum est, quòd excipiuntur à numero comitum seu baronum, si tamen comitatus, seu baronia non fuerit excellens, vt timeatur libertati: ita quòd Romani etiam si fuerint comites paruo comitatu, possunt huiusmodi officia habere sicut quicumque alij: scilicet non vltra annum. Et est episcopalis.

In dominum aliosq; re-

tores & officiales ciuitatis in qua Romani Pontificis electio celebranda est, sibi iniuncta diligenter non adimplentes, aut fraudem in eis committentes.

CAP. LIIII.

✠ Mandata Papalia continententes, vel in eis fraudem committentes excommunicantur.

SANCI MV S VT dominus, alijque rectores & officiales ciuitatis illius in qua Roma Pontificis electio fuerit celebranda, autoritate nostra & eiusdem approbatione concilij (scilicet Lugd.) potestate sibi tradita prædicta omnia & singula plenè ac inuiolabiliter & sine fraude & dolo aliquo faciunt obseruari: nec cardinales vltra quàm præmittitur, arētare præsumant. Super his autem taliter obseruandis, statim audito summi Pontificis obitu coram clero & populo

Excommunicatio.

vn̄uersæ ciuitatis ipsius ad hoc specialiter conuocandis, præstent corporaliter iuramentum. Quod si præmissa diligenter non obseruaueuerint, aut fraudem in eis vel circa ea commiserint, cuiuscunque sint præminentie, conditionis, aut status, omni cessante priuilegio, eo ipso sententiam excommunicationis incurrat, & perpetuò sint infames & cætera. de elect. ca. vbi periculum. lib. vj.

CAnonis istius materia est negligētia ac fraus circa seruandā in negotio electionis Papæ. Et quò ad personas est particularis, ligans tria personarum genera: scilicet dominum, rectores, & officiales ciuitatis illius, in qua Roma. Pontifici electio est celebranda. Quò ad actiões vero punit duas. Prima est, non seruare præmissa diligenter. Secunda est, committere fraudem in eis aut circa ea. Aduerte hinc quod Clemens sextus modificauit aliter tria præmissorum in constitutione hac:

scilicet de velis intermedijs inter cubicula cardinalium de cibo post octo dies, & de numero seruatorum. Concessit siquidem simplex velamen intermedium, & vnū ferculum semper, & duos seruitores: vt in bulla recitata in ceremoniali habetur. Sed cum his omnibus considerandum esse puto, an omnia præmissa in constitutione hac. Grego. x. sic moderata, veniant tam arctè seruanda vt cuiuscunq; omisio excommunicatos reddat dominū seu officiales. Quod ideo dixerim, quia de facto nō sic seruatur quandoq; quò ad velaminis vnitatem propter frigus: neq; quò ad numerum seruatorum, quia cardinales volunt tres. Et fortè excusantur ex vsu, si coæuus est memoriæ hominum, & à pluribus pontificibus sic electis non reprehensus. Et de seruando quidem ea quæ ad clausuram pertinent, & ea quæ post clausuram concludis seruanda sunt, nescio nisi ex altero dictorum capitum excusare, si non plenè seruant.

uant. De pluralitate autem seruitorum, & de tempore quo post elapsos dies decem conuenire debent, excusandos eos crediderim: quia totum collegiū cardinalium decernit ex vsu vel abusu quot conclauistas quilibet habiturus sit. Et similiter tempus quandoq; procrastinat tali modo, vt modò, vt difficile aut impossibile foret hodierno tempore eos compellere ad statim post dies decem ingrediendum conclauē: ad quod tamen canon non ligat dominos & officiales, sed ad diligentiam suam adhibendam. Excusari præterea videtur minor cura officialium in terris Ecclesiæ subiectis anteq̄ præstent iuramentum in manibus cardinaliū de seruandis præmissis, si ad hoc præstandū non nisi immediatè ante conclauē vocantur. Et est ratio excusationis, quia sunt subditi collegio cardinalium. Et est episcopalis.

*In mittentes scripturam
uel nuntium cardinalibus in*

*conclauē existentibus, vel
alicui ipsorum secretè loquē-
tes.*

CAP. LV.

✠ Cardinalibus in conclauē existentibus literas vel nuntium mittetes excommunicantur.

NULLI FAS SIT
ipsis cardinalibus vel ipsorum alicui (scilicet dū sunt in conclauē) nuntium mittere vel scripturam. Qui verò contrā fecerit scripturam mittendo vel nuntium aut cum aliquo ipsorum secretè loquendo, ipso facto excommunicationis sententiam incurrat. extra de elec. cap. vbi periculum. lib. vj.

CAnonis istius materia est occasio differendi vel turbadi electionem Ro. Pont. Et quò ad personas est yniuersalis. Quò ad actiões verò, punit tres actiões. Prima est, mittere scripturam: secunda est, mittere nuntium: tertia est, secretè loqui

Excommunicatio.

Vbi duo nota. Primò, quòd canon iste est vniuersalis ad omnes existentes extra còclauē duntaxat: qui enim sunt in conclaui, loquuntur secretè vt volunt. Secundo, quòd intelligèdo ipsum vt sonat, non requiritur ad missionem scripturæ vel nunciij quòd sit secreta, sed ad loquutionem tantum. Multi tamen doctores intelligunt oportere missionem etiam esse secretam ad hoc vt sit locus huic pœnæ. Et est Episcopalis.

In religiosos mendicantes, immoderatè habitacula acquirentes vel dimittentes.

CAP. LVI.

Religiosi sumptuosa loca acquirere, vel eis constituta deserere sub anathematis vinculo prohibentur.

TRANSGRESSORES constitutionis, quæ religiosis medicantibus prohibet ad habitandū domos vel loca quæcunque de no-

uo recipere, seu hæctenus recepta mutare, vel ea transferre in alios vsus cuiusuis alienationis titulo quocunque, excommunicationis sententiæ decernimus subiaccere. Bonifa. de excess. cap. j. libro. vj.

Canonis istius materia est immoderata habitaculi acquisitio vel dimissio. Et quò ad personas, ligat solos religiosos mendicantes. Quò ad actiones verò, puniunt tres. Prima est, de nouo recipere: secunda, recepta mutare: tertia, illa transferre in alios vsus alienando. Et referuntur omnes hæ actiones ad domos seu loca ad inhabitandum per ipsos religiosos mendicantes. Vbi nota excommunicatione hanc in cle. positam cadere super transgressores constitutionis in sexto positæ. capitulum ex eo. de excess. Prela. Vbi tres supradictæ actiones, non nuda sed affectæ præsumptione inhihentur: ac per hoc transgressor constitutionis non est, nisi præsumat

sumat aliquid horum face-
re, & consequenter non est
excommunicatus.

Aduerte quoque excipi
in eodem. vj. eos qui de li-
centia superiorum suorum
habitacula in eremo acqui-
runt aut mutant.

Notandum etiam est ver-
bum ad inhabitandum: quo-
niam ponitur ad differentiã
domorum quæ acquiruntur
ad alios vsus: vt puta ad lo-
candũ, ad hospitandum &c.

Per nouas quoq; domos
seu loca, intellige domos seu
loca in sua integritate. Et
hoc ad differentiã domo-
rum quæ acquiruntur de no-
uo ad augmentanda præha-
bita loca: hoc enim nõ pro-
hibetur: ita quod etiam si
vauum palatium magnum
acquireretur de nouo ad au-
gendum conuentum, non
est locus huic pænæ: quia
non dicuntur acquirere ad
inhabitandum noua loca
integra seu tota, sed augere
antiqua loca. Et quia nihil
superfluum lex continet,
ideo quo ad mutanda loca
comprehenduntur tantum

loca olim accepta ante fa-
ctam constitutionem, pro-
pter verbum hactenus seu
hucusq;: ita quod si muta-
rentur loca post legem fa-
ctam accepta, non esset lo-
cus pænæ irrogatæ contra
actum mutandi. Et est epis-
copalis.

*In scienter communican-
tes in crimine criminoso cũ
nominatim excommunicato,
ei consilium impendendo, au-
xilium, vel fauorem.*

CAP. LVII.

✠ Communicatus scien-
ter cũ nominatim ex-
communicato excom-
municationis pondus
sibi inducit.

SI QVIS NOMI-
natim excommunicato
scienter communicat in cri-
mine criminoso, ei consiliũ
impedendo, auxiliũ vel fa-
uorem, quũ ratione dãnati
criminis videatur in eũ de-
linquere, qui dãnauit, ab eo
vel ei^o superiore merito de-
licti erit absolutio reqrenda

Excommunicatio.

Et infra. Verum si difficile sit ex aliqua iusta causa q̄ ad ipsum excommunicatorem absoluendus accedat, concedimus indulgentiam, vt præstita iuxta formam ecclesiæ cautione quod excommunicatoris maddato parebit, à suo absoluatur Episcopo vel proprio sacerdote. In no. iij. de sententia excommunicationis, nuper.

110
ma fe
ria istig
ranc m
Canonis istius materia est sacrilegium, quo Ecclesiæ clauces in excommunicato offenduntur. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones, punit vnà scilicet scienter communicare in crimine criminoso aliquo trium modorum (scilicet consiliando) vel auxiliando, vel fauendo cum excommunicato. Circa materiam huius canonis aduerte dupliciter cõtingere participare in crimine excommunicationi subiecto. Primo, cooperãte ad illum criminis actum per quem incurrit primò alter excommunicationis sententiam: vt si aliquis cooperetur ad hoc

quòd religiosus temerè habitum dimittat, aut quòd contrahat matrimonium, aut aliquid aliud, propter quod religiosus ille incurreret excommunicatione. Et hoc modo non incurritur excommunicatio maior communicando in crimine, regulariter loquendo, ratione participij seu cõmunionis, quia non communicatur excommunicatio: quoniam nõ est adhuc excommunicatus quando interuenit huiusmodi cooperatio. Dixi autem regulariter, propter tres casus exceptos. Primus est, si excommunicatio esset lata in aliquem, qui cum participibus suis vinculo excommunicationis subijceretur, tunc enim participantes, sententiã maioris excoicationis incurrerent: vt patet in. c. quod indubij. de sen. exc. Secũda est quado excoicatio fertur nõ solum in facientem, sed & in eos qui dant auxilium, cõsiliũ, vel fauorem: vt in multis casib⁹ inuenitur expressum. Tertius est, in casu manus violentæ in clericũ: quoniam

quoniam casus ille extenditur ad omnes cooperantes: vt supra patet. Alio modo participatur in crimine excommunicationi subiecto, postquam alter incurrit iam propter crimen illud excommunicationem, impendendo ei ad illud auxilium, consilium vel fauorem. Et sic communicando in crimine criminoso excommunicato, incurritur excommunicatio maior. Et hoc tam si ille cui sic communicatur, est ab homine nominatim excommunicatus (vt in hoc canone habes) quam si à iure vel à iudice est generaliter excommunicatus: vt habes cap. si concubinæ. de senten. excō.

Aduerte quoq; quod iste Canon recitatus supponit participantem excommunicatum, & circa absolutorem principaliter versatur: volens quod ad iudicem excommunicatorem recurrat participans quantumcunq; nō subditus. Et hoc ratione delicti: vt in litera dicitur. Et dixit hoc: quia regulariter ab excommunicatione iu-

ris (qualis supponitur excommunicatio contra participantem) potest episcopus absoluere, si conditor canonis non reseruauit absolutionem.

In clericos qui scienter & sponte participant cum nominatim excommunicatis à Papa, & ipsos in officio recipiunt.

CAP. LVIII.

Clerici excommunicatum scienter in suis negocijs vel officijs recipientes excommunicantur.

CLERICOS QUI scienter & sponte participauerunt cum excommunicatis à nobis, & ipsos in officio receperunt, eadē excommunicationis sententia cum ipsis non dubitamus inuolui: quos etiam pro absolutionis beneficio habendo ad nos volumus remitti. Clemen. iij. de senten. excommu. cap. significauit.

Excommunicatio.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo excommunicatus à Papa recipitur ad diuina. Et quò ad personas est particularis, quia ligat solos clericos. Quò ad actiones verò, punit vnicam actionem: scilicet recipere ad diuina. Vbi aduerte sex conditiones requiri: quarum quinq; habentur ex textu: sextam autem vsus apponit, Prima est, quòd respicit solos clericos. Secunda, quòd sit participatio in diuinis: quia copulatiuè ponitur in litera, participauerunt & in officio receperunt. Imò si verba propriè interpretanda sunt, nò sufficit qualiscunq; in diuinis participatio, sed requiritur participatio receptatiua: ita quòd soli clerici qui recipiunt ad diuina, non autem clericus ille qui interesset ibi tanquam vnus de populo, excommunicantur. Tertia & quarta, quòd scienter & sponte: hoc est quòd sciat se participare in diuinis cum excommunicatis à Papa, & nec vi nec

metu hoc faciat, alioquin non sponte fieret. Nec exigitur metus cadens in constantem virum, sed quicumque metus contrariatur ad sponte, sufficit vt verba operentur quòd significat. Quinta conditio est, quòd sit excommunicatio à Papa. Et hæ omnes patent in litera. Sexta autem ex rationabili vsu accepta, est quòd sit excommunicatus nominatim, vel æquiualeuter ad nominatim: alioquin quum omnes excommunicationis in iure positæ sint à Papa: & similiter omnes excommunicationes quæ in cœna Domini generaliter promulgantur, sint à Papa, sequeretur quòd clerici recipientes ad diuina scienter & sponte tam à iure communi quàm in cœna Domini generaliter excommunicatos, incurrerent excommunicationem maiorem, Pape reseruatam: quòd à nullo admittitur. Et est Papalis.

In fictio.

In fictionem seu fraudem committentes, ad hoc vt iudex personaliter vadat ad mulierem pro testimonio.

CAP. LIX.

30 Fraudem committens quatenus iudex pro testimonio mulierem ad-ecat personaliter excommunicationem meretur.

CASVS HVIVS-
modi (videlicet vt iudex vadat personaliter ad mulierem pro testimonio) non fingatur, nec fraus interueniat in hac parte: alioquin fictor huiusmodi vel fraudator ipso facto sententiam excommunicationis incurrat. De iudi. cap. mulieres. in. vj.

CAnonis istius materia est insidiari pudicitie mulierum. Et quo ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones vero, punit duas actiones. Prima est, fingere casum: secunda est, fraudem

committere. Vbi nota quod duo ad hanc censuram incurrendam requiruntur. Primo, quod fictio seu fraus fiat ad hoc vt iudex personaliter vadat ad mulierem pro testimonio. Secundo, quod sequatur effectus: vt talis poena referatur ad opus subsequutum, quod canon vitare intendit. Et quia opus subsequutum ponitur duplex (primum, quod subsequitur, si nulum adsit impedimentum: & hoc est iudicem ire personaliter ad mulierem pro testimonio: alcerum quod interueniente impedimento sequitur, & est mittere ad eas pro testimonio) quantum ex litera apparet, nisi sequatur effectus primus, scilicet quod iudex vadat personaliter, non videtur babere locum excommunicatione ista: quia mittere ad mulieres pro testimonio, superius in hoc eodem canone concessum est: & ire personaliter, reperitur quum fertur sententia hæc. Et est episcopalis.

In partem

Excommunicatio.

In partem procurantem, vel quòd de alijs quàm de manifestis iniurijs seu violentijs conseruatores se intromittant, vel quòd ad ea quæ iudicalem indaginem exigunt suam extendant potestatem.

CAP. LX.

Usurpatio iudicialis vexationis per conseruatores: multam meretur excommunicationis.

DECERNIMVS, vt si conseruatores de alijs quàm de manifestis iniurijs & violentijs scienter se intromiserint, seu ad alia quæ iudicalem indaginem exigunt, suam extenderint potestatem, eo ipso per vnũ annũ ab officio sint suspensi: pars verò quæ hoc fieri procurabit, sententiam excommunicationis incurrat. A qua non possit absolui, nisi ei quem sic fatigauit indebitè, primò satisfacit integraliter de expensis: ex-

trã de ofi. dele. hac constitutione. lib. vj.

CAnonis istius materia est vsurpata iudicialis vexatio per conseruatores. Et quòd ad personas est particularis, nam ligat solũ partem: hoc est illum qui est pars in huiusmodi vexatione. Quò ad actiones, punnit vnã actionem: scilicet procurare alterum duorũ, vel quòd de alijs quàm de manifestis iniurijs seu violentijs se conseruatores intromittant: vel quòd ad ea quæ iudicalem indaginem exigunt, suam extendant potestatem. Vbi nota quòd hæc pœna habet locum dũtaxat in purè cõseruatoribus, qui à sede Apostolica cõceduntur vt à manifestis iniurijs & violentijs tueantur: vt in principio huius canonis textus dicit. Vnde si dentur cõseruatores ad tutelam ab omnibus siue manifestis siue immanifestis iniurijs, nõ habet locum hæc pœna. Et quia sola pars ligatur, si alij qui nõ sunt partes hæc procurarent,

curarent, non inciderent. Et quia procuratio ista debet esse consummata ad effectum subsequutum (vt patet ex eo quod absolui prohibetur, nisi satisfecerit lese parti in expensis) ideo si quis procuraret, & conseruator non exaudiret procurantem vexando alteram partem, non incurreretur excommunicatio. Et est episcopalis satisfactio premissa.

In religiosos temere habitum suum dimittentes, vel ad quæuis studia sine debita licentia accedentes: & in doctores, qui religiosos, habitu suo dimisso, leges vel physicam audientes scienter docere, aut in scholis suis retinere præsumunt.

CAP. LXI.

Religiosus temere suæ religionis habitum dimittens vel mutans excommunicatus habetur.

VT PERICULO-
sa religiosis euagandi

materia subtrahatur, districtius inhibemus, ne de cætero aliquis quancumque religionem tacite vel expresse professus, in scholis vel alibi temere habitum suæ religionis dimittat: nec accedat ad quæuis studia literarum, nisi à suo Prælato cum consilio sui conuentus, vel maioris partis eiusdem, sibi cundi ad studium licentia primitus sit cõcessa. Si quis autem horum temerarius violator extiterit, excommunicationis sententiã incurrat ipso facto. Doctores quoque; siue magistri qui religiosos, habitu suo dimisso, leges vel physicam audientes scienter docere, aut in scholis suis præsumperint retinere, similiter eo ipso sint sententiã innodati. ne cleri, vel mo. vt periculosa. lib. vj.

CAnonis istius materia est multiplex. Primo, immoderatio habitus, secundo, curiositas gymnasiõrum: tertio, fomentum vtriusque. Et quò ad personas est particularis, ligans solos religiosos

Excommunicatio.

giosos & doctores. Quò ad actiones verò punit actiones tres: in prima materia, dimissionem habitus: in secunda, accedere ad quæuis studia in tertia, retinere in scholis suis.

Et pro primo quidem casu nota primo quod dimittere habitum suæ religionis contingit dupliciter. Primo, totaliter: & sic nunquã voluntariè dimittitur, nisi vel apostatando. Et sic manifestè incurrit hunc canonem: quia temere dimittit. Vel transeundo ad aliam religionem: & sic etiam si irrationabiliter transeat, nõ temere tamen dimittit suæ religionis habitum: quia non est amplius habitus suæ religionis. Secundo ad tẽpus. Et sic ad incurrendum huc canonem duæ conditiones requiruntur. Primo, quod dimittatur habitus religionis suæ: secundo, q̄ dimissio fiat temere. Et videtur posse addi tertium, q̄ dimissio fit materia vagandi: quia hoc pro ratione Canonis in textu assignatur. Et dimissio

quidem dupliciter inueniri potest: vel totaliter non habendo habitum, vel non habendo in superioribus. Et si totaliter non habetur, nulla est ambiguitas. Si verò absconditus portetur habitus, varia est doctorum opinio. Mihi autem videtur cõsideranda qualitas occultationis, & distinguendum inter habitũ sic occultatũ, vt reputetur cõmuniter à conuersatiuis cũ eo qui cum aliter non nouerunt, non religiosus. Et sic incurret hunc canonem: quia licet non dimittat materialiter vestem quæ est habitus, dimittit tamen formaliter habitũ suæ religionis: quia dimittit ipsum vt habitũ quo discerni potest & cognosci vt religio sus talis religionis. Et confirmatur hoc ex textu: tũ quia occultatus omnino habitus non subtrahit materiam vagandi, ex quo sic incedit superius vt nõ religiosus: tum quia nullus doctor vidēs religiosum sine habitu in superioribus, esset certus q̄ religiosus dimisisset habitum:

quoniam

quoniam relinqueretur am-
biguū an dimisisset habitum
quum tamen textus excom-
municet doctorem admit-
tentem religiosum sine ha-
bitu. &c. Vel habitum sic oc-
cultatum, ut tamen à cōuer-
santibus, quanuis non ab
omnibus pretereuntibus, vi-
deatur q̄ religiosus est talis
religionis. Et sic non incur-
ret hunc canonem: quia nec
materialiter nec formaliter
sue religionis habitum, di-
mittit ex toto, quāuis secun-
dum quid aliquo modo dim-
mittere dici possit. Et ex his
sequitur primò q̄ dimittēs
temerē sue religionis habi-
tum ad tempus excomuni-
catus est: quia verè ac teme-
rè dimittit. Et hoc significat
litera per illud verbum, in
scholis vel alibi: ex hoc em̄
significatur q̄ non requiri-
tur Apostolica dimissio: nā
scholæ non sunt perpetuæ,
sed ad tempus. Sequitur se-
cundò q̄ si religiosus non
transendo ad aliam religio-
nem habitū alterius religio-
nis assumat, suum temerè di-
mittendo, excoicatus est: alio

quin frustra poneretur il-
lud pronome sue. Sequitur
tertiò q̄ dimittens habitum
ad horam ex leuitate, vel
etiam per totum diem do-
mesticè manendo, nō est ex-
cōmunicatus: tum quia pro-
priè loquendo non est teme-
raria dimissio: tū quia ces-
sat legis ratio expressa de
materia euagationis. Pro se-
cundo autē casu nota duo.
Primum est, plus exigi ad li-
centiam eundi ad studium,
quā eundi ad alia quāuis
diuturniora negocia: quo-
niam sic iure disponente
non sufficit licentia Præla-
ti, sed requiritur consilium
capituli ad licentiā eundi
ad studium quodcunq; etiā
Theologiæ: ad alia autē, Præ-
lati licentia sufficere vide-
tur: & saltem hoc est verum,
q̄ etiam si sine licentia fiat,
non habet locum huius ca-
nonis senten. Et mouit for-
tè conditorem canonis, fre-
quens ac pronus religiosorum
animus ex hac honesta
occasione exeundi ad ma-
nendum extra claustrū. Se-
cundum est, quod canō iste

Excommunicatio.

non habet locum in religio-
sis accedentibus ad alia lo-
ca religionis suæ vbi est stu-
dium: quia non accedunt
propriè ad studia ipsa (hoc
est ad manendum in studijs
quæ extra claustra esse sup-
ponuntur) sed de claustro
migrant ad claustrum vbi
commoditatem habent stu-
dendi. Similiter non habet
locum in religiosis quorum
licentia morandi extra clau-
strum non pendet à Præla-
to sui conuentus, sed à supe-
riori Prælato: vt in religio-
nibus mendicantium con-
tingere videtur: in quibus si
sola licentia supremi Præla-
ti aut prouincialis consue-
uit sufficere ad manendum
extra claustrum tam in stu-
dijs quam alibi, locum non
habet sententia ista. Et po-
test hoc accipi ex textu, dū
loquitur de religiosis quo-
rum introitus & exitus so-
litus est pendere à Prælato
sui conuentus: per hoc enim
discernuntur ab eis religio-
sis, quorum introitus & exi-
tus à superioribus consue-
uit disponi: ita quod nulla

videtur in Prælato sui con-
uentus & illius capitulo au-
thoritas remansisse circa re-
ligiosum illum, nisi quum
est in conuentu illo. At si
contendat quis circa rigo-
rem iuris, aduertat saltem
ex consuetudine tales excu-
sari: quum simplici corde
iuxta morem suæ religionis
actus suos disponant. Quò
ad tertium demum casum,
hoc solùm aduertendū cen-
seo, quod quatuor requirū-
tur conditiones ad hoc q̄
incurratur. Duæ ex parte
religiosorum (scilicet quod
audiant leges, vel physicam,
id est medicinam: & quod
dimisso habitu) & duæ ex
parte doctoris: scilicet quod
sciētē & præsumptuose do-
ceat seu retineat tales reli-
giosos. Et est episcopalis.

*In simplices monachos
& canonicos regulares ad
curias principum se conse-
rentes, vt damnum aliquod
inferant suis Prælati aut
monasterio.*

CAP. LXII.

Reli-

Religiosi principū curias ob sui status vel religionis persecutio- nem insequentēs exco- municationis cathena tenentur.

HOC EDICTO perpetuo prohibem⁹, ne monachi aut regulares canonici administrationem aliquam non habentes ad curias Principum absq; speciali Prælatorum suorum licentia se conferant. Quod si vt damnum aliquod inferant suis Prælati aut monasterio, se cōferre præsumpserint: excommunicationis sententiā eos incurrere volumus ipso facto. Prælati eorū districtè nihilominus iniungentes, vt ipsos à curiarum prædictarum accessu, & alijs quibuslibet vagationibus & discursu diligenter compescere, ac super hoc non parentes eisdem, seu- rē corrigere non omittant. extra de statu. cap. in agro. in Cle.

CAnonis istius materia est sacrilegium, cōtra

monasterium aut Prælatū. Et quò ad personas est particularis, ligans solos monachos & canonicos regulares, non omnes, sed ad administrationem non habentes. Quò ad actiones verò punit vnum actum exteriorē affectum vnica intentione interiori. Actus exterior est conferre se ad curias Principum: intentio interior est animus damnificandi monasterium vel Prælatū. An autem actus ille exterior requirat aliam conditionem, scilicet quòd fuerit absque speciali licentia sui Prælati, glossa putat quòd nō, quia nō repetitur. Et certè si textus bene distinguatur, duæ sunt inhibitiones. Vna, in qua prohibetur ire ad curias Principum sine speciali de hoc licentia absq; excommunicatione. Secunda verò est ipsa excommunicatio nis sententia absq; repetitione licentiæ habitæ vel non habitæ. Et propterea videtur solum substantiuum qualificatum subintelligi repetitum: scilicet mona-

Q chi

Excommunicatio.

chi aut regulares canonici, non habentes administrationem. Et si pro quia hoc est verum, non requiritur ad incurrendum hanc excommunicationem, q̄ sine licentia speciali Prælatorum ad Principum curias se conferant. Et est Episcopalis.

In monachos intra septa monasterii sine licentia Abbatum suorum arma tenentes.

CAP. LXIII.

Monachi in suis claustris absq; abbatis licentia arma tenentes excommunicantur.

PRÆFATÆ quoq; sententia monachos intra septa monasterij sine licentia Abbatum suorum arma tenentes, decernim⁹ subiaccere: extra de stat. mo. cap. ne in agro in cle.

CAnonis istius materia est habere instrumenta rixarum. Et quò ad personas est particularis, ligans solos monachos. Quò ad

actiones verò vnicam puni: scilicet tenere arma duabus adiunctis circumstantijs. Altera loci: scilicet intra septa monasterij. Altera licentiæ: scilicet sine licentia Abbatis. Et intelligitur tam de armis defensiuis quàm offensiuis. Nec vocatur tenere arma sine licentia Abbatis, qui ex obliuione aut ex ignorantia iuris nullo malo animo arma aliqua etiam in cella haberet: quia formaliter loquendo: talis nō tenet sine licentia: quia non ex intentione tenet sine licentia id ad quod si sciret requiri licentiam, nullo pacto teneret: sed tantum materialiter tenet sine licentia. Pœnæ autem huiusmodi nō sunt extendendæ, sed restringendæ. Et est Episcopalis.

In religiosos parochiale officium circa extremam vñtionem, Eucharistiam, matrimonium, & absolutionem usurpantes.

CAP. LXIII.

Offi.

29 Officij parochialis v-
surpatio excōmunica-
tionis pœnā meretur.

RELIGIOSI QVI
clericis aut laicis sacra-
mentum vnctionis extreme
vel Eucharistiæ ministrare,
vel matrimonium solemniz-
zare, non habita super his
parochialis presbyteri licen-
tia, aut quemquam excom-
municatum à canone (præ-
terquam in casibus à iure
expressis, vel per priuilegia
sedis Apostolicæ concessis
eisdem) vel à sententijs per
statuta prouincialia aut sy-
nodalia promulgatis, seu si
à culpa & pœna absoluere
quemquam præsumperint;
excommunicationis senten-
tiam incurrant ipso facto, à
sede Apostolica duntaxat
absoluendi. extrà de priui-
legijs. capitulo religiosi. in
Cle.

CAnonis huius mate-
ria est vsurpatio paro-
chialis officij. Et quò ad
personas est particularis: li-
gat enim solos religiosos.

Quò ad actiones verò pu-
nit sex actiones, tres circa
sacramenta tria: scilicet ex-
tremam vnctionem, Eucha-
ristiam, & matrimonium. Et
tres circa absolutionem: sci-
licet excommunicatorum à
canone, excommunicatorū
à statutis prouincialib⁹ vel
synodalibus, & absoluere à
pœna & culpa. Nota primò,
quòd hi actus excommuni-
cationi subiiciuntur quate-
nus affecti sunt præsumptio-
ne: alioquin frustra apposi-
tum esset verbum, præsum-
pserint. Et hinc habes quod
si quis religiosus ex igno-
rantia vel sub ratihabitio-
nis spe aliquid horum face-
ret, non incurreret excom-
municationē: quia in veri-
tate nō præsumeret. Nota se-
cundò, q̄ si quis religiosus
cōmunicet aliū religiosum
exemptū, nō est locus huic
pœnæ. Quod ex duobus pa-
tet: tum quia hæc constitu-
tio directè in fauorem pa-
rochialium presbyterorum
facta est, quibus nihil in hoc
casu derogatur: tū quia etiā
in verbis stando, nullus est

Excommunicatio.

parochialis presbyter à quo licentia fit petenda, quoniã religiosi exempti non subsunt parochialibus presbyteris, sed suis prioribus, Abbatibus, &c. quos cõstat nõ venire appellatione parochialium presbyterorũ. Nota rursus quòd licet appellatione parochialis presbyteri non veniat cõmuniter Episcopus: cõsuetudo tamẽ (quæ est optima legũ interpretis) in hoc casu admittit tam Episcopũ quã etiam Vicarium eius, & Vicariũ parochialis presbyteri posse dare licentiam hanc: sicut etiam admittit parochialẽ qui nõ esset presbyter, posse dare hanc licentiã. Nec est opus quod licentia hæc ita sit specialis, vt oporteat scrupulũ habere ex omiffa aliqua de articulatione, sed sufficit quod ita sit specialis, quod æquiualeat speciali. Et hoc semper est quancumque; ex verbis licentiæ communiter intelligitur concedentẽ dare hanc licentiã, etiã si nõ nominarentur hæc sacramenta in specie. Nota demum quod ab-

soluere à pœna & à culpa hęc excõmunicatum, nihil aliud est quã id quod vulgò dicitur. Quod in veritate importat plus quã indulgentiam plenariam, Importat enim quod reddat hominem mundum ab omni culpa & sine debito alicuius pœnæ: quod est longè plus quã indulgentia plenaria. Et propterea merito tales presumptuosi excommnicantur, si aliquẽ quemcunq; sit absoluerint. Cum his tamen stat, quod ex simplici absolutione confessoris, excellenter contritus ac cõfessus consequatur à Deo absolutionẽ à pœna & à culpa. Et est Papalis.

In religiosos qui in suis sermonibus vel alibi aliqua proferunt, vt audientes à solutione decimarum Ecclesis debitarum retrahant.

CAP. LXV.

✚ Debitorum decimarũ ab earum solutione retrahentes excommunicantur.

RELIGIOSOS, qui aliqua vt audientes à decimarum Ecclesijs debitarum solutione retrahant, in suis sermonibus vel alibi proferre, præsumunt, excommunicationis sententiæ subiacerè decernimus ipso facto. extra de pœnis. cupientes. lib. vj.

CAnonis huius materia est nequitia sacrilega retrahens debitores à solutione decimarum. Et quo ad personas est particularis: vtpote ligans solos religiosos. Quò ad actioes puniunt vnã actionem: scilicet proferre aliqua, vt audientes retrahant à solutione decimarum Ecclesijs debitarum. Vbi aduerte tres conditiones oportere concurrere ad hoc vt quis per sua verba incurrat hanc sententiam. Prima, ex parte rei: vt scilicet agatur de decimis Ecclesijs debitis. Secunda, ex parte intentionis: vt scilicet intentio dicentis sit ad hoc vt retrahat audientes ab huiusmodi solutione.

Tertia, vt sit religiosus. Et est Episcopalis.

In religiosos qui ab officio prædicationis, quia confitentibus de soluendis decimis scienter cõscientiam facere neglexerunt suspensi, dicta negligentia non purgata prædicare præsumunt.

CAP. LXVI.

✠ Prædicatores ab officio prædicationis ob negligentiam in confessionibus respectu decimarum solutionum commissam suspensi excommunicantur, si negligentia nõ purgata prædictum officium reassumpserint.

RELIGIOSI, QUI scienter postposuerint contentibus conscientiam facere de soluendis decimis Ecclesijs debitis, ab officio prædicationis tamdiu manent ipso facto suspensi, donec contentibus ipsis (si hoc ipsam eis dicendi commode facultatẽ habuerint)

Excommunicatio.

conscientiam fecerint: excō-
municationis incurfuri sen-
tentiam ipfo facto, si prædi-
care præfumpferint, prædi-
cta negligentia, vt præmitti-
tur, non purgata. Ad religio-
fos tamen monasteriorum
vel Ecclesiarū decimas per-
cipientes nolumus hoc ex-
tendi: extra de pœn. cupien-
tes. in Cle.

CAnonis istius materia
est sacrilegium negli-
gentiæ primò circa debitas
Ecclesijs decimas, & præ-
sumptæ postea prædicatio-
nis. Et quò ad personas est
particularis, ligans solos re-
ligiosos. Quò ad actiones
punit simul tres succeden-
tes actiones. Vbi pro clario-
ri intelligentia nota dilige-
ter verba totius Decretalis,
cuius hæc excommunicatio
pars est: & perspicere oport-
ere ad hoc quòd excommu-
nicatio hæc incurratur, vl-
tra hoc q̄ persona sit religio-
sa, cōcurrere tres actus. Pri-
mus est, negligere facere cō-
scientiam confitentibus si-
bi de soluendis Ecclesijs de-

imis. Et hæc incuria modi-
ficatur in litera, quòd oportet
quòd interueniat scienter.
Secundus est, negligere
post prædictam negligentiam
eisdem facere conscientiam
de dicto debito. Et iste modi-
ficatur in litera, si hoc ip-
sum scilicet eis dicendū cō-
modè facultatē habuerint.
Tertius est, si durante hac
secunda negligentia (quam
cōmittatur ex litera suspen-
sio ab officio prædicationis)
præsumeret prædicare. Et
hæc manifestè ex plano sen-
su literæ habentur. De quar-
to autem actu, quòd scilicet
oporteat huiusmodi religio-
sos esse præ requisitos, fa-
teor me non videre quò ad
hanc negligentiam de qua
loquitur circa audientiam
cōfessionum: quoniã actus
requisitionis in litera circa
actū prædicationis in certis
festiuitatibus apponitur, se-
cundum planum literæ cō-
textum. Et propterea si reli-
giosus confessor non prædi-
cet, nunquã incurret istam
sententiã: quia pœnæ sunt
extēdendæ vltra casus suos.

Memor.

Memento demum exceptio-
nis in calce Decre. positæ:
scilicet q̄ excipiuntur reli-
giosi monasteriorum & re-
ctores Ecclesiarum quibus
debentur decimę. Et est Epi-
scopalis.

*in religiosos interdictū
quod seruat matrix Ecclesia
non seruantes.*

CAP. LXVII.

Interdictum matricis
Ecclesię non seruantes
excōmunicationis vin-
culo obligantur.

CIRCA INTER-
dictorum obseruan-
tiam generalium authorita-
te sedis Apostolicę vel à lo-
corum ordinarijs positorū,
de fratrum nostrorum con-
silio districtè præcipiendo
mandamus, quatenus reli-
giosi quicunq; tam exempti
q̄ non exempti, cuiuscunq;
ordinis & conditionis exi-
stant, quum cathedralē vel
matricem seu parochialem
loci Ecclesiam illa viderint
aut sciuerint obseruare (nō

obstātibus quibuscunq; ap-
pellationibus antea etiam
ad eandem sedem vel aliū
seu alios interiectis, & alijs
obiectionibus quibuscunq;) *ab-*
sque dolo & fraude, cum
moderatione tamen Decre-
talis alma, inuolabiliter ea
obseruent. Alioquin nō ser-
uantes, excōmunicationis
sententię hoc ipso volumus
subiacere. Quod etiam in
interdictis & incessationi-
bus à diuinis indictis per
prouincialium cōciliorum
statuta vel ipsorum autho-
ritate, volumus obseruari.
Incessationibus verò gene-
ralibus à diuinis ciuitatū,
terrarum, & aliorum locorū
quas aliquando ex consue-
tudine vel aliās capitula,
collegia vel conuentus secu-
larium aut regularium Ec-
clesiarū sibi vendicāt, idem
intelligimus obseruandum.
Ipsi verò sint attentī, vt sta-
tuta Romanorum Pon. præ-
decessorum nostrorum su-
per his edita diligenter ob-
seruent. Porro sanctionem
hanc ad pendentia trahi-
mus: nō obstantibus priuile

Excommunicatio.

gij. &c. de seuten. excommunicatio. cap. Ex frequentibus. in clemen.

CAnonis huius materia est sacrilegium in nõ seruando interdictũ. Et quò ad personas est particularis, ligans solos religiosos. Quò ad actiones verò punit vna: scilicet non seruare interdictum seu cessationem à diuinis, quod seruat matrix Ecclesia. &c. Vbi nota conditiones in litera positas. Et primò ex parte interdicti seu cessationis à diuinis, quod fit localis ac generalis: hoc est quòd tota illa ciuitas seu terra aut villa sit interdicta, seu cessare debeat à diuinis. Secundò, ex parte autoritatis: & ponitur quadruplex. Primo, si autoritate sedis Apostolicæ. Vbi nota quod non dicit, si à Papa, sed si autoritate sedis Apostolicæ: comprehendit enim interdictũ impositum à iudicibus delegatis Apostolicis: quia autoritate Apostolica imponunt interdicta tales iudices.

Secundò, si ab ordinarijs locorum. Tertio, si per provincialium conciliorũ statuta, vel ipsorum autoritate. Quarto, si per cõuentus, capitula vel collegia regularia vel secularia ex consuetudine vel aliàs habentia hanc potestatem.

Tertio, ex parte effectus, quod huiusmodi interdictum seu cessatio à diuinis, seruetur à cathedrali seu matrice seu parochiali ecclesia. Quã disinctionem intellige respectiuè hoc est à cathedrali, vbi est cathedralis: vt in ciuitatibus, à matrice, vbi deest cathedralis, sed est matrix Ecclesia, vt in castellis, à parochiali, vbi nec cathedralis, nec matrix Ecclesia est, sed parochialis, vt in villis.

Quartò, ex parte modi seruandi, scilicet sine dolo & fraude: hoc est quòd religiosi non latenter perforent ianuas vel fenestras vnde laici possint videre aut audire diuina: & breuiter syncerè seruent. Et est Episcopalis.

In cum

In eum qui in ciuitate seu diœcesi vbi sunt populi diuersarum linguarum habentes sub vna fide varios ritus vsurpat præfulatum.

CAP. LXVIII.

Præfulatus officium vsarpans excommunicatur.

QUONIAM IN vniuersisq; partibus intra eandem ciuitatem atq; diœcesim permixti sunt populi diuersarum linguarum, habentes sub vna fide varios ritus & mores, districtè præcipimus, vt pontifices huiusmodi ciuitatum siue diœcesum prouideant viros idoneos, qui secundum diuersitates rituum & linguarum diuina illis officia celebrèt, Ecclesiastica sacramenta ministrant, instruendo eos verbo pariter & exemplo. Prohibemus autem omnino, ne vna eademq; ciuitas siue diœcesis diuersos Pontifices habeat tanquam vnum corpus diuersa capita, quasi momentum. Sed si propter prædi-

ctas causas vrgens necessitas postulauerit, Pontifex loci catholicum Præfulem nationibus illis conformem prouida deliberatione constituat sibi vicarium in prædictis, qui ei per omnia sit obediens & subiectus. Vnde si quis aliter se ingesserit, excommunicationis mucrone se nouerit percussum: & si nec sic resipuerit, ab omni ministerio Ecclesiastico deponendum: adhibito, si necesse fuerit, brachio seculari ad tantam insolentiam repellendam. Extrà de offi. ordi. cap. quoniam in plerisq;.

Canonis istius materia est vsurpatio præfulatus. Et quò ad personas, est vniuersalis. Quò ad actiones verò punit vnam, scilicet aliter se ingerere quam ex ordinatione Episcopi. Vbi aduerte quòd canon iste directè excommunicat illos qui vbi sunt, verbi gratia Latini & Græci, & Episcopus est Latinus, vsurpant sibi præfulatum super Græcos, & sic de similibus. Hor-

Excommunicatio.

ret enim canon iste duo capita in eadem ciuitate seu diœcesi: & propterea vult si necessitas vrgens postulaerit, quòd Episcopus substituat sibi Episcopum super illos alterius ritus vt suum vicarium. Hodie tamen cano iste parū aut nihil videtur seruari: quoniam Apostolica sedes prouidet quandoq; in eadem etiam ciuitate habente Latinos & Græcos, de duobus Episcopis seu archiepiscopis. Et est episcopalis.

In eos qui propter legitimum impedimentum à sententia canonis vel hominis ab eo qui regulariter absoluerenon poterat absoluti, cōtemnunt quamprimū commodè possunt ei à quo regulariter erant absoluendi se præsentare &c.

CAP. LXIX.

✠ Impœnitens in actu absolutionis ab incurfa excommunicatione denuò excommunicationis vinculo regraatur.

EOS QUI A SENTENTIA canonis vel hominis quum ad illum à quo aliàs de iure fuerant absoluendi, nequeunt propter iminentem mortis articulū, aut aliud impedimentum legitimum pro absolutionis beneficio habere recursum, ab alio absoluuntur: si cessante postea periculo vel impedimento huiusmodi, se illi à quo his cessantibus absolui debebant, quàm citò commodè poterunt, contempserint præsentare, mandatum ipsius super illis, pro quibus excommunicati erant, humiliter recepturi, prout iustitia suadebit, decernimus in eandem sententiam recidere ipso iure. Idem statuimus de ijs quibus quum à sede Apostolica vel legatis ipsius, absolutionis beneficium à quibusuis sententijs consequuntur, iniungitur vt ordinariorum suorum vel aliorum quorumlibet suscepturi pœnitentiam ab eisdem, se conspectibus re præsentent, & passis iniuriam, seu ijs quibus propter hoc

hoc ligati existunt, satisfactionem exhibeant competentem: si hæc quum primū poterunt, non curauerint adimplere. De sententia excommunicationis, cap. eos. lib.vj. **no**

CAnonis istius materia est impœnitentia absolutorum à censuris in certis casibus. Et quò ad personas licèt sit absolutè vniuersalis, restringitur tamen ad eas, quæ in talibus casibus tenentur se præsentare Prælati seu ordinarijs &c. Quò ad actiones verò, duas punit: prima est, contemnere se præsentare quamprimùm commodè quis poterit illi à quo cessate periculo vel impedimento, absolui debebat: secunda est non curare adimplere iniunctionē de præsentando & satisfaciendo quum primùm commodè potest.

Vbi nota tres casus. Primus est, eorum qui absoluti ex periculo mortis vel legitimo impedimento ab excommunicatione lata à iu-

re vel ab homine, ab eo qui non potest regulariter absolueri, si post hæc non se præsentant illi, à quo regulariter fuerant absoluedi &c. Secundus est, eorum qui absoluti à Papa vel ipsius legato, si missi ad ordinarios vel aliquem alium pro pœnitentia, non implent iustificationem.

Tertius est, si istismet iniunctum fuerit vt satisfaciant iniuriam passis, seu illis quibus propter hoc ligati existunt, & similiter non curauerint adimplere.

Et pro secundo quidem & tertio casu stabis cum verbis canonis: vt scilicet locum habeat duntaxat quando absolutio & iniunctio sunt ab Apostolica sede seu legato ipsius: ita quòd si sunt à iudice delegato aut ab Episcopo, non ligat iste canon. Pro omni autem casu aduertendum est, quòd tempus quamprimùm commodè potuerunt, in foro iudiciali arbitrio iudicis discernitur: in foro autem conscientie, absolutus ipse testis est suæ

*materi
a canonis
ubi g*

Excommunicatio.

est suæ conscientia si fuerit negligens aut contemptor. Et quia lex ista non arctat ad præsentandum se personaliter: idcirco si quis per procuratorem ad hoc institutū cū veritate satisfactio- nis compareret coram istis quamprimum posset, satisfacere videtur canoni: quū nihil horum quæ agenda sunt, exigat præsentiam personalem: vt patet discurrendo per singula. Et ista excommunicatio est Episcopalis, si illa à qua fuerat absolutus, erat Episcopalis: & similiter est Papalis, si prima erat Papalis, re incidit enim in eandem sententiā qua prius ligabatur.

In eos qui in locis Christianorum corpora defunctorum ad alia loca transferenda exenterare, in frustra incidere, elixare, excutere carnes ab ossibus & cætera, præsumunt.

CAP. LXX.

✠ Crudelitatem in humana corpora exercēs

præcipuè Christiana excommunicatur.

SI DEFUNCTI Exequutor vel exequures, aut familiares eius, seu quiuis alij cuiuscunq; gradus fuerint, aliquid contra nostri statuti & ordinationis tenorem præsumperint attentare, defunctorum corpora sic inhumaniter & crudeliter pertractando vel faciando pertractari, excommunicationis sententiā (quam exnūc in ipsos proferimus) ipso facto se nouerint incurfuros: à qua nō nisi per Apostolicam sedem (præterquā in mortis articulo) possint absolutionis beneficiū obtinere. Et nihilominus ille, cuius corpus sic inhumanè tractatum fuerit, Ecclesiastica careat sepultura. Bonifacius octauus in Extraua. detestadæ. de sepul.

CAnonis istius materia est crudelis immanitas in cadauera humana. Et quò ad personas, est vniuersalis. Quò ad actiones verò, compre-

cōprehendit actiones duas. Prima est, sic inhumaniter & crudeliter pertractare. Secunda est, facere sic pertractari. Apponuntur tamen quasi quatuor limitationes. Vna est, circa loca defunctorum: quia nō ligat, nisi mortuus sit in loco vbi fidei cultus viget. Alia est declaratio ipsarum actionum: scilicet exenterare, incidere in frustra, elixare, excutere carnes ab ossibus, & similes crudelitates. Alia est, circa qualitatem animi: scilicet quod pręsumperint contra huiusmodi statutum & ordinatio nem. Quarta demum est, circa finem: quod scilicet huiusmodi immanitas fiat, vt transferātur corpora defunctorum ad alia loca. Et hæc quarta conditio elicitiuè ex textu à doctoribus sumitur: ex hoc quod casus, quē tollere intendit lex, est huiusmodi abusus propter trāsferenda corpora ad alia loca: pœnæ autem non sunt extendēdæ extra casus suos. Et scito quod huiusmodi concisiones & exenteratio-

nes cadauerum humanorū multipliciter cōsiderari possunt. Primo absolutè: & sic habent quandam speciem mali, scilicet crudelitatis & feritatis: & propter ea Bonifacius hoc cōsiderans, fecit hanc legem contra quorundam consuetudines. Secundo possunt cōsiderari in ordine ad aliquem finem: & sic iuxta qualitatem illius finis iudicandæ sunt. Nam si fiant ad iniuriam irrogandam, sub crimine bestialitatis comprehenduntur. Si vero fiant ad scientiam acquirendam, sub medicinalibus actionibus comprehenduntur: vt in anathomijs patet. Vnde qui vsq; hodie corpora regalia exenterant & excerebrant, vt multis diebus venerari sine fœtore à populo possint, nec feritatis rei sunt, nec contra canonem istum agunt: quia non exenterant vt transferant ad alia loca, sed ne fœteant. Et sic de similibus. Et est Papalis.

*In omnes qui in terris
suis noua pedagigia imponunt,*

Excommunicatio.

nunt, vel prohibita exigunt.

CAP. LXXI.

✠ Pedagia prohibita vel insolita ab incolis suis exigentes excommunicationis mucrone veniunt feriendi.

EXCOMMVNICA
mus & anathematiza-
mus omnes qui in terris suis
noua pedagia imponūt, vel
prohibita exigunt. In proces-
su cœnæ domini.

CAnonis istius materia
est libertas humana
ab oppressione illicitarum
gabellarum. Et quò ad per-
sonas, est vniuersalis. Quò
ad actiones, duas actiones li-
gat: prima est, imponere no-
ua pedagia: secunda est, exi-
gere prohibita. Vbi aduerte
canonem istum non facere
mentionem de clericis plus-
quam laicis, & loqui solùm
de pedagijs: quoniam nul-
lum aliud substantiuum in
hac loquutione reperitur.
Et vbi tēpore Martini quin-
ti excommunicabātur dun-

taxat qui imponunt noua
pedagia, postea adiunctum
est vel exigunt prohibita,
proculdubio pedagia, de
quibus erat sermo inchoa-
tus: alioquin exigentes que-
cunque prohibita essent ab
hoc canone excomunicati:
quod est ridiculum. Ex qui-
bus sequuntur duo. Primū
est, quòd imponentes nouas
collectas seu taxas non in-
currunt hunc canonem pu-
nientem imponētem nouas
gabellas. Secundū est, quòd
exigētes prohibita pedagia,
à quibuscunq; exigant (siue
laicis siue clericis) incurrūt
hunc canonem, dum modo
exigant, quod importat co-
actionē quandā: siue coactio
ista fiat imperio, siue arresta-
tione rerū vel personæ, siue
minis, & breuiter quomodo
libet fiat quod inuit^o soluat

Et quia verba propriè in-
telligenda sunt, nec sunt in
materia pœnali extēdenda:
aduerte differentiā inter exi-
gere pedagia prohibita, & exi-
gere pedagia non prohibita
sed à personis prohibitis: qui
enim exigit pedagia licita,
sed à

sed à personis prohibitis (puta priuilegiatis: siue illi priuilegiati sint laici, puta milites, siue clerici) non incurrit hunc canonem: quia nõ exigit pedagia phibita, sed licita, quanuis ab ijs qui nõ tenentur: alioquin exigentes licita in se pedagia à quibuscunque priuilegiatis, siue laicis, siue clericis, incurrerent hæc censuram: quod non esse verum videtur manifestissimum. Sed ad hoc vt exigetes incurrant hunc canonem, requiritur quod exigant pedagia in se ipsis prohibita: qualia sunt omnia noua sine debita licetia imposita, & similiter ea quæ sunt imposita pro ijs quæ de feruntur pro vsu proprio, vel ad fiscum, vel exercendi iuris gratia: quum hæc sint ex iure ciuili prohibita sub pœna capitis. Cum his tamè memento, quod exigentes à clericis etiam licita pedagia incurrunt excommunicationem ex alio cauone: vt suprà patet. Et quia canon præsens est in cœna domini, est Papalis.

In dantes & recipientes in simonia ordinis vel beneficii: item in eos qui quòd illa fiat mediatores extiterint seu procurauerint.

CAP. LXXII.

Simoniaci in beneficiorum collatione vel adeptione indubitatè sunt excommunicati.

MVLTAE CONTRA simoniacam prauitatem iam olim factæ sunt constitutiones, quibus morbus ille non potuit extirpari; volentes igitur de cætero vt possumus attentius prouidere, sacro approbante concilio declaramus, quod ordinati simoniacè, ab executione suorum ordinum sint eo ipso suspensi. Electiones autem, postulationes, confirmationes, & quæuis prouisiones simoniacæ Ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum, personatum, officiorum, & beneficiorum quorumcunq; deinceps factæ, nullæ sint ipso iure, nullumq; per illas ius cuiquam

Excommunicatio.

cuiquā acquiratur. nec promoti, confirmati, ac prouisi, faciant fructus suos: sed ad illorum restitutionem tanquam iniquè ablatorum teneantur percipientes. Statuentes insuper quod dantes & recipientes, ipso facto sententiam excommunicationis incurrant, etiā si pontificali aut cardinalatus præfulgeāt dignitate. Martinus v. in concii. Constantien.

CAnonis istius materia est simonia. Et est quo ad psonas vniuersalis. Quā tum ad actiones vero, duas excomunicat: scilicet dare, & recipere: ita quod tam dantes quam recipientes in simonia ordinis vel beneficij, sunt excommunicati. Et tertiam addidit Paulus secundus in Extrauaganti quum detestabile: scilicet contra illos qui, vt huiusmodi simonia fiat, mediatores extiterint vel procurauerint. Vbi nota quod licet huiusmodi Extrauagantes videantur prima facie ad omnes simoniacos se extendere propter quæ-

dam verba lata ibi contenta: quia tamen materia de qua agitur, est sola simonia in ordine aut beneficio (vt patet in tractatu & contextu earundem) ideo communiter dicitur & rationabiliter quod soli & omnes simoniaci in ordine aut beneficio sunt excomunicati. Excommunicati autem simoniaci pro ingressu monasterij, sub his non comprehenduntur, sed suo loco relinquuntur. Appellatione autem beneficij intellige non solum illud, quo aliquis dicitur habere beneficium, sed etiam prioratum, guardianatum, & similia quouis nomine vocentur, que sunt prælationes, & officia pastoralia apud mendicantes: quoniam monasteriorum seu conuentuum sunt electiones, confirmationes, seu prouisiones huiusmodi, quauis non computentur inter Ecclesiastica beneficia. Et est Papalis.

In singulares personas aliquid ex pacto dantes aut recipientes

recipientes pro ingressu religionis.

CAP. LXXIII.

¶ Ingressum religionis euentes, aut pro ea aliquid recipientes excommunicationis incurrunt exitium.

VNIVERSIS ET singulis Abbatibus, Prioribus, decanis, præpositis, & magistris, necnon Abbatissis, & priorissis, alijsq; Prælati quouis nomine nunc cupatis & eorum officialibus (quarumcunq; etiam Ecclesiarum, monasteriorum, prioratum, domorum, & locorum quarumlibet religionum, ordinum etiam militarium tam exemptorum quam non exemptorum, quocunq; nomine censentur) ac capitulis & conuentibus & singularibus personis eorum tenore præsentium autoritate Apostolica, quanuis sit eis à iure inhibitum, districtius inhibemus, ne tam à maribus, quam à mulieribus religionem eo

rum ingredi uolentibus, Ecclesias, monasteria, prioratus, domos, seu loca, in eandem personarum receptione aut ante uel post illam, quoscunq; pastus, prandia, seu cœnas, pecunias, iocalia aut res alias, etiam ad Ecclesiasticum seu quemuis pium usum aliud deputata uel deputanda, de cætero directè uel indirectè petere uel exigere quouis modo præsumant: sed eas potius cum omnimoda pietate recipiant, ac in victu & uestitu sicut alias personas Ecclesiarum suarum, monasteriorum, prioratum, domorum, aliorum quæ locorum sincera charitate pertractent: illa duntaxat quæ ipsæ personæ ingredienti pure ac sponte & plena liberalitate omniq; pactione cessante dare uel offerre Ecclesijs, monasterijs prioratibus, domibus & locis huiusmodi uoluerint, cum gratiarum actione licitè recepturi. Nos enim qui secus egerint, si singulares personæ sint, tam dantes quam recipientes huiusmodi, ex-

Excommunicatio.

communicationis: si verò capitulum seu cōuentus fuerit, suspensionis sentētijs eo facto decernimus subiacere. A quibus præterquam in mortis articulo) absolui nequeant absque sedis Apostolicæ licentia speciali. Urbanus quintus in Extrauagana. sanè ne in vinea.

CAnonis istius materia est simonia pro ingressu monasteriorum. Et quò ad personas, comprehendit omnes. Quò ad actiones verò, duas: scilicet dare vel accipere. Vbi nota quòd sicut in cæteris simonijs ab Ecclesia punitis requiritur pactio, ita & in ista: ita quòd ex pacto dantes vel accipiētes sunt excommunicati: Si autem sine pacto darent vel acciperent, non essent excōmunicati, quantumcunque intentio dantium & accipiētium esset peruersa: sicut in ceteris simonijs cōtingit. Aduerte quoq; Decretalem hanc pluries repetere edita iura cōtra huiusmodi petitiones, consuetudines & exa

ctiones: quoniam hinc elici potest, quòd si aliqua petuntur vel exiguntur non contra alia iura edita, exempta sunt ab hac excommunicatione quæ adiuncta est prioribus iuribus: vt ipse conditor canonis testatur.

Et ex hoc capite excusantur omnes putantes se piè agere pro consuetudinibus antiquis seruandis, non vendentes ingressum religionis, sed exigentes seruari laudabiles consuetudines: excusantur autem tantum ab ista censura, quantum excusantur à transgressione communis iuris: quanuis ex alio capite videantur excusari, scilicet ex communi vt videtur consuetudine: ex qua Decretalis hæc aut nunquā videtur recepta, aut sic interpretanda. Non desunt quoq; verba Decretalis huius ex alio capite excusantia scilicet ex præsumptione: quoniam præsumptione affectas supponit huiusmodi petitiones. Et propterea qui non præsumunt, sed imitantur prædecessorum vestigia,
bona

bona intentione, non incur-
runt huiusmodi censuras.
Quocirca moniales peten-
tes solitas ibidem dari do-
tes, & lectisternia, vestes, &
huiusmodi, & instantes ad
hoc vt parentes puellæ fa-
ciant sicut alij (siue mona-
sterium egeat, siue non) nō
sunt excommunicatæ: quū
nulla hīc interueniat pa-
ctio, sed instantia vt faciant
sicut alij. Si verò monaste-
rium egeat, ita vt non possit
sustentare recipiendam abs-
que penuria, possunt licitè
pacisci vt portet secū quod
necessè est ad sui sustentatio-
nem: quoniam hoc naturæ
ius exigit. Et est Papalis.

*In religiosos qui ex ordi-
nibus mendicantium quorū
cunq; ad aliquem monasti-
cum ordinē, Carthusiensium
excepto, absq; sedis Aposto-
lica licentia speciali conuo-
lant: & eos qui ipsos reci-
piunt.*

CAP. LXXIIII.

✚ Mendicans non po-
test absque censura ex-

communicationis ad
alium ordinem sine spe-
ciali sedis Apostolicæ
dispositione transmu-
tari.

IN F V T V R V M
nullus ex professoribus
alicuius ex ordinibus men-
dicantium quorumcunque
in aliquem monasticum ordi-
nem (tam sancti Benedi-
cti, quàm Cisterciē. Camal-
dulen. Vallis vmbrosæ, Ca-
nonicorum regularium san-
cti Augustini, vel aliorum
monasticorum ordinum)
Carthusiensium dumtaxat
excepto, possit aut debeat
per quemcunque recipi vel
admitti virtute alicuius li-
centiæ, vel indulti absq; se-
dis Apostolicæ licentia spe-
ciali sub dictis pœnis (scili-
cet excommunicationis la-
tæ sententiæ reseruatiæ Papæ)
quas tam recipientes quàm
recepti ipso facto incurrat.
Et nihilominus secus facta
non teneant ipso iure. Mar-
tinus quintus in Extrauag.
viam ambitiosæ.

R 2 Canonis

Excommunicatio.

C Anonis istius materia est ambitiosus seu molis transitus de religione ad religionē. Et quò ad personas est particularis, quia ligat solos mendicātes & monachos, exceptis Carthusiensibus. Quò ad actiones ligat duas, recipi & recipere: hoc est transitum mendicantiū ad religionem monachalē, excepta Carthusiensi & receptionem eorundem: ita quòd recipientes & recepti sunt excommunicati. Et est Papalis.

In eos qui bona Ecclesiastica alienant, & illos qui ipsa alienata recipiunt.

CAP. LXXV.

✠ Bona ecclesiastica alienans & alienata recipiens excommunicatur.

O MNIVM RERUM & bonorum Ecclesiasticorum alienationē, omneq; pactum per quod ipsorum dominium transfertur, concessionem, hypo-

thecam, locationem, & conductionem ultra triennium nec non infeudationem vel cōtractum emphyteoticum (præterquā in casibus à iure permissis, aut de rebus & bonis in emphyteosim ab antiquo concedi solitis, & tunc Ecclesiarum evidente utilitate, ac de fructibus & bonis quæ seruando seruari non possunt pro instantis temporis exigētia) hac perpetuò valitura constitutione præsentī fieri prohibemus. Si quis autem contra huius nostræ prohibitionis seriem de bonis eisdē quicquam alienare præsumserit, alienatio, hypotheca, concessio, locatio, conductio, & infeudatio huiusmodi, nullius sint momenti: & tam qui alienat, quā is qui alienata res & bona prædicta receperit, sententiam excommunicationis incurrat. Paulus secundus in Extravag. ambitiosæ.

C Anonis istius materia est sacrilegium circa alienationē rerum Ecclesiæ.
Et quò

Et quò ad personas, excommunicatio est vniuersalis. Quò ad actiones, duæ in genere ponuntur. Prima est, alienare. Secunda est, alienata recipere contra constitutionē hanc. Vbi nota duo. Primo, tres casus explicitè in hac constitutione concedi, seu non prohiberi. Primus est locationis & conductio intra triennium. Secundus est, emphyteosis habens tres condiciones: scilicet in casibus à iure permittis, & de bonis solitis ab antiquo dari in emphyteosim, & cum euidēti Ecclesiæ utilitate. Tertius est, alienationis fructuum qui seruando seruari non possunt: vt frumentum, vinum, & huiusmodi. In his enim tribus casibus nulla incurritur excommunicatio secundum tutiorem sensum huius Decretalis. Nota secūdò, quòd quia hæc Decretalis non est recepta vbiq;, & alicubi videtur recepta non totaliter, sed quò ad aliquid, ideo vbi non est recepta, & similiter quantū ad illud in quo ali-

cubi non est recepta, neminem damnes: eo quòd nisi consensu vtentium lex fuerit firmata, pro non lege habetur. Esto ergo cautus confessor, vt scias consuetudinē patriæ quò ad hoc: scies autem illa à curia Episcopali. Nota quoq; q̄ in rebus immobilibus minimis non reputatur Paulinam hanc habere locū. Et est episcopalis.

In sacerdotem officium vicecomitis aut præpositi secularis habentem, & post monitionem emendare nolentem.

CAP. LXXVI.

✠ Sacerdos seculare exequens officium excommunicatus habetur.

INHIBEMVS SVB interminatione anathematis, ne quis sacerdos officium habeat vicecomitis, aut præpositi secularis. Si quis autem contra hæc venire præsumperit, & comonitus emendare nolue-

Excommunicatio.

rit, excommunicationi subiaceat. extrà ne clerici vel monachi. capitulo. clericis.

CAnonis istius materia est quoddam sacrilegium, quo per indecens officium, sacerdotio iniuriam facit ipse sacerdos. Et quò ad personas, soli sacerdotes excommunicantur. Quantum ad actiones, duæ simul iunctæ excommunicationi subijciuntur. Prima est, habere officium vicecomitis aut præpositi secularis. Secunda est, post monitionem nolle emendare. Hæ enim duæ actiones si simul concurrant in sacerdote, excommunicationi ipsum subijciunt. Aduertant hîc Prælati qui sunt regnorum gubernatores seu vicereges, quoniam appellatione præpositi secularis omnis huiusmodi præsentia iurisdictionem habens secularem, venire videtur. Et hoc intellige quando huiusmodi præpositura est aduentitia personæ: nam si est annexa, vel

etiã de nouo annecteretur Ecclesiasticæ dignitati (v^t contingit in Episcopis habentibus vtramq; iurisdictionem) Non habet locum hic cano. Et similiter si quis dominus temporalis efficeretur sacerdos, non propterea perdit dominium suum seculare: sed potest illud exercere, quemadmodum Episcopus habens vtramque iurisdictionem. Secus autem esset, si quis habens officium vicecomitis aut secularis præpositi, (puta potestatis, aut huiusmodi) fieret presbyter: quia non potest retinere officium illud: quoniã inhibetur sacerdoti habere huiusmodi officium. Et est Episcopalis.

In confessores qui in duodecim casibus hic enumeratis, & generaliter in casibus bullæ cœnae domini quenquam absoluerit, aut quatuor excepta vota commutare attentant.

CAP. LXXVII.

Sacer*

✠ Sacerdos à casibus
per sedem Apostolicam
specialiter reseruatis
absoluens excommuni
catur.

AVTHORITATE
Apostolica tenore præ
sentium statuimus & ordi
namus, quòd de cætero præ
textu facultatum quarum
cunq; concessarum à nobis
vel auctoritate nostra, &
quas cõcedi quomodolibet
continget in futurũ, etiam
cum clausula q̄ sola signatu
ra sufficiat etiam in fauorẽ
fidei & cruciatæ: nullus con
fessor quemuis qui offensæ
Ecclesiasticæ libertatis, vio
latiõis interdicti à sede Apo
stolica impositi, seu hæresis
postquam quis fuerit ea sen
tentialiter cõdemnatus, de
latus seu publicè diffama
tus, conspirationis in per
sonam aut statũ Roma. Pon.
seu cuiusuis offensæ inobe
dientiæ aut rebellionis eius
dem Ponti. vel dictæ sedis,
mutilationis membrorum,
vel occisionis cuiuscunq; in
sacris ordinibus constituti,

offensæ personalis in Epif
copum seu alium Prælatum
inuasione, deprædationis,
occupationis, ac deuastatio
nis terrarũ Romanæ Eccle
siæ mediatè vel immediatè
subiectarum, ac etiam inua
sionis Romipetarũ, seu quo
rumcunq; aliorũ ad Roma
nam curiam venientiu, pro
hibitionis deuolutionis cau
sarum ad dictam curiam, de
lationis armorum & alio
rum prohibitorum ad par
tes infidelium, impositionis
nouorum onerum realium
vel personaliũ Ecclesijs vel
Ecclesiasticis personis, simo
niæ super ordinibus vel be
neficijs consequendis in di
cta curia vel extra eam con
tractæ quomodolibet reus
foret, & generaliter in cas
ibus contentis in literis quæ
consueuerunt in die cœnæ
domini publicari, prætex
tu huiusmodi facultatum
absoluere, & per quosuis
emissa peregrinationis vl
tramarinæ, visitationis li
minum Apostolorum Petri
& Pauli, in Compostella, &
castitatis ac religionis vo

Excommunicatio.

ta, nisi ex speciali licentia & certa scientia nostra (de qua demum constare censeatur, quum in signatura nostra desuper manu nostra scriptum: aut in literis nostris expressum fuerit nos ex certa scientia & de speciali gratia id concedere cum derogatione presentis constitutionis, illius de verbo ad verbum inserto tenore, non autem per clausulas id importantes) vel in articulo mortis constitutum (& tunc in casibus vbi satisfactio fuerit impendenda, facta satisfactio, vel idonea praestita cautione) commutare praesumant. Et si aliqui confessorum contra praesentem constitutionem quenuquam absoluere, aut excepta vota praedicta commutare attetauerint, absolutio & commutatio huiusmodi nulli sint roboris vel momenti: & contrafacientes eo ipso excoicationis sententiam incurant. A qua (nisi in mortis articulo constituti) ab alio quam a Roma. Pot. absolui non possint. Sixtus. iij. in extraua. Et si dominici.

CAnonis istius materia vult sacrilegium circa usurpatam spiritalem iurisdictionem in absoluendo a casibus reseruatis &c. Et quantum ad personas, confessores comprehenduntur. Quantum ad actiones vero, duae sunt in genere: scilicet absolueri a reseruatis, quae hic enumerantur: & commutare vota hic reseruata. Et declaratur quomodo in articulo mortis agendum sit. Vbi nota casus huiusmodi dupliciter inueniri. Primo, vt non remanserit poenitens obligatus ad satisfaciendum. Et tunc potest in articulo mortis quilibet absolui cum promissione vel iuramento quod praesentabit se si euaserit, potest legitime absolueri: non pro absoluteione, sed ad standum mandatis Ecclesiae. Si autem poenitens remanserit obligatus ad satisfaciendum: si potest, promitti debet satisfactio. quod si non potest, tunc praestare debet idoneam cautionem antequam absoluaatur. Et vocatur idonea cautio, pignoratitia: quod si hanc non potest,

*quonia vna absoluit ab ex
communicatione non tenetur
iterum absolui: set parere ma
datis superioris*

potest, det fidei iuramentum : & si hanc etiam non potest, det iuramentum. Et hoc aduertat bene confessores, ne illaqueantur. Et est Papalis, non solum hinc, sed etiam ex processu in cena Domini, quantum ad absoluentes a contentis in bulla cenae Domini.

In eos qui asserunt tenentes beatam Virginem ab originali peccato fuisse praeservatam, haeresim aut peccatum mortale incurrere. &c. Et eos qui affirmant contrariam opin. tenentes in haeresim vel peccatum mortale incidere.

CAP. LXXVIII.

✠ Virginem Mariam asserentes originali macula fuisse contaminatam, aut oppositum tanquam haeticum impugnantem excommunicationis onere premuntur.

MOTU PRO-
prio assertiones quo-

rumlibet praedicatorum qui affirmare praesumerent eos qui crederent aut tenerent Dei genitricem ab originali peccati macula in sua conceptione praeservatam fuisse, propterea alicuius haeresis labe pollutos fore, vel mortaliter peccare, aut conceptionis officium celebrantes, seu sermones illorum qui eam sine huiusmodi macula conceptam esse affirmant audientes alicuius peccati reatum incurrere : utpote falsas & erroneas, editosque desuper libros id continentem, quod ad hoc auctoritate Apostolica tenore praesentium reprobamus & damnamus : ac motu, scientia & auctoritate praedictis, statuimus & ordinamus quod praedicatores verbi Dei & quicumque alij qui decetero ausu temerario praesumpserint in suis sermonibus ad populum seu alias quomodolibet affirmare huiusmodi sic per nos improbatas & damnatas assertiones veras esse, aut dictos libros pro veris legere, tenere vel habere

Excommunicatio.

postquam de presentibus scientiam habuerint, excommunicationis sententiã eo ipso incurrãt. A qua ab alio quã à Roma. Pont. nisi in mortis articulo, nequeant absolutionis beneficiũ obtinere. Item motu, scientia & authoritate similibus, simili pœnã ac censurã subijcientes eos, qui ausi fuerint asserere contrariam opinionem tenentes (videlicet gloriosam virginem Mariam cum originali peccato fuisse conceptam) hœresis crimẽ vel peccatũ incurrere mortale: quum hoc nondum sit à Romana Ecclesia & Apostolica sede decisum. Sixtus iij. in Extrauag. cap. graue nimis.

CAnonis istius materia est sacrilega seu præceps assertio seu affirmatio cuiusdã ambigui in doctrina Christiana circa conceptionem beatæ Virginis. Et quò ad personas in vtroque casu excommunicatio est vniuersalis. Quò ad actiones verò, in vtroque casu actio

est audere asserere seu affirmare hæc vel illa, prout in litera. Et adiungitur in primo casu habere quosdam libros pro veris quò ad hoc.

Nota cõfessor, quòd vbi de simplici corde aliquis errasset, non incurrit hunc cautionem, pro quanto defuit ibi audacia seu præsumptio, quæ non frustra in litera appositã est. Et est Papalis.

In impediẽtes legatos vel nuncios Apostolicos ne recipiantur & faciãt ea ad que missi sunt.

CAP. LXXIX.

¶ Apostolicę sedis nuncios, quò minus suum exequantur officium impediẽtes, excommunicationi subijciuntur.

ALIQUI OFFI-
cium & potestatem Roma. Pont. quam non ab homine, sed à Deo recepit, sub suo arbitrio redire molientes, legatos ipsius nisi ab eis petiti

petiti fuerint, vel de beneplacito eorum transmissi, sibi terras subiectas (dicentes hoc sibi de consuetudine competere) ingredi non permittunt. Nos huiusmodi consuetudinem auctoritate Apostolica penitus reprobantes, legatos ipsos ab omnibus cuiuscunq; præeminentiæ, conditionis, aut status fuerint, debere admitti decernimus: nec eos pretextu cuiusvis consuetudinis impediri posse à quo quam Christiano nomine gloriantur, quò minus regna, prouincias, terras quasilibet ad quæ ipsos destinari contigerit, ingrediantur liberè, ac commissæ sibi legationis officium exerceant in eisdem.

Qui verò de cetero super prædictis dictos legatos aut etiã nuncios quos ad quascunq; partes pro causis quibuslibet sedes ipsa transmiserit, præsumperint impedire, eo ipso sententiam excommunicationis incurrant. Ioan. xxij. in Extrauag. cap. super gentes.

CAnonis istius materia est sacrilegium in Apostolicam auctoritatē. Quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones, vna prohibetur: scilicet impedire legatos seu nuncios Apostolicos ne recipiantur & faciãt ea ad quæ missi sunt. Et est Episcopalis, quantum est ex hoc canone.

In vocatos ad dirigendum moniales in electionibus, non abstinentes ab his vnde oriri vel nutriri possit discordia in ipsis electionibus faciendis.

CAP. LXXX.

Discordiam in actu electionis seminantes vel nutrientes excommunicantur.

HI QUOS AD dirigendas in electionibus moniales deinceps contigerit euocari: ab his prorsus abstineant, per quæ inter eas super faciendis ipsis electionibus oriri possit discordia, vel exorta nutriri:

Excommunicatio.

nutriri: aliàs eo ipso excommunicationis sententiæ se nouerint subiacere. de elec. cap. indemnitatibus. lib. vj.

CAnonis istius materia est discordiæ occasio in electione. Et quantum ad personas comprehendit omnes & solos vocatos ad dirigendū moniales in electionibus faciendis. Quantum ad actiones, duas comprehendit. Prima est, nō abstinere ab his vnde possit oriri discordia in faciendis dictis electionibus. Secunda est, non abstinere ab his vnde possit nutriri discordia exorta super dictis electionibus faciendis.

Ex quibus bene consideratis, clarè liquet quòd non vocati ad dirigendas. & cæ. quans umcunque seminent discordias & diabolicè agāt, exempti sunt ab hoc canone. Et similiter illi qui discordias seminant super electionibus factis, etiā si sunt de numero vocatorū: quoniam pœnæ non extenduntur vltra casus suos. Et est Episcopalis.

In eos qui ordini prædicatorum aut minorum contumeliam seu iniuriam in septem casibus inferunt.

CAP. LXXXI.

¶ Iniuriam ordini prædicatorum vel minorū inferentes quibusdam casibus excommunicantur.

INTRANTES MONASTERIA monialium prædicatorū, siue seculares siue Ecclesiasticæ personæ sint, in casu non concessio à constitutionibus earum, vel sine licentia magistri ordinis, aut alterius ab ipso magistro habentis super hoc potestatem, sunt ipso facto excommunicati. A qua excommunicatione non possunt absolui (præterquàm in mortis articulo) nisi à Papa vel magistro ordinis, vel ab alio habente super hoc specialem authoritatem ab aliquo prædictorum. Et ista sententia est lata etiam per Papam in bulla ordinis.

Intrātres monasteria san-
ctæ

stæ Claræ seu monialium ordinis minorum, in casibus non concessis in regula ipsarum, vel sine licentia eorū qui dare possunt, sunt ipso facto excommunicati. Et Papæ reseruat̄ absolutio, vel generali ipsius ordinis.

Quicumq; libellos famosos in vulgari vel literali sermone, necnon cantilenas vel rithmos edere, vel detinere vel publicare præsumunt in infamiâ status ordinis Prædicatorum vel Minorum, sunt excommunicati. A qua excommunicatione non possunt absolui, nisi personaliter sedi Apostolicæ se præsentent. Alexander in priuilegio ex alto, & in alio, non sine multa.

Quicumq; prædicare, docere vel defensare præsumunt quòd Prædicatores vel Minores non sint in statu perfectionis, & quòd nō liceat eis de elemosynis viuere, & quòd non liceat eis prædicare, vel confessiones audire de licentia Summi Pont. aliorum Prælatorum infe-

riorum & rectorum Ecclesiarum aut sacerdotum parochialium consensu minime requisito sunt excommunicati. A qua sententia non possunt absolui, nisi personaliter sedi Apostolicæ se præsentent. Alexander vbi suprâ.

Idem Bonifa. xj. in priuilegio sacre religionis: vbi etiam excōmunicantur omnes qui impediunt eosdem fratres ne possint in suis Ecclesijs celebrare, recipere elemosynas vel prædicare.

Quicumq; præsumunt in loca fratrum Prædicatorū violentiam damnabilē exercere, eo ipso sententiam excomunicationis incurrunt. A qua absolui nequeunt, nisi per sedem Apostolicā, vel per conseruatores ordinis Prædicatorū deputatos. Clemens in quibusdam locis, & in alto.

Quicumq; in monasterio vel Ecclesijs suis detinent apostatas ordi. Prædicatorum, nisi eos eiecerint postquam eis per fratres dicti ordinis ne eos detineat fuerit de-

Excommunicatio.

rit denunciatum: sunt excōmunicati. Bonifa. in priuilegio, virtute.

Item fratres Minores, qui præsumunt recipere fratres ordinis Prædicatorum professos, sine licentia Summi Pont. faciente expressam de indulto huiusmodi mentionem: vel nisi prius suorum priorum licentia fuerit petita & obtenta, sunt excommunicati. Clemens ad Minores: quos nos. Idem de eremitanis. Alexander ad eremitas: vestram.

Magistri, rectores artistarum, & scholares studij Parisiensi. qui publicè vel occultè fratres Prædicatorum vel Minores à consortio vniuersitatis Parisiensi. excludere moliuntur, sunt ipso facto excommunicati. A qua excommunicatione absolui nequeunt: nisi personali-ter sedi Apostolicæ se præsentent. Alexander. ex alto.

Circa hos septem canones relatos à sancto Antonino in tertia parte sue summæ, aduerte quòd pri-

mus) scilicet de ingressu monasteriorum) dolum seu præsumptionem requirit: ita quòd non solum excusantur ingredientibus ex ignorantia quasi inuincibili (puta quia consueuerunt monasteria alicubi liberum habere ingressum, & nihil scitur de excommunicatione) sed etiam scientes excommunicationem, & existentes in locis vbi seruatur, si ingrediuntur in aliquo casu putantes sibi licere, excusantur: quia non præsumunt. Et in Decretali prohibente ingressum in monasteria ordinis Prædicatorum, ponitur verbum præsumat. In secundo quoque canone nota quòd non sunt excōmunicati detrahentes huiusmodi religiosi, sed detrahentes statui: vt litera clarè dicit.

✠ Excommunicatio potest diuersimodè incurri: vltra canones consideranda.

PRæter has autem excōmunicationes inueniuntur

tur multæ aliæ, in tria distincta genera. Earū nanq; aliqua quauis sint notæ, non tamen sunt consensu vtentium cōprobata: quales sunt omnes contra non reuelantes simoni. m, & cōtra dantes pro habenda gratia vel iustitia in curia Romana. Aliæ sunt communiter ignotæ: quales sunt multæ quæ dicuntur Ioan. xxij. quæ non possunt esse vtentium consensu firmatæ, ex quo vt ignotæ aut incertæ fuerunt & sunt. Vidit fortè quispiam vnam copiam, & scripsit: quod ea facilitate reijcitur, qua proponitur. Has ego nō retuli: quia nolo esse doctor similium. Et hæc duo genera nō ligant: quia leges infirmæ seu abrogatæ sunt. Aliæ sunt notæ quidem, sed quia nouæ: & nescio an sint receptæ, ideo ambiguus sum: vt sunt illæ quæ in Concilio Lateranensī. vltimo sub Iulio secundo, & Leone decimo continentur: quas glossare præsumere excōmunicatum ibi est. Et vna est contra cardi-

nales Roma. Ecclesia reuelantes aliquid in confistorio vetitum à Papa, alia est contra impressores librorū: alia cōtra prædicatores miraculorum. Quarum tenor est.

STatuimus ne quis cardinalium vota in confistorio data, & quæcunque ibi gesta aut dicta, quæ in odiū aut præiudicium aut scandalum alicuius redundare possunt, verbo vel scripto, vel quouis alio modo reuellet sub pœna periurij & inobedientiæ. Et quotienscunque à nobis & Roma. Pontif. pro tempore existente specialiter & expressè vltra præmissa indictum fuerit super aliqua re silentiū, si quis contra fecerit, vltra dictas pœnas excommunicationem latæ sententię incurrat: à qua non possit absolui nisi à nobis vel præfato Roma. Pontif. & cum expressione causæ, præterquam in mortis articulo. Leo. x. in. ix. sessione Concilij Lateranensī.

Statui.

Excommunicatio.

STatuimus & ordinamus quod decætero perpetuis futuris temporibus nullus librum aliquem seu aliã quamcunq; scripturam tam in vrbe nostra quã alijs quibusuis ciuitatib⁹ & diœcesibus imprimere seu imprimi facere præsumat, nisi prius in vrbe per vicarium nostrum & sacri palatij magistrum, in alijs verò ciuitatibus & diœcesibus per Episcopum vel alium habentẽ peritiam scientiã libri seu scripturæ huiusmodi impri mendæ ab eodem Episcopo ad id deputandũ, ac inquisitorem hæreticæ prauitatis ciuitatis siue diœcesis in quibus librorum impressio huiusmodi fieret, diligenter examinentur, & per eorum manu propria subscriptionem sub excommunicationis sententia gratis & sine dilatione apponendam approbentur. Qui autẽ secus præsumperint, vltra librorum impressorum amissionem, & illorum publicam combustionem, ac centum ducatorum fabricæ basilicæ

principis Apostolorũ de vrbe sine spe remissionis solutionem, ac anni continui exercitij impressiois suspensionem, excommunicationis sententia innodatus existat. Idem ibidem in decima sessione.

SI qui in suis prædicationibus ad populum miracula falsa aut incerta, vel prophetias quę ex sacra scriptura non constant, prædicare, seu Episcopis aut suis superioribus (scilicet Ecclesiæ Prælati) detrahere ausi fuerint: vltra pœnas contra tales à iure statutas, excommunicationis etiam sententiam (à qua non nisi à Roma. Pontifice, præterquam in mortis articulo constituti absolui possint) eos incurere volumus. Idem ibidem in. xj. sessione.

EXpeditis duobus (primo scilicet & quarto promissis superius de excommunicatione tractãdis: scilicet in quibus casibus incurritur excommunicatione, & ad quem spectat absolutio cuiusq;) occurrit tractandum

dum secundum inter promissa: scilicet quæ sunt vendita excommunicato: quæ si faciat, peccat.

✠ Excommunicato plura sunt illicita, tam diuina quam humana, à quibus non abstinens peccato aggrauatur excommunicationis.

Vbi scito quòd hæc sunt multatà diuina quam humana: excommunicatus siquidem exclusus est à participatione sacramentorum, & diuinorū officiorum cōmuniōne: ita quòd peccat mortaliter sacramentis participando actiue vel passiuè. Et si clericus est, & actū alicuius ordinis sacri exercet, aut ordinem suscipit, efficitur irregularis. Et similiter peccat mortaliter orando cum alijs, siue dicendo, siue audiendo, siue interfessendo ad hoc vt diuinis intersit: & hoc tam in Ecclesia quam extrà. Et ratio peccati mortalis in his casibus est præceptum Ecclesiæ sic

communiter intellectum: quia excommunicatio directè excludit à diuinorum cōmuniōne. Est quoque suspensus ab Ecclesiastico officio & beneficio. Et hinc est quòd non potest conferre beneficia, nec iudicare, nec alia quæ iurisdictionis sunt: imò nec facere fructus suos ex beneficio quod habet, quandiu est in mora petendi absolutionē. Nullum præterea potest acquirere beneficium, nec potest eligi aut eligere, nec valent literæ per eum impetratæ à Papa. Et est nihilominus exclusus à legitimis actibus: scilicet accusare, testificari, constituti in procuratorem, cōstituere procuratorem, nisi sit reus. Et gesta per eum ratione publici officij etiam ciuilibus, non valent. Et demū à cōuersatione humana excluditur: scilicet colloquutione, cōuiuio, & huiusmodi: ita quòd excōmunicatus contra faciēs peccat: quia cōtra rectam rationē legis Ecclesiasticæ facit. Non tamē peccat in quolibet prædictorū

7
No
clerici
examinati

Excommunicatio.

mortaliter, sed quandoq; discerni autem hoc potest, distinguendo actus veritos excommunicato in tria genera: duo extrema, & vnum medium. Excommunicatio siquidem separando à comunione fidelium, separat primò à sacramentorum & diuini cultus cõmunione, quod est primum commune fidelibus. Separat deinde ab Ecclesiasticorũ actuũ comunione: quod secundum est in quo communicant Christiani. Separat demum ab humanorum operum comunione: quæ cõmunia sunt Christianis & non Christianis. Et quantum ad duo extrema spectat, clara est differentia, in hoc quod cõtra primum genus agere, est peccatum mortale: vt prædictum est. Contra tertium autem non est peccatum mortale: quia excommunicatio directè excludit à comunione hominum quatenus Christiani sunt, & per quandam extensionem à comunione hominũ. Et ideo illud contra,

hoc præter inhibitionẽ Ecclesiæ agitur: illud mortale, hoc veniale.

Sed de medio genere, & de actibus legitimis ciuilibus, non vsquequaq; clarũ est. Rationabile tamen videtur, quod si in huiusmodi actibus non se immiscet aliqua iniustitia, aut aliquid aliud ex suo genere mortale, quod nõ peccetur mortaliter. Verbi gratia: si excommunicatus iudicat, est peccatũ mortale ex suo genere: quia incidit in iudicium vsurpatum: quia potestas eius ligata, est sicut nõ potestas durante suspensione seu quasi suspensione. Vsurpatum autem iudiciũ est mortale ex suo genere: quia iniuriam facit per illum actum & illis quos iudicat, tanquam potens actu super illos, & cõmunitati cuius actũ vsurpat. Similiter si excoicatus electus acceptat: iniustitiã enim manifestè incurrit. Et similiter si eligit iniuriatur & electoribus, quorũ numerũ iniuste auget: & Ecclesiæ, cuius se quasi

se quasi prouiforem agit. Et multo magis cōferendo beneficia, & faciendo fructus suos in casu non confesso: & sic de similibus, vbi iniustitia immiscetur. Vbi autē nec iniustitia nec aliud esse mortale immiscetur (vt si excommunicatus pro veritate testimoniū ferat in Ecclesiastico etiā iudicio, vel aliquid eiusmodi faciat) nō video vnde peccetur mortaliter: quā ab his non primò sed secundariò fit exclusus. Petere autem etiam exigendo debitū in matrimonio, non est magis peccatum quā petere pecuniā à debitore, vtrumque enim potest excommunicatus, licet possit debitor excipere allegando excommunicationem.

Participatio cum excommunicatis quibus casibus impunè permittatur.

Circa tertium promissorum (scilicet de peccatis participantium cum excommunicatis) pro con-

stanti habetur, quod participantes in diuinis cum excommunicato in casu non licito, peccant mortaliter: & quod participantes in alijs in casu nō licito, peccant venialiter. Casus autem liciti, extrā diuina tamen continentur hoc versu. Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse: Hęc quinque faciunt anathema ne possit obesse. Et exponitur sic: Vtile, hoc est propter vtilitatē propriā: quia licitum est ab excommunicato & exigere & recipere quod mihi debet. Rursus propter vtilitatem animæ ipsius excommunicati: quia licitum est prouocare, monere, &c. ad salutem animæ suæ, etiā si alia interponantur, vt facilius aut fructuosè agatur. Lex matrimonij: quia vxor licitè cōmunicat marito excommunicato, vt canon dicit. Et eadem ratione vir communicat vxori excommunicatæ, saltem in ijs que debet illi. Humilæ, propter subiectionē: & canon explicat filios, seruos, ancillas seu mancipia, rusticos seruientes,

Excommunicatio.

tes, nec non omnes alios qui non adeo curiales sunt, vt eorum consilio scelera perpetrentur: & intellige de ijs qui erant antequam excommunicatus esset, in huiusmodi eius seruitijs: & è contrario superior comunicat licetè subdito. in ijs ad quæ ei tenetur. Res ignorata, ignorantia facti vel iuris quando excusati: & hæc etiã excusat à participatione in diuinis. Neesse, in articulo enim necessitatis cessat peccati ratio.

Sed quia multipliciter dicitur necessitas, scito necessitate clarè excusare primò violentiæ: vt si quis violentè tenetur etiã in diuinis cum excommunicatis: & talis deberet animo intendere non interesse diuinis: vt sic nullo modo agat ad cõmunionẽ, sed patiatur quò ad corporalem præsentiam: cui & non consensui potest inferri violentia. Secundo, corporalis indigentia mee: vt si non possum necessaria aliunde emere vel habere q̄ ab excommunicatis: vt pa-

tet in cap. quoniam multos xj. q. iij. Tertio, ratione necessitatis corporalis sustentationis ipsius excommunicati: licet enim dare excommunicatis eleemosynam ad eorum sustentationem: vt ibidem dicitur: & eadem ratione licitum est medicare in infirmitate, & huiusmodi. Quarto, ratione necessitatis damni vitandi ex contractu inito. licitum est enim continuare cum excommunicato executionem contractus quem excommunicatus non vult rescindere, ne damnum inde ego innocens incurram: vt patet in cap. si verè. de sent. excom. Quintò, ratione necessitatis spiritalis consilij pro me vel alio: vt quia non habeo alium sufficientem ad quẽ in hac indigentia consilij spiritalis recurram. si enim mihi licet pro salute suæ animæ excommunicato communicare, cõsequens est vt etiã idem liceat pro indigentia animæ meæ. Sextus vero casus, scilicet ratione metus, quantum ad participationem

in di-

in diuinis, reprobatur à canone cap. sacris. de ijs quæ vi metus ue causa fiut: quia participatio in diuinis est peccatum mortale, & pro nullo metu etiam cadente in constantem virum debet quis peccare mortaliter. Quantum verò ad communionem extra diuina, indubitatus est (loquendo de metu cadente in constantem virum) ex ratione iuris: quia si secundum iura licitum est communicare extra diuina ratione necessitatis damni vitandi ex contractu inuito, multo magis ratione damni vitandi ex metu cadente in constantem virum: quum longè maius sit hoc damnū quam illud ex contractu inuito.

✠ **C**ōmunicatio seu participatio cum excōmunicato quibus casibus omnino sit illicita.

Illicita autem cum excōmunicatis, continentur hoc versu:

Os, orare, vale, communio,
mensa negatur.

Si pro delictis anathema quis efficiatur.

Et exponuntur sic. Os, hoc est loquutio, siue coram siue per literas, siue per nuncium. Orare: hoc est communicare in oratione & diuinis. quod fit simul cum eo orando, vel audiendo missam, vel officium diuinum quodcumq;. Nec predicatio tamen nec lectio quantumcumq; theologalis cōputatur inter officia diuina in proposito. Vale: hoc est salutare: & loco salutationis dicitur ei, Deus te illuminet: aut aliqd huiusmodi. Communio: in quibuscūq; actibus specialiter legitimis. Mensa: simul comedere. &c. Ita q̄ in huiusmodi nō attenditur propinquitas aut etiā identitas loci, in quo vterq; orat aut comedit: quoniā in eadē camera possunt ambo seorsum comedere & orare absq; eo q̄ cōmunicent in comedendo aut in orando: vt cōtingit quādo pulsatur ad Ave Maria: & singuli seorsum dicunt: quoniā nō pulsatur ad orationem communem,

Excommunicata minor.

nem, sed priuatam. Et similiter in eadē Ecclesia si vnus audit missam in vna capella, & excommunicatus audit in alia capella, non communicant. Communicarent autem si ambo interessent vesperis, aut vni Missa, aut vni processioni, etiam si vnus esset in capite, & alter in cauda processions extensæ per duo miliaria. Et hinc fit, vt si excommunicatus transit per Ecclesiam, aut est ibi nō vt intersit vesperis, sed propter negocium aliquod licet transeūdo genu flectat, & oret priuata oratione, non propterea communicant dicentes vespertas cum illo, sicut nec ipse communicat cum illis: & ideo nullus in hoc peccat.

✠ Excommunicatio minor diuersimodè consideratur.

EXcommunicatio minor (hoc est Ecclesiastica censura, qua homo excluditur à pasciua tantum participatione sacramentorū, &

ex cōsequenti à pasciua electione canonica: quia ius sic disponit. extrā de cleri. excom.) ante Conciliū Constantiense frequenter poterat incurri sed post illud cōcilium in duobus tantū casibus participando cū excommunicatis. &c. incurritur. Primus, si participatio interuenit cum nominatim excommunicatis publicè. Secundus est, si cum excommunicatis propter manum violentam in clericum notoriam. Et intellige in vtroq; casu tunc incurrit minorem excommunicationē, quando participatio interuenit extra casus à iure permittos. in casibus enim à iure permittis etiā cū istis participatio nō inducit excommunicationē minorem.

Tenor autē decreti Constantiensis relati à sancto Antonino Archiepiscopo Floren. est iste. Insuper ad euitandum scandala & multa pericula quæ cōscientijs timoratis cōtingere possunt, Christi fidelibus tenore præsentium misericorditer indulgemus quòd nemo de in

ceps à cōmunionē alicuius in sacramentorum administratione vel receptione, aut alijs quibuscunque diuinis vel extrā prætēxtu cuiuscunque sententiæ aut censuræ Ecclesiasticæ à iure vel ab homine generaliter promulgatæ teneatur abstinere, vel aliquem vitare, aut interdictum Ecclesiasticum obseruare, nisi sententia vel censura huiusmodi fuerit in vel contra personam, collegiū, vel vniuersitatem Ecclesiā, vel locum certum, vel certā terram à iudice publicata vel denunciata specialiter & expresse: cōstitutionibus Apostolicis & alijs in contrariū facientibus, nō obstantibus quibuscunque: saluo si quem pro sacrilega manu iniectione in clericū sententiam latā à canone adeo notoriè cōstitit incurrisse q̄ factum nō possit aliqua tergiversatione celari, nec aliquo suffragio excusari: nam à cōmunionē illius, licet denunciatus non fuerit, volumus abstinere iuxta canonicas sanctiones.

Excommunicatio minor quæ inducat incōmoda.

Peccat igitur mortaliter peccato sacrilegij excommunicatus minor excommunicatione si se ingerit passiuè participationi cuiuscunque sacramenti: quia exclusus ab Ecclesia, indignus accedit: sicut excommunicatus maiore ingerēs se diuinis. Participantes autem cum excommunicato minore, nullam ex participatio incurrunct censuram: quia excommunicatio minor non transit in tertiam personam. Et reseruat̄ absolutio ab excommunicatione minore sacerdoti proprio, hoc est sacerdoti qui potest absoluere à peccato mortali: non quia excommunicatio minor habet annexum peccatum mortale, sed quia est vinculum Ecclesiasticū, ac per hoc soluendū à ministro iurisdictionis Ecclesiasticæ: quam nō habet quilibet sacerdos qui potest absoluere solum à venialibus ea ratione

Excommunicatio minor.

110
de venia
li p^{ro}

tionem quia poenitens se illi submittit in materia non necessaria in sacramēto poenitentiae: qualis materia est peccatum veniale, quod homo non tenetur confiteri. Ex hoc enim quod poenitens sola peccata venialia confitenda habet, obtinet ut possit se confitendo subijcere, cui maluerit sacerdoti: quia nulli tenetur de illis confiteri. Sed ex hoc non est privilegiatus, ut possit à quo sacerdote voluerit absolui à vinculo Ecclesiasticae censuræ: quia totum oppositum concurrat hic, quoniam tenetur de hac censura querere absolutionem & obtinere eam ante absolutionem à quibuscunq; peccatis, & cuiusque sacramenti susceptione: & propterea oportet recurrere ad ministrum Ecclesiae habentem alias potestatem iurisdictionis. Et posset diaconus imò simplex clericus habens iurisdictionem absolvere à minore excommunicatione multò magis quam potest absolvere à maiore: quoniam

utriusque absolutio non spectat ad potestatem ordinis, sed iurisdictionem.

✠ Peccatum falsi multipliciter committi potest.

Falsarius tam monetae, mensurarum & ponderum, quam scripturarum seu literarum aut sigillorum, peccat proculdubio mortaliter: quia interuenit ibi factum perniciosum ex suo genere. Posset tamen propter imperfectionem actus veniale tantum interuenire peccatum vel ratione minimi nocimenti, vel quum ioci gratia alieno nomine quis fingit literas. Contingit quoque sine omni forte peccato fingere alieno nomine literas officiose, dum utiliter agitur alterius negotium, nec dubitatur quod gratum erit illi cuius nomine scribitur. Et in huiusmodi priuatis literis alieno nomine fictis, ratihabitio à falsitate excusat.

✠ Infa-

Infamiam propriam personam negligenter non impediens peccat in se ipsum, & dicitur crudelis.

Famam propriam falso creptam negligere, tunc est peccatum, quum alijs hoc nocet seu nocere timetur: nam fama propter alios nobis necessaria est. Et in tali casu dicit Aug. qui confidens conscientiam, negligit famam, crudelis est: quia aliorum animas occidit, vel blasphematum viam Dei audita bonorum infamia, vel imitantium malum quod factum putat, excusando se super repositos bonos. Verum iuxta occurrentis necessitatis casus & facultatem providendi, iudicandum est in singularibus de peccato hoc, nam quandoque melius providetur proximis cum hilari patientia tolerando infamias nostras quam obsistendo: nec tunc negligit quis famam propriam, sed optimam curam habet eius offerendo illam Deo. Unde nisi charitas

proximi impellat, melius toleratur infamia quam pro fama laboretur.

Violatio festorum in honorem Dei sanctificatorum vitiosa est & punibilis.

Festos dies in honorem Dei sanctificatos violare, peccatum est sacrilegij: quia iniuria fit tempori sacro quantum ad illud ad quod sanctificatum est. Et quia sanctificatum tempus festivum est ad exteriorem cultum exhibendum Deo, & positive vacando diuinis, & negative abstinendo ab omni opere servili, & quibusdam alijs per Ecclesiam adiunctis. extra de ferijs. idcirco peccatum violationis festorum trifariam committitur, vel omitendo diuina pro tunc precepta, vel faciendo opus servile, vel committendo aliquid prohibitorum fieri in festo. Et quantum ad primum, quia sola missa communiter est in precepto, ideo sine rationabili causa omitteremur

Festorum violatio.

nam in festo, peccatū mortale reputatur. Et hīc esto prudens, admittendo pro rationabili causa omne motuum rationi humanæ consentaneum, etiam si non fuerit vrgens: quoniam deficientē, & subsistente ratione quæ illius conditionis personas libenter ad Missam euntes inducere videtur ad omissionem Missæ, in tali caso nō incurritur peccatū mortale: quauis si minus sufficiens est ratio, peccetur venialiter. Et vniuersaliter sic est, quando quis bona fide putat se excusari ab auditione Missæ, & ideo omittit illam. Et simile est si præter intentionem ex aliqua negligentia Missa omittitur. Et omnium ratio est: quia non formaliter agitur contra præceptum: nec vsq; adeo materialiter interuenit transgressio, vt redeat peccatū in naturam suæ formæ. Verbi gratia: rationabilis causa omitendi missam, est occupari in seruitio infirmorum, custodire ea quæ custodia indigent, quando oportet alte

rum omittere: potius enim omittenda est Missa, quam seruitium infirmorum, quæ custodia rerum. Hinc enim excusantur puellæ nō euntes ad Missam, quia sic est consuetum, & sic iubent matres & mulieres per mensem luctus, & per purificationē post partum abstinentes iuxta consuetudinem patriæ à Missa: & sic de similibus.

Ex hoc autem quod solus exterior cultus cadit sub hoc præcepto, non continetur sub hoc præcepto contritio peccatorū, nec vitatio aliorum peccatorum. Et propterea circumstantia festi diei non est circumstantia necessaria aliorum peccatorum commissorum in festo, nisi fiant in contemptum festi. Minus autem sufficiens sed rationem sapiens ratio est matutinum iter in festo absque vrgente necessitate agredi, vt cum socijs quis eat tunc euntibus, purans enim propterea se excusari, contra præceptum non agit, quauis malè faciat.

Intelligitur autē missa in festo

festo præcepta Christi fide-
 bus, vt interfint sacrificio
 Missæ, interfint autē corpo-
 re & mēte: hoc est aīo vacan-
 di Deo durante Missa. Et
 propterea si quis corporaliter
 præsens sit missæ, sed men-
 tem aduertenter à Missa di-
 uertat ad alia, non satisfacit
 præcepto Missæ: quoniam
 ita ibi est ac si volūtariè ibi
 dormiret: paria namq; sunt
 longè à Missa fieri per volū-
 tarium somnum, & per vo-
 luntariam diuersionē men-
 tis ad alia. Vnde sicut obli-
 gatus ad Horas canonicas,
 non satisfacit si ex propo-
 sito mentem ad alia diuertat
 ab officio: ita obligatus ad
 Missam, non satisfacit si à
 Missa mētem ad alia aduer-
 tenter distrahit notabiliter:
 modicū enim pro nihilo re-
 putatur. Vtrū autē audiatur
 vel non, vtrū sit missa ppria
 vel non, sub præcepto nō ca-
 dit. Et quāuis dum sacerdos
 non auditur, aut nō intelli-
 gitur, vel secreta dicit, liceat
 aliquā spontaneā orationē
 dicere ad habendā mentem
 Deo vacantē tempore sacri-

ficij durante: non tamē vide-
 tur vsq; quaq; tutum prima
 facie in Missa de præcepto
 dicere præceptas horas cano-
 nicas, aut iniunctā pœnitē-
 tiā, seu orationē ex voto de-
 bitā: quia duo diuini cultus
 debiti, debēt vt duo exolui,
 & non cōfundi sub vno tē-
 pore & vna actione. Si tamē
 de facto oppositū quis fece-
 rit, non damno illū: quia li-
 cēt fortè malè fecerit, satisfe-
 cit tamen præcepto vtrique
 quantū ad vitandū peccatū
 mortale omisiōis vtriusq;,
 ex eo quòd idē tempus com-
 patitur vtrumq; simul per-
 solui, dū solo interiore actu,
 Missæ possumus attendere,
 aut quia secreta dicuntur,
 aut quia nō auditur seu nō
 intelligitur sacerdos. Dixi
 autē fortè malè fecerit: quia
 nō oportet per soluentē in-
 tra tempus Missæ præceptæ
 alias de præcepto quoq; ora-
 tiones, peccare: sed tūc tantū
 quum impedimentū præsta-
 tur debitæ attētionī ad mis-
 sam. Videmus em̄ absq; vllō
 scrupulo sacerdotem ipsum
 qui celebrat, dū chorus can-
 tat,

Festorum violatio

eat, dicere cum ministris Ho-
ram aliquam canonicam,
ex eo q̄ dixit totum quod
chorus cantat: quasi tempus
illud ei vacet, licet in verita-
te sit tempus missæ. Et simi-
liter dum sonant organa, pō-
test ab omnibus fieri eadem
ratione semper militante:
quia scilicet non impeditur
debita missæ attentio, sed
vñus diuinus cultus alterū
compatitur. Quò ad secun-
dum verò, quia solum opus
seruile seruitate non my-
stica sed corporali (quòd so-
lūm comprehendit exteriora
opera seruis propria, ad
quæ scilicet seruos deputa-
tos habem⁹) intelligitur ad
literam, ideo exercere in fe-
sto opera seruilia, peccatum
mortale est.

Quòd vt clarius percipias,
scito exteriora opera trifari-
am distingui. Quædam
enim sunt ex suo genere ser-
uilia: & hæc sunt propria ser-
uis: vt opera mechanica, ara-
re, fodere, suere &c. Quædã
verò sunt ex suo genere li-
bera: vt artium liberalium
exercitia: vt pulsare instru-

menta musica, differere, feri-
bere &c. Quædã vero sunt
communia liberis & seruis:
vt itinerari, curam sui age-
re &c. Sola primã sunt in fe-
sto prohibita. Reliqua sunt
licita: & intantum licita, vt
etiã ipsa opera seruilia quã-
do transeunt in communia,
sunt licita. Transeunt autẽ
in cõmunia dupliciter, Vel
ratione necessitatis: quia
scilicet occurrit necessitas
eorum ad salutem corporis
mei vel proximi: vt sunt ope-
ra preparantium medicina-
lia: & seruitia infirmorum,
& huiusmodi.

Vel ratione damni vitan-
di: vt quia segetes sunt in
periculo, aut hostes timetur,
oportet laborare: & similia.
quilibet enim siue seruus si-
ue liber tenetur suæ & pro-
ximi saluti consulere, & dã-
num vitare.

Quò ad tertium, quum
ab Ecclesia quatuor inue-
niantur in festo prohibita,
quæ opera seruilia non sunt
(scilicet fieri primo merca-
tum, secundo placitum, ter-
tio iudicium ad mortem vel

pœnam,

poenam, quarto iuramentū, nisi pro pace vel alia necessitate: vt patet in cap. omnes extra de ferijs) secundum ac tertium in tantum inhihentur, vt non solum iudicialis strepitus conquiescat, nisi necessitas vrgeat, aut pietas suadeat, sed tam processus habitus quam sententia promulgata annulletur. in cap. conquestus. Vt autem singula clarificentur confessoribus, aduertendum est mercati nomine duo posse intelligi. Primo, nundinas quæ semel aut bis in anno alicubi iuxta diuersarum patriarum mores fiunt, seu quasi nundinas, quæ vulgariter dicuntur mercata: quæ semel aut bis aut, etiam ter in hebdomada alicubi fiunt, dū rustici &c. ad forum deferunt oua, pullos, fructus, vinum, &c. ad vendendum. Secundo, actum mercandi: hoc est emendi & vendendi. Et si quidem nundinæ intelligatur, ius hoc cotraria consuetudine præualente, nullibi fortè locum habet. Et quia Prælati iam diu viderunt &

vident, nec reprehendunt, pro abrogato haberi potest, vbi sic fit. Si verò quod vocatur mercatus intelligatur iuxta vulgare expressum, à consuetudine approbatur: & vbiq; quantum memini vidisse, mercatus qui die festo occurrit, in alterū transfertur diem. Si autem actus mercadi intelligatur, & sub actu mercandi omnis actus vendendi, locandi, cōducendi, &c. tunc grano salis eget quoniam consuetudo populi Christiani in multis oppositum habet. Panis enim, vinum, herbe, fructus, carnes, & reliqua huiusmodi ad minimum (hoc est pro vsu illius diei) passim emuntur & venduntur vbi inueniuntur. Nec est dubium licitè fieri quodlibet horum & similiū, nisi Episcopus aliquid horum prohibeat aut reprehendat, vel per totum diem festum, vel vsq; ad certam horam, puta vesperarum: quod laudabile est fieri, vbi obedientia speratur. Et hinc habes quid de tabernarijs, hospitibus, lanijs, piczicarolis, & simi-

Festorum violatio.

& similibus iudicare debes: scilicet iuxta consuetudinē non reprehensam à Prælatiſ. Placiti nomine iudiciales lites intelliguntur. Quæ duobus sunt tantum casibus concessæ in festo, vel urgente necessitate, vel suadente pietate. Et hinc excusantur iudices rurales ius dicentes rusticis iuxta patriarum aliquarum consuetudines: pietatis enim causa hoc fit, ne pauperes perdant diurnum laborem necessariū eis ad victū: & eadem ratione causis miserabilium personarū intendere licet. Urget quandoq; ad hoc necessitas: vt quia haberi postea non potest testis aut iudex &c. Iudicium ad mortem vel ad pœnam, nisi in flagranti crimine reperiatur statim puniendus ob necessitatem sit: quia timetur ne impediatur iustitia si detinetur, vel quia latronum augmentum hoc exigit: vel quia temporis, puta belli conditio hoc requirit. Hoc enim quod pro reuerentia festi institutum est, non debet contra rectæ rationis iu-

diciū dilationem vetantis militare: quoniam spiritus sanctus est spiritus sapientiæ, intellectus, scientiæ, & consilij. Iuramentum demum in festo prohibitū intelligo iudiciale: nisi pro pace aut necessitate: quæ rectæ rationi relinquitur iudicanda.

Sunt autem quinque circa hoc præceptum diligenter consideranda, ne præceptum detur sententia de peccato mortali.

Primū est cōmune huic & alijs præceptis, vt perspicuatur: si formaliter (hoc est ex intentione) commisit vel omisit quis vt festum violaret, seu nō curans quod violaret festum: nam hoc est peccatum mortale ex suo genere, siue id quod cōmittitur, sit opus seruile, siue ab Ecclesia prohibitum. Si verò nec intentio fuit violandi festū, nec tam affectus fuit cōmissioni aut omissioni vt nō errauerit implicite de violatione festi (rediret enim tūc actus in naturā suæ speciei) nō incurritur peccatū mortale:

tale: quia nō propriè fit con-
 tra præceptū. Potest tamen
 grauius & minus graue & le-
 uius in huiusmodi interue-
 nire veniale peccatū iuxta
 excessus modum, considera-
 tis persona, notitia, ratione,
 & reliquis singularibus cir-
 cūstantijs. Et hinc excusan-
 tur à peccato mortali infini-
 tæ commissiōnes & omisiō-
 nes, quasi bona fide nō cre-
 dendo agere contra præcep-
 tum patratae. Secundum
 quoq; commune, est modicū
 pro nihilo reputari: ita
 quod propter imperfectio-
 nem actus (hoc est violatio-
 nis festi) nō requiratur vio-
 latio: sicut propter imperfe-
 ctionem nocenti, lædere
 proximū in minimo venia-
 le est: vt patet in furto, de-
 tractione, & contumelia. Et
 hinc excusantur à mortali
 parum laborantes, vel suen-
 do, tonédodo, vel reparando
 aliquid &c. & similiter emē-
 tes aut vendētes rem vnā mi-
 nimū tempus in hoc occu-
 pando: & similiter qui modicū
 quid Missæ omittunt.
 Qui verò communicato sa-

cerdote, à Missa recedūt nō
 expectata benedictione, pec-
 cant absq; dubio, non tamē
 mortaliter: quia non omit-
 titur pars notabilis: doctri-
 na siquidem & sacrificium
 Missæ iam completum est.
 Tertium est, quod ex causis
 sex excusantur opera in fe-
 sto illicita. Primo, ex diuino
 cultu. Hinc enim licita sunt
 opera per se ordinata ad cul-
 tum diuinum, quæ scilicet
 sunt partes diuini cultus: vt
 gestare cruces & statuas san-
 ctorum in processionibus:
 & quæ sunt præparatoria
 quasi simultanea cū diuino
 cultu: & pulsare campanas.
 Et quæ debuerūt prius præ-
 parari, si tamen tunc super-
 sunt agenda: vt mundare &
 ornare templū, conficere ho-
 stias pro Missis: Hæc enim
 debent ante festum fieri: sed
 si ex rationabili causa non
 potuerint fieri, possunt in fe-
 sto fieri. Dixi autē per se or-
 dinata: quia opera seruilia
 quæ accidentaliter ordinari
 possunt ad cultū diuinū (vt
 fodere terram, colere agros,
 ædificare domos, & huiusmo-
 di)

Festorum violatio

di) non sunt licita ex hoc quod sunt propter Ecclesiam: ut consuetudo Christiani populi testatur, & ratio exigit: quoniam hæc quia impediunt diuinum cultum, prohibita sunt. Quod si alicubi necessitas pauperum Ecclesie hoc facit licitum de consensu Episcopi, non damno: non tamen extendendum consulas: quum ipsi Ecclesie seruitores & rustici teneantur non minus quam alij ab operibus seruilibus in festo abstinere: & si ipsi tenentur seruare, quomodo alij licet propter ipsas Ecclesias non seruare?

Secundo, ex pietate. Et hinc licita sunt in festo iudicialia, ut Decretum dicit pro miserabilibus enim personis noluit Ecclesia hæc prohibere. Unde & tolerantur iudices in villis ius rusticis dicentes in villis ius rusticis dicentes causa pietatis, quia alij diebus non possunt sine damno conueniri: & similia. De pietatis vero operibus, cum supradicta distinctione dicito opera per se pietatis semper esse licita: ut

sepelire mortuum, seruire infirmo, & huiusmodi. Seruilia autem opera quæ accidentaliter possunt ad pietatem ordinari, nequaquam ex pietatis ratione sunt in festo licita, nisi necessitas ex postulat: tum quia in iure non conceditur: sicut opus iudiciale, quod esset in festo licitum, nisi Ecclesia prohibuisset, quia non est seruile, tum quia opus religionis (quale est obseruare festum) non est prætermittendum, occupando se in seruilibus propter pietatem cessante necessitate. Et ideo ex hoc capite non dicas quod reficere pontes & vias &c. licitum sit in festo propter pietatem. Et confirmatur: quia hæc non sunt licita propter consanguineos: ad quos vna eademque pietas est. Noli tamen damnare hæc facientes simplici corde, arbitantes obsequium se præstare Deo: quia aliunde illis subueniri potest, scilicet ex consuetudine, vel authoritate maiorum, vel ex necessitate. Tertio, ex necessitate. Et hæc habet multos

multos ramos: scilicet necessitatem proprii corporis, necessitatem corporis proximi, necessitatem vitandi imminenti damni tam in rebus proprijs quàm proximorum, & demum necessitatē publicæ utilitatis. Ex his em̄ excusantur in primis non solum iudicialia (vt Decreta. expressè docet dicens, nisi necessitas vrgeat) sed etiam opera quæcunq; ad subueniendum infirmo oportuna, minorum, aromatariorum, tonforum, & breuiter omnium. Hinc quandoque & Ianij tempore cæstiuo vel continuorum festorum, & similiter multores & pistores superueniente multitudine egentium pane, & similes excusantur. Hinc sub hasta vendere in castellis auctoritate publica, ne damnum incurrat domini rerum, excusantur: quia alijs diebus non comparent emptores occupati agriculturæ. Hinc bellare, fossas, aggeres, propugnacula facere quandoque, succurrere ruinæ, tollere fruges ab alluione, ab

igne, ab incurfionibus, & similia operari, ferrare equos in itinere, continuare muliones iter, excusantur. Et Et similiter artifices eorum quæ continuatam exigunt operam (vt decoctio laterum, saponum, calcis, & similia) possunt operas suas in festis continuare. Et similiter qui sunt adeo indigentes, vt nisi laborent in festis, non possunt se suosque filios sustentare, magna urgente necessitate ad laborandum in festo: & ideo excusantur, audita tamen Missa, secreto laborando ob vitandum scandalum. Præcepta siquidem Ecclesiæ, secundum id quod in pluribus inuenitur, intelligenda sunt ligare: communiter autem homines communibus Ecclesiæ festis seruatis, prouidere sibi suisque possunt: sed vbi aut tot sunt multiplicata festa: aut tanta vrget necessitas, vt non possit quis illa seruanda sibi suisque prouidere, cessat legis vinculum: nisi quis dicat quod tenetur ille mendicare: quod est stultum.

Festorum violatio

De violentia autem coactis ad laborandum in festo, distinguendum est: quoniam si violentia inferitur ideo ut iniuria fiat festis, non est parandum, sed potius est moriendum: nam sicut tenetur quis mori potius quam loco sacro iniuriam facere, ita tenetur quoque mori potius quam tempori sacro iniuriam inferre: utrumque enim sacrilegij crimen est. Vnde Machabæi potius mori elegerunt quam carnes porcinas comedere: quia ad hoc cogebantur ut contra legem facerent: tunc enim virget Christi comminatio. Qui meos sermones crubuerit coram hominibus & cetera. Si verò inferitur violentia non propter festi iniuriam, sed propter exactionem operis, & nisi serui, famuli, subditi, aut quicumque sic compulsi parcant, imminet eis damnum magnum in persona vel rebus, tunc ex necessitate imminentis damni vitandi, possunt audita (si possunt) Missa laborare. Necessitas demum publicæ uti

litatis rationabiliter excusat labores illos, qui nisi absque discretionem dicunt fierent, magnum Respublica sentiret incommodum. In quo genere sunt cursores, qui non ob priuatum damnum sibi aut alteri imminens vitandum, sed quia ars sua est, omni tempore illam exercent, semper parati. Hos enim aut oportet damnare, aut ex hoc quod publica utilitas huiusmodi exigit artem, excusare non solum à labore, sed etiam ab omissione Missæ, in quam frequenter incurrere hos oportet. Et quoniam non damnantur aliæ licitæ artes, quæ festorum violationem inducunt (ut nauigatiua, & quæcunque continuum exercitium plusquam sex dierum inducunt) rationi consentaneum est, ut ars cursorum, siue peditum, siue equitum, valde utilis reipublice excuset dantes illi operam, & inde viuētes: præcipuè, quia non spectat ad eos quærere quanta & qualis est necessitas eundi, nec hoc est consuetum

suetum quærere. Vnde hos & similes ex necessitate publica excusat: ita quod ex consuetudine scita & non reprehensa à Prælatiſ excuſatio compleatur. Quarto, ex occurſu lucri tranſitorij. Indulſit enim Eccleſia (vt patet in cap. licet. de ferijs) vt alecia quæ quodã tempo re tranſeunt, capere liceat in feſto. Et pari ratione non ſolum alios piſces tranſitorios, ſed quomodolibet repente occurrat tranſitorium aliquod lucrum, aggredi licitum eſt: tanquam huiusmodi lucrum ceſſans damnum reputetur. Sed memeto moderaminis ſubiuncti: vt ſcilicet circumpoſitis Eccleſijs & Chriſti pauperibus honeſta lucri portio detur.

Quinto, ex hoc quod corporale opus eſt ſpiritualis actus exercitium. Et hinc ſcribere ad docendum, vel diſcendum, vel ad ſignificandum alteri (vt fit per literas) conſilium dare verbo vel ſcripto, & legere in ſcholis non ſolum theologiam, ſed philoſophiam, & quam-

cumque aliam licitam ſcientiam, & concilia ac electiones facere, ſtudere, & reliqua quæ mentis opera ita ſunt, vt non ad exteriorem perficiendam materiam ſint, vt artium mechanicarum exercitia materiam perficiunt, formando lignum, ferrum, lignum, lanam, limum &c. proculdubio licita ſunt in feſto: quoniam nihil horum eſt ſeruile opus, nec inter prohibita ab Eccleſia computatur: immo ex hoc capite excuſari videntur ij qui diebus feſtis picturis inſpiciendis vacant diſcendo & retrahendo, non vt pingant, ſed vt diſcant: & archimagiſtri qui designant in charta quomodo aliquid fit fabricandum an inſtruedum aliquem de futuro opere. Hæc enim ſpiritualis potius eſt exercitatio, non operis mechanici, ſed doctrinæ & diſciplinæ. Sexto, ex conſuetudine Chriſtiani populi generali aut ſpeciali in aliqua patria, ſcita, & non ſolum tolerata, ſed non reprehensa ab epiſcopis ſeu præ-

Festa præcepta.

tis. Hinc enim coquorum, tabernariorum, hospitem, nautarum in fluminibus, vendentium & emetium ad minutum comestibilia, conducentium equos aut operarios pro die crastina, nundinarum itinerumq; exercitia, & similia consueta excusantur. Et merito: quia sicut consuetudo potest facere de licito opere illicitum quantum ad tempus: ita è contrario potest de aliis illicito in festo efficere licitum. Quartum est, ne fallaris, iudicare volens opus licitum vel illicitum in die festo ex hoc, quod fit vel non fit mercenarie: quoniam omne opus quod licitum aut ex se aut ex necessitatis articulo aut consuetudine & huiusmodi in festo est, si venale est, potest mercenarie in festo fieri: nec per hoc redditur seruale: ut in commentarijs super secunda secundæ. q. cxxij. diffusè declarauimus, vbi latius de festorum obseruatione disseruimus. Quintum est, quod licet cum abstinentia à seruilibus, solius Missæ cul-

tus sufficiat in festo ad euitandum mortale peccatum: tenentur tamē fideles diem expendere in diuinis laudibus, saltem cundo ad prædicationem & ad vespèras. Unde qui festos dies post Missam vanè consumunt ludendo, iocando, ocioseque vagando, aut venando, spectaculis intendendo, & huiusmodi, licet ex ipsis operibus vtpote non seruilibus, mortale non incurrant: ex omissione tamen diuini cultus ad quem festa instituta sunt, grauiter peccant: quia non reddunt que sunt Deo: & quia quantum in se est, ridiculo exponunt Christiana festa: iuxta illud. Viderunt eam hostes, & deriserunt sabbata eius. Et hoc præcipuè tangit viros graues & maiores & dominos: cæteri namq; eos imitantur.

✠ Festa populo Christiano indicta quæ sunt.

Quæ sint festa ab omni christiano populo seruanda, ex consuetudine discernere.

terne. Nam certa quidem sunt omnium dierum dominicorum, Natalis, Circumcisionis, Epiphaniæ, Resurrectionis, cum duobus diebus sequentibus, Ascensionisq; domini, ac Penthecostes cum duobus sequentibus diebus, & Corporis Christi: quatuor solennitatum beatæ Mariæ semper virginis, Purificationis, Annunciationis, Assumptionis, & natiuitatis: natiuitatis Ioannis baptistæ, duodecim Apostolorum quò ad festa principalia (quod dicimus propter festa eorum secundaria: vt cathedra Petri, & similia) martyrum duorum Stephani & Laurentij, & festiuitatis omnium sanctorum, & inuentionis sanctæ Crucis. De festis verò sanctorum Angelorum, & præcipuè in Septembris fine: de sancto Martino, Siluestro, ac Innocentibus, & similiter de dedicatione Ecclesie, & quibuscunque alijs potest conformare se quisque consuetudini patriæ. Quod ideo dixerim: quia non videntur prædicta vbi-

que seruari, quanuis præcepta dicantur.

✠ Consuetudo in festorum obseruatione seruanda est.

Circa principium & finem festorum, patriæ consuetudo seruetur: ita vt licet communiter festum celebretur de vespera in vespere: si tamen ars aliqua (puta futoria aut tonsoria) consuevit à media nocte in mediam noctem celebrare, seruari potest huiusmodi consuetudo: habetur enim pro approbata patriæ consuetudine quantum ad illas artes quæ sic consueuerunt absq; Prælatorum reprehensione celebrare festa.

✠ Filius potest tripliciter in parentes peccare.

Filij peccata peculiaris sunt tria. Primum est, irreuerentia parentum: quæ si notabilis esset iniuriando, irridendo aut operando, peccatum proculdubio morta-

Furtum.

Je impietatis est. Secundum est, inobedientia quò ad illa in quibus filius subijcitur patri: subijcitur autem & quò ad domesticam gubernationem, & morum instructionem: est enim pater ex naturæ iure gubernator & instructor filiorum & domus: & ideo inobedienciæ crimen filius incurreret paterna præcepta cõtemnens. Tertium est, omisio subventionis, & hoc in casu necessitatis: quoniam pater tenetur sustentare filiũ, & non è contrario, nisi in casu necessitatis: in quo filius peccat plusquam mortaliter non subueniendo patri indigenti, iuxta vires prouidẽdo illi de necessarijs. Impietatis enim hæc omnia crimina sunt: quia pietas parentibus cultum obsequiumque præbet, & sunt cõtra primũ præceptum secũdæ tabulæ.

✠ Concubitus soluti cũ soluta semper est peccatum.

Fornicatio (hoc est cõcubitus naturalis soluti

cum soluta) peccatum mortale est: dicente Apostolo, Quod excludit à regno Dei ad Gala. v.

✠ Fraus an semper in peccatum inducat.

Fraus peccatum sonat, sicut & mendacium: sed mortale vel veniale iuxta materiam. Nam fraus ad damnum proximi tendens perniciosa est, nisi circa minimũ versetur. Si verò iocosa aut officiosa est, venialis est, quia non contra dilectionem Dei aut proximi militat. Excusatur quoque fraus nocua à mortali, si præter intentionẽ accidit: sed quã illã percipit, tenetur damnũ refarcire, & famæ suæ consuleri, ne scandalum sit de eo tanquam doloso.

✠ Ablatio rei cuiuscunque inuito dño semper peccatum est.

Furtum (hoc est occulta acceptio alienæ rei inuito dño) peccatũ est mortale

tale ex suo genere: quia iustitiam violat contra charitatem proximi. Potest tamen esse veniale propter imperfectionem actus, vel ex parte primi motus, vel ex parte paruitatis rei: quia modicum pro nihilo reputatur: non enim reputatur quis laesus in rebus ex parua re ablata.

Sunt autem quatuor circa furti peccatum aduertenda. Primum est, de animo furandi, ne erreres intelligendo quod si quis surripit pomū, peccet mortaliter: quia habet animum illud pomū furandi. Error est iste: quoniam animus furandi importat animum inferendi nocumētum proximo: non vocatur autem nocumentum si est nocumentum secundum quid, quale est nocumentum in re minima. Et propterea per animum furandi, intellige solummodo animum surripiendo aliquid notabile. Et ideo si quis surripit aliquid minimum, habens animum non surripienti aliquid notabi-

le, excusatur à furto mortali. Si autē paruum surripit, ita q̄ si posset, notabile etiā aliquid acciperet, proculdubio animo furandi accipit, & peccat ex furtiuo animo mortaliter. Et hinc habes unde furta famulorū famularumq̄, excuses, quū comestibilia domi surripiūt vt comedāt: sunt enim coiter peccata venialia. Et signū animi nō furtiuū est, quādo nō aestimat quis accipere, quia modicū est, aut pro modico aestimat quod accipit. Secundum est, de inuito domino: quoniam intelligitur respectu rei ad hoc q̄ fit furtum. Potest siquidem dominus rei esse inuitus dupliciter. Vel quantum ad rem quæ surripitur, vel quantum ad solum modum accipiendi, puta quia displicet ei quod occultè accipiatur, & non quod res tollatur: vt saepe contingit in furtis domesticis inter patrem & filiū. Non enim comittit furtū filius occultè surripiens res patris volētis filiū res illas habere, sed nolentis

Furtum.

quò occultè acciperet: quoniam tunc propriè loquendo non inuito sed non vidente domino accipit. Et hinc multas occultas exceptiones domesticas excusare potes: dum præ verecundia aut respectu tolluntur res occultè non inuitis dominis quò ad rem: venialia siquidem sunt omnia hæc.

Tertium est, de re aliena. Inielligitur namq; in proposito res aliena, non solum quantum ad dominiũ, quia scilicet res est alterius, sed etiam si tantummodo sit alterius quantum ad custodiam seu detentionem: ita quòd si quis rem propriam, quam alius tenet vel in pignus, vel in depositum, vel etiam quia furto illam subtraxit, furtiuè accipit, furti crimen incurrit: quia rem alienam quantum ad custodiam occultè accipit custode inuito: debet enim iuris ordine seruato rem suã repetere, & non sibi ipsi ius dicere. Est autem aduertendũ quòd licet ita sit regulariter: in casu tamen quo quis nõ po-

test iuris via rem suam recuperare, aut propter paupertatem, aut propter excellentiam detinentis, aut propter defectum iudicis vel probationum, aut propter scandalum &c. & absque scandalo potest quis secretè rem suam recuperare, non creditur reus furti: quia tũc non propriè ius sibi ipsi dicit: sed exequitur naturale ius circa rem suam, ex quo ius civile impeditum est ei. Tenetur tamen efficere, vt qui detinebat, sciat se non teneri ad restitutionem illius rei: ne si ad pœnitentiam conuersus fuerit, damnum incurrat ipse aut eius heres iterum restituendo. Quartum est, quod inter aliena computantur inuenta: tenetur enim inuentor non sibi sed domino reddendam accipere rem inuentam, si bona conscientia accipere vult illam, alioquin furtũ committit. Et si quidem dominus scitur, aut diligentia præmissa inuenitur, reddatur illi. Si autem dominus nõ inuenitur (qa fortè viatori cecidit) debet

bet illi reddi in bonis spiritalibus, ex quo non potest in temporalibus reddi. At si inuenta domino caerent, sunt inuentoris: sicut quaecunq; in nullius bonis sunt, occupantis sunt. De thesauris tamen ubi ius civile disponens in obseruantia est, seruandum est. Naufragorum verò bona iuxta leges quorundam littorum confiscata ex hoc ipso quod ex naufragio sunt, nescio qua iustitia occupentur, nisi illa qua afflictio additur afflictio. Vnde non leges, sed legum corruptiones ac tyrannides sunt. Nec excusantur seruantes illas: imò (vt patet extra de rapto. ca. excommunicationi) nisi ablata restituant, excommunicationi se nouerint subiacere, qui Christianos naufragiū patientes spoliunt.

✻ Inanis gloriae appetitus an semper in peccatum inducat.

GLoriae humanae appetitus licet malus non

fit (nam ita licitum est cupere & quærere humanam gloriam, sicut licitum est cupere & quærere alia bona humana, scilicet pecunias, agros, & huiusmodi: est enim gloria vnum inter bona humana non paruum) inanis tamen gloriae appetitus peccatum est: quia à recta dissonat ratione omne vanum. Est autem gloria vana non solum quando de falsis est, sed etiam quando de transitorijs, aut à transitorijs expetitur: quia non solum de falsis vana est gloriatio (vt pote de his quæ non sunt) sed etiam quum transitoria tanti fiunt, vt de illis aut ab illis quæratur gloria, vanitas est. Sufficere debet homini à transitorijs gloria transitoria vt sic, & non quasi gloria absolutè: illa enim parui fit, si cognoscitur. dū autè magni fit, quia vt gloria absolutè estimatur, vanè appetitur: quia reuera magnum quid non est. Non est autem semper mortale peccatum: sed solum quando amor gloriae repugnat charitati,

Gloriæ humanæ appe.

ritati, vel quantum ad illud de quo est gloria, vel quantum ad intentionem appetentis gloriam. Et primo modo solum peccat mortaliter, qui gloriatur de aliquo quod est peccatum mortale, quicquid sit illud. Secundo modo, qui ponit suum finem vltimum in gloria humana, hoc est qui tantum afficitur gloriæ, vt illam præferat obseruationi præceptorum: vt est ille qui ob amorem gloriæ consequendæ, vel timorem gloriæ perdendæ incurrit aliquod peccatum mortale: vt Lucretia elegit adulterium ne infamaretur: cuius oppositum elegit Susanna, præferens diuina præcepta gloriæ humanæ & vitæ.

✠ Gula quid dicatur, & an semper sit peccatū.

Gulæ peccatum cōsistit nō in hoc quod cibus delectabilis delectabiliter sumitur: quoniam hoc nulum peccatū est: nisi quis fit adeo insipiens, vt putet om-

nem voluntariam delectationem sensibilem esse peccatum. Sed consistit in hoc quod inordinatè delectatio cibi appetitur aut habetur: puta quia plus aut prius. &c. quàm deceat, delectationis cibi afficitur homo.

Et tunc solū est mortale quando delectationem cibi habet quis pro vltimo fine: iuxta illud: Quorum deus venter est. Hoc autē cognoscitur ex hoc quod homo ob delectationem in comedendo nō curat transgredi præceptum Dei aut Ecclesiæ: vt si propter hoc furetur, aut contemnat ieiunare. &c.

Frequenter autem est veniale, & quandoque valde graue: vt cum delectatio cibi allicit ad comedendum vsque ad vomitum, aut alia inconuenientia. & similiter quum inducit ad alia peccata: puta ad nimium sumptum, vel ad nocendum propriæ sanitati, & ad quæcunque alia peccata: quæ secundum se sunt iudicanda quantā fiat.

✠ Mu.

20 Mutatio habitus debiti & cōueniētis vitiofa est, nisi causa rationalis interueniat.

Habitus debiti omisio vel occultatio, nisi rationalis causa excuset, peccatum est: quia contra aut præter rectam est rationem. Quinq; autem habitus differentias debitas in communi conuersatione humana inuenimus. Prima est, circa differentiam maris & fœminæ. Et cōstat peccatum esse marem in habitu fœmineo, aut econtrario conuersari. & in Deuteronom. cap. xxij. prohibetur vt abominabile domino. & in decretis dif. xxx. anathema sit mulier induens vestem virilem. Verū hæc intelliguntur, quando pro superstitione aut luxuria fiūt. Vnde si in laruis aut comœdijs hæc fiant, transire possunt. Sed in continua conuersatione nō est permittendum: quia contra bonos mores & custodiam castitatis communis est. Et nisi ab episcopo mo-

niti sub pœna excommunicationis desistant, excommunicandi sunt & eijciēdi de conuersatione humana.

Secunda est, circa differentiam clericorum & laicorum. De qua vide supra in verbo, clericus.

Tertia est, circa differentiam religiosorū & aliorū. Et quantum ad religiosorū dimittentium habitum, peccatum, vide infra in verbo, religiosus. Quantū ad aliorum peccatum, qui religioso habitu in laruis vtuntur, distinguendum est an fiat laudabilis representationis gratia: quia tunc nō est peccatum. aut in religionis vel religiosi ludibrium: & tunc ratione iniurię notabilis est peccatum mortale. aut sola vanitate: & tunc inter vana transire potest, si secundum veritatem nō irrogatur iniuria alicui notabilis.

Quarta est, circa differentiam Christianæ fidei ab alijs sectis: puta Iudæis, Mauris, &c. Nam si differentia certa distinctiua Christianorū & aliorum est, ita vt quilibet

Hastiludium.

bet vtens tali habitu fateatur suam fidem: mortale esset peccatū Christiano, deferre habitū Iudæi aut Mauri. Nec sic erat tempore quo beatus Sebastianus sub militari habitu degebat: ita quod ex eius exemplo non licet ex causa quacumque in casu proposito contrauenire, puta Christianum deferre super vestes characterem O: ex aliquo timore, vbi hoc est proprium signum Iudeorum: quoniam hoc nihil aliud est quam ex timore facti se Iudæum. Nec est simile de clerico qui ob timorem iter agit in habitu laicali: quoniam etiam explicitè tunc negare se clericum, non nisi officiosum mendacium est. Quinta est, circa differentias statuum personarum, nobilium vel ignobilium. &c. Et huius violatio ad immodestiam pertinet. De qua infra in verbo, ornatus.

✠ Peccatum an possit in hastiludio committi.

Hastiludium (quo pro exercitatione bellica, aut pro solennitate festiua alicuius iucunditatis regie, armati equites duo contra se inuicem currunt cum lanceis) ex suo genere peccatū mortale non est: quia in eo non interuenit vt in pluribus mors, aut mutilatio, aut quodcumque notabile personæ nocumentum: huiusmodi enim ludi ex hac sola causa perniciosi sunt, scilicet ex nocumento personali. Et propterea si verum est quod supponimus (scilicet quod vt in pluribus non accidat huiusmodi nocumenti periculum) hastiludium & quicumque alius ludus militaris habens talem conditionem damnandus non est: quoniam actus humani ex eo quod vt in pluribus inuenitur, iudicatur. In cuius signum torneamentum damnatur, quia sæpe inde mortes proueniunt: vt patet extrâ de torneamentis. c. felicis.

✠ Peccatum infidelitatis quibus modis committatur.

Hæresis

Hæresis crimen est infidelitatis, ex tribus constans: scilicet errore in ijs quæ sunt Christianæ fidei pertinaciter. Et aduerte primò diligenter, quòd tertia cõditio requisita ad hæresim, scilicet (obstinatio) non sic requiritur, tanquã non sit hæreticus nisi qui sit inflexibilis & immutabilis: sed sic exigitur quòd homo vult in ijs quæ sunt fidei sic credere, non obstante quòd Ecclesia oppositum decreuerit quantum ad manifesta, aut decerneret quantum ad ambigua. Verbi gratia quantum ad manifesta: si quis vult deliberatè credere quòd spiritus sanctus non procedit à patre & filio, aut quòd non erit resurrectio mortuorũ, aut quòd mortuo corpore moritur etiam anima, non eget alia obstinatione: quia iam est hæreticus ex hoc quòd nõ dubitat hæc esse contra fidẽ sanctæ matris Ecclesiæ, & tamen ipse voluntate deliberata credit hæc: est enim satis pertinax qui eligit non

captiuare intellectũ suum sacre scripturę, sanctęq; matris Ecclesiæ. Quantum verò ad ambigua, si quis ignẽ inferni aut aquas quæ super cælos sunt, credat esse vel non esse similes istis igni & aquæ existētibus apud nos, nõ propterea est hæreticus: quia neutra pars clarificata est à scriptura vel Ecclesia. Sed si sic adhæreat vni parti, vt etiam si sancta mater Ecclesia decerneret alteram esse necessariò affirmandã, ipse nihilominus vellet deliberatè credere suã partem, hæreticus esset propter hanc pertinacẽ animi preparatiõnem adiunctam. Aduerte secundo, quòd licet hæreticus purè mentalis sit verè & perfectè hæreticus, nõ est tamẽ excõmunicatus: sed ad hoc quòd sit excõicatus, exigitur aliquis actus exterior: quia Ecclesia nõ iudicat actum interiorem nudum secundum seipsum. Vnde talis posset absolui à peccato liberè. Sed si etiam sibiipsi dixit exteriori loquela, iam est excõicatus in cœna Domini. &c.

Histrio-

Histrionum pec.

✿ Histrionatus exercitiū
an & quando sit pecca-
tum.

Histrionum peccatum non consistit in exercitio histrionatus: nam licet potest officium suum exercere, hoc est vacare ut gestibus, verbis, nouis adinventionibus delectationem alijs præbeat, seruat debitis circumstantijs. Sed præcipue consistit in materia: vel in honesta, ut edo scilicet actibus aut verbis inhonestis. Vel diuina, ponendo res fidei aut Ecclesie in iocum. Vel iniuriosa, despiciendo alios. Aut adulatoria. &c. Peccat quoque secundum locum, tempus, negocia & personas: dum horum aliquid non considerant aut paruifaciunt. Peccant & tertio ex fine, nimis placere cupientes hominibus. Quando autem in huiusmodi peccatum mortale interueniat, non facile dixerim: quia iocosè hæc dicuntur & fiunt. Veruntamen in ijs quæ ex suo genere sunt mortalia (ut iniuriæ diuinorum &

hominum, & similia) nisi paruitas offensæ excuset, quia modicum pro nihilo reputatur, peccatum mortale incurritur: quia licet iocositas excuset à tanto, non tamen à toto. Propter huiusmodi autem annexa histrionati, ab Aug. tantopere damnantur histriones & dantes eis: ut habes in decretis, distin. lxxxvj. ca. donare, & qui venatoribus. el primo.

✿ Peccatum homicidij
dupliciter potest incurri.

Homicidium (hoc est illicita hominis occisio) peccatum mortale est, contra iustitiam & charitatem. Et quia occidere hominem dupliciter contingit (vel per se, hoc est in intentione occidendi: vel per accidens, hoc est præter intentionem) si est ex intentione, est illicita ex triplici capite. Vel ex parte hominis occidendi, quia non meretur mortem. Et hinc semper occidere innocentem est illicitum:

tum: nisi per accidens iudex excusetur in casu in quo oportet ipsum secundum allegata & probata damnare innocentem ad mortem. Et similiter per accidens excusatur carnifex exequens sententiam iniustam, non continentem errorem manifestum. Et similiter excusantur milites subditi in bello occidentes, ex obediētia ad bellum reputatum iustum, quanuis secundum secretam veritatem sit iniustum, accedentes: iuxta illud Aug. contra Manichæos: Vir iustus si fortē etiam sub Rege & homine sacrilego militet, rectē potest illo iubente bellare, si quod sibi iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est: vel vtrum sit, certum non est: ita vt fortasse reum faciat Regē iniquitas imperandi, innocentem autem militē ostendat ordo seruiendi. xxij. qō. j. quid culpatur. Vel ex parte occidentis: quia scilicet publicam authoritatē non habet supra illius occidendi vitā. Et hinc semper est mor

tale occidere ex intentione hominem absque publica authoritate, nec vllam noui exceptionem. Hinc enim homicidij rei sunt non solum ex vindicta, rixa, &c. occidentes, sed etiam qui seipso defendendo, alios occidunt: hoc est ideo se defendunt vt occidant, vel nō sunt defensione cōtenti nisi occidant: quum solummodo in foro conscientie liceat eis occidere per accidens, hoc est ideo occidere quia se defendunt, quia non possunt aliter se defendere nisi occidant. Iuxta hoc caput (scilicet ex parte occidentis) peccatum accidentaliter interuenit, si mala sit occidentis intentio: vt quanuis iusta sit occisio, occisor tamen ex odio vindictæq; liuore mādatur aut exequitur. Hoc enim accidentale omnino est: quia ex mala intētionē etiā opera misericordie polluuntur: & non solum hæc iustitiae opera.

Vel ex parte modi occidendi: quia scilicet nō seruato iuris ordine. scriptū est enim.

Iustē

Homicidium per se.

Iustè quod iustum est ex-
queris. Deuteronom. xvj. Et
hinc homicidij sunt rei oc-
cidentes veneno vel aliàs se-
cretò de mandato domini-
rum non citatos, non audi-
tos, non damnatos, etiam si
læsæ maiestatis dicerentur
rei. Nec excusat autoritas
principis, etiam si constaret
principi, vt personæ priua-
tæ quòd meretur quis mille
mortes: quoniam scientia &
potestas currunt pari passu:
hoc est quòd oportet pote-
statem publicam moueri à
scientia publica, & secun-
dū illam regulari. Nec hoc
est de iure positiuo, vt pos-
sit princeps legibus solutus
non seruare, sed est iuris na-
turalis: exigit namq; natu-
ra actus publici (qualis est
iusta occisio hominis ex pu-
blica potestate) vt sit ex pu-
blica voluntate, & publica
scientia: alioquin nec causę
sunt sibijnuicem cõensu-
ratę (dum potestas est publi-
ca, & scientia est priuata)
nec adbibentur causę com-
mensuratę effectui, dum
actio potestatis publicę po-

nitur exire à scientia priua-
ta. Sunt igitur homicidæ &
princeps & consulentes &
exequentes occisiones ho-
minum indemnatorum ex
publica scientia.

Nec excusat (quam alle-
garet princeps) ratio scan-
dali vitandi: aiunt enim
persuadere necem conan-
tes, quòd illum mortem me-
reri constat clarissimè: sed
vt honor illius & familiæ, &
dignitatis seruetur, & vt
scandalum vitetur, oportet
ipsum sine iudicio occidere
cum dexteritate. sunt enim
diabolicę artes ad excusan-
das excusationes in pecca-
tis. Nec propterea damna-
mus iudices qui repertos
in flagranti crimine noto-
rio (vt latrones in vijs &
huiusmodi) statim suspendi
iubent. interuenit siquidẽ
ibi notorium facti, loco ac-
cusatoris & testium, faciens
publicam scientiam, & exci-
tans publicam voluntatem
& potestatem ad publicum
iustitię actum. Et hinc vi-
dere potes non excusari of-
ficiales & subdominos qui-
bus

bus à regibus iubetur vt ali quem inauditum sine vlllo crimine notorio capiant ac decapitēt, si iussa perficiūt. Debent siquidem obedire quantū ad capturam & custodiam (quia hoc ex rationabili causa potest Rex iubere) sed nō quò ad occidendum: quia hoc non potest Rex absq; scientia publica iubere, scientia autē publica non est nisi tripliciter, scilicet vel ex propria confessione iudiciali, vel ex probatione iudiciali, vel ex notorio facto. Vnde vbi nullus interuenit actus iudicialis, nullumq; extat notoriū crimen, nō est exequendū principis mandatum ad necem proximi. Nec excusat obedientia tanq̄ in dubijs, quia non est subditi discernere superioris iudiciū: quoniā hoc habet locum in ijs in quibus princeps potest bene & malè iubere: non autē in ijs in quibus certum est eos esse homicidas, quale est mandatum propositum.

Hinc quoque mortaliter peccant iudices, qui nō ser-

uato iuris ordine damnant ad mortem aliquos etiam si morte sunt digni: si tamen aliquid de substantialibus omittitur, puta sufficientia testium: est enim tūc iudex ipse homicidij reus, quoniā occidit hominem nō vt ius seruans & dicens. Et eis demum clarè habes q̄ occidere seipsum, semper est illicitum: quoniam occiditur homo contra naturalem charitatem suiipsius, & cōtra iustitiā: quū nullus sit suiipsi⁹ iudex, nec propriæ vitæ dominus, & quilibet sit pars ciuitatis, & solus Deus sit qui occidit & viuere facit.

✿ Hominis occisio accidentaliter dupliciter considerari potest, ad hoc vt in peccatū occidentem inducat.

Occisio autē hominis per accidens (hoc est præter intentionem) illicita ex duplici capite inuenitur, vel ex immoderata actione, vel ex negligentia. Et ex primo quidem capite inueni-

V sunt

Homicidium per acci.

funt modi iuxta plurima immoderata opera ex quibus potest occisio hominis præter intentionem operantis euenire. Nam & immoderata sui aut proximorum, aut rerû defensio, illicitam reddit inuasoris occisionem: quæ si moderata esset, non ei ad peccatum imputaretur mors inuasoris: nam nõ solum seipsum, sed proximum (vt Ambr. in primo de officijs testatur: & habetur xxij. q. iij. in cap. fortitudo. & cap. non inferenda) tuendo licet occidere iniuriam irrogantem: & pari ratione tuendo libertatem membrorum suorum, ne scilicet turpiter patiatur: & similiter integritatem, ne mutiletur aut vulneretur: & similiter necessaria ad vitam & virtutem, ne perdat res suas aut suorum. Quæ si vis, vide diffusè in commentarijs nostris super secunda secundæ. q. lxiiij. articu. vij. ad secundum. Et notabis verba Ambrosij, quæ vniuersaliter de iniuria loquuntur. Immoderata quoque venatio,

seu sagittæ emissio, equitatio seu relaxatio equorum calcitrantium, aut animalium malignantium, & quorumcunq; lædere valentiû, culpabilem reddit mortem inde sequentem. Immoderata demum medicina tantò magis homicidam medicû reddit, quantò minus est præter intentionem: quia non debet tentare medicinarum vim cum periculo vitæ alienæ: nec vbi certa notitia morbi deest, potest exhibere periculosam de vita medicinam: de cuius medicinæ viribus non potest se excusare qui professionē facit medicinæ. Compræditur sub hoc quoq; genere oppressio tenellorum parvulorum in lecto, ex hoc quòd tenentur simul ad dormiendum: quum hinc facilè possit talis oppressio sequi. Hoc autem intellige cõmuniter: possit enim in particulari casu hoc licere, in quo scilicet secundû sensatorû iudicium nõ exponitur infans oppressionis periculo. Propter frigus autem nõ vi-

Homicidium per acci. 154

deo licere: quia non sunt facienda mala, vt cuitetur aliud malum: sed potest aliter prouideri: puta ponendo tabulam aliquam intermediam: ne possit infans opprimi, & huiusmodi: & tanto plus quanto ætas illa patiens est frigoris. Ex secundo verò capite (scilicet ex negligentia) infiniti sunt modi, iuxta infinitos casus in quibus huiusmodi negligentia interuenire potest. Colligendo tamen ad genera, distinguitur negligentia eorum qui possunt & debent ex officio prouidere, à negligentia eorum qui possunt & debent ex articulo occurrentis necessitatis prouidere: nullus enim negligit, qui licet possit non tamen debet. Exigit enim negligentia tria: scilicet posse, debere, & non facere. Imputatur igitur homicidij peccatum dominis & officialibus, si ex eorum negligentia occiditur homo. Et hoc siue in casu inuasionis particularis occurrat: siue in casu quo publicis vijs non prouidetur, siue

in casu quo ciuitas sine iustitia aut casu sine iustitia regitur: & quasi cuilibet licet impunè occidere, mutilare, ob fauores aut pecuniã aut ignauiam. &c. omnium enim malorum huiusmodi sunt, quia tenentur custodire iustum publicum. Sub hoc quoque genere comprehenditur negligentia medicorum, qui curam ægri alicuius susceperunt, quum ob eorum negligentiam in studendo, visitando. &c. perit, quoniã ex suscepta cura tenentur. Imputatur denique homicidij crimen ijs qui possunt & ex articulo necessitatis occurrente tenentur occurrere, si nõ occurrunt. Primò, si nõ pascit quis fame morientem: iuxta illud Ambro. Si non pauperti occidisti. Secundo, si non occurrat ad tuendum proximum inuasum, si potest cum moderamine inculpatae tutelæ: iuxta illud Ambro. Qui non repellit à proximo iniuriam si potest, tam est in vitio, quam ille qui facit. vterque enim casus ex extremæ necessitatis.

Horæ canonicæ.

Tertiò, si nõ reuelando aut retrahendo aut. &c. prouident ne aliquis ex sibi noto tractatu aut proposito. &c. interficiatur: quia tenentur adiuuare & cruere quantũ in se est à morte proximos. Ad hæc enim tria videntur omnes negligentia casuum necessitantũ ad occurrendum ne quis pereat, reduci. In primo enim mors naturalis, in secundo mors violenta manifestè, in tertio mors violenta occultè imminens cogit proximum vt occurrat si potest.

✠ Circumstantiæ quinque in canonicarum horarũ celebrationis omissione considerandæ.

HOrarum canonicarũ omisio exigit ad sui discretionem peccati, vt tractentur quinque: scilicet qui, quid, qualiter, quando vbi. Et quantum ad primũ (qui scilicet teneantur ad horas canonicas) quanuis ex præcepto in iure contento soli presbyteri expressi inue-

niantur: communiter tamẽ tenetur, quòd quicunq; in sacro ordine cõstitutus absque rationabili causa (quæ semp subintelligitur) omittit, peccat mortaliter. Et similiter beneficiati, siue sint in sacris, siue non, obligati dicuntur. In his tamen exceptio rationabilis videtur, vt scilicet excipiantur nihil percipiẽtes de fructibus beneficij: ita tamen quòd ex parte sua non desit percipere fructus: quia cessat ratio obligationis: tenetur enim beneficiatus ad officium diuinum, quia stipendium habet Ecclesiasticum. Et secundum hoc beneficiatus non appellatur quis quantũ ad vinculum diuini officij si non potest habere possessionem ac fructus beneficij, nisi fructus ei postmodũ dandi sint: quia tunc constat beneficium ei fructificare, quãuis actualis perceptio fructuum pro tunc sit impedita. Dicuntur & tertiò obligati religiosi professi. Et certè nisi cõsuetudo illos obliget (de qua nihil scio) non tenentur

tenentur ex professione: vt patet ex hoc quòd monachorum ordo contra regulas clericos distinguitur, ex eo quòd isti diuinis ministris horarum canonicarum & Missarum mācipati sunt, illi ad contemplationē abstrahendo ab huiusmodi diuinis ministris. Hinc enim patet esse professos monachos in Dei Ecclesia absque horis canonicis. Vide si vis sanctum Tho. in vlti. q. secunda secundæ. ar. vij. ad secundum. & Hieron. xvj. q. j. cap. alia. & cap. sic viue. & cap. si clericatus. Vnde nec conuersi qui ad seruitia clericorum in religionibus recipiuntur, nec professi in habitu clericali donec in sacris sint constituti, tenentur ex iure aut ratione ad horas canonicas. Victus nanq; religiosus debetur ex eo quòd totaliter Deo dicati in illa religionis obedientia sunt, non minus quàm debetur à temporalibus dominis & hospitalibus victus illis qui eis per totam vitam in ministerium adscripti sunt. Et

de professis clericis, vt dixi, sta consuetudini: de conuersis non dubites. Tertianos vero & similes longè ab hoc vinculo esse scito: quia modus tantum quidam viuendi est eorum vocata religiositas.

Nec propterea de cōuersis & tertianis fluctues: quia in eorum regula seu statutis decernuntur illis quædam orationes pro horis canonicis: quoniam hinc fit quidem vt teneantur ad illas orationes sicut ad alia mandata regulæ, non autem vt teneantur ex Ecclesiæ præcepto ad horas canonicas. Hæc de primo.

✚ Horæ canonicæ sunt iuxta Ecclesiæ proprium ritum celebrandæ, & de iure septem sunt.

QUò ad secundum (scilicet quid dicere tenentur) ex iure quidem solum inueniuntur septem horæ canonicæ præceptæ. Ex consuetudine autē quilibet debet iuxta suæ Ecclesiæ

Horæ canonicæ.

seu religionis consuetudine id dicere pro horis quod ibi consuevit pro horis dici. Et idem reputatur iudicium de adiunctis, siue suffragijs, siue psalmis, siue horis beatæ Virginis. &c. Discernendo tamen consuetudinem habentem vim præcepti, à consuetudine simplici: ita quòd consueta secundum vim præcepti soluantur vt præcepta, & consueta vt consueta: non est propterea reus mortalis peccati commutans qualitatem horarum: puta soluens de sanctis quas deberet soluere de feriis: & similiter soluens iuxta ritum Romanæ Ecclesiæ, qui deberet soluere iuxta monachalem ritum: & similiter commutans ordinem horarum: puta dicens sextam prius, & postea tertiam. Et horum & similitium ratio est, quia substantia præcepti consistit in hoc quòd canonicæ horæ dicantur, & non in qualitate aut ordine. Grauius tamen peccant qui absque rationabili causa huiusmodi muta-

tiones ad libitum faciunt. Hæc de secundo.

✠ Diuinum officium deuotè & attentè & integrè celebrandum est.

Quò ad tertium (scilicet qualiter horæ dicendæ sunt) quanuis diuersi diuersa sentire videantur, planus tamen sensus textus in cap. dolentes. de cele. Mis. manifestat sub præcepto cadere modum dicendi: quoniam & verba hoc significant clare, dum dicitur: Distinctè præcipientes in virtute obedientiæ, vt diuinum officium nocturnum pariter & diurnum, quantum eis Deus dederit, studiosè celebrent pariter & deuotè. Et ratio textus confirmat: quia iam tunc erat officium diuinum præceptum, & in modo exoluen- di illud errabatur: & constitutio illa ad corrigendum defectum qui in modo exoluen- di committebatur, facta est: vt ipsa de seipsa testatur. Non ergo ad iterandum præceptum de dicendo officio diuino

diuino, sed ad præcipiendum modum dicendi, nouum præceptum factum est: vt scilicet studiosè & deuotè quantum Deus dederit exoluatur. Nec propterea quia Ecclesia non iudicat de actibus interioribus, studiositas & deuotio referuntur ad exteriora tantum: quoniam verum quidem est ad Ecclesiæ iudicium non spectare actus interiores secundum se, hoc est nudos: sed non est verum Ecclesiæ iudiciū subterfugere actus inter nos: vt sunt rationes actuum exteriorum. Excommunicat namq; Ecclesia eos qui odio vel amore inquirunt, aut mittunt inquirere hæreticos: vt patet cap. mul torum. de hæreti. in cle. Sic autè est in proposito, quòd licèt internam studiositatè & deuotionem nudam Ecclesia non præcipiat, præcipit tamen vtramq; internā vt rationem exterioris cultus. Nec propterea laqueus iniectus est animabus: quoniam facillimū est huic præcepto obedire: nam nihil

aliud exigit, nisi q̄ quis animo vacandi Deo horas inchoet, & in cōtrarium animus istè non mutetur dum exoluit diuinum officium. Mutari autem in contrariū est impossibile ex inaduer tentia: quoniam non voluntariè ab officio vagatur qui inaduertenter vagatur. Et ideo si quis aduertit se cogitare hæc vel illa quæ debent esse extranea, tūc à meditatione sua, sed nō aduertit q̄ ab officio diuino distrahitur, quanuis voluntariè illa meditetur, nō tamè voluntariè animus ab officio diuino distrahitur: ac per hoc animus vacandi Deo à principio officij habitus nō est mutatus in cōtrarium: quia nunquā iste habuit animū recedēdi à vacādo deo in illo officio: oportet enim recessum humanū à termino à quo, fieri per se, hoc est ex intètione. Tanto autè facilius hoc mōstratur, quātò nō vna, sed quatuor vijs potest quis officio diuino attēdere. Vel quantum ad verba, ne scilicet dicat vnū verbū p̄ alio, ne cōfun-

Horæ canonicæ.

dat aut colligat verba, vt distinctè ac reuerenter dicat. Vel quantum ad sensum verborum, vt percipiat mente, & applicet affectum ad id quod verbis significat. Vel quantum ad gratiam petitam: puta castitatem, humilitatem, fidem, spem, diuinam amicitiam, cœlestem patriam, & alia huiusmodi: quæ sola (vt patet intuenti) petuntur communiter in diuino officio. Vel quantum ad ipsum Deum: seu Iesum Christum crucifixum, &c. Et hæc omnes, secunda excepta, communes sunt doctis & indoctis, maribus & mulieribus: nisi quod in prima ignorantibus possunt materialiter errare: sed non refert ad propositum. sat enim est quod quis attendit ne erret. Et quia vna istarum attentionum sufficit, ideo inexcusabilis est quisquis officium diuinum dicit non cum animo quantum ex se est vacandi Deo. Qui enim cum hoc animo inchoat, & non mutatur in contrarium (hoc est in voluntatē non atten-

dendi diuino officio) celebrat diuinū officium ex parte sua studiosè & deuotè: expectans quantum Deus det in prosequendo tam attentionis, quæ spectat ad studiositatem applicatiuam intellectus: & sensus ad attendendum: quàm cuiusq; sanctæ affectionis, quæ spectat ad deuotionem oblatiuam promptæ voluntatis ad ea quæ Dei sunt. Sicut igitur contra Ecclesiæ præceptum agit, ex occultissimo interiori odio omittens inquirere. &c. ita contra Ecclesiæ præceptum agit, ex occulto interiori proposito instudioso, & in deuoto dicēs officium diuinum.

Qui verò saluo animo vacandi Deo inuoluntariè vagatur, non peccat. Qui verò negligenter se habet circa executionem attentionis & deuotionis, venialiter peccat. Nunquā enim interuenit transgressio præcepti, quandiu immutatum manet primum propositum vacandi Deo. Hæc de tertio.

✠ Tempus qualiter sit in horarum canonicarum celebratione considerandum.

Q Vò ad quartum de tempore, distinguendum est: quia priuatum dicendo officium, tempus est totus dies inchoans à vespere præcedentis diei vsq; ad mediam noctem sequentis diei: ita tamen vt solas matutinas liceat in vespere præcedenti dicere. Graue tamē est peccatum, sine rationabili causa retardare multū horas: vt dicere primā hora nona vel vesperrū. Præuenire tamen vt quietius aut deuotius dicatur, cōsultitur à iure in cap. presbyter. vt scilicet manē dicantur horæ vsq; ad vesperras inclusiuē. Tempus autem publicæ celebrationis horarum, est iuxta laudabilem cuiuslibet Ecclesiæ ac patriæ consuetudinem. Et licet sancitum sit in iure, vt horis debitis in Ecclesijs cathedralibus & collegialibus horæ dicantur, nullum tamen ego cognos-

co peccatum mortale in huiusmodi, etiam si quandoq; negligentiamagna interueniat, dummodo communiter seruetur cōsuetudo: quia in huiusmodi circūstantijs non puto incurri mortale peccatum sine contemptu: quoniam non spectant ad substantialia materiæ præceptæ. Hæc de quarto.

✠ Diuinum officiū quocunque in loco priuatum celebrari permittitur: publicè autem vt iura iubent in Ecclesia tantū.

Q Vò ad quintum de loco, nullus est locus in quò non liceat priuati diuinum excolere officium Publicè autem in Ecclesia celebrandū esse iura iubent à deputatis ad illud: ita q̄ deponendi à clerici consortio sunt qui castigati nolūt interesse, vt in Decretis dist. xcij. cavlti. decernitur. Vbi tamen contemptus deest, & propter meam absentiam non notabiliter læditur di-

Horæ canonicæ.

diuini cultus officij: & Prælati dissimulant, parum de ijs quæ Dei sunt curantes, non incurro mortale peccatum ex hoc quòd defum horis canonicis in Ecclesia mea: quia contra præceptum iuris positiui propriè non venio: nec notabile damnum infero diuino cultui. Grauius tamen pecco, si sine rationabili causa me debitis horis subtrahò: quia grauis est ratio diuini debiti.

De totalitate autem diuini officij nocturni pariter & diurni in Ecclesijs cathedralibus & collegialibus tam singularibus quam regularibus, debita secundum iura, & minimè soluta in tot huiusmodi Ecclesijs, dicendum est quòd vbi tenuitas sensus in causa est & fuit semper quantum est in memoria hominũ, excusantur collegiales seruantes consuetudinem, puta dicèdo Missam maiorem, & vespèras in Ecclesia, vel aliquã horã, prout ibi moris est antiqui: quoniam derogatum ibi videtur iuri communi ex ratio

nabili Prælatorum tolerantia: vbi autem sufficientes habent prouentus: & extant templa, ac deputati ad huiusmodi cultum percipientes suas portiones, & parum aut nihil exoluunt diuini cultus in ipsis Ecclesijs ex introducto abusu, ipsi viderint si vinculo iuris derogatum est.

De illo autem qui in choro versus sui chori submissè sibi tantum dicit, alterius autem chori versus audiendo tantum exoluit, ratio dicitur quòd nõ satisfacit: quia communis exolutio communicatiuum est: iste autem per se loquendo non communicat alteri choro. Et ita alibi scripsimus. Si tamen intelligerem quòd viri timorati consueuerunt sic facere, dicerem quòd consuetudo bonorum optima est legum interpretis: & charitas quæ omnia communia reddit, efficit vt versus auditus fit communis omnibus audientibus, tantò magis, quantò maiores in choro non debent cantare, sed meditari

quæ

quæ ab inferioribus cantantur. Hæc de quinto.

✻ Peccatum hypocrisis dupliciter incurritur.

Hypocrisis (quo homo simulat personam iusti vel iustioris) peccatum est: quia mendacij vim habet. Incurritur autem dupliciter. Vel formaliter, hoc est ex intentione: vel materialiter. Sed hypocrisis formaliter non est vna, sed diuersificatur iuxta diuersa intentionis obiecta. Inueniuntur enim in hypocrisis peccato duo mala, scilicet defectus bonitatis, & simulatio illius. Et propterea hypocrisis altera est, quæ intendit vtrumque malum: vt quum homo intendit esse malus, & simulare se bonum. Et hæc est perfecta hypocrisis excludens à regno cælorum. Altera intendens vnum malum tantum: scilicet simulare se bonum, vel meliorem quam sit: vt quum homo scit quidem non esse

bonum, aut esse malum, non tamen hoc intendit aut contemnit, sed solummodo intendit simulare se bonum seu meliorem quam sit. Et hæc hypocrisis si nuda sit, licet non sit peccatum mortale, est tamen peccatum: quia mendacij vim habet. Si verò hæc hypocrisis sit vestita aliquo alio malo fine, ex illo iudicanda est. Si enim finis ille sit contra charitatem, est peccatum mortale.

Si autem finis ille sit vana gloria, non tamen ita quod in ea ponatur vltimus finis, peccatum est veniale quidem, sed duplicatum. Si autem finis ille sit bonus (puta ad edificationem aliorum) nihilominus peccatum est: quia non sunt facienda mala vt eueniant bona.

Hypocrisis verò materialiter est, quum homo facit opera naturaliter significantia interiorem bonitatem, aut meliorem bonitatem, & tamen intus non est: nec homo intendit per illa opera simulare illam interiorem dispositionem bonam:

Iactantia.

bonam: vt quum quis quasi eleemosynaliter aut quasi liberaliter dat alicui rem, quam ex debito ei dare tenetur, non quòd intendat simulare se liberalè aut eleemosynarium, sed vel occultare se debitorem, vel aliquid aliud. Et sic de similibus. Vnde scito, quòd ille qui opera ad Dei seruitium naturaliter ordinata (vt sūt ieiunium, oratio, eleemosyna) facit ex intentione non seruiendi Deo, sed ob gloriã humanam &c. hypocrisis peccatum incurrit formaliter, implicite tamen: quia facit opus significans intentionem seruiendi Deo quæ in ipso non est, & intendit reputari eleemosynarius vel deuotus &c. Vnde conuincitur quòd intendit simulare intentionẽ rectam quæ non est in eo, quantumcunq; explicitè non intenderet simulare, sed gloriã ex opere illo acquirere humanam: reddenim hypocrisis actus in naturam suæ formæ ex tot concurrentibus. Vnde Matth. vj. hypocritas hos appellat,

Quum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut faciunt hypocritæ.

✠ Peccatum iactantiæ sex circumstantijs quale sit agnosci potest.

Iactantia (qua quis verbo plus de se quã sit aut apparet, eleuando dicit) sex habet capita, ex quibus discerni quantum peccatum sit, potest. Primum est, mendaciũ: est enim species mendacij. Et hic discerne, si interuenit iactando mendacium perniciosum, aut officiosum, aut iocosum. Secundum est, inclusa laus: non enim iactator purè narrat: sed tanquam laudans narrat. Et similiter hinc discernere oportet, si laus est perniciofa, officiosa, aut iocosa. Tertium est, arrogantia, quando est illius iactantiæ efficiens causa. Et hinc oportet discernere si est perniciofa. Quartum est, inanis gloria, propter quam quis se iactat. Et hinc oportet attendere si ponitur in ea finis vltimus.

Quintum

Quintum est, lucrum propter quod quis quandoque se iactat. Et hinc oportet inspicere si est in damnum proximi. Sextum est, vanitas, ex qua multi se iactant. Et hoc constat esse veniale.

Transeo autem hæc sub breuitate, ne repetatur quæ de mendacio, arrogantia, & inani gloria in locis proprijs dicuntur. Laus quoque perniciosa sicut adulatio, & inanis gloria discernitur, si scilicet laudatur seu approbatur aliquid contra Deum aut proximam: ut quodcumque peccatum mortale. Ex his enim habes, quod nisi perniciofa sit iactantia, ex intentione aut materia contra Deum aut proximum, venialis est, & frequens humani generis labes.

✠ Idololatriæ crimen plusquam mortale dicitur.

Idololatria (qua scilicet alteri quam Deo diuinus cultus exhibetur) peccatum est mortalissimum: quia quan-

tum in se est, æquiparat creaturam creatori.

Ieiunij Ecclesiastici omisso multiplici eget consideratione, ut sanè iudicetur. Et ad quatuor capita cuncta reduci possunt. Primum est, quid est de necessitate ieiunij. Secundum, qui sunt dies ieiunij. Tertium, qui tenentur ad ieiuniū. Quartum, quali vinculo adstringamur ad ieiunium.

✠ Ieiunij necessitas tria includit necessaria.

Quò ad primum, de necessitate ieiunij, sunt tria: scilicet qualitas ciborum, hora competens, & vnica comestio. Exigit quippe omne Ecclesiæ ieiunium abstinentiam ab esu carniū. Sed inter quadragesimā & alia ieiunia hoc interest, quod quadragesima requirit etiā abstinentiam ab ouis & lacticijs: in alijs autem ieiunijs potest quisque, uti ouis & lacticijs vbi consuetudo est: vbi autem non est consuetudo,

Ieiunium.

suetudo, non licet. Quòd si alicubi in quadragesima consuetum sit uti butyro, excusantur: ex quo tanto tempore Prælati sciunt & non reprehendunt. Horam conuenientem ad comedendum intantum exigit ieiunium, ut ab hora nomen acceperit: ut patet ex eo quòd dicimur ieiunare vel usque ad nonam, vel vesperam, quasi tota vis ieiunij cõsistat in prorogatione mediæ usque ad horam tardiolem. Et verè sic esse testatur Ecclesiastica obseruatio. Propter quod quanto plus tarda hora comeditur, melius ieiunatur: non enim præcipit Ecclesia manducari hora nona: sed negatiuam: scilicet nõ manducari antè. Et hora quidè conueniens ante quã nõ est comedèdũ, est meridies grossa æstimatione. Sed ubi cõmuniter non seruatur à ieiunantibus, potest quis comedere illa hora qua cõmuniter ieiunantes ibi comedũt. Et hoc ideo dico: quia paulatim detractum multũ videtur horæ: nam trecenti an-

ni adhuc non sunt ex quo hora prandij in ieiunio erat hora tertia post meridiem: ut patet in diui Thomæ scriptis. Nunc autem religiosi etiam multum ante meridiem cõstiuo tempore in quadragesima vidètur comedere. An autem antequam comedat dixerit clericus nonam aut vesperam, ad officij magis quàm ieiunij horam refert: ad neutrius tamen spectat, necessitatem. Vnica demum comestio nisi ad ieiunium necessaria sit, mentitur Grego. à quadragesimali ieiunio, dies dominicos subtrahens: quoniam inter dies dominicos tunc & alios tantum vna vel multiplici comestione abstinentiam distinguere experimur. Et hoc testatur Ecclesiastica obseruatio. Accidit tamen circa hoc quæstio, tũ de vespertino ientaculo vocato collatiõne vespertina, tũ de diuidentibus prandiu, tũ de propinam seu credentiã facientibus dominis, tum de pluries bibentibus cum aliqua confectiõne, tũc de comedentibus aliquid propter super-

superuenturam tarditatem prandij, tum de sumentibus manè ientaculum, seu collationem serotinam, & prandium differētibus ad noctē: vidētur enim omnes hi pluries comedere, & tamē non frāgere ieiunium. Sed quædam horū facilè patet non aduersari vnica comestioni intentæ ab Ecclesia. Interpretamur siquidem comestionem per se, hoc est, ex intentione comedendi: ita quòd solus ille vitra ordinariam comestionem manducat, qui ideo manducat vt manducet. In quorum numero nō computari constat facientes credentiam, sumentes aliquid ne potus noceat, & hoc modo sumentes ientaculum serotinum, & pari ratione diuidentes prandium: puta quia præcipiunt aliquid seruitores aut lectores mensæ: vel quia surgunt è medio prandio ad aliquid occurrens, & postea redeunt ad terminandum prandium. In his non est ex intentione nisi vnica comestio: quia per accidens

diuisio illa accidit. Præsumētes autem aliquid manè propter præuisam longam occupationem retardaturam à prandio, ex eodem capite videntur excusari. Sed quia hora non videtur admittere quòd ad vnitatem prandij spectet quod manè sumitur, ideo ex debilitate isti excusantur quando excusantur: quia scilicet si hoc nō facerēt, quasi deficerēt, & inepti essent ad id quod interim facere oportet. Sumere verò ientaculū serotinum ad sustentationē naturæ, est proculdubio iterum comedere: quia directè manducare ad naturę sustentationem ordinatur: vnde apud religiosos māducatio vocatur refectio & locus manducādi, refectorium: quia religiosi non debent vti cibo nisi ad reficiendum. Sumere autē dictū serotinū ientaculū ex consuetudine, quia sic cōsuetū est, piè interpretandū est: vt scilicet fiat ne potus noceat. Sumere aut ipsū vt cōcessum ex cōsuetudine etiā sine siti, tolerabile videtur: quanuis

verè

Ieiunii dies.

verè secundam inducat comestionem paruulam : sed quasi pro nihilo habetur, consuetudine suffragante. Verum serotinum ientaculum manè sumere, & prandium in vespertinum tempus differre, nulla video ratione licere: quia nec cōsuetudo excusat, nec ius concedit. Posset tamen persona aliqua vel sic complexionata, vel propter occupationes diurnas &c. dispensari in hoc (sicut & in alijs rationabilibus casibus vt dicitur) ab Episcopo. Nec sumere in ientaculo serotino parum panis, frangit ieiunium : quia ad hoc videtur serotinū ientaculum reductum, vt non referat quid quisq; sumat, si modum nō excedit, & rectè sibi quisq; cōsulere videtur, qui illud sumit quod suæ complexionis plus prodest, ex quo medicinæ causa conceditur. Hæc de primo.

✚ Iura dies ieiuniorum statuerunt & consuetudo.

Dies ieiunij noti sunt ex consuetudine magis quàm iure. Et propterea constat & quadragesimam, & quatuor tempora, & vigiliis natiuitatis Domini, penthecostes, Assumptionis beatæ virginis, & omnium sanctorum, & Apostolorum (nisi Ioannis Euangelistæ ac Philippi & Iacobi) natiuitatis Ioannis Baptistæ, ac beati Laurentij, & non plures communiter esse ieiunio celebrandas nisi alicubi antiqua consuetudo aliter obtinuerit in aliquo dictorum dierum: quoniam consuetudo derogare potest iuri, sicut fecit ius præcepti in ieiunijs quatuor temporum paschaliū, & vigilia Penthecostes quorum nullū ex iure apud diuum Thomam est in præcepto: quia est ieiuniū exultationis. Hæc de secundo.

✚ Ieiunium quibus personis inexcusabiliter sit obligatorium.

Quò ad tertiū (qui scilicet tenentur ad ieiunium)

nium) quum hoc sit præceptum generale cõmune toti populo Christiano, omnes tenentur quos rationabilis causa non excipit aut excusat. Rationabilis autẽ causa in proposito vocatur tam vera quã æstimata, quã authorizata: ita quòd non solùm quæ verè ac euidẽter est causa rationabilis, vt infirmitas, sed etiam quæ à ieiunare debẽte creditur absque fraude quòd sit causa rationabilis (puta dolor aut debilitas talis quòd putat se quis excusari à ieiunio) & rursus causa dubia an sit sufficiens ad frangendum ieiunium, si autoritate Episcopi fulciatur, pro rationabili habenda est. Igitur sub verè rationabili causa comprehenduntur tria: scilicet impotẽtia, necessitas, & pietas melioris boni.

Ex impotentia siquidem excusantur pueri & adulescentes vsque ad finem tertij septennij, in quo cõmuniter finit ætas augmenti: quia egent nutrimento multiplicato propter augmentum.

Excusantur senes: quia senectus morbus est incurabilis Sed ætas qua incipit senectus non est determinata: quia naturaliter aliqui trigesimo anno senescunt, alij qui quadragesimo, alij quinquagesimo, prout habet naturaliter longiores ætates. Cõmuniter tamen qui sunt sexaginta annorum, senes sunt: quia scriptum est. Dies annorum nostrorum septuaginta anni. Vnde in hac ætate, nisi euidẽter constat ex robustiore cõplexione posse absque læsione ieiunare, nõ tenentur ad ieiunia: quia ex quo de ætate constat, & de robore est ambignũ, non est expectandus casus amplior virtutis: quæ quũ manifestè deficere incipit, irreparabilis est.

Excusantur infirmi & debiles manifestè, aut iussu medicorum habentium timorem Dei: mulieres prægnantes & lactantes, quia egent alimento multiplici, sicut illi qui crescunt: scilicet pro se, & pro foru seu prole. Et hos quidem excusat impotentia

Ieiunium.

entia naturalis: illos autē qui hora prandij non possunt habere sufficientem refectioem, excusat impotentia habendi panem &c. Ex necessitate excusatur quis quodcumq; aliquid impediens ieiunium oportet facere, quod est necessarium ad salutem seu sanitatē corporis vel animæ, vel ad statum temporalem, vel ad vitandum damnum, vel ad acquirendum aliquid de raro contingentibus: vt si oportet aliquem quātum potest laborare, cum quo non stat ieiunium (quia aliter non potest se suamq; familiam alere, vestire, dotare, tenere filium in studio &c.) non tenetur minuere laborem vt ieiunet. Et hinc excusantur non solum laborantes in agricultura, sed in quacunque arte, qui aut vix sic, aut nec sic acquirere possunt omnia necessaria sibi familiæq; suæ &c. si cum huiusmodi exercitio non possunt simul ieiunare. Excusantur quoq; omnes ex necessitate cuiuscumq; debiti operis, si

cum exequutiōe debiti operis non potest quis ieiunare, quia lex ieiunij sicut nō impedit necessaria opera, ita non impedit opera debita. Et hinc est, vt quum lōgum iter debitum, est impediens ieiunium, absoluat à ieiunio. Similiter si vir non potest ieiunando debitū vxori reddere, non tenetur ieiunare. Et similiter si vxor nō potest se gratam viro seruare (puta quia propter ieiuniū macilenta aut pallida, despicitur à viro) non tenetur ieiunare. Et vniuersaliter non tenet homo omittere opus aliquod ad quod tenetur, ob præceptum ieiunij.

Ex pietate autem maioris boni excusantur à ieiunio quicumq; alicui maiori bono incūbūt, quod nō possunt ieiunando efficere: quia ieiunium præcipitur vt promotiuum ad bonū, & non vt impeditiuū maioris boni. Et hinc excusantur, qui pietatis seu misericordiæ corporalis aut spiritalis operibus vacant, si cum his non possunt ieiunare: quoniā opera
vtriusq;

vtriusq; misericordiæ meliora sunt quã ieiunij: iuxta illud Apostoli, Corporalis exercitatio ad modicum vtilis est: pietas autẽ ad omnia valet. Verũ quia peregrinatio sub genere est corporalis exercitationis plusquam ieiunium (quia ieiunium est actus virtutis, scilicet abstinentiæ seu temperantię: peregrinatio verò nullius importat virtutis actum, sed à religione imperatiuẽ assumitur in peregrinatione ad loca sancta) non audeo excusari à ieiunio propter peregrinationem non necessariam ad loca sancta, nisi in duobus casibus. Primus est, si illius personæ peregrinatio ad locum illum esset valde vtilis ad diuinum honorem: puta quia est persona autoritatis, ex cuius peregrinatione multũ augetur cõmunis deuotio, & ille nõ potest simul ieiunare & peregrinari. Secundus est, si feruor deuotionis sic accendit ad peregrinandũ vt vtilius animæ peregrinãtis sit peregrinari sine ieiunio, quã ieiunare

sine tali peregrinatione. Et vtriusq; ratio est vna: quia ieiunium non debet esse impeditiuum maioris boni: in primo autẽ casu impediret maius bonũ cõmune: in secũdo verò maius bonũ proprium. Hæc de causa excusante à ieiunio verè rationali & sufficiente. De rationabili autem causa æstimata sufficiẽte ab ipso debente ieiunare, vel à suadentibus illi, quãuis in veritate sufficiens nõ fuerit: dicendũ est q; si absq; fraude aliqua credit quis se excusari ob aliquem laborẽ, vel dolorem, vel occurrentiam, & propterea frangit ieiunium, ita q; non frangeret illud nisi crederet se in casu illo excusari à peccato violati ieiunij, nõ est talis transgressor præcepti: quia nec per se agit contra præceptũ (quia ex intentione non præterit obedientiã nec abstinentiã) nec per accidens seu materialiter sic operatur vt redeat peccatũ in naturam suæ formę: quia nihil hĩc ponit interuenire faciens hæc reductionẽ: quũ

Ieiunium.

nec scandalū nec nocumen-
tum aut aliquid huiusmodi
admisseri ponat. Et ex hoc
capite innumerabiles per-
sonæ timoratae excusantur
sæpissimè à transgressione
præcepti de ieiunio: dū vel
ex multis reputatis secun-
dum ipsos rationabilibus
causis soluerunt ieiunium,
aut collationem excessiuā
putarunt sibi licere absque
solutione ieiunij propter
debilitatem, aut propter som-
num habendum &c. om-
nium enim huiusmodi vna
est quam diximus ratio ex-
cusans. Et caue ne sis impru-
dens, & nimis sapiēs in ocu-
lis tuis, dicendo quod om-
nino isti soluent ieiunium,
&c. & sis causa q̄ isti non ie-
iunent iuxta suum posse: nā
ipsi sic vt dictum est agēdo,
non agunt contra præceptū
Ecclesiæ, & fortè quandoq;
nec venialiter peccant: & ex
tua sapientia agēt fortè post
modum contra præceptum:
sicut ieiunantes ter in he-
bdomada in quadragesima,
audientes à doctis stultis, q̄
qui vnum diem non seruat,

reus est totius quadragesi-
mæ, omittūt etiam illorum
trium dierum ieiunium, in
damnationē vtrorumq;: si
enim cæcus cæcum duxerit,
ambo in foueam cadunt. Sa-
tisfecit enim Ecclesiæ præ-
cepto, qui impotentē se pu-
tans ad ieiuniū totius qua-
dragesimæ, alternis diebus
ieiunat aut bis aut semel in
hebdomada iuxta vires suas
Et similiter qui iētaculo se-
rotino eget pro sustētatione
naturæ, & cū illo potest per-
transire, nō est propterea li-
centiatus vt cœnet: moralia
enī præcepta moraliter sunt
interpretāda in exequutiōe,
vt mos bonus intētus in exe-
quutione quantū fieri pōt,
seruetur. De rationabili de-
mū causa authorizata, scien-
dum est q̄ optimū refugiū
dubitātibus ac timētibus est
superioris autoritas. Nam
qui causam aliquā habet ra-
tionabile quidē, sed iudicio
suo nō sufficientē aut dubiā
exponat negotiū suū fideli-
ter superiori, & illius arbi-
trium potest sequi. Superior
autē debet non puro cōsilio,

fed authoritatē suam interponendo dispensare, si videtur sufficiens causa, aut commutare in aliquam elemosynā, vel orationē, seu aliquid aliud opus pium, si de sufficientia causæ dubitat, aut causam minus sufficientem absolutē cognoscit, sed supplendam per commutationem iudicat in tali casu. Verbi gratia: persona suis comoditatibus assueta, iter aggressura est, & difficillimum sibi fore cognoscit ieiuniū cum conditionibus itineris, submittit se superiori: & videtur superiori expedire animæ illius in hoc casu dispensationem: & propterea supplendo commutat in aliud opus pium, & præcipuè elemosynæ. Vocatur autē superior in huiusmodi casibus Episcopus: & si causa facilis est, aut Episcopus nō potest commodē adiri, proprius curat, & apud religiosos suos Prælati: quia pro his minimis nulla ratio suadet oportere passim Papā adire. Nec solum hæc potest Episcopus sed etiā potest & debet trans

ferre ieiunium occurrens in magno festo, in antecedentem diē: vt ieiunia Christiani populi consonent iuris dispositioni: vt si vigilia Ioa. Bapti. occurrerit in die corporis Christi, debet populus mandate Episcopo ieiunare in vigilia corporis Christi, & in die corporis Christi vel ci carnibus sicut in die dominico: & in hoc eodē debet religiosi cōformari quantum ad ieiunij translationē. Idē est autem iudicium si in festo solenni patroni ciuitatis vigilia aliqua occurrerit.

Notanter autem loquor de ieiunio vigiliæ: quia Ecclesia fugit vigiliam fieri in festis: & propterea Ioannis Euangelistæ vigiliam non facit in festo sancti Stephani. Non horret autem ieiunium quatuor temporum in festis: vt patet de festis sanctorum Thomæ & Matthæi apostolorum, quæ sæpe in ieiunijs quatuor temporum celebrat. Hæc de tertio.

✠ Vinculum ad ieiuniū astringens quale sit.

Ieiunii vinculum.

QUò ad quartū (quale scilicet est vinculum quo tenemur ad Ecclesie ieiunia) ex cōmuni interpretatione videtur vinculum præcepti obligantis ad mortale transgressores ex inobedientia vel cōtemptu: quia contra obedientiam directè ageretur: & hoc habetur pro certo, vel sine rationabili causa vera aut æstimata, vel authorizata, nō habita generali aut speciali gratia summi Pōtificis: quia tunc scienter ageretur cōtra opus præceptum. Et hoc ego non audeo ex iure scripto asserere: quia nullibi scio scriptum esse præceptum obligans ad mortale non ieiunantē: quāuis inueniatur præceptum, hoc est, statutū obligas: hoc est, inuenitur præceptum vt distinguitur cōtra consiliū, & non præceptum anthonomasticè, quod solū obligat ad mortale: vt in verbo præceptum habes infra: & propterea quantum est ex iure scripto, nullum cognosco interuenire mortale peccatum in fractione ieiunij Ec-

clesiæ, si desit contemptus. Dixi autem generali gratia summi Pontificis propter cōsuetudinem refectorij seu tinnelli in curia Romana: ex eo enim quòd cum pontificum tam diuturna scientia sic seruatur, curiales qui tinnello sunt contenti, nō frangunt ieiunia: quanuis panem cum acetario seu salutatio comedant vesperi, pro vt ibi dari consueuit: sed ieiunant more curiæ. Frāgens autem ieiuniū aliquo die, non toties quoties comedit, de nouo peccat: quia postquam illud fregit, non facit contra præceptum, quod impossibile est amplius obseruari. Et quia quolibet die potest quis seruare præceptum ieiunium illius diei: ideo de nouo quotidie peccat peccato omissionis, qui quotidie omittit ieiunium quadragesimæ, & cetera. Hęc de quarto, & tota materia ieiunij: quam si amplius scrutari vis, videre potes commentaria nostra super quæstione. cxlyij. secundæ secundæ.

✠ Ignorantia quo casu
vertatur in peccatum.

Ignorantia tunc tantum peccatum est, quum quis potest & debet scire aliquid siue iuris, siue facti, & non facit quod in se est, ut sciat illud. Tenetur quilibet scire communia & fidei & iuris, que communiter a fidelibus Christianis communiter instructis a parentibus & praedicatoribus & conuersatione Christiana sciuntur: ut articuli fidei, decem praecipua, praecipua de confessione, communionem, & ieiunijs Ecclesiae. Non quod teneantur scire verba symboli, aut numerare decem praecipua, aut scire discernere praecipua: sed quod nouerint fide, esse unum Deum omnipotentem, & Iesum Christum filium, & quod natus ex Maria virgine, & caetera. similiter sciant quod solus Deus adorandus est, non esse periurandum, seruanda esse festa, honorandos parentes &c. Hoc enim est nosse & credere in actu exercito

ca quae quis tenetur scire. Et non consistit in scire verba haec vel illa quaecunque sint. Praeter haec autem quilibet tenetur scire illa quae debet ex suo officio aut gradu, aut voto &c. facere: quum aliter non nisi a casu recte se habere possit in occurrentibus. Est autem ignorantia tunc tantum causa peccati, quando si quis sciuisset, peccatum illud non fecisset. Nec excusat a peccato, nisi sit inculpabilis. Minuit tamen peccatum: quia minuit voluntarium: nisi sit affectata: quia tunc auget voluntarium.

✠ Superstitiosa imaginum observatio damnaibilis est.

Imaginibus pure astronomicis uti ad effectus subiectos caelestibus corporibus, nullum peccatum esse videtur: quia ut res pure naturales habentur, nec debemus secreta naturae praeserim caelestis influxus, nostri ingenij viribus metiri, ut priscis Astrologis non

Immun.corpo.

deferamus. Dixi autem pure astronomicas, vt nulla superstitiosa obseruatio sit adiuncta, aut suffumigationum, aut characterum: quoniam hæc constat non pertinere ad cœlestes influxus, sed ad secretos intellectus, quorum societas nobis est interdicta.

✿ Sermo indiscretus in peccatum inducere potest proferentem.

Immunditia in sermone morali, generale peccatū est, quo immūsus redditur operans illud. Vsurpatur tamen primò specialiter pro peccato inordinate seminationis humanæ cuiuscunq; præternaturalis: ex hoc enim homo maximè immundus fit. Et sic constat esse peccatum mortale: de quo pluries Apostolus loquitur, docens immundos excludi à regno Dei. Vsurpatur secundò pro peccato inordinate emissionis superfluatorū: vt cibi per vomitum, & similia ex gula procedentiam. Et sic po-

nitur filia gulæ. Frequenterque est peccatum veniale: vt pote nec contra Dei nec proximi dilectionem: turpe tamen, vt pote etiam corporalem immunditiam inferens.

✿ Corporalis indecentia respectu status potest in peccatum quem inducere.

Immunditia corporalis pro quanto humanum dedecet vsus, peccatum est: quia rectæ dissonat rationi. Est autem in prophanis venialis. Sed in sacris si notabiliter offendit peccatū est mortale, pro quāto ad diuinam irreuerentiam spectat: & tanto magis quanto à Canonico etiam iure sub præcepto prohibetur huiusmodi immundicia. extrā de custod. eucharist. capitulo relinqui Vbi non solum sacra vasa, corporalia & vestimenta ministrorum, sed oratoria ipsa præcipiuntur munda & nitida (hoc est absq; macula) seruari. Aduertant hæc qui sordidis

fordidis vtuntur in Missarū sacrificio, ita vt abhominabile sit tangere & videre.

✿ Libertatis ecclesiasticę violatio semper peccatum est.

Immunitatis Ecclesiasticę violatio mortale peccatum est formaliter loquendo: hoc est ex intentione facta, vt scilicet illā quis violet: quia iniuriam infert Ecclesię in priuilegio Ecclesiasticę libertatis, vel quò ad locum, vel quò ad personas, vel quò ad bona mobilia vel immobilia. Propter imperfectionem tamē actus inuenitur hīc veniale peccatum sicut in cæteris.

✿ Immunitas Ecclesiastica multis modis offenditur.

ET scito hic sex. Primò, quòd Ecclesiasticā violare immunitatem non est aliqua vna peccati species, sed est tanquā generale peccatum ad omnes sacrilegij

species. Violatur siquidem Ecclesiastica libertas, iniuriam inferendo & personis, & locis, & rebus sacris: ita q̄ violare Ecclesiasticā immunitatem sonat quendam generalem actum vitij quod sacrilegiū vocamus. Secundò, quòd in hoc peccato est aliquid formale, & aliquid materiale. Habet enim se vt forma, ex intentione agere contra libertatē Ecclesiasticam. materia autem est illa res in qua Ecclesia læditur, aut dehonouratur. Verbi gratia: cum clericus iudicatur à laico, quum extrahitur ab Ecclesia qui saluus in illa esse debet, quum bona Ecclesię vsurpantur ab alijs, formale in omnibus est q̄ tenditur contra id in quo ecclesiastica persona seu Ecclesiastica locus, aut Ecclesiastica res debet esse libera. materiale autem est exemptio clerici à laico, salus cōfugientis ad Ecclesiā, quòd res seu bona Ecclesię sint Ecclesię, & sic de alijs. Tertiò, quòd crimen hoc potest referri vel ad pœnas iuris,

X 5 vel ad

Immuni. Eccle. viola.

vel ad naturam ipsius peccati. Et si referatur ad pœnas iuris, non est violator Ecclesiæ libertatis qui agit contra priuilegium concessum alicui particulari Ecclesiæ: puta si agit contra libertatem concessam Ecclesiæ Mèdiolanensi, aut ordini Prædicatorum. &c. sed oportet quòd agat contra libertatem communem Ecclesiæ. Et hoc non sic intelligas, vt oporteat illum agere cõtra totam Ecclesiam: sed quòd quicumque homo aut quæcunq; res, aut quicumq; locus offendatur: oportet qd offendatur in illa libertate nõ quam habet ex proprio, sed quam habet ex priuilegio communi toti Ecclesiæ, ad hoc vt incurrat pœnas iuris latas contra violatores. Sed si ad naturam criminis spectetur, ita peccat mortaliter qui violat libertatẽ peculiariter concessam alicui Ecclesiæ, sicut qui violat libertatem communiter cõcessam toti Ecclesiæ: nam vtriusque peccatum, sacrilegium est, violans perso-

nam, rem aut locum cultui diuino deputatum. Quarto, quòd huiusmodi libertates seu immunitates Ecclesiasticæ quæ particulariter sunt alicui concessæ, non subiacent scientiæ: nec confessor de his debet esse sollicitus: quia ex specialibus priuilegijs pendent, quæ debent promulgare illi quorum interest. Sed immunitates communes continentur in iure.

Et locales quidem immunitates valde multæ sunt: præcipuè tamen sunt, quòd secularia placita (hoc est iudiciales processus) & sententiæ seculares, & maximè in causa sanguinis, conclamationes, seditiones, impetus, publica parlamenta, vniuersitatum conuocationes, negociationes nundinarum & fori, non possunt in loco sacro fieri: nec possunt ibidem reponi supellectilia, vel hospitari, nisi necessitate cogente. Nec potest illi violentia inferri, aut aliquis vel aliquid violenter aut furtiuè inde abstrahi

strahi, aut in confinibus frangi, exceptis casibus à iure permisis: excipiuntur siquidem publici latrones (vt piratæ in mari, & similes in terra) & nocturni populatores agrorum, & occidentes vel mutilantes in Ecclesia sub spe vt ab Ecclesia saluentur. Et idem videtur etiam, si hoc vel quodcunq; aliud enorme fiat in Ecclesia etiã sine spe quod ab ecclesia defendatur. quia frustra legis implorat auxilium, qui in legem committit. Personales autem immunitates manifestæ sunt, q̄ Ecclesiasticæ personæ sunt exemptæ à iudicibus secularibus, quòd sunt liberæ à manibus violentis suadente diabolo, & à pedagijs & angarijs. Reales autem immunitates sunt, quòd Ecclesiasticæ personæ exẽptæ sunt à gabellis pro rebus suis vel Ecclesiæ, quas nõ causa negotiationis deferunt: q̄ Ecclesiæ possessiones nõ possunt pro alienis debitis obligari. &c.

Quintò, quòd violare Ecclesiasticam quancunq; im-

munitatem contingit dupliciter. Vel formaliter: hoc est ex intentione agendi contra Ecclesiasticam libertatem, seu contra talem Ecclesiasticam immunitatem. Et sic proculdubio est peccatum mortale violare quancunq; immunitatem Ecclesiasticam, vt dictũ est: quia committitur sacrilegium. Vel materialiter: hoc est nõ animo faciendi contra iura Ecclesiastica, sed ex aliqua passione seu ratione. Et tũ oportet aduertere, si actus ille qui fit, fit talis aut fiat taliter quòd redeat in naturam suæ formæ: quia si sic esset, licet non cõmitteretur sacrilegium ex intentione, nihilominus incurreretur sacrilegiũ formaliter, & esset peccatũ mortale, sicut cõtingit in ceteris vitijs materialiter cõmissis. Si autẽ actus ille nõ rediret in naturam suæ formæ, esset peccatũ veniale propter imperfectionẽ actus. Discernendum est autem hoc in proposito ex duobus. Primò ex natura, quantitate, qualitate. & cæ.

iniuriæ

Immuni. Eccle. viola.

iniuriæ seu damni illati. Secundo, ex vinculo prohibitionis præcepti. Nam si opus sit notabiliter iniuriosum aut nocuum, non euaditur sacrilegium. Vnde qui in Ecclesia fornicatur non animo iniuriandi immunitati Ecclesiæ, sed casu quantum ad locum, non excusatur à sacrilegio: quia dum non curauit continere in illo loco ob reuerentiam loco debitam, redit actus tantæ irreuerentiæ in naturam sacrilegij. Et simile est in alijs notabiliter iniuriosis aut nociuis. Similiter si opus est prohibitum sub tali vinculo, vt appareat vinculum esse ligans ad mortale peccatum (vt est excommunicatio) non euaditur sacrilegium: vt si quis exigat gabelas à clericis: dum enim nõ curat exactor incurrere excommunicationem, vt suæ vel aliene satisfaciatur voluntati in exigendo à clerico, sacrilegium incurrit, etiam si illud non intendat. Et per oppositum quando opus non est notabiliter nociuum seu

iniuriosum, & arcto vinculo præcepti non subest, licet sub immunitate Ecclesiæ contineatur, si desit contemptus, non est mortale peccatum: quia nec formaliter (quia non ex intentione) nec materialiter sacrilegium inuenitur redire, vt dictum est: sed velut imperfectum quid in hoc genere relinquitur peccatum veniale. Et de horum numero sunt comedere in Ecclesia absq; necessitate, confabulari, consilia facere, hospitari, nautica ligna ibi seruare, & similia. Ex quibus parua videtur irreuerentia haberi, in nullius iniuriam, aut damnum. Vnde ad quæstionem de venditione candelarum in Ecclesia aut cæmeterio, dicitur quod aliud est ibi manere vendentes ad vendendum, & aliud est ibi fieri solam venditionem. Primum esset abusionis, nec scio à peccato excusare: quum dominus eiecerit vendentes ea quæ opportuna erant ad sacrificia: & non propriè de templo, quia templum propriè non introi-

introibant, sed de atrio templi: quod templum appellatur ab Evangelista: existens enim populus in atrijs templi, dicebatur esse in templo. Secundum autem si auaritia desit, & ut satisfaciat deuotioni populi sit, non vituperio, videns hoc à personis religiosis & doctis seruari. Nec propterea primū damno peccati mortalis sed venialis, si in cœmiterio fiat (quod non est domus Dei, sed fidelium defunctorum) ex quo pōtiffices sciunt nec reprehendunt, & non pro notabili habetur irreuerentia. Si autem in templo fieret, nisi imperfectio actus excusaret, non auderem à peccato mortali excusare: quia licet Matthæi. xxj. dominus eijciendo vendentes de templo, allegauerit iniuriam maximam, dicens: Vos autem fecistis illam speluncam latronū. Ioan. tamē. ij. allegauit irreuerentiam negociationis, dicens: Nolite facere domum patris mei, domum negociationis. Et quia hoc dixit vendentibus

minima, scilicet columbas (vt ibi patet) consequens est vt declarauerit negociationem omnem in templo iniuriosam esse domui Dei, non expositiuo, sed diuino iure. Nota tamen hīc quod imperfectio actus in proposito non attenditur penes imperfectionem venditionis, sed penes imperfectionem sacrilegij, quo iniuria fit loco sacro: ita quod perfectus actus est qui complete irreuerēs est templo Dei. Et hīc esset quando venditor vteretur templo Dei tanquam officina negociatoria seu ad vendendum: puta si haberet in templo locum ad vendendum quasi in officina. Et hoc insinuant verba Domini, dicens: Nolite facere domum patris mei domum negociationis: non enim dixit. Nolite vendere aut negociari: sed, Nolite facere domum negociationis. Significauit enim per hoc quod ita vendere vt fiat domus negociationis, est sacrilegium perfectum: vendere autem citra hoc

Impietas.

Hoc quòd fiat domus negotiationis, quum de genere prohibitorum fit, imperfecti est sacrilegij. Vnde ex hac imperfectione excusantur à mortali tam pauperes qui deferunt vnales candelas per Ecclesiam, quàm ij qui propter accidentē tunc pluuiam suas bancas cum candelis vernalibus trahunt intra templum: neutri siquidē faciunt domum Dei, domū negotiationis: sed quasi per accidens ibi vendunt.

Sextò, quòd confundendo vocabula immunitatis & libertatis Ecclesiasticæ, hæc & similia intelligenda sunt. Sed quū ad discernendum censuras sacrorum Canonum & cau s referuatos deuenitur, serua proprietatem nominum, & distingue inter Ecclesiasticam immunitatem & Ecclesiasticam libertatem. Et per immunitatem Ecclesiasticam intellige emptionem loci sacri: per libertatem verò Ecclesiasticam, intellige exemptionē personæ Ecclesiasticæ, non solūm in sua parsona, sed in

omnibus quibus per liberū arbitrium vtitur, & quæ possidet: ita quòd si quis iniuriam loco sacro facit, non est reus violatæ libertatis, sed immunitatis Ecclesiasticæ: nec incurrit censuras latus contra violatores Ecclesiasticæ libertatis. Qui autē iniuriatur personæ, libertatem eius impediendo vt nō vtatur suis, &c. violat Ecclesiasticam libertatem. Vnde Benedictus. xj. in Extra. intercunctas. ponit distinctos casus violationem libertatis, & violationem immunitatis Ecclesiasticæ.

Impedimenta matrimonij vide infrà in verbo, matrimonium.

✠ Impius in parētes vel alios quoscunq; vitiosus est, & peccator.

Impietas (qua parentibus & patriæ, consanguineis & cōciuibus debitus cultus subtrahitur, aut iniuria irrogatur) peccatum ex suo genere mortale ac valde graue est, cōtra primum præceptū secundæ

secundæ tabulæ. Potest autē sicut & similia peccata dupliciter incurri, scilicet formaliter, vel materialiter. Appellatur autem & est impietas formaliter, qua ex intentione contra patrem vel patriam. &c. omittitur vel committitur: ut quum quis inhonorat patrem ut inhonoret, hoc est animo inhonorandi patrem: aut nocet consanguineo ut noceat consanguineo, hoc est animo nocendi consanguineo, offendit conciuem ut offendat conciuem: detrahit patrię beneuolo, ut detrahat patrię beneuolo. Et hoc est propriè crimē impietatis, & est mortale ex suo genere: utpote contra dilectionem debitā parentibus & patrię. Contingit tamen peccatum hoc esse veniale propter imperfectionem actus: vel ex parte primi motus ad omittendum vel committendum contra patrem aut patriam, vel ex parte materię: puta minimę omissionis aut commissionis, tanquam pro nihilo computatę.

Alio modo incurritur impietas materialiter: quando scilicet offenditur pater vel patria, aut consanguineus, aut conciuis, sed non contemnendo beneficium seu vinculum sanguinis & patrię, sed propter alias passionēs, ut accidit. Et sic impietas materialiter inuenitur in multis generibus peccatorum, quibus proximi offendi possunt: Et est circumstantia illius peccati, quo consanguineus aut conciuis offenditur, mortalis vel venialis iuxta naturam commissi vel omissi: ita quod si commissum in consanguineum est mortale, ipsa quoque materialis impietas est mortalis. Spectat tamen hæc circumstantia ad speciem illius peccati quo offenditur ille qui est consanguineus. &c. quia habet idem motiuum. Et idem fac de hac circumstantia iudicium, quod est de ingratitude: quia eadem est utrobique ratio.

✠ Pecc

Impudicitia.

♣ Peccatum impudicitiae diuersis actibus committi potest.

100
Impudicitia, qua homo actibus, tactibus, osculis seu amplexibus vacat libidinosè, hoc est delectationis sensibilis quæ ibi sentitur causa (etiam si nullum intendatur aliud opus) peccatum est: quia huiusmodi delectatio ad generationem ordinata est, sicut & ceteri actus venerei: & propterea nisi propter generationem fiant, peccatum incurritur, ob priuationem proprii finis. Sed si horum aliquid sic fiat à non coniugibus, peccatum est mortale: dicente Apostolo ad Gala. v. quòd impudicitiam agentes regnum Dei non consequentur. Et ratio est: quia huiusmodi actus impudici eiusdem sunt moris, cuius esset coitus consummatus inter illos: ita quòd si fiant inter sanguine iunctos, spectant ad incestum: si inter solutos, ad fornicationem: & sic de alijs. Et propterea inter

coniuges veniale est: quia concubitus ipse inter eos propter delectationem venialis esset. Ratio autem quare sunt eiusdem moris cum actu consummato, est quia hæc sic accepta (scilicet vt sunt delectabilia secundum sensum tactus) sunt ordinata naturaliter ad actum consummatum, multo vicinius, quam delectatio morosa in sola mente consistens, quanto exterior tactus propinquior est consummationi venereæ. Oscula autem & amplexus quæ fiunt ex benevolentia signo, licita sunt, quæ autem ex leuitate iocosa, venialia sunt. Et scito non esse simile iudicium de tactu & visu. Delectari enim in visu pulchræ mulieris, nullum peccatum est, nisi otiosè aut ad concupiscendum videatur. Et ratio diuersitatis est: quia tactus suapte natura ordinatur ad concubitum, visus autem minimè. Hinc enim fit: vt consentire in delectationem sensibilè quæ est secundum tactum, sit consentire in delectationem

nem veream. Voluntariè autem delectari de persona quacunq; pulchra visa, licet non sit verecum secundum genus suum, potest tamè & facile fieri verecum ex affectu videntis illecto, tentato. &c.

✠ Dæmonis inuocatio manifesta quæ propriè inuocatio dicitur, peccatum est grauissimū.

Incantatio omnis, peccatum est mortale ex suo genere: quia inuocatio est dæmonis manifesta vel tacita ex aliqua superstitione adinuenta ad nonnullū dæmonis cultum. Et propterea non excusatur exercens incantationem quamcunq; à mortali peccato, nisi ppter imperfectionē actus ex parte hominis, non per se (hoc est ex intèrione) sed per accidens dæmonem inuocantis: puta quia nescit interuenire ibi dæmonum inuocationem: & bona fide credit se dare operam rei licitæ.

Sed bene nota hāc igno-

rantiam tacitæ inuocationis habere locum in personis idiotis, quandiu non sunt moniti vt deserant. Nam post monitionem non excusantur amplius: quia cessat bona fides: & inde cōuincuntur q̄ non per ignorantiam peccant, qui postquam sciunt aut dubitant de inuocatione, dæmonum, nihilominus faciunt. Et similiter non excusantur de præteritis ignorantes, qui si sciissent, nihilominus fecissent: quia ignorantia nō fuit causa peccati.

Deprehenditur autem tacita inuocatio dæmonum ex multis, & specialiter ex septem.

Primo, ex adiuncta aliqua conditione vana vt necessaria: vt si ponatur virtus in verbis sacris, dum tamen scripta sint in pelle aut tali hora, & similia quæ nec ad Dei cultū spectāt, nec ad rectā rationē. Hęc enim vana diabolus apposuit vt sua sacra. Secūdo, ex adiunctis rationabilibus vt naturalibus: vt si ad effectus naturales

Y adhi-

Incantatio.

adhibeantur characteres significatiui: referuntur enim huiusmodi characteres ad demones intelligentes ipsos. Tertio, ex adiunctis nominibus ignotis, vel absolute, vel ad quod pertineant: hoc enim demonum est opus quasi manifestum.

Quarto ex excellentia effectus sperati, quia scilicet excedit virtutem naturalium agentium: ut nosse secreta cordium, sanari statim hominem aut equum, & huiusmodi. Et hoc intellige quod ad medicinalia seu naturalia. Quinto, ex vanitate effectus: puta quia quedam sacra verba dicta mouent anulum super filum: & similia vana. Ex hoc enim ipso quod vanus est effectus, constat quod non est virtus diuina, sed diabolica, non assistens verbis sacris, sed assistens sacrificio quod sibi fit, honorando ipsum illis verbis: gaudet enim honorari verbis & rebus sacris. Et sciant lectores, quod volui non experiri sed conuincere huiusmodi diabolicam insti-

tutionem ad effectus vanos propter vtilitatem fidelium. Accepto namque, filo & anulo, protestatus sum quod versum illum sacrum Deo vero (cui à Psalmista dirigitur) dicebam, & non tanquam institutum ad mouendum anulum: & sic dixi versiculum illum, & anulus non est motus. Ut hinc cognoscant omnes, quod tunc diabolus mouet anulum quando versus ille dicitur ei, ut ipse instituit. Dicit autem ei tacita intentione quicumque, dicit etiam iocando illum, ut habentem vim ad mouendum anulum: quia vim illam non habet nisi ex pacto olim inito cum demone ab aliquo. Et de similibus idem fac iudicium.

Sexto, ex falsis adiunctis, puta quod Christus habuit febrem aut spasmodum nervorum, & huiusmodi: est enim diabolus pater mendaciarum: Deus autem non eget mendacijs nostris. Et huic modo propinquus est septimus, quando adiunguntur apocrypha seu incerta. Mirum est enim quod huiusmodi incerta habeant à Deo virtutem, & cer-

ta non. Et rufus quòd fan-
ctis viris quibus Deus cre-
didit secreta sapientia suæ,
& virtutem potentia suæ in
miraculis & sacramentis, &
curam animarum; quibus
promisit notitia omnis veri-
tatis, secretas has sacrorū vir-
tutes negauerit, & vetulis ac
personis qualibuscunq; hæc
cōicauerit. Vnde huiusmo-
di incerta sunt saltē vt suspe-
cta cauenda. Et si nō vis fal-
li, nulli in materia incanta-
tionū credas: quia impossi-
bile videtur vt non interue-
niat aliqua superstitio saltē
in modo dicēdi; puta dicere
Pater noster ad aures equi.
hoc enim superstitiosum cō-
stat esse. & sic de alijs.

✠ Crimē incendiarij vo-
luntariè cōmissum mor-
tale est, & civili pœna
multandū.

Incendiarius (hoc est ma-
lo animo cōburens) ma-
nifestum damnum infert, &
periculo reliqua exponit.
Vnde à crimine maximo nō
excusatur si ex intentione

facit. Si verò præter inten-
tionem ex negligentia, iux-
ta modum negligentia reus
est apud Deū. Quod si absq;
omni ipsius culpa contin-
gat ab eo incendiū proces-
sisse, nullum peccatum est:
sicut absque culpa tempore
statuto communiter incen-
duntur campi in fine Augu-
sti, vel. &c. iuxta patriarum
cōsuetudines diuersas. Sunt
autem incendiarij excom-
municandi. Et si denuncia-
ti fuerint excommunicati,
non possunt nisi ab Aposto-
lica sede absolui: vt habetur
extrā de senten. excom.

✠ Coitus carnalis inter
consanguineos cōmis-
sus danabilis est, quia
naturalem destruit ho-
norem.

Incestus (quo inter con-
sanguineos seu affines
carnalis fit cōmixtio absq;
dispensatione matrimonia-
li) peccatum est mortale in-
ter grauiora, propter natu-
rale reuerentiā, naturaleq;
fœdus violatum. Et sicut ad

Inconsideratio.

incestus crimen spectat etiã sine opere consensus in cõsanguineam seu affinem: ita ad incestus speciem spectat impudicitia & carnales cõmixtiones impuberum personarum, si cõsanguinitate aut affinitate sunt iuncta: quoniam & sunt huiusmodi actus. vt via ad consummatum incestum, & multo propinquius quod cogitationes ad incestũ ordinantur quantum in se est consummandum: licet ex impotentia ætatis non consummetur.

✠ Imprudentiæ peccatum ex inconsideratione inductum negligentia potest attribui, & ideo damnabile est.

Inconsideratio agibilium humanorũ quantum ad eas condiciones quas potest & debet homo talis considerare, peccatũ est imprudentiæ, siue sit voluntaria ex intentione, quia scilicet noluit cõsiderare: siue ex negligentia, quia non adhibuit

sua diligentiam ad considerandum illa quæ consideranda erant. Potest autem esse peccatũ mortale, quando scilicet est respectu eorũ quæ sunt ne necessitate salutis faciendæ, dicendæ, appetendæ, cauendæ. &c. Veniale autem, quando respectu aliorum. Et hæc intellige de inconsideratione consummata: hoc est procedente ad voluntarium actũ male consideratum, in quo est inconsideratio cõtrariè, vel non consideratum, in quo est incõsideratio priuatiuè. Aduerte tamen, quod si contingat aliquem ex sola incõsideratione actuali facere opus aliquod quod scit esse prohibitum, & si tunc actualiter aduerteret ad id quod scit, non faceret, excusatur à mortali: vt si quis nõ cõsiderans hodie esse festũ, emit aut vendit: vel non considerans esse diem ieiunij, comedit. &c. aut non aduertens contractum esse vsurarium, facit illum. &c. Et ratio horum & similium est: quia non videtur esse in potestate no-

te nostra occurfus omnium
quæ fcimus in ijs quæ quafi
fine difcuffione operamur.
Et multò magis excufatur
ille, qui meditatuf quantũ
bona fide credidit oportere,
inuenit fe pofit factum
opus aut datum confilium
confiderationem omiffiffe:
peccatũ enim mortale præter
intentionem valde difficile,
contra intentionem verò
impoſſibile eſt accedere:
in propoſito autẽ & præter
intentionem manifeſtè eſt,
& contra intentionem
videtur eſſe.

Actus incõſtantiæ
vicioſi ſunt & dånabiles.

Inconfantia (qua homo
à bono ac debito propoſito
recedit non exequendo
illud) peccatum eſt: quia à
rectæ rationis ordine declinat.
Eſt autem mortale vel
veniale peccatum iuxta materiam
ſubiectam: nam ſi
inconfans omittit ea quæ
ſunt de neceſſitate ſalutis,
peccat mortaliter: ſi vero
aliàs debita, peccat veniali-

ter. Et ſi inconfans ex inordinata aliqua paſſione amoris vel rancoris omittit propoſitum prius bonum aliquod ſupererogationis, peccat quoq; venialiter, quia inordinatè deſiſtit à bono propoſito.

Incontinentia (qua homo rectam habens intentionem vincitur à cõcupiſcentia delectabilium carnalium aut honoris, aut iræ) peccatum manifeſtè eſt perſonarum non omnino malarum, quæ habitu atæ ſunt in malo luxuriæ, ambitionis, iræ & huiuſmodi: nec omnino bonarum, quæ habent huiuſmodi paſſiones domitas: ſed mediocrium, quæ habent rectam intentionem circa caſtitatẽ, manſuetudinem. &c. & tamen vigent in eis paſſiones, utpote nõ domitæ habitibus virtutũ: earundẽ enim perſonarũ eſt cõtinentia & incõtinentia. Contingit autẽ dupliciter. Vel ita quod paſſio huiuſmodi præueniat rationẽ pugnantẽ rectè ſentiendo, ita quod anteq̃ pugnet, cedit: vt

Indignatio.

sæpe accidit cholericis propter velocitatem cholerae, & melancholicis propter vehementiam impetuosi motus. Vel ita quod ratione inde (hoc est ex parte superiore) & passione hinc (hoc est ex parte inferiore) pugnantibus, tandem multiplicata & augmentata passio vincit. Utroque autem modo si ad consensum deliberatum alicuius quod est peccatum mortale (puta vindictam, fornicationem, & cætera) homo trahitur, peccatum est mortale huiusmodi incontinentia: aliter est peccatum veniale. Et licet Aristoteles in mulieribus nolit continentiam & incontinentiam recognoscere, quia quasi pueri sequuntur facile absque pugna passiones: in mulieribus tamen Christianis propter lumen fidei quo spiritus concupiscit aduersus carnem, ac per hoc pugnat contra carnem, recognosco continentiam, quum spiritus vincit, & incontinentiam quum spiritus vincitur.

✠ Peccatum indignationis membrum est superbiae: quapropter danabile & mortale dici debet.

Indignatio (qua ex ira homo afficitur proximo tanquam indigno sua affabilitate, conuersatione & huiusmodi) peccatum est propter inordinatam passionem: & communiter veniale, procedens ex eo quod indignum reputat se à tali nunc. &c. pati seu tractari. Potest tamen esse sine peccato, quando scilicet ex iusto rationis iudicio procedit: iuxta illud Greg. Indignantur iusti, sed non dedignantur, hoc est non habentes affectum inordinatum. Potest & esse peccatum mortale, quando usque ad subtrahendum aliquid de necessitate salutis impendendum proximo procederet, aut usque ad deliberatum contemptum aut odium proximi cresceret.

✠ Contemnens auditum verbi Dei infidelis dicitur, & peccator mortalis.

✠ Infi.

Infidelitas Christianæ fidei opposita, priuatiuè sumpta (hoc est illius qui natus est habere fidem quia est homo, nō tamen habet) tunc tantū est peccatum, quum negligit auditui fidei credere: iuxta verbum domini. Si non venissem, & loquutus eis non fuisset, peccatū non haberent infidelitatis. Contrariè autem sumpta, peccatū semper est maximum. Et distinguitur in tres generales species: scilicet paganorū, hoc est eorū qui nullo pacto fidem susceperunt Christianam: Iudeorum, qui profitentur in veritate nostrā fidē in figura, & negāt illam in seipsa iam claram: & hæreticorum, qui sunt baptizati, sed pertinaciter errant in fide.

Et quanuis infinitæ sint hæresum species, iuxta infinitas erroneas sententias, quæ contra fidem possunt esse: de his tamen non oportet sollicitum esse confessorum quantū ad peccati notitiam, sed solū quantum requirit medicina adhiben-

da: vt non remaneat in aliquo errore, vt sanus fiat totus, vt non facilè redeat ad vomitum. &c.

Incurritur autem infidelitatis peccatum tripliciter. Primò, ex intentione: vt quum quis in his quæ ad fidei necessitatē spectare nouit, ab Ecclesia dissentit deliberatè credendo oppositum. Et tunc est peccatum mortale maximū. Et si Christianus est, vocatur peccatū hæresis: & est excommunicatus si in exteriorem aliquem actum etiam coram seipso solo exierit: & reseruetur absolutio Pape cum reliquis de cœna Domini. Secundò, per primos seu imperfectos, motus: vt quum quis ob tentationes aut rationes auditas. &c. quasi vacillat in ijs quæ sunt fidei, non tamen ad deliberatum cōsensum discernendi peruenit. Et hoc est peccatū infidelitatis quidē, sed veniale ppter imperfectiōnē actus. Et licet modò sit grauius, & modò minus graue iuxta modum negligetiæ: semper

Infidelitas.

tamen est graue propter genus arduum: & ideo statim abhorrendum est, quum aduertitur quicquid contra fidem occurrit dicendum, aut audiendum, aut cogitandum, &c. Tertio, propter ignorantiam ex parte materiae: vt quia vel scit materiam spectare ad fidem, sed nescit se errare in illa, vel nescit materiam spectare ad fidem, quae tamen ad illam verè pertinet, & in vtroque casu putans se rectè sentire, nimis tenet, affirmat atque asserit errorem quem non videt esse errorem, infidelitatis peccatum materialiter incurrit: vt contigit sancto Cypriano martyri: qui cum octoginta Episcopis (vt habes xxxij. distin. cap. præter hoc) appellauit baptismum hereticorum lauacrum diaboli: quos beatus August. redarguit. Et quia in huiusmodi materialiter tantum erratur in fide, & non formaliter (hoc est ex intentione: quia omnino intendunt tales stare in fide sanctae matris Ecclesiae, imò pro illa pugnare, &

intellectum in illius obsequium captiuare) non incurritur mortale peccatum. Sed tamè peccatur propter nimiam adhesionem: quod in Cypriano excusabilius fuit ex sententia tot Episcoporum, & martyrij tandem charitate omnino deletum.

Infidelium conuersationem habere in humanis occupationibus quauis peccatum non sit absolutè, cauendum tamen est vt occasio peccandi, & scandali pusillorum, vbi scandalum timetur. De Iudaeis autem in verbo Iudaei, dicitur.

In ijs autem quae ad infidelitatis cultum spectant, nullo pacto communicandum est. Vnde non licet commodare aut donare aut vendere illis aliquid pro vsu suorum sacrificiorum, & huiusmodi: quoniam particeps esset qui criminis, vt pote adiuuans illos ad exequendum infidelitatis suae cultum.

Infidelitas vt est violatio promissionis, tractatur infra in verbo, perfidia.

Gratias pro acceptis beneficijs non referens aut referre contēnens, peccatum incurrit ingrati- tudinis.

Ingratitudo (qua homo pro accepto beneficio gra- tias non refert opere pro lo- co & tempore, aut non agit lingua, laudando & cæ. aut non habet animo, recordan- do, recognoscendo, & affe- ctum beneuolum habendo) peccatum proculdubio est: quia contra rectam est ra- tionem. Violatur enim mo- rale debitum: nam pro be- neficio accepto debetur sta- tim gratus animus, grataq; lingua, & gratum opus pro loco & tempore. Et multò magis ac maius ingrati- tudinis peccatū est, si aut ani- mum malū reprobet, quis, aut vituperet, aut offendat illum à quo beneficium ac- cepit. Committitur autem ingrati- tudinis peccatum du- pliciter: scilicet formaliter, & per se, hoc est ex intentio- ne: vt quum quis adeò in- gratus est, vt vices non re-

prédat, aut malas vices red- dat beneficio seu benefacto- ri vt sic. Et hoc est propriè peccatum ingrati- tudinis, quod est speciale peccatum ab alijs distinctum: & hoc est esse ingratum ex interio- ri contemptu beneficij. Et est peccatum mortale ex suo genere: quoniam contem- ptus beneficij est contem- ptus non tam effectus quàm boni affectus benefactoris, & contrariatur directæ di- lectioni debite benefactori. Cōtingit tamen hoc esse ve- niale propter imperfectio- nem actus, & propter primū motum ad contemnendum, & propter beneficium mini- mum: quia minimum tanq̃ nihilum: ita quòd inde fiat vt contemptus non sit per- fectè contemptus propter imperfectionem materiæ: si- cut furtum rei minimæ non est perfectè furtum propter imperfectionem materiæ.

Materialiter autē incur- ritur ingrati- tudinis pecca- tum, quando vel omittitur aliquid necessarium ad gra- titudinem, vel committitur

Inhumanitas.

aliquid offensuum benefactoris non eo animo vt ingratus sit, sed alia intentione. Et tunc ingratitude nō est speciale peccatum, sed circumstantia peccati in benefactorem commissi. Et si qui dem omittitur aliquid de necessitate salutis exhibendum benefactori, aut committitur aliquid de necessitate salutis, cauēdum ne fiat in benefactorem, peccati mortalis rationem inducit circumstantia illa. Si verō omittitur aliquid aliter debitum, aut cōmittitur aliter vitandū, venialis est. Et quia in omni peccato includitur huiusmodi circumstantia materialis ingratitude ad Deū omniū datorē, nō oportet scrupulo quē moueri de huius confessione circumstantia, sed de illius contritione assidua sollicitum esse. Verūm quando offensa notabilis in benefactorem aliquem commissa est, explicanda est, sicut aliā circumstantia aggrauantes infinitā, non tamen mutantes speciem.

✠ Inhumanus dicitur qui se ipsum nimis con-
tēnit, & peccare in hoc
potest.

Inhumanitas (qua homo hominē se esse quasi oblitus, alienā miseriā non se aestimat participem) peccatum est durioris cordis: quia misericordiā virtutem tollit, qua humani nihil à nobis alienum putamus, & quasi vnum membrum Iesu Christi patitur, reliquum compatitur: sumus enim omnes vnū corpus in Christo, singuli autem alter alterius membra, inquit Apostolus. Habet autem duas malas matres: quoniam ipsa cordis duritia ex superbia nascitur, qua quis se tanti tenet, quasi sit adeo celsus, vt ad ipsum mala vix pertingere possint: exterior verō omisio subuentionis, ex auaritia nascitur. Vnde inhumanus à tribus est vulneribus curandus, vt discat quid est, misericordiam volo.

✠ Iniu-

✠ Iniustitia semper est peccatum mortale.

Iniustitia (qua quis iniustum facit in quacunque materia) peccatum est mortale ex suo genere: quia illatiua est nocimenti quod charitati repugnat. Et hoc intellige quando homo facit per se (hoc est ex intentione) aliquid iniustum, intendens rem, aut famam, aut honorem, aut membrum &c. tollere. Nam quando per accidens aliquis iniustum facit (puta quia nec intendit offendere in aliquo proximo, nec scit se per actum suum lædere quencquam) non est peccatum mortale: nisi magnitudo nocimenti illati, aut negligentia sciendi, reducat actum in naturam iniustitiæ. Exemplum primi: si quis ex loquacitate mulierem communiter habitam pro pudica, lædat notabiliter in ei⁹ fama. Exemplum secundi quantum ad ignorantiam facti: si quis iaciendo sagittam interficiat hominem ibi manentem:

quia non fecit diligentiam suam: an ibi posset homo lædi sagitta. Quantum autem ad ignorantiam iuris, ut si quis violenter eiciat propria auctoritate hominem iam olim possidentem agrum suum, quia putat licere sibi rem suam sibi vendicare. In huiusmodi enim rebus actus in naturam iniustitiæ. Est autem iniustitia peccatum veniale propter imperfectiorem actus ex parte actus, ut primi motus: aut ex parte materiæ: ut in re minima.

✠ Peccatum inobedientiæ dupliciter incurritur.

Inobedientia (qua suo superiori homo subditus non obedit in illis in quibus illi subijcitur) dupliciter incurritur. Vel per se, hoc est ex intentione. Et hoc est ex suo genere peccatum mortale: quia iniuriam facit superiori suo, continens illius præceptum. Idem namque est contemptus præcepti, & nolle extra intentionem obedire præcepto: quia qui ex intentio-

Inobedientia.

intentione inobediēdi trāsgreditur præceptum, vt vult non subijci per obedientiā præcepto: quod est nolle subdi præcepto: quum non ad aliud subdatur homo præcepto nisi ad obediendum. Quia ergo paria sunt contemptus præcepti, & nolle ex intentione obedire præcepto, constat peccatū mortale esse non obedire subditum præcepto superioris vt non obediat. Intellige autē præcepti nomine, omne superioris mandatum obligās subditum ad obediendum: ita quòd non exigitur vt fit præceptum anthonomasticè (hoc est obligans ad peccatum mortale) sed sufficit q̄ fit præceptum, hoc est habēs vim obligatiuam subditi ad obediendum, vt præceptum in moralibus distinguitur contra consilium. Et intellige quòd inobedientia formalis (hoc est ea intentione vt non obediat) sufficit ad peccatum mortale inobedientiæ. Contingit tamen interuenire peccatum veniale propter imperfectio-

nem actus, vel primi motus, vel materiæ minimæ: vt sæpe dictum est in similibus.

Incurritur autem inobedientia materialiter, quandoq; non ex intentione inobediendi, sed alia intentione contra præcepta Dei vel superiorum homo facit. Et tunc inobedientia non est speciale peccatum: sed concurrat generaliter cum omni peccato, in quantum in eo est inobedientia Dei: & similiter inobediētia præceptorum iuris vel Prælati, tanquam generale peccatū omnium transgressionum iuris vel mādatorum à Prælato inuenitur: quando subditus non ideo transgreditur vt non obediat. Et propterea de huiusmodi inobedientia materialiter, iudicandum est secundum gravitatem peccati cum quo concurrat: nam si concurrat cum peccato aliās mortali, est mortalis: & si cum peccato aliās veniali, est venialis. Et hinc fit, vt si superioris præceptum obligans ad mortale subditus transgreditur

ditur non eo animo vt non obediatur, sed ex alia voluntate, peccat mortaliter: quia materialis inobediētia concurret cū peccato aliās mortali, hoc est ex vi talis præcepti constituto inter peccata mortalia:

- ✚ Mens humana debet ab inquietudine vacare: ne solitudine nimia labatur in peccatū rationem omittens.

Inquietudo mentis peccatum sonat cōmune multis materijs, prout aliqui inquietam tenent mentem circa negotia secularia ex avaritię affectu: alij circa ea que sunt Veneris, alij circa ea quæ sunt gulæ, alij circa ea quæ sunt vindictæ &c. Unde potest esse peccatū mortale, quando ex mortaliter malo animo est deliberatē. Et potest esse veniale peccatum: vt pote, vel ex malo habitu præcedēte veniens absque deliberatione, vel circa venialiter malam materiam versata: vt contingit nego-

tiatoribus lucrosis avaris absque cuiusquam damno.

- ✚ Peccatum insensibilitatis qualiter committatur.

Insensibilitas, rarissimum peccatum est: quo quis sine rationabili causa fugit delectationes sensibiles naturales. Et si inuenitur hoc peccatum, mortale est: vt si quis horreret intantum delectationes sensibiles, vt necessaria ad cibandum seipsum subtraheret, aut negaret debitum vxori, & breuiter necessaria prætermitteret. Aut ex lapidea natura constaret homo talis: ita quod fortē non haberet tantum luminis & liberi dominij super suam malam complexionem vt mortaliter posset in hoc peccare.

- ✚ Insipientia inquantū oppositum est sapiētię peccatum causat.

Insipientia pro quanto peccatum sonat contrarium

Interdi. Eccle. viola.

rium sapientiae, malè affecte
mentis ad affectiuè iudican
dum secūdum primam cau
sam, crimen est: siue tollat à
se Deum, vt finem suorum
operum, siue vt prouisorem,
siue totaliter, iuxta illud. Di
xit insipiēs in corde suo, nō
est Deus. Sed tunc vsq, adeo
excaecat vt infidelitatem in
ducatur: qui enim primò ope
ratur tanquā qui putat non
esse Deum, non multum di
stat vt putet & dicat in cor
de suo non esse Deum.

✠ Violatio interdicti
Ecclesiastici semper est
prohibita.

Interdicti ecclesiastici vio
latio, peccatū videtur so
lummodo clericorū, quoniā
solis clericis pœna indicit
tur. Nec etiam est clericorū
qualitercunq;, sed pro quan
to exercent aliquid certo or
dini deputatum: ita q̄ nec
ipsi clerici violant interdi
ctum, nisi faciendo aliquem
actum ordinis. Ex pœnis au
tem irregularitatis & suspē
sionis ab officio & beneficio

& ineligibilitate & impostu
labitate &c. quas clericus
violans interdictum incur
rit, apparet peccatum esse
mortale: tanta enim mul
tiplicatio tam grauium pœ
narum, graue delictum sup
ponit. Nec quantū ad hæc
refert, an ipse clericus sit in
terdictus, an hæc faciat in
loco interdicto. Intelligun
tur autem in proposito ap
pellatione clericorum non
solum qui verè sunt clerici,
sed etiam moniales quæ nul
lius ordinis sunt capaces: vt
patet in capitu. postulastis.
de cleri. excommunic. &c.
ministrante. Ita quod ipsæ
tunc violare intelliguntur
interdictum, quādo officia
rent Ecclesiam vt prius, &
breuiter illa facerent quæ
clericis intelliguntur prohi
bita tanquam competentia
ex ordine aliquo. Et quoniā
imponitur eis multum gra
uis pœnitentia (scilicet q̄
in arctiori debent retrudī
monasterio ad agēdum pœ
nitentiam) apparet simili
ter peccatum mortale. Ve
rūm huiusmodi apparentia
mortalis

mortalis peccati, siue in clericis, siue in monialibus, nõ cogit fateri peccatum mortale: quia solæ pœnæ sunt temporales, quas potest homo cum merito incurrere: vt patet in iudice qui incurrit irregularitatem iudicando iuste hominem ad mortem: omnes enim huiusmodi pœnas aut maximas inter illas incurrit homo absque peccato. Et propterea sicut excommunicatio minor potest incurri absque mortali peccato, & tamen priuat hominem à maximis mysterijs factis & necessarijs singulis hominibus (quia priuat à perceptione sex sacramentorum) ita interdictum sicut & irregularitas & suspensio incurritur absque mortali peccato, quantum est ex parte pœnarum, aliunde siquidem potest esse mortale, scilicet ex parte contemptus aut præcepti adiuncti, si contingat aliquid horum adiungi. Dixi autem violationem interdicti peccatum esse clericorum quatenus clerici: quia laici non

propriè violant interdictum, nisi faciendo à clericis illud violari, & tunc non minus quam clerici peccant. Et in multis casibus huiusmodi, incurrunt laici excommunicationem: vt habes supra in verbo, excommunicatio.

Sed si clericis violentibus aut non violentibus interdictum, laicus interdictus aut in loco interdicto audit diuina quæ ibi dicuntur, dicendum est quod peccat quidem, si ipse laicus est interdictus: quoniã debet humiliter sustinere interdictum, & obedire abstinendo à diuinis. Si tamen ipse non est in culpa, nec est nominatim, sed vt vnus de populo interdictus, & sine scandalo ex deuotione hoc faceret tanquam putans innoxijs pijs interpretationes pœnarum subuenire, creditur excusari à tanto. Si autem ipse non est interdictus, sed audit in loco interdicto, non videtur peccare: quia ex quo ibi diuina dicuntur ipso non auctore,
melius

Interrogationes confes.

melius est vt fructū ex illo malo bonus percipiat, quā quod absteinat: nisi hoc esset fomētum clericorum ad non seruandum interdictū. Et similiter si celebrans admittit ad diuina aliquē interdictum, non tencor ego exire: quia non est assignatum delictum participij in diuinis cum interdicto sicut cum excommunicato: quanuis celebrans incurrat suspensionem ab ingressu Ecclesiæ: vt patet in capitu. Episcoporum. de priuile. in. vj. Aduerte hīc, quod hodie nullus tenetur seruare interdictum à iure vel à iudice positum, si non est cōtra certum locum aut personam denunciatum: quia sic in concilio Constantiensi sub Martino quinto indultum est: vt patet in constitutione superius recitata in tractatu de excommunicatione minore.

✠ Confessores qualiter se habere debeant circa pœnitentialem interrogationem.

Interrogationes pœnitentium à cōfessoribus propter finem huius operis occurrunt hīc inferendæ: vt confessor sciat exercere officium suum. Vbi scito primò quod vt in verbo confessor tactum est, cōfessor tenetur ad interrogandum pœnitentem in casu quo putat aut rationabiliter dubitat omitti aliquid necessariò confitendum si non interrogati quia tenetur iudex discernere omnia necessariò discernenda ante sententiam absolutionis: alioquin iudicis officio abutitur. Vnde si ad necessaria discernendū oportet interrogare, tenetur interrogare. Et quia abusus sacramentalis iudicij est sacrilegium, proculdubio peccatum est mortale nolle interrogare de necessarijs. Et confirmatur hoc ex iuris auctoritate, extrā de pœ. & remis. omnis vtriusque sexus. Vbi dicitur de confessore, diligenter inquirens peccatoris & peccati circumstantias. Vbi autem confessor bona fide putat nō esse opus inter-

interrogatione, non peccat: quia præcepta affirmatiua, quale est de interrogando, intelliguntur pro loco & tempore, & secundum omnes prudentiæ circumstantias. Imprudens autem est interrogare quem, aut quando non putat bona fide interrogandum. Scito secundò quòd interrogationum quædam sunt præambulæ ad confessionem, & quædam sunt ipsius confessionis. Interrogationes præambulæ sunt tres. Prima, si audiendus potest sibi subdi quò ad sacramentum pœnitentiæ: iuxta dicta in verbo, absolutio: quia aliter non posset ipsum absoluerè: & propterea ante omnia oportet nosse si est de sua parochia vel diocesi & cætera. Secunda, si est impeditus, ita vt non possit ab ipso absolui: puta si est excommunicatus aliqua reuera excommunicatione, si est in concubinato, si usurarius, si perseverans occupator alieni, seu tyrannus, & quæcunque huiusmodi. Et hoc vt non possit postea

pœnitens conqueri dicendo, quòd voluisti audire & scire facta mea, & non vis me absoluerè &c. Similem quoq; cautelam adhibe Ecclesiasticis, qui detestabilem abusum habendi tot beneficia curata incompatibilia absque rationabili causa sequentes confidunt in bullis scriptis, prædicandum est eis. Prouide primùm vt sit tuta conscientia secundum Deum, & deinde audiã. Præmittendi sunt quoq; Ecclesiastici comati &c. ad tonsuram, & deinde audiendi. Et sic de alijs.

Tertia est, si præparat^o est diligenti discussione præmissa ad confitendum: nam impossibile humano more videtur, vt statim quis longi temporis delictorum neglectorum recordetur: ita vt possit credi illum diligenter discussisse conscientiam suam. Oportet autem præcogitasse secundum suum modum iuxta fragilitatē humanam, & postea supplementū à confessoris inquisitione sperare. Hæc de præambulis.

Interrogationes confes.

Ante interrogationes autem confessionis, faciat confessor pœnitentē dicere peccata sua modo quo scit: quia hoc recta ratio & iudicij & medicinæ requirit. Nam accusator debet se prius accusare: & similiter æger debet dicere quid sibi dolet, caput an stomachus & cætera. Pœnitens autem est accusator suimet, & est æger, confessor autē iudex & medicus. Nec hoc putes tēpus perditum: quoniam ex tali spontanea confessione quanuis crasso modo, habes circa quæ interrogare debes. Memento autem nō interrumpere accusantem se: sed postquam compleuit, interrogato ordine qui tibi magis placuerit. Nos aliorū ordinē sequētes, secundū decem præcepta interrogationes quæ videntur necessariae, summatim per capita pro memoriali subiūgemus. Circa primum præceptum capita nouem occurrunt. Primum est, de infidelitate. Si recessit à fide nihil credendo: quod est apostasia à fide. Si non cre-

didit aliquid fidei: quod est hæresis, si verè dubitauit de ijs quæ sunt fidei: quia dubius in fide, infidelis est. Intellige si deliberato consensu voluit dubitare, & nō credere. Si vacillauit in fide citra deliberatum consensum, est veniale. Si ex timore negauit fidem verbo vel signo, quanuis non corde: quia mortale est. Secundum est, de idololatria. Si adorauit dæmonem: & breuiter aliud quàm verum Deum. Tertium est, de blasphemia Dei & sanctorum. Si blasphemauit Deum aut sanctos. Si maledixit Deum aut sanctos &c. aut iniuriose impudica membra sanctorum dixit &c. Quartum est, de falso cultu veri Dei: vt si Iudaicum etiam cultū seruauit, aut in cultu Ecclesiastico falsum inseruit: quia perniciosum esset mendacium cultus. Quintum est, de superfluo cultu veri Dei: vt si fiat excessus corporalis apparatus, aut cātus, aut soni, quod communiter veniale videtur. Sed si excessus

sus consistat in hoc quod adiungitur diuino cultui cantilena aliqua (siue in voce humana, siue in voce organi) mortale peccatum est ex suo genere: quia iniuria irrogatur Ecclesiastico cultui ac Deo, dum colitur huiusmodi cantilenis. Sextum est, de inuocatione demonum explicita: quia mortale est. Et similiter si familiaritatem, aut pactum, aut sociale colloquium cum demone habeat: quia non licet cum eis nisi hostiliter aut dominatiue diuina virtute se habere. Colloqui autem cum demone in arreptitijs & energuminis vanè & curiosè (vt à multis fit) peccatum proculdubio est: quia publicati sunt nobis hostes. Mortale autem non video, si nihil aliud peius curiositate aut vanitate occurrit: quia imperfectum quid in genere socialis conuersationis hoc est. Septimum de incantationibus & diuinationibus per superstitiosa, in quibus demonis inuocatio implicite inuenitur: quoniam mortale est, nisi

ignorantia excuset: vt habes in locis proprijs. Et his annectuntur diuinationes per astra, somnia, auguria, sortes, quando superstitiosè sunt & de portantibus breuia superstitiosa ad collum & cæ. Octauum de perfidia votorum. Si non impleuit votum tempore debito. Si vouit facere malum: puta percutere. Si vouit non facere bonum aliquod: puta non mutuare, non fideiubere: quia non solùm non valet, sed peccauit vouedo. Nonum est de tentatione Dei. Si tentauit Deum, volens Deum succurrere sibi miraculo quum posset se pascere: aut &c. Circa secundum præceptum occurrunt tria, iuxta tres comites iuramenti: Iurabitur in iudicio, iustitia, & veritate. Hier. iij. Quantum ad veritatem. Si iurauit assertiue scienter falsum: vel dubitans assertiue tamen iurauit. Et similiter si promissorie iurauit non intendens implere. Et similiter si comminatorie iurauit. Et si quod iurauit se facturum, noluit implere.

Interrogationes confess.

Quantum ad iustitiam. Si iuravit se facturum malum, præcipuè peccati mortalis. Quantum ad iudicium. Si iuravit indiscretè & sine rationabili causa. Et ad hæc reducitur interrogare, si fuit causa quòd aliquis iuraret falsum aut malum, aut non impleret iuramentum. Circa tertium præceptum occurrunt quinque; scilicet de tempore sacro, de actibus sacris, de loco sacro, de rebus sacris, de personis sacris. Circa primum. Si festos dies violauit, opera seruilia aut alia ab Ecclesia prohibita exercendo, aut iubendo illa fieri. Si omisit Missam dictis diebus absque rationabili causa. Si diem festum audita Missa consumpsit in ludis vanis &c. Si tempore sacrorum ieiuniorum (hoc est quadragesimæ, vigiliarū, & quatuor temporum) omisit ieiunare absque rationabili causa. Si violauit hæc eadem cibis prohibitis. Circa secundum. Si non communicauit in paschate. Si non est confessus semel in

anno. Si confitens mentitus est, vel tacuit aduertenter aliquod mortale: quia in hoc casu confessio utpote dimidiata esset iteranda. Si non peregit pœnitentiã iniunctam. Si contraxit matrimonium cum personis sanguine iunctis vsq; ad quartum gradū. Si contraxit matrimonium clandestinum. Si neglexit sacramentum confirmationis pro se aut ijs quorum curam habet. Si neglexerit ire ad prædicationem, & scire quæ tenetur scire. Si fecit sacros actus (hoc est actus alicuius ordinis, vt celebrare, facere diaconatum, & huiusmodi) & breuiter, si dedit aut suscepit sacramentum aliquod in peccato mortali (hoc est absq; illius contritiõis: aut ad hoc faciendum induxit aliquem. Si excommunicatus ingressus se diuinis puta Missæ, officio, processioni. Si cum excommunicatis participauit in diuinis extracausu cõcessos. Si excommunicatus minore excommunicatione suscepit aliquod sacramentum. Si suspensus

aut irregularis aut interdicitus ingessit se prohibitis sibi.

Si quis tenetur ad officium diuinum, non dixit illud. Si ex proposito euagata mente illud dixit, in parte præcipuè notabili. Si dixit illud ita collidendo vt non exprimeret dictiones, sed principium & finem versus sonando: quoniam si verè ita est, non satisfit. Si mutauit officium ad libitum. Circa tertium. Si violauit locum sacrum (hoc est Ecclesiam, aut cœmiterium) femine aut sanguine humano. Si violauit loci Ecclesiastici immunitatem, inde furando, rapiendo, vel extrahendo vi inde homines, aut ibidem prohibita exercuit vel exerceri fecit: vt iudicia secularia, parlamenta & cæ. Si interdictum non seruauit. Circa quartum. Si abusus est sacramentis, & præcipuè Eucharistia, aut sacramentalibus, puta oleo sancto, & huiusmodi. Si non seruauit formas sacramentorum. Si iniuriã fecit sanctorum reliquijs aut imagini-

bus. Si vsurpauit aut occupauit res mobiles vel immobiles Deo dicatas: vt sunt res Ecclesiarum.

Circa quintũ. Si percussit aut quomodolibet violẽtauit clericum seu Ecclesiasticã personã. Si carnale peccatum similiter cõmissum est per ordinẽ sacrũ, aut religionem, aut votũ castitatis. Si libertatem à gabellis & c. Ecclesiasticarũ personarum violauit, exigẽdo ab eis prohibita exigi. Circa quartum præceptũ occurrũt quinq; scilicet de impietate, inhumanitate, inobediẽtia, inobseruantia, & ingratitude. Quantũ ad impietate. Si parentes non honorauit. Si illis non subuenit. Si sanguine iunctis debitũ honorẽ & subsidiũ non impẽdit. Si patriæ, si conciuibus & patriæ beneuolis debita non exhibuit auxilia & officia. Si filios aut nepotes sibi cõmissos nõ educauit, instruxit, curauit. Si maledixit illis. Si neglexit corrigere illos verbo & verberẽ vt expedit, præcipuè in peccatis mortalib⁹.

Interrogationes confess.

vt blasphemiæ &c. Si vxorē vel virum malè tractauit. Si famulos famulasque malè gubernauit: & è contrario si hi debitum non fecerunt. Quantum ad inhumanitatem. Si crudus ad pauperes. Si ad opera misericordiæ negligens. Si de superfluo non fecit eleemosynam. Si existenti in necessitate extrema aut magna, non subuenit vt potuit. Si contra pauperes aliquid fecit, aut dixit, aut impediuit aliquā eis conferendā eleemosynā.

Quantum ad inobedientiam. Si ex contemptu non obediuit: seu si non obediuit vt non obediret. Si non obediuit in ijs quæ sub præcepto mortali peccati mandata sunt. Si non obediuit in damnum alicuius. Si non obediuit in ijs quæ sunt notabilis importantiæ. Si non obediuit in cōmunibus mandatis. Et hīc infere de obseruatione legum & statutorū &c. Quantum ad inobseruantiam. Si principibus & his qui in dignitate sunt cōstituti, non detulit debitum

honorē & reuerentiā & subiectionem verbo & opere. Si magnatib⁹ &c. non assurrexit &c. Quantum ad ingratitudinem. Si ex contemptu beneficij aut benefactoris fuit ingratus: seu si ideo fuit ingratus vt esset ingratus. Si fuit ingratus verbis. Si affectum non habuit retribuendi. Si memoriā non replicauit recōpensandi, sed obliuioni mandauit beneficiū. Si benefactori detraxit, aut malefecit, aut fieri fecit.

Non occides, quintū præceptum. Vbi de iniurijs personalibus mortis, mutilationis, vulnerib⁹, vinculorum, carceris, seruitutis, cruciat⁹, & exilij, cōsistentiū in facto. Si occidit aut occidere attentauit. Si infantem tenuit in lecto cum periculo oppressionis. Si procurauit abortū viuificato foetu. Si etiā procurauit abortum ante viuificatum foetum, scilicet primo mense: quia etiam mortale est, minus malū tamen. Si venenum sterilitatis sumpsit aut dedit. Si aliquid horum fieri fecit, aut dedit cōfilium,

filium, auxilium, vel fauorē: immo si non obstitit quum posset, in crimine est. Si mutilauit aut mutilari fecit & cæ. vt de homicidio interrogatum est. Et sic de alijs sex. Si vulnerauit, si vinculauit, si carcerauit, si cruciauit, quacunq; corporali afflictione, si in exiliū misit, aut aliquid horū fieri fecit & c. vt supra. Demum si voluntate deliberata aliquid horum desiderauit vt alicui eueniret. Ad hæc reduc de odio, ira, inimicitia, & bello. Si odio habuit aliquem. Si desiderauit illi malum animæ, vel corporis, vel honoris, famæ, rerum & c. Si gausus est de malo alicuius, & quali malo. Si vindictam fecit propria potestate, aut similiter fieri fecit, aut optauit fieri. Si noluit parcere inimico quantum ad offensam. Si negauit aut subtraxit communia beneficia. Si inimicitias fouit. Et hîc innumera occurrunt de actibus propterea gestis intus & extra: & de peccatis quorum fuit causa aduocando

focios criminis & c. Si fecit bellum iniustum. Si iuit ad bellum iustum scienter. Si iuit ad bellum dubium de iustitia, absque mandato superioris: ita quod obedientia non excuset. Sextum præceptum, Non mœchaberis. de iniurijs venereis: scilicet de adulterio, incestu, sacrilegio, stupro, fornicatione, & crimine innaturali. Si cum persona coniugata, est adulteriū. Si cum sanguine iuncta, est incestus. Si cum persona Deo dedicata per sacrū ordinē aut votū solenne religionis, aut etiam per votū simplex castitatis, semper est sacrilegium. Si cum muliere virgine, est stuprū. Si cū persona soluta est simplex fornicatio. Si innaturaliter cum persona sola, est mōllities. Si cum persona aliā, est sodomia. In his venereis modus innaturalis, hoc est vt mulier supergrediatur, culpabilis maximè est. Alij verò tolerabiles sunt: & videntur potius consentibus relinquendi, vt dicant ipsi. De osculis,

Interrogationes confess.

tañtibus, & alijs huiusmodi, interroga summarie inter non coniuges: inter coiuges nulla quasi cura habeatur, nisi vel ad pollutione extra actum coniugij agatur, aut cum periculo talis pollutio nis agatur. Omnis enim extra coniugij actum voluntaria pollutio, peccatum est contra naturam.

Septimum præceptum. Non furaberis. de iniurijs quantu ad res: de furto, rapina, fraude, vsura, & huiusmodi. Si furatus est. Si rem alienam inuetam qua non habetur pro derelicta, accepit animo retinendi pro se. Si ex naufragio res alienas accepit. Si vedidit aut emit cum fraude: aut circa pretium, aut circa rem, aut circa pondus, aut circa mensuram, aut circa numerum. Si fecit contractus vsurarios. Si imposuit nouam gabelam. Si exegit gabellas a personis Ecclesiasticis contra ipsaru exemptiones. Si violenter abstulit rem alienam aut etiam suam a quieto possessore, quauis male pos-

sideret. Si contractum societatis iniuste fecit. Si communia bona vsurpauit. Et de cambijs. Et breuiter hæc melius ipsi qui fecerunt, sciunt si volunt se accusare: quoniam conscientia eorum accusat eos intus. Octauum præceptum, Non dices falsum testimoniũ, habet duo capita magna. Primum, de iniurijs iudicialibus. Et hic ex parte iudicis, ex parte accusatoris, ex parte rei, ex parte testis, ex parte aduocati, ex parte procuratoris. Secundum, de iniurijs verborum. Et hic de mendacio, detractioe, contumelia, rixa, cõtentione, litigio, susuratione, irrisioe, maledictione. Et quonia illa que pertinent ad primum caput, non sunt communia, sed aut rara, aut ad status spectant iudicum, aduocatorum, &c. ideo vidẽ in locis proprijs: non prætermittendo circa testes in iudicio, an non solum veru dixerint, sed etiam an responderint iuxta interrogata absq; sophisticatioe. Et similiter si re^o in casu quo tenetur

tenetur, noluit fateri verū, aut mentitus est: & tantò peius si inde alter (puta actor) infamatus est quasi calumniator. &c.

De mendacio. Si mentitus est perniciosè, hoc est in damnum alterius: siue quò ad scientiam, docendo falsa: siue quò ad res, dicendo quòd res ista non est istius: siue quò ad quodcunque aliud bonum animę vel corporis, vel rerum exteriorū. Si mentitus est officiosè vel iocosè. Hic annecte de simulatione & hypocrisi, quę sunt mēdacia in facto. Si simulatio aut hypocrisis fuit perniciosa, hoc est in damnum. &c. aut si fuit adeò affectata, vt pro illa seruanda nō curauerit incurrere mortalia peccata. Si mendicauit quasi egens quum non egeret. Si finxit reliquias sanctorum, aut miracula. &c. ad quęstum. Annecte & de iactantia, si perniciosa. Vide in locis suis. De detractio- ne. Si dixit aliquid ad infamiam alterius animo infamandi. Similiter si audiuit,

aut fouit, aut induxit tali animo. Si non animo detra- hendi dixit verba detracto- ria cum læsione famę. Si fa- cilè retulit ex auditu mala aliorum. Si non defendit fa- mam proximi iniuste infa- mati, in casu quo posset, & propterea læsa est proximi fama. De cōtumelia. Si dixit alicui aliquid criminofum, aut conuitium animę vel corporis animo iniuriandi. Si sine tali animo dixit: ita tamen q̄ notabiliter proximus est iniuriatus. Si ad hęc dedit consilium. &c. Si aliās leuiter iniurias aliquas dixit. Si rixatus est, quo ani- mo, & quibus verbis iniu- riosis aut minis. Si commi- natus est, & quo animo, & quid. Si contentioni vacauit: & quo animo, an impu- gnandi veritatē vt impugna- ret veritatem, an ex duritia aut apparentia quadam, & an in rebus fidei vel morū. &c. Si litigiosus fuit om- nibus opponens, semp̄ quasi molestus in colloquijs. &c. De susurratione. Si semina- uit discordias, aut fouit eas

Interroga.confes.

131
animo discordiam causandi aut fouendi. Si non eo animo, sed tamen tam notabiliter vt discordia sequeretur. Si leuiter aliqua dixit quæ in grossatiua sunt animorū.

De irrisione. Si derisit aliquem animo confunden di illum. Et si non tali animo, tamen ita turpiter vt cōfusio sequeretur. Si ioco aut leuiter irrisit aliquem. De maledictione. Si imprecatus est malū alicui: & quod malum, animę vel corporis, vel damnū rerum, fame. &c. si hoc dixit animo vt eueniret. Si ex ira siue animo malo. Si maledixit creaturis irrationabilib⁹. Si maledixit diem natiuitatis suæ aut alterius, detestando hominē natum, ex consensu deliberato volens malē natum aut non natum. Et sic de similibus. His annecte de verbis turpibus, quæ malē morignati habent in consuetudine. Nonum præceptū, Non concupisces rem proximi tui, de peccatis auaritiæ in corde. Si desiderauit rem alterius iniuste habere. Si ma-

chinatus est ad damnum alterius. Et hęc de propositis & studijs acquirendi per fas & nefas. Si fuit mediator aut consultor ad aliqui huiusmodi. Decimum præceptum, Non concupisces vxorem proximi tui. Hęc de peccatis carnalibus in corde, & cōsequenter in loquutione. Si concupiuit mulierem alienam, aut cōsanguineam. &c. secundum supra dictas species luxurię. Si misit ad hoc nuncios, si literas, Si fuit mediator ad hoc aut adiutor. Si oculis aut nutibus prouocauit. Si in Eccle sia aliquid horum fecit: & peius si in Missa. &c. Et hęc occurrunt innumerabiles actus amantium, quos ipsi sciunt. &c.

✠ Confessor qualiter interrogare habeat confidentem circa capitalia vitia.

Interrogationes autē de septem vitijs capitalibus non arbitramur aliter apponēdas, quā remittendo ad ipsa

ipfa vitia: vt scilicet cōfessor viderit in verbo superbia, quæ sunt superbię: & in verbo gloria, quæ sunt inanis glorię: & in verbo auaritia, quæ sunt auaritiæ: & sic de alijs. ne contingat idem repetere. Similiter circa status diuersos hominum: siue cōmunes, vt coniugatorum: siue speciales, vt Episcoporum, beneficiatorum, clericorum, religiosorum, visitatorum, iudicum, aduocatorum, procuratorum, medicorum, magistrorum, doctorum, Artificum verò diuersorum peccata, in ijs quę fraudis sunt applicata ad illam materiã maximè videntur consistere: & ideo non duxi replicanda.

⚡ Periculũ vitæ proprię non timens, eo potest peccatũ incurrere, oppositum fortitudini & rationi.

Intimiditas / qua homo non timet pericula vitæ, integritatis membrorum, & bonorum temporalium, quã-

do, vbi, cur, & sicut oportet) peccatum est contrariũ fortitudini: quia cōtra rectam est rationem. Est autem peccatum mortale, quando ex consensu deliberato homo non timet, contra rectam rationem nocendo sibi ipsi vel proximo notabiliter: siue causetur animus hic impavidus ex minore quàm debeat amore propriæ vitæ. & cæt. siue ex electione animi: vt frequentius accidit hominibus putantibus vilis animi esse timere & separare se à contentionibus, rixis, armis. &c. Veniale autem peccatum hoc est, quando ex stultitia excusabili procedit: scilicet quia quasi stolidus non perpendit pericula, & ideo nõ ponderans non timet. Tantaq; posset esse stoliditas, quòd nullum esset peccatum. Est etiam veniale & propter imperfectiõnem actus, vt si deest deliberatio (vt in primis motibus) & propter imperfectiõnem materiæ: vt in paruis periculis seu paruis rebus. Aduerte hinc tã pro hoc non timendi

Inuidia.

timendi peccato, quàm pro
similibus peccatis in defe-
ctu passionum consistenti-
bus, quòd quia passiones
amoris, timoris, tristitiæ, iræ,
audaciæ, &c. inditæ sunt no-
bis ad prosequendum no-
stra bona, vel ad fugiendũ
mala, nõ sit tibi curæ si quis
quasi Stoicus ex naturali
cõplexione aut vñdecunq;
animum habeat aut videat-
tur habere sine passione tim-
oris vel tristitiæ. &c. si ta-
men habet illam quantum
ad effectum necessarium: pu-
ta quòd prosequitur bona
prosequenda, fugit fugien-
da, cauet cauenda, quando,
vbi, cur, sicut, &c. oportet: in
huiusmodi enim volunta-
rijs omisionibus consistit
peccatum, siue habeat pas-
sionem, siue non.

✚ Indebitè procuras be-
neficium Ecclesiasticũ
si indebitè intrudatur
sibi damnationem ac-
quirit.

Intrusio crimen est cano-
nicũ: quo scilicet aliquis

honorem Ecclesiasticũ seu
beneficium absque canoni-
ca prouisione acquirit de fa-
cto, & intrusus est & dicitur
quandiu sic tenet: & est in
statu æternæ damnationis.

✚ Peccatum inuidiæ in-
dubitanter tam à Deo
quàm ab hominibus
damnatur.

Inuidia (qua homo trista-
tur de prosperitate alter-
ius similis seu æqualis: vel
sub alijs verbis, qua homo
tristatur de bono alterius
quasi diminuat propriã ex-
cellentiam) peccatum est:
quia tristatur quis de bono
alieno, de quo debet potius
gaudere. Et est ex suo gene-
re peccatum mortale: quia
contra charitatem, qua bo-
num proximorum diligere
tenemur. Et propriè inui-
dia est quum aliquis dolet
quòd alius prosperetur, nõ
propter aliud, sed propter
hoc solùm quod ille parum
à se distans, bonum seu me-
lius habet: apprehēdit enim
inuidus quasi illius bonum
fit

fit suę diminutio excellen-
tię. Qui autem tristatur de
bono alterius propter ali-
quam conditionem adiun-
ctam (puta propter damnũ
inde sequens, aut quia caret
ipse, aut quia indignus ha-
bet) non est inuidus. Et sunt
tres: scilicet timidus, æmu-
lus, & nemefius: de quibus
in suis vide locis. Et sicut
contingit in alijs vitijs: ita
hic intellige inuidiã ex vo-
luntatis consensu esse pec-
catum mortale: sine delibe-
ratione autem esse veniale:
vt in motibus passionũ im-
perfectis, & similiter in re-
bus minimis. Nec inueni-
tur inuidiam humanam ha-
bere plures species. Dico au-
tem humanam, propter in-
uidiam fraternę gratię, qua
quis tristatur de diuinę gra-
tię diffusionem seu participa-
tione: quoniam hæc inter
peccata contra Deum est, &
ponitur peccatum in Spiri-
tum sanctum, & est grauissi-
mum.

✠ Ira quando sit permis-
sa, & quãdo prohibita.

IRa, passio est naturalis
qua appetimus vindiã.
Et si ratione reguletur, non
est peccatum: sed si à recta
ratione exorbitet, peccatum
est. Potest enim vindiã ius-
ta recte appeti, sicut etiam
potest recte infligi: vt quum
pater aut Prælatus irascitur
contra filij aut subditi de-
licta & punit.

Dupliciter autem discor-
dare potest à recta ratione.
Primo, quantum ad vindi-
ctam appetitam: quia scili-
cet quispiam appetit vindi-
ctam iniustam: siue sit inius-
ta secundum se: puta quia
appetit quod quis occida-
tur quum non mereatur mor-
tem: siue sit iniusta quantum
ad actorem: puta quia licet
mereatur mortem, non ta-
men ab homine priuato: si-
ue sit iniusta quantum ad
intentionem appetentis: quia
licet ille mereatur mortem
à iudice, iste tamen appetit
illam non vt iustam, sed vt
satiatiuam sui animi. Et sic
ira est peccatũ mortale, quia
contra charitatem: ita tamẽ
quod propter imperfectio-
nem

Ironia.

nem actus, vel ex parte irati, quia non ex consensu rationis (vt contingit in passionibus antequam verè cōsentiamus) vel ex parte vindictæ, quia minima est (vt contingit in punitionibus minimis, quæ si fieret, quasi pro nihilo haberentur) peccatum solummodo veniale intelligas, sicut in ceteris vitijs humanis. Secundò, potest à recta ratione ira discordare quantum ad modum irascendi: puta quia nimis ardentè intus quis irascitur, aut secundum exteriores motus nimis excandescit. Et sic si excessius modus est nudus, peccatum est veniale. Si autè huic excessui adiaceat aliquid contra dilectionē Dei vel proximi (vt blasphemia, aut maledictio ex animo) esset ex adiacenti mortali mortalis.

✠ Vitium ironiæ quod dicatur, & an semper vertatur in peccatum.

IRonia apud morales vitium iactantiæ contrariū

significat, sicut avaritia contrariatur prodigalitati: ita quòd ironia fingit minus de se quam sit, sicut per oppositum iactantia fingit de se maius quàm sit. Et quoniam ironia aut negat aliquid magnum in se quod quis in se recognoscit, aut affirmat de se aliquem defectum, quem in se non recognoscit, ideo semper peccatum est, vtpote mendacij species. Et potest distingui ironia in officiosam, iocosam, & perniciosam, vt perniciosam quæ sola est peccatum mortale, intelligatur illa ironia quæ contra charitatem Dei aut proximi tendit: vt quum quis ad decipiendum illa vtitur: iuxta illud. Et qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Quū autè aliquis p̄dicat se defectuosum vt habeat humilis, incurrit simul contraria vitia: & ironiæ, fingendo defectus quos nō habet: & iactantiæ, fingendo humilitatē qua caret. Et quia hic est eius finis, ideo magis est reus iactantiæ quàm ironiæ.

✠ Irre-

✠ Irregularis nō semper dicitur peccator, sed pœnam ferre peccati.

Irregularitas, non culpa, sed pœna est, nec spectas ad confessores: quia pariter absoluntur à peccatis irregulares & non irregulares. Vnde pertranscundum censui, monendo confessorem quod si alicui peccatū clerici propter quod incurrisset irregularitatem referuatū reperit, dicat clerico q̄ ipse de seipso rationem reddat: ne oporteat confessorem reuoluere omnia iura ad videndum omnes casus quibus incurritur irregularitas. Et sic in similibus (puta in synodalibus & statutis municipalibus) seruare memento, ne erres, & te exoneret.

Scito tamen irregularitatem non solum à laicis incurri quandoq; sine peccato (vt quum iudex occidit maleficum) verum cum clericus etiam malè operando incurrit irregularitatem, nō propterea peccat mortali-

ter: ita quod actus aliquis habens annexam irregularitatem non inducit peccatum mortale, siue exercens illum actum propterea reddatur inhabilis ad executionem sui ordinis, siue non: quia plus est facere illud propter quod homo redditur inhabilis ad susceptionem sacramentorum, quàm facere illud per quod inhabilitatur ad executionem ordinis: quum suscipere sacramentū sit maius executione ordinis, & sit magis de necessitate salutis. Sed primum non inducit peccatū mortale, vt patet de excommunicatione minore: ergo nec secundum. Incurritur quippe excommunicatio minor absque mortali peccato: & tamen priuatur per eam homo perceptione omnis sacramenti. Et simile est de suspensionis & interdicti censuris iudicium propter eandem rationem. Scito quoque quod appellatione irregularitatis homicidij, voluntarij non venit irregularitas propter occisio.

Iudaizare.

occisionem hominum in bello iusto, aut iudicio iusto: quoniam ubi non interuenit homicidium, ibi non inuenitur irregularitas homicidij. Constat autē quòd quando homo iustè occiditur, non committitur homicidium: quoniam homicidium species est criminis, non enim significat occisionē hominis qualemcunq;, sed iniustam, ergo nō est ibi irregularitas homicidij siue voluntarij siue inuoluntarij. Cum quotamēstat q̄ interuenit in huiusmodi alia irregularitas, puta causę sanguinis vsq; ad mortē. Et hęc ideo sint adiecta, vt sciant priuilegiati in dispensatione irregularium citra homicidium voluntarium, posse se dispensare in omnibus casibus occisionis humanę, in quibus non interuenit crimen homicidij. Nec sint decetero propter hęc solliciti ad petendum dispensationem à Papa: quia ipsi possunt dispensare.

Irrisio, vide suprā in verbo, derisio.

✠ Ceremoniarum superstitiosa obseruatio peccatum est.

Iudaizare (siue seruando sabbatum, siue alia Iudæorum custodiendo) peccatum mortale est, ad superstitionem falsi cultus diuini spectans.

✠ Christianorum cū Iudæis conuersatio prohibita est.

Iudæorum cōuersatio illicita est Christianis, in generali quidem quantum ad assiduam seu familiarem conuersationem. In speciali verò quantum ad decem.

Primò, ad simul habitandum.

Secundò, ad simul conuiuendum.

Tertiò, ad simul balneandum.

Quartò, ad vocandum illos in infirmitate.

Quintò, ad percipiendū medicinas ab eis.

Sextò, ad nutriendū infantes eorū in domibus eorū.

Septimò,

Septimò, ad seruiendum eis vt illorum famuli.

Octauò, ad esse seruorum.

Nonò, ad præficiendum, seu permittendum illos in aliquo officio publico inter Christianos.

Decimò, ad comedendū azyma illorū: vt videre potes extrà de Iudæis & .xxviiij. q. j. in pluribus capitulis. Et quoniam in multis apposta est pœna excommunicationis (vt in primo, tertio, quarto, quinto & vltimo, in capit. nullus. xxviiij. q. j.) secundum autem dicitur sacrilegiū, sextū verò & septimum committitur Prælatis vt cōpellant per Ecclesiasticam censuram: nonò quoq; cēsura excommunicationis ferenda indicitur. xvij. q. ij. cap. constituit. ideo cautum oportet confessorem in huiusmodi non ferre vnam de omnibns sententiam, sed quædam nullo pacto pertransire: qualia sunt omnia quæ quasi continuam conuersationem, aut multam familiaritatem ingerunt (vt

cohabitare, famulari domesticè, quouis ministerio. &c) & quòd tolerentur in officijs publicis. Primum enim horum periculū habet annexum subuersionis: iuxta illud Apostoli: Modicū fermentum totam massam corrumpit. & propterea inhibಿತum est. Secundum autem derogat dignitati fidei & idcirco est interdīctū. Quædam autem si absque contemptu non sunt seruata, ex incuria aut aliqua causa rationabili, saltem secundum transgressorum iudicium, tolerari possunt: vt cœnasse tum eis, aut balneatū simul esse, vocasse ad curam ægritudinis, & similia. Spectandum siquidem est ad tria.

Primò, ad obedientiam, cui non contrauenitur si desit contemptus. Secundò, ad finem præcepti, qui est, ne fides fidelium periculo corruptionis exponatur: cōtra quem fieret, si familiaritas, aut illorum super Christianos præfectura quelibet permitteretur. Tertio, ad aliū finem præcepti: scilicet di-

Iudicis peccata.

gnitatem fidelium seruandam: contra quem fieret, & per illorum officia publica, & per azymorum illorū comestionem, & per conuiuia. ipsi enim tanquam diuina proflentibus, nostra abhominatibus, Christiani quasi prophanos se exhiberent, illis deferendo. Et omnibus consideratis secundum diuersitatem temporum, locorum, & personarum est iudicandum, saluando semper tria prædicta.

✠ Iudex potest dupliciter in iudicijs offendere.

Iudicis peccata sunt in duplici differentia: quædam namq; sunt contra diuinum vel naturale ius: quædam contra ius posituum. Et peccata quidem iudicis prima principalia sunt quinque. Primum est, iudicium iniustum in toto vel in parte. Secundum est, iudicium temerarium, quando sine sufficientibus testibus, documentis & iuris or-

dine quò ad necessaria iudicat etiam si eueniret inde sententia iusta: quia nõ debet iudicare nisi ex sufficientibus ad iudicium. Tertium est iudicium vsurpatum, quando vel non sibi subdita personam, vel opus non sibi subditum (puta occultum) iudicat. Quartum quasi extra iudiciale est iniusta remissio pænæ: quando scilicet iudex etiam si princeps fuerit, relaxat pænâ homicidij, mutilationis, latrocinij, & huiusmodi, in damnum reipublicæ, aut partis. Magnum siquidem reipublicæ nocumentum communiter inferitur, quum mali impunes euadunt: quia crescunt mali: & qui sunt mali aut ad malum proni, audet perturbare, vulnerare, occidere. &c. Nec excusat commutatio pænæ in pecuniariam, nec pax à parte habita: quonia princeps est custos iusti: ita q; abiq; rationabili causa vtens huiusmodi vocatis clemētij, peccatum mortalissimum incurrit, imò reus est homicidiorum. &c. consequentiū. **Quintum**

tum est, negatio seu dilatio iustitiæ, præsertim petitiæ. Dico autem præsertim petitiæ: quia tenetur etiam non petitam iustitiam facere, vigilando & inquirendo, ac purgando rempublicam malis hominibus punctionibus. Sed tantò grauius peccat petitam negando, aut procrastinando iustitiam: & tenetur de expensis & damnis illorum quibus negatur vel differtur sine rationabili causa. Et quodlibet horum quinque est peccatum mortale: quia est iniustitia, quæ ex suo genere est mortale peccatum. Annexa autem peccata sunt innumera, iuxta multitudinem causarum quæ possunt iudicem inducere ad aliquid dictorum. Potest namque ex odio vel vindicta, ex auaritia, ex amicitia alicuius, ex ambitione, ex ignorantia culpabili, ex timore mundano. &c. incurrere hæc peccata. Ex positiuo autem iure, siue canonico, siue civili, siue municipalis, tot incurrunt peccata, quot transgrediuntur prohibita. Quæ non

tenetur confessor scire, sed ipsi iudices tenentur scire quæ spectant ad officium suum. Et propterea ipse seipsum probet si est iudex ordinarius, si violauit quæ sunt ordinarij. Et si est iudex delegatus, si violauit quæ sunt delegati: puta petere aut recipere præter esculenta paucorum dierum, & expensas in casu: quia Ecclesiasticus tenetur restituere. de rescript. in. vj. cap. statutum. & cum ab omni. de vi. & ho. cle. Secularis autem non potest præter esculenta plusquam quatuor aureos recipere, si causa excedit centum aureos: ut civiles leges statuunt. Sed hæc sint exempli causa dicta, ipsi de seipsis loquantur.

✠ Temeritas in iudicijs euitanda est, & potest verti in peccatum.

Iudicium temerarium (quo homo quicumque sine sufficienti certitudine iudicat proximum de animo seu intentione) peccatum est: quia nemo debet diffinitiuè

Iurare.

asserere etiam in suo corde quod nescit, in præiudiciū præsertim alterius. Et si sic iudicat proximum de peccato mortali, peccat mortaliter: quia sine sufficienti causa despicit proximum, & in corde suo dat illi iniuriosum locum absque rationabili causa. Si autem iudicat de peccato veniali, aut de mortali non assertiuè in corde suo determinat, quanuis credat firmiter & temerariè, non peccat mortaliter: quia non diffinitiuè iudicat, sed venialiter, magis & minus grauitur iuxta qualitatem signorum æstimandi, & affectus malè dispositi. Vbi quoque pro timoratis conscientijs, memento discernere inter iudiciū operis, & iudiciū personæ. Nam si quis non plus sciens audit aliquem maledicentem (puta in mala hora) aut videt aliquem exercentem aliquè turpem actum, & credens actus huiusmodi esse secundum se peccata mortalia, iudicat illos peccati mortalis, non incurrit peccatū iudi-

cij temerarij, de quo est cōmunis sermo: quoniam non iudicat personam, sed opus: nec errat in iudicio personali, sed in iudicio rerum. Tunc autē iudicaret temerariè, quando esset iudiciū personale: ita quòd ex parte intentionis seu animi iudicaret illum peccare mortaliter, audēs definire in actibus dubijs aut venialibus intentionem mortalem.

✠ Iuramento licito duo crimina cōtrariantur.

Iurare si suos habet comites, iudiciū, iustitiam & veritatem, actus virtutis religionis est: vt pote proficiens Deum infallibilè omnium notitiam ac veracitatem habere. Propter quod scriptum est: Laudabuntur omnes qui iurant in eo.

Contrariantur autem iuramento duo crimina, periurium, & iurare per falsos deos, aut creaturas. Et de periurio quidē in loco suo inferius tractabitur.

De hoc autem crimine quod

quod grauius est, nec habet nomen proprium, aduerte quod ad blasphemiam reducitur: quia dum aliquis intendit verè iurare, intendit testimonium infallibile afferre: & dum per creaturam quamcunq, aut falsum Deum iurat, profitetur creaturam illam seu illum æstimatum Deum esse infallibilem testem, quod est proprium Dei veri: ac per hoc attribuit quod est proprium Dei alteri: quod est blasphemare. Est ergo iurare per creaturas, aut falsum Deum, plusquam periurium, quia est peccatum blasphemiam.

Veruntamen quum Christiani iurare videntur per creaturas (vt per sancta euangelia, aut per sanctos. &c.) piè interpretandum est: hoc est secundum Christianum morem & sensum: hoc est, vt intentio iurantis sit Deum in creatura afferre in testem, & non ipsam secundum se creaturam. Et iuxta hanc distinctionem discerne diuersa scripta prohibentia & concedentia iurare per creatu-

ras. Nam prohibentia intelliguntur de creaturis secundum se: concedentia intelliguntur de creaturis vt in eis est Deus.

✠ **V**sus laruarum quibus medijs reddatur illicitus.

Laruarum vsus illicitus ex circumstantia aliqua redditur, & non est secundum se illicitus: vt patet ex hoc quod in representationibus est licitus. Nec solum redditur illicitus ex malo fine, & incongruo tempore, loco & modo: sed ex conditione personæ plurimum pensandus est. Nam quia tempore quo quasi insanire licet, laruæ assumuntur, iuuentutis hæc est licentia: & propterea à grauibus viris aliena censetur. Et licet magnates etiam Ecclesiastici ad excusandas excusationes in peccatis, dicant se maxime decere vt laruati incedant, vt possint liberè discurrere incogniti, quod non deceret illos manifestos, nihilominus nõ

Latrocinium .

excusantur. Tum quia tales nō egent propter graues toto anno occupationes huiusmodi recreatione. Tum quia nō ad recreandum animū, sed ad superfluum agūt delectationem. Tum quia nō curant cognosci, imō plures eorū volunt cognosci. Tum quia scandalizantur pusilli ex Prælati præsertim Ecclesiasticis laruat. Et meritō, quia personas subeunt leuium & iuuenum secundū morem. Et hoc est valde peccandum. scriptum est enim: Qui scandalizauerit vnum ex istis pusillis, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius. &c.

✠ Latrones à quo denominationē sortiantur.

Latrocium (quo obfessor viarum siue publicè, siue occultè per vim aufert res à transeuntibus) species est rapinæ, & manifestè peccatum mortale: à quo denominantur latrones.

✠ Lenones dicūtur personę infames & detestabiles ratione peccati.

Lenocinium (quo persona mediat, fouet, allicit ad venerea aliena) peccatū est mortale, tantō grauius, quantō reatum in se habet omnium criminum quę inde sequuntur. Hinc enim lenones & lenæ personæ infames satis notæ denominantur.

Lex iniusta peccatum est maximi criminis: nec meretur vocari lex, statutū, aut. &c. sed corruptio legis. Consurgit autem iniquitas legis ex quatuor. Primō, ex materia: vt quum mandatur fieri aliquid quod est peccatum & præcipuè mortale: vt sunt leges de sacrificando idolis, de fallendo proximum. Secundō, ex forma: vt sunt leges grauantes inæqualiter subditos inæqualitate proportionis, quę constituit iniustitiam distributiua, Vt quum fit edictum de colligendis decem milibus ducatorum à populo, ita

Io, ita quòd tales soluāt centum, & tales viginti. &c. quū tamen secundum proportionalem iustitiam econuerso fortè fieri deberet: sed quia attenditur ad fauores vel ad amicitia, ideo sic iniquè distribuitur onus. Et sic de similibus. Terriò, ex authore legis: quia scilicet nō habet potestatem statuendi, vel non habet potestatem super illos, utpote exemptos, aut super illam rem seu illud opus. Quartò, ex fine: quia nō ordinatur in veritate ad cōmune bonū, sed ad propriū cōmodum principis. Et quocunq; horū modorū lex seu mandatū iniustitiā habeat, nō solūm est iniqua: sed nō obligat subditos ad sui obseruantia. Ad secundū modū spectant omnes gabellæ iniquæ ex forma: ut videntur omnes gabellæ de ijs quæ deferuntur pro proprio vsu, quæ etiā ex ciuili iure sunt prohibitæ. Ad quartum autem omnes iniquæ ex non durante amplius fine: ut si gabella fuit posita ad faciendum muros ciuitatis, perfe-

ctis muris iniusta est, si perseuerat exactio.

✚ Grauisimum peccatū committitur in libelli famosi emissione.

Libellus famosus (quo quis proximū infamat exponendo iniuriosam alicui schedulā ut inueniatur, legatur. &c.) ad detractionis crimē spectat, si authoris nomē occultatur. Si verò seipsum nominat, ad cōtumeliæ nequitia pertinet, & propterea semp est scelus magnū.

✚ Aperiens literas alienas, inuito domino, peccat.

Literas alienas sigillatas aperire inuito domino, peccatum est iniustitiæ & curiositatis. Interuenit siquidem in hoc opere iniustitia: quoniam fit iniuria custodienti literas sub sigillo: ideo enim apponitur sigillum, ut custodiatur scriptura interior per sigillum. Et quia custoditur

Lite. alie. aperiens.

duobus, scilicet mittenti, & ad quē mittitur (mittens siquidē, custodiā sigilli appositū, vt sic custodita litera perueniat ad eū ad quē mittitur) ideo appellatione domini in proposito venit vterq;. Et propterea nisi alter eorū cōsentiat, aperitur sigillum inuito domino. Et vtriq; fit iniuria: quia ius aperiendi quod vtriq; soli cōuenit, nō solū vsurpatur: sed tollitur: nō enim restat q̄ aperiat postq̄ apertum est. Curiositas quoq; inuenitur in hoc actu: quia ad hoc aperiuntur literæ vt legantur, vt sciat legens id quod scire nō decet, aut saltē vnde scire non decet: quia ex alienis secretis nō decet acquirere notitiā. Est igitur peccatum iniustæ curiositatis aperire literas sigillatas inuito dño. Et quia iniustitia ex suo genere est mortale peccatū formaliter loquendo: ideo actus iste ex suo genere est peccatū mortale si formaliter fiat. Duplīciter namq; cōtingit hoc facere. Primò, formaliter & per se, hoc est ex intentione

iniuriā talem faciendi, sicut detrahēs animo detrahēdi, & dicēs conuictiū animo iniuriandi. &c. Et sic est mortale: quia iniuria ista non est inter paruulas iniurias, quæ quasi pro nihilo ab hominibus habētur: sed est iniuria æstimata ab omnibus: vt patet. Et si quærat, in quo iniustitia hæc nocet proximo, dicendum est q̄ lēditur proximus in proprio iure custodiæ scriptorum suorū: quod cōtra ius gentiū violatur, quasi ius legatorū inanimatorū: cōmuni enim fidei sigilla literarum credita intelliguntur. Alio modo aperiuntur literæ sigillatæ nō animo iniuriā hanc irrogandi. Et tunc nō propriè incurritur iniustitia: quia nō fit iniustū formaliter, sed materialiter: ac per hoc nō est peccatum mortale, nisi actus redeat in naturā suæ formæ aliunde: puta ex nocumento subsequito in fama, honore, rebus. &c. vel fortē ex excellentia personæ offensæ, puta principis, vel ex alio accidente.

✠ Consideranda tria circa literarum sigillatarum apertionem.

EX his autem habere potest tria specialia. Primum est, quod si quis sigillatas alienas literas legat sub rati-habitationis spe immittente, vel ad quem mittitur, excusatur: quia non aperit inuito domino. Secundum est, quod si quis huiusmodi literas aperuit ex curiosa leuitate, putans pro certo quod non sunt ibi scriptæ res importantis, paratus tamen ad secretum: si casu ibi inueniretur aliquid secreto tenendum, peccat quidem, sed venialiter tantum: quia nec per se facit iniustum, nec per accidens reddit iniustum materialiter in naturam formalis iniustitiæ: quia nullum est periculum nocimenti. Tertium est, quod auctoritate publica ex causa rationabili aperire huiusmodi literas, non est iniustum, quamuis fiat inuito domino: quia res publica ius habet prouidendi sibi oportune: ad pro-

uidendam autem cautelam publici boni spectat tempore belli vigilare super insidijs, proditionibus, & tractatibus &c. quæ per literas possent significari. Et idcirco excusantur aperientes huiusmodi literas de mandato publico ex causa belli, aut alia rationabili causa. Et si biijpsi imputet extraneus vel dominus Ecclesiasticus, aut secularis qui mittit literas, si displicet factum: scire enim debet, quod nulli iniuriam facit qui utitur iure suo. Et hæc eadem ratione (quia scilicet utitur iure suo) maritus aperit literas uxoris, seu ad uxorem, & pater filiorum, & Prelatus religiosorum, & sic de similibus.

✠ Litigiosus duplex peccatum incurere potest.

Litigium duo significat peccata. Alterum, quod vocatur contentio, qua quis contra veritatem ex proposito litigat: de qua superius dictum est. Alterum, quod proprium nomen non ha-

Litigium.

bet, quo homo in conuersatione humana omnibus opponit verbo vel motu aliquo: ac per hoc molestam habet conuersationem: vt pote tristitiam ingerens his cum quibus conuersatur. Est autem peccatum hoc contrarium affabilitati: qua homo conuersatur cum omnibus delectabiliter vt decet. Et potest hoc peccatum incurri dupliciter. Vel formaliter, hoc est ex intentione contristandi hominem contradicendo. Vel materialiter, hoc est absq; huiusmodi intentione. Et vtroq; modo est peccatū: quia cōtra rectā rationē exigentē hominem debere cōuersari delectabiliter vt decet. Et communiter est peccatū veniale, propter paruitatē nocuenti intēti seu subsequētis; nam huiusmodi tristitia minimū quid est. Si tamen intēderet aliquis cōfundere hominē, aut contemptibilē reddere per huiusmodi cōtradictiones, esset peccatum mortale propter notabile proximi nocuentum.

¶ Litigans iudicialiter pro temporalibus quadrupliciter peccare potest.

Litigare in iudicio pro tēporalibus rebus sibi iniuste debitis, vt quotidie fit, peccatū est quadrupliciter. Primò ex irrationabili causa: puta si ex cupiditate seu auaritia, aut pertinacia quadā vel opprimendi aut molestandi causa litigatur. Secūdo, ex modo personali: si contētiosē & quasi inimicē, non colloquēdo &c. litigatur. Tertiò, ex modo iudiciali: si fraudulēter, si peruersē producendo, probādo prorogando &c. litigatur. Quartò, ex scandalo pusillorum: vt contingit quando frater cōtra fratrem, aut religiosi contra laicos grauatos filijs & filiabus, seu aliās indigentes &c. quibus deberent donare, litigant. Deberent enim præpositi proponere capitulo, & cum capituli cōsilio blanda charitate aut donare, aut differre in pinguiorem fortunam

nam (hæc enim est vera fides boni dispensatoris rerū Christi) & non scandalizare mundum litibus, quasi suffocando debitorem (redde quod debes) prætextu Ecclesiæ: quasi Christus non habeat vnde aliunde cultores suos pascat.

✠ Ludus dupliciter consideratur.

Ludere ex duplici capite inuenitur peccatum, vel ex genere ludi, vel ex circumstantijs. Ludus autem ex proprio genere peccatū est, qui consistit in actionibus turpibus vel iniustis. Et distinguitur in tria genera. Primum genus est, quum ludus assumit turpia verba vel facta. Et si quidem vel verba facta sūt peccata mortalia, ludus est peccatū mortale: si autem verba vel facta sunt peccata venialia, ludus quoque erit peccatum veniale. Secundum genus est, quum ludus assumit nociva proximo: siue noceant in persona, siue in fama, siue

in honore & cætera. Et sic semper est peccatum mortale: quia nocere proximo est mortale peccatum, nisi propter imperfectionem actus excusetur. Esto tamen hîc prudens interpres: quoniam moderata hastiludia, & moderata gladiatoria, & similes exercitationes armorum quæ parum nocenti periculo exponunt ob commune bonum militaris disciplinæ, quæ exercitatione comparatur, prouocatur & fouetur, non comprehenduntur sub his dānatis ludis. Tertium genus est, quum in ludū assumuntur sanctorū gesta, tanq̄ contemnantur, & in derisionē deducantur: hoc enim peccatum mortale est, iniuriam inferens non homini, sed Deo in sanctis aut sacris suis.

Ludus verò ex circumstantijs malus censetur ex septē. Primò, ex fine: vt si quis ita esset affectus ludo, vt multum tempus consumeret in ludis, & hoc esset veniale: vel etiam non curaret de præceptis Dei vel Ecclesiæ propter

Luxuria.

propter ludū: quia hoc esset mortale. Secundò, ex persona: vt si dedecet personam talem ludere tali ludo: vt Prælatos &c. Tertio, ex loco: vt si in Ecclesia ludetur: quod esset mortale quò ad ludos theatrales, & similes: veniale autem si sine rationabili causa quis ibi luderet ad scaccos. Quarto, ex tempore: vt si diebus festis nimis abstraheretur à diuinis propter ludum. Quinto, ex qualitate: vt si talis ludus (puta alearum) sit prohibitus. Hodie tamen solis clericis prohibiti quidam ludi videntur: vide in verbo, clericus. Laicis enim omnis ludus non secūdam se malus licitus videtur, nisi vbi specialiter prohibitio seruari consuevit. Sexto, ex modo: vt si fraudulenter ludatur. Septimo, ex abusu: dū multi ludo qui causa recreationis licitus & sanctus est, abutuntur vt negotiatione ad lucrum: ita quòd non ludunt propter delectationē principaliter, & pecuniam interponunt quasi stimulū

ad verè ludendum: sed ludunt principaliter propter lucrum. Et hoc semper est peccatum: quoniam est dare operam turpi lucro: si tamen nulla alia deformitas immisceatur, non est peccatum mortale.

✠ Luxuria consideratur respectu venerearū superfluitatum, quæ duplex esse potest.

Luxuria apud morales peccatum generale est animi superfluitatibus vacantis. Appropriatè tamē vsurpatur pro superfluitate in venereis. Et sic ponitur vnum inter septem vitia capitalia.

Potest autem dupliciter superfluitas venereorū inueniri.

Primò, secundum solas circumstantias: vt contingit inter coniuges. Et sic communiter est venialis luxuria. Secundò, secundum ipsam speciem actus: vt contingit in fornicatione, Stupro, adulterio, &c. & ijs quæ
ad hæc

ad hæc ordinantur. Et sic semper est mortale peccatū: vt de qualibet specie in suo loco patet.

✠ Magister Scholarum tripliciter peccare potest.

Magistrorum peccata circa tria sunt, doctrinam, mores, & lucrū. Quantum ad doctrinam peccatur primò docendo noxia animæ, siue contra fidem catholicam, siue contra bonos mores. Et hoc siue directè siue indirectè: hoc est ex modo dicendi, magnificando contraria: & quasi despiciendo: ea quæ sunt fidei seu bonorū morum: vt contingit doctoribus multis philosophiæ, & poetis arrogatibus sibi philosophiæ autoritatem, libertate ingenij, & contemptu fidei, & bonorum morū quasi non sint veri philosophi, nec veri poetæ, qui boni Christiani sunt. Secundo, docendo falsa vt vera. Et hoc si ex industria fit, incurritur mendacium perniciosum,

mètiendo in ijs quæ ad perfectionem spectant intellectus: qualia sunt scibilia omnia: nocumentum enim inferre in bonis intellectus, non est minus quàm nocere in bonis corporalibus. Secus autem est mentiri de aliquo singulari: quoniam singularia nō sunt scibilia, & illorum notitia non per se spectat ad perfectionem intellectus. Si autem non ex proposito falsum dicitur in scibilibus, nō est peccatum mortale: quum non sit mendaciū nisi materialiter: nisi fortè nocumentum notabile inde proueniens ex incuria aut temeritate doctoris asserentis temerè falsum, reducat actum in naturā mendacij tanquam non curauerit mentiri in nocumentum aliorum. Tertiò, negligendo studere, vt docere bene possit & cætera. Quarto, nolendo docere aliquid egregium ex inuidia. Quintò, deuiando scholasticos auditores ab alijs doctoribus in damnum ipsorum auditorum, & iniuriam doctoris

Maledictio.

toris. Et hoc esset mortale si sic fieret.

Quantum autem ad mores non solum peccat minus corrigendo, vel excedendo in correctione, sed quod magis vrget fouendo aut inuitando ad turpia, seu ludos &c. sunt enim causę multorum per hoc malorum inde subsequētium in adolescentulis. Quò ad lucrum verò peccatur si exigit plusquam sibi debeatur, aut à quibus non sibi debetur.

✠ Malum alicui imprecans agit contra charitatem, & ideo peccat.

MAledictio qua quis imprecatur alicui malum, peccatum est mortale ex suo genere: quia contra charitatem est cupere alicui malum. Aduertenda tamen sunt hęc quatuor. Primum est, quòd est sermo de malo sub ratione mali, & non sub ratione boni honesti vel utilis: hoc est, ad maledictionē requiritur quod desideretur homini malum, puta mors, in-

famia, damnum rerum, infirmitas, & si quod aliud malum occurrit: ita quòd non desiderentur ista illi vt iusticia Dei aut reipublicę habeat suum locum: sicut lætabitur iustus quum viderit vindictā. Et similiter quòd non desiderentur ista illi vt medicina corrigēs illū, & reducens ad sanitatē animę, aut saltē reuocans ab opprefione bonorum. Sed desiderantur ista proximo non curando plus: hoc enim est desiderare malum formaliter. Secundum, quòd sermo est de creatura rationali, cui soli potest aliquid mali obuenire. Vbi cautè aduerte, quod si maledicuntur creature irrationales absque alia adiūctiōe, peccatum est ociosi verbi. Si verò maledicerentur vt sunt creature Dei, nō esset simplex maledictio, sed blasphemia: sicut etiā blasphemia est maledicere sanctos aut Deum. Si autē maledicerētur in ordine ad homines, vel vt sunt res alicuius (vt si quis imprecetur sterilitatem agro alicuius, aut mortem

mortem pecudibus alicuius &c.) perinde esset vt impre cari damnum homini qui est dominus. Vel vt sunt contentiuæ, & breuiter relatiuæ ad bona humana: vt si quis hac ratione maledicat diem natiuitatis suæ, vel alterius, idem est, ac si maledixisset hominem illum nascentem. Si verò relatiuè ad mala humana, nullum peccatum est: sicut nec maledicere humanis malis. Sic em̄ Iob maledixit diem natiuitatis suæ, pro quanto continet tot mala culpæ & pœnæ huius vitæ. Et Dauid montes Gelboe, pro quanto ibi occisus est populus domini. Et sic de similibus. Dæmonem demum maledicere absolute non est peccatum: quia ratione status sui mali intelligitur à Christianis maledici.

Tertium est, quòd maledictio dupliciter incurritur: scilicet vel per se, hoc est ex intètionemaledicèdi vt malum eueniat. Et sic est peccatū mortale, si homo maledicitur directè vel indire-

ctè, vt declaratum est: nisi propter imperfectionem affectus, vel ex parte mali, quia minimum pro nihilo reputatur: vel ex parte affectus, quia non ex consensu rationis cupiebat. Et materialiter incurritur maledictio, quū quis maledicit verbo, sed non animo maledicendi, sed ex surreptione vel lapsu linguæ, aut malo vsu huiusmodi profert. Et est veniale peccatum. Quartum est, vt non fallaris confessor quò ad duo. Primò, ad discernendum si persona illata maledixit ex animo vel nō: nam non oportet inspicere ad tēpus quietis, sed ad tempus iræ furoris. Ex hoc em̄ quòd post iram, persona qui eta nollet malum illi cui imprecata est, non habetur signum sufficiens quòd nō maledixit ex animo, sed solummodo quòd non perseuerat in malo animo. Sed oportet scire si tunc quando imprecabatur, passio iræ & furoris intantum præualuit quòd flexit voluntatem ad consensum, ita quòd
tunc

Maleficium.

tunc voluisset vt eueniret quod imprecabatur. Nam si sic est, nō excusatur à mortali: sicut nec qui ex nimio libidinis ardore consentit vt vellet fornicari, quanuis transacta tentatione nollet, & gaudeat quòd non fecerit, & multum doleret si fecisset: simile est enim hīc & ibi. Secundò, ad discernendum animum eius qui maledixit irrationali creaturæ respectiuè ad bona humana puta maledictus sit dies in quo natus es, aut in quo natus sum, & similia: quoniam ipsimet qui dicunt non intelligūt verborū proprium sensum, quod scilicet redundet in maledicendum illum hominem nascentem. Et propterea oportet examinare animum dicentis, si tunc per illam maledictionem optabat aliquid mali notabilis illi homini, siue sit ipsemet, siue alter. Nam si optādo illi malum notabile dicit, maledictus dies in quo natus es, quasi optans illum non fuisse natum, aut fuisse malè natum, peccatum est

mortale sine dubio. Si verò ex ira maledicit diei illi, & intendit quòd dies sit maledictus, sed non intendit per hoc velle vt ille habuerit vel habeat malum ex natiuitate sua, peccatum veniale est: quia intentio maledici non protenditur ad cupidum malum proximi.

♣ Maleficij crimen qualiter committatur.

Maleficium peccatum est generale, quo quis nocet proximo. Vsurpatur tamen appropriatè pro peccato quo quis nocet proximo per aliquam dæmonis inuocationem. Vnde malefici dicuntur qui impediūt cōsummationem matrimonij, pueros lædūt aut etiam occidunt, & quæuis mala alia incātationibus suis inferunt. Constat autem crimen hoc esse mortale ex duplici capite: & quia inuocatio est dæmonū, & quia nocium est humano generi. Confunditur tamen plerumque nomen maleficij ad inuocatio-

uocatiōes demonum etiam
vtilis hominibus, quū dis-
putatur an liceat maleficiū
soluere maleficio altero.

Vbi scito, quōd soluere
maleficium alio maleficio,
peccatū quoq; est mortale:
quoniam maleficium est se-
cundum se prauū, & nulla
potest intentione bene fieri.
Et similiter inducere male-
ficium paratum ad maleficia
perpetranda, ad soluendum
maleficium alio maleficio,
est peccatum mortale: quia
nulla ratione licitum est in-
ducere hominem quantun-
cunq; paratum, ad offenden-
dum Deum. Nec habet lo-
cum in proposito distinctio
inter inducere ad peccan-
dum, & uti iniquitate alte-
rius parati ad peccandum,
vt distinguitur in usura, &
in iuramento infidelium:
quoniā illa distinctio non
habet locū nisi in illis in qui-
bus actio petita potest ab il-
lo parato fieri sine peccato
si vult: & ex iniquitate sua
prouenit q̄ apponit ipse pec-
catum: tunc enim petēs, pe-
tit opus bonū: sed quia ille

à quo petitur, non vult nisi
cū peccato efficere, ideo pe-
tens vititur iniquitate para-
ti, & non cōmunicat pecca-
to illius. Verbi gratia: petēs
mutuum ab vsurario, petit
opus bonū, scilicet mutuū:
quod vsurarius si vellet pos-
set sine peccato cōcedere: &
similiter petens iuramentū
ab infideli, petit opus reli-
gionis sanctū, scilicet iura-
re, quod idololatra potest si
vult sine peccato cōcedere,
recognoscēdo verū Deum,
& per illū iurādo. In propo-
sito autē petitur, à malefico
vt soluat maleficiū, quod il-
le nō potest etiā si vult præ-
stare sine peccato. Et propte-
rea cōuincitur quis q̄ petit
peccatū, & inducit paratum
ad peccandū: digni autem
sunt morte (inquit Aposto-
lus) nō solū qui faciūt, sed
etiā qui cōsentiunt facienti-
bus. Si autē maleficus sciret
maleficiū factū consistere in
laqueo ibi alligato, nullum
peccatū esset rogare vt sol-
ueret illam alligaturā: quia
hīc nulla interuenit damo-
niaca opera, sed humana tā-

Matrimonium.

tum actio, quam quilibet alius posset efficere si sciret ubi esset illa alligatio.

✠ Contractus matrimonij potest ex septē capitibus dici vitiosus.

✠ Malitiosus quis dicitur: & quando malitia sit vitiosa.

Malitia peccatum est generale, quo homo ex sola intentione mali eligit malū. Hinc enim distinguendo peccantes ex malitia vel infirmitate, vel ex malo usu, excusamus illos qui ex passione aut usu, aut imprudentia peccant, aggravantes eos qui nō nisi quia intendunt malum, eligunt peccare: sunt enim pessimi in quocunque genere peccent: difficilē enim videntur corrigi posse. Contingit tamen propter imperfectiōnem actus esse veniale peccatum ex malitia: vt si quis vana mendacia eligit dicere ex intentione huius mali, quod est vanē mētiri, & non propter aliud. Est siquidem imperfectio actus ex parte mali, quia non est malum perniciosum.

Matrimonium tum ad peccata quæ in illius contractu interueniunt, tractandum est primo: deinde de peccatis, quæ in illius usu occurrunt. In contrahendo igitur matrimonium per verba de præsentī, potest ex septem capitibus peccatum incurri. Primò, agendo contra impedimenta dirimentia. Secundò, contra impedimenta non dirimentia. Tertiò, contra modum. Quartò, cōtra intentionem sacramenti. Quintò ex intentione finis mali. Sextò, ex præpostera intentione finis. Septimò, ex indignitate personæ.

Quantū ad primū, impedimenta dirimentia continentur in his versib^o. Error, conditio, votum, cognatio, crimē. Cultus, disparitas, vis ordo, ligamē, honestas. Si sis affinis, si fortē coire nequibus. Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Quorum

Quorum summaria explanatio est. Primum in impedimentum est error circa substantiam personæ: puta intendit quis contrahere cum primegenita, & supponitur alia, erratur ibi in persona. Sed si erretur in qualitate, (puta quia non est bona aut diues, aut sana &c. ut ei dicebatur) non suffragatur. Secundum est, conditio, scilicet seruilis: nam si ignorati seruitutem, libero datur serua, quam si sciret seruam, non acciperet, nõ tenet matrimonium. Tertium est, votum, scilicet solenne religionis approbatæ, siue fuerit professio expressè siue tacitè facta: nam illius matrimonium nullum est. In quarto impedimento clauduntur tria impedimenta iuxta tres cognationes: scilicet naturalem, spiritalem, & legalè. Cognatio naturalis tollit matrimonium vsq; ad quartum gradum inclusiuè: ita qd inter consanguineos ac consanguineas in primo, secundo tertio, & quarto gradu non potest esse matrimonium.

Cognatio spiritalis, quæ contrahitur in baptismo vel confirmationis sacramento, tollit matrimoniũ secundũ tres tantũ lineas. Prima est, inter spiritalẽ parentẽ & filium seu filiam: hoc est inter tenentẽ ad baptismum vel chrisma, & baptizatũ seu confirmatũ. Secunda est, inter compatrẽ & comatrẽ. Tertia est, inter fratres spiritales hoc est personã baptizatam seu confirmatã, & filios seu filias naturales patris spiritalis. Et aduerte hinc duo. Primum, qd idẽ est iudicium de tenente ad baptismũ, & baptizante. Secundum, qd idem est iudicium de tenente ad baptismum, & illius vxore, si iam consummatum matrimonium erat. Cognatio legalis (quæ contrahitur ex adoptione alicuius in filiũ seu filiam) tollit matrimonium secundum tres lineas. Prima est, inter adoptantẽ & adoptatũ, ac illius filium, & iterum filium filij, & deinceps. Secunda est, inter filios naturales ac legitimos adoptantis & adoptatum.

Matrimonium.

Tertia est, inter vxorē adoptantis & adoptatū, & inter vxorem adoptati & adoptatam. Inter quas ponitur differentia, quod tam prima quàm tertia est perpetua: secunda autem temporalis, scilicet quàm diu manet in potestate patris adoptantis: & ideo mortuo patre, aut emancipato filio naturali vel adoptiuo, potest inter eos esse matrimonium.

Quintū impedimentum est crimē: quod duplex est, adulterium & homicidium. Sed quatuor conficiuntur hinc casus impediētes. Primus est, ex puro homicidio, quando alter coniugū procurat alterum occidi per aliam tertiam personam: nam inter coniugem remanentem & personam illam tertiam consortem in homicidij talis crimine, nō potest esse matrimonium in perpetuum: vt patet extrā de conuersione infidelium. ca. laudabilem. Secundus est, ex homicidio mixto adulterio, quando alter coniugū adulteratur, & per se vel alium

occidit alterum coniugum: nam inter remanentē coniugem & personā illam cum qua adulterium cōmissum fuerat, non potest esse coniugium: vt patet extrā de eo qui duxit in matrem. quā pol. per adulte. ca. super hoc. & xxxj. q. j. si quis viuēte. Et sci to q̄ multi & fortē omnes exponunt hos duos casus limitando cum vna conditione: scilicet si dictum homicidium fiat ea intentione, vt sit seu fiat matrimonium inter prædictos: ita q̄ si non propter hanc intentionem coniunx occidens per se vel alium occidat suum coniugem, non incurrit impedimentū dirimens matrimonium. Sed quū hoc spectet ad ius positiuū, & iura non inueniantur opponere dictam conditionē (vt patet dicta capitula intuenti) nec aliquis alius canon allegatur hanc limitationem apponens, nescio qua securitate limitatio hæc asseri possit. Tertius casus est, ex adulterio nō puro, sed mixto p̄missioni fide vallatæ quod
quum

quum alter coniunx morietur, accipiet illum vel illam in coniugem: siue precedat, siue sequatur adulteriū huiusmodi promissio. Nam inter istos adulteros cum tali promissione in æternū non potest esse coniugium: ut patet extrā de eo qui duxit in mari. quam pol. per adul. c. si quis vxore. & xxxj. q. j. ca. relatum. Quartus casus est, ex adulterio quoque mixto contractui secūdi matrimonij de presenti: ita q̄ isti nō solū adulterium cōmiserūt, sed de facto coniuges se fecerunt stante altero eorū ligato in priore matrimonio: nec refert, an adulteriū precedat aut sequatur huiusmodi contractum secūdi matrimonij: nam inter istos sic adulteros non potest vnquā esse coniugium: ut patet extrā de eo qui duxit in matrimo. quam pol. per adul. cap. significauit. & cap. ex literarum. & cap. si quis. Et hunc casum intellige cum grano salis: hoc est, si persona soluta, puta Bertha, sciebat esse coniugatam perso-

nam illam cum qua contraxit matrimonium, & commisit adulterium puta Ioannē. Sciebat, inquam, aut tunc quando contraxit, aut si tūc nesciebat, & postea sciuit, nihilominus postquam sciuit, commisit adulterium illud, scilicet cum illa persona cōiugata, cum qua ignoranter contraxerat, scilicet cum Ioanne. Si verò personam illam, scilicet Ioanem, esse coniugatā nesciuit quādiu vixit alter coniunx, scilicet Ioannis, sed post illius mortem tantūm sciuit: potest si vult matrimonialiter coniungi cum eadem persona, scilicet Ioanne (ut patet in cap. propositum. & capit. veniens. de eo qui duxit in mari. quam pol. per adul.) quoniam ipsa Bertha nunquam commisit adulterium cum Ioanne formaliter: id est ex intentione, sed materialiter tantūm: quia putabat se cum proprio marito dormire. Aduerte hīc adiungi dictis quatuor casibus quintum: scilicet si mulier occiderit vxorem alterius

Matrimonium.

vt illum habeat in maritū, aut è contrario si vir occidit maritum alterius vt illam habeat in vxorem, ita quòd inter talem homicidii fit & illum seu illam relictam non potest esse coniugium. Et allegatur cap. si quis viuente. xxxj. quæstione prima. Sed quoniam canon ille loquitur de homicidio cōiugis non puro sed mixto adulterio (vt patet iutuenti) & hæc ex positio iure robur trahunt, ideo in solis illis casibus qui in iure positio sunt, stādum videtur. Sextum est, disparitas cultus: ita quòd inter baptizatum & non baptizatum non potest esse matrimoniū. Si autē sint baptizati quauis hæretici & apostatæ, tenet matrimonium. Septimum est, vis: hoc est violentia. Et sub hoc clauditur non solum violentia absolute, sed violentia per metū cadentem in constantem virum: qui metus in proposito definitur quadruplex: scilicet stupri, siue status, verberis atque necis: ita q̄

siue metu mortis, siue verberum, siue status, id est libertatis, siue stupri, consentiens in matrimonium, non cōsentit sufficienter ad perpetuum matrimonij vinculum: vult enim Ecclesia matrimonia quæ perpetua sunt habere cōsensum non qualemcunq;, sed liberum. Potest autem impedimentum hoc tolli, si postea libere vult consentire in quod prius coactus, aut non consensit, aut non liber consensit, sed ex metu cadente in constantem virum: vt dictum est Octauum est, ordo, scilicet sacer. Nam ordinatus in sacris non potest contrahere matrimoniū: & si contrahit non valet. Nonum est, ligamen, scilicet alterius coniugij. Alligata enim persona alteri coniugi per verba de præsentem, non potest contrahere cum persona alia: & si contrahat & cōsummet etiā matrimonium secundum, nihil valet, etiam si primum non sit consummatum, sed oportet stare in primo.

Decimum est, honestas: hoc

. est

est publicæ honestatis iustitia, vetans illos, inter quos sunt vel fuerunt sponsalia, posse contrahere cum consanguineis alterius partis vsque ad quartum gradum, ita quod Ioannes, mortua sua sponsa, non potest cum consanguineis sponsæ olim suæ contrahere. Et similiter ex parte spõsi. Statuit enim Ecclesia sponsum & sponsam quò ad hoc pares marito & vxori carnaliter commixtis.

Vndecimum est, affinitas: hoc est, parentela contracta ex carnali commixtione naturali consummata viri & mulieris: siue sint maritus & vxor, siue quæcunq; aliæ personæ: & durat vsque ad quartum gradum: ita quod personis carnaliter sic commixtis, puta Petro & Antonia, non potest Petrus aliquam Antonia consanguineam vsq; ad quartum gradum habere vxorè: quia sunt effecti sibi affines: similiter Antonia non potest aliquem consanguineum Petri vsq; ad quartum gradum habere in ma-

ritum: quia sunt sibi effecti affines. Duodecimum impedimentum est, impotentia coeundi: siue hoc proueniat ex natura, siue ex maleficio perpetuo. Et quia hoc impedimentum quum accidit, subiacet speciali examini accidentis facti, quod à Prælati Ecclesiæ fit, ideo sufficiat confessori hoc nosse.

Hæc sunt impedimenta, quæ & impediunt matrimonium contrahendum, & dirimunt illud si de facto contractum fuerit, etiam si fuerit consummatum: & inde geniti filij & filia. Hoc est primum caput, ex quo contingit peccare in contrahendo matrimonium.

Secundum verò caput ex quo peccatur in contrahendo matrimonium, constat ex impedimentis non dirimentibus quidem matrimonium, sed impediens, & efficientibus vt de iure non possit contrahi matrimonium: si tamen contrahatur, valet. Sunt autem impedimenta hæc vndecim.

Matrimonium.

Primum est, interdictum Ecclesie: si Episcopus vel curatus inhibeat aliquibus ne contrahant propter aliquam rationabilem occasionem, donec constet clarè si est ali- quod impedimentum inter eos. Secundum est, votum simplex castitatis. Tertium est, sponsaliti- um cum altera persona. Ille enim qui habet castitatis votum, & iste qui iam promisit alteri, non debet violare fidem suam: sed ille debet seruare fidem Deo, iste homini. Quartum est, si quis iunctus est alteri cathecismo, quia tenuit ipsum ad cathecismum qui fit ante baptismum. Quintum est, incestus cum affi- nibus, hoc est cum consan- guineis coniugis: ita quòd talis punitur vt decedente coniuge non possit contra- here matrimoniù cum qua- cunque persona. Sextum est, vxoricidium. Septimum est, raptus alienæ sponsæ. Octauum est, proprij filij de fonte vel ad chrisma sus- ceptio insidiosa matrimo- nio, vt scilicet coniunx pri-

uetur debito matrimoniali. Nonum est, presbyterici- dium. Decimum est, solen- nis pœnitentia. Et vnde- cimum coniugium scienter cum moniali. Hæc enim impedimenta ex institutio- ne Ecclesiæ sunt præter se- cundum & tertium, quæ ex naturæ iure sunt, quia ad fi- delitatem spectant. Et pri- mum quantum ad clandesti- mum: quia contra morem humanæ societatis est.

Et scito peccatum esse mortale, si cum tribus pri- mis impedimentis contra- hitur matrimonium: hoc est si contra interdictum Eccl- siæ iudice prohibente, si con- tra votum simplex, si contra sponsaliti- um alterius con- trahitur matrimoniù: quia matrimonia clandestina to- taliter damnata sunt: & Ec- clesiæ debetur obedientia omnimoda in re tanta, & fidem tam Deo quàm ho- mini violare in re tanta mortalis offensa est. Notan- ter autem dixi contra vo- tum simplex, & contra spon- salitiù alterius: quia si quis
post

post votum simplex contraheret, animo tamen ingrediendi religionem antequam consummet matrimonium, non contraheret contra votum: quia non contraheret cum animo violandi votum, ac per hoc non peccaret mortaliter contrahendo: sed teneretur implere votum, imò teneretur ad religionem profitendam, ex quo posuit se in statu in quo non potest aliter implere castitatis votum nisi per religionis professionem. Similiter non contraheret contra sponsalitiu, si sponsalitia essent soluta. Cum reliquis autem octo impedimentis contrahere, si contemptus desit, noli iudicare mortale, si non est contractum petere dispensationem. & reuera si non est in memoria hominum quod Episcopi dispensent circa hæc, videntur tacite consensisse. Tutior tamen pars est eligenda, vt habens aliquod horum impedimentorum non dirimentium, petat dispensationem saltem secretè per tertiam personam ab Episco-

po, vt licitè contrahat. Potest enim omnibus Episcopus dispensare, nisi circa votum & sponsalitiu: quia aliunde quam ex positiuo iure hæc robur habent peccati. Hæc de secundo capite. Tertium caput vnde peccatur in contractu matrimonij, est modus clandestinus. Et hic modus dupliciter intelligitur. Primò, si contrahitur omisis bñis, vt sciantur impedimeta si qua sint. &c. Et hoc habet locum, vbi hæc consueuerunt seruari: vbi autem non consueuerunt hæc fieri, non incurritur peccatum omittendo hæc quæ ex positiuo sunt iure. Alio modo intelligitur si contrahitur non in facie Ecclesiæ: hoc est occultè sine sufficientibus testibus qui Ecclesiam representant. Et quia hoc est de iure naturæ, tum ratione publici actus qui exigitur ad hoc vt in sociali vita personæ se habeant vt coniuges, tum ratione scandali, tum ratione periculi quotidiani quo transitur ad secunda coniugia omis-

Matrimonium.

so cōiuge clandestino: ideo hoc nō potest fieri absque peccato mortali, nisi per accidens: vt si post cōtractum de facto tantum matrimonium in facie Ecclesiæ & cōsummatum, ad cor rediens alter coniugum qui impedi menti secreti dirimentis est conscius, obtenta dispensatione contrahere iterum velit, tūc absq; testimonio sufficit contrahere ad euitandum scandalum: imò debet etiam coniugi occultare: & petere vt pro sua consolatione velit iterū acceptare se in coniugem, & sic cōtrahere: nam cessant in huiusmodi casu omnia inconuenientia. Possunt etiā per accidens contingere multi casus excusantes à mortali cōtractum clandestinū ad horā, quasi statim publicandū. De quibus vide si vis in cōmentarijs nostris super tertia parte D. Tho. circa finē.

Quartū caput peccati in cōtrahendo matrimonium est intentio cōtra sacramentū. Et hoc peccatū cōmune est sacrilegiū cōtra quodli-

bet Ecclesiæ sacramentum, quādo psona exteriori actu simulat sacramentū: quia secundū intentionē interiorē nō intendit sacramentū suscipere seu efficere: vt si quis dicat, accipio te in coniugē, & non intendit quod dicit. Huiusmodi enim mendaciū perniciosum & sacrilegium nō solum mortale est peccatū, sed irritum reddit sacramentum: & tenetur talis deceptor satisfacere læsę parti. &c. Simile sacrilegiū irritans matrimoniū cōmittitur contrahendo matrimonium cum pacto contra ali quod trium bonorum matrimonij, scilicet fidei, proli, & sacramenti: vt si deducatur in pactum sterilitas, aut separatio totalis, aut nō reddendum debitum: hoc enim est contra fidem, primum contra prolem, secundum autem cōtra sacramentum. Et ideo vltra peccatū non tenet matrimonium: vt patet extrā de cōditionibus appo. cap. vlti.

Quintū caput peccati in cōtrahendo matrimonium, est in-

est intentio mali finis. Et hoc quoq; peccatum cōmune est reliquis sacramentis & bonis actibus exterioribus: semper enim est peccatum exercere illa ad malum finem. vnde contrahere matrimoniū ad finē malū (puta ad libertatem adulterandi, ad furandum, ad occidendū, ad lenocinandū. &c.) peccatum est mortale manifestum. Sextum caput peccati in contrahendo matrimonium, est intentio preposterā respectu finiu seu bonorum ex coniugio expectatorum: expectantur siquidem ex coniugio, primò proles, secundò vitatio fornicationis, tertio amicitia affiniū, vtilitas bonorum temporalium, delectatio carnalis cū coniuge. &c. Quando ergo aliquis contrahit, & nō principaliter propter prole (nisi senes sint) peccatum interuenit veniale. Quando vero nec propter prolem, nec propter vitandam fornicationem mouentur ad contrahendum, sed propter cōmoditatem temporalium bo-

norum aut obsequiorū, preposterus est ordo finium. Et similiter quādo propter nihil horum principaliter, sed propter pulchritudinem cōiugis, & delectationem. &c. valde præponitur delectatio cæteris bonis: & quia nō seruatur debitus rationis ordo, peccatū incurritur. Nunquam tamen propter hæc & similia incurritur peccatū mortale, nec interuenit abusus sacramenti: quia non ordinatur propterea sacramentum cōiugij ad finem extraneum, sed remanet ordinatum ad suum finem, qui est mutua potestas corporum coniugum, & sanctificatio eorum: vt sciat vnusquisq; suum vas possidere in sanctificationem: quoniam intendunt se habere vt coniuges secundū Ecclesiam: sed aduentitius finis delectationis vel diuitiarum. &c. ponitur vt est finis non coniugij, sed vel quare magis cum ista quā cum illa cōtrahat: vt Iacob maluit cum Rachele pulchra, quā Liappis oculis contrahere, vel

muta-

Matrimonium.

mutationis voluntatis ad applicandum se ad contrahendam coniugium: sicut David, quia egebat calefaciente se, mutauit voluntatem vt acciperet vxorē Abisac Sunamitē. sicut etiam sacerdos non celebraturus hodie, mutat voluntatem vt complacat alicui, & celebrat. Non enim propter hæc, sacramenta ordinantur ad hæc, sed mutationes nostrarum voluntatum. In his igitur aut nō inuenitur peccatum, si voluntas est ordinata: aut veniale, quando inordinata est intentio proponens postponenda. Septimum caput peccati in contrahendo matrimonium, est indignitas personæ. Et hæc est duplex. Prima est, excommunicationis: vt si persona esset excommunicata siue maiore siue minore excommunicatione: quia excommunicatio minor excludit à pasciua participatione sacramentorum. Constat autem vtrumq; coniugē suscipere sacramentum matrimonij quū contrahitur per

verba de presenti. Secunda est, peccati mortalis: vt si esset in peccato mortali statu. Censetur autē quilibet in peccato mortali esse, si postquam commisit mortale peccatum, non est contritus: si autem est contritus, iam non est in peccato mortali. Igitur antequam contrahant matrimonium, debet vterq; conteri de omnibus peccatis suis. Et si tunc non confitetur, & scit aut dubitat se excommunicationi maiori aut minori subiacere, faciat se absolui, vt dignè possit contrahere: nō contrahens cum altera excommunicatione scienter, aut cum peccato mortali scienter, peccat mortaliter peccato sacrilegij, notabilē exhibens sacramento irreuerentiam.

✠ **V**sus matrimonialis coniugij multipliciter viciari potest.

Matrimonij peccata quantū ad vsum coniugij sunt ex capitib^o. xiiij. Primo, ex fine. Secundo, ex modo,

modo. Tertio, ex indisposi-
 tione. Quarto, ex periculo.
 Quinto, ex debito. Sexto, ex
 loco. Septimo, ex tempore.
 Octauo, ex more. Nono, ex
 voto. Decimo, ex adulterio.
 Undecimo, ex abusu. Duo-
 decimo, ex impudicitijs. ter-
 tiodecimo, ex qualitate dā-
 nata. Quartodecimo, ex
 innaturalitate cōtra ipsum
 matrimonij vsum. Primum
 igitur caput peccati in con-
 iugij vsu est finis: nam cau-
 sa generandi exercēdus est,
 aut in remedium concupis-
 centiæ. Si igitur solius dele-
 ctationis causa fit, peccatum
 est, veniale tamen. Secundū
 caput peccati est modus in-
 naturalis. Et quia infiniti
 sunt modi quos humana
 delectatio adinuenit, hoc
 scito quod nisi ex rationabi-
 li causa mutetur naturalis
 modus, seruato semper vase
 naturali, semper est pecca-
 tum. Et nisi modus sit intan-
 tum exorbitās vt impediāt
 posse cōcipere (hoc est posse
 bene recipere semen, ita vt
 posset concipere si aliud nō
 obstarēt) cōmuniter est pec-

catum veniale. Videtur au-
 tem valde obltare facultati
 concipiendi, si mulier super
 virum sit: & propterea hoc
 videtur mortale aut prope.
 Si tamen posset mulier sic
 concipere, noli damnare.
 Tertium autē caput ex in-
 dispositione menstruorum.
 Mulier enim mēstruata pec-
 cat petendo debitū, reddendo
 autem excusatur, si viro
 consulit. Non tamen est pec-
 catū mortale petere aut red-
 dere menstruatā: quia nulli
 facit iniuriam qui vtitur
 iure suo. Quartū caput est,
 periculum aut abortus, aut
 notabilis nocementi: hoc
 enim est manifestē contra
 charitatem proximi: nam vi-
 ta prolis & sanitas mariti,
 bona sunt non lēdenda. Vn-
 de non curare de huiusmo-
 di, est peccatum mortale.
 Quintum caput est debitū.
 Nam negare debitum con-
 iugale petenti coniugi, pec-
 catum est mortale ex suo ge-
 nere: quia est iniustitia, Ex-
 cusatur tamen cōiunx à red-
 dendo debito in duobus
 casibus.

Primus

Matrimonium.

Primus est, si non potest sine periculo vitæ vel ægritudinis: quoniam debitum coniugij intelligitur salua consistentia & sanitate subiecti. De periculo autem infectionis lepræ, canonica lex non eripit, dicens auctoritate Apostoli Pauli teneri sanum coniugem reddere debitum leproso exigenti: vt patet extrâ de coniug. leproso. cap. quoniam. Quod tamen à quibusdam moderate exponitur: scilicet quando ex redditione debiti nõ imminet sano periculũ infectionis. Et satis rationabiliter: quoniam redditiõ debiti coniugalis intelligitur salua non solum consistentia, sed sanitate subiecti: quia non tenetur ægritudinem notabilem incurrere propter reddendum debitũ hoc: generandi enim opus ordinatum est à natura ad bonũ speciei sine malo indiuidui. Et ideo sicut non tenetur incurrere ex hoc notabilem debilitatem: ita nec lepram, quæ maius malum est. Vnde in huiusmodi ca-

su videtur standum cõsilio medicorum de periculo infectionis, consideratis particularibus circumstantijs & qualitatibus.

Secundus est, si petēs fornicationem commisit: quia ex hoc alteri auctoritate domini licet coniugis thorum dimittere. Ad hunc casum reducuntur omnes casus in quibus coniunx perdit ius exigendi debitum. Nisi ergo rationale impedimentum adsit, peccat mortaliter negans debitũ, etiam si dies Pasche fuerit in quo debeãt communicare.

Sextũ caput est locus duplex: sacer, vel publicus. Nam actus polluens locum sacrum, non potest licitè ibi exerceri. Constat autem quod omnis effusio voluntaria seminis humani polluit locũ sacrum, sicut effusio sanguinis iusta à iudice facta. Vnde committeretur sacrilegium etiam tempore obsidionis in Ecclesia matrimonio vtendo. Nec inconuenit coniuges teneri ad castitatem ex penuria loci: quã tenean-

teneantur ex mutua absentia per multos annos viro existente occupato in militaribus.&c.

In publico autem loco non patitur honestas humanæ societatis id fieri. Septimum caput est, tempus sacrum duplex: scilicet commune, ut sunt dies festi & quadragesimales: in quibus (nisi contemptus festorum interueniat) concessus est usus coniugij. Aliud est sacrum tempus speciale: quo scilicet prohibita sunt nuptiæ, de quo in verbo nuptiæ, dicitur. Sed nunc dicitur quantum ad consummationem matrimonij, quod consummare matrimoniū tali tempore, peccatum est: quia contra finem præcepti fit. Non tamen est peccatum mortale, si sine solennitate nuptiarū, sine translatione vxoris in domum, fit consummatio matrimonij: quia hoc non inuenitur prohibitū: nec cadit sub prohibitione Ecclesiæ ut prohibitū: sed ut finis prohibiti. Aliud autem constat esse quod præcipitur: &

aliud quod est finis præcepti: sicut finis præcepti ieiunij est eleuatio mentis: si tamen quis ieiunat, & non eleuatur mēte, non est transgressor præcepti. Vbi autē consummato matrimonio, nullum peccatū est hoc tempore, sicut nec alio sacro tempore.

Octauum caput peccati est, non benedicendi sponsas ante nuptias. & verè peccatū est uti coniugio ante benedictionē solitam. Si tamē desit contemptus, non est peccatum mortale consummare matrimonium ante benedictionē: quia nec statuti nec consuetudinis violatio ex infirmitate passionū infert peccatum mortale: ut latius declarauimus in commentarijs tertiæ partis circa finem. vide ibi si vis.

Nonum caput peccati est, votum simplex castitatis. Contra quod coniunx voto astrictus agit petendo debitum: non autē reddendo, siue expresse, siue interpretatiuè petatur. Et ratio peccati mortalis in petendo est: quia votum castitatis est
votum

Matrimonium.

votum denegatiuo, obligās
semper & ad semper: quia
obligat se ad non exercen-
dum actum venereum. Et
propterea licet excusetur
reddendo (quia tenetur ma-
iore vinculo ad reddendū
actum illum alteri) non ha-
bet tamen vnde excusetur
petendo: quum teneatur ex
voto ad non exercendum,
& in libertate ipsius sit non
petere.

Et bene nota, quod secus
est de habente simplex vo-
tum religionis. Ille namq;
qui vouit ingredi & perse-
uerare in religione, & po-
stea absq; dispensatione vxo-
rem duxit, potest post con-
summatum matrimonium
petere debitum ab vxore:
quia votum eius est de affir-
matione, scilicet de assumē-
do statum religionis, & non
est de castitate, sicut nec de
paupertate, nisi per viam
sequelæ ad statum religio-
nis: votum autem castitatis
(vt dictum est) de negatiuo
est. Et propterea iste tenetur
ad negatiuā quodocunq;
est in sua libertate: & simi.

liter ille tenetur ad affirma-
tiuam quodocunq; est in
sua potestate, scilicet mor-
tua vxore. Vnde sicut habēs
votum religionis: & postea
illicite vxoratus, non tene-
tur ad paupertatē nisi quan-
do erit religiosus: ita nec ad
castitatem ex suo voto. Et
ne hoc tibi videatur mira-
bile, vide quod si homo post
emissum castitatis votū for-
nicatur, peccat contra vo-
tum. si verò post emissum
simplex religionis votum
fornicatur, non facit con-
tra votum. Hinc enim per-
pendere potes dictam differe-
rentiam esse in causa, quia
scilicet ille vouit negatiuā,
iste affirmatiuam: & ideo il-
le non potest petere debitū,
iste sic. Decimum caput pec-
cati est adulterium: quod
potest intelligi vel de pro-
prio, vel alterius coniugis.
Et si de proprio quidem agi-
tur, quanuis alter possit ei
ob hoc negare debitum au-
thoritate domini nostri Ie-
su Christi, non tamen pec-
cat petendo aut reddendo:
siue hoc peccatū eius scia-
tur a

tur à coniuge, siue nō: quia non est adhuc priuatus, sed priuandus: vt latius in volumine primo responsionum disseruimus. Si verò de coniugis adulterio manifesto agitur, grauis est causa præfertim mariti. Veruntamen (vt in primo quodlibeto nostro discusim⁹ diffusè (vxoꝝ sciens virum publicam concubinam tenentem, & ob hoc tristis & dolens non sperans ex hoc quòd contineret se ab illius concubitu, emendationem eius, faciens quod in se est vt maritus corrigatur, potest illius coniugio vt i: quia cessat in ea tam ratio scandali (quia nulus putat de ipsius consensu fieri hoc adulterium) quam ratio patrociniij & participij, ex quo nullam habet viam prouidendi. Vir autem sciens vxorem publicè adulterari, quia tenetur ad correctionem eius non solum verbo, sed opere vt pote caput: debet omnibus quibus potest modis cohibere ipsam à crimine adulterij, & prouidere scandalo, ne

patronus turpitudinis habeatur. Et quia difficile est hæc duo facere, & simul vt i coniugio illius, ideo nisi casus occurrat in quo vtrunq; horum saluum sit vtendo coniugio, nō licet ei vt i tali coniugio: vtrunq; enim est de iure charitatis debitum. In casu autem quo vtrunq; saluum esset, nō video quare inuoluatur peccato saltem mortali talis vsus: quū omnis legis ratio cesset, & contemptus desit. Vnde cum peccati caput est, abusus coniugij, quo quis abutitur actu coniugij ad delectationem in opere, ita vt perficiatur opus extra naturale vas: sicut maritus Thamar faciebat. Et hoc est manifestè scelus magnū.

Duodecimum est impudicitia consistens in tactibus venereis. Veruntamen tactus venerei tripliciter inueniuntur inter coniuges. Primo, ratione vsus coniugij: & sic vt liciti & quandoque vt necessarij transeunt. Secundo, non propter actum coniugalem, sed

Matrimonium.

nihil aliud intēditur quā
fistere in huiusmodi tacti-
bus. & tunc propriè est impu-
dicitia. Et si sine periculo
pollutionis in vtroq; coniu-
ge hæc fiant, tolerabile est,
vt pote veniale: quia non
nisi superfluitas est delecta-
tionis intra coniugales ter-
minos. Si verò cum pericu-
lo pollutionis in altero ipso-
rum fiant, dicendum est si-
cut de multum bibentibus
cum periculo ebrietatis. Et
peius hîc: quia non est in
potestate personæ contine-
re pollutionem, sicut contine-
re decimam potationem
ne inebrietur. Vnde si ex-
perta persona est se pollui
ex similibus tactibus tot &
talibus, & aduertit pericu-
lum, & non obuiat, nescio
excusare à mortali, etiā si
non sequatur pollutio. Ter-
tiò, fiunt huiusmodi tactus
ex intentione aut quasi vt
polluantur: & est manifestè
peccatum nefandum. Dixi
autem aut quasi, propter va-
cantes huiusmodi tactibus,
non cogitando si eueniat
pollutio, vel non eueniat:

essent autem cōtenti vt eue-
niret: dant siquidem operā
actibus illicitis ex quibus
nata est sequi pollutio: &
ideo tanquā intenta impu-
tatur illis sic malè affectis.

Tertiumdecimum caput
est, damnata qualitas: sci-
licet matrimonij clandestini.
Nam & ipsum clande-
stinum coniugium & ipsius
vsus per se loquendo est pec-
catum mortale: vt pote of-
fendens societatem huma-
nam, scandalosus & dam-
natus ad Ecclesiam. Si ta-
men per accidens quando-
que liceat, vide diffusus
scripta in supradictis com-
mentarijs.

Quartumdecimum ca-
put peccati est, innaturali-
tas: qua naturalis vsus im-
mutatur in eum vsum qui
est contra naturam: hoc
est cognoscendo vxorem
extra vas naturale. Est
enim hoc peccatum pessimum,
& omnino execra-
bile.

✚ Medicus potest multi-
pliciter peccare.

Medici

Medici peccata peculiariter consistunt in temeritate. Nam ante cognitam aegritudinē peccat vel temerē curando (quia morbi incogniti nulla est via curæ) vel temerē tentando, dum ad explorandum naturam morbi adhibet periculosa, & exponit hominem discrimini vitæ vel grauis læsionis. Melius est enim relinquere infirmum regimini naturæ, quàm diuinando exponere illum periculo alteri: sed propter lucrū, aut ne videatur ignorans medicus, aut propter ignorantiam, aut propter negligentiam studendi, diuinando procedit contra charitatem. Post cognitum autem morbum peccat temerē curando, dum aut negligit studere, aut visitare, aut consulere, aut perspicere fidelitatem medicinarum, vbi hoc vertitur indubiū. Vel, quod peius est, erubescit mutare sententiā, & pertinacia sua reuocat in dubium rectam curam quā alius adhiberet. Nec est dubiū hoc esse mortalissimum crimen. Nec est à temeritate curæ distans quòd medicus cognito morbo experiri vult medicinam non certam quantum ad efficaciam, in periculum vitæ aut grauis læsionis pauperis infirmi. Est enim hoc (sicut quodlibet aliorum quòd infirmi vitam aut valetudinem, mortis aut læsionis grauis periculo exponit) mortale peccatum: vt pote contra charitatem, qua quilibet tenetur diligere proximum sicut seipsum. Sunt præter hæc duo alia medicorum peccata. Vnum contra diuinum ius, quum consulunt aliquid facere cōtra salutē animæ, quodcūq; mortale peccatū consulant. Nam secundum Apostolū, non sunt facienda mala vt eueniant bona, siue sanitati, siue vitæ. Alterum cōtra Ecclesiæ præceptum (extra de pe. & re. quū infirmitas.) quando omittunt infirmos monere & inducere vt medicos aduocent animarum. Intellige hæc de infirmitate ex qua merito homo

Medici peccata.

decumbit: quoniam intentio textus clarè patet quòd vult præueniri infirmū ad confessionem, ne exinde cōcipiat desperationem vitæ corporis, & fortè animæ. Vnde nec in qualibet ægritudine tenetur medicus ad hoc, ne in derisum monitio veniat: nec expectanda est ægritudo periculosa: quia sic non præueniretur infirmus, ac per hoc non satis fit intentioni & verbis literæ: sed media via incedendo, quum infirmitas est talis quæ non ex delitijs, nec ex prodagræ impedimento, sed ex se lectum ægritudinis exigit: vt textus etiam sonat. Siste tamen pedem, & ne cito iudices mortale peccatū medici hoc non seruantis nisi post visum periculum quasi vicinum morti, & tūc etiam non ob contemptum præcepti Ecclesiæ, sed quia sic consueuerunt medici facere, non per seipsum: sed per cōsanguineos vel alios monentes de confessione. Nam si constitutio hæc sic est consensu vtentium ac-

ceptata, & Prælati quibus ibidem cōmittitur exequutio contra medicos trāsgressores dissimulant, excusantur medici à peccato mortali: quoniam iuris positiui decreta per non vsum abrogari constat, præcipuè nunquam recepta adamussum, vt hoc videtur. Et rationabile videtur decretū hoc scriptum tantum fuisse, & nunquam consensu vtentium comprobatum: quia medicorum officio contrariatur: ac per hoc semper videntur obstitisse. Medici enim habent ex artis præcepto semper ingerere læta, & quæ sunt sanitatis & spei infirmo: & propterea aiunt non spectare ad se huiusmodi tristitia inferre si periculum est: & si periculum non est, non debere expone se aut verba sua ridiculo. Intellige hæc ad excusandam consuetudinem bonorum medicorum.

✠ Falsæ vocis significatio cum intentione fallendi peccatum est.

Menda-

Mendacium (hoc est falsæ vocis significatio cum intentione fallendi, hoc est falsum dicendi) semper est peccatum: quia est per se prauum: utpote rectæ rationi repugnans. Est autem triplex. Aliud iocosum, quod nulli nocet, sed delectandi causa dicitur: & hoc est veniale. Aliud officiosum, quod sine alicuius iniuria dicitur ut alicui proficit: & hoc etiam est veniale. Aliud demum perniciosum, quod iniuriosum seu nocuum est diuinis aut humanis. & hoc est mortale ex suo genere: quia contra charitatem est: ut patet. Potest autem huiusmodi mendacium deficere ut non pertingat ad peccati mortalis perfectionem tripliciter. Vel propter imperfectionem actus ex parte dicentis: ut in primis motibus contingit propter non deliberatè consentire. Vel propter imperfectionem actus ex parte nocuenti: ut in minimis contingit. Vel propter imperfectionem actus ex parte formæ: ut contin-

git in detractioe non animo detrahendi, & similibus: ita quod mentiens in materia perniciosa (puta in scientificis) non animo nocendi alicui, sed ex loquacitate non putans inde aliquem notare & concipere falsam doctrinam, quia non formaliter dicit perniciosum, non peccat mortaliter: nisi nocumentum sit adeo notabile, ut peccatum redeat in naturam suæ formæ. Et scito perniciosum esse mendacium, omne mendacium circa sacram scripturam, omne mendacium circa scientificam, pro quanto sunt bona intellectus, & omne mendacium prædicatoris contra veritatem spectantem ad prædicatoris officium, & similiter omne mendacium iudicis contra veritatem spectantem ad iudicis officium: quoniam hæc tantum sunt prædicatoris ut sic, & iudicis ut sic, mendacia: reliqua sunt per accidens, & ideo venialia: nisi ratione scandali aliud occurrat censendum.

Mercatura.

♣ Mercantia folius lucri gratia exercitata vitiosa est & vituperabilis.

Mercatura nuda (hoc est folius lucri gratia) vituperabilis est: utpote infinita, ac per hoc insatiabilis. Ordinata autem ad finem politicum (hoc est ciuitatis bonum) vel ad finem œconomicum, hoc est domesticum bonum, laudabilis est, si iniustitia fraudum, mendaciorum & huiusmodi desint.

♣ Meretricium semper est peccatum.

Meretricis turpitude, siue venalis sit, siue non, peccatum est mortale. Et quoniam multas implicat criminum maculas, dum omnium aut multorum libidini patet (quoniam & adulterij, & incestus, & sacrilegij reatus facillè incurrit, præter fraudes extorsionesq;, quas exercent, aut quibus consentiunt) earum poenitentia relinqua-

mus. Quæ quando euenit, sit confessor prudens, nõ curans discernere species à speciebus dictorum criminum: ne se & illam in tentationem præcipitet inutiliter: sat est enim confuse tunc hæc dici: ut declarauimus in commentarijs tertiæ partis.

♣ Miles potest tripliciter peccare.

Militum peccata peccata sunt tria. Contumeliam pauperes: hoc est extorquere vi vel metu ab eis, & lædere etiam in persona quandoq;. Calumniam inferre diuitibus, imponendo illis quod sunt factiosi, quod sunt rebelles, quod sunt hostes. &c. Et tertiu qd est causa omnium, non contentari stipendijs suis: hinc enim concussiones, hinc calumnia, hinc prædæ, rapina. &c. Præter hæc autem tria quæ à Ioãne Baptista didicimus Luc. iij. ponit Aristoteles luxuriam: tanq; gens militaris nata sit ad carnis

petu-

petulantiam. Implicantur quoq; hodie multi eorum blasphemix vitio.

✠ Vindicatio semper est peccatum: & quid de mina.

Minari, actus est vindicatus: & potest bene & male fieri. Contingit autem in minis inueniri quintupliciter peccatum.

Primò, ex malo comminato: si scilicet non est iustum. Et tunc esset peccatum mortale: quia iniustum ex suo genere est mortale, nisi minimum quid sit.

Secundò, ex ratione comminandi: si scilicet minatur non ratione iustitie, vel correctionis. &c. sed ad ultionem. Et hoc tunc est mortale, quum voluntas ultionis vsq; adeò procedit, vt non curet siue iusta sit, siue non.

Tertio, ex modo: si nimis accenditur ira comminando. Et hoc cõter est veniale.

Quartò, ex desistendo ab executione iustarum minarum, præsertim iuramento fir-

matarum. Et hinc oportet discernere an mutatio aliqua superuenerit, ob quam minæ possint aut debeant remitti: minæ enim iustæ intelliguntur, & sunt secundum præsens demeritum: quia scilicet tunc quando fiunt minæ, ille contra quem fiunt meretur illam punitionem. Et propterea si ante punitionem mutatio aliqua superuenit (puta quia poenitentiam agit, aut petit veniam, aut alij bene meriti rationabiliter intercedunt, aut melius est non punire, quam ille demereatur) non peccat remittendo minas. Repetens, inquit Deus, loquar aduersus gentem: si poenitentiam egerit gens illa, agam & ego poenitentiam super verbo quod loquutus sum. Et David iurauit extincturum se Nabal cum eius domo, & tamen precibus Abigail placatus remisit. Et hoc modo mater que iurauit verberare filium vel famulam, postea ne quietam domum pacem turbet, non exequitur, tanquam executio esset impeditiua meliori boni. Et sic de similibus.

Missæ celebratio.

Si autem omnia immutata sunt, exequendæ sunt minæ iustæ: alioquin peccatū inconstantia est negligentis iustitiam. Et iuxta naturam causæ, de grauitate eius iudicandum est si iuratæ non sunt: nam iuramentum in hoc casu obligaret sub periurio ad exequutionem: vt infra in verbo, periurium, declarabitur. Quintò peccatur ex fictione: vt si quis minatur solo verbo, non animo exequendi quod dicit se facturum. Et tunc committitur peccatum mendacij officiosi, ad terrendum vtiliter delinquentes.

✠ Peccata multa possunt in Missarū celebratione committi.

Missæ celebratio tot potest habere omissionis peccata annexa, quot sunt requisita ad celebrationem Missæ. Et illa quidem quæ manifesta sunt omnibus (puta quòd celebrans sit ieiunus; quòd adsint vestes sacræ necessariæ; quòd

altare consecratum saltem portatile, quòd calix, patena, & alia huiusmodi) transcunda puto.

Tacendum autem non est multorum crimen valde intolerabile circa immunditiam corporalium & vestium sacrarum, damnatam non solùm à canonico iure. extrà de custo. eucha. sed etiam à naturali iure. quum dedecet immunditia huiusmodi etiam prophanos: & illimet non vterentur sudariolis ita immundis, nec ad mensam.

Scire quoq; decet celebrantes, quòd tota communitio reputatur pro vno actu. Et propterea si particula aliqua hostiæ inter sumendū ablutionē post partem ablutionis assumptam sumitur, à ieiuno sumitur: quia mensæ reliquæ cum mensa computantur: vt latius disseruimus in nostro primo quodlibeto. Si contingat quoque inaduertenter aliquid omitti ex necessarijs ad celebrationem, non est iudicandum mortale: quoniam
forma-

formaliter & per se non est omīssio voluntaria: nisi forte inaduertētia sit adeo culpabilis, vt redeat omīssio in naturam sui criminis.

✻ Peccatum mollitiei diuersimodè considerandum.

Mollities triplex est, & semper mala. Pro quāto namq; est defectus oppositus perseuerantiæ (quo scilicet homo adeo est deditus delectationibus, vt non solū à contristantibus, sed à tollentibus delectationē abduatur, vt viam virtutis deserat) manifestè peccatum est, quum sit contra rectam rationem.

Potest autem esse & mortale & veniale iuxta materiam. Nam si quis ita est mollis animo, vt cedat omitendo necessaria ad salutē, aut incurrendo contraria salutis, peccat mortaliter. Si autem nihil cōmittit aut omitit contra salutem, sed præter illam, peccat venialiter.

Pro quanto verò molli-

ties est vitium infirmū contra naturam (scilicet solius pollutionis voluntarię) peccatum est mortale: vt patet. Et similiter pro quanto est crimen cōtra naturam, quomas patitur vt mulier (vt glossa interlinearis exponit j. ad Corinth. vj. vbi molles excluduntur à regno Dei) peccatum est nefandum.

✻ Monachi & moniales possunt multipliciter offendere & peccare.

Monachorum & monialium peccata propria, ipsis ex suis, regula, statutis, ac consuetudinibus, scientes discutiant. Circa dotem tamen earum quę recipiuntur in moniales, vide in verbo, excommunicatio, cap. lxxij. Circa clausurā illis indictam à iure, si nunquam fuit acceptata, & Episcopi sic semper gubernarunt dando eis licentiam exeundi, excusantur: quoniam iura non recepta tanto tempore, infirma sunt. Nec sufficit esse scripta & in-

Mulierum peccata.

serta in corpore iuris, & esse
rationabilia.

Peccata mulieris pec-
culiaris multa sunt &
diuersa.

Mulieris peculiaris pec-
cata quatenus ad fe-
xum spectant, non egent spe-
ciali tractatu: quia propor-
tionaliter sunt communia
eis & maribus nō solum na-
turalis carnis peccata, sed
etiam quæ contra naturam
sunt vsq; ad mollitiem in-
clusiue. Peccata autem con-
cernētia ornatum, in verbo,
ornatus, tractabuntur.

Quæ autē ex positiuo &
diuino iure sunt eis pecca-
ta, quia prohibita, multa di-
cuntur: puta q̄ non tōdean-
tur, q̄ non vtantur veste vi-
rili, q̄ non prædicent aut do-
ceant publicē, q̄ non tãgant
sacra vasa & palas, & nō de-
ferant incēsum circa altare,
q̄ non benedicant, q̄ nullū
ordinis actum exercent.

Sed aduerte, quod horū
quædam sunt omnino mu-
lieri illicita: vt actus ordi-

num: quia mulier est ex na-
tura irregularis. Et similiter
publicē prædicare aut do-
cere ea quæ sunt fidei: quo-
niam hæc ab Apostolis in-
terdicta rationabiliter sunt.

Cum quo tamen stat quod
possunt suas subditas præla-
tæ in suis capitulis instrue-
re, exhortari &c. vt consue-
uerunt: quoniam hoc non
est docere Ecclesiam, sed ad
quasdam particulares perso-
nas restringitur huiusmodi
doctrina: quæ magis mater-
na instructio & exhortatio
vocanda est, sicut mater na-
turalis instruere potest & de-
bet filias suas. Quædam au-
tem horum intelligēda sunt
non vt sonant; nam tōderi,
nullum est peccatū, nisi pro
superstitiōe aut aliqua alia
mala ratione fieret: nec ali-
ter intelligitur à iure prohi-
bitum: vt patet diligēter in-
tuenti di. xxx. & c. vxoratus.
de conuer. coniu. ibi enim
& de superstitionibus hære-
ticorum agitur: & expressē
dicitur quasi resoluens ius
subiectionis: vbi notat actū
fieri pro superba religionis
libertate.

libertate. Hic autem tonsurare importat mulierem quasi virum tondere in religiosum: vt pluries legitur olim factum: hoc est enim quod lex prohibet: prout etiam in statutis religiosorum prohibitum sub eisdem verbis inuenitur.

Veste autem virili vt mulierem, contra bonos mores est, & scandalosum: & ideo intolerabile est, nisi solatij causa quandoq; fiat, vel necessitas exposcat. Sacra autem scriptura & ius canonicum hoc prohibent, vt non superstitiosè fiat. De sacris autem alijs actibus crediderim ego posse consuetudinè antiquam tolerari: nam alibi moniales in vesperis cum cappa serica altare thurificant intra clausam Ecclesiam suam, in qua solæ moniales sunt. Et hoc si ab hoc vsu abduci non possunt, quum à tempore Sotheris papæ mandatum sit Episcopis Italiae vt hanc pestem curent, distinctione vigesima tertia, capitulo sacratas, & adhuc duret, malè quidem,

sed non perniciosè, si contemptus desit. Prælatæ tamen, quæ benedicunt in professione vestes profitentium, in nullo errat. Et quæ lauât corporales pallas post quam certæ sunt quod nulla est particula sacramenti in eis, & sunt aliquo qualiter ablutæ, merentur vitam æternam: nam causa videtur rationabilis: quia ratione maioris mundiciæ hoc fit.

✻ Detractionis vitium in quo differat à murmuratione.

Murmuratio vt ad vitiosos actus transfertur, peccatum est coincidens cum detractione: quauis minus significetur murmurationis nomine: quia magis soni quàm vocis peccatum significat. Vnde sonum quærelæ impatientiæ murmurare vocare solemus: quasi multum pressus aut pulsus homo sonet. Et tamen secundum rem detrahitur illi contra quem murmuratur.

muratur, tanquam iniuste aut irrationabiliter &c. se habuerit vel habeat.

✠ Membri mutilatio potest esse licita & illicita respectu diuersorum casuum.

Mutilatio siue sui, siue alterius (nisi ex necessitate sanitatis abscissionem membri exposcentis fiat) peccatum est mortale: utpote contra charitatem, qua & nos & proximos sicut nos diligere tenemur. Iudici tamen secundum iustitiae ordinem sicut licet occidere, ita licet mutilare malefactorem.

✠ Vfus Necromantiae quo daemones inuocantur auxilium omnino prohibitus est.

NECROMANTIA (qua diuinatur per mortuos, seu mortuorum personas agentes daemones (ut petente Saule rege mu-

lier suscitauit Samuelé confulendum de bello Philistinorum) peccatum est magnum valde: utpote ad inuocationem daemónium recurrens. Inchoant siquidem tales hinc societatem, quam perpetuo habituri sunt cum daemónibus.

✠ Sollicitudinem salutis contemnens peccatum incurrit grauissimum.

Negligentia (qua homo deficit a solitudine debiti operis intus vel extra peccatum est: quia rectae rationi dissonat. Est autem mortale peccatum dupliciter. Vel ex opere debito de necessitate salutis, vel ex contemptu: nam si quis ex contemptu diuini amoris negligit, aut negligit illud ad quod de necessitate salutis tenetur, manifeste incurrit mortale peccatum. Extra hos autem casus venialis est negligentia.

✠ Tri-

☞ Tristitia de alterius bono vel prosperitate damnabilis est, & propriè vocatur Nemesis.

Nemesis (hoc est tristitia quam homo habet de alieno bono temporali, quia ille habes tale bonum est indignus tali bono: ut quò quis tristatur quia homo malus habet diuitias, est bene fortunatus: omnia illi succedunt ad votum & cæ.) peccatum est, pro quanto diuinæ prouidentiae actionem arguit tanquam iniuste distribuentem bona temporalia. Et propterea si ad huiusmodi detestationem extenditur tristitia hæc, proculdubio peccatum est mortale. Et similiter si tristitia hæc ita afficit, ut ducat hominem ad imitandum malos, ut prosperetur, mortale peccatum est: ut patet. Supposita autem debita reuerentia ad diuinæ prouidentiae distributionem, tristari aliquo modo de temporalibus bonis indignorum, nullum apparet peccatū ex propria

ratione, sed esse licitum, sicut tristari de monstris. De his vide commentaria in secunda secundæ, si profundè vis perferutari.

☞ Notarius potest suam officium exercendo diuersimodè peccare.

Notariorū peccata peculiaria sunt, in primis periuriū, si iuramentum quod fecerunt non seruant: deinde falsum conficere instrumentum in toto vel in particula quacunq;, aut de actu reprobato, aut quomodolibet aliàs illicitū: occultare quoq; instrumenta seu protocola, aut lacerare. Horum enim quedā sunt manifestè crimina maxima. Nul- lum tamen scio excusare à peccato mortali: nisi fortè deceptus quis faceret instrumentum illicitum, credens esse licitum: tūc enim iuxta ignorantiae excusantis regulas iudicandus esset in foro conscientie: & cum illo salis grano, quod modicum pro nihilo reputatur.

Nuptia-

Notarius.

Nuptiarū peccata duo sunt. Primum, si fiant tempore interdicto: hoc est, à principio aduentus vsque ad Epiphaniam, & à Septuagesima vsq; ad octauas Paschæ, & à tribus diebus rogationis qui sunt ante Ascensionem, vsque ad Penthecosten: hoc est totam hebdomadā Penthecostes. Hęc tempora sunt certa. De octaua verò Epiphanię, & de die octauo Penthecostes, serua Ambrosij documentum: vt scilicet conformes te Ecclesię in qua es consuetudini, vt omnium disputationes effugias. Et quoniā nuptiæ tria important (scilicet benedictionem sponsi & sponsæ, traductionem sponsæ in domum viri, & celebritatē conuiuij) scito tria hęc intelligi his temporibus interdicta. Et quoniā pœnæ non sunt extēdendæ, nihil aliud est dictis temporibus interdictum: possunt enim contrahi matrimonia de præsenti, & sponsalia. Vnde purantes euadere violationem legis, & facientes primum

tantūm (scilicet benedictionem) in sabbato ante aduentum vel septuagesimam, & in dominica reliqua duo, non effugiunt legis iram, plus enim sunt prohibita illa duo, quā primum, quod non nisi quia simul cū nuptijs fit intelligitur prohibitum: quia illa sunt carnalia, benedictio est spiritalis.

Reputatur autem mortale peccatum, violare hoc Ecclesię statutum. Et merito, si scienter fit: quia quū deliberatē & preparatē ac publicē hęc fiant, & cum scandalo, non videtur posse nisi contemptu interueniente transgressio huiusmodi scienter esse.

Secundum nuptiale peccatum est, superflua vanitas, & vtinam non admixta turpibus verbis & actibus.

✠ Peccato pertinaciter inhærens tanquam obstinatus damnationis iter ambulat.

OBSTI.

OBSTINATIO (qua homo pertinaciter inhaeret peccato) dupliciter incurritur. Primò, per se, hoc est ex intentione: vt quum quis intendit pertinaciter perseuerare in peccato. Et hic est proximus status damnatorum. Alio modo quasi per viam sequela: vt quum homo est a deo habitus in peccato, & tam electabile ac connaturale factum est ei versari in peccato, vt nullus aut leuissimus insit illi vnquam motus ad resurgendum in veritate à peccato. Et hic parum distat à damnatorum statu. Vterque tamen potest per Dei gratia praeueniri & conuerti. Primus tamen non ita difficile si non ex habitu, sed ex accidente aliquo (puta odio inimici) obstinationem elegit: quoniam transeunte accidente illo curabilis est. Habitus autem tanquam connaturalis factus: difficillime abijcitur.

✠ Ociositas piculosa est, eo quia vitiorum nutritiuum.

OCium seu ociosum ad vitia translatum, est quod caret necessitate aut vtilitate, extenso vtilitatis nomine. Et hoc constat esse peccatum, quia à recta dissonat ratione aliquam humanam operationem aut omissionem non regulari ratione recta. Si tamen ocium aut ociosum sit nudum (hoc est nihil aliud deformitatis habens nisi ocium) veniale est. Fugiendum tamen est valde ocium, tanquam dans additum malis multis, praecipue malarum cogitationum, cupiditatum machinationum &c.

Scito tamen laudabile esse ocium internum & externum, ad quietem & recreationem naturae intentum: quoniam & hoc habet recta ratio: vt lassus detur requies sicut & somnus.

✠ Odire bonum peccatum est in spiritum sanctum, & omnino rationi & naturae contrarium.

Ocium

Odium.

Odium boni, peccatū est: quia actus voluntatis habet materiam repugnātem. Odij enim materia est malum, sicut amoris materia est bonū. Summi autē boni (quod est Deus) odiū grauiſsimū est scelus: quum nihil sit in Deo, quātum est ex se, odibile, vtpote pura bonitas. Proximi verō aut etiam sui ipsius odium, peccatum est mortale ex suo genere: vtpote directē charitati contrarium: nisi ob imperfectionem actus sit peccatum veniale, vel quia nō est odium deliberatū, vel quia circa minimum bonū. Nec excusatur ab odij crimine qui inimicum odio habet, si ipsum proximū odit: hoc est si illi vult malum corporis, aut damnum honoris, famæ, aut rerum: nisi hæc velit ei iustitia mādante: quia tunc non est odij sed iustitiæ vindicatiuæ affectus. Est autem odio habenda inimicitia proximi, & non proximus qui est inimicus.

Odij effectus seu signa prohibita, sunt subtrahere

proximo debita beneficia eo modo quo sunt illi debita ad hoc: & similiter debita colloquia eo modo quo sunt illi debita ab isto. Sunt autem debita proximo à conciuē quæ debentur ciuitati in cōmuni, à consanguineo quæ debentur consanguinitati in communi, à Christiano quæ debentur sanctę Ecclesię & cōmunioni fidelium in communi. Et propterea nisi casus accidat, in quo debeam huic in particulari: sicut non teneor actu interiori cogitare de isto in particulari, ita nec teneor illi in particulari bñfacere aut loqui: sufficit enim vt in cōmunibus orationibus & cōmunionibus Ecclesię non excipiā christianū inimicū: in cōmunibus ciuitatis nō excipiā conciuē inimicum, in cōmunibus consanguinitatis non excipiam consanguineum inimicū. Sic enim docuit Saluator noster, docens in benefaciendo inimicis imitari Deū, qui solē suū oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos:

iniustos: hoc est communia beneficia humano generi (scilicet solem & pluuiam) non subtrahit inimicis. Et hinc tu confessor tollere potes multos scrupulos personarum offensarum, quæ absque odio cum illo qui offendit, nolunt particulariter conuersari aut colloqui: quia non tenentur nisi in casu debiti: vt dictum est, & in commentarijs secundæ secundæ tractatum, vbi de dilectione inimicorum agitur.

✽ Secularia officia vendere vel emere turpe est & perniciosum.

Officiorum secularium venalitas licet speculatiuè loquendo sit licita (quia venditio & emptio habet materiam vendibilem) vt tamen ad communem humani generis morem contrahitur turpis ac perniciofa reipublicæ non parum est: quoniam viri digni reputant indignum, vt quod sue virtuti debetur, pecunia

emant: & indigni communiter habent officia vbi sunt venalia. Tollitur & ratio studiorum bonorum, & virtutum, ex eo quod non nisi pecunia habentur officia. Et oportet vt non virtuosus, sed pecuniosus Ibi inueniantur vbi pecuniosi honorantur, imò honorant seipsos emendo officia honorabilia. Preterea qui prius emit officium, quum non emerit nisi vt lucratur, oportet vt vendat actus officij, & plerumque iustitiæ, & inhumanus sit in gratijs, tanquam ius habeat vendendi: & quæ sunt iustitiæ, & quæ sunt gratiæ, quia prius emit. Testatur magistrorum experientia ruinam publicam vbi officia sunt venalia. Et quia actiones humanæ iudicandæ sunt secundum quod in pluribus inuenitur, ideo huiusmodi venalitates vt abominabiles exterminandæ sunt.

✽ Sectarum æmulatores vel opinionum sepenumero reprehensibiles habentur.

Opinione vti.

Opinio tripliciter est illicita. Primò, ex eo quod voluntaria : nam in omni genere scibilium voluntaria est illicita : quia non ex eo quòd magis placet, sed ex eo quòd rationabilior est, non ex voluntate sed ratione amplectenda est opinio. Et hinc errant sectarum æmulatores, opiniones suæ sectæ sequentes non vt rationi magis consentaneas, sed quia nati sunt aut nutriti in secta illius doctrinæ. Secundò, ex non relatione ad suam regulam : omnis enim opinio examinanda est ad suam regulam. Et quia in his quæ sunt fidei & morum, regula est sacra scriptura exposita ab Ecclesia catholica : non excusatur aliquis à quantumcunque rationabili opinione in huiusmodi, si suspecta est communi Ecclesiæ seu apostolicæ sedi. Et hinc damnantur credentes hæreticorum & antiquorum & nouorum, adherentes doctrinis reprobatis aut suspectis saltem apud sedem Apostolicam.

Tertiò, ex modo : dum nimis firmiter inhæretur opinioni : & asseritur vt certum atque indubitatum, quod tamen est intra latitudinem opinabilium. Et hinc sæpe erratur ex nimio affectu ad nostra, & minore quàm opus fuerit examine, resolutione, ac iudicio, dum probabilia accipiuntur vel demonstrata.

Opiniouis vsus quandoque licitus, quandoque illicitus.

Opinione vti vt regula operum interiorum & exteriorum, est quandoque licitum, & quandoque illicitum. In credendis quidem illicitum est, nisi submittendo opinionem regulæ superiori, scilicet sanctæ matris Ecclesiæ, & Apostolicæ sedis : quoniam ambiguitatis aliquid habens regula, qualis est opinio omnis, resolueda est in regulam certam, ne error possit in fide inueniri. In operandis vero nisi tutiorem partem eligendo, non licet opinionem

nem cuiuscunque assumere vt regulam operis: quoniam eo ipso quo operatio regulanda committitur opinioni, committitur regulæ ambiguae: quia opinio omnis ambigua est, vtpote cum formidine alterius partis. Et quia præsupponitur quod non eligatur tutior pars, consequens est vt operatio committatur regulæ ambiguae ad casum peccati, ac per hoc exponatur periculo peccandi, quod constat esse illicitum. Et si de peccato mortali agitur, constat esse peccatum mortale, facere scienter operationem dubiam an sit mortalis: quoniam talis operans mauult adimplere voluntatem suam in tali opere, etiam si sit mortale, quam abstinere ab illo: ac per hoc præfert diuinæ amicitiae opus illud, non curando si contingat perdere diuinam amicitiam ex tali opere. Et hæc intellige de opinione proprie dicta, vt diximus, quæ est cum formidine alterius partis, & per se loquendo. Non

enim propterea aliquid opinione tenetur, quia diuersi doctores cõtraria sentiunt: quoniam cum huiusmodi contrarietate stat quod vna pars sit ratione sufficiente ad moralem certitudinem fulta: & iam non est opinio apud capientes rationem illam: sed quia nesciunt multi discernere inter certitudinem moralem & mathematicam, omnia quodammodo locant sub opinionibus. Dixi quoque per se loquedo: quia per accidens contingit nescientes discernere inter notum opinionem & notum certam rationem morali, errare & excusari, credentes absque formidine alterius partis viris probis & doctis dicentibus, facite sic, quia potest licite fieri. Non enim exigit Deus ab homine plus quam conditio hominis habet: quia diuina sapientia disponit omnia suauiter.

Oratio perfecta præsupponit attentionem: & sine attentione oratio irreuerentiæ vitium committere dicitur.

Oratio.

O Ratio ex intentione sine attentione, illicita est propter irreuerentiam insertam. Oportet enim etiā supererogationis bonū bene agere, aut saltē non malē: constat autem irreuerenter loqui Deo, qui ex proposito loquitur sine attentione, irreuerentia autem peccatum est. Et hoc intellige loquendo de oratione per se, vt oratio est; nam si quis oratione vt exercitatione quadam aut quasi cantico delectabili vtatur, ne se occupet vanis non intendens attēdere, sed tempus sic pertransire, bene facit: & non propriē & formaliter orat, nisi extenso orationis nomine, quo dicitur, semper orat qui semper bene facit. Sed materialiter tantū orat, pro quanto orationis verba pro materia suae occupationis piæ assumit.

✠ Ordinandi vel ordinati in Ecclesiasticis dignitatib⁹ multipliciter offendere possunt.

O Rdinantium & ordinandorū peccata tot contingit esse, quot necessaria contingit omitti voluntariē aut negligenter. Sed quoniam hæc in pontificalibus habentur, attendendū est confessori, si ordinantes seruarunt ritum pontificalis. Et quoniam pontificalia non concordant adinui cem, nullius Ecclesiæ antiquum in vsu pōtificale dānandum videtur: ac per hoc non videtur iterandum aut supplendū alicubi, quod forte, secundum aliud pontificale iterandū, aut supplendum esset. Et de horum numero videtur esse cōtactus materia: vbi diuersa pontificalia antiqua & in vsu, diuersa ordinant. Propter quod in concilio Florē. sub Eugenio quarto quum traditur materia ordinis, nunquam fit mentio de tactu ipsius, sed solū de actu tenente se ex parte ministri: scilicet porrectione, datione, traditione, & assignatione. Attendendum quoque est si ordinantes admiserunt indignos

indignos aut inhibitos, si non contulerunt gratis. Et similiter si ordinandi sunt indigni ex parte intellectus, quia ignorantes: ex parte affectus, quia mali: puta in peccato mortali. Ex parte aetatis statutæ à iure. Ex parte licetia sui superioris. Ex parte motiui ad suscipiendum ordinem, si ob lucrum &c.

✠ Ecclesiastici qua ratione possint licetè organis in suis Ecclesijs uti.

Organorū vsus in Ecclesia licet sit nouus (in cuius signum Ecclesia Romana adhuc non utitur eis coram pontifice) licitus tamè est pro carnalibus adhuc fidelibus & imperfectis. Nulla tamen ratione licitū est inter diuina in organis canere seu pulsare seculares cātus, aut plausus: aut, quod peius est, turpes & amatorias cantilenas. Et ratio est: quia sonus organorum appositus est diuinis officijs,

vt pars Ecclesiasticæ solennitatis. Inferere autem diuinis vt partem solennitatis prophana & turpia, nihil aliud est quàm coniungere Christum cum Belial, lucem cum tenebris. Vnde per se loquendo, crimen est superstitionis sacrilegæ, & peccatum mortale talis mixtio: contraria tam fini diuini cultus (scilicet vt excitetur deuotio) quàm veritati Ecclesiæ, contra cuius ordinationem loco antiphonarum & diuinæ laudis offeruntur ex ipsius Ecclesiæ persona, prophana hæc à falsarijs ministris. Nec excusantur ex eo quòd sonus abstrahit ab omni materia, & qualibet melodia soni potest ad sacra verba applicari. Tum quia secundum rei veritatem isti soni fiunt vt accommodati ad delectationem auditorū: qui non nouerant illos nisi vt sonos illorum verborum prophanorū aut turpiū. In cuius signū audientes, ex illo sono excitantur ad illa prophana seu turpia, vt experientia testatur: ita quod non

Ornatus exterior.

est locus inficiationi: Tum quia cantus etiam abstrahit ab omni materia: & tamen Ecclesia interdixit prophanos cantus in Ecclesia: vt cantus theatrales: vt patet dist. xcij. cap. cantantes. Memento hinc Apostolicae sententiae, Nolite errare, Deus non irridetur aut fallitur. Inuoluuntur autem eodem crimine non solum pulsantes, sed qui conducunt & consentiunt pulsantibus haec: vt impleatur scriptura, Gloria tibi sunt qui oderunt te, in medio solennitatis tuae. Excusandos tamen illos crediderim, qui simplici corde credentes licere non turpia, sed vana quasi pro recreatione pulsare, pro eo quod ubique sic vident fieri, errauerunt: ita quod si sciissent criminofum esse, non fecissent: tales enim ex ignorantia probabili errauerunt: quia Ecclesiastici pastores non quaesierunt quae Iesu Christi sunt. Excusantur à tanto, quauis non à toto.

A turpium autem sono nulla ignorantia excusare

potest, quia continet statim dissonantiam & contrarietatem ad Iesu Christi solennitatem.

Actus exterior precipue ornat^o an & quando vertatur in peccatum.

Ornatus exterioris peccatum ex septem capitibus pendet.

Primo, ex fine ornantis se.

Secundo, ex sollicitudine eiusdem.

Tertio, ex consuetudine seu lege.

Quarto, ex qualitate ornatus in se.

Quinto, ex furo.

Sexto, ex preciositate.

Septimo, ex scandalo.

Caput primum commune est etiam quibuscumque bonis operibus, & propterea manifestum est. Si enim quis ornat se ob superbiam, inanem gloriam, aut ad pro-uocandum ad malum &c. ipse ornatus malus est iuxta malitiam illius finis: Ita quod si finis est peccatum veniale (puta vt appareat pulchra,

pulchra, aut ditor, aut superior & cæ.) vanitas est ac per hoc veniale peccatū. Si verò finis est peccatū mortale (vt si intendit prouocare ad sui malā concupiscenciam) ipse quoq; ornatus est mortale peccatum.

Caput secundū (scilicet affectuosa sollicitudo ad ornatum) quandoq; similiter facit ornatum veniale: vt si affectus & sollicitudo habeat superfluitatē. Quādoq; mortalem: vt si sit tatus affectus, aut tanta sollicitudo, vt propterea quis non curet de necessarijs ad salutem: vt si ob ornandū se nō curet de misera in festis, & huiusmodi.

Caput tertiu (cōsuetudo scilicet vel lex) duo cōsideranda inducit. Primò, qualitatem legis, si obligatiua est ad mortale: quod ex pœna cognosci potest: vt si esset ibi pœna excoicationis, & ita seruaretur. Secūdo, si desit contēptus ex parte transgressoris: si em̄ lex leuis est, & contēptus deest, nō incurritur mortale. Consuetudo autē nisi in legem transierit,

communiter inducit peccatum veniale: quia non legale, sed morale debitū habet. Si autē in legē transierit sine pœna aliqua, venialem quoq; inducit transgressionem, si contēptus desit. Longè tamē grauius peccat qui primus est cōsuetudinis violator, nouitatē ornatus inferens patriæ: citra mortale tamen (vt dictū est) si sola vanitas in causa est violandæ consuetudinis. Et ad hoc caput spectat stulta præsumptio vtentiū habitu maiorū: vt si vestiatur idiota vt doctor, aut plebeius vt eques, & similes exorbitationes à more politicæ modestiæ.

Caput quartum (qualitas scilicet ornatus) communiter peccatum inducit veniale, si indecens est ac minus castus: vt ornatus mulierum monstratiuum media vbera. Veruntamen vbi consuetus iam est, sine peccato videtur: & in remediū ne peiora fiant fortè introductus.

Caput quintū, ex fucō, cōiter constituit peccatum

D d 4 veniale:

veniale : quia in simulatione & fictione vana consistit.

Caput sextum ex preciositate ornatus : quia quod preciosum est vni, non est preciosum alteri, quem decet sumptus magnos in vestibus & annulis, & monilibus &c. facere. Ideo si ornatus relatus ad personam est excessiuus in pretio, sine peccato non est. Communiter tamen videtur venialis huiusmodi excessus, superbus, stultus, & vanus : non enim propterea æquantur maioribus quia ornantur preciose sicut maiores.

Caput septimum ex scandalo, hoc est ex occasione peccandi: quia ornata superfluè mulier mouet ad sui concupiscentiam. Sed si ex parte mulieris non est intentio prouocandi, nec sibi placet quod prouocetur aliquis ad sui libidinosum amorem, licet placeat ei quod laudetur vt pulchra, & vana superfluitate, & fuco se ornare, non propterea peccat mortaliter : quia alij peccant mortaliter ipsam ada-

mando : est enim occasio accepta, non data, quum longè pulchriorem Deus naturaliter proponat aliquam mulierem, quæ nulli dat occasionem peccandi, si exhibet se conspectui publico, ac per hoc multorum adamantium illam. Si vis diffusè hæc discernere, vide commētaria nostra in quæstione centesima sexagesima nona secundæ secundæ.

✠ Osculum potest esse honestum vna de causa, & vitiosum altera.

Osculum benevolentia, bonum ac laudabile est iuxta morem patriæ, inter quascunque personas fit.

Osculum verò libidinis, nisi inter coniuges sit, est peccatum mortale : iuxta superius dicta de impudicitia.

✠ Actus aliquis quare dicatur mortalis, vel peccatum mortale.

Pecca-

Peccatum mortale est quod priuat in præfenti animã vita spiritalis amicitia, quæ est seu esse debet inter hominem & Deum. Homo enim qui est in gratia Dei, amat in veritate Deum plus quàm quamcunque rem creatam, & è contrario amatur à deo vt charus amicus. Quia ergo priuat hominem spiritali hac vita, quæ consistit in charitate, ideo dicitur & est peccatum mortale, & etiam quia facit hominem dignum morte æterna, hoc est perpetua separatione à vita cœlestis patriæ, adiuncta simul perpetua miseria. Consistit autem omne peccatum mortale in offensa diuinæ amicitia: quia quilibet peccans mortaliter, vel expressè, vel interpretatiuè refutat deum pro ultimo fine suo, & pro amico suo: dum mauult implere voluntatè suam quàm Dei: & ideo Dauid dicebat deo, Tibi soli peccati. Et si hoc non penetras, vide ex contrario quòd existens in charitate præfert in amore suo

Deum omnibus amabilibus, delectabilibus, honorabilibus, horribilibus. &c. & sic videbis quòd peccans mortaliter, ac per hoc amas aliquid aliud plus quàm diuinam facere voluntatem, remouet Deum à loco suo quem in corde illius habere debet: quia non præfert amplius eum omni amabili. &c. sed illud in quo peccat mortaliter, pluris facit pro tunc quàm diuinam voluntatem.

Peccatũ veniale quare sic dicatur, & in quo differat à mortali.

Veniale autem peccatum non infringit diuinam amicitiam: vtpote non contra, sed præter diuinam existens voluntatem, non contra sed præter charitatem, non contra sed præter diuina præcepta, & ideo veniam à Deo amico meretur: quemadmodum in humanis amicitijs siquid displicens amico, saluo tamè amicitiaæ fœdere acciderit, faci-

Peccatum.

lè remittitur. Pedagogium illicitum, vide in verbo, veftigal.

Statutorum pœnam obseruare an sit obligatorium.

POENAM subire statutã licet non teneatur aliquis in foro cõscientiã, nisi postquam ad illam damnatus est à iudice: quia tamen hoc fallit in duobus casibus, scilicet in censuris & testamentarijs, ideo & excommunicatus, & suspensus, & interdictus & irregularis est quisquis contra latam à canone de huiusmodi sententiam facit, absq; alia declaratione iudicis. Et rursus ideo vidua nõ castè viuens, cum mala conscientia perseuerat dõna & dña & vsus fructuaria vt relicta fuit à marito cum cõditione si castè vixerit. Vnde tenetur de cõsumptis postq̃ non vixit castè, etiam si nullus iudex humanus ad hoc cõpellat. Et hoc subtiliter consideratum nõ ideo est, quia pœna

testamētaria infligitur sine exequutore: sed ideo est quæ euenit casus in quo voluntas testatoris sic disposuit. Et propterea sicut reliqua à testatore disposita in diuersis casibus non egent declaratione iudicis, cum casus illi eueniunt, ita disponente testatore quod vxor sua sit domina. &c. quãdiu castè vixerit, adueniente casu castitatis omisse definit succedere marito in illis bonis sic sibi dispositis. Simile est em̃ hoc alteri casui, quo maritus relinquit illam vsus fructuaria, nisi transferit ad secundas nuptias. Constat enim quod siue clam, siue publicè nubat, definit esse vsus fructuaria, etiam si nullus iudex, nullus exequutor inhibeat. Horum enim omnium vna communis est ratio: quia scilicet ventum est ad casum in quo testator noluit bona sua ad illam transire: ac per hoc nullum tunc habet ius mulier in illis bonis quæ ex testatoris voluntate sola habebat, quicquid iuris in illis habebat.

Ver-

☞ Verberatio proximi dupliciter considera-
tur.

Percussio, qua proximus verberatur, peccatū est mortale ex suo genere, quia iniuriōsa est, & nocet proximo. Propter imperfectiōnem tamen actus si minima est, venialis est. Quod si authoritatiuē fiat, vel à iudice, vel à Prælato, patre, magistro, & cæt. non est peccatum, sed opus iustitiæ & charitatis, modò non sit immoderata, nec malo animo fiat.

☞ Promissum non obseruans an semper peccatum committat.

Perfidia, qua homo non facit quod promissit, peccatum est: vtpote contra virtutem fidelis, qua fiunt dicta: quia promissione facit se homo debitorem implendæ promissionis. Inuenitur autem triplex: scilicet perniciosā, officiosā, & iocosa. Et iocosa quidem ac

officiosā, venialis est: quoniam ex simplici promissione non nascitur maius debitum quàm sit naturale debitum non mentiendo: nam vtrunq; debitum est debitū morale, sine quo morum honestas saluari nequit: & ad eandem virtutē reduci creditur, scilicet ad virtutem veracitatis: & vtrunq; ad alterum est, pro conuictu, utilitate & conuersatione humana. Perniciosā autē (quæ scilicet nocet proximo, siue quò ad animam, siue quò ad corpus aut res) peccatum est mortale, sicut mendacium perniciosum. Et hæc de perfidia simplici dicta sint. Nam quum promissio transit in debitum legale (vt quum quis promittit ita quòd potest quantum est ex vi promissionis cogi in iudicio humano) tunc supra debitum morale adiungitur debitum legale, ac per hoc debitum iustitiæ. Et si non seruatur promissa, incurruntur duo crimina: scilicet perfidiæ, & iniustitiæ, quam constat ex suo genere esse

Periculum pecca.

esse peccatū mortale. Cum quibus omnibus memento hic quod propter imperfectionē actus sæpe actus excusatur à mortali: siue imperfectio sit ex parte affectus, vt in primis motibus, siue ex parte materiæ, vt in nocumentis minimis, siue ex parte formæ: hoc est quia non per se, seu ex intentione peccatum illud fit, puta non intendit quis violare fidem, sed ex obliuione aut ignorantia facti, aut ex fiducia quam accipit de eo cui promisit, aut ex causa quæ sibi videtur rationabilis. & breuiter quando non per se est perfidus, non incurrit mortale, nisi per accidens: hoc est propter notabile nocumentum aut scandalum, & si quod aliud eiusmodi esset accidens. Et hinc habes claritatem infinitorum casuum contingentium in non seruata fide de tacendo, de fauendo, de eundo, faciando. &c.

✠ Exponere se periculo corporis vel animæ an sit licitum.

Periculo peccandi se exponere, dupliciter euenit. Primò, faciendo scilicet opus dubium an sit licitum vel illicitum. Et hoc modo exponere se periculo peccandi, est peccatum: & si agitur de licito aut illicito mortaliter est peccatum mortale. Et ratio est: quia voluntas ex hoc ipso exorbitat à recta ratione & diuino amore, quod mauult opus illud cū dubio incurrendi transgressionem diuini præcepti, quàm abstinere in opere illo cum certitudine non exrandi: ac per hoc voluntas magis amat opus illud quàm Deum in suo præcepto. Et sic verificatur sententia illa: Exponens se periculo peccati mortalis, peccat mortaliter. Secundò, eundo ad locum siue societatem vbi est periculū peccandi mortaliter, propter aspectum, persuasiones, commoditates, aut aliquid huiusmodi. Et hoc quidē si sine urgente necessitate fit, ad incautelam peccatum spectat. Non est autem ex suo genere peccatum

catum mortale: quia in suæ libertatis arbitrio restat peccare mortaliter etiam præsentibus talibus occasionibus peccandi. Ex conditione verò personæ fragilis, mensuræ se tenetur qui fragilitatis propriæ cōscius dubitat de casu. Et si experientia teste didicit se non subsistere in huiusmodi, sed statim aut quasi statim cadere. nulla necessitate vincatur vt illuc eat, aut ibi moretur. Scriptum est enim: Si pes tuus scandalizat te, abscinde eum, & projice abs te: Si verò constantem se putat futurum, & necessitas eundi vrget, peccatum non video. Non urgente autem necessitate, peccatum est incautelæ. (vt dictum est) maius vel minus iuxta conditiones singulares periculi vndique pensatas.

✠ Iuramentū falsum semper est peccatū mortale.

Periurium propriè (hoc est iuramentū falsum)

peccatum est mortale, quia Deo inuocato in testem iniuria fit. Contingit autem iucurrere periurium & in iuramento assertorio, & in iuramento promissorio, & in iuramento comminatorio. Ad quorum clariorem notitiam duas prænota distinctiones: alteram de formali vel materiali: alteram de perfecto vel imperfecto. Quæ distinctiones licet in omnibus huiusmodi moralibus habendæ sint ante oculos: in peccatis tamen linguæ (de quorum numero est periurium) sunt multum necessariæ. Discernendum est enim periurium si est ex intentione, quod vocatur formale: vt quū quis aduertit se falsum iurare, & vult falsum iurare. Et hoc semper est peccatum mortale. Aut si non intendit iurare falsum, & tamen iurat falsum: quod vocatur periurium materialiter. Et rursus si periurium ipsum exit ab homine vt actus perfectus (puta quia sciens & prudēs periurat) quia sine dubio
semper

Periurium.

semper est mortale peccatum. Aut vt actus imperfectus (puta ex lapsu lingue, aut aliâs inaduertenter seu ignoranter) nam periurium materialiter tantum, hoc est non ex animo iurandi falsum, non est peccatum mortale: quia non est periuriû: quoniam nullus actus bonus vel malus est talis sine sua forma. Memento tamen hîc & semper in similibus illius exceprionis: nisi actus redeat in naturam suæ formæ, quod in proposito contingeret: si quis non intenderet iurare falsum, & tamen non curaret adhibere curâ ne iuret falsum. Tunc enim talis iurans falsum, incurreret periurium mortale: quia propter talē negligentiam in tanta re, rediret actus in naturam suæ formæ: conuincitur enim ille quod maluit incurrere periurium, quàm discutere vt debuit an iuret falsum.

Inchoando igitur à periurio assertorio (hoc est iuramento mendaciter affirmante vel negante) scito omne

huiusmodi periurium esse mortale, in quacunq; materia fit, & quibuscunq; verbis dicatur, & quacunq; coactione, metu, ioco, leuitate, cōsuetudine, vtilitate, aut excusatione fiat: quia Deo fit magna irreuerentia inducendo ipsum in testē quasi mendacem. Nulla enim admittitur in hoc excusatio, nisi (vt dictum est) ex imperfectione actus: puta quia inaduertēter, vel vt primus motus: ex lapsu lingue, & si quid est aliud reddens actū imperfectum.

✠ Periurium promissoriū duobus potest committi temporibus.

Promissorium autē periurium duobus incurritur temporibus. Vel præsentit quando fit: vel futuro quando non adimpletur. Et in præsentit quidem (hoc est quando iuramentū promissoriū fit) incurritur dupliciter periurium. Primò, ex mendaci animo: vt quū sub iuramento promittitur aliquid

aliquid bonū vel malū sine animo seruādi, aut sine animo promittendi seu obligandi se, aut sine animo iurādi. Et hoc semper est mortale: quia deest veritas præsens. Idem est enim iudiciū de hoc periurio quantū ad præsentem veritatem, & de periurio assertorio.

Secundò, ex materia mala: vt quum quis verò animo sub iuramento promittit aliquod malum, puta interficere talem, vel adulterium perficere. &c. Et tunc si iuratur super patrandò peccato mortali, incurritur iurando periurium non solum quia firmatur voluntas ad peccatum mortale, sed etiam quia applicatur iuramentum ad materiam quam oportet omnino falsificare: quia est contra charitatem. Si verò est malum veniale, incurritur periuriū non simpliciter) quia non deficit veritas præsens iuramento: nec de necessitate salutis oportet deficere veritatem futuram, quia non est contra, sed præter charitatē)

sed secundum quid: quia firmatur voluntas ad malum, veniale tamen: & irreuerentia quædam fit iuramento, applicando illud ad materiam non obligabilē: apponitur enim per hoc impedimentum effectui iuramenti, qui est obligare ad faciendum. Vnde graue videtur & est hoc peccatum, non tamen mortale. Idem est quoque iudicium, si iuramentum promissoriū est de omittendo bonū supererogationis: vt quum quis iurat se non ingressurum religionem, non mutuaturum, non fideiussurum, & similia. Huiusmodi enim iuramenta veraci animo facta, peccata sunt quādo fiunt: quia irreuerentia fit iuramento, vtendo illo ad materiam non obligabilem ad verificandum: & propterea periuriū secundū quid incurritur, sicut de iuramento venialiū operū dictū est. Non tamen est periuriū absolutè: quia nec deest præsens veritas, nec oportet deficere veritatē futurā, quæ esset non cōtra charitatem.

Periurium.

ritatem. Et hæc intellige quâdo huiusmodi iuramenta fiunt cum animo non faciendi hæc cõmuniter: nam si intenderet quis non face re hæc etiam in casu quo de necessitate salutis accideret ipsum teneri ad illud, iam non iuraret omittere bonũ supererogationis, sed bonũ necessarium ad salutem, & peccaret mortaliter: vtpote iurans peccare mortaliter. Sunt autem communiter & non sic extensẽ ad casus de necessitate salutis interpretanda huiusmodi iuramenta: quia iurantes super sua libertate se fundant, dicentes: ego non teneor mutua re. fideiubere. &c. & ideo no lens incidere in foueam iuravi. Vnde manifestum iudicium est intentionis communis, & non ad casum de necessitate salutis, qui in huiusmodi quã rarissim^o videtur. In futuro verò tempore (hoc est si iuramentum promissorium non impletur) incurritur periurium semper quando iuramentũ obligatiũ est: quia deesset

veritas iuramento, ac per hoc peccaretur mortaliter. Ex quatuor autem capitibus contingit iuramentum promissorium non adimplere absq; peccato. Primo, ex parte materia. Secundo, ex parte euẽtus. Tertio, ex parte modi. Quarto, ex parte relaxationis. Primum caput ex parte materia, intellige quando materia non est capax vinculi obligatorij. Talis autem est triplex. Primò, omnis actus mortaliter malus, siue sit peccatum mortale, siue veniale, & ideo quicumq; iurauit occidere, aut dicere verbum ociosum, nõ obligatur ad exequendum iuramentũ, sed peccat exequendo. Secundo, omnis omisso boni supererogationis: nam licet non teneatur ad illud bonum, tenetur tamen non ponere obicem spiritui sancto. Et propterea qui iurauit nõ mutare, aut non fideiubere, aut aliquid huiusmodi, non obligatur ad implendum iuramentũ: sed liber remanet, & potest mutare & non mutare si-

cut

cut prius antequā iuraret. Tertiò, actio indifferens salua sua indifferentia, vt si quis absq; vlla ratione boni vtilis, honesti vel delectabilis iurauit transire extra muros ciuitatis, aut aliquid eiusmodi, non tenetur seruare, si nulla sit ratio sic transeundi: quia iuramentum nō est vinculū ad ociosum aliquid: constat autem quòd salua indifferentia actus, ociosum est exercere illum. Secus autē est si actus in seipso indifferens iuratus esset ad cautelam seu vtilitatem spiritalem vel temporale sui vel alterius: quia tunc tenetur implere iuramentum: vt si quis iurauit non intrare in talem domum, aut non transire per talem viam ad cauendum sibi à tentatione talis mulieris. &c. Caput verò secundum ex parte euentus, intellige primò si euentus sit malus: vt patet de iuramento Herodis quum iurasset dare puellæ saltanti quicquid petisset, tolerabile enim erat iuramentum sanè in intel-

lectum: sed malus fuit euentus, quando puella petijt caput Ioannis Baptistæ. Non enim astringebatur Herodes ex iure iurando facere tantū scelus: quia euentus malæ petitionis excludebat vim iuramenti. Et hinc qui iurauit reddere depositū ensē, non tenetur reddere furiosum. Et sic de similibus.

Intellige secundo, si euentus sit impeditiuus maioris boni: vt si quis iurauit contrahere matrimonium, & postea inspirante Deo vult in veritate cœlibē vitā ducere, nō tenetur adimplere iuramentū: quia in euentu isto iuramentū esset vinculū ad impediendum meliorem statū, scilicet cōtinentium, quē constat esse meliorem statu cōiugatorum. Et sic de similibus. Caput tertiū ex parte modi, intellige primò quantum ad consuetū modū subintelligendi, vt quū aliqui honorare se volentes, iurāt, nō præcedā per deū. &c. In his enim & similibus secundū communem & sanum sensum subintelligitur, quantum

Periurium.

est ex me: sicut in Petri Apostoli verbo quū dixit, Non lauabis mihi pedes in aternum. & propterea absq; peccato periurij faciunt statim oppositum, permittendo se vinci. Intellige secundo quantum ad modum iurandi violentum, in materia tamen matrimonij: quia sicut matrimonium coactum timore cadente in constantem. &c. non valet, ita iuramentum metu extortum de cōtrahendo, videtur relaxatum ipso iure. Tutius tamē est relaxationem à superiori habere, sicut in ceteris iuramentis vi vel metu extortis. Caput quartum ex parte relaxationis clarè patet: nam siue relaxatio fiat ab illo cui promissio facta est cum iuramento (qui potest liberè quod in sui fauorem factum est relaxare) siue fiat à superiore qui possit relaxare, cessat obligatio iuramenti promissorij.

✠ Iuramentum cōminatorium quando periurium inducere dicatur.

Cominatorium dicitur: quia in quoque iuramento inducit periurium in duobus quoque temporibus. Vel in presenti. Et hoc dupliciter. Primo, si fiat mendaci animo. Et tunc semper est periurium mortale: quia deficit iuramento præsens veritas, siue comminatio sit iusta, siue iniqua. In quacūq; namq; materia bona vel mala iuramentum cadit super mendacio, inexcusabile est à peccato mortali.

Secundo, si fiat veraci animo super materia mala: hoc est si quis non committitur facere opus aliquod quod est peccatum mortale vel veniale. Et idem est tunc iudicium de comminatorio quod de promissorio: ideo non replico. Vel in futuro: hoc est tempore exequutionis. Et si quidem cōminatio facta est de aliquo malo culpa siue mortali siue veniali, potest & debet iuramentum comminatorium non adimpleri: vt si quis committitur percussus aliquē, aut diripere bona eius, aut impedire

impedire eum ab aliquo assequendo. &c. tenetur non exequi: vt patet. Si verò cōminatio facta est de iusta inflicciónē aut procuratione mali pœnæ, siue quantū ad corpus, siue quantum ad bona temporalia, grano salis opus est: quoniam hinc est vinculum iuramenti ad opus iustum adimplendū, hinc verò est malum proximo infligendum, ad cuius cessationem misericordia inuitat. Triā igitur hīc considera. Primum, commune, quod sicut iuramentum non est vinculum iniquitatis, ita nec impedimenti melioris boni. Et hinc fit, vt quando melius est parcere aut abstinere à comminati mali iusti executione, non teneatur quis ad iuramenti executionem, exemplo Dauid, qui licet iurasset percutere Nabal cum domo eius, postea ad preces Abigail abstinent. Secundum appropriatum comminationi, q̄ comminatio intelligitur secundum presentem iusti-

tiam: testante hoc verbo domini apud Hierem. Repetē loquar aduersus regnum & gentem vt disperdam si pœnitentiam egerit gens illa, pœnitentiam agam & ego super verbo meo. Et hinc fit, vt qui iurauit iustam punitionem, postea petenti veniam parcat absque periurio: quia cessauit illa tunc præsens iustitia secundum quam iurauit, ex quasi cessatione demeriti: quia ad pœnitentiam cōuersus est qui peccauerat. Et hoc est etiam perspicere in dicto exemplo Dauid: qui non ad pœnitentiam Nabal, sed ad merita & preces Abigail innocentis peperit ipsi Nabal, tanquā cessauerit ratio presentis iustitię ex aliquorum innocentia & supplicatione humili praueniente. Tertium propriū materię cōminatę, scilicet quòd pœnæ in hac vita non sunt appetibiles nisi vt medicinæ, vel personæ puniendæ, vel boni cōmunis. Et propterea quādo cōminata pœna cessaret habere rationē vtriusq; medi-

Permissio.

cinæ, non teneretur quis ex vinculo iuramenti ad implendum iuratum cominationem. Quando autem hoc accidat, relinquitur iudicio prudentiæ, quæ est circa singularia occurrentia. Ex his autem habes, quare mater quæ iuravit verberare filiū, aut dominus qui iuravit verberare seruum, & postea parcat (vel ne turbet pacem domus: vel quia amplius non opus est medicina talis pœnæ, & breuiter quia iudicat melius esse vt parcat) nō tenetur ad implendam cominationem iuratum. Et sic de similibus.

De periurio autem largè sumpto (hoc est quum absq; necessitate iuratur super veritate) constat veniale tantū peccatum esse. Periculosum tamen peccatum est si sit frequens. scriptum est enim: Iurationi non assuecat os tuum: multi enim sunt casus in illa.

✠ Mali alicuius actum
permittere quando sit
peccatum.

Permissio ex suo genere peccatū nō est: vt patet ex hoc q; Deo cōuenit permittere mala culpæ, quæ sunt maxima mala. & propterea tunc tantū peccatū est, quando absq; rationabili causa fit. Est autem rationabilis causa permissionis, vel vitatio maioris mali (sicut meretricium permittitur, ne ciuitas adulterijs & incestibus repleatur) vel ductio maioris boni: sicut Petrus præsumptuosus permissus est labi in negationē Christi & periuriū, vt esset humilior. Vnde superior qui potest obuiare ne subditus peccet, & sine rationabili causa non obuiat, peccat. Et similiter qui potest punire, & sine rationabili causa permittit impunitos, peccat. Quando autem mortaliter vel venialiter oportet ex singularibus occurrentijs considerare & iudicare in eo qui vigilare studet super gregē suū. De illo autē cui cura non est an oues errent, non oportet sollicitum esse: quia iam iudicatus est.

✠ Actus

✠ Actus permutationis potest tribus cōcurrentibus esse vitiosus.

Permutatio illicita est tripliciter. Primò, ex cōmunibus, si iniusta est: puta quia non seruatur æqualitas rei ad rem: & similiter si cum fraude aut dolo fiat. Secundò, ex materia repugnante: vt si permutentur spiritalia, quasi æstimata precio aliquo.

Tertiò, ex materia prohibita, seu limitata ex iure humano. Et hæc ponitur triplex: scilicet mancipia Ecclesiæ, quæ permutari si debeant, oportet seruari quæ de illis iura disponunt. Serui fugitiui quandiu in fuga sunt, qui prohibentur permutari. Et tertiò beneficia Ecclesiastica: quæ nõ licet permutantur cōiter: si aut pacta firmantur sine auctoritate superioris, aut si fiat sine auctoritate superioris: aut si detur aliquid temporale pro spiritali, aut, oibus his seruatis, si permutando nulla cura est cui Christi

oues cōmittantur. Et hoc coram Deo est crimen maximū.

✠ Sententiæ vel opinionis proprię pertinaciter inherēs peccare potest.

Pertinacia (qua homo in propria perseuerat sententiã plus quàm oportet) peccatum est: vtpote à recta ratione dissonans. Oportet autem secūdam subiectam materiam iudicare an sit mortale vel veniale peccatum. Nam si pertinax quis est circa plantandam arborē, aut aliquid eiusmodi, hoc non perniciosum est, sed veniale. Si autem circa aliquid perniciosum (vt sunt ea quę sunt fidei, & quę nocēt homini) mortale est, propter iniuriam quæ fit Deo aut homini gratia materiæ. Et hoc intellige de sententiã consummata in opere voluntario interiore (puta credere) vel exteriorē, puta colere, emere. &c. secundum erroneam pertinaciam. Quod ideo dico: quia si in solo nudo puroq;

Pigritia.

intellectu quæcunq; pertinacia consistat, credat autē, speret, diligat, opereturq; secundum communem Ecclesiæ traditionem, nullum video peccatum mortale.

Pignus accipere, illicitū redditur tripliciter. Primo, si ad lucrum non computandum in sortem accipitur: quia hoc est contra naturalem iustitiam. Secundo, ex materia prohibita: vt si homo liber accipiat in pignus pro debito: aut si vasa sacra & huiusmodi Ecclesiastica contra iuris dispositionem impignorentur. Tertio, ex adiacentibus pactis prohibitis à iure: quæ tria ponuntur. Primum, si debitor obligat se dare pignus insolutum. Et ad hoc reducitur, si fiat pactum vt si die certo non soluerit, pignus transeat in feudū. Secundū, si debitor obligatur ad nō redimendum pignus absolutè, vel ante talē diē. Tertium, si creditor obligatur ad nō vendendū pignus post legitimam interpellationem debitoris.

Et hæc omnia pro quanto cum damno partis siue debitoris (vt duo prima, siue creditoris, vt tertium) tendunt, peccata sunt iniustitiæ: ac per hoc mortalia, vltra iuris positiui transgressionem, quæ ex concurrentibus conditionibus singularibus personarum, & cæteris pensatur.

✠ Homo piger & pusillanimis potest in delicta varia cadere.

Pigritia (qua homo tardus metu laboris, passionis, aut difficultatis apparentis redditur ad opportuna exequenda) peccatum est: quia rectæ discordat rationi. Iuxta materiam autem subiectam iudicandum est de mortali: si scilicet contra aliquid necessarium ad salutem trahit & ducit, iuxta regulas de negligentia.

✠ Prædo marinus grauissimo peccatorum vinculo tenetur.

Pirata

Pirata (hoc est prædo marinus) contra humani generis pacem manifestè agit: & est in statu dånato. Quomodo autem sint piratæ excommunicati, habes supra, excommunicatio.

❖ Hominibus placere studere an sit vitiosum.

Placere hominibus peccatum tunc solū est, quū propterea à recta ratione disceditur. Mortale autē est tunc tantū, quum propterea dilectionē Dei aut proximi postponimus. Quod tunc tantū incurrimus, quū propterea diuina aut humana præcepta transgredimur: vt quum ministri principis vt placeant illi nō curāt offendere proximos: vt placeant iūcto sanguine vel amicitia, negant iustitiam, aut opprimunt alios faciendo vel loquēdo, vel tacendo: & sic de alijs. Frequensq; hoc videtur vitii, paruipendentium illud Apostoli: Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem.

❖ Pollutio dupliciter cōsideratur: scilicet vt voluntaria, & est peccatū: & vt inuoluntaria, & non est peccatum.

Pollutio (qua semen humanum solitariē funditur) si non est voluntaria, siue in somno, siue in vigilia sit, peccatum non est. Si autem est voluntaria, peccatum mortale est, & est vnum de peccatis contra naturam, & vocatur mollicies. Est autem voluntaria non solū si sit procurata, sed etiam si ex se venienti consensus præbetur, & etiam si quum potest & debet persona prohibere, non prohibet. Primis enim duobus modis est voluntaria directè: tertio autem est voluntaria indirectè. Dixi autem si potest & debet; quia ad indirectè voluntariū culpabile, requiritur vtrunq; simul scilicet quod possit & debeat, Nam si nō potest prohibere, quia natura facit opus suū, cōstat nō teneri. & similiter si possit

Præcepti transgres.

impedire tollendo occasiões, & tamē nō tenetur illas tollere, non est in culpa. Et hinc doctores & cōfessores vacātes cogitationibus vel auditionibus operū turpiū intuitū pietatis, nō peccant subsequētib⁹ corporalib⁹ pollutionibus cōtra eorum voluntatem: quia licet possint, nō tamē debēt subtrahere se ab operibus sanctis, propter huiusmodi quæ sequūtur ex necessitate naturæ. Et de similibus idem est iudiciū. De hoc diffusē scripsi in quodlibeto primo.

Personæ verō quæ sine rationabili causa manent voluntariē in cogitationibus turpibus aut conuersationibus ingerentibus sibi huiusmodi commotiones, quia possunt & debent tollere tales occasiones incurunt voluntariam pollutionem, nisi inaduertentia excuset: quia volendo illas illicitas, periculosas & sibi notas causas pollutionis propriæ, cōuincuntur velle culpabiliter ipsam pollutionē, earum naturalem effectum.

✠ Transgressio cuiuslibet præcepti liciti & honesti peccatum est.

Præcepti transgressionē peccatum esse constat. Sed quia præcepti nomē vt distinguitur contra consilium, confusum inuenitur (dum quandoq; propriē secundum suam significationem sumitur, vt imponit necessitatem obediendi, ita qd peccatur si non impletur, iuxta illud. xiiij. q. j. Quod præcipitur, imperatur: & quod imperatur necesse est fieri. &c. Quandoq; autem antonomasticē, vt imponit necessitatem talem scilicet mortaliter peccandi si non pareatur: iuxta Clemē. exiui de paradiso. de verbo. significā. Et vtroq; modo in omni iure inuenitur) ideo obscura redditur discretio transgressionis præceptorū quando est mortalis, & quādo venialis.

Commune est autē vtriusq; generis præcepto, quod transgressio tam ex cōtempu q̄ ex per se impeditiōne
finis,

finis, est peccatum mortale. Et horum primum clarum est: quia contemptus, siue præcepti siue præcipientis iniuriam infert ex propria ratione. Secundum autem declaratur, ex eo quòd finis præceptorum communium est dispositio animi virtuosa necessaria ad salutem: ad hoc enim ordinantur præcepta naturalia, diuina, & Ecclesiastica: Iuxta illud Apostoli. j. ad Timo. j. Finis præcepti est charitas de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta. Et declaratur. Nam aut sunt de necessarijs ad salutem: qualia sunt quæ spectant ad peccata mortalia, aut de necessarijs ad mundiciam: qualia sunt quæ sunt peccatorum venialium quæ disponunt ad mortalia, & ad illa ordinantur vt imperfecta ad perfecta, ac per hoc præcepta contra venialia sanitatem animæ perturbantia, ad vitam animæ, quæ per mortalia tollitur, ordinantur: sicut sanitas corporalis ad vitam corporis.

Existente autem communium præceptorum fine necessario ad salutem, consequens est, vt si huiusmodi præcepta transgrediatur quis vt impediatur finem: vel (& in idem redit) propter aliquid cui annexa per se est impeditio finis, peccet mortaliter. Qui enim hoc modo præceptum transgreditur, proportionaliter se habet ad finem præcepti, sicut qui transgreditur ex contemptu, se habet ad præceptum seu præcipientem: nam iste respuit finem, sicut ille respuit præceptum. Verbi gratia: circa præceptum de audiendo Missam: non solum peccat mortaliter qui omittit audire Missam, quia non vult subijci præcepto, sed etiam si ideo omittit quia non vult mente vacare Deo.

Præter hos verò duos modos mortalis transgressionis præceptorum, sunt alij quatuor modi discernendi huiusmodi transgressionis seu præcepta: scilicet ex materia pœna, verbis, & intentione. Diuinorum enim & natura-

lium præceptorum antonomatice materia est necessaria ad vitam anime: vt sunt, non occides, non mœchaberis &c. & propterea eorum transgressio est mortalis. Præceptorum autem aliorum materia necessaria est ad sanitatem anime: vt sunt, non dices verbum ociosum, iurationi non assuescat os tuum &c. & propterea eorum transgressio non occidit, sed egrè reddit animam. In iure autem humano ex sola materia discernere præcepta impossibile videtur: quum inueniantur minima quædam præcepta sub mortali peccato: vt patet de concidentibus cadauera vt transferant ad alia loca: quod ex se nullum est peccatum &c. Pœna præceptorum antonomatice, est excommunicatio vel aliquid simile quod non stat cum vita anime: & propterea ubicumque apponitur excommunicatio, incurritur peccatum mortale transgrediendo. Pœna autem aliorum præceptorum est aliquid stans cum vita anime: vt suspensio, interdictum,

irregularitas, vel aliqua poena pecuniaria, & huiusmodi: & propterea non oportet in transgressione horum incurere peccatum mortale. Siste tamen hic pedem, & aduerte quod inter excommunicationem latę sententię & comminatum excommunicationis poenam, differentia est etiam quantum ad peccatum transgressions, in hoc quod transgressor præcepti cum lata excommunicationis sententia, peccat mortaliter: quia solū peccatum mortale dignum facit excommunicationem. Transgressor autem præcepti sub comminata poena, non peccat mortaliter quousque transgressio non peruenierit ad hoc quod ille dignus sit excommunicari. Quod ideo dico, quia si debet præcedere monitio antequam ille excommunicetur, non peccat mortaliter antequam monitorio resistat: quia non est adhuc dignus excommunicari. Verbi gratia: clericus si nutrierit comam, excommunicetur: si nutriens comam non debet excommunicari nisi si monitus generaliter vel specialiter

liter non peccat mortaliter quousq; monit^o perseveret, tunc em̄ vtpote excoicatio-
ne dignus peccat mortaliter Verba distinctiua præceptorum non sunt certa, quum ipsum præcepti nomē incertū sit, vtpote cōmune vtrisque præceptis. Et propterea de præceptis iuris cōmunis incerta est sentētia. In quali-
bet autē Ecclesia seu religio-
ne, illa tantū verba vim præcepti antonomatice obtinēt quæ consueverunt intelligi apud illos pro præcepto antonomatice: & quæ nō consueverunt sic intelligi, non habent vim huiusmodi præcepti: quia nominibus utimur iuxta vsum. Intētio demum potest referri vel ad hominem vel ad legem. Et intentio quidem hominis præcipientis si sciri potest, sufficit: quoniam ex intentione præcipientis pendet præcepti vis, intētio autem legis in communi certa est, quoniā est facere homines virtuosos. Et legis Ecclesiasticæ intentio est non iniicere laqueos animabus, sed ad

edificationē corporis Chai-
sti mystici promouere. Et hinc fit vt nō tam lata multitudo præceptorū obligantium ad mortale in iure interpretanda sit, ne laqueus multiplicatus cōtra animas censeatur.

Hinc etiam fit vniuersalis regula, quod in ijs quæ sunt positiui iuris, si absque contemptu ac refutatione finis ex ignorantia pura, aut ex apparente sibi excusatione transgressio fiat ab eo qui animam habet nullo pacto cōsentiendi contra præceptum obligans ad mortale, non incurritur mortale peccatum: quando non est intentio piæ ac iustę matris Ecclesiæ bonas huiusmodi animas illaqueare tā hostili vinculo. Et propterea talis apud Deum non incurreret excōmunicationem: absol-
uendum tamē ad cautelam crediderim ignorantem.

✠ Præceptum in suis actibus tam interioribus quā exterioribus periculo ruinae se exponit.

Præci-

Prædica. pecca.

Præcipitatio (qua homo ad similitudinem præcipitationis localis secundū actus interiores animi præceps ruit) peccatum est con filio contrarium. Maturitas enim consilij gradatim procedit ex memoria præteritorum, intelligentia præsentium, auscultatione aliorū, circumspectione obuiantiū, &c. præceps autem omiſſis huiusmodi statim cōcludit, deliberat, facit: & propterea peccat contra prudentiam. Quando autem mortaliter, & quando venialiter, ex materia discernitur. Si enim præcipitatio huiusmodi pernicioſa est, utpote cōtra præcepta, mortalis est: si autem præter, venialis est: ut in alijs peccatis prudentiæ oppositis contingit.

✠ Prædicatores in quibus communiter peccare dicantur.

Prædicatorum peccata peculiariter sunt sex. Primum est, sine autoritate prædicare. Oportet enim

vel ex pastoralis officio, vel superioris autoritate prædicare, iuxta Apostoli sententiam, & iura in cap. excōmunicamus. extrā de hære. Et quia hoc sub pœna excōmunicationis interdicitur, ad mortale peccatum spectat. Secundum est, indignè prædicare, hoc est in peccato mortali sibi noto incontrito: iuxta illud, Peccatori dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Et hoc mortale videtur: quia iniuria fit prædicationi à Christo institutæ, euacuans quātum in se est, autoritatē prædicatorum Christi: quasi verbo & non facto prædicatores fuerint instituti velut declamatores quidam. Vnde & in prædicto psalmo subditur. Existimasti iniquè quod ero tui similis: scilicet dicens bona, & non faciens bona. Et hoc intellige in eo qui sic indignè prædicat ut prædicatione tanquam declamatione abutatur (quoniam hinc directè iniuriatur officio prædi-

prædicationis Christi) & in contemnente. Qui autem prædicat indignus non ut prædicet indignus, sed vellet prædicare mundus, licet per accidens ex humana passione, incuria & huiusmodi indignus prædicet: quavis peccet (quia non se exhibet Dei talem ministrum qualis esse debet) mortale tamen peccatum non video: quia prædicare non est secundum se actus alicuius sacramenti. Et licet prædicans non furandus, prædicet contra seipsum si furto maculatus est, nouam tamen inde damnationem non incurrit: plusquam adulter iudex condemnans alterum adulterum, quem non dubito excusari a nouo peccato mortali. Tertium est, mendacia prædicare. Et hoc constat esse peccatum mortale grauissimum: quonia euacuat quantum in se est, vniuersam Ecclesie authoritatem ac Christi fidem per prædicationem propagatam, siue mendacium dicatur contra doctrinam fidei aut mortem; siue circa gesta sanctorum, aut

miracula, aut prophecias, siue quodcumque aliud quod ad docendum, instruendum, persuadendum, monendumque auditorem tanquam verbum Dei prædicatur: quia quicquid a prædicatore ut sic dicitur, oportet esse verum: & si est incertum, debet dici ut incertum: & sic non receditur a vero, dum ita dicitur ut scitur. Sed si dubium prædicatur ut certum, hoc est assertiuè, peccatum est mortale eadem ratione qua mendacium. Quod si is qui prædicat impertinentia inserat, non peccat mortaliter mentièdo, nisi forte ratione scandalii: sicut nec iudex de impertinentibus ad iudicium mentiens peccat mortaliter quauis sedes pro tribunali illa mendacia dicat. Quartum est, prædicare inutilia: ut speculatiuas quaestiones, & leges ciuiles, poetas vulgares vel Latinos, Philosophos, gesta Romanorum, & similia. Hoc enim est abuti prædicationis officio, dicente Christo. Prædicate euangelium. Sunt enim huiusmodi

Prædica. pecca.

modi prædicationes solo nomine. Et propterea si aduenter in his exceditur, grauissimum peccatum incurritur: imò tanquam falsarij sunt apud Deum, adulterantes prædicationis officium, annunciantes in persona Christi & Ecclesiæ quæ nec Christus nec Ecclesia sibi commisit prædicanda.

Quintum est, affectus mercenarius, siue pecuniæ, siue laudis humanæ, gloriæ &c. Et ad hoc si oculus dexter prædicatoris spectaret, peccatum esset manifestè: mortale quidem si finis vltimus in huiusmodi poneretur, aut si affectus pecuniæ in effectum procederet simoniæ vendendo prædicationem. Veniale autem si vanè propter gloriam aut spem quaestuariæ elemosynæ prædicaretur: receperunt enim mercedem suam.

Si autem oculo sinistro (hoc est non principaliter sed accessoriè) hæc expectentur, mensuret seipsum apud se prædicator quid plus sibi displicet, minui auditores,

aut animarum fructum: de quo est magis sollicitus si fructuosè an si gratiosè auditur. Et sic cognoscet quantam rectitudine vel peruersitate affectus tenetur, ac per hoc quantum peccat: quia quanto magis sinister oculus ipsum sollicitat quàm dexter, tanto magis sibi met homo mentitur tribuens sinistro oculo illud in quo dextri sollicitudo superatur.

Ad hoc autem caput spectant quæcunque gesticulationes, cantilenæ & huiusmodi quæ fiunt vt placeant hominibus.

Sextum est, immiscere prædicationi facetas fabellas delectandi gratia. Quod beatus Ambrosius reprehendit: quia non debet in tam graui actione de rebus tam arduis qualia sunt diuina verba, immisceri iocosa & ridicula. Communiter autem est hoc veniale: cauendum tamen ob reuerentiam diuini verbi.

Prælatorum peculiaria peccata, vide in verbo, Episcopus.

Præscri-

✠ Præscriptio quandoque licita, quandoque illicita est.

Præscriptio legitima, (hoc est cum bona fide possessio tanto tempore ut iura canonica approbant, & cætera) ius parit in foro conscientia: ita ut sine peccato postretimeatur, etiam si postea sciatur fuisse alienum: quia autoritate legum rationabiliū (utpote pro communi bono sancitarum) factus est dominus præscriptarum legitime rerum.

✠ Opus ultra suam facultatē aggrediens tanquam præsumptuosus maximum incurrit vitium.

Præsumptio (qua homo actu interiore vel exteriore aggreditur opus excedens suam facultatē, quasi non excedat sed sit sibi commensuratum) peccatum est utpote contra rectam rationē. Et quia facultas quandoque consistit in scientia (ut in

medicina, & in cura animarum, & vniuersaliter in artibus) præsumptio est ignorantem medicinā velle medicare corpora: & nescium sacrarum literarū velle medicare animas: sicut in cæteris artibus accidit ignorantibus similis præsumptio. Quandoque vero consistit in potestate ordinis vel iurisdictionis: & sic præsumptio est diaconem velle dicere Missam: aut non iudicē velle iudicare, aut laicū iudicem velle iudicare clericos. Quandoque autē consistit in habitibus virtutū, seu dispositionibus earundē. Et sic præsumptio est in peccato coicare, aut incipientem velle facere ea que sunt perfectiorū, ut quotidie celebrare, arguere alios, cōuersari securē cū mulierib⁹, velle vacare assidue cōtemplatiōi, non domitis adhuc passionibus, & similia. Est autē peccatum præsumptiōis quādoque veniale: quū scilicet nulli est pernicioſa seu iniuriōsa. Et quādoque mortale, quum scilicet iniuriōsa est alteri: qualis est præsumptio

Præsumptio.

ptio medici in damnum corporis: & similiter præsumptio confessoris ignorantis, & iudicis, & similia.

✠ Peccatum præsumptionis grauissimū est.

Præsumptio rursus qua homo sperat aliquid posse consequi à Deo quod impossibile est secundum diuinam legem ab illo consequi, peccatum est contrarium secundæ virtuti Theologicæ, quæ vocatur Spes: & contrarium desperationi: vt quum quis sperat consequi peccatorum veniam sine penitentia, aut æternam gloriam sine meritis. Et hoc est peccatum mortale: vtpote derogans diuinæ disputationi, qua decretum est non dari veniam perseuerantibus in peccato, nec gloriam sine merito. Et est vnum de peccatis in spiritum sanctum: vtpote contēnens spiritus sancti auxilium ad pœnitendū & merendum.

✠ Officium proprium corrumpens præuaricator est iustitiæ.

Præuaricatio (qua homo à debito officio seu certamine variat ad oppositum fouendum vt actor ad fouendum reum aut è contrario, & sic in similibus) peccatum est: quia contra rectam rationem. Et si in iudicio iusto hęc fiat, aut aliàs in præiudicium diuini vel communis boni aut cuiusq; proximi, peccatum est mortale: quia iniustitia ipsa peccatum est mortale ex suo genere. Seclusa autē omni iniuria, pensanda est ratio declinandi: & secundum illam iudicanda est præuaricatio an sit mortalis.

Procuratorum crimina, vide superius in verbo, aduocatus.

✠ Res proprias superfluè dissipās & prodigaliter cōsumens viam ambulat perditionis.

Prodiga-

Prodigalitas (qua homo supflue erogat res suas) peccatum est, utpote liberalitatis virtuti contraria. Non est autem mortale peccatū si pura est: quia minus peccatum est quam avaritia liberalitati contraria: quam, si pura est, constat non esse mortalem. Et vtriusq; ratio est: quia neutra agit contra charitatē Dei aut proximi, sed præter illam.

Si verò mixta est iniuriæ diuinorum præceptorum, & breuiter cuiusq; alteri vitio (puta impietati filiorum aut filiarum: aut intemperantiæ, vt filius prodigus dissipauit substantiā suam cum meretricibus) iudicanda est iuxta qualitatem vitij cui admiscetur: ita quòd si prodigus agitur ab appetitu mortali, prodigalitas ipsa mortalis est: vt patet de filio prodigo & de parente ob prodigalitem impio versus filios effundendo bona debita filijs. Si verò agitur ab appetitu veniali (vt quum superflue dat ob vanam gloriam) liberalis est.

Promissionis violatio, vide supra in verbo, perfidia.

✠ Mediator inter negotiatores potest iniquitatem multipliciter committere.

Proxenetæ (id est mediator inter negotiatores) hoc habet familiare peccatū vt fallat vtrunq; inter quos mediat, neutri dicendo integram veritatē, & vtriq; sæpe mentiendo. Et quia damnificare est ex suo genere mortale: ideo proxenetæ nō contentus sua mercede, fallens vtrunq; aut alterum, & peccat mortaliter, & tenetur restituere si quid sibi appropriauit ex huiusmodi fraude: vt si dixit vni puta venditori q̄ nō inuenit preciū nisi centū, & sic accipit licentiam vendendi pro centum: & dicit emptori q̄ non potest minus solui q̄ centū & viginti, & sic appropriat sibi illos viginti, tenetur restituere illos viginti venditori. Tenetur enim ex offi-

cio mediatoris fideliter agere vtriusq; negotium.

✚ Animi mollities vitiosa est, & pusillanimitati attribuitur.

Pusillanimitas (qua homo ex paruitate animi retrahit se à magnis operibus & honoribus suam facultatem non excedentibus, tanquam si excederēt) peccatum est: vtpote contraria virtuti magnanimitatis. Et est maius peccatum presumptione: vtpote magis contraria virtuti: quia dissimilior est magnanimitati, vt patet. Est autem peccatum mortale, quando retrahit à magnis quæ sunt de necessitate salutis, vel simpliciter: vt si quis ex timore peccandi post baptismū nollet baptizari aut communicare: vel in casu: vt si quis ex timore deficiendi nollet præceptum sibi officium pastorale acceptare. Nec excusatur, sed accusatur ex huiusmodi timore & ignorantia propriæ virtutis, quam non

discutit: quoniã ex his causatur pusillanimitas. Vnde dominus in euangelio seruū pusillanimum qui talentum non exposuerat lucro, damnauit. Quando vero retrahit ab alijs vtilibus proximo & præcipuè salutì animarum, licet veniale sit, graue tamen est: & tanto periculosius, quãto sub humilitatis specie detinens animum imbibitur & radicatur perseverans.

✚ Rei alienæ iniusta detentio, rapina est, & peccatum iniustitiæ.

RAPINA (QVA homo violentia iniusta accipit alienas res) peccatum est mortale: quia iniuriam infert proximo, & quantum ad res & quãtum ad modum. Dicitur autem iniusta: quia si violentia iuste infertur, non est rapina: vt quum in bello iusto præda tollitur: & similiter quum auctoritate publica, iustitia exigente puniuntur in rebus ciues. Sed si iustitia desit,

fit, rapina committitur tam in bello quam in ciuitate res ciuium auferendo, publica autoritate abutendo ad rapiendum.

✠ Rapina differt a raptu in eo quod raptus respicit personam, rapina vero rem.

Raptus quo personae rapiuntur iniuste, maius crimen est quam rapina, quam personam maior est rebus exterioribus. Et specialiter appropriatur ad raptum puellarum: quaecunque tamen persona rapiatur, habet in se crimen raptus, & admixtam iniquitatem pro qua rapitur: quae iuxta genus suum iudicanda est.

✠ Religiosi communiter solent in tribus offendere & peccare.

Religiosorum peccata specialia sunt in triplici differetia. Nam quaedam sunt communia eis & clericis: quae vide in verbo, clericus.

Quaedam sunt communia omnibus religiosis, vel ex tribus votis communibus omni religioso (vt sunt vota castitatis, paupertatis, & obedientiae) vel ex sacris canonibus concernentibus specialiter religiosos: vt quae sunt in cle. religiosi. de priuile. videlicet. Quibus etiam (scilicet religiosis) in virtute sanctae obedientiae & sub interminatione maledictionis aeternae districtius inhihemus, ne in sermonibus suis ecclesiarum prelati detrahant, aut etiam retrahant laicos ab Ecclesiarum suarum frequentia vel accessu, seu indulgentias pronuncient indiscretas: neque quum confessionibus testamentorum intererunt, a restitutionibus debitis aut legatis matricibus Ecclesijs faciendis retrahant testatores: nec legata vel debita aut male ablata incerta, sibi aut alijs singularibus sui ordinis fratribus vel conuentibus in aliorum prauiudicium fieri seu erogari procurent. Nec etiam in casibus sedi Apostolice aut

Restitutio.

locorum ordinarijs referuat-
tis quęquam absoluere, aut
personas Ecclesiasticas præ-
sertim coram iudicibus de-
legatis à nobis suam contra
eos iustitiam prosequentes
vexare indebitè, aut ad loca
plura & præsertim multum
remota conuenire præsu-
mant. Multa quoque recita-
ta sunt superius in tractatu
de excommunicatione, quę
sunt sub excommunicatio-
nis latę sententię pœna re-
ligiosis specialiter inhibita.
Quędam verò sunt propria
istis religiosis ex propria si-
bi regula aut constitutioni-
bus. Et hæc quilibet de se-
ipso sciat.

✠ Repræsalia species est
belli particularis: & in
ea potest frequēter ini-
quitas committi.

Represaliarū iniquitas
frequens fortè est, vel
quia iniuste decernuntur: vt-
pote nō propter constitutā
culpā præsentium negligē-
tium facere iustitiā. Nam si
non cōstet illos, puta Floren-

tinios, culpabiles esse negli-
gendo facere iustitiā Popu-
lo Ro. creditori Florentię,
iniquę essent repræsalię à
Romanis contra Florentinos:
sicut esset iniustum bellum
contra Florentinos sine cul-
pā cōmunitatis propter cul-
pam alicuius particularis ci-
uis. Repræsalia enim est spe-
cies belli particularis. Con-
tingit quoq; iniquitatem in
exequutione interuenire,
vel in quantitate plus exi-
gendo: vel in qualitate cleri-
corū res accipiendo: clerici
enim intelliguntur exempti
à repræsalijs: vel in substan-
tia: vt si facerent repræsalias
non solum res sed personas
accipiēdo: quia in persona,
nec pater portat iniquitatē
filijs, nec filius patris.

✠ Capita octo sunt in
materia restitutionis
consideranda.

Restitutio cōfessoribus
sepe occurrit discuten-
da, & necessaria est (quia nō
remitterit peccatū nisi resti-
tuatur ablatū) nec facilè po-
test

est quilibet discernere casus eius multos, & ex multis capitibus cōtingentes: ideo diffusiore opus est doctrina. Sunt igitur octo capita in restitutione consideranda: scilicet quis, quid, quātum, cui, vbi, quando, quomodo, & quo ordine.

✠ Restitutiōis faciendæ duplex est ratio.

C Aput primū est quis tenet ad restitutionē. Et quantū ad hoc notandæ sunt duæ radices restitutionis omnis: scilicet acceptio, & res: ita q̄ omnis restitutio aut est debita ratione acceptio- nis præcedentis, aut ratione rei acceptæ. Et extenditur hîc acceptio- nis & accepti nomē ad omnē actionē qua alienū accipitur, siue verè accipiēdo, siue dānificando: ita q̄ accipere dicit non solū qui mutuò accipit, aut emit, aut furatur, aut rapit, sed qui cōburit, qui detrahit, qui cōiuriatur: & sic de alijs. Et quoniā acceptio duplex est (scilicet vel iusta:

vt per mutuū, aut emptio- nem, aut depositum, condu- ctionem &c. vel iniusta: vt rapina, vsura, detractio &c.) omiſsa prima, vtpote clara confessoribus, de secūda habendum est pro regula gene- rali restitutionū quòd qui- cunq; est causa iniustæ acce- ptionis, tenetur ad restitu- tionem: ita q̄ ex prima radi- ce oritur hæc regula. Ad cog- noscendū quis tenetur res- tituere, respōde & dic, qui- cunq; fuit causa iniustæ ac- ceptionis: ita quòd si vna acceptio iniusta eodem vel diuerso modo à multis cau- sata est, quilibet illorum te- netur restituere.

Et ne vageris quærendo quot modis causare quis po- test iniustam acceptionem vt teneatur ad restitutionē, suscipe laborem patrum no- strorum in his versibus po- situm: Iusio, consilium, con- sensus, palpo, recursus: Par- ticipans, mutus, non obstās, non manifestans. In his eū nouem modi ponūtur qui- bus aliquis cooperatur in- iustæ acceptioni quam alius

Restitutio.

exequitur: ita quod compu-
tato exequutore qui ipsam
actionem iniuste exercet, in-
ueniuntur decem genera perso-
narum quae tenentur ad resti-
tutionem ratione iniuste ac-
ceptionis: quarum septem
directe, tria vero vltima in-
directe ad causandam iniu-
stam acceptionem concurrunt.
Inchoando igitur ab exequu-
tore (qui non computatur
in dictis versibus, sed praesup-
ponitur: quia de cooperato-
ribus tantum loquuntur ver-
sus) scito quod exequutor
iniustae actionis, hoc est ille
qui exercet per se ipsum il-
lam (vt est ille qui furatur,
qui occidit, qui dat ad vsu-
ram, qui detrahit &c.) siue
hoc faciat motu proprio, siue
ex praeepto domini, siue
pro proprio, siue pro alieno
lucro, tenetur ad restitutio-
nem: quia est vere causa
proxima efficiens iniustam
actionem: vt clare patet.
Et hinc patet, quod sicut vul-
nerator aut occisor proximi
ad domini sui mandatum & vtilitatem tantum-
modo, tenetur satisfacere

vulnerato vel occisi haere-
dibus: ita minister vsura-
rij qui ad mandatum & vti-
litatem domini sui tantum
exercet vsurariam prauita-
tem, tenetur ad restitutio-
nem. Et sic de alijs. Nec ob-
stat quod si ille minister non
faceret, quod per alium om-
nino fieret: sicut non ob-
stat vulneranti quod si ipse
non vulneraret, quod om-
nino per alium vulneraretur.
Scriptum est enim.
Necesse est vt veniant scan-
dala, veruntamen ve homi-
ni illi, per quem scandalum
venit. Et hoc intellige se-
cundum veritatem iustitiae
propter rationem dictam.
Nam secundum quandam
humanam aequitatem ministri
vsurarum ad aliorum tantum vti-
litatem excusari videtur a de-
bito restitutionis: veritas ta-
men iustitiae praefenda est
huic humanitati: magis ta-
men tenetur ad restitutionem
dominus quam minister.

Ingrediendo autem expo-
sitionem versusum ordine quo
numerantur, occurrit primo
iussio, hoc est praecipies

fieri

fieri actionem iniustam. Iubens enim habet rationem principalis causæ mouentis suo imperio ad patrandam actionem iniustam, & ideo tenetur ad restitutionem. Consiliū: hoc est dans consilium efficax ad perpetrandam actionē iniustam, causa est directè mouens suo consilio ad illam: & ideo tenetur ad restitutionem. Notanter autem dixi efficax: quia si cōsiliū nō peruenit ad hoc q̄ sit causa rapinæ, non tenetur qui dedit consilium iniquitatis, ad restitutionem: quanuis peccauerit mortaliter. Consensus: hoc est ille qui suo consensu causat aut concausat actionem iniustam.

Vbi nota q̄ de consensu oportet distinguere inter consensum qui est causa, & inter cōsensum qui solūmodo est cōsensus, & nō causa: verbi gratia: tractant aliqui de bello iniusto: requirūtur ij ad quos spectat: cōsentiūt. Horū consensus nō solū est cōsensus, sed causa belli iniusti, quia ex horū consensu

pendebat negotium. Audiunt pleriq; alij huiusmodi negotium, placet eis, consentiunt, dicūt fiat. Horum consensus est solūmodo consensus, & non causa belli iniusti: quum ex ipsis volūtas volētium bellum iniustum facere, non pendeat, nō mutetur, &c.

Attende ergo si consensus fuit causa seu concausa actionis iniustæ. Et si fuerit causa seu concausa, scito ex tali cōsensu teneri ad restitutionē ex hoc ipso q̄ fuit verè causa iniustæ acceptio nis. Et hinc habere potes, q̄ si in communitate aliqua plura vota vincunt, & dum dantur vota aperta, aliquis ex vltimis videns vnita vota præcedētium iam vicisse, & videns quòd suum votum in contrarium nihil prodesset, consentit ob aliquem humanum respectum iniusto facinori, peccat quidem mortaliter (quia cōsentiit iniquitati) non tenetur tamen ad restitutionē: quia cōsensus eius nec est causa nec concausa. Secus autē est

Restitutio.

de præcedentibus: quia licet præuideant subsequentes consensum daturus, non propterea consensus eorum à causarum numero excluditur: tum quia consensus omnes antecedentes sunt, & tendunt verè ad integrandam causam: tum quia in instanti homo mutatur, & propterea possent subsequentes dissentire: quorum nullum locum habet in primo casu. Et hinc fit vt si indigno secundum Deum canonicè tamen electo alij consentiant, peccent quidem mortaliter, non tamen tenentur in conscientia de dānis spiritalibus & temporalibus subsequentibus: quia consensus eorum non est causa quòd eligatur, sed consensus concurrens vt consensus tantum: nisi consensus eorū esset concausa vt confirmaretur: quòd tunc non habet locum quando scitur q̄ electio oīno erat cōfirmanda. Et sic de similibus. Palpo: hoc est laudator: criminis sub specie boni: puta q̄a sic oportet domare stultos &c. Sed

hic etiā opus est discretione an adulatio sit causa acceptionis iniustæ an nō, si enim pura est adulatio, non tenetur ad restitutionem, quanuis peccet mortaliter. Si verò est non solū adulatio iustificatiua, sed causatiua iniustæ actionis, tenetur ad restitutionem adulator. Recursus: hoc est receptor refugiūq; iniuste agentis. Est enim huiusmodi cōplexus causa iniustæ actionis: & anteq̄ fiat, tanq̄ præbens seu adiuuans securitatē iniuste agendi, ac tanq̄ conseruans hoīem in perseverando ad iniustas actiones: & postq̄ facta est, tanquā saluans illā quasi proprius socius eius, & breuiter sicut patronus iniquitatis patrociniū illi præstans. Et propterea ad restitutionem tenetur. Participans: hoc est q̄ particeps est criminis, siue vt socius, siue vt mediator, siue vt explorator, & vniuersaliter quomodolibet particeps est criminis illius iniustæ actionis. Particeps enim quicumq; si sic est particeps criminis vt sit etiam causa seu

fa seu cōcausa iniuste actionis, tenetur ad restitutionē ratione ipsius actionis. De particeps autem rei acceptę dicetur infra in secunda radice restitutionum : nunc enim de debito restituendi ratione actionis tractatur. Mutus: hoc est qui & potest & tenetur loqui consulendo, reprehendendo, præcipiendo. &c. & tamen tacet. Talis enim quia est causa, non directè seu positivè, sed indirectè & priuatiuè iniuste acceptionis (sicut incuria seu somnus naucleri est causa submersionis nauis) ideo tenetur ad restitutionem. Notanter autem dixi, qui potest & tenetur : quia licet aliquis possit, si tamen non tenetur, computatur extra causas actionis sequentis. ad priuatiuam enim causam iniuste actionis exigitur quòd debeat seu teneatur impedire : alioquin nō ei imputatur : vt patet ex hoc quòd Deus potest quidem obuiare cui libet peccato hominis: quia tamen nō tenetur, non ei imputatur

peccatum aliquod nostrū. Qui ergo potest & debet præcipere aut consulere, & tacet, quia non impedit iniquam actionem quam tenetur & potest impedire, causa est illius, ac per hoc tenetur ad rationem. Et ne vageris quærendo quis est qui tenetur, scito illos solos esse quibus ex officio incumbit præcipere, consulere. &c. & idem intellige in duobus sequentibus.

Non obstars: hoc est nō præbens auxilium impeditiuum actionis iniuste, si tamen potest & tenetur: quia sic esset indirectè priuatiua causa iniquæ actionis. Et propterea domini temporales qui non obstant atrocissimi crebrescentibus in terris suis, tenentur ad restitutionem damnū passis: quia possunt & tenentur ad hoc ex officio: quia sunt custodes iusti.

Non manifestans: hoc est non manifestans inuasorē vel tunc vel post factum, ita quòd non manifestatio sit causa vel iniuste actionis

Restitutio.

vel iniustæ detentionis. Et hoc tunc tantum est quando aliquis potest & debet manifestare: alioquin non esset causa iniustæ actionis vel detentionis. Et propterea testis nõ manifestans quod potest quia ex officio ei incumbit, tenetur ad restitutionem eius damni quod patitur alter ex ipsius non manifestatione. Et sic de similibus. Aduerte quod in his tribus immediatè præcedentibus capitibus (scilicet mutus, non obstans, non manifestans) quauis verum sit regulariter q̄ soli illi quibus ex officio incumbit loqui, obstare aut manifestare, cõprehendantur, veruntamè quoq; est comprehendendi illos qui ex occurrenti articulo necessitatis vrgentis, manifestè tenentur & possunt absq; suo damno & periculo: vt si quis sciat inuasurum aliquem domum alterius, & rapturum seu furturum: & nisi ipse præsignificet, sequetur furtum, & potest absque periculo & damno prouidere, reus est fur-

ti: sicut reus esset homicidij, si eodem modo sciret homicidium futurum, & posset prouidere & non curaret. Et quia est causa iniustæ actionis quauis indirectæ, ad restitutionem tenetur. Hæc ergo decem personarum genera teneri ad restitutionem intellige cum duplici adiectione. Prima est, si effectus est subsequutus: hoc est iniusta actio inferens damnum proximo. Nam si actio iniusta non est subsequuta, aut si esset subsequuta, non tamen damnificasset proximum, nullus tenetur ad restitutionem: quia restitutio non est necessaria nisi vt alterius damnum recompensetur: ac per hoc vbi nullum fuit damnum, nulla est opus restitutione. Secunda est, quod quilibet supradictorum tenetur ad restitutionem insolidum, hoc est ad restituendum totum damnum quod caussauit seu concaussauit: quia fuit causa actionis quæ intulit totum illud damnum:

quan-

quanuis enim non fuerit solus in causando, fuit tamen cōcausa totius actionis quę damnum illud intulit. Et hæc quo ad primam restitutionum radicem (scilicet actionē iniustam) pro nunc sufficiant ad discernendum ex hac radice quis teneatur ad restituendum. Secunda verò radix restitutionū est res accepta . & iuxta hanc ponitur generalis regula , quòd quilibet habens rem alienam tenetur eam restituere. Et in promptu causa est : quia res illa non est ipsius, sed alterius: ac per hoc nō detinenda sed danda illi cuius est. Si enim non redderetur illi , minus haberet de suo , & damnum pateretur : quod constat esse iniquum. Aduerte circa hanc regulam , quòd res aliena dupliciter haberi potest, scilicet vel bona vel mala fide : & rursus vel in seipsa, vel in aliqua re seu effectu loco illius rei: puta quia habetur illius precium, vel habetur res propria conseruata quę consumpta fuisset

nisi affuisset vsus rei alienę. Et siquidem mala fide res aliena habeatur: quomodo libet habeatur, tenetur restituere. Si autem bona fide habeatur in seipsa tenetur eam restituere : quia aliena est. Et hinc fit, vt qui bona fide emit rem alienā quam putabat esse vendentis, teneatur restituere eam domino rei absq; precio aliquo: quia restitutio illa oritur ex re aliena, & nō ex culpa acceptionis. Si autem bona fide habetur non in seipsa, sed in suo vel precio vel effectu, vel quocunq; alio simili aut quasi simili modo, tenetur restituere id in quo factus est ex re illa locupletior, & non plus : & si in nullo factus est locupletior, ad nullam tenetur restitutionem. Et hinc primò fit, vt si quis bona fide rem alienam sibi dono datam vendidit, teneatur restituere domino rei precium : quia factus est ex re aliena locupletior in illo precio. Fit secundò vt si ipse emisset, & vendidisset absq; lucro eandem

dem

Restitutio.

dem rem, ad nullam restitutionem ipse teneretur, sed solus ille apud quē res est: quia aliena est, & alter non est ex ea factus locupletior. Tertiò, vt si quis bona fide inuitatus ad cœnam de alicno vitulo comedit, si omnino cōsuetos sumptus in domo sua cœnæ propriæ currit, non tenetur ad restitutionem: quia non est factus ex vsu rei alienæ locupletior. Si verò propter conuiuium pepercit sumptui quē fecisset pro cœna propria, tenetur ad restituendū non quantum valent comesta in conuiuium, sed quantum factus est ex rei alienæ vsu locupletior. Et hæc ideo sint specialiter dicta: vt ex his similia scias dijudicare de vsu alienæ vestis, aut cuiuscunque alterius rei alienæ quando bona fide actū est: aduertendo quòd nulla est quo ad restitutionem differentia inter rem alienam, & fructus rei alienæ: quia fructus ipse est res aliena, si fructus est rei alienæ: secus autem si esset fructus indu-

striæ ex re aliena. Ex his regulis & exēplis reliqua omnia iudicari posse puto de restitutione ex parte rei cōsurgente: sicut ex antedictis potest iudicari de restitutione ex parte actionis iniustæ cōsurgente, & scire quis tenetur ad restituendū. Quando verò aliquis tenetur ad restituendum ex parte vtriusq; scilicet actionis iniustæ & rei acceptæ (vt quum is qui iniustè accepit, habet rem apud se vel preciū eius) nō oportet occupare librū: quia ex simplicibus cōsurgunt composita: & applicando dicta de vtraq; restitutionis radice, & regulas earum, facillimum est nosse hoc cōpositum: scilicet obligatum ad restituendum ex vtraque vel altera radice.

✠ Restitutionis effectus est circa quidditatem considerandus.

C Apud secundum, quid restituendum est. Vbi distingue de rebus vel damnis restituendis, & scito q̄ si res

res aliena extat, illa restituenda regulariter est. si verò non extat, aut ex aliquo singulari casu occurrente non potest reddi, restituendum est æquiuales. Damna verò vitæ, membrorum, fanitatis, libertatis, honoris, famæ, iurium, fructuum, seminum, damni emergentis, vel lucri cessantis, & similibus, restituenda sunt vt possibile est in bonis aliquibus loco damnorum, ita vt boni viri arbitrio satisfactum reputetur quantum ad quid pro quo. de quãtitate enim nunc dicitur.

✚ Quantitas est in materia restitutionis consideranda.

C Aput ergo tertiũ, quãtũ est restituendũ: constat oportere restitui æquale. Vt autem discernatur & perueniatur ad restituendũ æquale, oportet distinguere de certa vel incerta quantitate rei seu damni. Si namq; quantitas rei seu damni est certa, opus est vt tantundẽ

restituatur quantum ablatum, seu in quanto damnificatus quis est. Si verò incerta est quantitas (vt contingit in damnis iniuriarũ, percussionum, iurium pendentium, seminũ, lucri cessantis, & similibus) restituendum est tantum quantum vir bonus arbitrabitur consideratis singularibus negotijs, temporis, loci, personarum. &c. Debet autem vir bonus arbitrari tantũ quantum ad æquiualens exigitur si fieri potest: quod si fieri nequit, conetur appropinquare ad æquale quantum fieri potest.

✚ Restitutio cui fit facienda.

C Aput quartum, cui restituendũ est. Distingue de causã restitutionis, an sit acceptio iniusta, an solum res accepta. Nam si ex sola re aliena consurgit restitutio, reddenda est regulariter domino rei: & appellatione domini intellige illum cui debetur: siue persecutuerit

Restitutio.

uerauerit dominium apud eum, siue translatum sit, siue sit verus dominus, siue dispensator, vt Prælati Ecclesiasticus. Dixi autem regulariter; quia in aliquo casu (puta si Prælati est dilapidator rerum Ecclesiæ, & experientia teste dilapidabit etiam hæc) non ei sed illi Ecclesiæ quæ est vera domina, restitutio in foro conscientie fieri potest & debet, conuertendo restitucudas res in vtilitate illius Ecclesiæ, habito (si fieri vt comodè potest) vt seruetur etiam omnis iustitie modus, cõsensu superioris. Simile autem est iudicium in casibus in quibus domino rei fieri restitutio nõ potest propter aliquod aliud accidens: puta quia est omnino ignotus. debet enim restitui tunc Christo, qui est hæres vniuersorũ. Si autem restitutio cõsurgit ex acceptione iniusta, discernendũ est an acceptio illa iniusta fuerit ex datione prohibita ita quod non solum obligatus ad restituendum accepit iniuste, sed etiam ille

qui donauit, donatione iniusta dedit) ita quod ipsa datio fuerit mala: vt quum datur pecunia pro corrumpendo iudice, vel ingressu monasterij, vel quocunque spiritali, & breuiter quando ipsum dare est prohibitum: quia in huiusmodi casibus restitutio facienda est, sed non illi qui male dedit, sed Ecclesiæ in cuius iniuriam datum est: & eadem ratione homini in cuius iniuriam corruptus est iudex: aut Christo hæredi vniuersorum. Si vero sola interuenit acceptio iniusta, restitui debet dānificato ex illa acceptione iniusta, Ita quod duæ cõditiones oportet q̄ simul cõcurrant. Prima, quod ille damnus habeat: alioquin nulla esset restituendi eidẽ ratio. Secunda, quod damnus passus fuerit ex illa acceptione iniusta: alioquin etiam si damnus haberet, sed non illatum ex illa iniusta acceptione, non esset illi ab hoc restitutio facienda: vt patet quum quis furatus esset à mercatore aliquod

pignus

no
y.

pignus. tunc enim licet dānum sit duorum, scilicet domini pignoris, & mercatoris qui tenebat pignus: fur tamen tenetur restituere nō domino, sed mercatori: quia actio furti mercatorē damnificauit, qui tenetur domino de pignore reddendo. Ita quod in huiusmodi restitutione persona cui debet restitui, non ex domino rei, sed ex damnificatione sibi illata discernitur & definitur. Et ratio est, quia ipsius interest saltem custodire seu reddere rem illam dño si non est sua. Et hoc in tantum iura exigunt, vt etiā prædo in possessione tuendus sit: quia præda etsi non est prædonis simpliciter, est tamen ipsius ad custodiendum vt reddatur domino: tenetur enim ipse reddere. Veruntamen quando sine scandalo potest publicè vel secretè res reddi domino sine alterius iniuria, damno vel periculo reali, hoc est quo ad rem: potest in foro conscientie restitui domino, tanquā exequēdo ius

naturale dormiēte iure scripto: vt si restituenda sit ablata res aliena deposita apud suspectum depositariū, aut ablata à fure aut latrone, aut vsurario qui nō creditur vnquā restitutori, potest restitui vero domino, cum illo salis grano quod prouideatur ne iterato cōtingat fieri restitutionem si quandoq; venerint illi occupatores ad pœnitentiam.

Quacūq; autem ex causa contingat restituere alicui mortuo, ignoto vel absenti, seruandum hoc est qd mortuo succedit hæres: ignoto verò post exactam diligentiam ad cognoscendū succedit Christus: de quo scriptum est quod hæres est vniuersorum. Absenti autē si fideliter & facilè mitti potest, mitti debet, vel saltem significari vt disponat de tali re sibi debita in tali loco, nisi fortè res tam praua sit, & absentia tam à remotis, vt arbitrio boni viri censeatur ratum habendum à domino si sciret, quod detur Christo pro salute domini.

Verūm

Restitutio.

no
j.

Verum quando res mittenda esset non sine sumptibus, debet mitti sumptibus eius qui iniuste accepit: quonia ipse semper fuit in mora & in causa iniqua quod dominus rei non potuit uti re sua antequam perueniretur ad hunc articulum necessitatis ut oporteat illi mitti.

✚ Restitutio ubi fieri debeat.

CApit quintum, ubi restitutio est facienda. Discerne, si restitutio consurgit ex sola re aliena, restitutio est exercenda ubi res illa aliena habetur: ut possessor bonae fidei ex restitutionis opere iusto non reportet damnum, quum non fuerit in culpa. Si vero restitutio consurgit ex actione iniusta, restituendum est ubi acceptio iniusta patrata est, si locus congruit restitutioni: ut sic restituatur in pristinum statum in quo inuenta est tam res accepta quam possessio domini. Si vero locus ille restitutioni non congruit,

restituendum est ubi est dominus, seu illic quo tunc dominus translaturus rem suam erat: & breuiter debet dominus seruari indemnis, & grauari occupator qui semper fuit in mora.

✚ Restitutio non debet differri, sed citius quo fieri possit incipienda.

CApit sextum, quando restitutio fieri debet. Certum est oportere fieri statim: quia restituere licet pertineat ad preceptum affirmatiuum obligans pro loco & tempore, habet tamen annexum preceptum negatiuum, scilicet non detinebis alienum inuito domino. negatiuum autem preceptum obligat semper & ad semper: & propterea statim oportet restituere. Quod intellige cum grano salis: hoc est quod quantum ad preparationem animi statim habendus est animus non detinendi alienum inuito domino, sed paratus restituere cuique quod suum est: quantum

tum verò ad exequutionē restitutionis tempore congruo reddere: nō enim oportet surgere media nocte ad restituendum, sed cum prudentia actū restituendi exercere, seruando cōgruas circumstātiās loci, tēporis. &c.

Auerte hoc in loco, vt quum de restitutione iudicas, habeas semper præ oculis præceptum negatiuum, scilicet non detinebis alienum inuito domino: quoniam hinc videbis quòd sola aut voluntas domini, aut ignorantia, aut impotentia excusat à statim restituendo. Voluntas quidem domini sicut excusaret totaliter à restitutione si donaret debitori liberè: ita excusat à nunc restituendo si consentit dilationi. tunc enim constat alienum detineri non inuito sed consentiente domino ad tantum tempus. Ignorantia quoq; siue facti siue iuris (quæ tamen rationabiliter excusat talem hominem) quandiu manet sicut excusat à restituendo, ita excusat à tempore resti-

tuendi. Impotentia autē si verè est impotētia nunc restituendi, excusat à statim restituendo: quia reddit detentionē alieni inuito dño, inuoluntariam. tunc enim voluntas restituendi parata sufficit coram Deo, & sufficere debet hominibus vellent nolint. Est autem verè impotens ad restituendum statim, nō solūm cōstitutus in extrema necessitate, sed etiam cōstitutus in necessitatis articulo tali q̄ magnū damnum bonorū propriorum incurreret ex presenti restitutione alienorū, quod magnū damnū vitaretur ex dilatione non damnoſa illi cui restituendum est. nam impotens nō solūm dicitur qui non potest omnino, sed qui vix potest. In huiusmodi autē humanis vix posse, est cum magno suo damno posse. Et hoc quando restituere quis tenetur ex sola aliena re, & nō ex iniusta acceptione ppria. impiū quippe videtur, vt is qui sine culpa est dānicetur in suis ex restitutione alieni. Quando

Restitutio.

verò aliquis ex propria iniquitate tenetur ad restituendum, quia seipsum posuit in tali casu sibi damnofo, sibi imputet. multū tamen æquitati inniti videtur dilatio restitutionis etiam in hoc ad tantum damnum euitandum. Notanter verò dixi damnum magnum propriorum: quia si damnum magnum esset non in proprijs, sed quia magna sunt quæ restituenda sunt, non excusaretur ad statim: quia damnum hoc nō est in proprijs, sed in carere alienis. Et similiter si damnum magnum est lucri cessantis: puta quia si restituit, non potest amplius lucrari. hoc enim non est damnum in proprijs, sed in non posse uti alieno. Notanter quoq; dixi ex dilatione non damnosa illi cui restituendum est: quia si dilatio esset damnosa illi cui debet fieri restitutio, oporteret aut statim restituere, aut illum seruare indemnem. Est rursus verè, impotens pro tunc, qui non potest tunc sine famæ suæ detrimento

tunc restituere: quia non vult occultum peccatum detegere, sed expectat personam idoneam, qua mediante secreta fiat restitutio: quoniam non tenetur incurrere damnum in rebus superioris ordinis (qualis est fama) ob vinculum ad statim restituendum. Et ne præceptum hoc de statim restituendo, confitentes & confessores reos simul inuoluat, non sunt absoluedi pœnitentes antequam cū effectu restituant, si in alia cōfessione absoluti neglexerunt restituere. dicentibus enim, hac vice pater restitutam verè. &c. responderi debet, credo tibi: & p̄pterea modo in illa bona dispositione vade ad restituendū, & postea absolueris. Debet enim confessor credere pœnitenti pro se, & contra se: sed tamen cum hoc debet etiam cauere ne mora pariat delictum, sicut aliàs perit.

✠ Modus est in restitutionibus obseruandus.

Caput

CApit septimum, quomodo est restituendū. Modus restituendi habet difficultatem vnam vniuersalem, multas autem in quibusdam particularibus: scilicet incertis, occultis, privilegiatis, fama & bonis animæ. Communis enim quaestio est an sufficiat restituere rogando sibi remitti à creditore, subsequente remissione. Dubitant enim de hoc quidam pro eo quod non videtur omnino libera remissio illius qui si rem haberet non donaret. Oportet autem in casibus istis non respicere ad praesumptiones, sed ad veritatem animi illius qui remittit. Si enim in veritate & ex corde intendit remittere (quod si ipse affirmat, credendū est; quum solus ipse possit esse certus testis sui cordis) proculdubio tutus est in foro conscientiae ille cui remissio facta est: siue interuenierit ipsius rei oblatio, siue solum verbalis oblatio (hoc est paratus sum reddere) siue sola preces, hoc est, ro-

go vt remittas: siue interueniant intercessores: & breuiter quomodocunq; ad liberam ex corde remissionem veniatur: quia independet totum negocium. Et hoc intellige si ille potest ad libitum donare: vt pote verus dominus debiti sibi restituendi.

Et scito q̄ quādo pauper obligatur ad restituendum diuiti, expedit nō offerre diuiti rem restituendam, sed rogare & interponere intercessores ad remittendum, ne affectus ex praesentia rei durior sit ad remittendum, facilius enim remittimus nō habita quā possessa. Sed hoc non obstat libertati remissionis, sed prodest ad tollendā tentationem inhumanitatis. Ad particularia verò descendēdo, de restitutione incertorū difficultas mouetur an per se vel aliū. &c. Veritas tamen est q̄ tutius homo per seipsum restituit Christo. Potest tamē per fide dignam personam restituere confitendo q̄ melius dabit indigentibus. &c.

Restitutio.

Occulta quoq; occultando personæ crimen, per se vel alium fide dignum reddenda sunt. Priuilegiata autem, hoc est ea de quibus lex statuit, quomodo restituenda sunt (vt quum publici vsurarij restitutio agenda est) iuxta cap. quanquã. de vsu. in sexto seruãda est lex. Famam falsò ablatam tenetur restituere dicendo se falsum dixisse. Si autem nõ falsò ablata est, debet restitui dicendo se iniustè infamasse. Esto tamen hic prudens: quia si corã populo aut vulgaribus restitutio hæc secunda facienda est, debet sic fieri. Sed si coram sapientibus tantum: ista restitutio esset confirmatio infamiæ: quia intelligentes penetrant q̄ licet malè & iniustè, veruntamen dixit detrahendo. De bonis autem animæ, si pertinent ad partem intellectiuam: vt si quis damnificauit aliquem docendo falsa, tenetur restituere docèdo vera, vel saltem significando illi quod falsa sunt quæ docuit. Si autem pertinent ad par-

tem affectiuam (vt sunt illa quæ ad mores spectant, quæ non possunt ab inuito tolli, nec ab altero possunt restitui) tenetur dare operam ad reducendum eundem ab bonos mores si potest, vel saltem orationibus, ieiunijs, eleemosynis iuuare illum vt resipiscat. Et hæc propriæ habent locum quando damnificatio in huiusmodi bonis animæ fuit per se: quoniam si fuit per accidens (puta quia doctor putauit se vera dicere: & lasciuus socium prouocauit ad similes libidines, non vt illi noceret, sed delectationis, libidinis, & huiusmodi causa) satisfaciendum est magis Deo quàm hominibus: vt experientia testatur pœnitentium. Satisfacere enim intelligitur vtriq; ex hoc q̄ verè pœnitens est: & plus ædificat pœnitentiã q̄ læserat petulantia. vt in Maria Magdalena & alijs similibus videmus.

✠ Ordo debet in restitutionibus obseruari.

Caput

CApit octauum, quo ordine restituendum est. Nullus est ordo in restitutione necessarius, si potest omnibus restitui. Sed ubi facultates ad restituendum non suppetunt vt omnibus satisfiat, seruandus est ordo iste vt certa prius restituantur quàm incerta: quia illa possunt absq; humano damno omitti, certa autem non. Constat enim omnia restituenda, ad humana damna restauranda ordinari. Et hinc habere potes quàm grauis sit eorum error, qui quum omnia restituere nequeant, componere quærent pro incertis cum Prælati Ecclesiæ, quasi propriū decætero possessuri quantum æquiualeat incertis restituendis, & sic certos creditores eludere. His quippe dicendum est, Nolite errare, Deus non irridetur. Nisi incerta extarent in sua adhuc specie: puta quia inuentus aut furto sublatus calix adhuc extat, & non potest inueniri dominus. Nam in tali casu, reddendo prius

Christo rem Ecclesiæ seu pauperum, nulli fit iniuria creditori certo: quia debitor non tenetur creditoribus satisfacere de re aliena. Constat autem rem illam in tali casu nunquam fuisse suam, sed adhuc perseuerare alienam. & propterea idē est de illius restitutione iudicium: vt nunc de similibus certis subiungetur. Inter certa igitur prius restituenda sunt quæ adhuc in sua specie extant & aliena sunt: qualia sunt depositæ res, & similiter res furto aut rapina occupatæ: quia res huiusmodi non computantur inter bona restituentis: utpote quarum dominium nunquam fuit in eum trāslatum: & ideo res ipsæ ante omnia restituendæ sunt dominis. Similiter etiam si res emptæ & possessæ sed non solutæ adhuc in sua specie extant, reddendæ sunt illi à quo emptæ sunt: quoniam licet trāslatum fuerit dominium in eum qui emit, subiecta tamē obligationi ipsamet res manet quousque

Restitutio.

soluta est: & propterea tanquam non fuerit inter bona restituentis cōputanda est.

Postquā autem res extantes alienę simpliciter vel propter pendentem solutionem ipsarum restitute sunt, seruanda videntur statuta municipalia si extāt & iniqua nō sunt, circa restituendi ordinē in huiusmodi: vt in multis locis dicūtur esse circa nummularios qui decoxerunt. Si verō nullū extat statutū, ius ciuile seruandum videtur. & vbi diuersitas opinionū occurrit, tutior pars eligatur si vera nescitur. Esto ergo cautus in huius iudicio, interrogādo si ibi extant statuta aliqua de hoc: & si nescis, consule peritos an iustificata sint. Si namq; cōtra supradicta pugnet, tuta nō viderentur: nisi fortē circa vltimū dictorum aliter disponderēt: quia pro cōmuni bono creditorum certorū quos oportet aliquid perdere de suo tolerabile videtur vt res emptę ac possessę extantes licet nō solutę inter bona debitoris

computarentur sicut alia: quia hoc etiam pro cōmuni bono ciuitatis videtur, & nō contra ius naturale, sed ciuile. Sed quōd res extantes alienę in veritate & indubię, cōputarentur promiscuē, sicut alia debitoris bona, contra naturale ius est, quo aliena bona tuenda nō occupanda, non minuenda sunt vt alteri bene fiat. Circa quæstionem verō illam, an quum bona vsurarij nō sufficiunt ad satisfaciendū debitis licitē cōtractis (puta emptionis, conductionis, mutui honesti, & similibus) & vsuris, prius satisfaciendū sit debitis licitē cōtractis, & de residuo vsuris quantum potest, an è contrario. Naturalis ratio dicit quōd restituenda sunt integrę debita licitē contracta, si duę adsint conditiones. Prima est, quōd res vsurarię non extent in propria specie, vt si extent pignora per vsuram acquisita. Nam quia huiusmodi res sunt alienę (hoc est dñi pignoris) debēt hac prius restitui dominis reddē.

reddentibus quod mutuo acceperant super illis pignoribus, & postea restitui debita licitorum contractuum: hoc enim patet sic oportere fieri ex superius habita regula, quod res extantes alienae debent ante omnia restitui dominijs earum. Secunda conditio est, si ex huiusmodi contractibus licitis, non est factus pauperior ad reddenda priora usurarum debita: ut cōtingeret in dote promissa, & in conductio nibus infructuosis, & similibus: quia huiusmodi contractus superuenientes usurarijs debitis nō debent tollere aut impedire ius illorum quibus debent usurae restitui, constat autē quod ius illorū tolleretur ex huiusmodi superuenientibus contractibus, eo ipso quod ex illis contrahens redditur impotens aut magis impotens ad restituendum usurae: quia in restituendo haec id quod debebatur pro usuris, oporteret dari pro istis contractibus. Non sic autem est in contractibus mu-

tui, emptionis, & huiusmodi: ex quibus nihil fit quominus usurae possint restitui ut prius, nam ex mutuo accreuit in bonis tantum quantum accepit mutuo: & si emit, res empta accreuit: & sic restituendo mutuum, & soluendo rem emptam, non fit pauperior ad restituendum. Ratio autem quare regulariter prius restituenda sunt debita ex licitis contractibus quam usurae, est quia non sunt accipienda aliena inuito domino ut restituantur alijs male accepta aliena, si autem debita ex licitis contractibus non redderentur, eo ipso quod inciperent detineri inuito domino: acciperentur aliena inuito domino, quae usque in illam horam accepta & possessa erant volente & expectante domino.

Et si instetur quod si ista ratio efficax est, cōcladeret etiam quod quando esset factus ad restituendum pauperior ex licito contractu, adhuc prius restituenda sunt debita ex licito contractu

Restitutio.

quàm vsuræ: quia tunc si debita ex licito contractu non redduntur, incipit detineri alienum inuito domino. Soluitur hæc instantia, intelligendo quòd in tali casu quo ex contractu debiti liciti factus est ad restituendū priores vsuras pauperior, non incipit detineri alienum inuito domino: sed incipit detrahi ex debito talis contractus tantū quantum damnificauit talis contractus præexistentia debita ex reddendis vsuris.

Non enim diximus quòd prius restitui debent omnes vsuræ quæ aliquid debitum ex tali contractu licito: sed quòd debitum ex contractu licito superueniente debito vsurarum, pro quanto fecit pauperiorem ad restituendum vsuras, pro tanto non debet proponi debito vsurarum: pro quanto autem non damnificauit, debet proponi debito vsurarum: alioquin acciperetur alienum inuito domino, eo ipso quod inciperet detineri inuito domino.

Restitutionis casus quasi infiniti sunt.

Quia verò restitutionis casus infiniti sunt: & innumeræ accidunt questiones, an oporteat restituere, an non, reducendum ad mentem duxi, vt cōfessor qui iudicare debet, habeat ante oculos mentis, duas restitutionis radices, ex quibus consurgit omnis necessitas restitutionis, vt ad illas semper examinet an sit restituendum. Sunt duæ hæ radices, acceptio & res, Omnis namque restitutio consurgit aut ex acceptione (puta quia accipit mutuo deposito, conducto, pignore, furto, rapina, fraude, combustionione, excidio, & similibus) aut ex re: puta quia res aliena est apud eum in seipsa, vel in suo effectu: fructu, seu æquiualente, Aut ex vtraque: scilicet acceptione, & re simul: vt quia accipit & habet rem alienam. Et scito quòd seclusis licitis contractibus, acceptio obligas ad restitutionem

2
m
..

tionem est duplex. Quædã iniusta proprie (hoc est secundum propriam rationẽ iniustitiæ (quia scilicet dãnificans proximum: vt acceptio furtiua, raptiua, vsuraria, fraudulenta, violẽta tã absolutẽ quã mixtum inuoluntarium inducens (vt meretricum blandæ valde extorsiones supra debitam mercedem, & cupida attractio quasi compellens ad ludendum: est siquidem omnis similis actio ex suo genere damnificatiua proximi, causans inuoluntariam dationem rei suæ: quia non minus necessitatur ex huiusmodi humanus animus ad dandũ sua, quã ad subeundas vsuras: passiones enim nostræ ab extrinseco suafore illatæ quasi vim faciunt) detractiua, contumeliosa, vexatiua iurium, rerũ, proximorum &c. & similes quę proximum lædunt. Quædã verò est iniusta, hoc est mala: quia acceptio ipsa prohibita est: vt acceptio simoniaca, vel ad faciendam iniustitiam vel iniustitiam: vt si

iudex vendat sententiam, aut testis veritatem. Vide ergo quando occurrit casus aliquis, si aliqua restitutionis radix inuenitur, an non. Verbi gratia: si quæritur an meretrix seu adultera teneatur restituere, cõsiderabis quòd licet personis istis causa accipiendi (scilicet cõcubitus malus) cadat sub prohibitione, & sit peccatum, ipsa tamen acceptio non est peccatum: non enim peccat meretrix accipiendo mercedẽ, ac propterea nõ tenetur ad restituendum ratione acceptiois: nec ratioẽ rei, quia volutariẽ ei data est: si fraudulenter accepisset, teneretur ratione acceptiois. Similiter videre potes in lucratis ex ludo: nam dato quod ludere sit peccatum, accipere tamen quod ex ludo euenit absq; fraude, non est peccatum: nisi hoc alicubi esset prohibitum, & esset in obseruantia: quia tunc acceptio ipsa esset peccatum.

Perspice quoq; exempla de actionibus iniustis. Si quæritur an impediens pro-

Restitutio.

ximum à consequutione alii cuius boni, teneatur restituere, vide si impediuit ius illius, aut gratuitum beneficium. Nam si impediuit ius proximi, tenetur restituere: quia actio impeditiua terminatur ad iniustū: & propterea tenetur restituere ad æqualitatem iusti reducendo. Et hinc confurgit, quòd impediens clericum dignū à consequendo ecclesiasticum beneficium, tenetur ad restituendum: quia impediuit iustum distributum, quo illi digno erat debitum & cætera.

m
Si verò impediuit gratuitum beneficium (puta donationē, legatum, testamentum, procurando quòd donator reuocet legatum, testamentum, aut donandi voluntatem) non tenetur restituere, quanuis mortaliter peccauerit si ex odio fecit: quia actio impeditiua non terminatur ad iniustū: quia nullum ius adhuc habebat proximus, voluntate existente ambulatoria. Et vt sis capax rationis, considera quod si

testator ipse ex odio reuocet testamentum, quanuis peccet mortaliter, nullius tamen ius violat, ad nullam restitutionē tenetur. Si igitur ipse testator ex odio reuocans non tenetur restituere, quia nullius ius tollit, multo minus inducens testatorem ex odio tenetur restituere: quū sit causa remotior. Radix ergo non restituendi est, quia actio non terminatur ad iniustum. Ex istis ergo regulis prudens confessor consideret & iudicet, vt non oporteat scribendo singulos casus, implere libros.

¶ Casus sunt speciales multi à cōfessoribus in materia restitutionis nō negligendi.

Quanuis autem non sint omnes scribendi casus sigillatim, quidam tamen qui quasi dubij videntur, tacendi non sunt.

Primus est, circa restitutionem famæ indirectè læsæ. Verbi gratia: Petrus accusatur vel denūciatur de furto à

to à Ioanne, & licet verè Petrus fecerit furtum illud, ne gat tamen affirmando in iudicio se non fecisse furtum illud: ac per hoc indirectè Petrus facit Ioannem mendacem mendacio pernicioso, vt patet. Dubitatur an Petrus teneatur ad restitutionem famæ Ioannis.

Si respondendo distinguitur de obligatione accusati Petri, vel est obligatus secundum iuris ordinem fati veritatem, vel non: & rursus vel Ioanes potest probare vel non: & dicatur q̄ in casu quo non potest Ioannes probare, aut in quo Petrus non tenetur confiteri, sibi ipsi imputet Ioannes sua infamiam: quia non debuit temerè accusare. Si sic, inq̄, dicatur, aduerte q̄ erratur: tum quia non licet maleficium maleficio cõpensaret tum quia non agitur nunc de culpa, sed de fama. Vnde supposito q̄ Ioannes temerè de vero tamè crimine accusasset, si propterea à Petro accusato fuisset percussus, constat q̄ deberet ei à Petro sa-

tisferi de iniuria & damno: & si pro quia sic est, consequens est q̄ si est ab eodem percussus in fama, debet ei restitui fama: quanto damnum famæ maius est damnum rerum. Vnde non est attendendum in huiusmodi restitutione si Ioanes potest probare vel non: aut si Petrus tenetur confiteri vel non: quoniã hæc oia per accidens concurrunt ad percussione Ioannis in sua fama.

Dicendum est autè ad casum, quòd quia non directè Petrus accusatus tollit famam (quia non animo detrahendi Ioanni Petrus negat, sed accusandi sui gratia) ideo secundum regulas detractio nis materialiter tantum respondendum est, q̄ si ex huiusmodi negatione subsequuta est læsio famæ ipsius Ioannis (puta quia inde reputatur mendax perniciosè) tenet Petrus restituere illi famam. Si verò ex hoc Ioanes nõ minus bonus habetur: sed credit q̄ ille omni quo potest modo se excusat siue verè, siue falsò, nõ tenet ad restitutionem: qa

non

Restitutio.

non est illi ablata fama, neque secundum rem, neque secundum affectum: quia ut dictum est, non animo detrahendi negavit. Secundus casus est circa restitutionem etiam famæ: an falso confitens se homicidium aut aliud crimen patrasset, ob dolorem seu timorem tormentorum, teneatur ad restitutionem suæ famæ. Si dicitur quod si potius vult mori in illa sua infamia quam experiri iterum tormenta, quæ oporteret experiri iterum si postquam ratificavit, retractaret restituendo sibi famam, non tenetur ad restitutionem famæ. **A**dverte quod erratur: quoniam detinere alienam famam non restituendo illam, multo grauius est quam detinere æs alienum: non minus autem tenetur homo ad restituendum sibi ipsi Iesu Christi membro famam quam alteri. Est igitur in peccato detentionis famæ quandiu illam non restituit. Vnde sicut tormenta non excusant à negatione veritatis necessaria ad salutem, ita nec ab

huiusmodi omissione restitutionis famæ membri Christi: quum sit necessarium ad salutem non detinere famam non minus suam quam proximi à se læsam. Quia igitur iste infamando seipsum ob tormenta, peccauit mortaliter, ut patet (quoniam commisit deliberatè actum ex suo genere peccati mortalis detractionem scilicet falsam) consequens est ut detinendo quoque famam, quam detrahendo abstulit, peccet mortaliter: ac per hoc sicut tormentorum metus aut dolor non excusauit detractionem, ita nec excuset detentionem famæ. Tenetur igitur restituere sibi Christi membro famam. **T**ertius casus est de restitutione rerum: an vxor, filia, serua hominis nihil aliud habentis quam bona aliena seu ad restitutionem obligata, peccet vitium sumendo, & teneatur restituere? Ad hoc dicitur immiscendo ea quæ sunt per accidens: quod & personæ istæ consumentes hæc bona, inducunt personas vtiliter

no
hic ruypi
tur doctor
asote de ju
si et iure
l. 4. q. 2
nr. 3.

liter gerentes negotium creditorū (puta quia dant operam vt maritus, pater, dominus, &c. restituat) vel si tantum operarum suarum impendunt ad bonificandum bona illa, & huiusmodi, aut si sunt in extrema necessitate, in qua sunt omnia communia: non tenentur restituere. Manendo autem in casu seclusis his accidentibus, dicendum est quod non est dubium personas istas, quæ aliena consumunt in suo victu, teneri ad restitutionem: quia alienas res consumunt.

Sed an peccent sic vtendo quasi coactè (quia oportet vxorem, filias, & huiusmodi personas sub aliena potestate constitutas vestiri quæ in mensa sunt, vestiri vestes quas maritus, pater &c. dat) non facilè patet. Crediderim ego has & similes personas posse absq; peccato vti rebus huiusmodi alienis, nõ tanq; inuito dño, sed sub rationabili rati habitationis spe q; ego innocēs vestiar, induar, restitutus de

meo si habeo: aut si habuero tantundem: ita tamen quod si non habeo in presenti vn de restituere possim, solis necessarijs cum timore domini vtar: quia rationabile est vt quisq; velit alteri quod sibi vellet fieri: constat autè quod quilibet innocēs sub patria potestate, vellet sibi hoc concedi: igitur rationale est quod quisq; hoc velit alteri in tali articulo constituto. Quum primùm autem persona sui iuris est, tenetur potius mendicare q; de alieno viuere. Si autem habeo in presenti vnde & possum & volo restituere æquiualens, possum etiam non subditus vti re aliena absque mea culpa accepta: quia hoc non est vti re aliena inuito domino, sed hoc est emere rem alienam ad vtilitatem potius domini, qui ex hoc pro quanto ego vtar nihil perdet. Verū oportet in huiusmodi casib; providere vt non eueniat alicui scandalum ex hac mea libertate & voluntate bona latente. Quartus casus est de re-

de restitutione rerum ex fitione: an fingens se bonum aut pauperē, aut oraturum, teneatur restituere eleemosynaliter sibi collata. Et breuiter distinguendum occurrit si fictio talis concurrit per se (hoc est ex intētionē) ita quod propterea ille fingat vt habeat eleemosynam; aut si concurrit per accidēs, hoc est si non propter habendam eleemosynā fictio ista fit, sed propter alium finem. Nam si primo modo concurrit fictio, consequens est vt lucrum hoc fraudulentū fit: & iste simulator reus sit fraudulentę actionis acquisitiuę: & propterea tenetur ad restitutionem, sicut quilibet alius ex fraude & dolo acquirens. Non est tamen restituendū illi qui eleemosynaliter dedit, sed Christi pauperibus seu operibus talibus qualibus ille qui dedit, putauit se dare: quia ex quo dator eleemosynę principaliter dedit Christi bonis seruis seu pauperibus seu pro Missis & orationibus expositis, iam ius quæsi-

tum aut quasi quæsitum est Christo, qui mercedem reddidit (iuxta illud: Qui dederit calicem aquę frigidę alicui in nomine discipuli, nō perdet mercedem suam) iam non est suum quod dedit Christo in nomine discipuli, siue ille sit verē discipulus, siue non.

Si verō fingit quis se bonum aut sanctum non ratione lucri, non tenetur restituere sed satisfacere deuotioni eleemosynam dantis: quia licet dans decipiatur in opinione bonitatis ab isto hypocrita, non tamen decipitur ab eodem quantū ad actionem dandi eleemosynā, sed ad hanc ex propria deuotione ducitur.

Contētio contra proximum qua quis nequiter proximum inuadit, peccatū est mortale.

Rixa (hoc est contentio ad facta perueniēs ex inordinato animo: vt quū propria authoritate vnus alterum inuadit) peccatū est mortale

mortale ex proprio genere: quia nociua est proximo. Et si ex vtraq; parte rixa se tenet (hoc est q; mutuò contra se pugnant irati) vtrinq; est peccatum mortale. Si autem altera pars soli defensionì operam dat, non est ex parte eius rixa.

Aduerte tamen si seruata est moderatio inculpatæ tutelæ & quantum ad factum & quantum ad animum deliberatum. Passiones nanq; nisi ad deliberatum cõsensum vindictæ inducant, veniales sunt: & similiter modicus excessus moderatæ tutelæ venialis est.

✠ Sacrilgij crimen tripliciter consideratur.

SACRILEGIVM
Peccatum est mortale ex suo genere: quia violatio nem, hoc est irreuerentiam, seu iniuriã rei sacræ ponit. Est autem triplex sacrilgij species. Vna, qua fit iniuria personæ sacræ vt sic: vt si clericus percutiatur, aut à

seculari iudice puniatur: si contra votũ personale (puta castitatis vel abstinetiæ) peccetur. Et sic de similibus. Alia, qua fit iniuria loco sacro: vt si de loco sacro extrahatur ibi saluatus, aut inde furto vel rapina res accipiat, aut sanguine vel semine humano voluntario locus sacer violetur. Tertia species est qua fit iniuria rebus sacris seu dicatis Deo: ita quòd non solum iniuria quæ fit sacramentis & vasis sacris & reliquijs sanctorum ac imaginibus eorum, sed etiam quæ fit rebus Ecclesiæ mobilibus vel immobilibus, quia Deo dicatæ sunt, dum ad vsum ministrorum Dei mancipatæ sunt, sacrilgium committitur. Et si vis cognoscere quando propriè committitur sacrilgium in omnibus eius speciebus, considera ad quid persona, locus, vel res sanctificata est: & vide si contra illud ad quod sanctificata dicitur, actum est. Verbi gratia: ager Ecclesiæ est sanctificatus quo ad hoc quòd est
exem

Satisfactio.

exemptus à secularibus oneribus & iurisdictionibus.

Committitur ergo sacrilegium si grauetur seculari auctoritate &c. non autem si quis ibi fornicetur: quia non est ab hoc exemptus per hoc quod est Ecclesiæ: & similiter sacrilegium est si quis in loco sacro fornicetur, non autem si quis ibi detrahat: quia loci sanctitas est ad exemptionem ab effusione seminis humani, non autem à detractioe. Similiter sacrilegium est si sacerdos fornicetur, quia sanctificatus est ad castitatem: non autem si blasphemet, quia non est ad eius oppositum directè sanctificatus. Et sic de similibus. Ex his namq; habes vnde potes discernere quæ sint sacrilegia ab his quæ non sunt sacrilegia, etiam si sint peiora sacrilegio.

✠ Ars vel officium sagittarij an & quando sit illicita.

Sagittarij ars seu officiū, quanuis secundū se non

minus liceat quàm aliorum armorum vsus, quia tamen ab Ecclesia prohibetur contra Christianos (vt patet in cap. artem extra de sagitta.) sub pœna excommunicatio nis, inter prohibita computatur. Sed quia glossatur inhibitiō hæc, & restringitur ad bellum iniustum contra Christianos, promiscuè pro nihilo haberi videtur canō iste, dum quilibet bellum suum vt iustum habet.

✠ Satisfactio vt pars pœnitentiæ diuersimodè consideranda.

Satisfactio sacramentalis (quæ scilicet est tertia pars sacramenti pœnitentiæ quum distinguitur in tres partes, scilicet cōtritionem, confessionem, & satisfactionem) quæ vulgariter vocatur pœnitentiā iniuncta à confessore, consideranda est primò à confessore si imponenda est, & quæ, quanta, qualis, & quando. Regulariter siquidem in omni confessione sacramentali imponenda

nenda est satisfactio aliqua, vt sacramentum pœnitentiæ omnes materiales suas partes habeat. Dico autem regulariter: quoniam in tribus casibus omitti potest. Primus est, si constaret pœnitentem satisfecisse integrè: nam tunc nulla satisfactio iniungenda: quia facer dos debet Dei iudiciũ imitari, vtpote Christi minister: ac per hoc pœnitentem, coram Deo non amplius obligatum ad satisfaciendũ pro cõfessis peccatis, debet non ligare ad satisfaciendũ pro peccatis illis. Secundus est, quando impotentia pœnitētis excusat: vtpote quia in extremis constitutus tantam non potest satisfactio- nem exoluere. Potest enim tunc absolui, & satisfactio indicari tali infirmo, & diuino relinqui iudicio, adiuuanda tamen suffragijs Ecclesiæ: vt habentur. xxvj. q. vij. ab infirmis. Tertius est, indispositio pœnitentis, quia nullam vult pœnitentiam hîc peragere, sed offert se in purgatorio subiturum.

Talis enim videtur absolue- dus & relinquendus purgato- rio ad satisfaciendũ, si casus fit possibilis: quia saltem se- mel signare se signo crucis, nullus refutaret. Quid autẽ imponendũ sit, constat: scilicet vel ieiunium vel oratio vel eleemosyna, extenso ieiunij noie ad oēs corporales exercitationes propter Deũ &c. Quanta autem & qualis debet esse, considerandũ est vt sit commensurata tribus: scilicet peccatori, peccato, & fini, hoc est sanitati ani- mæ: sicut medicina debet esse proportionata primò infirmo: secũdò, infirmitati: & tertio sanitati. Oportet enim videre fortẽ vel debilẽ infirmum secũdum animã, & qualiter dispositº seu prõptus est ad satisfaciendum: nam sicut infirmo secũdũ corpus forti & bene disposito potest dari fortis medici- na, debili autẽ minimè: ita pœnitēti bene præparati & robusti animi satisfactio, quã meretur, imponēda est: debiliter autẽ dispositis deĩ satisfactio paruula iuxta de-
 H h   bili-

Satisfactio.

bilitatem sui animi, & par-
 uulus ignis foueatur appo-
 sita palea, & non suffocetur
 appositis malis lignis desu-
 per. Similiter considerandū
 est quali morbo laboratur.
 Nam luxuria iciunio, auari-
 tia eleemosyna, blasphemia
 diuinis laudibus &c. cura-
 tur. Oportet & plurimum
 aduertere, vt sanitas animæ
 conseruetur, iniungēdo pœ-
 nitenti vt excidantur causæ
 peccatorum: puta tollere ta-
 lem cōuersationem, manere
 in tali modo, & sic de alijs.
 Quando demū imponenda
 est, nihil refert imponere i-
 psam ante vel post absolu-
 tionem: sufficit siquidē præ-
 paratio pœnitentis ad illa.

9
110
 Caueat autem confessor
 ne illorum vsum sectetur
 qui dant pro sacramēti pœ-
 nitentia semel pater noster,
 aut aliquid parum tunc im-
 plendum, vt pœnitentia fiat
 in gratia, & nihilominus
 multa imponunt pro satis-
 factione. Nocua est hæc cau-
 tela pœnitentibus: quia to-
 ta illa reliqua satisfactio im-
 posita nō est sacramentalis,

ac per hoc non tantū valet
 sicut si esset absolutē impo-
 sita. Timetur quoq; plus q̄
 oportet: quia non oportet
 iterare confessionem, vt isti
 fortē putant aut dubitant, si
 pœnitentia quæcunq; facta
 est in peccato mortali: vt
 Galibi declaratum est. Est &
 secundo satisfactio exequen-
 da à pœnitente necessario
 in charitate: tota, quando,
 vbi, & sicut imposita ac ac-
 ceptata est. Vbi scito q̄ regu-
 lariter exequutio pœnitentiæ
 seu satisfactiois fructuosæ,
 omnes dictas condiciones
 requirit. Et licet varia vide-
 tur opinio circa hæc, vt dif-
 fuse scripsimus in fine com-
 mentariorum super tertia
 parte, conclusio tamen est
 quantum ad necessitatem,
 quod omittere satisfactio-
 nem est peccatum sed non
 mortale, si desit cōtemptus:
 quia non omittitur aliquid
 necessarium ad salutē: quia
 satisfactio est solutio pœnæ
 temporalis omissæ debitæ,
 quæ si hîc non soluetur, in
 purgatorio soluetur. Quan-
 tum verò ad charitatem, q̄
 si non

si non fit in charitate, licet valeat in foro Ecclesiæ (sicut valent horæ canonicæ dictæ in peccato mortali à sacerdote) non tamen tunc valet ad expiationem pœnæ debitæ coram Deo pro peccatis: quia sine charitate nihil mihi prodest, inquit Apostolus: Valebit tamen quo ad hoc quando redibit peccator ad cor, quia sacramentalis pars est, sicut confessio informis & baptismus informis incipit valere postea. Vide ih̄i si vis. Quantum vero ad integritatem, tempus, locum &c. nulla est ambiguitas. Si tamen debito tempore pœnitens non impleuit orationē aut ieiunium (impleat post; quoniam principale in satisfactione est ipsum opus, non circumstantia temporis.

✠ Satisfactio sacramentalis an possit per aliū exolui.

Potesť demū satisfactio sacramentalis exolui per alium ad hoc voluntarium:

sive ille alter à cōfessore sibi imponi acceptet, sive accepta tam à pœnitente suscipiat in se, de consensu tamē confessoris qui imposuit, vel alterius: vt mutatio sententiæ quantū ad personam satisfactricē à iudice fiat. Posset tū in articulo necessitatis sub ratihabitōe hoc fieri Exiguntur autē ad fructuosam satisfactionē vnus pro alio duo, scilicet charitas, qua opera vnus communicantur alteri, & cōputantur vt vnum in Christo: & causa rationalis: quoniā declinare à bono ad minus bonū non debet quis absq; causa rationali: satisfactio autē per alterum, est minus bona pœnitenti: quia non est nisi pœnæ absolutio: si autem ipse per seipsum satisfaceret esset & pœnæ absolutio, & sibi ipsi meritum & remediū seu medicina.

✠ Vitium scandali dupliciter committitur.

Scandalū (hoc est dictū vel factū minus rectum occasionem spiritalis rui-

Scandalum.

næ præbens) peccatum est: quia charitati (qua spiritalē bonū proximi amare ita debemus vt non in periculum ruinæ ponamus) opponitur. Committitur autem dupliciter. Vel per se: hoc est ex intentione vt alter peccet. Et sic est speciale peccatum, & est mortale, nisi intēdat vt alter imperfectè, hoc est venialiter peccet: quia tūc esset veniale. Vel per accidēs: hoc est nō ex intētionē vt alter peccet. Et hoc duobus modis fit. Aut committendo aliquid quod habet speciē mali. Et sic etiam est speciale peccatum: quia ad scandalī speciē hoc peccatum reducitur: sicut detractionis præter detrahendi intentionem reducitur ad detractionis speciē. Aut committendo aliquid verè malum: puta adulteriū publicum, vnde alijs præbetur malum exemplum, non intentum ab adultera. Et hoc non est speciale peccatum, sed circumstantia peccati, puta adulterij: quia grauius est si est, publicum.

Vtroq; autem modo scandalum per accidens potest esse peccatum mortale & veniale. Nam vltimo modo si peccatum publicum est mortale, constat scandalum esse mortale: si verò est veniale, scandalum quoq; est veniale. Sed primo modo non est ad qualitatem actus in se spectandum (quia sola apparentia mali in illo ponitur) sed ad periculum ruine alienæ, consideratis conditionibus personarum, locorum, temporum, & causarū. Si enim ex facto meo habēte mali speciē audio à fide dignis ignorātes aut infirmos scandalizari (hoc est disponi ad ruinam peccati mortalis) abstinere debeo donec informentur & clarificentur de veritate & bonitate operis: ita quòd peccatorem mortaliter non curando de pusillorum ruina. Videte (inquit Christus de hac materia loquens) ne contemnatis vnum ex his pusillis. Et Apostolus ad Romanos. xiiiij. Noli cibo tuo perdere pro quo Christus

stus mortuus est. Si verò venialis tantùm peccati periculum est in proximo, constat non esse mortalem incuriam talis periculi. Et similiter non est mortale si ex ignorantia facti latet me talem meum actum esse occasionem ruinæ alijs. Et hæc de actiuo scandalo intellige. Nam de passiuo scandalo nihil intelligendum est, nisi quòd est generale peccatum. Est nanque quodlibet peccatū in quod homo ex alterius min^o rectè dicto vel factò ruit. Vnde nec circumstantiã aggrauantē peccatum, sed monstrantē infirmitatem peccatis addit. De perfectè siquidem firmis in charitate scriptum est. Non est illis scandalum.

✠ Schismatis crimen dupliciter incurritur.

Schisma (hoc est separatio ab Ecclesiæ vnitate ex intentione) peccatū est mortale: vtpote cōtra vnitatem catholicæ Ecclesiæ. Incurritur autē schismatis cri-

men dupliciter. Primò, si quis ex intentione non se habeat vt pars vnus vniuersalis Ecclesiæ: ita quòd operationes suas (credere, sperare, ministrare sacramenta, dare eleemosynas, orare, ieiunare, &c.) nolit facere vt pars vnus sanctæ Ecclesiæ, sed ipse velit habere tanquã sit quoddam totū seorsum: ita quòd non sit alterius, id est vniuersalis ecclesiæ pars. Sumus enim omnes mēbra vnus corporis Christi mystici quod vocatur Ecclesia catholica. Et similiter iuxta hunc quoq; modū incurritur schisma, si quis non se habeat ex intētionē ad Christi vicarium in terris Romanorum Pon. indubitatū vt caput vice Christi istius corporis: quoniam hoc est subtrahere se ab vnitate corporis in ordine ad vnū caput.

Et aduerte perspicaciter, q̄ horū vtrunq; dupliciter incurritur homo potest. Primo stando infra limites vultutatis præcisæ: hoc est quia non vult recognoscere vnitatem Ecclesiæ seu capitis,

Schisma.

quanuis credat illam: & tunc est schismatis crimen purum. Altero modo extendendo malam hanc voluntatem ad actus fidei: ita quod non solum vult unitatem Ecclesie scindere, aut vnum caput non recognoscere, sed etiam credit non esse vnam omnium fidelium Christianorum Ecclesiam: aut si credit vnam Ecclesiam in seipsa, non tamen vnam etiam secundum vnum caput Christi in terris vicarium. Et sic est non schisma purum, sed admixtum haeresi contra illum articulum. Et vnam sanctam Ecclesiam catholicam. Et si quidem unitatem Ecclesiae non credit, manifesta est haeresis. Si vero unitatem capitis, hoc est Papae, non credit, quanuis in dubium forte reuocetur an sit haereticus propterea quia non inueniri videtur a sacris concilijs damnata haec haeresis, communis tamen doctrina haereticum reputat.

Alio autem modo incurritur schisma, quum aliquis mauult voluntatem suam

implere, seu opus aliquod efficere vel perficere, quam seruare unitatem Ecclesiam: ut contingit ijs qui vniuersales synodos contempto capite celebrant aut celebrare volunt, quasi ipsi sint Ecclesia catholica. Tunc enim secundum effectum schisma incurritur, sicut homicidium secundum effectum incurritur ab illo, qui etsi non intendit occidere, intendit tamen potius suam implere voluntatem sagittando in loco non deserto, quam homicidij periculum vitare, dum enim vsurpant isti Ecclesiae nomen, ab unitate verae Ecclesiae catholicae, quae secundum unitatem capitis est, seipsos separant. Vtroque autem modo schismatis crimen cum suis poenis incurritur, sicut homicidij crimen utroque simili modo incurritur.

Si autem tempore dubiorum pontificum incertitudo veri pontificis hominem dubium reddat de certo Christi vicario, teneatur primo quod certum est: scilicet ut quilibet

quilibet se reputet & habeat vt vnus Ecclesiæ catholicæ, & ad vnum ipsius caput in cœlo Christum. & dubios vicarios Christi habeat vt dubios, nulli vt certo & indubitato pontifici inhæreat, quoniam errandi periculo non se tenetur exponere: nec dubia tenetur habere pro certis: imò temerè ageret inherendo dubio pontifici tanquam certo. Deinde consulat peritos viros simul ac bonos: à quibus si certum consilium tutè se habendi habere poterit, sequatur illud: si verò in ambiguo consilium manet, eligat tutiorem partè. Et hoc ideo summarè pertranseo: quia longo opus est tractatu de modo se habèdi quo ad obedientiam tẽpore schismatis propter multitudinẽ dubiorum ex vario facto causante schisma emergentium: quẽ si Deus concesserit, intendimus seorsum condere.

Aduerte tamen perspiciat quòd schismatis peccatum tendit contra vnitatẽ siue Ecclesiæ siue capitis for-

maliter, & non contra vnitatem cum ista vel illa persona determinatè. Et propterea si rationabiliter dubitatur has personas esse partes seu membra Ecclesiæ: & similiter si rationabiliter dubitatur hanc personam esse caput Ecclesiæ, & propterea non habetur hic pro papa certo, aut non habetur totaliter pro papa ratione ad hoc ducente, non incurritur crimen schismatis, etiam si error interueniret: quia non interuenit schisma formaliter. Et ratio probabilis excusat vt schisma materialiter non redeat in naturam suæ formæ, hoc est in formale schisma in casu quo sic erraretur.

✠ Gratia Dei curantur scrupulosi.

Scrupulosorũ medicina diuina, est gratia Dei nõ solum intus habitans, sed exteriori assistentia custodiens: quæ proprijs & alienis orationibus, ieiunijs, &

Scrupu. medi.

elemosynis continuè quærenda est humiliter, deuotè, & cum fiducia diuinæ largitatis ex ipsius misericordia immensa. Humana autem medicina est cōsulere & acquiescere, rursus vitare principia scrupulorum, hoc est vitare cogitationē de illis in quibus est scrupulosus: quoniam in hoc videtur consistere naturalis causa scrupulorum, scilicet quòd mota vna phantasia oportet multos consequi: ita quòd non est in potestate sua compescere sequentes cōmotiones: sicut in lateribus ordinatè hærentibus est videre quòd moto vno cæteri sequuntur cadendo vnus post alium. Ipsa siquidem attentio ad scrupulū vitandū, scrupulū parit: quia mouet phantasiā impediētē liberè incipere vel prosequi. Medicina autē particularis cōtra præteritorum peccatorū reconfessionem, est habere credulitatē propriam quæ de illo peccato confessus sit pro certitudine ita quòd non amplius confiteatur. Et in hoc acquies-

cant cōsilio meo omnes scrupulosi timorem Dei habentes, qui confessionem suam diligenter perfecerunt. Nec hoc dico voluntariè, sed rationabiliter: quia quæ apud istos est credulitas, apud ipsosmet si non essent impediti, haberetur pro certitudine. In cuius signum multi horum fatentur se pluries de eisdem oportere confiteri: quia pluries post confessionem occurrunt vt dubia: timor enim facit eos dubios sed consilium hoc rationabile reddat eos quietos vt certos. Medicina rursus vniuersalis scrupulosos sanans aut quasi sanans est quotidiana examinatio cum diligentia & cōtritione propriæ conscientiæ, notando commissa & suas inclinationes seu passiones cum frequenti confessione. Est & magna ac utilis medicina sollicitudo cū factis ad cauendū ea quæ sunt manifestè peccata: qui enim parū curat cōmittere venialia (ita quæ quum scit aliquid non esse mortale, paruifacit incurrere) sollicitus

citius non est ad curam animæ suæ vt fructum reddat in tēpore suo. Et propterea mirum non est si Angelica deest custodia ad præseruandum illum qui sibi ipsi deesse paruipendit.

✠ Scurræ infames dicuntur, & per consequens vitiosi.

Scurrilitas (qua homo ad risum prouocat inue recundè non habita ratione dignitatis, locorum, temporum. &c.) peccatum est: vt pote honestæ vrbانيتati opposita. Sunt autem huic negotio dediti quasi infames: & vocantur scurræ, ex scurrilitate viuentes. Qui verò opus hoc rarò exercet, licet peccent, ab infamiæ tamen nota excusantur. Et quia scurrilitas non est mortalis ex suo genere, considerabis si admistum habet aliquid contra dilectionem Dei aut pximi, ad hoc vt discernas si in aliquo casu est mortalis nam ex sola tali admistione potest effici mortalis.

✠ Seditiosi vnitatem bonam dissoluentes peccato mortali se obligant.

Seditio (qua vnitatis multitudinis dissoluitur, discordantibus contra se inuicem partibus illius multitudinis) peccatum est mortale: vt pote contra pacem multitudinis vnitatis. Vnde seditiosi sunt non solum authores discordiæ, sed etiam sequaces sciendentes ciuitatem, regnum, exercitum, aut etiã domum. Et si vtraque pars hoc malo gaudet (quia neutra ad comune bonum sed proprium tendit) vtrique seditiosi sunt. Si verò vna ex parte conatus est ad comune bonum, & ideo resistunt seditiosis, non inuoluuntur seditiosis vitio, sed tuentur laudabiliter commune bonum pugnando contra seditiosos. Sicut enim quum persona vna inuaditur, licite pugnat ad sui conseruationem illasam, ita quum commune ciuitatis bonum præcipuum (quod est vni-

Simoniam.

tas, pax, libertasq;) inuaditur, aut inuasio præparatur à seditiosis, licitè ciuitatis pars bona tuetur commune bonum & præparando se & alios, & pugnando vt illæsum seruetur commune bonum.

✠ Capita tria circa simoniam examinanda.

Simoniam (hoc est emptio vel venditio spiritalis rei) peccatum est mortale: quia iniuriosa est religioni, vilipendendo res spirituales dū sub precio ponuntur. Vt autè clara casuū notitia habeatur, tria sunt capita pertractanda, scilicet res spiritalis, emptio vel venditio extrinseca: & rursus emptio vel venditio interior seu mentalis tantum.

Circa caput primū (quid appellatione rei spiritalis intelligatur in proposito) scito hic appellari rem spiritalem à spiritu sancto: vt est spiritalis ratio vitæ qua in Christo viuimus, sentimus, intelligimus, & ope-

ramur. in cuius signum simonia vitium est Ecclesiasticum non habens locum in prophanis.

Sunt autem res spirituales multis modis. Vel quia sunt merè spirituales: vt dona Dei gratuita quæ ad vitam Ecclesiæ spectant: virtutes gratiæ gratis datae, potestas spiritalis tam ordinis quam iurisdictionis, sacramentales effectus, ius spirituale quodcumq; etiam viuendi ex altari, habendi decimas, beneficia Ecclesiastica, & similia. Vel quia sunt compositæ ex spiritali & corporali, sed formaliter ac principaliter sunt spirituales: vt sacramenta Ecclesiæ omnia, & similiter sacramentalia: vt consecrationes virginum, benedictiones nubentium, Missæ, orationes vocales, ecclesiasticus cultus, prædicare, oleum sanctum, chrisma, Ecclesiastica beneficia, & alia huiusmodi. Vel quia compositæ sunt ex spiritali & corporali, sed principale in illis est corporale: vt calices, cruces, officia Ecclesiastica, vt officium iudicis,

iudicis, doctoris, sacristæ, œconomi.

Multis igitur modis quibus inueniantur res spirituales, notandæ sunt regulæ sex, vt non erretur in istis. Prima regula est. Nulla res spiritalis quatenus spiritalis, est licite venalis, aut ratio maioris precij: itaq; ex hac regula habes tria. Primo, quod res purè spiritalis non potest emi aut vendi. Secundo: quod res composita ex corporali & spiritali, nõ potest emi aut vendi ex ea parte qua spiritalis est, quantumcunq; spiritalitas illius sit minima. Tertio, quod si aliqua res composita ex spiritali & corporali vendi aut emi licite potest (vt calix cõsecratus, aut officium docendi. &c.) non tamen potest pluris æstimari, nec pluris vendi aut locari. &c. ratione spiritalitatis, sed solummodo tanti quantum valet ratione rei corporalis: alioquin simonia committitur. Secunda regula est. Nulla res composita ex spiritali & corporali sic vt principale

illius sit spiritale, potest vendi vel emi absolute: quia ex quo principale in istis est spiritale, si simpliciter & absolute sub pretio ponitur, intelligitur vendi spiritale. Vnumquodq; namq; quibus absolute tractatur & iudicatur intelligitur tractari & iudicari secundum suum principale: vt quum tractatur de homine, tractatur de homine secundum quod est rationalis: & quum tractatur de nauis, tractatur de illa secundum quod quid artificiale: & quum tractatur de Episcopo, tractatur de illo secundum quod pastor ouium christi: & sic de alijs. Et ex hac regula habes, quod non licet prædicatori pro predicatione, sacerdoti pro celebratione, vel pro officio mortuorum, ordinatori pro collatione ordinum, & cæteris similibus pro similibus pacifici, aut quouis modo hæc sub pretio ponere absolute. Tertia regula est. Res quęcunq; composita ex spiritali & corporali sic vt principale in illa sit corporale,

potest

Simonia.

potest absq; simoniæ vitio vendi vel emi absolutè, nisi ex positivo iure inhibeat. Ratio regulæ est: quia ex eo quòd principale est corporale, non intelligitur vendi nisi corporale quum absolutè venditur, & seruetur antedictum moderamen quod non pluris æstimatur ratione spiritualitatis, sed purè tantum venditur quantum corporalis res valet. Addidi autè nisi ex positivo iure inhibeat: quia quantumcūq; res secundum se venalis sit, si iura disponunt ibi intervenire simoniam, non quia secundū se sit, sed quia prohibita, oportet parere iuri: vt de multis officis canonica iura sic disponunt: vt sunt œconomi, castaldi, & cæte. Quarta regula est. Stipendium sustentationis exercentium spiritualia, licitum est velle & accipere, & in articulo necessitatis etiam pacisci. In hac regula dicuntur duo. Primum, quòd pro sustentatione ministrantiū spiritualia licitum est accipere temporalia. Et hoc sa-

tis clarè patet ex doctrina domini in euangelio, & Pauli Apostoli. Et ex ratione: quia hoc non est vendere spiritualia, nec locare operas pro mercede, sed est velle habere necessaria ad vitam corporalem, sine qua non possumus spiritualia exercere. Secundum est, quòd in articulo necessitatis licitum est deducere in pactum stipendium sustentationis. Hoc namq; articulus necessitatis tunc supplet, quòd & iustitia deberet efficere apud populum recipientem spiritualia (quia tenetur sustentare ministros spiritualium) & ad quòd superiorum auctoritas deberet cogere populū. Et licet hoc licitum sit: quia tamen habet speciem mali, & prohibitum regulariter est ex iure positivo pacisci in huiusmodi, ideo non est faciendum. Habes tamen ex hac regula, quòd licitum est cogere ad subuentiones statutas auctoritate superiorū vel consuetudine exhibendas in consecratione Ecclesiarum & virginum, in benedi-

nedictione nubentium, in visitationibus & alijs huiusmodi: quia hæc in subsidiū ministrorum intelliguntur statuta vel consuetata: sicut decimæ & prouetus alij Ecclesiastici. Debent tamen Prælati & eorum officiales prius exhibere gratis spiritalia hæc, & post cogere ad seruandas laudabiles consuetudines: ne nomen clericorum blasphemetur tanquam auarū, & quasi uenalia spiritalia reputas. Quinta regula est. Locare operas suas ad exercitia spiritalia que principaliter sunt spiritalia, non est licitum nisi per accidēs. Vbi scito quod tribus titulis res qualitercunq; spiritalis contingit afficere. Primus est, venditionis & emptionis: secundus est, sustentationis ministrorum: tertius est, locationis & conductionis non spiritalium sed operarum suarum. Primus, qui (vt infra declarabitur) comprehendit sub se omnē contractum debiti legalis, est totaliter prohibitus: vt in primis tribus regulis de-

claratum est. Secundus est secundum se totaliter licitus: vt in quarta regula explanatum est. Tertius autē qui secundum rem species est venditionis & emptionis (quia locare est quoddam vendere, & conducere est quoddam emere) & qui nō refertur ad spiritale nec vt rem locatam, nec vt rationē locandi, sed refertur ad operas humanas concurrentes ad exercitationem spiritalium, venit in quæstionem, utpote medius. & de ipso dicuntur duo in hac regula.

Primum est, quod locatio operarum nō habet per se locum in exercitationibus spiritalibus quæ principaliter sunt spiritalis: vt sunt Missæ, prædicationes, cōsecrationes virginum, Ecclesiarum, collationes sacramentorum, orationes, & huiusmodi. Et ratio iam dicta est: quia quā illa quæ sunt secundum suum principale spiritalia, tractantur absolute, intelliguntur tractari secundum suum principale quod est spiritale ac per hoc intelli-

Simonia.

intelligitur locari & conduci spiritale vel vt res cōducta, vel vt ratio conducendi: & consequenter apprehendantur opera ex spiritali: quod constat esse simoniacum.

Secundum est, quod per accidens, hoc est propter adiunctum vinculum, locum habet in istis locatio operum consueta & approbata ab Ecclesiæ consuetudine. Multi enim sacerdotes locant operas suas ad offician dum aliquā Ecclesiam per annū vel menses, toties celebraturi in hebdomada. &c. Quauis enim non liceat sacerdoti locare operam suā ad celebrandū missam (quia hoc esset locare spiritale: quia Missa secundum suum principale est spiritalis, vt dictum est) licet tamen eisdem locare libertatem suā, contra quam toties debet occupatum se tenere, & impedimentum ab operibus alijs. & breuiter tot concurrūt temporalia in istiusmodi annuis, mensuris, hebdomadarijs. & cæt. obli-

gationibus, vt intelligatur non spiritalem rem aliquā, sed temporalia locari & con duci.

Sexta regula est, Locatio operarum in illis exercitijs spiritalibus quę principali ter sunt corporalia, locum habet absq; scrupulo conscientia: vt patet de officio vicarij, sacristæ, iudicis, doctōris etiam in theologia, & alijs huiusmodi de quibus debentur certa stipendia. Et possunt in istis interuenire conuentiones ac pacta de quātitate stipendij: quia de corporali ac venali opere pactio fit, non de spiritali iustitia, veritate. &c. Et hęc intellige ex arte operarij: ita quōd ille qui in vicarium aut iudicem. &c. petitur, potest locare operas suas ad huiusmodi officia. Et similiter is cuius est dare officium illud, potest illud conducere sub certo stipendio. Et non intelligas hoc ex parte Prælati, quasi ipse possit locare huiusmodi officia sub certo precio: quoniam hoc est vendere officia spirita-

spiritalia, & est expresse prohibutum, ne Pralati comitant vices suas sub annuo censu. &c. Circa secundum caput (scilicet extrinsecam emptionem vel venditionem, in qua consistit ipsa simonia) scito tam emptionem quam venditionem ex tribus constare: scilicet intentione, conuentione, & executione. Ex eo enim quod humanus actus est, intentionem sui requirit ad hoc vt per se fiat: hoc est vt intendat quis vendere seu emere. Ex eo vero quod commutatio voluntaria est, oportet conuenire vtrique de precio. Nec refert vtrum tunc disceptando conueniat, an primo verbo conueniat: an sciendo precium seu mutuum affectum detur & accipiatur precium: semper enim interuenit conuentio vel prius statuta aut scita aut tunc facta, etiam si subito & imperceptibiliter fiat, & breuiter explicita vel implicita: alioquin refiliretur ab altera parte & non subsequeretur emptio & ve-

ditio: vt patet in quotidianis venditionibus & emptionibus.

Ex eo autem quod actualis exterior ad alterum est, exigitur ad sui consummationem datio & acceptio rei quae venditur, & precij: non enim consummata est venditio, nisi detur res quae venditur: & similiter non est consummata emptio, nisi detur precium: quia neutrum ab altero consummate transfertur nisi tradatur: & similiter neutrum consummate acquiritur nisi habeatur: constat autem per emptionem & venditionem consummatam debere transferri hinc rem, inde precium: & similiter acquiri hinc precium, inde rem. Vnde iuxta haec habeto pro regula, ad simoniam quae ab Ecclesia punitur, exigi duo. Vnum, ex parte venditoris: scilicet venditionem consummatam rei spiritualis. Alterum, ex parte emptoris: scilicet conuentionem implicitam vel explicitam de pretio, aut traditionem pretij. Vbi nota quinque.

Primo,

Simoniam.

Primò, differentiam partiũ penes hoc quòd ex parte rei spiritalis exigitur actus consummatus ad hoc quòd Ecclesiæ censuris sublit: ex parte verò precij non exigitur actus consummatus, ita q̄ si simoniaca cõuentio inter aliquos si de ordine, beneficio, sepultura, Missa. &c. pro tali precio, si ordo, beneficium, & breuiter res spiritalis non datur, etiam si pecunia pro precio fuerit data, nõ incurritur simonia subiecta censuris Ecclesiæ: quãuis incuratur crimen simoniæ. Et ratio est: quia nõ est cõsummata venditio rei spiritalis, sed inchoata & in mente & in conuentione. Pœnæ siquidem restringendæ sunt ad consummatos actus. Secundò, disunctiuã seu alternatiuam æquiualentem ex parte precij penes conuentionem vel traditionem precij: ita quòd ex parte emptoris æquipollet pactio vel traditio precij: ita quòd licet simonia punita ab Ecclesia exigat conuentionem seu pactum,

si tamen concurrat traditio precij, æquipollet conuentioni. Imò (vt melius loquar) inuenitur plusquam pactio: quia ipsa traditio precij claudit in se conuentionem, vtpote consummatio illius, nam consummata emptio conuentionem explicitam vel implicitam adimplet. Et propterea non fallaris inspiciendo solùm ad pacta explicita: sed intueri si interuenit solutio seu traditio pretij, & perspicere pessimam ibi simoniam.

Tertiò formalem loquutionem de pretio, quò enim dicimus traditionem pretij includere pactioem, loquimur de pretio in quantum pretium: hoc est sub ratioe pretij. Potest siquidem multis modis tradi aliquod temporale: scilicet vel per modum liberalis doni, vel per modum sustentationis, vel per modum reuerentiæ, vel per modum oblationis, vel per modum debiti ex lege aut laudabili cõsuetudine, vel per modum pretij. Et hoc solo vltimo modo vocatur pretium,

ciū, & vocatur traditio precij. Quarto nota qui timorata habes conscientiam, q̄ licet sacerdos minus bene faciat exigendo id quod secundum laudabilem consuetudinem solet dari, si ante collationem spiritalium exigat, aut si negat aut differt spiritalium collationē vt illud habeat, non tamen propterea simoniacam indices: quoniam si vt conseruet se indemnē cognoscens præcipuē quod postea oportebit illum litigare, hoc facit, simoniacus non est secundū rem, quia nō vendit spiritalē. Nec huiusmodi exactio inducit modum precij, quoniam non mutat modū debiti: quanuis speciem quasi simoniæ habeat huiusmodi præuentio & cautela: & propterea reprehenditur. Quinto nota quod triplex muneris genus, scilicet à manu: vt pecunia & alia bona mobilia vel immobilia: ab obsequio: vt seruitia, & lingua, vt laus, adulatio, preces. &c. ad hoc vt simoniam ab Ecclesia punitam consti-

tuat, exigitur quod precij rationem habeat: alioquin ad venditionem spiritalē non spectabit vt emptio. Et propterea si laus, adulatio, preces non nisi per modum laudis, per modum adulationis, per modum precum concurrūt, quantumcunq; sint nephariæ & carnales, ac pro indigno, & efficaces ita quod inducant Prælatum ad dandum beneficium, ad conferendum ordinem, & cæt. simonia verè & propriè non incurritur, quanuis crimen aliud incurratur: quia nulla est hīc vēditio aut emptio nisi mētalis, si intentio adulantis aut Prælati est adulationem vt precium ponere: & sic de alijs. Circa tertium caput (scilicet emptionem seu venditionem mentalem) scito simoniam mentalem consistere in intentione precij: ita quod ex hoc ipso quod homo intendit sub precio ponere siue emendo siue vendendo rem spiritalē, aut vt venalem rem, aut vt rationem apprecian-

di, simoniam mentalem incurrit. Et hoc est quando-
 cunq; intendit pro spirita-
 libus temporalia habere aut
 e contrario, ita quod ly pro,
 precium denotet: & simili-
 ter quando cunq; princi-
 palis intentio ad tempora-
 le habendum ex collatione
 spiritalis aut e contrario ten-
 dit. Qui enim temporalia
 ex spiritalibus intendit no-
 vt precium, sed vt sustenta-
 tionem necessariam mini-
 strorum Ecclesie liberaliter
 seu elemosynaliter, aut sta-
 tutam seu laudabiliter con-
 suetam, simoniam menta-
 lem non incurrit. Et simi-
 liter e contrario qui ex tem-
 poralibus spiritalia inten-
 dit non vt ex precio debi-
 ta, sed vt ex his excitata ac
 prouocata aut expedita (vt
 contingit in elemosynis,
 oblationibus, legatis, &
 quasi stipendijs sacerdotum
 & orantium ac predican-
 tium, & in seruitijs hone-
 stis que Prælati exhibetur,
 & alijs huiusmodi) simonia
 nulla in animo est: quia gra-
 tis dandum spiritale expe-

ctatur, & temporalia non vt
 precium intenduntur. Po-
 test autem mentalis simo-
 nia tripliciter inueniri. Pri-
 mo, ex eo quod in solo actu
 interiori consistit: vt si
 homicidium mentale est de-
 liberatus animus occidendi,
 ita simonia mentalis sit deli-
 berata voluntas emendi vel
 vendendi rem spiritalem.

Secundo ex eo quod ex-
 terius imperata latet intus,
 vt quum aliquis seruiti-
 um offert pro spiritali
 consequendo, vel e contra-
 rio spiritale dat pro tempo-
 rali consequendo, non tamẽ
 declarat prauam suam in-
 tentionem, scilicet quod in-
 tendit emendi seu ven-
 dendum hoc facit. Et si quidẽ
 tunc simonia non solum in-
 tus, sed in exteriori actu im-
 perata & exercita, sed laten-
 te intus venenoso sermone
 & propterea inter mentales
 simonias locatur. Tertio,
 ex eo quod non est con-
 summata ex parte rei spiri-
 talis: vt quum conueniunt
 simoniace aliqui, & postmo-
 dum aut penitentia ducti

aut propter impotentiam, aut quantumvis aliam causam receditur a pacto, & breuiter non maneat executio promissum spiritale. Hec etiam simonia quoad dederim, non metalis, sed exterior est, sed quo ad penas censuram inter metales collocat quia non est simonia consummata. Quod si pecunia in hoc casu ut premium recepta fuisset, restituenda proculdubio est. Et quantumvis prima facie appareat quod danda esset Ecclesie, & non emptori, quia datio fuit contra legem, rationem tamen magis consonam ut reddatur illi qui dedit, utpote adhuc ipse, quia non plene abiecta ab eo, intelligitur pendente confirmatione contractus simoniace emptoris & venditoris: ut sic & poenitentia simoniae non amplientur, sed restringantur ad consummatam simoniae & fides naturalis qua venditor receptum ab emptore premium te actur, illi si non sequitur executio venditoris restituere, seruetur quae

si perfidus namque haberetur si promissum spiritale non datur, nec acceptum premium redderet sub Ecclesiae vel pauperum obtentu. Et hoc intellige quantum est ex parte illius qui accepit: nam si auctoritas iudicis interueniret, non crederem ei restituendam, sed in poenam ab illo tollendam, & pro Christi honore exponendam. Aduerte simoniacos non teneri ad resignationem tam spiritualium quam temporalium quae nullo pacto sed affectu animi procedente utriusque acquiruntur: quoniam pro huiusmodi simonia sufficit delinquentibus per solam poenitentiam suo satisfecere creatori. Textus est clarus & vniuersalis ac vniuersaliter intelligendus: extrahere simoniae capitulum veli. Et hinc habes vnde infinitas quaestiones de seruitoribus, de precibus carnalibus, & ceteris soluas: quia hinc clare patet non teneri ad resignationem beneficiorum sic adeptorum absque pacto aliquo,

Simulatio.

nulla facta differentia inter manum, obsequium, linguam, & quicquid aliud temporale interuenire potest, & similiter nulla facta differentia spiritualium.

✿ Mendacium & simulatio equiparantur.

Simulatio qua homo mentitur facto, peccatum est: sicut mendacium quo mentimur verbo. Est autem peccatum veniale si iocosa aut officiosa est, mortale autem si perniciofa: sicut de mendacio dictum est, & eadem ratione.

✿ Mercimonialis societas duobus casibus est illicita.

Societas mercaturæ seu artificij illicita redditur duobus modis. Primus, si capitale vnius substat lucro & non damno: hoc enim constat iniquum esse. Secundus est, si lucrum aut damnum non respondeat proportionaliter socijs vni-

cuiq; pro rata sua. interueniret siquidem manifesta iniquitas, dum non redderetur vnicuiq; quod ei debetur secundum æqualitatem iustitiæ. Et quoniam in huiusmodi societatibus frequenter contingit diuersarum rationum concurrere socios (dum vnus ponit pecuniam, & alius operas seu industriam) nec par est vtriusq; periculum: ideo aduerte & nota diligenter quod societas huiusmodi, ex sua natura hoc habet, quod ponens pecuniam substat duplici periculo: scilicet perditionis pecuniæ, & perditionis negotiatorij vsus eiusdẽ pecuniæ, qui verò ponit industriam seu operas suas, substat vni tantum periculo, scilicet perdendi vsum industriæ seu operarum suarum. Quod vt melius intelligas, considera triplicem euentum societatis, aut enim in fine inuenitur lucrum, aut sine lucro capitale tantum, aut damnum capitalis in toto vel in parte. Et siquidem inuenitur damnum capitalis in

In parte vel in toto, sentiet quicquid damni est dominus pecuniæ qui illam posuit. Si verò capitale tantum inuenitur, saluum erit domino eius qui illud posuit, nam ex eo quod posuit pecuniam in societatem, non desinit esse illius dominus. Si autem lucrum inuenitur reddetur ante omnia capitale domino, & diuidetur deinde lucrum æquis portioibus; supposito quòd pecunia posita in societate & industria æquiualeant, Et omnium horum vna est ratio: quia scilicet qui posuit pecuniam, substat duplici periculo, scilicet perdendi substantiam pecuniæ, & perdendi negotiationis vsum, tenendo scilicet vanè tanto tempore suam pecuniam occupatã tali negotio: ex hoc enim fit vt iustitia exigente ei capitale saluum sit, si saluatur in toto vel in parte, cui deperderetur si periret. Ponens autem industriam vel operas, quia solum potest perdere vsum industrie vel operæ suæ (scilicet in

vanum laborando) ideo nihil de capitali saluo ei debetur, substantia namq; operarum suarum non ex negotiatione sed ex necessitate materiæ perit, quia scilicet est res successiua in motu consistens, si enim res permanentes essent, ei essent saluæ. De societatibus autem in materia animalium quæ societate appellantur, tam varia est materia & consuetudo, vt fortè scribi completè nõ possit. Et propterea in qualibet patria vide vt ibi fieri consuevit à viris probis, vel secundum morem approbatum à viris probis.

✠ Peccatum Sodomiticum grauisimum est.

Sodomia, qua contra naturam venerea exercetur (vel dum commiscentur personæ eiusdè sexus: puta mares inter se, aut mulieres inter se, vel dum commiscentur mas & mulier, sed non in loco naturali, aut cõsummando innaturaliter) peccatum grauisimum est.

✠ Observatio somniorū
diuersis respectibus est
illicita.

Somniorum observatio
quaduplici peccato ex-
plicitē, & quinto periculo
afficitur. Prima duo peccata
sunt in opinione, dum som-
niū vel temerē attribuitur
alicui certę causę, puta cę-
lo: quia quum possit à mul-
tis causis prouenire; teme-
rarij erroris est vnam deter-
minatē inferre. Vel temerē
determinatur ad futurum
vnum aliquid significandū:
ex eo enim quod nascitur
causa somnij, incertū oportet
restare an somniū illud
futurum significet: quoniā
ex causa pēdet significatio,
& nullū videtur somnium
pcedēs ex cęta causā quod
nō possit ab alia causā pro-
uenire: & propterea semper
temerariū inuenitur iudi-
cium si vt certū fiat. Vtrūq;
autē peccatū veniale est: vt-
pote iudiciū temerariū de re
singulari in nullius damnū.
Tertiū peccatum est in vsu
quū quis propter somnia cō-

mittit vel omittit cōtra ne-
cessaria ad salutē: & hoc est
peccatum mortale, vt patet.
Quartū peccatū in vsu quo-
que est, quū quis tanta fidē
dat somnijs vt ppter ea omit-
tat vel committat cōtra aliqd
a quod tenetur, quū nō sit
de necessitate salutis illud
& hoc est peccatum veniale
quia nō cōtra, sed ppter cha-
ritatē, & erratur in intelle-
ctu, & peccatur in affectu.
Periculū autē quod immi-
net oībus his, & præcipuē se-
cundo, tertio & quarto, est
cadere in crimē superstitio-
nis diuinatorię per somnia:
quū vanis ac incertis opinio-
nibus seu cōiecturis vtens
quasi certis ad cognoscen-
dum vel operandū, aut omit-
tendū circa futura contin-
gentia, meretur vt diabolica
illusio se immisceat: ac de
vanis fiant perniciofa, & sic
in tacitam dæmonum socie-
tatem incidatur, dum paula-
tim tantū homo credit som-
nijs vt somnijs vtatur p re-
gulis suarū actionū: aut in-
cidat in scelera quę diximus
de obseruatione astrorum.

Sortes.

euangelia ad secularia negotia consuluntur, non incurritur mortale: quia non contra diuinam est hoc reuerentiam: sed quia præter eam videtur, ideo Augustino displicet. Posset tamen (vt putato) tali fide & reuerentia ac necessitate fieri, vt nullum esset in hoc peccatum. Ex materia quoque electionum spiritalium ministrorum si inhibitio positiui iuris secludatur, non video peccatum aliquod si sortibus committeretur super aliquos præelectos æquè idoneos vt factum est in electione apostoli Mathia. Et breuiter quia vt sortibus non est ex suo genere malum, ex admixta irreligiositate aut iniustitia aut imprudentia, vel e conuerso ex admixta religione prudentia & pace iudicandum est.

✠ Peccatum sortilegij grauissimum est & hæresis simile.

Sortilegium (quo explicitè vel implicitè ad dæmonis auxilium seu consi-

lium sorte recurritur) peccatum mortale est ad superstitionem spectans: vt quum quis per sortes inquirat quis fecerit furtum, aut aliquid huiusmodi ad diuinationem pertinens: & simile est si sorte quærat quid agendum. Sortilegij enim crimen, & diuinatoriam & consultoriam sortem comprehendit quum ad dæmonem recurritur non solum explicitè sed etiam implicitè: vt contingit inquirentibus per sortes occulta, & vniuersaliter ea quæ à sola intellectuali natura sciri aut fieri possunt. Ex eo enim quod non querunt à deo, nec à natura nec à fortuna hoc expetunt, coguntur velint nolint fieri quod ad dæmonem recurrant. implicitè quidem, dum ad sortes vt institutas ad hunc effectum recurrunt. explicitè autè sicut in alijs diuinationibus & incantationibus contingit.

✠ Spectaculum diuersis modis & causis prohibetur.

Specta-

Spectacula impudica, crudelia, aut irreligiosa, absque peccato non fiunt. Et si notabiliter admixtum horum aliquid habeant, mortale peccatum sine dubio incurritur à faciētibus & præcipientibus illa. Spectantes autem si delectantur huiusmodi malis, proculdubio peccant mortaliter: delectatio enim de peccato mortali peccatum est mortale. Si autem præter opinionem occurrit hæc spectare quæ non placent, quilibet de seipso rationem reddat quare non recessit: & communiter videtur veniale in huiusmodi casu seclusa ratione scandalii.

✠ Sponsalitia tripliciter possunt esse vitiosa.

Sponsorum per verba de futuro, peccata triplicia sunt. Primo, in ipso contractu sponsalium. Et tunc peccatur, aut quia fictè contrahuntur, scilicet intentione non contrahendi sponsalia, seu non seruandi fidem: &

est peccatum mortale perniciosi mēdacij. Aut quia clandestinè fiunt: & videtur etiā peccatum mortale, sicut de contractu matrimonij dictū est: quauis minus graue quā contractus clandestinus matrimonij. Aut quia pœna apponitur quasi pœna conuentionalis, contra prohibitionem iuris canonici in cap. gemma. de sponsa. & est peccatum veniale, si desit contemptus præter hoc quod pœna apposta nulla est: quia coniugia debent fieri liberè. Secundo in dissolutione sponsalium. Et tunc peccatur peccato perfidiæ: quum scilicet absque sufficiente causa promissa fides non seruatur. Et est perfidia huiusmodi mortale peccatum, etiam si periurium non interueniat: quia est iniuriosa proximo. Tertiò, peccatur in usu: vt si impudicis actibus vacent sponsus & sponsa. Sunt enim impudiciæ mortalia peccata in ipsis in omnibus casibus in quibus apud cōiugatos sunt mortalia: & tantò grauiora quātò

Superbia. 2

adhuc neutrius corpus est alterius, sed promissum tantum. Oscula tamē & amplexus inter sponfos beneuolentiæ causa non sunt peccata; ut patet. Si verò delectationis causa sunt affectu maritali inchoate, absq; impudicitia tamen, venialia sunt; quia sicut sponsa inchoatiue est sponsi, ita delectatio venerea coniunctionis carnalis inter eos, inchoatiue permittitur inter eosdē. Constat autē oscula delectationis causa facta, non nisi inchoationem venereæ delectationis importare.

Peccatum stupri quid dicat, & q̄ semper peccatum est mortale.

Suprum quo mulier virgo, extra matrimonium defloratur, peccatum mortale est propriam constituens speciem. Notanter autē dixi mulier: quia licet virginitatis virtus comunis sit vtriq; sexui, stuprum tamen proprium est mulieris; vir enim virgo extra matrimonium primo co-

cumbens non peccat peccato stupri; quia non adicitur specialis deformitas sicut in muliere.

Exaltans seipsum, supra id quod est, superbia peccatum incurrit.

Superbia qua quis seipsum exaltat seu supra seipsum peccatum est, quia contra rectam rationem est, ut aliquis supra id quod est seipsum habeat, tam in actu estimandi q̄ eligendi. Inuenitur autē superbia dupliciter: vel consummata, vel imperfecta. Superbia consummata est, quia quis adeo seipsum magnificat ut ad hoc perueniat q̄ nolit seipsum subijci diuinæ regulæ. Et hoc est peccatum mortale maximum, ut patet: quonia nolle subijci diuinæ regulæ, contemptus diuinæ dispositionis est. Spargitur autē hy insinodi consummata superbia per quatuor ramos qui species eius vocantur; quarum tres per bona quæ q̄s habet, tripliciter diuersificantur, scilicet aut qui quis ita se

extollit ac si non haberet bona à Deo, aut ac si ex suis meritis à Deo haberet: aut si singulariter despectis alijs haberet, & demū si per bonū quod non habet ita extollitur ac si illud haberet. Consummata namq; superbia in primo contemnit Deū in benefactorem: in secūdo, diuinam gratiam: in tertio, multiplicationē diuinæ largitatis in alijs: in quarto, diuinā miserationem, dum ex fastidio subiectionis ad diuinā dispositionē in hæc ducit.

Superbia verò imperfecta, qua se homo magnificat in suo affectu, non tamen vsque adeo vt velit se non subdūm Deo & omnibus quibus oportet de necessitate salutis se subijci, in hæc eadem imperfectè tamen ducit: quod melius ex effectibus discernitur quā ex proprijs actibus. Nam qui ita in religiosum & ingratum se exhibet ac si non accepisset à Deo omnia quæ habet, superbum habet iuxta primā speciem affectum: ex simili quippe effectu Apostolus

inquit. Quid habes quod non accepisti? quid gloriaris quasi non acceperis? Vbi ex effectu gloriæ superbia interior monstratur, quasi non acceperit. Similiter quum quis affectum quasi securum de bonis quæ habet, aut querulum de bonis perditis, aut admiratiuum quod non exauditur à Deo habet, in secunda est superbiæ specie: quoniam quasi deberi sibi hæc existimat talis. Qui verò alijs se ipsum præfert, & pronus est ad videndum imaginatione vel mente aliorum defectus, ad sua mala excusandum, ad aliena ponderanda, in tertia est superbiæ specie: qua magnum se vult quasi solū magnum. Qui demum parum sollicitus de cœlesti patriâ, de membris Christi, de satisfactione peccatorum, dies suos pertrahit quasi somnians aut parū vigilans, superbus est iuxta quartā speciem: est enim quasi existimans in se præsupponens se ciuem cœlestē, Dei amicū, filium, membrū: quū negligentia

gentia & incuria huiusmodi non sint testimonia taliū dōnorum in animo: operatur enim magna Dei amor si est. Et similiter in ordine ad proximos cruditas animi incompassio ad alios, intolerantia iniuriarum, impatientia, egrē ferre se despici, indignatio, & huiusmodi monstrant hominem plus de seipso sentientem quā sit: pro quanto tantum se quis habet malorum pœnæ particeps esse quasi nō possit aut debeat.

Sunt autem hæc & multa alia quæ imperfectæ sunt superbix, communiter venialia peccata propter imperfectionē actus, dum per modum passionum occurrunt absque iniuria Dei & proximorum. Impediunt tamen huiusmodi peccata valde vitam spiritalem: utpote ex genere superbix existentia: quum scriptum sit, Superbis Deus resistit. Et hæc dicta sint non solum ad discernendum inter superbiam consummatam & imperfectam, sed pro confessoribus

personarum volētium proficere ad vitam spiritalem: quandoquidem redeuntibus ad Deum quod vltimō relinquendum superest peccatum, superbia est: difficillimē enim eradicatur.

✠ Cultus diuinus debet omni superstitione carere.

Superstitio qua circa diuinum cultum erratur, peccatum est: ut patet. Sed quia quatuor specierum ipsius duæ sunt tractatæ (scilicet diuinitio & idololatria) nunc reliquæ duæ, quæ sunt indebitus cultus veri Dei, & obseruatiō quarundam rerum, actuum, temporum, locorum, &c. tractandæ sunt. Superstitio igitur exhibens vero Deo indebitum cultum, dupliciter inuenitur.

Aut enim exhibet cultū indebitum quia perniciosum, aut quia superfluum. Scriptum est enim, Veri adoratores adorabunt in spiritu & veritate. Cultus perniciosus

ciosus est contra veritatem: cultus superfluus recedit à spiritu. Est autè cultus perniciosus contra fidei veritatem, nò solum si quis Iudæis ceremonijs modò coleret Deū significatibus Christum incarnandum: aut Maometano ritu coleret Deū (vtpote in persona Ecclesiæ faciens contra ordinationē Ecclesiæ, ac per hoc falsarius in cultu) sed etiam si quis falsas sanctorum reliquias colendas proponit. Offerentes quoque votiuas statuas seu imagines miraculorum seu beneficiorum falsorum crucifixo seu beatę Virginis imagini lucri gratia (vt scilicet inde prouocati alij ad offerendum similia concurrant aut emant) superstitionem falsi cultus diuini incurrunnt. quia falsus est hic cultus, vtpote significans quod non est. Et peccant mortaliter: quia irreuerentiam notabilem Deo inferunt in actu colendi Deum, quantū est ex natura actus. Quauis enim ex intentione offerentium non fiat ma-

chinatio contra diuinam reuerentiam, sed ad lucrū vel aliquid huiusmodi, ex natura tamen operis contra diuinam agitur reuerentiam. Sicut enim in periurio inducitur ex natura act⁹ deus, quasi testis falsitatis, quauis periurans non credat Deum testificari falsum, nec intendat quòd Deus attestetur (quia attestaretur contra ipsum periurium) ita hic supersticiosus vtitur Deo tanquam colendo falsitate seu falso cultu: quantum est ex natura cultus: quauis sciat quòd Deo non placet, nec intentat Deum, sed homines fallere. Et propterea sicut ibi est peccatum mortale ex suo genere, ita & hic.

Superstitiosus autem diuinum cultum indebitū quia superfluum exhibens, si contemptus & scandalum desit, peccatum est communiter veniale: quia non contra sed præter diuinam reuerentiam hoc est. Et appellatur cultus superfluus secundum se quicquid in eo fit non ordinatum ad interiorem cultum

tum qui est cultus spiritus. Unde actiones aut iucunditates que solum ad exteriora utiles essent, ad superfluum cultum spectant. Secundum vero statuta Ecclesiastica, quicquid in eo dicitur aut sit supra rubricas seu statuta: ut si dicatur bis alleluia ubi semel scriptum est: & si sit in Missa crucis signum ubi non mandatur fieri: & si plures acolythi aut cantores quam consuetum sit parentur.

Observationum superstitio potest esse quadruplex. Quod dicitur in libro de divinis nominibus.

Superstitio autem observationum quadrifariam partita est. Et prima est superstitio observationum artis notoria: qua certa ieiunia & orationes sunt secundum instituta illius artis ad acquirendam scientiam per infusionem. Et hæc superstitio est peccatum mortale propter initam societatem cum demone, de cuius institutione hæc servantur, &

inutiliter: quia semper non est infundere scientiam animabus nostris. Secunda est superstitio observationum, utendo lapidibus, herbis, lignis, animalibus, imaginibus, carminibus, ritibus ad faciendum aliquid de putandum dolorem capitis, curandum cabalum, sistendum sanguinem, medendum vulnus &c. Et de hac dictum est superius quum de incantatione dictum est, vide ibi.

Tertia est superstitio observationum: ex prælagijs futurorum bonorum vel malorum conceptis propter incertiam: ut si sternutare contingit surgentem, redire ad lectum: si offendere ante hostium exeuntem, redire domum: & sic de infinitis huiusmodi vanitatibus. Et si hæc quidem fiunt aut videntur ut communiter videtur fieri: quia scilicet timeant homines significari aliquid mali ex nescio quacausa, peccatum veniale communiter videtur: quia licet appareat multa horum ad gentilitatis superstitiones olim

spectasse

spectasse, quia tamen nunc
 non ut incerta reflectionis
 hæc sumuntur, sed tanquam
 quasi experta aut solita, ex
 maiorum traditione hæc ha-
 bentur, inter alias hominum
 vanitates computanda hæc
 sunt & tolerari possunt, quæ
 nulla adest comes sinistra
 intentio. Et scias quod potest
 hominibus quandoque, aliisq; omni
 peccato ex aliquo præfugio
 cauere prudenter ab immi-
 nentibus, dubitando ne præ-
 sens occursum sit signum fu-
 turum, ex communi vniuersæ
 causa exorsit, vel etiam di-
 uina providentia, sicut de
 somniorum obseruatione &
 diuinatione dictum est, veli-
 quis eadens corporaliter ti-
 meat aliquem casum sibi tu-
 turum in statu vel honore
 &c. propterea tamen non desinat
 ab operibus prudenter age-
 dis, sed cautus vigilet & po-
 test enim esse ut iste casus
 effectus sit causa futuri ca-
 sus, & propterea significet ali-
 lum. Quarta superstitio est
 obseruationum in verbis,
 aut rebus sacris portandis,
 dicendis, utendis, adiunctis

aliquibus conditionibus,
 non male, quarum ratio
 nescitur, ut patientes spasi-
 mum neruorum, primo car-
 lino oblato Christi cruci in
 parascue vtuntur proremit-
 tis, cõfeto ex illo annulo
 & hede similibus. Quantũ
 enim apparet, in heuissimos
 dissipatione interuenit,
 quod in vana conditiones
 apparent. Si tamen ex mera
 deuotione fuerit, & non nisi
 à Deo intendant & expectet
 effectum, putantes Deum
 inspirasse alicui sancto viro
 huiusmodi conditiones, non
 à deo damnato, sed tolera-
 bile mihi videtur. *ad inno-*
centium non inobis
 Suspensio diuinis of-
 ficijs non semper est
 pro peccato, sed poena pec-
 catorum vel alicuius vitij, cum
 innumerabiles de iustis.

Suspensio vna ex censu-
 ris ecclesiasticis (qua ho-
 mo à iure vel à iudice ex-
 eludatur ab executione or-
 dinis vel officij ecclesiastici)
 poena est, non culpa: incur-
 ritur tamen cõter propter cul-
 pa. Non oportet autem peccare
 morta-

mortaliter ad hoc vt incur-
ratur suspensio, sed potest ex
solo veniali peccato incur-
ri suspensio. Quod ex eo pa-
tet; quod excommunicatio
minor potest incurri ex solo
veniali peccato. Constat au-
tem excommunicationem
minorem à maximis exclu-
dere: scilicet susceptione sa-
cramentorum omnium que
sunt maxima bona spirita-
lia & maximè necessaria ad
humanam salutem &c. Sus-
pensio igitur ab exequutio-
ne ordinis vel beneficij, vel
ab ingressu ecclesie, vel a so-
lennitate diuinorum, vel ab
omnibus his & similibus ex-
cludens, non est tantæ mali-
gnitatis vt supponat vel fe-
rat secum peccatum morta-
le, sicut excommunicatio
maior. Et potest suspensus
absolui ab excommunica-
tione maiore & minore & à
peccatis, & communionem
sumere, & postea absolui à
suspensione: quia suspensio
non operatur nisi ad limites
ipfius, hoc est, quia si suspen-
sio est ab ordine, non exclu-
dit nisi ab ijs quæ sunt ordi-

nisi: si est à iurisdictione, nō
excludit nisi ab ijs que sunt
iurisdictionis, & sic de alijs.
& propterea reliqua sunt li-
cita. Casus autem quibus
incurritur suspensio, multi
valde sunt. Et quia solos cle-
ricos, propriè tangunt, ipsi
de seipsis loquantur.

✠ Iudicans leuiter & per
suspensionē peccare po-
test.

Suspicio, qua ex leuibus
iudicijs malam de pro-
ximo opinionem habemus,
peccatum est: quia actus est
voluntarius à recta ratione
dissonans. Non enim ex leui-
bus moueri in animo nostro
debemus cōtra nostros pro-
ximos. Est autem nonnulla
iniuria, mala opinio absq;
rationabili causa. Et quo-
niam suspicio ambiguitatē
quandam in seipsa claudit;
ideo quandiu intra ambi-
guitatis latitudinē manet,
quantumcunq; crescat, nun-
quam est iudicium, quod
definitiuam determinatio-
nem sonat: ac per hoc quan-
tum-

tuncunq; suspicio fit temeraria & vehemens, & æstimatione firma, nunquam est peccatum mortale: quia nõ est iudicium temerarium, sed æstimatione temeraria: quia non interuenit tunc completè contemptus proximi, dum non prorumpitur in definitionem. Si enim proximum cõpletè despiceret, prorumperet in definitiuã sententiam, & diceret in seipso, Ioannes est peruersæ mentis, & non diceret in seipso, Quantum mihi videtur, Ioannes est peruersæ mentis. Hoc enim est suspicantis, illud iudicantis. Vnde iudicium temerarium de scelere personali proximi, est peccatum mortale: suspicio autem temeraria quãtũcunq; vehemens, est peccatũ veniale.

✚ Obloquutio amicitia inter amicos minuens vel destruens peccatũ est.

Sufurratio (hoc est obloquutio ad amicitia tollendam inter aliquos) peccatũ est mortale ex suo genere:

quia tedit ad nocendũ proximo, vtpote tollere volens maximũ bonũ, scilicet amicum. Et est grauius peccatũ, quã cõtumelia & detractio, quantò amicitia melior est fama & honore. Contingit tamen susurratiõẽ esse peccatũ veniale propter imperfectiõẽ actus, vel ex parte intencionis, quia non intedit contra amicitia, licet materialiter dicat aliquid prouocatiuum contra amicum. Et hoc nisi ex grauitate nocumẽti actus redeat in naturã suã speciei: quia tunc esset peccatũ mortale: vt de detractiõẽ materiali dictũ fuit. Vel ex parte eius quod dicitur; puta quia minimum est ad prouocandũ contra amicum. Vel ex parte modi, quia iocose dicit, & nõ seriõ. Cõter em̃ hæc sunt venialia.

✚ Temeritas dupliciter considerari potest.

Temeritas (qua absq; ratione regulante opera fiunt) manifestè peccatum contra consilij rationẽ est.

Tentatio Dei.

Et dupliciter inueniri cō-
fuevit. Vel ex impetu appeti-
tus passione affecti: vt ap-
paret in iratis. Vel ex con-
temptu regulæ directiuæ: vt
patet in superbis despicienti-
bus aut quasi despicienti-
bus subijci alienæ regulæ,
& temerè propterea agenti-
bus ea quæ fecisse postea pœ-
nitent. Est autem peccatum
veniale vel mortale temeritas
secundum subiectam ma-
teriam. Si enim iocosa aut
officiosa est materia, veniale
peccatum est. Si autè per-
niciosa peccatum mortale
est: quia contra dilectionem
Dei aut proximi est.

✠ Deum tentans præsu-
mens explorare suā na-
turam peccat grauiter.

Tentatio Dei (qua ho-
mo explorat diuinam
potētiam, scientiam, vel vo-
luntatem) peccatū est mor-
tale ex suo genere: quia ir-
reuerentiam exhibet diui-
næ excellentiæ dubitando
de illa. Et hoc intellige for-
maliter: hoc est de tētatione

Dei ex intentione tentandi
Deum: quemadmodum de
cæteris vitijs formaliter do-
ctrina intelligenda est. Ad-
uerte tamen hîc duo. Primū
est, q̄ circa voluntatem Dei
aliud est quærere humiliter
â Deo instructionem quid
circa aliquid particulare ve-
lit, ex aliqua rationabili cau-
sa: & aliud est quærere â
Deo instructionem seu no-
titiam eiusdem absq; ratio-
nabili inquirendi causa.
Primum enim ad charitatē,
humilitatem, ac prudentem
religionem spectat: & pro-
pterea liceret petere signum
ad hoc oportunum. Secun-
dum autem ad irreuerentiā
diuinam spectat. Si enim di-
uinæ excellentiā voluntatis
homo reuereretur, non nisi
ex rationabili causa præsu-
meret quærere secretū illius
velle nosse: vt experimur in
hoîbus: nullus enim absq; ir-
reuerentia principis quærit
absq; ratioabili causa â prin-
cipe qd ipse velit, sicut nec
quid sciat aut quid possit.
Secundum est, quòd tentare
Deum materialiter (hoc est
non in-

non intentione explorandi diuinū posse, nosse aut vel-
le) non est peccatum mor-
tale, nisi magnitudo seu qua-
litas tentationis reducat a-
ctum in naturam suæ for-
mæ: sicut de alijs peccatis di-
ctum est. Est tamen Dei ten-
tatio materialiter tantum,
imperfectum quid in specie
tentationis: & ideo venialis
est propter imperfectionem
actus ex parte formæ. Potest
etiam esse venialis propter
actū imperfectionē ex parte
actus: vt in primis motibus.

✠ Falsum in iudicio te-
stimonium proferens,
grauissimè peccat.

Testimonium falsum in
iudicio, peccatum est
est ex suo genere mortale:
quia iniustum. Negare quo-
que testimonium si articu-
lus necessitatis vrget, pecca-
tum est mortale: vt pote in
damnum proximi vel com-
munis boni cadens: præ-
ceptum enim affirmatiuum
de ferendo testimonio, pro
loco & tempore obligat: &

propterea si tunc non vult
homo parere perhibēdo te-
stimonium necessarium, nō
excusatur à mortali, Extra
iudicium autem falsum te-
stimonium iudicatur sicut
mendacium.

✠ Timor potest multipli-
citer effici peccatum.

Timor nullum est secun-
dum se peccatū. Potest
tamē multipliciter fieri pec-
catum. Et ex modo timendi,
puta si pl^o aut minus timea-
tur quā oportet. Et ex col-
latione vnius timendi ad
aliud timendum. Et hoc est
quandoq; mortale: vt si plus
timeatur occisio corporis q̄
mors animæ: plus timeatur
ira principis q̄ ira Dei: & sic
de similibus.

Ponitur quoque speciale
peccatū timor pro tristitia
de bono alterius, quia noci-
uum est mihi aut alijs, si te-
merarius est timor: nam si
veritati aut rationabili æsti-
mationi innicitur, nullū est
peccatū moderata tristitia
de alterius prosperitate ex

Tyrannis.

qua bonorum oppressio venit.

✠ Ludus ad viriū ostentationem in quo mors corporalis sequi possit prohibitus est.

TOrneamentum (hoc est ludus quo ad ostentationem viriū & audaciæ milites multi ex condicō conueniunt & congregiuntur temerè, ita vt saepe mortes hominum inde proueniant) peccatum esse mortale constat ex admixta perniciæ vitæ humanæ, siue in effectu siue in periculo frequēti, absq; rationabili causa. Vnde tales ibi vel propterea mortui carēt ecclesiastica sepultura, etiā si ad pœnitentiam conuersi fuerint vt canonica iura disponunt.

✠ Rempublicam tyrannicè occupare peccatū est grauissimum.

Tyrannis qua respublica occupatur (vel quā tum ad dominium: vt cōtin

git ijs qui se vi dominos cōstituunt, siue immediatè, siue mediante coacto consensu subditorū. Vel quantum ad effectum modumq; regiminis: vt contingit ijs, qui quanuis veri sint domini, non querunt publicum bonum sed proprium) est peccatum mortale grauissimū: vt pote contra bonum publicum: & tantò peius quantò remotius est à pœnitentia. Regnandi siquidem amor tantus est, vt non permittat tyrannum quò ad dominium, conuerti ad pœnitentiam: vtilis quoq; boni proprij amor radicans, difficilimè euelli potest.

Sed nunquid gubernāte tyranno (qui scilicet nō habet legitimè dominium sed tyrānicè occupat illud) peccent illi qui recurrunt ad ipsum pro iustitia? quia inducunt illū ad actum quem non potest licitè exercere?

Respondetur quòd excusantur à peccato inducendi tyrannum ad actum & opus sibi illicitum, petentes ab illo iustitiam: quia non petunt

tant actum illicitum, sed iustitiam actus illi illiciti. Sicut enim luxurioso sanctè consulitur vt non adulteretur sed fornicetur, hoc est minus malum committat: quia subintelligitur si luxuria vti vis: ita occupatori dominij sanctè suadetur quod minus malè vtatur dominio illo. Constat autè quòd minus malè vtitur qui vsurpato dominio vtitur in actibus & operibus aliàs iustis, quàm si in actibus aut operibus aut etiam omissionibus iniustis & perniciosis reipublicæ aut particulari personæ vteretur. Eadem autem ratio est de suadente & petète. Et propterea piè interpretandæ sunt petitiones tam iustitiæ quàm honestæ gratiæ quæ offeruntur tyrannis: scilicet si vis, seu ex quo vis detinere & exercere hoc dominium, vtere illo iustè, vtere honestè, vtere piè, vtere ad vtilitatem publicam & priuatorum, prout deceret dominum. Attestatur quoq; hoc esse licitum communis vsus omnium qui sub

tyrannis & dubijs dominis degunt: dum absq; conscientia scrupulo passim omnes ad tyrannos & dubios dominos recurrunt ac si essent domini. Hoc enim signum est licitum esse huc ad tyrannos recursum, quia alienum à ratione est, vt oēs (inter quos sunt viri probi) errent, & peccent absq; remorsu conscientia. Attestatur etiã supradictæ piæ interpretationi intentio recurrentium ad tyrannos. Constat namq; quod non intendunt ipsi petere, vt tyrannus vtatur tyrannide, vt vsurpet actum iudicij: quoniam mallent vt cederet tyrannidi & iudicio: sed ex quo vsurpat sibi dominium ac iudiciū, intendunt vt iustè vt piè vtatur vsurpato dño & vsurpato iudicio. Et quod intendunt, hoc petunt: ita quod nec intendunt nec petunt actum vsurpatum, sed qualitatem sanctam in actu vsurpato exercendo.

✠ Vestigal diuersis respectib⁹ dici potest iniustum.

Vectigalia iniqua.

VECTIGALIA iniqua non solum sunt quae imponuntur a non habentibus potestatem, utpote tyrannis, sed quae ex forma vel ex fine aut ex abusu, aut ex materia constat esse iniqua. Et ex forma iniusta vectigalia sunt, quae aequalitatem proportionalem non continent, sed plus grauant minus grauandos: sicut enim communes honores aequalitate proportionali distribui sunt, ut digniores plus honorentur & cetera. ita onera communia sic distribuenda sunt, ut secundum ratam a qualibet toleretur. Et propterea iniusta ex forma sunt vectigalia, quae onerant impropotionaliter: hoc est, plus grauant minus grauandos. Et haec manifeste videntur quae pro ijs quae vehuntur ad usum proprium exiguntur: quoniam radix vsus est indigentia: ita quod quanto homo magis indiget, magis utitur: qui enim plures habet filios, plus indiget, ac per hoc plus utitur, & sic consequenter plus

soluit vectigalis: ac per hoc de primo ad vltimum qui plus indiget, plus grauatur vectigali, quod est iniquum. Gabelae igitur pro ijs quae deferuntur pro vsu proprio, iniquae sunt: & secundum leges ciuiles. (C. de vectiga. l. vniuersi.) poena capitis plectendi sunt exigentes tam pro his quae deferuntur pro vsu, quam ijs quae deferuntur pro seminando, quam ijs quae deferuntur ad fiscum. Vnde huiusmodi vectigalia non tenentur homines soluere. Sunt quoque iniqua ex fine vectigalia, quae non pro publica utilitate, sed pro bono proprio principis imponuntur. Nec obligantur subditi ad soluendum huiusmodi vectigalia: quoniam tyrannica non politica sunt huiusmodi vectigalia ex proprio fine. Sunt etiam violenta ac iniqua ex abusu vectigalia imposita rite pro temporali necessitate, puta pro muris ciuitatis construendis, si post completa moenia perseuerat illorum ve-

ctiga-

estigalium exactio, quia princeps sic vult. Violentę namque rapinę sunt manifestę: & propterea non obligant in foro conscientię. Similiter non obligant si imposita sunt pro construendis muris, & tamen non applicantur ad muros construendos nisi pro forma, sed imbutantur à principe aut rectoribus. Et breuiter si non fit id pro quo imposita sunt vestigalia, iniqua sunt ex abusu, & fraudes aut rapinę sunt: nec tenentur subditi soluere in foro conscientię.

Reputantur quoque ex ciuili iure iniqua vestigalia ex materia, quęcunque imponuntur super alijs quā super ijs quę causa negotiationis vehuntur. C. de vestigal. l. omnium. Et extenditur negotiationis nomen in proposito ad vānilitatem. ita quod quę deferuntur ad vendendum, sunt materia vestigalium: reliqua quę pro vsu suo & familię suę deferuntur, exēpta sunt à vestigalibus lici-

tis. Vnde non ligant in foro conscientię huiusmodi illicita vestigalia ex materia.

Instorū autē vndiq; (scilicet ex agente, forma, fine, vsu, ac materia) vestigalium fraus peccatū est mortale ex suo genere: vt pote nocumētum inferens reipublicę: & ad furti vitiū spectat: ita quod peccatum mortale interuenit id hac subtractione, non ex inobediētia p̄cepti obligantis ad mortale, nec ex vinculo p̄nę appositę cōtra transgressores, sed ex natura debiti reipublicę non soluti quomodocunq; sonet statutum: quia eo ipso quod vestigal iustum est, tollit homo fraudulenter reipublicę quod suum est. Nec refert an respublica per suos ministros sibi exigat, ac per eos quib⁹ ipsa vēdidit: quia vestigal reipublicę soluitur cuicunq; soluat, & à republica tollitur, quando cūq; non soluitur: & nihilominus iniuria fit illi qui emit, tanq̄ subrogato. Nec excusat fraudē à peccato mortali, quia institutores vestigaliū & em-

Vectigalia iniqua.

ptores præcognoscunt quòd fient multæ fraudes absque restitutione, nisi comperiantur in facto fraudis: sicut non excusantur dispensatores rerum communitalis aut dominij aut ciuis à crimine furti, ex hoc quòd communitas aut dominus aut ciuis præscit huiusmodi suos dispensatores fraudulètos esse: sicut nec Iudas excusatur à furto ex oculis, ex eo quòd dominus præcognoscebat quod fur erat. Institutio enim & venditio & emptio vectigalium intelligitur secundum id quod debitum est. Et licèt necesse sit vt fraudes eueniant, ve autem homini illi per quem fraus venit.

✿ Notāda sunt plura in materia vectigalium.

Occurrunt circa vectigalia adhuc quinq; notanda. Primum circa authores. Nam secundum canonica iura extrà de verb. sig. super quibusdā, declaratur illa esse pedagia salinaria, ac guidagia interdicta, quæ nō

apparent Imperatorum, vel Regum, vel Lateran. concilij largitione concessa, vel ex antiqua consuetudine à tempore cuius non extat memoria introducta, ita quod quantum est ex parte authoris, quatuor numerantur legitimi authores: scilicet Imperatores, Reges, vniuersale concilium, & antiqua consuetudo sine memoria initij.

Et scito quòd sub appellatione concilij clauditur Papa etiam solus, quia ab ipso concilia auctoritatem habent. Et similiter sub appellatione Regum comprehenduntur ciuitates habentes merum & mixtum imperium, non recognoscētes superiorem aliquem in temporalibus sub quo sint: quia eadē ratio videtur de istis & regibus. Imponentes autem noua pedagia vel augentes antiqua sine legitima auctoritate, peccāt mortaliter rapinæ crimine. Secundum, circa exactores, quod exactores iniustorum vectigaliū, si sunt iniusta manifestè vel ex parte authoris vel formæ

formæ vel finis, vel materiæ, vel abusus, & breuiter quomodolibet sint iniusta manifestè, non excusantur ab iniquitate mortali. Si autem non sunt manifestè iniusta, sed in dubium ab aliquibus vertuntur, alijs affirmantibus iusta, excusari videntur subditi exactores: quia in dubijs obedientia excusat. Qui verò non sunt subditi, aut non ex obedientia faciunt, non debent se periculo iniustæ exactiois exponere. Et nihilominus memento excommunicationis contra exactores pedagogorum prohibitorum.

Tertium circa exemptos à vestigalibus. Nam à clericis & personis Ecclesiasticis pro se aut rebus suis quas non negociandi causa deferunt, exigi nequeunt vestigalia. ca. quanquam. de censibus. lib. vj. Vbi habes censuras Ecclesiasticas, scilicet excommunicationis contra singulares personas, & interdicti contra communitates, donec extorta restituerint. Quartum circa præsumptio

nem iuris de vestigalibus: quia in capi. quanquam. de censibus. in. vj. dicitur: quanquam pedagogorum exactioes tam iure canonico quàm civili regulariter meritò sint damnatæ. Ex hoc namque textu apparet, quòd communiter vestigalia quæ & pedagogia vocantur, sunt damnata. Et intelligo hoc verificati propter materiam: quia limites negociationis excedunt: & propter formam quantum ad immoderatū valde grauamen: & propter nouitatem: & propter iniustam causam aut in principio, aut in prosecutione. tot namque conditiones exiguntur ad iusta vestigalia, vt difficilè fortè sit inuenire vestigalia iusta: & propterea meritò damnata regulariter dicuntur vtroque iure humano. Exigitur siquidem ad iustitiam vestigalium primò legitima auctoritas imponentis: de quo dictum est. Secundò, iusta causa finalis, quæ est solūm bonum publicum. Tertiò, iusta forma, & vt non viole-

Vestigalia iniqua.

tur iustitia distributiua, & vt nō sit immoderatum gra uamen. Quarto, iusta ma teria: quæ solū comprehendit res negociatorias. Quinto, iustus vsus: vt scilicet fiat illud publicum bonū pro quo imposita sunt: & demum quod tempora lia non prorogentur vltra suū tempus. Vbi nota quod quia defectu authoris cen sentur illicita, si non appa ret aliquis quatuor supra dictorum authorum (ita q̄ non præsumitur pro iusti tia vestigalium ex parte au thoris, sed contra illam si nō apparet: vt in dicto cap. su per quibusdam clarè patet) similiter præsumendum vi detur contra iustitiam vesti galium secundum alias con ditiones si non apparēt, tan tō magis quantō regulari ter dicuntur damnata. Et hæc dicta sint, vt prudens confessor in ijs quæ non ap parent iusta, non cogat pœ nitentes ad restituendum exactoribus vestigalium. Quintum est circa colle ctas. Prouerbiū est. Facta

lege, inuenta est malicia. Quia vestigalia quæ peda gia dicuntur, & vulgò ap pellantur gabellæ vel doanæ. &c. tot laqueis ac dam nationibus subsunt, & de facto exiguntur gabellæ nō solū pro mercaturæ rebus, sed rebus ad vsū, miserti doctores multarum anima rum, adinuenerunt quod licet non possint per mo dū vestigaliū imponi gabel le pro vsū, possint tñ per mo dum collectæ imponi à cō munitatibus, hoc adiecto moderamine, quod impo nant suis subditis tantum, ita quod forenses non te neantur. Sed distinctione hīc opus est. Nam hac in re aliquid est iuris, & aliquid est facti. Spectat siquidem ad ius, an collectæ huiusmo di sint licitæ. Et si quidem verum est quod dictum est (scilicet quod distributio onerum communium com mensurata ijs quæ vehun tur ad vsū, est iniqua ex forma, quia plus indigens plus vtitur, ac plus grauatur) collectæ istæ iniquæ sunt

sunt. Apparet quoque alia iniquitas in istis: quia pro eisdem rebus non negociatorij æquè grauatur pauper sicut diues. Collectæ namque pro communi bono grauantur singulos, deberent commensurari personis iuxta earum facultates, & non quòd tantum soluat pauper, quantum diues. Si tamè communitates sibiipsis imponentes collectas, non ad commensurandum solutiones rebus pro vsu vel non vsu, sed pro expediendi ad quietem & pacem ciuium modo colligendi pecunias opportunas, approbarent talem modum collectarum, vt quilibet ipsorum soluat in porta secundum ea quæ defert per portam, non video damnationem aliquam: quoniam si pro communi bono quietis & pacis seipsos tali modo grauare eligunt, nulli iniuriam faciunt. Et ad hoc, ad arbitror, tendunt doctores excusantes huiusmodi collectas etiam pro ijs quæ deferuntur ad usum. Essent quoque in collecta-

rum impositione & duratione causæ supradictæ considerandæ ex parte finis & vsus: quia sine illis non sunt iustæ, nec obligant in foro conscientiæ ad soluendum illas. Ad factum autem spectat an secundum veritatem istæ exactiones sint collectarum, an solo nomine ab excusantibus dicantur per modum collectæ. Differentia siquidem inter collectas & vestigalia est, quòd vestigalia imponuntur omnibus per portam aut passum. &c. vehentibus, siue sint subditi, siue peregrini: collectæ autem cantant quòd soli ciues aut subditi, & cætera. Et propterea quum constet, quòd oēs transeuntes oportet soluere, constat quòd nõ collectam sed gabellam per modum gabellæ imposuerunt & exigunt. Et quid adhuc egemus testibus, si etiã ab omnibus gabellæ vocentur? ita quòd & nomen & rem gabellæ habent, ac per hoc iniquitatè. Non est igitur ingerendus conscientiæ

scrupu-

Venatio.

scrupulus non soluentibus huiusmodi vestigalia tam male excusata ex colore collectarum.

✠ Venationis vsus an & quando peccatum inducat.

Venatio secundum se nullum est peccatum: quia est vsus naturalis dominij homini prestiti super animalia. Per accidens autē est peccatum multipliciter. Primò, ex incircumspectione in actu venandi: vt si fiat cum periculo aut damno proximi, non considerando si homo percuti possit, aut si damnum inferatur agris seu vineis. &c. Et tunc iudicandū est peccatū secundū temeritatem, periculum, & damnum si emerfit.

Secundò, ex conditione personæ cui prohibitum est venari: vt si sit clericus. nam cui libet clerico interdicitur venatio & syluatica fatigatio cum canibus, & accipitres aut falcones habere. cap. omnibus. extrà de cle.

vena. Et constitutis in sacris pœna suspensionis imponenda statuitur, si quis talium personarum in hac voluptate venationis sepius detentus fuerit ibidem. cap. episcopum. Tertio, ex conditione temporis: quia scilicet venatio impedit à debito cultu Deo tunc exhibendo: vt si quis propterea omittat Missam, aut seruitores suos ad hoc occupado impediat audire Missam. Et simile est iudicium de alijs diuinis quibus interesse debet: iuxta doctrinam. Ambr. que habetur. xcvi. dist. cap. an putatis. Quarto, ex immoderato affectu. ex quo capite facile omnia humana opera fiunt peccata. Exosa autem inuenitur venatio sanctis Hierony. & Ambro. quia ad peccatum implicat: & fortè specialiter, quia abducit dominos à necessarijs expeditionibus, dum propter venationes minorem gerunt curam subditorum, subtrahuntq; seipsos reipublicæ, aut quia animum quasi ferocem facit, aut fouet in prosecutione

ne & persecutione animalium cum delectatione. Ex quocunq; autem accidente fiat mala venatio, certum est non esse malam ex suo genere: ac per hoc constat esse licitam debitis adhibitis circumstantijs. Efficitur quoq; quinto illicita venatio, si propterea dominus priuat populum libertate capiendi animalia syluestria quæ in nullius sunt bonis, in loco vbi consueuerunt esse capientium: ita quòd nec ex parte animalium possessor aliquis damnificetur, nec ex parte loci alicui fiat iniuria. Huiusmodi enim priuatio tyrannica est: vtpote contra bonum cõmunis libertatis & vtilitatis propter bonum propriæ delectationis: & perniciosa est si pœnam notabilem adijciat. Secus autẽ est si ab antiquo cuius initij non extat memoria, venationes reseruatæ sunt dño. Et tunc etiam debet pœna moderata esse.

✠ Venditio potest multis respectibus esse viciosa.

Venditio licet nullum sonet peccatum, multis tamen modis peccatum fit. Primo, ex quantitate precij: vt si vendatur res pluris quàm valeat, vel in se secundum communem estimationem seu vsum, vel vendenti. nam licitum est vendenti pluris venderẽ si plus valet sibi, nõ quia pluris emit, sed quia commoda sibi tantum est, vt licet valeat decem, sibi tamen valet viginti. Secundo, ex fraude in substantia rei: vt si quis vnam rem vendit pro alia: vt aqua pro vino: vt faciunt miscentes vinũ in vegete, aut mel pro zucharo, vel fimum terræ pro reubarbaro. &c. vt faciunt mali aromatarij in cõfectionib⁹ & medicinis. &c. Et hinc in multis artibus fraudulenta ac iniqua redditur venditio vendendo vnam rem in toto vel in parte pro alia. Et est ex suo genere fraus hæc mortalis. Tertio, ex fraude in qualitate rei: vt si vitiosam rem vendit pro nõ vitiosa. Est enim hæc fraus & iniquitas manifesta

Venditio.

feſta. Secus autem ſi vendit rem (puta caballum) vt eſt, explicans ſe nolle pro defectu teneri: tunc enim ſi non pluris vendit quàm in veritate valeat omnibus defectibus conſideratis, non peccat: quanuis emptor fallatur à ſeipſo, ſic quòd ſi ſciret tot defectus, nò emeret. Sed ſi vèdit pluris quàm valeat in veritate, peccatum eſt iniuſtitie in foro conſcientie. Et eſt mortale ex ſuo genere: quia nocumentū infert proximo iniuſtè.

Quarto, ex fraude in quãtitate menſuræ, ponderis, aut numeri: quod conſtat eſſe mortale.

Quinto, ex monopolio augmentatiuo precij. nam & monopolium eſt prohibitum: & quantum de precio augetur ex monopolio, tantum iniquitatis apponitur precio. Nec excuſantur huiusmodi mercatores ex cunſeſſione dominorum: quia nec ipſi dñi excuſantur à rapina, dum emptores coguntur emere tanto pluris, quia nò poſſunt aliunde emere.

Eſt enim monopolium huiusmodi non ſolum in priuatorum hoc damnum, ſed communis libertatis offenſiuum: & ideo non eſt tolerandum. Sexto, ex temporis expectatione: vt ſi pluris vendat quàm valeat, quia non nunc, ſed poſt annum precium expectat. Eſt tamè hinc grano ſalis opus, primo ratione latitudinis precij. Non enim conſiſtit iuſtum precium in puncto, ſed diſtinguitur trifariam. aliud ſiquidè eſt pium, aliud moderatum, aliud rigorofum. Hinc enim fit, vt res eadem in eodem loco ac tempore vendatur decem, vñdecim, & duodecim: ita q̄ intra huiusmodi latitudinè reputatur precium iuſtum. Et propterea ſi venditor ſoluenti nunc dat pro decè, & ſoluturo ad annū nò vult dare niſi pro duodecim, iniuſtus non eſt: quia nò exit terminos iuſti precij. Sed ſi vellet quatuordecim, iniuſtè vèderet, & ad uſuram reducitur: vt infra de uſura patebit. Ex dicta autem precij latitudine contin.

contingit vt in eodem die prudens negociator multū lucratur, emendo in precio miti, & vendendo in rigoroso. Secundo ratione dubij. Nam si quis merces suas non esset in veritate nunc venditurus, sed seruaturus in tempus aliud in quo creduntur verisimiliter plus valituræ quàm nunc, non intelligitur vendere plus iusto precio, si plus vèdat quàm nunc valeant. Quod potest dupliciter fieri. Primò, vt vendat nunc pro illo precio quod tunc valebunt communiter siue plus siue minus. Et hoc caret omni scrupulo. Secundò, vt ex nunc determinetur precium. Et sic oportet precium esse moderatum, ita quòd stet intra limites dubij futuro illo tempore precij. Verbi gratia: seruandum frumentum ad mensem Maij, verisimiliter creditur quòd valebit decem, & quòd poterit plus aut minus valere: nunc verò valet octo. licitum est mihi qui seruaturus ad illud tempus eram, vendere

nunc decem, ex quo verisimiliter dubitatur quòd plus aut minus tunc valebit: vt patet in. c. nauiganti. extrà de vsu. Septimo, ex pacto de retrouendendo, si minoris vendit quàm valeat: quia palliatur sub vèditionis nomine mutui acceptio. Et tunc in venditore peccatum est, pro quanto participat in crimine cum vsurario si inducit eum ad hoc. Verum si iusto precio venditur, & adiungitur pactū de retrouendendo & interim locando eidem qui vendit sub annuo censu honesto, censetur venditio licita cum oibus adiectis pactis. Et fit frequenter huiusmodi venditio à cōstitutis in aliqua necessitate, nolentibus tamē abdicare à se vsu illius agri seu domus quam vendunt. Et si rationem queris, vide cōmentaria nostra in secunda secundæ. Octauo, ex loco vel tempore prohibitis: vt sunt tempus sacrum, & locus sacer. Diebus namq; festis Deo dicatis non licet vendere nisi ad minutum quæ ad cibum

& po

Vindicatio.

& potum ac medicinam vel articulum aliquem occurrentis necessitatis necessaria sunt. Tolerantur quoque illa quæ ex consuetudine nundinarum aut aliter currunt: vt diffuse in verbo, festi dies, habes. In locis quoque sacris (vt in verbo immunitas, habes) prohibitum est vendere, eiciente domino vendentes de templo.

✠ Actus vindicationis quandoque virtuosus, quandoque vitiosus esse potest.

Vindicatio duplex inuenitur. Prima, quæ exercetur per principem seu iudicem contra malos. Et hæc est opus iustitiæ sancti. Altera est quæ fit seu appetitur ab homine priuato. & hæc licet possit esse iusta, frequentissime tamen est mala, & quantum ad affectum, & quantum ad exercitium. Nam quantum ad opus, vindicare se vel alios, est illicitum cuilibet priuato, nisi quò ad actionem defensi-

uam, qua vim vi repellere licet cum moderamine inculpatæ tutelæ: quia punire est actio habentis potestatem super eum qui punitur: ac per hoc est illicitum, imò vsurpatum, si à non habente super illum potestatem vindicta fiat.

Quantum verò ad appetitum, nullum est peccatum appetere vindictam, hoc est iustam punitionem: quia hoc est appetere iustitiam. & scriptum est: Lætabitur iustus cum viderit vindictam. Sed causa appetendi, peccatum ingerere potest: vt si ex odio, ex fatiandi animi mei gratia vindictam affectem. Est igitur in appetitu vindictæ peccatum, tunc si quis vult per seipsum facere vindictam: tum si ex malo animo contra hominem vult per iudicem vindictam fieri. Oportet enim hoc fieri & appeti cum dilectione hominum, & odio vitiorum, pro bono iustitiæ, pro bono pacis: vt alij non audeant contra bonos insurgere, & ne impunitas delictorū

licitorum pariat incentiua vitiorum. Sic enim licet nõ solùm appetere, sed quærere per officium iudicis vindictam illorũ qui se vel alios offenderunt.

✠ Consecratio virginũ quando sit illicita.

Virginum consecratio illicita redditur si in veritate virgo non est quæ consecratur. Nec excusatur ex hoc quod occulta est virginitatis omisio, & scandalum esset si non consecraretur: quia in sacramentalibus Ecclesiæ actionibus non debet interuenire fictio, sicut nec in sacramentis. Et quia fictio ista qua vt virgo se ingerit consecrationi, quæ virgo non est, iniuriosa est sacramentalibus Ecclesiæ, peccatum est mortale ex suo genere. De remedio autem à multis dato occultè violatis virginibus consecrandis ad euitandum scandalum: scilicet vt nomen virginittatis in nomen castitatis aut continentie mutetur: di-

endum videtur quod vanum est: quia si officium consecrationis virginum perspicitur, apparebit quod aut oportet virginem consecrare per illud officium, aut illud omittere: sicut per officium quo consecratur Episcopus, oportet Episcopum consecrari: & similia. Nec puto doctorem aliquẽ qui officium huiusmodi viderit, hoc consuluisse: sed solummodo quod aliquæ cerimonie illius officij & aliquæ illius orationes, mutato virginitatis nomine in nomen castitatis, fieri vel dici possunt: vt vel sic appareat illam benedici ad vitandum scandalum: quod à ratione alienum nõ est. Sed aduerte quod virginitas sumitur in proposito vt est nomen status: ita quod sufficit ad consecrationem quod sit virgo secundum carnis integritatem. Tum quia Ecclesia vtitur nominibus vt plures vtuntur. Virginitas autem communi vsu est nomen status: vt patet ex vsu. Et in Euangelio virgines

Visitatio.

distinguuntur in fatuas & prudentes. & Paulus virgines distingui in castas & non castas denotat, dum dicit, Despondi vos vni viro virginem castam exhibere. Et confirmatur: quia aliter Ecclesia daret occasionem fallendi. nam & mulieres & puellae cum toto mundo vocantur virgines quae carnis retinent integritatem. Et propterea, si aliud quam hoc Ecclesia exigeret quum ponit a puellis consecrandis si virgines sunt, falli oportet Ecclesiam: & tamen puellae non decipiunt Ecclesiam dicentes se esse virgines quando diu carnis retinent integritatem: quia hoc intelligunt per esse virginem. Et confirmatur adhuc: quia in pontificali Romano postquam dictum est quod pontifex diligenter inquiret ante consecrationem de aetate. xxv. annorum, & proposito seruandi virginitatem, subiungitur. Et insuper seorsum cum qualibet consecranda, de vita & conscientia & carnis integritate. Vbi clarè pa-

ret explicari quod per virginem nitatem intelligat pontifex inquirens, scilicet carnis integritatem. Et haec sint dicta, ne putet quis puellas integras carne, mente autè & negligentia seu complacentia pollutionum delectabilia corruptas, a consecratione repellendas esse, quia irreparabiliter perderunt virginitatis virtutem. Possunt enim consecrari: quia sunt verae virgines secundum statum, licet non secundum virtutem.

✠ Praelati possunt peccare suum gregem visitando.

Visitatio qua Episcopi seu Praelati visitant gregem suum illicita redditur si non conformetur sacris canonibus, & specialiter formae praecipuae in lib. vj. de censibus. capitul. Romana.

✠ Contemptus extremae vnctionis peccatum est.

Vnctio-

Vntionem extremam
quanuis non tenea-
tur homo accipere vt neces-
sariam ad salutem, contem-
ptus tamen illius peccatum
est mortale, non minus q̄
quilibet alius contemptus
aliorum mandatorum Ec-
clesiæ.

✠ Violatio votorum sem-
per damnabilis est.

VOti violatio peccatū
est mortale: quia est
perfidia contraria fidei deo
debitæ ex promissione ipsi
Deo facta. Est nanq; votum
promissio Deo facta de bo-
no. Est autem promittere,
constituere se debitorē eius
quod promittitur. Et pro-
pterea sicut ad virtutem fi-
dei seu veracitatis pertinet
vt seruetur promissio facta
homini: ita ad virtutem fi-
dei religiosæ spectat vt ser-
uetur promissio facta Deo
de re illi grata. Et cosequen-
ter irreligiōsæ perfidiæ est
violare promissionē factam
Deo de re Deo grata: quam
promissionem vocamus vo-

tum. Et scito quòd quando
factum est votum de illo bo-
no ad quod quis nō teneba-
tur, perfidia voti est speciale
peccatum mortale. Quando
verò factum est votum de il-
lo bono ad quod omnino te-
nebatur, perfidia voti est cir-
cūstantia mutās speciem,
& necessaria ad confitendū:
vt si quis vouit non forni-
cari, si postea fornicatur, cri-
mē illud est & in specie for-
nicationis, & in specie perfi-
diæ irreligiōsæ.

✠ Materia voti diuersis re-
spectibus est cōsideranda.

ET quoniam frequēter
contingit confessores
de votis iudicare, ideo diffu-
siores oportet sermonem
facere. Primo, ex parte ma-
teria. Secundo, ex parte vo-
uentis. Tertio, ex parte im-
pedimentorum occurren-
tium. Quarto, ex parte dis-
pensationis seu commuta-
tionis. Quum enim materia
voti sit solummodo bonum
aut sub præcepto, aut sub
consilio diuino contentum

L 1 2 alicum

Voti materia.

alienum à voti materia sci-
to omne illicitum, omne
quod est contra consilium
diuinum, & omne indiffe-
rens: ita quòd si quis vo-
ueat aliquid illicitum (puta
occidere hominem, aut di-
cere verbum ociosum) vel
aliquid contra diuina con-
silia (puta non ingredi reli-
gionem, non mutuare, non
fideiubere, non facere elee-
mosynam) vel aliquid indif-
ferens ad morale bonū vel
malum, vt non ire ad talem
domum, vestiri veste alba,
non est validum votū: quia
non est votum: quia promit-
titur Deo quòd Deo non
placet. Sed occurrunt hūc
multa declaranda. Et in pri-
mis quòd qui de facto vo-
uet aliquid illicitū aut con-
tra consilium aut indiffe-
rens, peccat vouendo, quia
ab utitur voto, & quandoq;
quidem mortaliter, quan-
doq; autem venialiter. In
tribus siquidem casibus pec-
cat mortaliter vouendo. Pri-
mus est, si vouet committe-
re aliquòd opus quòd est
mortale: vt occidere, muti-

lare. &c. Secundus est, si vo-
uendo non facere ea quæ
sunt consilij, habet animū
ita pertinacem vt intendat
obligare se voto etiam in
casu in quo consilium ha-
bet vim præcepti: puta non
mutuare patienti extremā
necessitatem: & sic de alijs.
Tertius est si vouendo hu-
iusmodi vota stulta & displicentia Deo cognoscit quid
facit, hoc est quòd attribuit
Deo id quòd Deo non con-
uenit: scilicet acceptare hu-
iusmodi vincula votorum,
& tamen vult hæc vouere.
Nam esset peccatum blas-
phemiæ huiusmodi votum:
vt pote quòd sciens & pru-
dens attribuit Deo quòd
Deo non conuenit. Secus
autem esset si crederet Deo
displicere hæc vota, sicut
peccata venialia displicent
Deo, & nihilominus credēs
votum valere aut saltem q̄
valeat quantum valere po-
test, faciat huiusmodi vota.
nam tunc venialiter tantū
peccat excusante illū igno-
rantia communi, & existen-
te intentione non mala, sed

pro-

no

promissione stulta. Venialiter autem semper peccat vouens quodcunq; horum: quia displicet Deo stulta promissio: qualis est tam indifferentium quam oppositorum consilij, quam venialium promissio Deo exhibitae. Circa illicitorum deinde vota, nota contingere haec sex modis. Primo, promittendo opus in se illicitum: vt si quis voueat occidere aliquem. Secundo, promittendo opus bonum vestitum malo fine: vt si quis voueat dare elemosinam ob inanem gloriam. Et neutrum horum est votum: sed peccatur vouendo & implendo. Tertio, promittendo licitum ob illicitam petitionem obtinendam: vt si quis vouerit offerre Deo mille aureos ad occupandum ciuitatem non suam. Et hoc votum blasphemia est, non votum: quia est facere Deum actorem seu patronum criminis. Quarto, promittendo Deo licitum pro obtento illicito quasi recompensationem seu gratiarum

actiones: vt si quis vouerit se sacrificium Deo oblaturum pro obtenta aliena vxore. Et hoc quoque blasphemia, non votum est. Quinto, promittendo licitum pro petitione licita, ex turpi tamen causa pendente: vt si quis habens concubinam voueat Deo centum aureos si concesserit sibi ex illa filium. Et hoc votum est vere votum, & obligat si conditio extat: quoniam votum non cadit super illicito coitu, sed super dono filij, praesupposito illicito concubitu. Non tenetur tamen retinere concubinam, vt faciat quod in se est ad implendum votum: quia praesuppositum est malum & illicitum. Sexto, promittendo licitum non pro aliqua petitione obtinenda, sed pure conditionaliter apponendo euentum illicitum: vt si quis voueat se ingressurum religionem si committet adulterium, ad hoc vt caueat ab adulterio, vel vt poenitentiam faciat de adulterio, vel absolute intendit in tali euentu obligare se ad tale

Vouen. condi.

votum. Et huiusmodi vota sunt verè vota conditionalia & obligant eueniente conditione, & non alias. Circa indifferentium vota aduerte, quòd promittere Deo indifferentia (vt sunt ea quæ nec bona nec mala sunt) est stultum. Prouenit enim ex stulta de Deo imaginatione, quasi deo placeat humana, hoc est voluntaria opera quæ non sunt moraliter bona: vt non filare in sabbato, non peccare caput. &c.

Verùm hoc intelligendum est de operibus indifferentibus manentibus in sua indifferentia. Nam si opera indifferentia ex aliquo respectu fierent bona vel mala moraliter, tunc cadere possent sub voto. Verbi gratia: tam ire quàm non ire ad domum Ioannis, est opus secundum se indifferens: sed si in Ioannis domo sit vel fiat aliquid attractiuum meum ad malum (puta ludus, vel mulier attrahens, &c.) tunc ire ad domum Ioannis non est indifferens, sed declinat ad ma-

lum, & non ire declinat ad bonum. Et propterea si in huiusmodi casibus vouerit quis non ire ad Ioannis domum vt caueat sibi, votum est validum. Si tamen ex Ioannis domo cessaret ludus mulier, & breuiter ratio mali, cessat obligatio voti: quia cessat voti materia. Ex hoc ipso enim quòd non ire ad domum Ioannis non habet amplius rationem cautelæ seu præseruatiui à periculo, reddit naturam indifferentis: & sic non est amplius materia voti. Hæc de materia voti.

✠ Conditiones quatuor ex parte vouentis examinanda.

EX parte autem vouentis quatuor conditiones occurrunt: scilicet fallacia, imperfectio actus, imperfectio aetatis, & subiectio. Inuenitur igitur fallacia quandoque in voto, vel qui non intendit vouere, sed simulat se vouere. Et quouiam hoc est decipere Ecclesiam cui sit

cui fit votum solēni aut homines testes coram quibus aliquis emitteret publicum votum: & dolus ac fraus nulli debet patrocinari: licet votum in veritate nullum sit, compelli tamē debet ad implendum quod ore proprio Deo promittere se dixit: sicut compelli debet quilibet ad seruandum contractum cum homine, licet non intenderit promittere. Et nihilominus peccauit mortaliter perniciosum incurrendo mendacium, qui solēni aut publicum votum cum animo non vouendi fecit & ratione irreuerentię diuinę coram hominibus, & ratione scandali sequentis, cui dat operam efficacem, dum vouere se promulgās intendit monstrare se facti contemptorem voti. Vel est fallax votum: quia licet intendat homo verē vouere, non intendit tamen seruare promissum. Et huiusmodi vota vera quidem sunt (quia ibi interuenit intentio vouendi cū promissione facta Deo de bono illi grato) peccat

tamen mortaliter sic vouēs. Nec minus tenetur coram Deo adimplere votū, quā si vouisset cum intentione seruandi promissum: quia ex suo iniquo proposito nihil reportat exemptionis à vinculo voti cui se subiecit.

Imperfectio actus in voto dupliciter inuenitur. Vel per modum primi motus, quando scilicet votum (hoc est promissio deo facta) nō est actus deliberatus, sed est promissio imperfecta: sicut in tentationibus fidei vacillatio absque consensu, non est deliberata infidelitas: & affectus ad occidendum inimicum absque consensu rationis, non est mentale homicidium completē: & sic de similibus. Et huiusmodi promissiones votiuę non sunt verē vota, sed inchoationes votorum, ac per hoc non obligant.

Alio modo inuenitur imperfectio actus votiui ex defectu plenę ac discussę deliberationis: vt contingit in votis quę fiunt ex timore repentinarum malorum,

Vouentis conditiones.

aut ex magno dolore, aut ex leuitate animi, aut pronitate ad vouendum, & similibus. Et talia vota sunt quidem vera vota, sed minus plena.

Quod vt clarè intelligas, distingue deliberatione duplicitè intelligi. Primo, vt sufficit ad constituendum actum deliberatum absolute: sicut quodlibet peccatū mortale est deliberatum: ita quòd nisi esset deliberatæ voluntatis, non esset mortale peccatum. Alio modo vt constituit actum deliberatum ex modo deliberandi: sicut actus cum meditatione & discursu discussi concluduntur, acceptantur, eliguntur. Et sic non omne mortale peccatum fit ex deliberatione: sed multa homicidia, sacrilegia, luxurię, &c. committuntur ex passione absq; huiusmodi deliberandi modo. Vota ergo quæ ex deliberatione primo modo (hoc est absolute) fiunt, vera sunt: quia deliberatio quæ sufficit ad constituendum seipsum seruum diabo

li, multo magis sufficere debet ad seipsum debitorem Deo constituendum. Sed quia quantum ad modum vouendi non interuenit deliberationis modus, dicuntur q̄ sunt vota hæc minus plena: vt pote quibus plenitudo modi vouendi (scilicet per exactam deliberationem) defuit. & propterea absq; difficultate huiusmodi vota commutantur vel dispensantur.

Imperfectio autem ætatis (hoc est ætas ante pubertatem) tollit voto religionis solenni suam vim: ita quòd professus ante completum annum quartumdecimum, potest liberè redire ad seculum: vt habetur extra de regu. capitu. Is qui, in sexto. Et ratio huius est auctoritas Ecclesiæ irritantis votū religionis solenne intra talem ætatem. Et hoc siue per sona sit doli capax, siue nō: quia sic statuit Ecclesia. De alijs autem votis secus est, quia non tam ad ætatem q̄ ad rationis plenum vsum spectatur.

Nam

Nam in quacunq; ætate habeatur ratiōis vsus liber: ita quod persona est doli capax (hoc est ad propositum vt discernat quid importat facere Deo votum) potest homo voto alio quocunq; se obligare, ita quod votum est validum quantum est ex parte sui: quoniam tūc ætas non tollit aliquid eorū quæ necessaria sunt ad votum: vt patet. Subiectio demum vuentis reddit vota conditionalia: hoc est si pater, maritus, dominus, Prælatus &c. permiserit: ita quod subditorum vota non sunt ipso facto inualida, nec sunt absolute obligatoria, sed medio modo se habent: quoniā obligant stante conditione subintellecta, scilicet si superiori placet, aut non displicet. Dico autē placet aut non displicet, propter diuersam materiam voti: quoniā si votum sit de prohibitis subdito, subintelligitur si superiori placet. Et tunc tenetur requirere bona fide superioris beneplacitum, explicando ei suum votum, ad

hoc vt integra fide agat cū Deo cui p̄misit: forte enim cōcedet superior intellecto voto, quod negat nesciens subditi votum. Et si illi placet, tenetur exequi suum votum: si non placet, irritum est votum, vt patet si Episcopus vouerit ingredi religionem: subintelligitur enim si Papæ placet. Vnde tenetur requirere si Papæ placet, vt impleat votum: an non, si placet, implere: si non, irritum est votum: quia Episcopo prohibitum est ingredi religionem. Et sic de similibus. Si quis tamen subditus in cōmunibus votis petat licentiam in opere quod promisit, vt liceat sibi illud facere pro Deo, & non indicet quod hoc vouerit, putās sibi hoc sufficere: excusatur pro tunc ab exequutione voti superiore negate licentiam. Non tamen propterea votum est irritatum: quoniā ad irritationem voti requiritur voluntas superioris ad irritandum: quæ in proposito non interuenit. Vnde remanet obligatus ad peten-

Votorum impe.

dum iterum quando prudētia suadebit petere licētiā operis promissi, donec irriteretur votum. Si verò votum sit de non prohibitis subdito, subintelligitur conditio, si superiori non displiceat: ita quòd tenetur exequi votū, quousq; superiori notificatum sibi votum displiceat: vt patet si religiosus voueat dicere quotidie psalmos pœnitentiales. Tenetur enim illos dicere quousq; superior sciat & reprobet obligationem votiā quam debet reprobare, vtpote Prælato præiudicialē.

Et scito quòd hæc quæ de votis subditorum dicuntur, intelligenda sunt quantum ad illa in quibus sunt subditi: ita q̄ si aliqua sunt in quibus non sunt subditi, de illis possunt vota facere absolute valida: vt si Episcopus voueat dicere septē psalmos, aut dare eleemosynam: quoniam in his non habet manus ligatas. Et similiter si vxor voueat non petere debitum coniugale: quoniā in hoc non est subdita, sed

par marito. Et sic de alijs familiaribus. Habes igitur hinc vnde discernas peccata transgressionis votorum in ijs, qui sub alterius sunt potestate constituti: vt sunt pueri, puellæ, vxores, serui, ac religiosi: & vniuersaliter illi qui vouent de alieno, hoc est de eo quod sine alterius licentia licite dari aut fieri nequit: vt si filius familiās voueat dare eleemosynam, quum nihil habeat nisi patris. Et sic de similibus. De religiosorum votis speculatiue vide commentaria in secunda secundæ.

✠ Votorū omisio quandoq; vitiosa est, quandoq; non.

EX parte deinde impedimentorum occurrentiū, discernere oportet quandoq; votorum omisionem quando est peccatū, & quando non. Sunt autem occurrentia impedimenta votorum duplicia. Nam quædam se tenent ex parte materię

teriae votiuae, quaedam ex parte intentionis personae vouentis. Et ex materiae quidem parte, impedimentum executioni voti praestat quicquid impediret votum quando fit: scilicet si materia voti facta est impossibilis aut illicita, aut impeditiua melioris boni, aut indifferens. Nam quodlibet horum impedisset votum ne fieret. Nullus enim potest vouere aliquid impossibile, aut illicitum, aut impeditiua melioris boni, aut indifferens: ut patet ex antecedentis.

Et ut radiiores intelligat, ponamus exempla. Vouit Rex aedificare, dotare, ornareque, monasterium: eijcitur postea a regno, & fit ei impossibilis huiusmodi elemosyna. Vouit alter ieiunare singulis sextis ferijs, perdit sanitatem, ita quod abstinere est ei illicitum. Si quis etiam post votum Hierosolymitanum vult ingredi religionem, adimplere votum esset impedimentum melioris boni: & propterea potest

ingredi religionem non curando de priori voto. Si quis demum vouisset non transire per aliquod vicum, quia ibi manet mulier attractiua & caetera. mortua muliere illa, transire per illum vicum, factum est indifferens, & ideo non amplius ligat. Aduerte tamen hic circa casum superuenientis impossibilitatis seu iniquitatis, si impossibilitas superuenit toti materiae promissae, aut parti: quoniam si impossibilitas venit super totum, non tenetur ad votum durante impossibilitate, sed si venit super partem, tenetur etiam tunc ad reliquam partem tunc sibi possibilem seu licitam. Et propterea persona habens votum castitatis & postea coniugata, consummato matrimonio non tenetur viuente coniuge ad castitatem totam: quia tenetur reddere debitum coniugi: sed tenetur seruare partem sibi possibilem & licitam, scilicet non petere debitum. Et tenetur habere voluntatem implendi totaliter votum: quoniam erit sibi possibile
seu

Voti dispen.

seu licitum, scilicet mortuo coniuge. Ex parte autem intentionis vouentis quando certa est, vota possunt quæcunq; impedimenta recipere: quoniam intentio vouentis sufficit ad quamcunq; conditionē apponendam voto. Et propterea nulum votū obligat vltra seu extra limites intētionis personæ vouentis: hoc est quia præcisē ad illud tantū obligat ad quod vouens intendit se obligare, & non ad aliud. Sed quando vouentis intentio nihil apposuit limitationis, sed votū fecit simpliciter, oportet casus occurrentes secundum sacros canones & veritatis doctrinam piē interpretari. Vnde qui vouit triduo ieiunare, aut aliquam eleemosynam dare absq; præfixo tempore, tenetur adimplere illo tempore quo ipsum non remordeat conscientia quòd fuerit in mora: quoniam quādiu ei videtur quòd non sit in mora, interpretādum est quòd non sit elapsus tempus intentum ab ipso vouē-

te. Hinc enim intentio vouentis discerni potest.

Caue autem ne fallaris, putans in varijs casibus & euentibus occurrētibus votum non ligare: quia persona quando vouit, si hæc præuidisset, non fecisset votum. Falsa est hæc imaginatio & destructiua omnium humanorum contractuum. Multi namq; coniugati non obligarentur ad coniugiū: quia si præuidissent quæ euenerunt, non contraxissent tale matrimonium. Et similiter multi professi non tenerentur ad religionem: quia si tunc quæ post occurrerunt, cogitassent, non fecissent professionis votum. Et sic de alijs. Caue ergo ne fallaris: sed de efficacia intentionis vouentis senti, vt antè dictum est.

✠ Voti dispensatio seu irritatio cui cōpetat.

EX parte demum dispensationis, cōmutationis, irritationisq;, vota quādoq; oportet confessorē iudicare.

Vbi

Vbi scito quòd quia irritare votum, pertinet non ad Ecclesiasticam auctoritatē vniuersaliter, sed directè spectat ad potestatem dominatiuam seu quasi dominatiuā rei votiuæ, ideo ad irritandum votum subditi, sola potestas dominatiua cum voluntate irritandi sufficit: ita quòd persona subdita non est rea fracti voti, si is qui habet dominium super re voto promissa, non vult votum valere. Et ratio est: quia quilibet dominus potest vti sua libertate. Et hinc fit vt vxorum, puellarum, seruorum, puerorum, & religiosorū vota, si irritentur à maritis, parentibus, dominis, Prælati, non obligent. Et quod plus est, si semel maritus aut dominus audito subditi voto consenserit, & postea reuocauerit licentiam, non peccat subditus non adimplendo votum: sed peccat qui semel cōcessit & postea p̄ libito reuocat: vt habes ex .xxx. cap. Numeri, adiūcta glossa Augustini, & diffusè in commentarijs nostris prædictis.

Ad dispensandum verò votum exiguntur duo: auctoritas Ecclesiæ, & causa rationalis. Et de auctoritate quidem Ecclesiæ satis patet. De causa verò rationali quòd requiratur supponimus hîc: vt pote discussum in dictis commentarijs: ita quòd si Prælati, etiam Papa pro libito dispensaret, nō esset audiendus: quia non habet potestatem nisi in edificationem Ecclesiæ, nec est dominus sed dispensator: quod non potest absque ratione intelligi.

Rationalis autem dispensandi causa est honor Christi, & vtilitas Ecclesiæ: & vt vno verbo dicatur, maius bonum quàm sit votiua exequutio: quoniam si ob maius bonum fit dispensatio, saluatur & maior Christi honos, & maior Ecclesiæ vtilitas spiritalis. Consuevit autem oriri huiusmodi maioritas boni ex aliquo horū trium, hoc est si exequutio voti reddita esset illicita, vel inutilis, vel maioris boni impeditiua. Et propterea oportet

tet magna vti ratione in dispen-
 sando vota; quia dispen-
 satio tollit votum & quan-
 tum ad materiam, & quan-
 tum ad vinculum. Ad com-
 mutandum verò vota licet
 regulariter exigatur autho-
 ritas Ecclesiae, quando ta-
 men euidenter constat in
 melius & gratius Deo com-
 mutari, non est reus fracti
 voti qui sic commutat pro-
 prium votum absq; alia au-
 thoritate: vt si habens votū
 terrae sanctae commutet in
 votum religionis. Et sic de
 similibus. Et ratio est: quia
 Deo, cui promissio facta est,
 satisficit plenius dando ma-
 ius & acceptius ei bonum.
 Et quia commutatio non
 tollit vinculum voti, sed
 mutat voti materiam, & cō-
 mutatio de rigore iuris suf-
 ficiens videtur si fiat in ali-
 quid æquale, ideo ad com-
 mutationem voti vltra au-
 thoritatē Ecclesiae exigitur
 ad minus æqualitas mate-
 riae: vt scilicet illud in quod
 cōmutatur, æquiualeat exe-
 quutioni debitae ex voto: &
 propterea si est votum pere-

grinationis, habenda est ra-
 tio nō solum laboris, sed ex-
 pensarum quas fecisset pere-
 grinando: quoniam hæc om-
 nia cadunt sub voto conco-
 mitanter. Et sic de similibus
 Ex parte autem causae com-
 mutandi vt rationabiliter
 fiat, quanuis debeat aliqua
 impotentia aut difficultas
 aut maioritas materię aut
 vtilitas, aut aliquid eiusmo-
 di mouere: si tamen gratio-
 se condescenditur in perso-
 na Dei à commutante, om-
 nis occasio sufficere videtur
 ex quo à gerente vices Chri-
 sti commutatiuam habente
 potestatem acceptatur: quū
 sola materia commutetur,
 & semper concurrat petētis
 commutationē: promptior
 voluntas ad exequendum
 commutata quàm promif-
 sam. Vt tamen commutans
 tutior sit, commutet semper
 in aliquid melius quantun-
 cunq; parum melius.

Memēto quoq; confessor
 quod omisio votorum non
 purgatur sola pœnitentia,
 sed vltra pœnitentiā de
 voti fractione, exigitur exe-
 quutio

No

quatio voto promissa: quia promissio Deo facta remanet semper viua donec exoluatur, nisi reddita sit impossibilis: aut illicita & cætera. vt ante dictum est. Et propterea qui voluit aliquid efficere aliquo tempore, & non seruauit promissum intra tempus, & tenetur ad pœnitentiam de fracto voto, & tenetur adimplere promissum quàm primum potest. Et hæc intellige, nisi votum fuerit onus temporis: quia tunc sufficit sola pœnitentia. Appellatur autem onus temporis, quando votum est factum propter illud tempus præcisè: vt si quis vouisset ieiunare in vigilia sanctæ Mariæ Magdalenæ propter honorem Magdalenæ, si nō ieiunat in vigilia illa, sufficit sola pœnitentia: quia ieiunium illud votiuum erat onus temporis, scilicet vigiliæ illius: sicut ieiunia Ecclesiæ in vigilijs, sunt onera illorum dierum præcisè. Si verò vouisset ieiunare triduo intra mensem præsentem, si non ieiunauit, tene-

tur & ad pœnitentiam, & ad ieiunandum triduo quàm primum potest: quia tale ieiunium votiuum non est onus illius temporis, sed tempus est appositum vt mensura, intra quam debet impleri. Et sic de similibus iudica.

✠ **Lucrum ex mutuo an semper sit iniquum.**

VSura (hoc est lucrum ex mutuo) iniqua est: quia aut bis venditur idem, aut venditur quod non est: hoc est, quia aut pecunia bis venditur, semel pro sorte, & iterum pro lucro: aut vsus pecuniæ qui nō est præter pecuniã, venditur. Et propterea est peccatum mortale: vtpote contra iustitiæ charitatē. Et quia vsura distinguitur in vsuram mentalem tantū & in vsuram extrinsecam, & vsuræ peccatū ex proprio genere est peccatum in exteriori opere consistens, quia est ad alterū iniustitia, ideo tractandum est
de vtraq

Vsura exterior.

de vtraq; sed prius de vsura
exteriore, quæ cōsistit in hoc
quod est lucrari ex mutuo,
interueniente pacto explici-
tè vel implicite.

➤ Lucrum vsurariū præ-
supponit duo ad hoc vt
licitum reddatur.

Vbi nota primò quòd
ad lucrum vsurarium
requirūtur & sufficiūt quan-
tum est ex parte ipsius luci-
dæ conditiones. Prima est,
quòd sit aliquid pecunia
æstimabile. Secunda est, q̄
non sit suum. Vnde ex his
conditionibus redditur ra-
tio & declaratio multorum
casuum. Primus est. Si quis
mutuat ad hoc vt ille sit sibi
amicus, non est vsura: quia
amicitia nō est pecunia æsti-
mabilis. Nulla tamen potest
hīc conuentio ciuilib inter-
uenire: quia amicitia est res
cui repugnat obligatio ciui-
lis: quia amicitia est inter-
ior amor spontaneus, obli-
gatum autem ciuilibiter est
necessitati subiectum, ita q̄
velit nolit tenetur exhibere

illud. Vnde ridicula esset
obligatio ciuilib ad amici-
tiam, quæ pecunia a stimari
non potest. Secundus est.
Si quis mutuatur vt redhibeat
suum apud petentem mu-
tuum quomodolibet occu-
patum aut detentum, non
est vsura quia nihil lucratur,
sed suum recuperat.

Tertius est. Si quis mutuatur
vt redimat vexationē suam,
non est vsura: quia nihil lu-
cratur non suum, sed quod
suum est, seruat: vt si quis
mutuat alicui comminanti
sibi aut suis, & hinc exiit se
à multis sumptibus, quos
oportet ad sui tutelam face-
re: & sic de qualibet alia re-
demptione vexationis suæ.

Quartus casus est. Si quis
ex hoc quod mutuatur incur-
rens damnum, deducit in
pactū vt soluatur sibi vltra
sortem suam interesse quod
incurrit ex mutuo. Verbi
gratia: quia accepit sub vsu-
ris vt mutuet illi: vel quia
minoris vendit rem suam
vt habeat pecuniam quam
illi mutuet. Et sic de simili-
bus. Nulla siquidem hīc in-
teruenit

teruenit usura: quia nullū ex mutuo lucrum est sed solatio proprii damni: decet enim mutuātem seruare se indemnē. Et hoc quò ad damnū emergēs. Quintus casus est quò ad damnū lucri cessantis. Si quis pecuniā pparata in promptu negotiatione expositurus in veritate, vt occurrenti casui necessitatis proximi ex charitate subueniat, mutuatur, ac damnū cessantis lucri sibi persolui vltra sortem deducit in pactum, usura non est, si duæ adsint conditiones. Prima est, quòd mutuans ex hoc mutuo impediatur verè à lucro, quod tunc non est quando mutuās habet aliā pecuniā, quam potest mutuare: quia si aliam habet, non impeditur ex mutuo à lucro. Secunda est, quòd nō totum lucrum speratum ex illa negotiatiōe, deducatur in pactū: quia lucrū in potentia nō est adhuc, & potest multipliciter impedi: ac per hoc nō valet tantū quantum si esset in actū. Et propterea si exolueretur totū,

solueretur plus quā debet solui. Vnde potest aliqua pars lucri cessantis ad arbitrium boni viri taxari vt sit contractus licitus. De quo diffusè vide in commentarijs nostris super secundam secundæ. q. lxxviii. art. ij. ad primum. Sextus est. Si quis mutuatur alicui eo pacto vt remutuet sibi quando ipse indigebit, usura est: quia obligatio ista pro quāto est ciuili, est pecunia æstimabilis. Quāuis enim accipiens mutuū teneatur ex debito morali ad remutuandū quando opus erit & poterit, non tenetur tamē ex debito ciuili: quale debitum oritur ex pacto. Vnde quū obligatio ista sit pecunia æstimabilis, non potest ex mutuo in lucrum duci absq; usura. Septimus est. Si quis mutuatur alicui eo pacto vt veniat ad molendum in mola sua, aut ad emendū ab officina sua, aut aliquid hmoi, usura est: quia obligatio ista ad molendum in hac mola, ad emendum ab isto, & huiusmodi, vèdibilis est; & ideo non licet ex mu-

Vsura exterior.

2
no

tuo hoc lucrum alienæ obligationis reportare. Octauus similis est isti. Si quis mutuatur alicui domino temporali eo pacto vt concedat sibi officium prætoris, vel aliud quod aliud officium, vsura est: quia concessio ista vendibilis est. Et propterea non licet ex mutuo lucrum talis concessionis exigere. Discerne tamen in his casibus duo lucra. Alterum, vsurarium: & alterum, licitum. Nam vsurarium lucrum est obligatio ad remutuandum, obligatio ad molendum in hac mola, obligatio ad emendum ab hac officina, obligatio ad concedendum tale officium: & sic de similibus. Licitum verò lucrum est merces debita pro mola, precium rerum venditarum, stipendia & proventus officij, & sic de similibus, quia ista lucra non sunt ex mutuo, sed ex alijs contractibus, seruitijs, industrijs, operis, officijs, &c. Et propterea in istiusmodi vsuris non tenetur qui sic mutuauit ad restituendum mercedem molæ, precium venditarum rerum, stipendia proventusque officij, & similia. Sed vltra pœnitentiã de peccato vsuræ tenetur primò ad relaxandum vinculum obligationis de cõtinuanda mola aut officina, de continuanda manutentione in officio: quia huiusmodi obligatio est lucrum vsurarium: & tenetur secundò ad recõpensandum illi pro ista obligatione: quæ vendibilis erat, quanuis ille nolisset vendere ipsam. Ad arbitrium autem boni viri spectat determinare quãtum pro huiusmodi obligatione restituendum sit vt satisfiat secundum æqualitatẽ iustitiæ. Nonus est. Si quis mutuatur dño vel cõmunitati eo pacto vt donec restituatur sibi mutuatum nõ soluat gabellas, vsura est: quia ex mutuo lucrũ reportat exẽptionis à debita solutione gabellarum. Constat enim quòd hæc exemptio pecunia estimabilis est: & tenetur iste ad restitutionem cõmunitati seu dño gabellæ de toto retẽto quod soluere debuisset, quia lucrũ
vsura.

vsurariū est. Decimus casus est. Si quis mutuat alicui centum ea ratione vt emat à mutuante quædã sua iura desperata aut inutilia, aut agrum sterilem, aut aliquid huiusmodi vsura est pessima. Tum quia mutuū, damnū infert pximo annexæ malæ emptionis. Tum quia etiã si res quæ venales proponuntur essent vtilis valde, contra naturam contractus mutui est quod is cui mutuatur, obligetur ciuilitè ad emendum seu quodlibet aliud: vt dictum est.

Vndecimus est. Si quis mutuat super pignora ea ratione vt habeat tres pro centenario: non quasi lucrū ex mutuo, sed quasi subsidium ac stipendium necessarium ad custodiã pignorū & excusionē, & alia huiusmodi, vsura est: quoniam in veritate iste nō mutuaret nisi lucra hæc ex hoc quod mutuat expectaret. Ex hoc autem nō sequitur errare illos qui pignora onerosa bona fide accipientes, volunt indēnes se seruare: sicut enim nō de-

bent ex pignore fieri locupletiores, ita nec pauperiores, & sicut fructus pignoris sunt cōputandi in sortē, ita expensæ qualitati pignoris annexæ imputandæ sunt dño pignoris. Duodecimus est. Si quis mutuat alicui nauiganti mille ea ratione vt cū ipso eodē mutuante fiat cōtractus assecurationis dictorum mille, soluēdo eidē mutuanti tot pro centenario, vsura est: vera quidem: quia mutans vltra sortē vult obligationē ad subeundū contractum assecurationis. Præsumpta autē: quia mutuum ad hoc lucrū tendere videtur. Et ideo damnatur in. c. nauiganti. de vsuris.

Nota secundò, q̄ quia lucrum vsurariū est ex mutuo ideo si quis non mutuat sed accommodat, seu locat aut vendit pecuniam cū pacto recipiendi aliquid plus, nō est vsura: sed liciti sunt huiusmodi cōtractus, dummodo pacta sint moderata iuxta qualitatem temporū &c. Et similiter si aliunde q̄ ex mutuo lucrum superuenit.

Vsura exterior.

Et hinc habes claritatem plurium casuū. Primus est. Si quis accommodat pecuniā alicui ad ostentationem faciendā (vt nūmularij soliti sunt mōstrare publicē quasi acervos nummorū aureorū) & exinde vult sibi lucrū aliquod, non est vsura: quia nō ex mutuo, sed ex accommodata & quasi locata pecunia lucrum habet.

Secundus est similis. Si quis locat pecunias aureas ad ponēdum in balneo, vel brodio & huiusmodi, si inde vult moderatum lucrum nulla est vsura.

Tertius. Si quis nummos aureos vendit pro argēteis, & inde moderatū lucrū exigit, nulla est vsura. Et ratio horum & similiū casuum est quia pecunia in istis contractibus nō mutuatur, sed quasi res quæda accommodatur, locatur, venditur sicut licite in similibus casibus aurum non monetatū, gemmæ, iocalia, & alia huiusmodi, possent accommodari, locari, aut vendi cum honesto lucro. Quartus est, cum lucrū

venit ex mora debitoris: ita quod postq̄ debitor non soluit tempore debito, potest creditor duo lucrari: scilicet pœnam conuentionalem, & aliquid pro interesse tam damni emergentis quā lucri cessantis. Nullum siquidem excrementū huiusmodi est vsurariū: quia non ex mutuo prouenit, sed ex mora debitoris. Et hæc intellige si & quandiu contra voluntatem creditoris contracta est & durat mora. Mansi creditor prorogasset terminum, aut esset contentus de mora continuenda, vsura esset: quia ex mutui continuatione seu cōseruatione lucrū proueniret, & non ex mora: nō enim est in mora qui consentiente creditore moratur, sed solus qui inuito creditore differt solutionem. Et hæc dicta sint de vsura ex mutuo explicitè.

✠ Vsura implicitè commissa diuersimodè consideranda.

DE vsura autem consurgente ex mutuo implicitè

plicitè hoc est ex incluso seu interpretato mutuo in alijs contractibus, puta emptio- nis & venditionis &c.) dicendum nunc est. Primus ergo casus est. Si quis vendendo, pluris non pio & moderato sed riguroso precio vendit, quia expectat tempus quo sibi soluendum est, vsuram cõmittit: quia quasi mutuum est expectatio temporis. Quando tamen venditor seruaturus erat res in aliud tempus vendendas: potest vt supra dictum est, vendere pluris quàm nunc valent iuxta ambiguum verisimile precium futuri temporis. Et similiter si quis expectans tempus future solutionis, vendit pluris iuxta verisimile medium seu dubium precium tempore solutionis futurũ, excusatur: vt si piper nunc valet sex, & in Iulio creditur valiturum octo, aut plus vel minus, si vendo nunc pro solutione ad Iulium pro octo, excusor à decretali. cap. in ciuitate, tanquam emptio non consummata intelligatur vsque

ad Iulium, quo emptio erit in opere quæ nunc est in solo contractu: quasi venditio cum correspondente sibi emptione nunc inchoetur, & in Iulio consummetur. Secundus casus est. Si quis emit minoris pijsimo pretio pro eo quod nunc soluit, vsura est: quia ex tempore pecuniæ solutæ plus habet quàm pecunia valeat. Tertius casus est. Si quis debitor alicuius ad annum minus soluit nunc quia anticipat solutionem (vt si debet centum, det nunc octoginta pro tota summa) sine dubio vsura est: quia ex tempore solutionis anticipato lacrum reportat. Quartus casus est. Si quis emendo frumentum assignandum sibi tempore collectionis frugum, quia prius dat pecunias minoris emit quàm aestimetur honestum precium tempore assignationis frugum, vsura est manifesta ex supradicta radice. Quintus casus est. Si quis emit minoris iusto precio cum pacto de retrouenden-

Usura exterior.

do, interim quasi locans venditori, & recipiens ad rationem quinque pro centum precij dati, usura est: quia non est ibi vera emptio: sed mutuum palliatum sub dictis contractibus: quod patet ex eo quod emitur longe minoris quam sit iustum precium. Secus autem esset si super domo vel agro constitueretur perpetuus census ad rationem tot pro centenario iuxta patriam morem, cum pacto quod possit debitor census se liberare: quoniam contractus iste determinatus est licitus per sedem Apostolicam pluribus. Sextus casus est. Si quis pecunias suas dat artifici seu nummulario, volens capitale saluum, & tantum lucri absolute: aut si lucratur, etiam si verisimile aut quasi pro certo habeatur quod nummularius seu artifex multo plus inde lucrabitur, usura est, non societas, nec innominatus contractus: quia & capitali saluo statuitur lucro, & non damno, & quasi ex mutuo lucrum expectatur.

Septimus. Si quis emit rem

non extantem tanquam extantem (puta agrum, domum, aut armentum) & locat venditori ut det quasi precium locationis seu censum singulis annis tot aureos, usura est: quum sint contractus ficti ad palliationem mutui & usurae. Octauus similis antedicto est. Si quis egens Romae pecunijs accipit a nummulario mille aureos ad rationem cambij pro Lugduno, & tamen Romae reddendi sunt, usura est: quia cambium est fictum ad palliandum mutuum sub usura.

Nonus similis est. Si quis cum egente pecunijs palliat multos contractus simultaneos (puta dicit se vendere tot pannos mille aureis reddendis octavo mense: & se emere illos ab eodem pro octingentis aureis nunc solvendis, & sic dat nunc octingentos, & fit contractus promille hinc ad octo menses) usura est palliata sub multis contractibus. Nec excusatur ex eo quod ipse non est deterioris conditionis quam alter qui emeret illos pannos

pro

pro octingētis: tū quia interuenit pactum de retrouendendo sibi perdendo ducentos, quod non interuenit cum alio, tum quia iste in veritate non venderet illi nisi propter hoc lucrum.

✻ Vfura mentalis dupliciter consideranda.

DE mentali autem vfura duo dicenda occurrunt, scilicet peccatum & restitutio. Et peccatum quidē consistit in hoc quod speratur ex mutuo lucrum absq; conuentionē aliqua implicitē vel explicitē.

Vbi diligentissimē distingue inter speratum seu desideratum lucrum, vel ex mutuo, vel ex vera gratitudine animi. Nam si quis mutuatur sub spe quod ex mutuo aliquid lucrabitur, vfuræ crimen incurrit, & restituere tenetur quicquid lucri ex mutuo sibi prouenit. Si verò mutuatur quis sub spe quod ille, cui mutuatur, erit gratus: ita quod iure grati animi

de suscepto mutui beneficio gratuito mittet munera aliqua, non est vfura, nec tenetur ad aliquam restitutionem huiusmodi munerum: quia non ex mutuo sed ex gratuiti beneficij collati recompensatione, ad quam beneficiatus ex morali debito tenetur, lucrum reportat. Verum quia quandoq; animi non concordant hinc & inde, oportet discernere distinguendo quod si vtriusque (scilicet mutuantis & mutuum accipientis ac aliquid plus dantis) intentio est pia: ita quod nec mutuans sperat ex mutuo, nec dans dat ex mutuo, sed sponte gratus de beneficio recepto, nulla est vfura, nulla est opus restitutione. Si verò vtriusque intentio tendit ad mutuum (hoc est quod mutuans sperat ex mutuo lucrū, & dans aliquid plus dat malè libenter quasi patiens vfuram, seu redimens vexationem suam) mutuans vfurarius mentalis est, & tenetur restituere quicquid sic lucratus est: quia vfurariū lucrū est.

Vsura mentalis.

Si autem claudicat intētio tantum ex parte accipientis (quia scilicet q accepit mutuū, dat quasi inuitus quasi soluens vsuram, aut redimēs suam vexationē, mutuans tamen optima intentione mutuauit & accepit munera bona fide credens ex gratitudine sibi dari) nullū interuenit vsuræ peccatū. Ad restitutionē tamē tenetur quando scit nō liberē sibi hæc donata, si ex illis factus est locupletior. Alioquin non tenetur ad restitutionē: quia bona fide ad omnia se habuit, & sibi imputet qui mala opinionione cōcepta dedit. Si autē claudicat intētio tantum ex parte mutuantis (ita q mutuans corrupta intentione mutat & accipit aliquid plus: sed qui accipit mutuū, gratiosē donat ex animi gratitudine & beneuolentia ignota ipsi mutuātī) mutuās inuoluitur peccato mentalis vsuræ: & non potest retinere quod turpiter ex parte sua accepit: sed quantum est parte suæ cōscientiæ tenetur restituere illi qui dedit.

Verū si postea nouit gratiosē sibi donatū, potest accipere ut donatum: nec tenetur restituere, sed pœnitentiam agere de suo peccato. Aduerte quoq; circa mentalem vsurā ex parte mutuantis, q si quis non vult mutare alicui quem putat aut nouit ingrātū, & libēter mutat alicui quē videt gratū, non propterea inuoluitur peccato vsurę mētalis: sed sequitur naturalē inclinationem qua actiōes nras ad eos qui digni sunt dirigimus.

Et similiter ex parte accipientis mutuum, si quis est gratus, & multa impendit obsequia ac munera alicui, ut ille ad ampliora beneficia mutui exhibēdi gratiosē ac beneuolē prouocetur, ad nullum peccatum prouocat mutuantem.

✠ Accipere ad vsurā an
& quādo sit prohibitū.

AD vsurā accipere, nullum peccatū secundū se est: quia nihil aliud est q̄ ad mutuum accipiendū agere, & ad vsuram patiendam: quorum

quorū neutrum habet mali culpæ rationē. Potest tamen peccatū esse: vt si absq; rationabili causa quis subeat hoc damnū, & alteri⁹ vtatur iniquitate. Non est tamē mortale peccatū, sed veniale, absq; rationabili causa hoc facere. Esto tamen hic cautus lector & penetrator dīctorū: quoniam aliud est loqui de accipiēdo sub vsura, & aliud de inducendo hominē ad faciendū vsurā. Primū enim nullū sonat peccatū, vt dictū est: & ideo ex causa rationabili licet. Secundū autē semper est peccatū mortale: ita q̄ nulla necessitate excusatur aliquis à peccato mortali quū inducit per se (hoc est ex intentione) aliquē ad peccandū mortaliter: dicente Apostolo, Digni sunt morte non solū qui faciunt, sed etiā qui cōsentiūt faciētibz. Minus autē est cōsentire q̄ inducere. Et propterea dicitur & bene, quod licitum est mutuū accipere sub vsura à parato: vsurā facere, non autē ab imparato: quia nō licet inducere ad fa-

ciendā vsurā, sed vtī iniquitate parati. Hoc est, licet mihi petere ab hoīe mutuū, & pati q̄ ille ex hac mea petitione accipiat occasionem apponendi suā malā voluntatē vsurariā. Sic enim nec ego induco illū ad vsuram, nec cōsentio ipsius malæ voluntati: sed induco illū ad mutuandū, & cōsentio mee passioni qua patior vsuras.

De mediatoribus quoq; idem est iudiciū: scilicet q̄ nō licet illis inducere aliquē ad faciendū vsurā, nec etiā esse quasi negocij vsurariorū gestores: puta inquirendo egentes pecunijs sub vsuris: aut prouocando vt accipiant à suo fœneratore: quoniā tūc quis esset velut minister vsurarij, & participaret in crimine & vinculo restitutionis. Circa participantes autē cū vsurarijs in vsu rerū vsurarij, distinctione opus est. Primo, an res illa in seipsa sit aliena: quia tunc idē esset iudiciū sicut de participantibus in re rapta aut furto ablata: quam cōstat nullo titulo posse cō-

Ad vsuram accipere.

tractari licitè ab alio: quia res
aliena est. Si autè res ipsa a-
liena nō est, distinguendū
est an ex illo vsu efficiatur
vsurarius impotens ad resti-
tuendas vsuras. Nā si nō effi-
citur inde impotēs ad resti-
tuendū, sed eque potēs rema-
net ad restituendum vsuras
quas lucratus est, pot licitè
homo cū vsurario negociari,
& dona ab eo accipere & do-
tē, & breuiter quomodolibet
cōtrahere. Si verò effice-
retur minor ad restituendū
vsuras, nō liceret cōtractus
hōi cū vsurario inire. Et
in prōptu ratio est: quia cū pe-
riculo iacturę pximi nego-
tiaretur, dū fieret q̄ vsura-
rius quīs nūc p̄tinax, si cras
rediret ad cor, nō posset satis
facere quibus teneretur. Vn-
de ab hōi vsurario nō licet
accipere dona nec dotē, aut
aliquid simile: quia per hęc
efficeretur impotēs ad resti-
tuendū: quanuis licitū esset
illi vēdere, & ab eodē eme-
re: quia per hęc nō reddere-
tur impotētior ad restituen-
dum: quā tantundē recipit
ab alio quantū dat de suo.

Et iuxta hęc distinctionē
regulādi sunt casus qui oc-
currūt de victu vxoris & fi-
liorū ac familię vsurarij. Si
enim hinc fit non soluendo
(puta quia nihil habet nisi
vsuras, nihilq; lucratur, nisi
vsurariē) consequens est vt
nō liceat illis inde victū su-
mere. Et hoc regulariter lo-
quēdo intellige. Nam per ac-
cidēs posset esse licitū: puta
si essent in necessitate extre-
ma, aut si vtiliter agerēt ne-
gociū creditorū, vel spirita-
liter (puta suadendo restitū-
tionem) aut corporaliter, pu-
ta bonificando eorum bona
pignorata.

Vide de hac materia dif-
fusius scripta superi⁹ in ver-
bō, restitutio. De dñis quoq;
tēporalibus accipientibus
ab vsurarijs cōponentibus
cū eisdē vt vsuras impunē
facere possint, nō solū idem
est iudicium quantū ad res
quas ab eis accipiunt, sed
peius si illicita concedunt.

✶ Pagas certas montis

Genuensis emere an sit
vsura.

Cogor

Cogor hoc in loco re-
spodere querentibus
an sit vsura emere pagas cer-
tas montis Genuensis hinc
ad trienniu recipiendas, ita
q̄ casus est iste. Ioannes ha-
bet in monte Genuensi lo-
ca decē, ex quibus iam com-
putatum est q̄ debentur ei
centū libræ: sed quia non
sunt ipsi exoluendæ ante
trienniu, ideo vocatur acer-
bæ pagæ, & tertio anno voca-
buntur maturæ, & Ioannes
eget nūc pecunia, venditq̄;
istas decē pagas acerbas pro
septuaginta libris nunc ha-
bendis: nunquid si ego sic
emo, cōmitto vsurā? Respon-
deo omisissis disputationib⁹,
q̄ hīc nulla interuenit vsu-
ra: quia est contractus non
palliat⁹ aut impliciti mu-
tui, sed emptionis & vendi-
tionis: quoniā Ioannes ven-
dit ius suū quod habet su-
per illas decē pagas, & non
vendit ipsas pagas, nec ali-
quod mutuum accipit. De-
claro singula. Quod nō ven-
dantur page sed ius pagarū,
ex eo patet q̄ Ioannes non
tenetur mihi assignare pa-

gas, sed ius suū quod habet
sup pagas illas. Quod nullū
accipiat Ioannes mutuū ex
eo pater, quia ad nihil resti-
tuendū obligatus est, sed so-
lū ad assignandū mihi ius
pagarū. Et rursus quia quic-
quid periculi hic est, apud
me ementē restat: q̄ est con-
tra naturā mutui. Est igitur
hīc vera emptio & venditio
iuris pagarū illarū. Et pro-
pterea si iusto precio emi-
tur, iustus erit contractus. Iu-
stū autē preciiū constat esse
cōiter inuenitur: absq̄, frau-
de, &c. & propterea si pagæ
hmōi venduntur precio cō-
muniter tūc corrente, nullū
peccatū cōmittitur. Est autē
rationabilis causa minoris
precij, ex eo q̄ res vānalis
inutilis per trienniu, minor
est seipsa vtili ab hodierna
die. Vnde quum ius pagarū
acerbarū inutile sit vsq̄; ad
tempus maturitatis, rationa-
biliter minus valet, ac mi-
noris venditur, quā ius pa-
garum vtile nunc: sicut ter-
ra sterilis vsque ad bien-
nium, minus valet quā
ipsamet si esset vtilis hodie.

Nec

Mons Genuensis.

Nec hoc quod diximus de
 vēditione & emptione iuris
 pagarū ex mōte Genuēsi, est
 singulare in illo monte, quā
 hōc est cōmune oī alteri iu-
 ri quorumcunq; creditorū.
 Possum em̄ licitē emere ius
 tuū, quo tibi debētur ab al-
 tero mille aurei hinc ad an-
 nū, & licitē emēdo dabo ti-
 bi minus mille aureis, præ-
 supposito debito liquidissi-
 mo & absque difficultate ac
 labore exigibili: quā ius reci-
 piendi ad annum mille au-
 reos, minus est secundū rē,
 & secundū humanū vsū
 ac humanā æstimationē q̄
 mille aurei: quia potentia
 etiā proxima minor est actu:
 & inter os & offam multa
 intercidere posse, prouerbiū
 vetus est. Non em̄ qui hoc
 ius emit, facit mutuū pallia-
 tū, nec emit mille ducatos
 post annū, vt ratio t̄pis expe-
 ctati constituat vsuram: sed
 emit ius alterius ad habē-
 dū post annū ducatos mille,
 & ipsius emēris periculo ius
 illud derelinquitur: quod
 est contra naturā mutui, vt
 dictū est de iure pagarum.

Quāto autē minoris mil-
 le ducatis emere debeo, re-
 linquitur arbitrio boni vi-
 ri, cōsideratis cōditionibus
 temporū, copiæ pecuniarū
 vel penurię. &c. De mōte au-
 tē ipso Genuensi & simili-
 bus, quia cōsistunt in facto,
 loqui nescio, nisi factū certū
 mihi proponeretur. Sed in
 cōmuni loquendo, certū est
 q̄ sunt annui cēsus cōstitu-
 ti sup̄ prouētus ciuitatis, li-
 citi sunt. Nec aliquid obstat
 quin cōmunitas possit se re-
 dimere. Et quā quomodolibet
 inceperint montes isti,
 hodie vt annui cēsus cōmu-
 niter haberi videntur: ideo
 si sic est, scilicet q̄ in naturā
 transiere census, disputatio-
 nes superflue videntur.

Et sic sit omnipotenti
 Deo laus, & gloria, pro per-
 fecta vtcunq; hac Summu-
 la, inter Hungaricæ legatio-
 nis discrimina: Posonij in
 die sanctæ Cecilie. Anno sa-
 lutis. M. D. XXIII. etatis
 autem meæ quinquagesimo
 quinto. Amen.

LECTORI. S.

NE aliquot pagellę varcarēt, Lector beneuole, hoc tibi sequens opusculum ab eodem authore (nempe Reuerendiss. DN. CAIETANO) contextum, exhibere volumus, tum q̄ eiusdē argumenti cum præcedentibus planē videretur, tum q̄ tibi lectu non iniucundum ac summopere profuturum fore prospeximus.

DE INTEGRITATE CONFES-

sionis quo ad peccata omnia.

CONFITERI peccata mortalia omnia quę quis admisit. Lutherani non solum negant esse necessarium, sed affirmant repugnare sacrę scripturę, & esse impossibile: quia scriptum est, Delicta quis intelligit? Nos autem dicimus haberi ex Euangelio confessionem peccatorum morta-

lium omnium, & non obstare Prophetę sententiam aliatam. Quod enim peccata omnia confitenda sint in sacramentali confessione, ex ipsa forma ministrandi sacramentum pœnitentię tradita à CHRISTO quando instituit hoc sacramentum, manifestatur. Ait enim CHRISTVS apostolis: Quorum remisistis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. In quibus verbis datur à CHRISTO ministro sacramenti facultas duarum actionum: videlicet remittendi vel retinendi peccata quorumcunq;. Et ex hoc ipso quod ministro committitur facultas discernendi, an remittenda, an retinenda sint peccata cuiusq; pœnitentis, manifestè sequitur quod oportet ministrum (nisi cęcus ministrare velit) nosse si in pœnitente est aliquod peccatum retinendum: quod est nosse si in pœnitente est aliquid impediens remissionem. Nam omne peccatum retinendum impedit remissionem

De confessione.

tionem cuiuscunq; peccati hominis consentis: quia non potest simul vnum peccatum remitti & aliud retineri. Nam mortalia peccata quaecunq; vnus hominis connexa esse tam quo ad remissionem, quam quo ad retentionem, & relatiuè ad Deum, & relatiuè ad **CHRISTI** ministrum, perspicuū est. Et relatiuè quidem ad Deum, patet ex eo quòd ille cui remittitur à Deo peccatum, amicus Dei constituitur: iuxta illud, Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Ille autem cuius retinet deus peccatū, & manet in peccato vnico, inimicus Dei est: vtpote omnium reus: iuxta illud, Qui in vno offendit, reus omnium factus est. Ex hoc autē quòd tam remissio quam retentione diuina est peccatorum mortaliū omnium quę quis habet, manifestè sequitur quod etiam tam remissio quam retentione quę fit à **CHRISTI** ministro, debet esse non aliquorum peccatorum mortaliū cōsentis, sed omnium:

quā remissio quę retentione ministri debet esse talis, vt remissio & retentione assistat diuina retentione: alioquin non verificarentur **CHRISTI** verba, Quorum remisistis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Non vendicaret autem sibi remissio ministri assistentiam remissionis diuinę, si discordaret à remissione diuina. Discordaret autē, si Deo remittente omnia, vel retinente omnia, minister quoq; nō remitteret, vel nō retineret omnia. Ad hoc autem vt minister vel remittat omnia, vel retineat omnia, oportet ministro innotescere omnia, nisi cæcus ac temerarius remissor vel retentor sit: & quoniam ministro **CHRISTI** peccata penitentis per ipsius confessionem propriam innotescunt, consequens est, vt oporteat cōfitentem cōfiteri omnia sua mortalia peccata. Vide, examina & libra prudēs Lector quę dixim⁹: & perpedes ex ipsa institutionis forma in Euangelio scripta, haberi confes-

confessionem omnium peccatorum.

SUPEREST diluere obiecta à Lutheranis: distinguendo de confessione, vel absolutè, vel vt est actus humanus. Est autem confiteri omnia absolutè, nullum peccatum in confessum relinquere: confiteri verò omnia vt confessio est actus humanus, est confiteri omnia quorum confessio subest humanæ facultati. Vnde ex hoc quod delicta nullus ad plenum intelligit, esto quòd impossibile sit hominem confiteri absolutè omnia peccata sua (quoniam ignota relinquit inconfessa) non tamen hinc sequitur, quin confessione humana possit quis confiteri omnia peccata sua: quoniam sub integritate confessionis humanæ non comprehenduntur omnia peccata absolutè, sed duntaxat

nota & quorum quis memoriam habet: nam oblita & incognita cōfiteri nō subest facultati humanæ. Et quia perspicuum est sub lege tam diuina quàm humana actionem nullam exigi ab homine quæ non sit in hominis potestate, ideò quum ex Euangelio habetur confessionem omnium peccatorū requiri ad sacramentum pœnitentiæ, non est sermo de confessione omnium peccatorum absolutè, sed de confessione omnium peccatorum, vt subest facultati humanæ: quod est dicere, vt pœnitens confiteatur omnia peccata sua non ignota, nec oblita. Hæc de confessione omnium peccatorum.

L A V S V N I E T
T R I N O.

S A L M A N T I C A E,

Excudebat Andreas de Portonarijs.

M. D. L I.

*✠ Siquis vult venire post me abne-
get semetipsum, tollat crucem
suam & sequatur me.
Matth. xvi.*

I E N T A C V L A .

Reuerendissimi domini Tho-
mæ de Vio Caietani Cardinalis S. XISTI
præclarissima sexagintaquatuor notabilium sen-
tentiarum Noui Testamenti literalis expositio,
in duodecim capita distincta: quæ totidem
I E N T A C V L A Noui Testamenti, ra-
tione operis initio reddita,
inscribuntur.

*Quæ deprauata erant suo nitore nuper
rimè restituta fuere.*

S A L M A N T I C A E,
Excudebat Andreas de Portonarijs.
M. D. L I.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher due to fading and bleed-through.

INDEX EORVM

quæ in hoc opusculo
tractantur.

*In primo Tentaculo de verbis domini circa ipsius ex hoc
mundo transitum, tractantur quæstiones. xiii.*

R I M A, Cur Christus reprehendit suos discipulos dicentes: Vt quid perditio hæc? poterat enim istud vnguentum vanundari multo. &c.

Secunda quæstio, Quantum valeat excusatio domini: Opus enim bonum operata est in me: nam pauperes semper habebitis vobiscum: me autem non semper habebitis.

Tertia, Quorsum tria dicta à Domino excusationi Magdalene vngentis ipsum, adiecta: scilicet de sepultura suæ præuentione, de perpetua memoria huius vnctionis in laudem Magdalene futura, & quòd ipsa Magdalena fecit quod habuit.

Quarta, Quo pacto verba domini ad discipulos promendo gladio, scilicet, Quando misi vos sine sacculo & pera. &c. ad literam verificentur.

Item ad quid Apostoli dixerint: Ecce duo gladij hinc. Et cur Dominus meminerit persecutionis suæ, non loquens de sui defensione.

Quinta, Quàm conueniens fuerit hæc domini ad Annam iudicem responsio: Quid me interrogas?

Sexta, Quàm conueniens fuerit domini ad Annæ ministrum percussorem responsio: Si malè locutus sum, testi-

Tabula

monium perhibe de malo: si autem bene, quid me cedis?
Item cur non responderit Dominus Annæ ad interrogationem de discipulis.

Septima, Cur Dominus à Caïpha adiuratus vt diceret si ipse esset Messias: non solum se esse Christum respondit, sed Anodo videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei. &c. adiecit.

Octaua, Cur interroganti Pilato: Tu es rex Iudæorum? Respondit Dominus: A temetipso hoc dicis: an alij tibi dixerunt de me?

Nona, Cur interroganti Pilato: Quid fecisti? respondit Dominus: Regnum meum non est de hoc mundo. &c.

Decima, Cur ex verbis Domini inferenti Pilato: Ergo rex es tu. respondendo subiunxit Dominus. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati. Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam.

Vndecima, Cur interroganti Pilato: Mihi non loqueris: Nescis quia potestatem habeo. &c. respondit dominus: Non haberes aduersum me potestatem ullam, nisi tibi desuper datum esset. &c.

Duodecima, Cur interrogatus dominus ab Herode in multis sermonibus, nihil omnino respondit: quum tamen affulgeret spes profectus.

Tertiadecima, Cur Pilatus hanc domini causam super crucem scripserit: Iesus Nazarenus rex Iudæorum.

In secundo de diuersis documentis de filius Dei, tractantur quaestiones quatuor.

Prima, de verbis Pauli Apostoli ad Rom. j. de vnigenito filio Dei, quibus dicit: Qui prædestinatus est filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri. Item expositio

materiarum.

positio horum duorum ab Apostolo ibidem dictorum : scilicet, Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem : & Per quem accepimus gratiam & apostolatam ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius.

Secunda, de verbis Ioannis Euangelistæ Ioan. j. de filiis Dei adoptiuis : Dedit eis potestatem filios Dei fieri : qui non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

Tertia, de verbis Pauli Apostoli. j. ad Corinth. xv. de baptismo quo generantur filij Dei, quum dicitur : Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt ? Vt quid & baptizantur pro illis ?

Quarta est de verbis eiusdem Apostoli ad Galath. iij. de hæreditate filiorum Dei per fidem repromissa, non per legem, quum dicitur. Lex ordinata per angelos in manu mediatoris: mediator autem vnus non est. Deus autem vnus est.

In tertio de diuersis scripturæ dictis de sacerdotio, tres tractantur quæstiones.

Prima, de verbis Apocal. cap. v. Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes. & cap. j. fecit nos regnum & sacerdotes Deo & patri suo.

Secunda, de verbis Petri Apostoli in cap. ij. primæ suæ epistolæ : vos autem genus electum regale sacerdotium, gens sancta. &c.

Tertia, de verbis eiusdem Petri Apostoli in eodē cap. Ad quem accedentes, & ipsi tanquam lapides viui superædificamini domos spiritales in sacerdotium sanctum: offerentes spiritales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum.

Tabula

In quarto de nouem beatitudinibus Euangelicis pramittuntur earum tractationi quinque quesita.

Primum, cur dominus in principio has beatitudines proposuit.

Secundo, cur multas.

Tertio, cur tot, id est, nouem.

Quarto, cur pluraliter.

Quinto, an gradatim enumerentur.

Prima beatitudo Euangelica est hæc: Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum.

Secunda: Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram.

Tertia: Beati qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur.

Quarta: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur.

Quinta: Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.

Sexta: Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.

Septima: Beati pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur.

Octaua: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cælorum.

Nona: Beati estis quum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersus vos mentientes, propter me: gaudete & exultate: quoniam merces vestra copiosa est in cælis.

In quinto quinque tractantur sententiæ.

Prima, Matth. xv. Munus quodcumque ex me est, tibi proderit.

Secunda, ibidem: Omne quod in os intrat, in secessum emittitur.

Tertia, Luc. xvj. Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis

materiarum.

fidelis est : & qui iniquus est in modico, iniquus est & in maiori.

Quarta, ibidem: Si Moysen & prophetas non audient, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

Quinta Ioan. j. Quotquot receperunt eum : dedit eis potestatem filios Dei fieri.

In sexto tractantur sex.

Primum, verba domini in cœna : Non bibam de hoc genimine vitis vsque in diem illum, quum illud bibam vobiscum nouum in regno patris mei.

Secundum, verbum Domini ad Iudam in eadem cœna: Quod facis, fac citius.

Tertium, verbum domini ad Petrum quum percussit Malchum: Conuerte gladium tuum in locum suum. omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.

Quartum, apud Marcum Euangelistam: Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus sindone super nudo: & tenuerunt eum. &c.

Quintum, Erat autem parasceue Paschæ.

Sextum, apud Ioannē, Accipite eum vos, & crucifigite.

In septimo tractantur tria.

Primum est apud Lucam, de duobus discipulis euntibus in Emaus : Oculi autem eorum tenebantur ne eum agnoscerent.

Secundum, vnde scitur quod Thomas tetigit manus & latus Christi, vt doctores affirmant.

Tertium, Apocalip. v. Dignus est agnus qui occisus est, accipere diuinitatem.

In octauo declarantur de peccatis quinque.

Primum, Matth. xij. Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus : spiritus autem blasphemie non remittetur.

Tabula

Secundum. j. ad Corinth. vj. Omne peccatum quodcunq; fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.

Tertiū. j. Ioā. vlti. Qui scit fratrem suū peccare peccatum nō ad mortē: petat, & dabitur ei vita, peccāti nō ad mortē. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis.

Quartum Apocal. iij. Vtinam esses calidus aut frigidus: sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo: quia dicis, diues sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia miser es & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.

Quintum, Apocalip. vlti. Qui nocet, noceat adhuc: & qui sordidus est, sordescat adhuc.

In nono declarantur quatuor.

Primum, Matth. xix. Erunt duo in carne vna: itaq; iam non sunt duo, sed vna caro.

Secundum, Matth. xxj. & Luc. xx. Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem verò ceciderit, conteret eum.

Tertium, Luc. xij. Ite & dicite vulpi illi: ecce eijcio demonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consumor: veruntamen oportet me hodie & cras & sequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Hierusalem.

Circa quod quærentur tria. Primò, quorsum tendant hæc de Herode verba: quum in Euangelio non legatur quòd ipse insidiatus fuerit Christo. Secundò, quid sibi velit replicata hæc distinctio per tria tempora, hodie, cras, & tertia die. Tertiò, quid significetur per illa verba, Quia non capit prophetam perire extra Hierusalem: quum Latina constructio nullam videatur habere significationem.

Quartum

materiarum.

Quartum, j. ad Corinth. vj. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. omnia mihi licent: sed ego sub nullius redigar potestate. & cap. x. Omnia mihi licent: sed non omnia ædificant.

In decimo tractantur quatuor Domini dicta apud Ioannem,

Primum, Ioan. v. Si ego testimonium perhibeo de me ipso: testimonium meum non est verum: quum tamen Ioan. viij. dicat: Si ego testimonium perhibeo de me ipso, verum est testimonium meum.

Secundum quoque Ioan. v. Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis: & gloriam quæ à solo Deo est, non quæritis?

Tertium, Ioan. xiiiij. In domo patris mei mansiones multæ sunt: si quo minus dixissem vobis: quia vado parare vobis locum. Circa quod fiunt tres quæstiunculæ. Prima, quid negetur per illa verba, Si quo minus. Secunda, quid sit illud quod affirmat dominus conditionaliter tamen, se fuisse dicturum discipulis, in illis verbis, Dixissem vobis. Tertia, quomodo dominus vadat parare discipulis locum: quum ipse dixerit filijs Zebedæi parata esse electis loca à suo patre: & quum dixerit se in iudicio dicturum: Venite, possidete regnum paratum vobis à constitutione mundi.

Quartum est Ioannis. xvij. Et nunc clarifica tu me pater apud te ipsum, claritate quam habui prius quam mundus fieret apud te.

In undecimo tractantur tria occultiora.

Primum est Ioan. x. quum dominus postquam dixerat se esse verum Deum, Iudæis ipsum propterea lapidare volentibus respondit scriptum esse: Ego dixi dii estis &c. vbi videtur dominus divertere sermonem à deitate per essen-

Tabula.

tiam, ad deitatem per participationem.

Secundum, ad Philip. ij. Qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualē Deo: sed exinanivit semetipsum, formam serui accipiens.

Tertium, Apoca. iij. Tu creasti omnia: & per voluntatem tuam erant, & creata sunt.

In duodecimo tractantur circa res gestas, quinque.

Primum, Lucæ. vij. quo pacto mulier peccatrix stans lauerit pedes domini lachrymis.

Secundum, vnde constet ex Euangelio hanc mulierem peccatricem esse Mariam Magdalenam & sororem Lazari.

Tertium, cur Marci. viij. dominus cæcum illuminauit paulatim: ita quòd primò imperfectè, dum dixit. Video homines ambulantes sicut arbores. & secundò impositione manuum perfectè vt clarè videret omnia.

Quartum, cur Paulus Apostolus tam primæ ad Timo. iij. quàm ad Titum. j. tradens conditiones requisitas ad Episcopum, tradit tantummodo cōditiones positiuas (puta sobrium, prudentem &c.) & nunquam meminit conditionis comparatiuæ: scilicet quòd sit dignior alijs.

Quintum, cur tentator Christi in prima & secunda tentatione dixit, Si filius Dei es. In tertia autem non hoc dixit: sed ad maximum scelus ausus est Christum prouocare.

EXPLICIT
INDEX.

CLEMENTI SEPTI-
mo Pontifici Maximo Tho-
mas de Vio. S.

APIENTIAE
diuinæ, Clemens se-
ptime Pontifex maxi-
me, mensam post per-
fectam peccatorum

Summulam instruere quum Hun-
garica peregrinatio vetaret: ne ieiu-
na omnino mens manusq; transfret,
lentacula quædam parare curavi.
Absq; ordine siquidem & delectu
occurrentes nonnullæ per Nouum
Testamentum sententiæ, literali sen-
su hîc declarantur. Nec propterea fi-
nem feci, quòd omnes declaratione
dignas arbitrarer me complexum
esse: sed vbi obtulit se commoditas
incho-

inchoandi cōmentaria Psalmorum
iuxta literalem sensum, omisis Ien-
taculis conuiuio apparando vacan-
dum credidi. Nō dedignaberis itaq̃,
Pater beatissime, exiguum hoc
munusculū suscipere: quan-
do quidē & mea omnia
tuæ beatitudini de-
bētur, & diuina
est materia.

Fœlix Vale.

Quæstio prima.

 I E N T A -
cula Noui Testa-
mēti THOMAE
de Vio Caieta
ni Cardina
lis. S. XI-
S T I.

O C C V R R V N T
in primis circa verba
Domini nostri Iesu Christi,
circiter ipsius ex hoc mun-
do transitū quæstiones qua-
tuor. Prima est de verbis do-
mini in excusatione Magda-
lenæ: Quid molesti estis
huic mulieri & cætera. Se-
cunda est de verbis Domini
ad discipulos pro emendo
gladio: Quando misi vos si-
ne sacco & pera &c. Ter-
tia est de responsionibus do-
mini ad suos quatuor iudi-
ces: Annam, Caipham, Hero-
dem, & Pilatum. Quarta est
causa ipsius domini scripta:
Iesus Nazarenus rex Iudæo-
rum.

C Irca verba siquidē do-
mini pro Magdalena,
admiramur primò cur re-
prehensi sint discipuli agrè
ferentes effundi preciosum
vnguentum in vnctionem
pedum vnus pauperrimū
prædicatoris tantam sancti-
tatem profitentis. Videntur
siquidem rationabiliter in-
dignati. Tum quia talis vn-
ctio ad delicias non quale-
cunq;, sed pretiosas spectare
videtur magnorum nobi-
lium. Et fortè nulluserat tā
cellus, vt vteretur tam pre-
tioso vnguento pro pedibus
sed pro capite: Christus au-
tem ignobilis secundū mun-
dum (vtpote filius fabri &
faber) & pedes eius vngebā-
tur tam delicata vnctione.
Tum quia hodie scandali-
zaremur, si videremus ali-
quem prædicatorem sanctæ
famæ, permittere se deliniri
huiusmodi delicijs precio-
sis: multum enim indecens
iudicaremus. Tum quia
discipulis quibus est man-
datū vt emulētur charisma-
ta meliora, incūbebat diuer-
tere Mariam ab hac effusio-
ne vnguenti,

Ientaculi primi

unguenti, propter opus cui-
deter melius, scilicet vt ven-
deretur, & pretiū daretur in
pauperum eleemosynam.

Admiramur secūdo quā-
tū valeat excusatio Dñi,
Opus enim bonum operata
est in me: nam pauperes sem-
per habebitis vobiscum, me
autē non semper habebitis.
Ex differentia nanq; tempo-
ris habēdi pauperes, & ipsū
(quia illos semper, ipsum ve-
rō non semper essent habi-
turi) non apparet vnde in-
feratur, seu vnde reddatur
ratio quòd illa bonū opus
operata sit. Etenim ex ista
differentia nō tollitur quin
vntio illa fuerit excessiua
vtpote delitiosa nimis, & im-
peditiua melioris boni, scili-
cet tātæ eleemosynę in pau-
peres: pro quibus tantò ma-
gis sollicitū oportet hominē
esse, quantò nunq̄ deficiūt,
sed semper durant. Admira-
mur tertio de alijs trib⁹ ver-
bis dñi adiectis, tanq̄ imper-
tinentibus ad excusationē
Magdalenaē vngētis ipsum,
quorsum hæc? Apposuit se-
pulturę suę præuentionem,

apposuit perpetuā memoriā
huius vntiois in laudē Ma-
gdalenaē futuram, apposuit
quòd fecit hoc quod habuit
Nihil autē horū excusat vn-
ctionem Magdalenaē. Non
primū: tum quia præter in-
tentionem Mariæ vngētis
erat quòd ad sepulturā re-
ferretur. Opus autē iudica-
tur bonū secundū intentio-
nem operātis. Non enim in-
tendebat illa præuenire se-
pulturā, sed vngere viuētē
Christū: tum quia etiam pro
sepultura, excessiua erat vn-
ctio tam pretiosa: in cuius si-
gnū, Nycodemus pro sepul-
turæ Christi officio mixtu-
ram aloes & myrrhæ, & non
unguentum nardi pretiosi
attulit. Non secundū, quia
ad euentū spectat subsequen-
ta laus, non ad intentionē
operantis. Non tertiu: quia
omnino impertinēs videtur
illa appositio, quū nullus ca-
lumniaretur eam quasi fe-
cisset vntionem de alieno,
aut de necessario sibi: quo-
rum vtrunq; excluditur per
hoc q̄ fecit quod habuit, vt
facere bene posset.

Ad cla.

Quæstio prima.

AD clariorem intellectum dominicæ sententiæ prænotanda est dispositio mulieris vngentis in animo suo, vt percipiatur quale fuerit illius hoc opus ex parte sua. Ipsa siquidem credebat Iesum esse verum Messiam: quum soror eius Martha dixerit dño. Ego credidi quia tu es Christus filius Dei. multò enim magis ipsa Maria hoc credidit, quæ optimam partem elegerat. Credidit quoq; eundem habere potestatem dimittendi peccata, iuxta verbum dñi ad eam: Remittuntur tibi peccata tua: fides tua te saluam fecit: Amabat quoque multum saluatorem: vt dictum sit de ea: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Ex tam sancta igitur mentis dispositione erga Christum, videri facile potest Mariam ad vntionem istam processisse, vt multa simul exequeretur officia: scilicet humanitatis, gratiæ, ac religionis. Humanitatis quidè: quoniam mos erat in regione illa vn-

tionem exhibere. Vnde & Simon Phariseus quasi reprehensus est à dño quòd caput eius non vnxisset. Et sicut consonum erat inuitato Christo ad cœnam præparare epulas lautiores (quæ scilicet magnatibus solent parari) quando sic decebat inuitantè: ita arbitrata est Magdalena decere se exhibere in vntionè tanti viri inuitati delicatū ac pretiosum vnguentū. Gratiæ verò: quoniam memor recepti beneficij, remissionis scilicet peccatorum vngendo aliàs Christū, debitoricè se arbitrata est, vt iterū quàm melius posset vngeret Iesum. Vnde primùm pedes, ex quorum priore vntione veniã hauserat, deinde caput, à cuius ore verbum & veniæ & vitæ toties perceperat, non solum vnxit, sed quodammo- do abluit, pro quanto versando vas vnguenti, effudit illud super caput: vt Evangelistæ testantur. Nec putauit pretiosum aliquid reputandum ad referendā gratiã de tanto beneficio. Religio-
nis

Ientaculi primi

nis autem: quoniam Messie Dei filio offerebat vnctionē illam in ipsius Messie secundum assumptam carnē corporale refrigerium: & propterea putauit, & bene oportere esse optimā ac pretiosissimā huiusmodi vnctionē.

Ex quibus omnibus simul collectis, manifestē apparet Mariam secundum rectē rationis iudicium elegisse in huiusmodi delicata & pretiosa vnctione bonum ac laudabile opus deuotionis, pijsq; obsequij in dominum Iesum Christum: & propterea discipulos indignatos de hoc, meritō à domino reprehensos, quòd molesti essent mulieri illi, dicendo: Vt quid perditio ista? Nō enim est vnguenti perditio, vsus ille vnguenti ad quem tot virtutes incitabant: qui pro gratia referenda, pro pietate, proq; religione opportunus erat. Quod verò ad excusandos discipulos primò affertur (quia nimis delicata ac pretiosa vnctio erat respectu tam pauperis, & pedum præsertim) excluditur

per hoc quòd Iesus erat, & credebatur verus Messias, ac per hoc dignior omnibus hominibus. Et neq; hoc, neque quodecūq; aliud vnguentum erat excessiuū respectu illius, & pedum eius. Quicquid enim cuiuscūq; excellentissimo homini potest exhiberi, min⁹ est vt cōdignū sit ad vsus corporis ipsius Messie & pedū eius. Extabat nihilominus spiritalis ratio vngēdi pedes, quæ dicta est.

Quod deinde subiungitur de rationabili discipulorum scādalo, excluditur per idē: quia si hodie videremus verum Messiam testibus tot miraculis, teste nūc Lazaro præsentē, qui ex mortuis veniens testabatur illū esse verum Messiam, hoc est regem regum, & dñm dominantium (vnde multi ex Iudæis credebant in Christū) non scādalizaremur rōnabiliter: sed rationabiliter admiraremur & stuperemus quòd dignatur seipsum sic exinanire, vt istis nostris vnctionib⁹ deliniatur, vt à muliere vngatur, vt istiusmodi refrigerijs

Quæstio prima.

refrigerijs egeat. Irrationabiles autem homines sumerent cum Iuda occasionem scandali. Quod deniq; subditur de melioris boni æmulatione (quia melius fuisset vnguenti precium in pauperes erogatum) à domino excluditur: vt patebit declarata respõsione domini. Sed & ex dictis excluditur: quoniam opus tantæ gloriæ, pietatis, & religionis, nõ est minus bonum quàm elemosyna illa fuisset in pauperes: imò tantò maius bonũ fuit, quanto Christus præstat omnibus pauperibus, quanto caput membris, quanto dominus seruis. Arguendi igitur discipuli erant. Ad admirationem de ratione reddita à dño, quare opus vnctionis huius non fuerit præmittendum propter pauperes: dicitur quod quia discipuli non solum prætulerant elemosynam, sed vituperauerant illam vnctionem, dicendo, vt quid perditio ista? ideo dñs vtrumq; confutando, primùm asserit Mariam fecisse opus bonum, & hoc

contra illud, vt quid perditio ista? Deinde non fuisse hoc præmittendum propter elemosynã faciendã: quia pauperes semper haberet. &c. & hoc contra illud, Potuit enim vnguentũ istud venundari, & dari pauperibus. Et quidẽ q̄ opus illud fuerit bonum, dñica respõsio in singulis clausulis probat. Primùm, ex illa præpositione in, dicẽdo, In me. Vbi recolito aliud esse credere Deum, & aliud credere in Deum: Primũ siquidẽ commune est bonis & malis. Secundum autẽ propriũ est bonorũ: quia est actus fidei formæ. Et similiter operari aliquod bonũ opus, cõmune potest esse bonis & malis. sed bonũ opus operari in Christum, propriũ est bonorum: quia significatur q̄ operando quis tẽdit in Christum: quod est charitatis progressus. Dicendo ergo q̄ Maria operabatur bonum opus in me: monstrauit opus illud esse meritorium, & à charitate procedens. Deinde, ex ratione comparisonis ad

Ientaculi primi

elemosinā, ex qua vtrunq;
simul manifestatur.

Et si subtilius fuerit con-
siderata, apparebit q̄ aliud
primo occurſu ſenſus offert,
& aliud interius portat. Na
prima fronte ratio domini-
ca ex duplici differentia in-
ter elemoſynam & hoc hu-
manitatis officium ſibi ex-
hibitum, docet non fuiſſe
vnctiōnem iſtam prætermi-
tendam. Vna differentia eſt
inter tempus inſtans, & ex-
pectās: quia ſcilicet tempus
faciēdi elemoſynam non
vrget nunc, ſed expectat:
quōniā ſemper eſt: tempus
autē exhibēdi mihi huius-
modi humanitatis officia,
nunc inſtat: quia nō ſemper
me habebitis in præſentia
corporali carnis paſſibilis
in qua ſum modo vobiſcū,
& non ſolum non ſemper,
ſed pauciſſimis diebus ſic
me habebitis: fuit enim hoc
ante ſex dies Paſche, hoc eſt
ſabbato ante ramos palma-
rū. Altera differentia eſt in-
ter certam perſonā & inde-
terminatos pauperes: quia
ſcilicet obſequiū hoc debitū

eſt certæ perſonæ, mihi ſcili-
cet: elemoſina autē debita
eſt non alicui certo paupe-
ri, ſed pauperibus indeter-
minatē. Vtrauq; ſiquidem
differentiā dominica ratio
manifeſte aſſert, dicēs: Nam
pauperes (uō hunc vel illū)
habebitis vobiſcū ſemper: &
non inſtat nunc neceſſitatis
articulus: me autē (ecce cer-
ta perſona) nō ſemper. Qua-
ſi diceret, nunc tantūm ha-
bebitis, ſcilicet vobiſcum in
carne paſſibili & indigente
his obſequijs conuerſantē.
Ex ambabus autē differen-
tijs ſimul iunctis relucet &
cōis doctrina, q̄ humanita-
tis officia quæ alicui certæ
perſonæ exhibere poſtulat
certū tempus, non ſunt præ-
termittēda propter cōmu-
nia debita quæ indetermi-
natē debemus pximis. Non
vult cœleſtis magiſter vt nō
prætermittat cōuiuium nu-
ptiale, officium ſepulturæ,
politicum conuiētum cum
ciuē, & ſimilia: vt fiant elec-
moſynæ. Ipſe enim qui eſt
author gratiæ, nō venit de-
ſtruere ſed perficere ratio-

nem

Quæstio prima.

nem naturalem, Relucet & specialis ratio facti. Nam ex hoc ipso quod tempus illud quo talis tantusq; hospes officio tractari posset, præteribat: posthabendi erat pauperes nō tunc instantes, quibus aliunde & tunc, & alias porterat bene fieri. Vnde liquet redditam esse rationem, & quod opus fuit bonum: & quod præponendum fuit eleemosynæ pauperum, quæ ex illo precio potuisset fieri.

Continet autem interius penetrata hæc ratio ratione personæ demonstratæ per illud pronomen me, supereffluentem causam nō solum bonitatis, sed excellentis projectionis huius vñtionis. Tempus namque illud quo verbū caro factum, inter homines homo passibilis, humanisq; officijs subditus, dignatum est condescendi: articulum constituēbat vrgentis necessitatis ad exhibendum illi quæcunque possibilia officia si obsequia, nullius precij, nullarumque deliciarum finibus

limitanda, quantum est ex parte ipsius meriti, & humani debiti. Vnde nulla ex parte vñtio ista minus bona fuit, sed præferenda vndiq; curæ pauperum: quæ curā quamuis debeat semper hominem sollicitare, non tamē ex alio debito officio auellere: & multo minus tollere debet hoc opus longē excellentius.

Ad admirationem tertiam de appositis tribus à domino sententijs in hac causa, respondetur. Et circa ea quæ de sepultura dicuntur, notandum est vñtionem istam relatum esse ad Christi sepulturam ex dominicis verbis, triplici relatione: hoc est per significationem, per præventionem, per durationē. Significauit enim vñtio illa Christum dominum sepeliendum esse: testante domino apud Matth. Mittens hæc mulier hoc vnguentum in corpus meum, ad sepeliendum me fecit: hoc est, sepelibilem me indicauit. corpora enim sepelienda tunc temporis vnguebantur.

Ientaculi primi

Præuenit quoq; officiū vn-
 ctionis pro sepultura vnctio
 illa: testante domino apud
 Mar. Præuenit vnungere cor-
 pus meum in sepulturam.
 Quauis enim Maria ipsa
 nesciret, dominus tamē scie-
 bat quòd impedienda erat
 ab vnctione ipsius Christi
 defuncti: quia prius resur-
 rexit quàm potuerit ab illa
 vngi: & ppter ea nunc præ-
 uenisse dicitur officium se-
 pulturæ. Durauit quoq; vn-
 ctio illa vsq; ad sepulturam
 (dicente domino apud Ioā.
 Sinite illam vt in diem se-
 pulturæ meæ seruet illud)
 pro quanto vnctio illa vlti-
 ma fuit quantum ad Mariæ
 vnctionem: & sic per nega-
 tionem succedentis, seruata
 vsq; in diē sepulturæ. Tan-
 quam si apertè diceret. Sini-
 te illam: quia ista computa-
 tur pro tota vita mea vsque
 ad sepulchrum: ita quòd
 nec viuo, nec mortuo mihi
 exhibebit amplius officium
 vnctionis. Totus autem
 huiusmodi sermo referens
 vnctionem hanc ad sepul-
 turæ officium, à clementis

simo magistro dictus est: vt
 intelligerent discipuli non
 quare Magdalena vngebat,
 sed quare ipse dominus sus-
 ciperet vnctionem illam.
 Magdalena enim intende-
 bat officium humanæ pieta-
 tis, gratiæ & religionis im-
 pendere Christo: sed Chri-
 stus opus illud suscipiebat
 vt sepeliendus: tanquam si
 apertè diceret, Non putetis
 quòd vt deliciosus vngor.
 nam vngor vt sepeliendus,
 vngor vt quàm citius mori-
 turus: non est tempus hoc
 deliciarum, sed mortis & se-
 pulturæ. Et licet Mariæ ani-
 mus ad hoc nō tenderet ex
 se: vt motus tamen & dire-
 ctus à spiritu sancto ad hoc
 tendebat significandum,
 præueniendum, ac seruan-
 dum, nesciens tunc quo ad
 hoc quid faceret. Quia igitur
 hæc verba non sunt ap-
 posita ad alteram excusatio-
 nem Magdalenæ, sed ad ra-
 tionem ex parte dñi quare
 permiserit se vngi, nō oportet
 mirari quorsum hæc. Po-
 test nihilominus hæc senten-
 tia referri ad Magdalenæ

excusa-

Quæstio prima.

excusationem, intelligendo illā vt sit pars prioris sententiæ vtpote declaratio illius dicti, Me autem non semper habebitis. Tanq̄ expresserit quid intenderit per ly non semper, modicū valde tempus: quia proximus sum sepulturæ: ita q̄ per hāc adiectionē declaratus est articulus instantis proximæ sepulturæ, & solliciti timoris fouētis animum Mariæ ad hanc vnctionem. Doctrina siquidem dñi de ipsius morte ac resurrectione, erat adeo publica, vt etiam ad Iudæorū pontifices peruenerit: quum dixerint Pilato: Dñe, recordati sumus, quia seductor ille adhuc viuens dixit, Post tres dies resurgā. Et q̄ tunc proxima esset domini mors, Magdalena cum alijs mulieribus audierat: vt patet ex eo quod quum dixisset, paulò antè dominus, Ecce ascendimus Hierosolymam: & filius hominis tradetur. &c. & tertia die resurget: mater filiorum Zebedæi petijt vt filij sui sederent ad dexterā & sinistram ipsius in regno

resurrectionis eius. Ex eo igitur q̄ Maria quæ multū diligebat Christum, tempus mortis Christi proximū meditabatur, sollicitaq̄: erat ne fortè amplius similem commoditatē officiosè obsequēdi Christo nō haberet: oblata tunc occasione conuiuij Lazaro resuscitato, vtendū duxit. Et sic etiam ex parte solliciti timoris adhibentis quasi calcaria Mariæ, vnctio ista nonnullum respectum ad sepulturam Christi habuit: & quia tempus vrgens ad vnctionem constituēbat, ad opus illud bonū reddendum pertinebat.

Nec obstat si nō tam preciosa vnguenta ad vsū essent sepulturæ, sed myrrha & aloë: quoniā ad sepulchra regum preciosiora adhiberi credibile est: & dignitas Messie supra omnes & reges & summos sacerdotes erat & est: ita vt nihil quantumcunq; alijs preciosum, ipsi poterat condignè exhiberi. De apposita autem futura memoria huius vnctionis, facile patet q̄ ad commen-

Ientaculi primi

dationem operis Magdale-
næ spectatur. Tum quia li-
cet laudari præter intentio-
nem Mariæ fuerit, esse tamē
opus tale, vt sit laude di-
gnum, non est præter inten-
tionem recte operantis: quo-
niam intendit opus virtu-
tis, ac per hoc laude dignū.
Tum quia laudandum esse
ab euangelicæ perfectionis
viris, maximum est testimo-
nium boni operis peracti.
Monstrauit ergo dominus
unctionem illam non solū
esse irreprehensibilē, & præ-
ponendam tunc curæ pau-
perum, sed optimum fuisse
opus: vtpote & dignum per
petua laude, & quod perpetua
esset, prosequendū com-
mendatione in Dei Eccle-
sia. Quorsum autem verba
que solus Marcus interferit
(scilicet, Quod habuit hoc
fecit) tendant, non est diffi-
cile videre. Ad occultam si-
quidem spectant tam Marię
mentem, quam ipsius domi-
ni dignitatem. Murmura-
bant discipuli de preciosi-
tate vnguenti, respondet do-
minus apud mulieris illius

animum non esse vnguen-
tum hoc preciosum, sed si
preciosius habuisset, precio-
sius effudisset, tanti me fa-
cit: sed quia nō habuit pre-
ciosus: quod habuit, hoc fe-
cit. Ac si aperte diceret, Vos
arguendam putatis de ex-
cessu, & tamen secundum ve-
ritatem dignitatis meæ &
rectam fidem ac deuotio-
nem huius mulieris, excu-
sanda est quod non plus fe-
cit: sed hoc quod habuit, fe-
cit. Est igitur hæc domini
sententia & ad Mariæ opus
commendandum, & ad di-
scipulos confutandum non
impertinens, sed oportuna.
Hæc de prima quæstione.

Circa secundam quæ-
stionem de verbis do-
mini ad discipulos tempo-
re passionis imminentis.
(Quando misi vos sine sac-
culo & pera, nunquid ali-
quid vobis defuit? Dicunt
ei, Nihil: Ait illis, Sed nunc
qui habet sacculum, tollat
similiter & peram, & qui non
habet gladium, vendat tun-
nicam, & emat gladium.
Oportet enim impleri de
me:

Questio prima.

me: Et cum sceleratis reputatus est) quæstio non ferenda consurgit, quo pacto hæc verificetur ad literam: quandoquidem oportet ea ad literam verificare: quoniam & dominus ad literam loquitur de sacculo & pera, ut patet: ergo & de gladio: & discipulis de gladio ad literam intelligentibus, & respondentibus, Ecce duo gladij hîc: annuit dominus dicens, Satis est.

Literalem igitur sensum intuendo, admiramur hanc Domini doctrinam. Primum, quia videtur instruxisse discipulos ut sumerent arma defensiuâ pro sui defensione, in imminente sibi persecutione Iudæorum: dum vendendam etiam tunicam pro emendo gladio consulit, & passionem propriam pro ratione assignat: quia ipse ut iniquus tractandus est, sicut & fuit tanquam latro quæsitus & captus, & demum cum latronibus crucifixus.

Deinde quia videtur docuisse discipulos ut tempo-

re: persecutionis arma similiter caperent defensiuâ, hoc enim sequitur ex exemplo sui. Si enim contra persecutionem ipsius capitis sumenda sunt arma, consequens est ut contra persecutionem membrorum armati progrediamur. Exemplum, inquit, meum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, & vos faciatis. Neutrum autem horum bene sonat, sed Christianorum piâs aures offendit: & utrumque à gestis Christi & sanctorum in suis persecutionibus dissonat: ut patet. Videtur denique doctrina hæc reuocare præcepta prius ab ipsomet discipulis data: scilicet, Si quis percusserit te in unam maxillam, præbe illi alteram: & similia. Et confirmatur: quia sicut mutauit hîc dominus præceptum de non portandis sacculo & pera, olim prohibendo, nunc concedendo: ita consequenter dicendum est quod mutauit præcepta olim data de omittenda defensione armata, cōcedendo

Lentaculi primi

dendo discipulis vt si contra eos insurgerent homines, resisterent armata manu. constat autem hoc prædicatoribus Euangelicis, quales erant Apostoli quibus loquebatur dominus, non conuenire: quanuis imperfectioris vitæ Christianis licitum sit.

AD hanc quæstionem respondendo, dicitur quòd hæc domini verba ad literam non dirigebantur ad defendendum dominū Iesum in imminēte sibi persecutione: nec discipuli intellexerunt sumenda sibi fore arma p̄ defensione Christi. Manifesto vtrunque: & primò eo quòd simul eandem protulit sententiam de rebus tribus: scilicet sacco, in quo portantur pecuniæ: & pera, in qua portantur victualia: & gladio, quo protegimur ab inuasorib⁹. Constat autē quòd ad persecutionem illam non erat opus sacco neq; pera: quū ipsi non essent persecutionem passuri, sed seruandi ab ipso domino erant solo ver

bo. Si ergo me queritis, finite hos abire. & ipse dixerat. Quos dedisti mihi, non perdidisti ex eis quenquam: vt Ioannes testatur. Sicut igitur non dicebat: vt tunc sumerent sacco & peram, ita nec dicebat vt sumerent tunc gladios. Secundò ex eo quòd dicentibus discipulis, Ecce duo gladij hîc: respondit, Satis est. Si enim intendisset quòd tunc sumerent arma, non dixisset satis esse ad defensionem sui. Constat nanque non satis esse quòd duos habere gladios dixerint, ad defensiue armandum viros vndecim contra cohortem Pilati, & ministros Iudæorum cū gladijs & fustibus. Et similiter constat non satis esse necessitati tantæ, vt vendenda esset tunica ad emendum gladium, habere duos gladios inter tot personas, si propter imminentem tunc persecutionem debuissent tunc singuli non habentes gladium, vendere tunicam vt emerent gladium. Quia igitur dixit satis

Quaestio secunda.

fatis esse, monstrauit se non requirere gladios defensiuos sui contra persequutionem imminuentem. Tertio ex eo quod Petrum qui non expectata domini responsione gladium pro magistri defensione eduxit, contempsit: Conuerte, inquit, gladium tuum in vaginam. Si enim intendisset instruere ut pro eo gladio pugnarent, non retraxisset discipulum gladio pugnantem. Clarissime quoque hoc idem patere potest ex voluntaria passione (unde tunc etiam dixit, An non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones angelorum?) & mille locis scripturae. Sed haec sint allata ex illo proprio loco in illa materia & in illa sententia. Secundum autem (scilicet quod discipuli non intellexerint de gladio sumendo pro defensione Christi) habetur ex eo quod uenientibus satellitibus ad capiendum Christum, discipuli uidentes quod futurum erat, interrogauerunt Dominum:

Domine, si percutimus in gladio? Si enim intellexerissent instructos se fuisse ut gladio pugnaret pro defensione Christi, non dubitassent, non petissent, Domine si percutimus in gladio? Non igitur intellexerunt domini uerba apostoli ad hunc sensum ut pugnaturi gladio essent pro defensione Christi. Ad quid autem praedixerint, Ecce duo gladij hic, post dicitur: sicut etiam manifestabitur cur dominus meminerit persequutionis suae, non loquens de sui defensione.

Quia igitur dominica haec uerba ad ipsius domini defensionem non dirigi manifestum ex litera est, consequens est ut ex ipso euangelij textu literalis sensus sumatur. Praenota ergo in hac litera quatuor. Primum est diuersitas temporis praeteriti & praesentis, denotata per *ly* quando, & *ly* sed nunc. Ait enim Saluator, quando misi uos: & subdit, sed nunc. Secundum est officium praedicationis, de quo fit metio secundum praeteritum tem-

Ientaculi primi

pus: & nulla fit de eo mentio in præfenti tempore: ait enim Saluator: Quando misi vos. proculdubio ad prædicandum: vt patet in Euan-gelij historia Matth. Ioan. & Mar. vj. Et quū dicit, sed nūc qui habet facculū, nihil dicit de missione ad prædicandum. Tertium est pro ratione huius doctrinæ assignari, quod ipse dominus cum iniquis deputandus tunc erat. Quartum est, modus dicendi: quia scilicet non dirigitur nouus sermo ad apostolos in secunda personā, vt olim dixerat. Non enim dicit, sed nunc tollite facculū & peram, & emite gladios: vt olim dixerat, nihil tuleritis in via, non facculū & cetera. sed ad tertiam personam conuertendo sermonem dicit: sed nunc qui habet facculū, tollat similiter & peram: & qui non habet, vendat tunicam, & emat gladium. Ex his habentur primò duo tēpora: scilicet prædicationis, & persecutionis, non cuiuscunque, sed illius qua Christi

discipuli cum iniquis reputandi essent. Ad designandum siquidem talis persecutionis tēpus proposuit talem personam in persona sua: propter quod non meminit crucis aut mortis, sed deputationis cum iniquis. Habentur secundò duo genera Christianorum: scilicet prædicatorum in apostolis, & aliorum minus perfectorum in tertia personā significatorum. Intendit igitur ad literam dominus docere, q̄ mandata data olim de nõ vehedo facculū & peram, ad tēpus prædicationis spectant: tempore autem persecutionis, & præcipuè quando reputabuntur vt iniqui, licitum erit cuiunque, volenti munire se & facculo & peram, & gladio defensiuo. Et diuersitatis ratio in promptu est: quia quum licitum est ad prædicandum ire, prædicationisq; officium incumbere, & inuenientur necessaria retribuentibus auditoribus temporalia pro spiritalibus: & sicut de necessarijs, ita nec de vita debetis esse solliciti.

Quæstio secunda.

solliciti. Tempore verò quo Christiani vt iniqui reputabuntur, non inuenietur qui retribuunt pro spiritualibus temporalia: & sicut de pecunia & victu licitum erit curam habere, ita etiam de vitæ conseruatione: quæ per gladium aduersus inuasores conseruari quandoq; potest. Est ergo sermo dominicus de tempore persequutionis indeterminatè: & similiter de discipulis indeterminatè: ita quod illud aduersibium temporis nunc, non demonstrat determinatè illud tempus passionis Christi, sed indeterminatè tempus persequutionis præcipuè quando reputabuntur iniqui: & similiter illud relatiuum, qui, non refert determinatè apostolos, sed indeterminatè Christianū: & docet q̄ tēpore persequutionis licitum est curam vitæ, victus & pecuniæ oportuæ suis discipulis habere. Et bene nota quàm optimè respondeant noua hæc Christi documenta præscis. Et eū sicut documenta priora (sci

licet nihil tuleritis in via) nō sunt mandata sed libertates edendi & bibendi, quæ apud auditores verbi Dei sunt: ita documēta hæc non sunt mandata sed libertates curam gerendi vitæ & oportuorum. Docuit enim pius magister licita ambo esse: consuluit autem vt facerent sicut ipsum videbant facere. Et apostoli quidē ac sancti perfectioris vitæ imitati sunt gesta dñi: imperfectiores autem vtuntur libertate sibi à domino declarata.

AD obiecta autē quantum oportet respondendo, dicitur quod dominus deputationem suam cum iniquis, pro ratione attulit duorum. Primo temporis persequutionis, & non suæ defensionis. Ac si aperte diceret. Ex quo ego cum iniquis deputabor, tempus erit vt & mea membra cum iniquis deputentur. Secundo necessitatis: quasi dicat. Tempus erit quo indigebitis his auxilijs: quia ego ipse relinquar deputatus cū iniquis. Si enim

Ientaculi primi

Si enim ego destitutus ero, ita vt cum iniquis deputer ad mortem: mei quoq, discipuli deferentur similiter: & ideo cōcedo volentibus recurrere ad huiusmodi humana adminicula vti posse illis. Apostoli autem tanquā non planē penetrantes verba domini (quoniam adhuc non erat eis apertus sensus vt intelligerent scripturas, & pari ratione verba dominica) dixerunt: Ecce duo gladij hīc, tanquam aliquid pertinēs ad propositum sermonem de necessitate gladij: quū tamen impertinens esset responsio ad intentionem Christi. Vnde & dominus non respondit, Tollite illos gladios vobiscū: quos non secum, sed ibi esse dixerant. Nec respondit: Satis sunt: scilicet duo gladij: sed impersonaliter dixit, Satis est & doctrinæ huic meæ, & sollicitudini vestræ, ac si iuxta vñtatam loquendi morē diceret. Sufficit hæc loquutio: deponite hanc sollicitudinem. Et verē sic erat agendum: quoniam verba dominica dicebantur ad hoc vt post passionem domini imperfectiores, & in casu quando expediret, etiam perfectiores libertate hac vterentur. Clarissimē itaq; patet, qd non est dominus hortatus discipulos ad sumendū gladios pro ipsius domini defensione. Sed quod nec consuluerit discipulis suis vt sumerent defensiua arma contra suos inuasores, patet ex dictis: quoniam aliud est consilium dare, aliud est docere quid licitē facere possent. Consuluit siquidē ipse discipulis factō sui exempli vt arma non sumerent defensiua: tum retrahendo Petrum à percussioe: tum aperiendo quod plus quā duodecim legiones angelorum haberet in promptu, si vellet illis vti: tum voluntariē patiēdo se tanquam latronē capi, & cum iniquis deputari ad mortem vsq; crucis. Et hoc imitandum intellexerunt apostoli: iuxta illud Petri: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum vt sequamini vestigia eius.

Quaestio tertia.

eius. Docuit verò dictis verbis licere & imperfectioribus adminiculis se humanis tempore persecutionis fulcire, non solum sacculi & peræ, sed gladij defensiui: & perfectioribus in casu quo expediret ad humana confugere subsidia. Hac namq; doctrina fretus Apostolus Paulus, ad adminiculum humanæ appellationis ad Cæsarem confugit, quando hoc expedire iudicauit. Et rursus à parata contra ipsius vitam conspiratione Iudæorū, tribuni ope se eripi procurauit: quia similiter casus erat in quo expediebat sic suam corporalem vitam adiuuare. Nihil ergo dissonās sanctorū gestis docuit dominus noster: sed id quod in casu etiam à perfectioribus fieri inculpabiliter posset, dignatus est per seipsum manifestare. Patet quoq; ex dictis non esse priora domini præcepta per hanc doctrinam reuocata: sed declaratum est quòd prisca illa de voluntariæ patientiæ operibus, non sic sunt intelligē-

da, quin pro loco & tēpore liceat Christi discipulis moderata requirere humana adminicula. Ex hac namq; doctrina dñi, iuncta priori, didicimus cōsideranda esse loca, tēpora, ac occurrentia; & quando expedit præbere percutienti alteram mexillam, & quando expedit tueri ac adiuuare nos ipsos. Nec est verum, quòd reuocata sint hæc documenta priora de non portandis sacculo & pera: sed documentis illis adiuncta sunt alia concernentia aliam tēporis dispositionem: ita quod hæc iuncta illis docent nos, quòd quando expedit, sine sacculo & pera: & quando expedit, cum sacculo & pera procedamus: & quod illud præcipuè tempore prædicationis seruandū intelligamus, hoc autem tempore necessitatis. Et hæc de secūda quaestione.

Circa tertiam quaestionem de responsionibus dñi nostri Iesu Christi coram quatuor iudicibus: occurrit primò duplex admiratio

Ientaculi primi

miratio coram Anna. Altera est de illa responsione. Quid me interrogas? nam apparet & superflua & non decens personam illam tunc: superflua quidem: quia interroganti pontifici Iesum de doctrina & de discipulis eius, sufficiebat dixisse doctrinam suam esse publicam: & propterea examinandos esse publicos testes qui audierant docentem: & non oportebat apponere, Quid me interrogas? Indecens autem: quia dominus Iesus tunc se gerebat ut subditum. Non est autem subditi arguere iudicem, praesertim de defectu tam paruo, scilicet quod non debebat ipsum interrogare de doctrina tam publica. Et haec indecentia tanta visa tunc est, ut propterea vnus ministrorum percussit domini maxillam, dicens: Sic respondes pontifici? Altera est de ista responsione data percussori. Si male loquutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, cur me cedis? Videtur, dominus non ser-

uasse consilium quod discipulis dederat. Si quis te percussit in vnam maxillam, praebere ei alteram. Non solum namque non praebuit alteram, sed contra percipientem argumeto rationis insurrexit. Debebat enim ipse seruare quod seruari ab alijs voluit. Occurrit secundo admiratio similis coram Caipha: pro quanto adiuratus Dominus ut diceret si ipse esset Messias, non solum respondit se esse Christum, sed adiunxit, A modo videbitis filium hominis sedentem a dextris Dei & caetera. Apparet siquidem superflua haec appositio. Nam si oportuna fuit, aut propter ipsos pontifices & seniores. Et hoc no: tum quia dominus dixit tunc quod ipsi audientes se esse Christum, nec crederent, nec ipsum dimitterent: tum quia ex hoc facti sunt peiores: dicentes, Blasphemiauit: reus est mortis, &c. Aut propter alios: & hoc non: tum quia alij iam alias hanc doctrinam de aduentu Christi ad iudicium audierat:

Quaestio tertia.

audierant: tum quia ibi nō erant alij nisi fortē ministri, qui etiam persequebantur dominum, vt patet de ministris & ancillis infestis Petro. Occurrit tertio admiratio coram Pilato quadruplex: iuxta quatuor domini verba ad Pilatum. Prima est circa illam responsionē, A temetipso hoc dicis: an alij tibi dixerunt de me? apparet siquidem impertinens vt interroganti Pilato Iesum, Tu es rex Iudaeorum? respondeatur, si a temetipso hoc dicas. Non enim videtur quomodo hoc spectet ad propositam interrogationē, aut quorsum tendat. Secunda est circa responsionem subiunctam: Regnū meum non est de hoc mundo: videtur enim quod dominus voluerit se iustificare coram Pilato: tanquam diceret, Ego non me impedio de regno huius mundi, de quo accusor. Hoc autem non apparet consentaneū esse spontaneae oblationi sui ipsius ad patiendum, & subeundā sententiā mortis & crucem.

Qui enim studet coram iudice iustificare suam causam, non quærit condemnari, sed potius euadere. Tertia est circa apposta verba, Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati &c. Nam appositio ista ad aliquod trium ordinata est. Vel ad iustitiam suam aperiendam: & hoc (vt dictum est) videtur inconueniens: quia non consonat tam voluntariæ passioni. Vel ad instruendum Pilatū, & hoc erat superfluum: quia ille gentilis erat, & principium cōuertendi ipsum nō erat hinc sumendū. Vel ad propositā materiam de qua erat sermo: scilicet de regno suo: & hoc nō apparet quomodo veniat ad propositū, & qua fuerit prudentia dictum. Quarta est circa vltimam domini responsionē ad Pilatum: Non haberes aduersus me potestātē vllā, nisi tibi desuper datū esset &c. Apparent enim minus decentia verba: tum quia satis generalia p̄ responsione darentur

Ientaculi primi

darentur Pilato dicenti, Mihi non loqueris? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te? Tum quia nihil nouum aut ignotum, aut necessarium sonantia, ut propter ipsa dicenda dominus silentium coeptum rumpere deberet. Quis enim ignorabat Pilatum habere potestatem à superiori, quum constaret quod non erat princeps, sed praeses deputatus à Romanis? Tum quia incompactè iuncta cum sequentibus: scilicet, Propterea qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. In quo namque communicet haec sententia de maiori peccati, cum praecedente de potestate Pilati, non apparet. Et multo minus apparet quomodo haec ex illa inferatur cum nota causalitatis: ut in litera sit inferendo, Propterea qui me tradidit &c.

Occurrit quarto admiratio coram Herode, cur interrogatus dominus ab Herode in multis sermonibus, nullum verbum protulit:

quum tamen spes esset boni aliquid efficiendi apud Herodem, qui fidem Iudeorum profitebatur: & de ipso scriptum est quod libenter Ioannem baptistam audiebat, & audito eo multa faciebat. Et Euangelista dicit quod tunc gauisus est viso Iesu, & quod multo tempore desiderauerat ipsum videre &c. Ex his enim videtur quod rationabilius fuisset, quae dixit Pilato gentili, dicere Herodi fideli: utpote qui de Messia fidem habebat &c.

AD quaestionem hanc de responsionibus Domini, respondendum est ordine quo processit ambiguitatum series. Vnde à verbis dominicis coram Anna pontifice inchoando, dicitur illa domini verba ad Annam, quid me interrogas: non superflua nec indecentia, sed oportuna decentiaque, illum tunc fuisse. Quae ut clarè intelligas, perspicice dominum vidisse in interrogatione à pontifice facta duo implicari scilicet rem, & personam. Res de qua interrogatio fiebat:

erat

Quæstio tertia.

erat doctrina cum discipulis. Persona autem interrogata, erat ipse Iesus. Et quò ad vtrumq; oportuit dominum sua responsione satisfacere. Vnde de doctrina respondit primò quod erat in publico posita: tum ex loco publico, synagoga scilicet & templo: ita quòd locus non solum erat publicus, sed publicus ad officium docendi: doctrinæ siquidem publicæ locus erat templum aut synagoga. Tum ex frequentia communi: quia illuc omnes Iudæi conueniebant. Tum ex qualitate temporis: quia semper: quando scilicet tempus docendi exoptulauit: quando in templo, in templo: & quando in synagoga, in synagoga. Tum ex qualitate dictorum: quia in occulto loquutus sum nihil. Deinde dixit qui essent de sua doctrina interrogandi, dicens: Interroga eos qui audierunt. Et protulit vniuersos vt publicos testes, non mortuos, non absentes, non nescios, aut immemores, sed præsentibus & scientibus: Ecce,

inquit, ipsi sciunt quid dixerim. Quò ad personam verò interrogatam respondit, Quid me interrogas? Quòd dupliciter exponitur. Vel quid hoc est cur me interrogas? Et sic petit causam non quare pontifex interrogat, sed quare interrogat ipsum Iesum de doctrina: quum non appareat causa quare ipse Iesus debeat interrogari de sua doctrina, quæ est in publico posita: ac per hoc interrogandi sunt illi qui audierunt & sciunt illam: sicut si doctrina fuisset posita in libro, non esset author interrogandus de doctrina qualis est, sed liber examinandus. Nec hæc petitio dedecebat subditum: quum Iob petitionem similem Deo porrexit, Indica mihi cur me ita iudices? Et iuxta hunc sensum quia Annas interrogauerat de doctrina publica Dominum, qui non debebat ante examinatum ab alijs doctrinæ qualitatem examinari: ideo humiliter subditus dominus petit causam quare ipse

Ientaculi primi

examinatur: vt si fortè ex causæ manifestatione oporteret aliquid respondere, posset parere. Et sic verba hæc decencia & oportuna inueniuntur.

Vel quid me interrogas? hoc est, quid est quod à me interrogando scire quæris? Et sic petit rem interrogatam: sicut Saulus petijt à Christo rem præceptam dicens, Domine quid me vis facere? Et iuxta hunc sensum supponebat humilis subditus pontificem interrogare ipsum de aliquo, quod oporteret ab ipso Iesu nosse, & non de ijs quæ oportet aliunde cognosci: ac per hoc quia interrogatio de doctrina, pro quanto querebat qualitatem doctrinæ, ad alios spectabat qui audierant: & non apparebat pro quo alio articulo spectaret ad ipsum Iesum: ideo humiliter petit, Quid me interrogas? Ac si apertè diceret: Quia non apparet quid est illud quod ego interrogatus respondere debeam, aperi quid est quod

à me scire vis. Fortè enim aliquem particularem articulum pontifex manifestasset se quærere: ad quem respondisset. Et sic percipere clarè potes non solum oportunam ac decentem, sed humilem reuerentemque fuisse hanc dominicam responsionem: quanuis pontificis minister similis suo pontifici arguerit illam superbiæ, nec dignum arbitrans dominum Iesum vt etiam peteret quod ad seipsum spectabat nosse, vt posset pontifici satisfacere.

Ad alteram autem admirationem de responsione data percussori, respondetur quod dominus Iesus ita exhibebat se subditum, & patientiæ exemplum, vt meminisset se esse doctorem mundi. Docuerat discipulos, vt percutienti vnâ maxillam præberent alteram: & nisi ipse dignatus fuisset interpretari sua documeta (quod scilicet intelliguntur pro loco & tēpore, & non in omni tempore, loco, euentu, negotio &c.) quis crederet interpretari

Quæstio tertia.

pretari alteri? Si ipse dominus præbuiſſet alteram maxillam: quis se vnquã verum Christi discipulum credere potuiſſet, nisi semper & vbiq; simile quid feciſſet? & similiter nisi tollenti tunicã dediſſet & pallium? & sic de similibus. Modò autem vbi dominus facto suo non præbuit alteram maxillam, interpretatus est documenta sua huiusmodi non semper & vbiq; debere exequi, sed pro loco & tempore & cæte. Oportuit ergo dominum respondere, & non præbere alteram maxillam, propter nostram doctrinam. Respondendo quoq; authoritatem iustorum supra suos persecutores in se monstrandã suscepit, arguendo percussorem quòd nec in modo loquendi exceſſerit, dicens, Si malè loquutus sum, non dixit, si malum loquutus sum, sed si malè: quia etiam ille reprehenderat ipsum de modo loquendi, dicens, Sic respondes? Vndique ergo docemur in hac dominica responsione: dum & docu-

menta interpretata, & authoritatem iustorum insinuata ab ipso nostro capite habemus. Et si quærat: cur non responderit Dominus aliquid ad interrogatorem de discipulis? dici potest vel quòd responsio de doctrina erat quoq; responsio de discipulis: quoniam ex qualitate doctrinæ pendet qualitas discipulorum. Vel quòd percussio maxillæ interrupperit responsionem domini interrogatis, Quid me interrogas?

AD admirationem de verbis domini coram Caipha, Amodo videbitis filium hominis &c. dicitur quod summè necessaria tunc fuerunt, & propter totum mundum, & propter ipsos pontifices ac seniores, vt inexcusabiles se nosse possent.

Ad cuius clariorem intelligentiam sciendum sum mariè est fuisse à prophetis de Messia prædicta sex. Primum, de vita sancta: propter quod miserunt ad Iohannem Baptistam, quærendo si ipse erat Christus.

Ientaculi primi

Secundum, de doctrina diuina: propter quod etiam Samaritana dicebat quod Messias docturus esset omnia. Tertium, de miraculorum multitudine & excellentia: propter quod Iudæi dicebant, Christus quum uenerit, nunquid plura signa faciet quam quæ hic facit? Quartum, quod ipse esset redempturus & saluaturus populū Israel: propter quod usq; hodie Iudæi expectant Messiam: ut educat eos de captiuitate, & magnificet eos. Quintum, quod ipse esset rex potentissimus: imò rex regum, & dominus dominantium. Vnde Magi quæsierunt, Vbi est qui natus est rex Iudæorū? & Nathanael & turba in die palmarū Christū regē appellarunt. Sextū, quod ipse pauper humilisq; cōuersaturus esset cū hominibus: & morte turpissima cum sceleratis puniendus. Vnde dominus discipulis Ioannis respondens de seipso, post enumerata potentię suæ miracula, æstimationem pauperum,

& mortis suæ ignominiam subiunxit, dicens: Pauperes euangelizantur: & beatus qui non fuerit scandalizatus in me, scilicet ob mortē meam.

Quia igitur hæc de Christo prædicta fuerant: & in ipso domino conspiciuntur impleta tria prima: & sextum pro parte exequutū, & pro reliqua parte, scilicet passione & morte tunc inceperat & fiebat: restabat ut de alijs duobus (scilicet quarto & quinto) dominus manifestaret potētib; quod in ipso erant implenda. Et quia erant implenda post resurrectionem suam, & non tunc: ideo Dominus & hæc implenda, & ordinem simul monstrare dignatus est, dicens quod ipse uenturus est iterum cum gloria & potestate à dextris Dei & cætera. ubi se Saluatorem & regem omnium aperuit. Et dicens: Ex hoc autem erit filius hominis & cætera. monstrauit quod intercedente passione & morte exaltandus esset ad dexteram
Dei,

Quæstio tertia.

Dei, & venturus cum gloria. Fuit igitur valde necessarium, vt dominus mysterium duorum aduentuū suorum apertè distingueret: & ad primum spectare vitæ sanctæ, pauperis, humilis, &c. conuersationē cum hominibus, cum diuinę doctrinæ & miraculorum excellentia, & passione ac morte ignominiosa: ad secundum verò resurrectionem, saluationem manifestam: non solum animarum, sed corporum, regiam dignitatē, dominium vniuersale &c. insinuaret. Tum propter omnes qui audituri erant saltē per Euangeliū: quia mysterium duorum aduentuū occultū valde erat, intantum vt etiā dæmones videatur latuisse: nam si cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Tum propter ipsos senes: quia tunc dominus conspiciebatur ita abiectus, subditus, derelictus, vt nec cogitabile videretur quod ipse esset futurus rex potentissimus saluatorus populorum. Et ideo præmonuit tūc

eos quòd per hanc abiectio- nem ac subiectionem transi- turus erat ad dexterā Dei, & iudicaturus orbem cum potestate & cætera. vt sic quantum in se erat, instrue- ret pontifices & seniores, vt si vellent, possent resipisce- re: nullamq; excusationem ignorantiaē prætenderent: quare nō aperuit nobis my- sterium duorū aduentuum Messia: quum interrogaue- rimus & adiurauerimus eū. Eratque tunc oportunum tempus manifestandi my- sterium hoc, quando inter- rogatio & adiuratio facta à pōtificibus & optimatibus, responsonem non habuisset completam & claram, nisi duorum aduentuum myste- rium fuisset apertū: & quan- do opus quod tunc exerce- batur, vt verbo manifestare- tur, exposcebat. Tunc enim quia causa Iesu quasi impij iudicabatur, meruit vt cau- sam & iudicium vniuersi or- bis acciperet.

AD admirationem co- ram Pilato quadrupli- cem iuxta quatuor domini

Lentaculi primi

verba, dicitur ordinatè. Et ad primam de illis verbis, A temetipso hoc dicis? Respondetur quod ratio verborum fuit, vt Pilatus gentilis capax fieret responsionis dandæ ad quæstionem propositam. Tu es rex Iudæorum? Oblataq; Iesu nihilominus rationabilis est occasio interponendi hæc verba, anteq; responderet ad quæsitum. Occasio siquidè fuit: quia Iesu domino introducto in prætorium, pontifices manserunt extrâ, ne contaminaretur ingrediendo domum viri gentilis durante solennitate paschali: & Pilatus ceremoniarum condescendens, exiuit ad eos, auditurus quam accusationem afferrent aduersus Iesum. Pontifices autem accusauerunt eum, quod se Christum regem fecisset. Pilatus autem ingressus in prætorium sine Iudæis, interrogauit Iesum, Tu es rex Iudæorum? Quia igitur dominus Iesus absens fuerat quâ fuerat accusatus à Iudæis, occasionem rationabilè ha-

buit quærendi à Pilato, an ex se, an ex Iudæorum ore interrogationem hanc faceret. Ratio verò verborum talium fuit, ne Pilatus falleretur à seniorum Iudæorum callida accusatione usurpanti tituli regij. Si enim Pilatus ex seipso de regio titulo inquireret, quum Pilatus esset gentilis, & nullum reputaret hominis regnū nisi de hoc mundo, interrogandō, Tu es rex Iudæorum? planè interrogaret de regno mundano & rege, quales sunt alij reges: & non oportuisset dominum respondendo loqui de regno quod nō est de hoc mundo, sed aliter respondere. Sed vbi Pilatus interrogat ex accusatione Iudæorum, qui seipsum ideo regem dicebāt se fecisse, quia dicebat se Christum, & regnum Messij non erat de hoc mundo, ideo prudentissimè dominus antequam respondeat, interposuit an loqueretur ex se, an ex ore Iudæorum: vt confitens Pilatus se loqui ex ore Iudæorum, intelligeret

Quæstio tertia.

propriam vocem, audiendo à domino æquiocationem regni inter regnum Mesiæ, de quo loquebatur Pilatus ex ore Iudæorum, nesciens propriam vocem: & regnum mundanum, de quo putabat Pilatus accusationem fieri: & sic capax fieret responsionis futuræ, tanquam audisset: Tu putas facere officium tuum inquirendo de vsurpato titulo regio secundum regna huius mundi: scito quòd regnum Mesiæ, de quo accusant me Iudæi, non est tale. Ad secundum autem de verbis illis, Regnum meum non est de hoc mundo: dicitur, quòd aliud est iustificationi causæ suę studere, vt euadatur sententia, & aliud est iustificare causam suam, quantum sufficit ad tollendam apparentem occasionem scandali. Dominus Iesus coram Pilato non studebat iustificationi causæ suæ vt non damnaretur, qui ad hoc venerat, vt morte turpissima afficeretur: sed quoniam ex hoc ipso quòd

seipsum affirmauerat Christum, ac per hoc regem, nonnulla occasio poterat apparere Pilato gentili cogitandi quòd dominus Iesus aspirasset ad regnum Iudæorū, & ideo prædicaret populo: ideo dominus Iesus hanc, quæ apparere poterat, scandali occasionem, tollere curauit, distinguendo regnum Mesiæ seu suū à regno aliorum regum penes causam & effectum.

Penes causam quidem: quia regnum eius nō est de hoc mundo. Non dixit, non est in hoc mundo: sed non est de hoc mundo. Regnum enim alterum est de hoc mūdo. Nam est aut à natura. Et hoc vel vt regnum patrisfamilias, qui naturaliter est rex in domo sua: vt in principio mundi erat: vel vt regnum eorum qui nascuntur reges hereditario iure: vt filij & hæredes regum. Aut ab intellectu adiuto arte vel industria: vt sunt ij q̄ vigentes ingenio, industria multa se ad regnū p̄uehūt. Aut à potentia, vt tyranni.

Lentaculi primi

Aut à voluntate : vt sunt ij qui per electionem ad regnum perueniunt. Regnum omnium horum est de hoc mundo, quia ab ijs quæ huius mundi sunt, causatur. Sed regnum Christi non est ex hoc mundo : vtpote ex nulla huiusmodi causarum veniens. Sed vt Apostolus promulgauit, factus est obediens vsq; ad mortē crucis: propter quod & Deus exaltauit illū, & dedit illi nomē, quod est super omne nomē: vt in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestriū, & infernorū. Et propterea dominus dixit Pilato Regnū meum nō est de hoc mundo. Et manifestauit hoc ex affectu: quia si ex hoc mūdo esset regnum meum: ministri mei vtiq; decertarent vt non traderer Iudæis. Si quærerem regnare, fecissem vt ministri mei, sequaces mei decertassent & adhuc decertarent, vt non traderer voluntati Iudæorum. quod tam longè fuit, vt nullus vnquam nec Ioseph ab Arimathia, nec Nicodemus, nec La

zarus, nec quispiam vnico etiam verbo certauerit pro Iesu, pendente eius causā coram Pilato. Itaq; ex hoc affectu percipere facillè potes, Pilate, quod regnum meum non est de hoc mūdo: quod non quæro populū auertere, vt regē me habeant. Et ex hac dñi sententia intantum apparentia scandali in mente Pilati sublata est, vt exierit ad Iudæos, dicens se nullam causam mortis inuenire in eo. Ad tertiam admirationem de subiūctis verbis: Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum vt testimonium perhibeam veritati &c. respondetur quod hæc verba ordinantur ad propositam materiam de regno Christi: & ad idem tendunt quò priora verba. Et sunt conuenientissimè inducta & ex parte materiæ de qua erat sermo, & ex parte personæ, ad quam sermo dirigebatur. Ex parte siquidem materiæ: nam sermo erat de regno non ex hoc mundo, & quod Iesus erat rex non ex hoc mundo.

Hæc

Quæstio tertia.

Hæc autem figmenta reputantur à sapientibus huius mundi: & tanquam conficta ab ijs qui religionis curam gerunt propter populos. &c. & ideo dominus veritatē proponit se adeo tueri, vt venerit in mundum, non vt adinventiones humanas prædicet, sed vt veritati testimonium perhibeat. Ex parte verò Pilati quia oportet eruditorem ex communibus sibi & auditori, & quantum potest ex gratia auditori procedere, vt sic ea pax fiat doctrinæ. Christo autem & Pilato non erat cõmunis ratio scripturarum, nec religionis cultus: sed solummodo naturalis mens ac per hoc veritatis amor. nihil eñ cõmunius ac amabilius est hominibus secundum mentem, quàm sit veritas. Merito ergo à veritatis studio processit, suafurus viro gentili quòd non erat figmentū id quod de regno suo nõ de hoc mundo dixerat. Duplicauit autem significationem ingressus sui in mundum, per natiuitatem

& aduentum (dicens, Ego natus sum & veni in mundum) propter duas in se naturas: vt homo enim natus est: vt Deus verò venit in mundū, Deus homo factus. Et quoniam testimonium Christi de veritate non erat ab omnibus suscipiendum fide debita, subiungit discernendo suscepturos à non suscepturis, ex diuersa habitudine ad veritatem, dicēs, Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam. hoc est, quicumq; amator, inquisitor, susceptor, tutorq; est veritatis, non in hac vel illa materia (puta Geometria, Physica. &c.) sed veritatis simpliciter, ita quòd nulli vero repugnet: audit vocem meam. omnis siquidem talis est ex veritate, hoc est, ex parte se tenet veritatis, & ex veritate venit, tanq̃ exemplatum ab exemplari. Oportuit autem dominum apponere hæc verba de auditoribus suis: vt hinc posset intelligere Pilatus duo, scilicet & qualitatem corū qui audiebāt ipsius domini do-

Ientaculi primi

strinam, & sequaces illius erant, quòd scilicet erant homines non vana sectantes, sed veritatem amantes ac sectantes, & qualitatem regni sui, scilicet quòd est regnum veritatis: ita vt dignatus sit dominus dicere de regno suo non solum negatiuam, scilicet, non est ex hoc mundo: sed insinuare affirmatiuam, scilicet quòd est regnum veritatis: & simul articulum alium à Iudæis obiectum (scilicet quòd subuertebat ac seducebat populum) tacite elidere eadem ratione qua articulū de usurpato regio titulo exclusit: & ad innocentiam discipulorum tuendam. Ex hoc enim quòd ipse soli veritati operam dabat: & ex veritate erant qui eum audiebant: manifestè sequitur quòd nulla erat seductio, nulla subuersio, nullus ad malū, nullus ad vana prouocabatur: sed tota Christi prædicatio, totum Christi regnum ex veritate, & in veritate, & ad veritatem erat. Poterat ex hac domini sententia Pi-

latus occasionem discendi à tantæ famæ magistro accipere: sed quum interrogasset, Quid est veritas? non expectata responsione exiit ad Iudæos: vtpote qui non curabat discere à Christo. Ad admirationem demum quartam coram eodem Pilato de responsione illa, Non haberes aduersus me potestatem vllam, nisi tibi desuper datum esset: dicitur quòd hæc verba domini non sunt verba generalia, sed singularissima, ac valde nouam, occultam, singularemque; Christi innocentiam significantia. Inter Christum enim & reliquos homines hæc erat differentia, quòd reliqui homines habebant superiorem iudicem ex duobus capitibus (scilicet & ex parte superiore: quia sic à Deo ordinatum est: iuxta illud Apostoli: Omnis potestas à Deo est: quia quæ à Deo sunt ordinata sunt. & ex parte inferiore: hoc est ex proprio peccato, saltem originali, ex quo incidit homo vt ab homine

Quæstio tertia.

mine punibilis esset. Christus autem quia nullius omnino peccati particeps erat, nihil ex parte sua habebat, vnde potestas quæcunque humana haberet aliquid cõtra eum : & propterea Pilatus ex sola parte superiore potestatem habebat aduersus eum . Singularissimam ergo suam innocentiam dominus significauit per hanc responsionem, dicens quòd nullam aduersus ipsum haberet Pilatus potestatem, nisi ei Pilato datum esset desuper . Dixit desuper , & non dixit ex Romano imperio , aut Cæsarea auctoritate : vt comprehenderetur prima causa, diuina scilicet dispositio cum secundaria, quæ erat potestas Romani Imperij. Ac si apertè diceret, Quòd habeas contra me potestatem, non est ex demerito meo, sed quia es præses. Et hinc optimè cum nota causalitatis inferuntur sequentia verba. Propterea qui tradidit me tibi, maius peccatum habet propterea, quia scilicet inno-

cens ego sum, qui me innocentem tradidit tibi tanquam malefactorem: maius peccatum habet. Tu quidem peccas sciens quòd per inuidiam tradiderunt me tibi sacerdotes, & non resipiscens : sed illi qui causa principaliter sunt, maius peccatum habent. Et quòd iuxta huc sensum intellexerit Pilatus domini verba, testatur Euangelista dicens quòd exinde Pilatus volebat dimittere Iesum. ex audita quippe Iesu innocentia cum proprio peccato, mouebatur Pilati animus ad dimittendum Iesum.

AD admirationem coram Herode, quare dominus non responderit: dicitur quòd Euangelista nullam explicans specialem interrogationem ab Herode factam, sed per verba generalia narrans Herodem interrogasse dominum in multis sermonibus, simulque narrans quòd sperabat videre miraculum aliquod à Domino Iesu fieri, insinuauit

Ientaculi primi

nuauit interrogationes Herodis non fuisse iudiciales, sed curiosas, eadem etenim curiositate qua mouebatur ad miraculum aliquod videndū, inducebatur ad proponendum domino quæstiones curiosas : & propterea dominus sicut noluit vti potentia sua ad faciendam miracula : ita noluit vti scientia sua ad satisfaciendum curiositati Herodis : instruens per hoc nos vt & potestate & scientia vtamur ad ædificationem, & non ad curiositatis, aut quascunq; alias vanitates. Non suberat ergo causa respondendi Herodi curioso, sicut affuit causa respondendi Pilato iudicialiter inquirenti : qui nescius de vero regno Messiaë, poterat scandalizari, vt dictum est. Tacuit ergo dominus coram Herode, vt haberetur & tractaretur ab Herode vt fatuus : quod & subsequutum est. Herodes quippe vir secundum mundum prudēs, conferens audita de Iesu ex fama, & obiecta à pontificibus, præcipuè quòd facie-

bat se Messiam, cum tanto Iesu silentio coram se interrogante in multis sermonibus, quibus vsus potuisset ipsius Herodis beneuolentiã acquirere, & tueri se contra persecutores suos, causam habuit cogitandi quòd Iesus esset vanus (vtpote nõ loquēs coram magnis viris, sed coram vulgaribus) & eò amplius quòd viderat Ioan nem Baptistam prudenter secum loquentem, Iesum autem nec ad interrogata sua respondentē cernebat : censuitq; quòd esset vt fatuus tractandus : & sic illudit veste alba. Sed saluator altissimo consilio se illudi voluit : vt mundus hinc videret quòd non sapientibus huius mundi vijs, non astutijs, non industrijs humanis traxit ad suam fidem mundum : sed viæ eius ad conuertendum ad suum regnum mundum, fuerunt tales vt sit habitus fatuus à principibus & sapientibus huius mundi. Propter quod ab omnibus iudicibus voluit reputari imò tractari vt fatuus, non verbo, sed

Quæstio quarta.

bo, sed multiplici facto illu-
sionis: nam à pontificibus
& Herode & Pilato iudica-
tus & punitus est vt fatuus.
Sciebat enim quòd sapien-
tiæ seu astutię maxime attri-
buitur facere se caput nouę
legis populorũ: & ideo hanc
de se opinionem auferre stu-
duit tot proprijs derisioni-
bus: vt vel sic crederemus
diuinum opus esse fidem
Christi. Hęc de tertia quæ-
stione.

Circa quartam quæstio-
nem de scripta domi-
ni Iesu causa (Iesus Nazare-
nus rex Iudæorum) nonnul-
la dubitatio oritur. Tum
quia in multis, quatuor sci-
licet causis, fuerat dominus
accusatus: scilicet de tribu-
tis non dandis Cæsari, de se-
ductione populi, de blasphem-
ia scilicet quòd filiũ Dei
se fecit, & de læsa maiestate,
quòd se regem facere cura-
bat. Tum quia de nulla cau-
sa legitur dominum se iusti-
ficasse nisi de ista, scilicet de
regno (vt patet in Euange-
lio) ac per hoc minus vide-
tur quòd ista debuisset scri-

bi super crucem, vtpote pur-
gata. Et confirmatur: quia
Pilatus qui scripsit causam,
postquam discussit hęc cau-
sam, pronunciauit Iesum
non esse reum mortis: ac per
hoc non esse reum læsæ ma-
iestatis. Mirum est igitur quòd
scripsit hanc causam.

AD hęc dicitur quòd
ex quatuor capitibus
oportuit causam hanc scri-
bi. Tum ex parte pontificũ,
tum ex parte causarum, tum
ex parte Pilati, tum ex diui-
na dispositione. Ex parte
quidem Pontificũ alia fuit
causa impellens eos ad mor-
tem domini Iesu, & alia fuit
causa quam proposuerunt
Pilato, vt dominum Iesum
damnaret. Nam causa mo-
uens pontificum animos ad
domini Iesu mortem, fuit
amor proprię dignitatis &
authoritatis, ne Romani tol-
lerent locum eorum. Quum
enim temporibus illis mul-
ti quasi prophetę insurge-
rent, & populos ad se con-
uerterent (vt Act. v. Gama-
liel refert primò de Theo-
date, & deinde de Iuda Ga-
lilæo;

Ientaculi primi

Iulæo : & de Ioanne Baptista, Iosephus dicit Herodem ipsum cepisse, quia timebat concursum populi. quod non solum potuit simul esse verum cum causa incestus relata ab Euangelio, sed consonat Euangelio : tum quia dominus audito casu Ioannis secessit, quasi causa communis ei & Ioanni fuerit, scilicet concursus populorum ad eorum prædicationem: tum quia dominus Herodem vulpem appellauit, quasi astute persequentem Ioannem prædicatorē sub specie complacendi Herodiadi.) Quia, inquam, tot concursus populorum erāt, timebant pontifices, ne tantus populorum concursus ad dominum Iesum pareret aliquam nouitatem, ob quam simul cum tot alijs præcedentibus considerata Romani tollerent pontificatum à Iudæis, & transferrent gentem Iudæorum in alia loca. Ob hanc causam dixit Caiphas quod expediret potius hominem mori, ne tota gens sic peri-

ret. Hac igitur causa in animo retenta, pontifices excogitauerunt causam aliquam qua possent inducere Pilatum ad interficiendum dominum Iesum : & adinuenerunt dictas quatuor causas: scilicet de prohibito censu Cæsaris, de auersione populi, de blasphemia, de usurpata maiestate. Et quoniam in prima non habebant fundamenta, & secunda nisi coloraretur ut via ad quartā, non sufficeret ad pœnam mortis, de tertia autem Pilatus non se intromitteret (utpote de pertinentibus ad quæstiones legis Iudæorū) deliberarunt astuto consilio crimen læsæ maiestatis imponere domino Iesu : ut ex eo Pilatus, utpote contra Cæsarem, moueretur ad condemnandum Dominū Iesum. Putauerunt enim se posse in hoc præualere, fundantes huius criminis causam super confessione ipsius domini qua confessus est se esse Christum, ac per hoc Regem: & super cō-

motione

Quaestio quarta.

motione populi ad se vt Christum, ac per hoc vt Regem: ita quòd pontifices licet accusauerint dominum Iesum quatuor criminum: principaliter tamen tendebant ad crimen læsæ maiestatis, quia se Regem quærebat facere: sperantes ex hoc obtinere à Pilato damnationem domini Iesu ad mortem. Ex parte quoq; causarum ipsarum quæ allatæ sunt, oportuit causam regni præualere: quia maiorem habebat apparentiam, ex eo quòd dominus Iesus fatebatur se Christum: & ante quinque dies clamantes ei turbas quòd esset rex, admiserat: veniens Hierusalem super asellum. Hæc enim causa multipliciter probata videtur. Premò, ex ipsius domini Iesu verbis, quibus dixit se Christum. Secundò, ex commotione populi à Galilæa vsq; huc. Et in hoc probatione clauditur non solum seductio populi, sed commotio quæ fuerat ante quinque dies illic, hoc est in Hierusalem:

quum turba cum palmis, cum vestimentis stratis in via, cum clamore dignitatis ac nominis Regij concurreret ad honorandum dominum Iesum. Tertiò, ex ipsius Domini verbis coram Pilato, Regnum meum. & cæt. Vnde & Pilatus dixit, Ergo rex estu? quod dominus Iesus non negauit. Fuit quoque aggrauata. Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris: omnis enim qui se regem facit, contradicit Cæsari. Ex parte deinde Pilati causam regni oportuit præualere. Pilatus enim quum esset gentilis, & de eo quòd filium Dei se fecit, nihil aut parum curaret (præsertim sciens quòd per inuidiam mouebantur pontifices) & de censu prohibito nulla probatio haberetur: commotionem populi cum tali ingressu in Hierusalem considerauit, simul cum confessione ipsius domini de regno suo non ex hoc mundo. Et visum est tam ei quàm Herodi quòd dominus Iesus esset non vt crimi-

Ientaculi primi

criminosus, sed vt fatuus pu
niendus. Consideratis enim
dictis de regno alterius mū-
di, & gestis (scilicet quòd su-
per asellum, non equum :
cum palmis, non armis : vi-
listurba, non magnates: re-
pentè, non ex condicito, pra-
ctica, inductione aut voca-
tione: transitoriè, & quasi in
momento, non retinendo
secum turbam, nec proce-
dèdo postea cum turba, sed
veniebat quotidie post mo-
re solito in templum ad do-
cendum) iudicauerunt vias
has aspirandi ad regnum,
non esse sani capitis. Et be-
ne iudicabant de mundano
regno loquendo. fatuum
quippe esset per has vias
quærere regnum terrenum.
Vnde vterq; (scilicet Hero-
des & Pilatus) tractauit do-
minum Iesum vt fatuum.
Instantibus nihilominus Iu-
dæis quòd non esset fatuus,
sed malignus: vtpote qui fi-
lium Dei se fecit, & quòd
astutè inuertit causam re-
gni in regnū alterius mun-
di, quum non posset negare
quòd se regem fecerit com-

mouendo populum ad se re-
gem clamandum : Pilatus
corripiendum flagellis do-
minum Iesum censuit: vt
vtriusq; fatuitatis scilicet &
malitiæ ratione habita, pu-
nitus dominus dimittere-
tur. Sed inualeſcentibus Iu-
dæis vsq; ad tumultum, ele-
git consideratis omnibus
damnare dominum Iesum
læsè maiestatis, eo quòd cau-
sa hæc ad se directè spectans
apud suum tribunal proba-
ta ac euidentis ita erat, vt ni-
si fatuitate excusaretur, ius-
tè damnationem exposce-
ret. De regno quippe non
de hoc mundo ipse stulti-
tiam putabat. Et quia Iu-
dæi qui Dominum Iesum
magis nouerant, non admit-
tebant excusationem stulti-
tiæ quam ipse Pilatus ad-
mittendam putabat : ideo
tanquam relinquens Iudæis
criminis curam, se innocen-
tem protestatus est in prola-
tione sententiæ qua domi-
num damnauit ad mortem
crucis. Hæc videntur ad
literam coegisse Pilatum ad
hanc causam scribendam.

Sed

Quæstio prima.

Sed hæc omnia ex quarto loco proposita causa (diuina scilicet prouidentia) disposita sunt, vt dominus Iesus damnatus & crucifixus verum suum titulum supra suam crucem scriptum haberet. Erat enim & est in veritate, Iesus Nazarenus Rex Iudæorū. Visa quippe est diuina prouidentia iniquitate persequentiu & damnantiu dominum Iesum, ad perpetuam veritatem regij tituli de Christo prophetati testificandam coram toto mundo, vnde & Pilato prohibuit ne mutaret illum, sed dixit: Quod scripsi scripsi. & tribus præcipuis linguis omnium linguarum vices gentibus, ex ipsius etiam ternarij omnia complectentis perfectione, scribi disposuit. Hæc de quarta quæstione. Deo gratias.

Posonij in die
sancti Dama-
si M. D.

xxiii.

A M E N.

 INCIPIT
secundum Ientaculum: in quo
quatuor quæ-
stiones tra-
ctantur.

OCCVRRVNT
secundo circa diuer-
sa sacrae scripturae documen-
ta de filijs Dei, quæstiones
item quatuor. Prima est de
verbis Pauli Apostoli ad Ro-
manos primo, de vnigeni-
to filio Dei, quibus dicit:
Qui prædestinatus est filius
Dei in virtute: secundum
spiritum sanctificationis ex
resurrectione mortuorum
Iesu Christi domini nostri.
Secunda est de verbis Ioan-
nis Euangelistæ Ioannis pri-
mo, de filijs Dei adoptiuis:
Dedit eis potestatem filios
Dei fieri: qui non ex sangui-
nibus, neque ex voluntate
carnis, neque ex voluntate
viri: sed ex Deo nati sunt.

D D Tertia

Ientaculi secundi

Tertia est de verbis Apostoli Pauli primæ ad Corinth. xv. de baptismo quo generantur filij Dei, quum dicitur: Alioquin quid faciēt qui baptizantur pro mortuis: si omnino mortui non resurgunt? vt quid & baptizantur pro illis? Quarta est de verbis eiusdem Apostoli ad Galat. iij. de hæreditate filiorum Dei per fidem tepromissa, non per legem, quum dicitur. Lex ordinata per angelos in manu mediatoris. mediator autem vnus non est: Deus autem vnus est.

Circa primæ quæstionis verba difficultas est. Tum propter proprietatem sensus. non enim propriè dictum videtur de filio Dei quod prædestinatus est filius Dei: quantumcunq; ratione humanæ naturæ verum sit prædestinatum esse, vt humana natura sit vnita filio Dei in persona: & homo ille, scilicet Iesus filius beatæ virginis, sit prædestinatus filius Dei: quia significatur supposi-

tum illud quatenus est humanum suppositum. In propositis autem verbis illud relatiuum qui, refert filium Dei: sicut primo loco antè positum idem relatiuum refert etiam filium Dei, quum dicitur: Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnē. statim enim subditur: Qui prædestinatus est.

Tum propter veritatem textus apud Latinos & Græcos inter se: dum Latini codices communiter habent, Qui prædestinatus, Græci autem aliqui similiter habent. Aliqui habent: Qui destinatus. Tum propter pluralitatem expositionum; dum vel prædestinatus est, exponitur prædestinatum est, vel declaratus est, vel quod relatiuum qui, refert filium Dauid seu hominis. Hæc enim ambiguitati attestari videntur.

AD hanc quæstionem absq; quocunq; præiudicio cuiusuis expositionis respondendo (quod subintelligi volo tam in præcedenti-

Quaestio prima.

dentibus $\bar{q}$ in sequentibus totius huius operis) dicitur quod sensus proprius literę ex intentione Apostoli & contextu sumendus est. Intentio Apostoli clarę apparet. Intendit enim materiã Euangelij summarie explicare. Quum enim proposuisset se Apostolum & segregatum in Euangelium Dei de filio suo: explanandam duxit propositam Euangelij materiã: scilicet de filio suo: quę scilicet Euangelij aperiatur de filio Dei. Et subiunxit tria comprehendentiã totam Euangelicam materiã. Primum est: Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Secundum est: Qui predestinatus est filius dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi domini nostri. Tertium est. Per quem accepimus gratiam & apostolatam ad obediendum fidei in omnibus gentibus. Oportebat enim vt qui se Euangelij nunciũ dicebat, explicaret quid Euã-

gelium contineret: vt sic ad Euangelicã epistolam prepararet legentium animos. Contextus vero suadet specialiter duo. Alterum est, vt relatiuum ter repetitum (scilicet, qui factus, qui predestinatus, per quem accepimus) referat semper illud primò propositum: scilicet filio suo, id est, filio dei. Alterum est, vt similiter distinguatur ordinetur & intelligatur ly secundum carnem, & ly secundum spiritum: ita quod sicut primò explicatur filius dei secundum carnem: ita deinde explicetur filius dei secundum spiritum: vt sit plana constructio, & planus sensus, nec minus altus. Et vt plenius intelligatur hæc, inchoemus à primo. declarat itaq; mysterium incarnationis quantum ad quinq;.

Primo, quantum ad personam incarnatam, quod est ipse dei filius, per relatiuum qui: ita quod nec pater, nec spiritus sanctus, sed filius dei refertur per ly qui: vt patet in textu. Secundo, quantum ad modum incarnationis:

Ientaculi secundi

quòd non ex virili semine, seu naturali more genitus est secundum carnem: sed ex virtute spiritus sancti formatus secundum carnem. & hoc significat illud participium, factus. Ac si diceret: Qui non naturali virtute secundum carnem genitus in materno utero, sed ab extrinseca spiritus sancti virtute factus est. Simile habes ad Gal. iij. misit Deus filium suum factum ex muliere. Tertio, quantum ad coniunctionem humanitatis cum deitate: quòd scilicet iuncta est Deo ut organum coniunctum. Duplex siquidem inuenitur organi genus. Quoddam coniunctum personaliter illi cuius est instrumentum: ut manus est organum quo operatur homo. Quoddam vero separatum secundum esse ab illo cuius est instrumentum: ut ferra qua homo secat. ferra enim nihil est hominis secantis: sed aliud esse habet: alia hypothesis est. Inter humanitatem itaque Christi & ceteras creaturas secundum cõ-

iunctionem ad Deum hæc est differentia, quòd reliquæ creaturæ se habent ad Deum ut instrumenta separata: ita quòd Deus utitur illis instrumentis separatis. Et propter hoc omnia tam naturalia quam voluntaria creaturarum opera Deo attribuuntur in sacra scriptura.

Omnia, inquit Isaias, opera nostra operatus es domine. & Iob: Pelle & carnibus vestisti me: ossibus & nervis compegisti me. &c. Humanitas autem Christi iuncta est Deo: ut organum coniunctum secundum esse personale: ita quòd Deus per humanitatem assumptam operatur sicut ego per linguam meam, per manum meam. &c. Et hoc significatur in textu per pronomen ei, dum dicitur: Quia factus est ei proculdubio Deo. Filius quippe Dei secundum carnem factus est Deo organum coniunctum: quia deitas per humanitatem Christi operatur sicut per sibi coniunctum proprium organum. iuxta illud.

Quæstio prima.

illud. Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Ad quod vt verè nouū & mirabile inuitauerat decantandum, præmittens: Cantate domino canticum nouum: quia mirabilia fecit. statim enim subdit, saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Ac si dixisset. Quum Deus salutē multipliciter potuisset operari: hunc tamen modum elegit, vt per propriam dexteram & proprium brachium (hoc est per organū coniunctum) operaretur salutem in mysterio incarnationis. Vnde & subdit: Votum fecit dominus salutare suum. &c. Quarto, quantum ad humanam genealogiam: quod scilicet ex semine Dauid: pro quanto beata virgo ex qua carnem habuit, filia fuit Dauid per tot generationes intermedias. Vbi clauditur veritas scripturarum, Messiam ex semine Dauid promittentium, & regia progenies: & quod peccator Dauid tanta gloria donatus est à deo, vt de ipsius semine

Christus prodiret, & ipsi fieret talis tantaq; promissio.

Quinto, quantum ad humanitatem: dum explicat quod secundum carnem, quæ est infima pars humanæ naturæ. Minus quippe mirum esset, si animam tantum humanam assumpsisset, quum sit naturæ intellectualis & immortalis. sed vbi constat carnem quoq; assumpsisse, mirabile valde est: & longè magis exinaniuit semetipsum carnem assumens. Factus ergo secundum carnem dicitur, nihil humanæ naturæ spretum monstratur. Simile quid legis apud Ioannem, dum dicit: Verbum caro factum est, propter dictam rationem. Est igitur literæ sensus ac ordo: Qui filius Dei secundum carnem factus supernaturaliter est ei Deo vt coniunctum organum ex semine Dauid: pro quanto mater descendit ex progenie Dauid. Et aduerte quod prædictarum quinque conditionum duæ locantur ex parte subiecti: scilicet qui secundum car-

Ientaculi secundi

nem: & tres ex parte prædicati, scilicet factus est ei ex semine Dauid.

Venio nunc ad secundū de quo præsens est quæstio. Vbi aduerte, quod ex parte subiecti locatur quoq; duo, scilicet qui secundum spiritum: & ex parte prædicati locatur reliqua, scilicet prædestinatus est filius dei in virtute sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi domini nostri: ita quod sicut prius locutus est de filio dei secundū infimam naturæ humanæ partem, scilicet carnem: sic nunc loquitur de eodem filio dei secundum supremā naturæ humanæ partem, scilicet spiritum. Et intendit quod secundum spiritum præordinatus est sanctificatus propria autoritate ex tempore & causa propriæ resurrectionis qua surrexit à mortuis, non qualiscunq;, sed saluator Christus ac dominus noster. Quāuis enim infiniti fuerint modi apud Deum quibus sanctificare mundum potuisset, elegit ita

men & statuit ab æterno v^t virtus sanctificatiua resideret in spiritu qui est anima Iesu Christi: pro quanto voluit vt omnis gratiæ plenitudo non solum vt in singulari, sed vt vniuersali capite etiam cœlestis Ecclesiæ in illa anima habitaret: ita tamen quod sanctificator per eam non sanctificaret quasi medicato suffragio, sed propria autoritate vt filius dei ex vna parte, & ex alia parte concausa & tempus sanctificationis esset resurrectio ipsius. De huiusmodi enim causalitate scriptū est ad Romanos quarto. Resurrexit propter iustificationem nostram. De tempore vero Ioan. septimo. Nondum erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Et secundum hoc vt dictum est ex parte subiecti locantur duæ conditiones) persona scilicet filij Dei, & spiritus assumptus) dum dicitur, qui secundum spiritum.

Potest & alius exponi spiritus: hoc est spirituale esse & ope-

Quæstio prima.

& operari, non determinan-
do ad esse & operari diui-
num aut assumptum, sed cõ-
muniter significando per
spiritum esse & operari spiri-
tuale quod in Christo fuit:
quodcumq; fuerit illud. Et
sic ex parte subiecti duæ si-
militer conditiones locan-
tur: scilicet persona filij dei,
& esse ac operari spirituale
quodcumq; in ipso quomo-
dolibet est: ita quod sicut
primò locutus est de filio
dei secundum esse carnale,
dicendo qui secundum car-
nem, sic nunc loquitur de
eodem filio Dei secundum
esse spirituale, dicens, qui se-
cundum spiritum. Et licet
ex parte subiecti sit ista di-
uersitas expositionis, ex par-
te tamen prædicati non va-
riatur sensus: sed ponitur
primò res ad quam præde-
stinatus est, scilicet filius
Dei in virtute sanctifica-
tionis: ita quod non intel-
ligitur hoc simplex, scili-
cet filius Dei: sed totum
compositum, scilicet filius
Dei in virtute sanctificatio-
nis, vt res ad quam præde-

stinatus dicitur filius Dei
secundum spiritum: sicut
diceretur quod homo secun-
dum intellectum præordi-
natus est, vt sit homo stu-
diosus, vt sit homo beatus,
& similia.

Numerantur autem in
huiusmodi verbis mysteria
tredecim. Duo ex hoc quod
ly prædestinatus apponitur
ad ly qui secundum spiri-
tum. Ex ipsa siquidem di-
uersitate verborum dum qui
secundum carnem dicitur
factus est, &c. & qui secun-
dum spiritum prædestina-
tus, &c. dicitur, intelligimus
quod præcipuum & pri-
mum in mysterio incarna-
tionis est esse spirituale. ex
hoc enim quod apponitur
prædestinatio ad ly secun-
dum spiritum: denotatur
quod ordinatio diuina prin-
cipaliter tendebat ad spiri-
tum. hoc enim ipsum præ-
destinationis nomen secum
fert. Et merito: tum quia spi-
ritus longè præstantior est
carne, & esse spirituale lon-
ge excellentius esse carnali.
Tum quia caro assumpta à

Ientaculi secundi

verbo Dei est mediante spiritu, pro quanto ratio quod caro assumpta fuerit, fuit spiritus: hoc est, ideo caro assumpta est, quia erat materia spiritualis animæ, & non è conuerso. Rursus ex hoc quod qui secundum spiritum prædestinatus dicitur ad totum aggregatum, scilicet ut sit filius dei in virtute sanctificationis, intelligimus ad partem spiritus spectare principaliter sanctificare, non quod caro Christi expers esset sanctificationis virtutis (quum tactu carnis suæ sanctificauerit aquas per baptismo, & tactu manus reddiderit sanitatem) sed quoniam caro Christi hoc ipsum secundario & ex spirituali virtute habebat: spiritus autem principaliter & ex proprio genere scilicet esse spirituali sortitus est.

Tertium mysterium (scilicet quod propria auctoritate sanctificaret) aperte monstratur per primam partem aggregati prædicati, scilicet filius Dei: ex hoc enim quod prædestinatus est fi-

lius dei, in virtute sanctificandi, clarè patet quod prædestinatus est, ut sanctificet propria auctoritate. Filius quippe Dei propria auctoritate, quæ est sua deitas, sanctificat non minus quam pater: quum sit vnus & eiusdem naturæ & potestatis cum patre. Quartum mysterium est plenitudo sanctitatis. Ex hoc enim quod non dicitur sanctus, sed in virtute sanctificationis: aperitur talis tantaque sanctitas quæ non solum ipsum repleat in se, sed virtutem in eo ponat efficiendi sanctitatem in alijs. fuit enim Christus plenus gratiæ & veritatis non solum in seipso, sed de plenitudine eius omnes accepimus. Quintum mysterium est vniuersalitas sanctificationis. Ex hoc namque quod non dicitur sanctificationis horum vel illorum, nec animarum tantum aut corporum, nec rationalium tantum aut irrationalium, monstratur quod in eo est virtus sanctificationis omnium. Et verè sic est: quoniam ut dicitur ad

Eph. j.

Quæstio prima.

Ephe. j. Deus proposuit in dispensatione plenitudinis temporū instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis, & quæ in terra sunt, in ipso. Rursus in eo quòd non dicitur sanctificationis talis (puta secundū gratiam prophetiæ, aut secundum qualemcunq; aliam specialem gratiam) sed simpliciter & absolute dicitur, in virtute sanctificationis: aperitur q; in eo est virtus sanctificatiua secundum omnem speciem sanctitatis: ita quòd huiusmodi virtus sanctificatiua est vniuersalis, & secundum omnes sanctificationis species, & secundum omnia sanctificabilia: est siquidem caput super omnem Ecclesiam tam terrestrem quàm cœlestem, & hominum & angelorū: vt dicitur ad Ephe. primo. & Colos. ij. Sextum mysterium est tempus quo incepit sanctificatio hæc, dū dicitur, ex resurrectione mortuorū: hoc est, ex resurrectione non qualicūq; sed à mortuis (genitiuus enim pro ablatiuo à Græcis ponitur)

iuxta suprà inductū verbū Ioan. Nondū erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. In cuius signū, primo die resurrectionis dedit spiritum sanctū discipulis, insufflando in eis, dicēs. Accipite spiritum sanctum. Et dedit potestatem remittēdi peccata. Nec propterea intelligas anteresurrectionem Christi defuisse virtutē sanctificandi, aut sanctificationem ipsam (quoniam prius sanctificationis opera multa dñs effecerat) sed q; principaliter, manifestè, & vniuersaliter præordinata est sanctificatio exercēda à tempore resurrectionis. Principaliter quidē, quia sanctificationes priores erant quasi dispositiones seu viæ ad sanctificationē vniuersalē futuram post resurrectionē. In cuius signū etiā ipsi apostoli quanuis mūdi ex sermone Christi, adhuc cœci erant, nō intelligentes scripturas: sed in die resurrectionis aperuit illis dominus sensum vt intelligerent scripturas. Manifestè verò: q; tūc manifesta-

Ientaculi secundi

ta est virtus Christi ex gloria resurrectionis. Vniuersaliter autē: quia in omnes gentes extunc salus prædicāda, & conferenda ordinata est: vt patet in Euangelio. Septimum mysterium est concausa sanctificationis, quod scilicet resurrectio ipsius ordinata est concausa sanctificationis: vt scilicet filius Dei & propria authoritate & ministerio proprię resurrectionis sanctificaret: nam sicut mortem nostram moriēdo destruxit, ita vitam resurgēdo reparauit. Est siquidem ipsius resurrectio causa vitę nostrę, tum animę, quia surrexit propter iustificationē nostram: tum corporis, quia Saluatōrē expectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostrę configuratum corpori claritatis suę. Dum ergo dixit ex resurrectione mortuorum, duo notauit mysteria, temporis scilicet, quo sanctificatio quasi maturus fructus haberetur: & concausę, qua resurrectio in dignitatem concausandi sanctificationē, eleuata est.

Octauum mysterium est integritas spiritalis esse: quādoquidem ex resurrectione effectum est corpus Christi spirituale, iuxta apostoli sententiam. j. ad Corinth. xv. habuitque extunc Saluator esse spirituale integrū, hoc est secundum omnes naturę assumptę partes. Manifestaturque hinc, quod filius Dei secundum spiritum redundantem iam ex resurrectione in corpus secundum esse spirituale consummatum ex resurrectione, præordinatus sit sanctificator. Dicens itaque, ex resurrectione mortuorum, tria dixit mysteria: tēporis, quo quasi fructus maturus sanctificationis haberetur: causalitatis, qua in dignitatem concausandi sanctificationem, resurrectio eleuata est: & integritatis, qua consummatum est esse secundum spiritum per redundantiam ad corpus. Ex his tribus iunctis prioribus consurgit mysterium nouum, quod sanctificare cōuenit Christo ex diuina ab aeterno prædestinatione

Quæstio prima.

tione secundum vtramq; naturam: diuinam scilicet & humanam: non qualēcunq;, sed gloriosam: vt verē impletam cognoscamus causam ab Euangelista assignatam, quare nondum erat spiritus datus: quia Iesus nondum erat glorificatus: hoc est siquidē quōd hīc docet Apostolus, dicens quōd prædestinatus est filius Dei sanctificator ex resurrectione à mortuis, qua proculdubio glorificatus est. Spectant reliqua quatuor mysteria ad qualitatem resurgentis ad sanctificandum. Non enim posita sunt hæc verba: Iesu Christi domini nostri, ad quasi circumloquendum reuerenter illum qui resurrexit: sed quum facile per pronomen substantiæ potuissent dicere ex resurrectione eius, si tantum significare voluisset de cuius resurrectione loquitur, sicut per verbū mortuorum significauit de qua resurrectione loquebatur: elegit Apostolus tot titulos apponere, vt & quis & qualis ex resurrectione præpa-

ratus sit sanctificator, monstraret. Decimum igitur mysterium monstrat per nomen Iesu: quo non solum quis monstratur, pro quanto est nomen propriū: sed qualis, pro quanto à saluatione impositum illi est: vt dixit Angelus ad Ioseph. Surrexit quippe ad sanctificandum Iesus, hoc est saluator, quum deuicta morte vniuersum genus humanū saluauit, vitam illius inchoando in propria vita corporali, immortalī, impasibili & cætera. Verē etenim impletum tūc est illud psalmi. Saluauit sibi dextera eius: quoniam ipse Dei filius per suam animam quasi iunctam dexteram saluauit sibi ipsi corpus proprium viuificando, & dotibus quatuor ab Apostolo explicatis. j. ad Corinth. xv. glorificando. Et verē si Christus resurrexit, & nos resurgemus: vt ibidem dicitur. Vndecimum mysteriū regiæ dignitatis monstratur per nomen Christi. Verē siquidem peruenit in regionem valde distantem

Ientaculi secundi

stantem (utpote in regione gloriae aeternae) accipere sibi regnū, quum vnctus est vnctiōe gloriae super oēs reges. Oportuit siquidē Christum pati hęc) scilicet iniurias & mortem) & ita intrare resurgendo in gloria suam. Incēpisse ergo regnū Christi ex sua resurrectione monstrat Apostolus, quum praedestinātū ipsum dicit sanctificatorē ex resurrectione qua surrexit Christus : sicut etiā extunc incēpit exequutio cōsummatę saluationis quū surrexit Iesus. Tunc quoq; incēpisse dominium eius, duodecimū mysterium aperit dicendo, dñi. Qui enim prius venerat ministrare, subijci & mori, surrexit dominus, dicens : Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Non quòd prius non fuerit dominus (quum verè dixerit : Vos vocatis me magister & domine, & bene dicitis : sum etenim) sed quia prius secundū humani corporis officia nō venerat dominium exercere, sed subiectionem, surrexit omni ex

parte dominus : quum impletur illud : Dominus regnauit, decorem (gloriae corporalis) indutus est. Noster demum mysterio vltimo dicitur : non quòd aliquis aut aliquid eximatur ab illius dominio (de quo scriptū est Omnia subiecisti sub pedibus eius) sed quia peculiari modo dominus noster, hoc est fidelium, est : tum quia dominatur in nobis, qui voluntates nostras subijcimus illi mandatis : tum quia cultu fi dei, spei ac charitatis gaudeamus atque gloriamur in & de ipsius dominio. Fructus ergo resurrectionis dominicę per ly noster notatur : vt non quasi inanis aut in tempus longinquū fructificaturus iure surrexit, sed surrexit dominus noster, vt statim nos habuerit, vt nunquam nos omnino deseruerit. Praedestinatus est ergo filius dei secundum spiritum : vt sit filius Dei in virtute sanctificationis ex resurrectione, qua à mortuis surrexit Iesus Christus dominus noster.

Per spice, lector, in duabus
expla-

Quæstio prima.

explanatis sententijs collectam ab Apostolo materiam Euangelij de filio Dei: dum & trinitatis & incarnationis ac incarnati verbi tam secundum humilitatis quã gloriæ statum, & sanctificatiuæ virtutis, ac per hoc sacramentorum mysteria proposuit. Et ne quid remaneret intactum subiungendo tertium relatiuũ, totam complexus est Euangelij materiam. Nam vbi de capite collegerat, ad Ecclesiam ipsius Christi corpus descendit. Oportet enim euangelizare quoq; vnã sanctã in Christo Ecclesiã: vt patet in symbolo. Quinq; autem (vt breuiter perstringam^o) de Christi Ecclesia proponit. Primo coniunctionem cum Christo, non qualitercunq;, sed dependendo ab ipso dicens, per quem. Iungitur enim Ecclesia Christo vt capiti: & ab ipso pendet: vt à capite pendet corporis vita. Secundo, dona Christi in Ecclesia, & communia toti Ecclesiæ, dicens, accepimus gratiam. & dona quibus diuer-

sa mēbra seu gradus diuersi sunt in Ecclesia, dicens, & apostolatam. In hoc enim primo gradu reliqui subintelliguntur. Tertio, finem intrinsecum, propter quem distribuuntur gradus ac dona in Ecclesia, dicens. Ad obediendum fidei. Vbi fides nõ quæ sine operibus mortua est, sed formata, quæ per dilectionem operatur, posita est finis: nam obedientia fidei nõ est, vbi fides mortua est: voluntate enim renuente obedire fidei, quæ diligendum Deum super omnia monstrat, non mouetur homo ad obediendum fidei. Rursus vnitas fidei monstratur ex singulari numero: & non vt vnusquisq; in sua fide saluetur, sed obediatur fidei vni. Quarto, indiuisiõnem vniuersalis Ecclesiæ aperit. Ex eo namq; quod nõ in vna tantum natione, sed in omnibus gētibus ad hoc vnum, vt scilicet obediatur fidei vni gratiam vnã & apostolatam vnum accepimus: consequens est vt vnã atq; indiuidua sit vniuersa-

Ientaculi secundi

lis Ecclesia Christi in omnibus gentibus iuxta verbum domini. Fiet vnum ouile, & vnus pastor.

Quinto, finem extrinsecum, pro nomine eius: tota enim Ecclesia ordinatur ad gloriam domini Iesu Christi: nec sunt Apostoli doctores protectores & cetera. pro gloria propria, sed pro gloria filij Dei. Habes ergo summarie ex verbis Apostoli totam Euangelij materiam, quam intendebat Romanis proponere.

AD ea quæ tanquam difficultantia materiam inducta in principio sunt, non est confutando sed explanando summarie dicendum, quod licet non admittatur quod qui referat filium Dei absolute, vt prædestinatus sit filius Dei absolute: admittitur tamen vt qui referat filium Dei factum secundum carnem ex semine David: hoc est filium Dei vt est filius hominis. Nec est inconueniens vt illa triplicitas relatiui sic ordinetur vt semper crescat, referendo

immediate antecedens, in quo etiam prius antecedens clauditur: hoc est vt primus qui, referat filium Dei, secundum qui, referat eundem factum secundum carnem: tertium vero per quem, referat eundem non solum factum secundum carnem, sed prædestinatum &c. Nec inconuenit diuersas eundem textum habere expositiones. etiam secundum sensum literalé: quoniam author sacre scripturæ est spiritus sanctus qui plures simul sensus intèdere potest. Vnde autem varietas ipsius textus emerferit, non apparet. Quod enim ex translatione non contigerit, manifestat diuersitas textus etiam apud Græcos: nam apud Vulgariū legitur prædestinatus, & apud Origenem, destinatus. Vt cunq; sit, textus verificatur utroque modo: vt patet ex dictis. Hec de prima quæstione.

Circa secundam quæstionem de verbis Ioan. Qui non ex sanguinibus &c. ambiguitas occurrit primo an vna & eadem generatio negetur per tres negationes,

Quæstio secunda.

tionem, non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri: an singulis negationibus respondeat singulæ generationes. Nam si vna eademq; generatio per omnes negatur, inutilis videtur multiplicatio tot causarū. Ad quid enim opus est miscere in Evangelio naturalem hominum natiuitatem provenire non solum ex sanguinibus, sed etiam ex voluntate carnis, & ex voluntate viri? Si verò tres generationis species descriptæ dicuntur, falsum apparet, ex eo quòd generatio ex voluntate carnis, nō est diuersa à generatione ex sanguinibus. Concupiscētia quippe carnis non aliter generat filios quàm per commixtionem carnalem maris & feminae. Secundò, an vna eademq; voluntas sit voluntas carnis, & voluntas viri. Nam si loquutio ista propria est, oportet ex vna parte vnam fateri voluntatem, quum non inueniantur in toto genere humano diuersæ species voluntatū (quan-

uis enim animalis appetitas multiplicetur in pluries species, voluntas tamen non multiplicatur) & ex altera parte nullam dicere voluntatem carnis: quia voluntas in sola ratione est, & appetitus est rationalis, & non carnalis seu sensibilis. Si verò non curandum creditur de proprietate nominū, & duæ voluntates quasi duo appetitus distinctè dicuntur (rationalis scilicet, qui propriè vocatur voluntas: & sensibilis, qui appellatus est voluntas carnis) tunc sententia teneri potuit, sed lingua cohibenda erat: quod procul ab Evangelista esse debet.

Tertiò, an filij Dei per adoptionem, dicantur propriè nati ex Deo, an secundum cōmutationem tantū vsū quo in humanis adoptatus in filiū, dicitur genitus ab illo per adoptionem, qui etiā in hac litera dicitur genitus ex voluntate viri. Quod enim propriè intelligi debeat, ex eo videt̃ q̃ nisi propriè essent ex Deo nati, non essent propriè filij Dei.

Quòd

Ientaculi secundi

Quòd verò communiter accipiendum sit, ex eo apparet, quòd volūtariè genuit nos, dando nobis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater.

AD hanc quæstionem dicitur quòd Ioannes Euangelista triplicè ac per hoc omnem in humanis generationis modum complexus est. Primum, quo vita naturalis acquiritur, & nascuntur filij hominum ex sanguinibus viri & mulieris. Secundum, quo vita moralis consona carni, in bonis fit ex voluntate carnis: hoc est ex electione eorum quæ consonant carni. Et hinc nascuntur filij huius seculi: quorum vita est circa aut necessaria aut vtilia, aut delectabilia secundum carnem. Tertiū, quo vita excellens consona rationi, in nobis fit ex volūtate viri: hoc est ex electione eorum quæ sola ratio seu virilis animus æmulada dicitur. Et hinc nascuntur filij huius quoque seculi qui excellentes sunt: inter quos quidam heroes vocantur. Ita quòd in-

tendit Euāgelista filios Dei neque ex natura simpliciter, neque ex natura adiuncta voluntate carnis (hoc est studio ad quæcunque spectant ad carnalia) neque ex natura adiuncta volūtate viri (hoc est studio officioso vel quæcunque sunt & esse possunt virilis perfectionis, delectationis, aut gloriæ) nasci aut fieri. Et quoniam ad aliquod horum trium spectat omnis generatio hominum secundum quodcunque, esse possibile, siue ex cælo, siue ex quacunque causa naturali aut voluntaria (vt patet discurrendo & applicando) ideo hanc triplicem generationem negando, aperuit Euangelista aliunde quærendam esse generationem filiorum Dei, quæ ex naturalibus aut voluntarijs causis creatis: & statim manifestauit quartum generationis modum, dicēs, sed ex Deo nati sunt. Nec dixit, sed à Deo facti sunt (vt cæteræ creaturæ, quas dixit & factæ sunt) sed dixit, sed ex Deo nati sunt: docens filios Dei tali modo procedere

Quæstio secunda.

procedere à Deo vt merean-
tur dici nati ex Deo : tum
propter naturalitatē in mo-
do producēdi : tum propter
connaturalitatē rei produ-
ctæ. Quæ quoniam altioris
speculationis sunt (vtpote à
Ioanne Euangelista dicta)
oportet altius inchoando
aduertere bona creata di-
stingui in duos ordines. Vn^o
est ordo naturæ, alter est or-
do gratiæ. In primo ordine
sunt omnes substantiæ crea-
tæ, & proprietates, actiones,
passiones, & quæcunq; quo-
modolibet eis naturaliter
conueniunt. In secundo au-
tem quantum ad propositū
spectat, inueniuntur quæ-
dam res quæ ita sunt de or-
dine gratiæ vt sint de gene-
re Dei vt charitas, & lumen
gloriæ. Bona creata primi
ordinis se habent ad Deum
vt artificata ad artificem :
quæ sunt aliena à natura ar-
tificis: vt domus, arca, nauis,
& alia huiusmodi testantur
relata ad suos artifices. Cha-
ritas autem & lumen gloriæ
quæ supremum tenent locū
in secundo ordine, se habēt

ad Deum vt connaturalia
ad id cui sunt connaturalia:
vt ea quæ sunt secundum na-
turam ad naturam; sicut ca-
lere ad ignem, sicut moueri
deorsum ad graue. Quod ex
eo cognoscere potes: quia
nihil horum potest esse na-
tura: aut connaturale ali-
cuius creaturæ creatæ, aut
creabilis. Non potest siqui-
dem fieri aliqua creatura,
quæ sit suapte natura beata
beatitudine illa quæ consi-
stet in fruitione promissa
nobis in cœlesti patria: vt
sit suapte natura amās Deū
amore charitatis, quo di-
stinguntur filij Dei à filijs
perditionis: quoniam si ali-
quid horum posset fieri, pos-
set esse aliqua creatura non
indigens gratia Dei, sed ex
proprijs suæ naturæ haberet
quod nō posset peccare, & se
ipsam saluaret: scriptum est
enī. j. Ioan. iij. Oīs qui natus
est ex Deo, peccatū nō facit,
quoniam semen ipsius in eo
manet: & nō potest peccare,
quā ex Deo natus est. & rur-
sus ca. v. Oīs qui natus est ex
Deo non peccat, sed genera-

Ientaculi secundi

tio Dei conseruat eū. Quia igitur proprium est Deo esse naturaliter beatū dicta beatitudine, & amare naturaliter ipsum Deū sic, scilicet dicta charitate: consequens est vt intelligam^o bona creata quibus constituuntur filij Dei hīc quidem inchoatūe per gratiam charitatis, in patria verō completē per consummatam gratiam luminis gloriæ, esse de genere diuino, & Deū se habere ad illa vt ad cognata, vt ad connaturalia, vt ad secundū naturam ipsius Dei. Et propterea reliquæ creaturæ factæ dicuntur, filij autē Dei nati dicuntur. Iure siquidem nasci dicuntur, qui ad connaturalia producentur, qui ad ea quæ sunt secundū Dei naturam eleuantur. Natiuitatis siquidem tam ratio quàm nomen ad naturā spectat. Si itaq; ex termino cōsideres productionem filiorum Dei, natos ex Deo intelliges: quia sunt cognati ipsi summo Deo. Si modū quoq; inspicias, idem inuenies. Dupliciter siquidem

aliquid à voluntate efficitur. Vno modo absolute: vt quum eligimus aliquid exterio^o operari: vt mederi: ædificare &c. Alio modo ex affectione: vt quum ex odio vel amore mouemur ad aliquid. Quod procedit exterius voluntariē, dicitur fieri à voluntate. Quod procedit in nobisipsis à voluntate affecta, dicitur nasci ex voluntate: quasi naturaliter illud proueniat, quia voluntas affecta per modū naturæ operatur. Habitus enim inclināt per modū naturæ: & quasi intrinseci principij rationem induit voluntas affecta, quando ex affecta voluntate simus tales: puta mitēs, aut iusti, aut auari &c. Vnde Ioannes Euangelista eadem prepositione, scilicet ex: & eodem participio, scilicet nati, vsus est in singularis particulis; dicens: non ex sanguinibus; non ex voluntate carnis; non ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Nam ly nati, subintelligitur in precedentibus. Ac si replicasset: qui non ex sanguini-

Quæstio secunda.

fanguinibus nati sunt, neque ex voluntate carnis nati, neque ex voluntate viri nati, sed ex Deo nati sunt. Filij siquidem hominū nati sunt in esse naturæ ex sanguinibus: & filij huius seculi communiter nati sunt in esse morali ex voluntate carnis, hoc est ex voluntate affecta carni: & similiter filij huius seculi egregiæ vitæ, nati sunt ex voluntate viri: hoc est ex voluntate affecta virilitati. Quorsum hæc? Ut percipias filios Dei similiter ex Deo natos. Voluntas siquidem Dei omnium quomodolibet creatorum causa est: sed reliquas creaturas producit quasi voluntate artificis: filios verò adoptionis producit quasi voluntate affecta: utpote ad cognatos naturæ diuinæ, ad ea quæ sunt secundum naturā ipsius Dei. Naturaliter enim afficimur ad connaturalia nobis. Et ex eadem radice profertur quod quasi principij intrinsicationem induit in producendo filios Dei: pro quanto tantum sapit principij

naturalis. Ex vtraque igitur parte (hoc est ex parte termini & ex parte principij) quantum ad modum producendi tantum naturalitatis diuinæ inuenitur in productione filiorū Dei, ut Ioannes Euangelista ad hæc aperienda dixerit, ex Deo nati sunt: ut ly ex, & ly nati, vtramque naturalitatem indicarent. Et ne hæc ficta putes, audi Petrum Apostolum primo capite secundæ epistolæ, Maxima & pretiosa promissa donauit nobis, ut per hoc efficiamini diuinæ naturæ confortes. Audi Paulum ad Romanos. viij. Quos præsciuit & prædestinauit cõformes fieri imaginis filij sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Vbi vide filios Dei in consortium diuinæ naturæ eleuatos, & ad cognationem tantam cū Deo suos filios prædestinatos, ut fratres sint primogeniti filij omnino naturalis veri que Dei. Illum siquidē deus natura genuit verū deum: nos autem voluntariè genuit, ut

Ientaculi secundi

simus primitiæ creaturarū: vt dicitur Iac. j. Vide demū quòd Ioannes Euangelista tanti fecit mysteriū per hæc verba prolatū de filijs Dei, vt ne hoc impossibile crederetur, attulerit pro testimonio id quod est maximè supermirabile, scilicet mysterium incarnationis. Subdit enim: Et verbum caro factū est. Tanquam diceret: Vt credas homines nasci filios Dei: scito Deum esse factū carnem, vt habes in glossa. Sunt igitur in supremo totius vniuersi gradu locati filij Dei, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate affecta carni, neque ex voluntate affecta virilitati: sed ex Deo nati sunt.

AD quæ sita autē dubitando, ordinatè respondendo dicitur: & ad primū quidem quæ tres generationes excluduntur per hanc triplicem negationem: & quæ generatio ex voluntate carnis nō appellat hęc generatio qua fiunt homines secundū esse naturæ: sed quia fiunt secundum esse morale ex volun-

tate affecta huiusmodi carnalibus: quales cōmuniter emergunt filij huius seculi ex huiusmodi affectibus: alij prudētes rectores, alij negotiatores, & id genus reliqui. Ad secundum verò, quod hic est sermo de voluntate propriè: & vna ponitur voluntas secundum substantiam, duæ autem secundum affectum. Voluntas siquidem vna & eadem secundum se est quæ est carnis & viri: sed geminatur propter diuersas affectiones: altera ad ea quæ virilis excellentiæ sunt, & vocatur voluntas viri. Altera ad ea quæ carnalis necessitatis, vtilitatis, aut declarationis sunt: & vocatur voluntas carnis. Ad tertium autē, quòd sermo Euangelistæ est de natiuitate propriè, quantum tamen suffert subiecta materia. Vt enim ex dictis aliqualis coniectura haberi potest, non fiunt & sunt filij Dei adoptiui, vt sunt & fiunt filij adoptiui hominū: sed eleuantur in consortiū & cognitionem diuinæ naturæ. Et propterea Ioannes

Euan-

Quæstio tertia.

Euangelista quum dixisset, Dedit eis potestatem filios Dei fieri: curauit tanto studio aperire modum quo fiunt filij Dei. Et post tot negatiuas manifestauit modum: scilicet quod ex Deo nati sunt. Dixit autem notanter coniecturam posse nunc haberi: quia idem Ioannes dicit. Nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus: quum apparuerit, similes Deo erimus. Hæc de secunda quæstione.

Circa tertiam quæstionem de verbis Apostoli (Quid faciunt qui baptizantur pro mortuis: si omnino mortui non resurgunt, vt quid & baptizantur pro illis?) difficultas occurrit, ex eo quod sermo iste est vel de reprehensibili, vel de laudabili baptismo. Nam si de vituperabili baptismo, quo quidam fortè baptizabantur pro consanguineis defunctis sine baptismo: ita quod semel baptizabantur pro salute propria: & iterum baptizabatur pro proximis suis defunctis sine baptis-

mo, erroneè putantes baptizari posse vnum pro alio: Si de hoc, inquam, erroneo baptismo loquitur Apostolus, infirmum valde argumentum ad persuadendam resurrectionem mortuorum assumit: dum ex fide & spe, quam habent de resurrectione mortuorum isti qui baptizantur pro proximis defunctis, arguit quod mortui resurgent. Nam facillima & in promptu est confutatio huius argumenti: respondendo quod quemadmodum factum istorum est vanum, ita & fides ac spes eorum: ita quod argumentum hoc sumi ex hominum fide ac spe vana non oportet aliunde monstrare, quam ex proprio facto quo baptizatur pro alijs. Ex hoc enim quod inutiliter & vanè baptizantur pro alijs, argumentum habetur quod vana est fides & spes quam habent de resurrectione mortuorum. Si verò est sermo de laudabili baptismo, apparet quod oportet incurrere alterum duorum inconuenientium:

Ientaculi secundi

scilicet vel æquiuocatio-
nem, vel improprietatem.
Nam si exponitur pro mor-
tuis, id est, operibus mor-
tuis, quæ sunt peccata (iux-
ta illud ad Hebræos. ix. San-
guis Christi emundabit ab
operibus mortuis) incurritur
æquiuocatio. Nam in
alia significatione sumitur
quum primo dicitur: Qui
baptizantur pro mortuis, &
in alia sumitur statim sub-
dendo: Si mortui non re-
surgunt: vt patet. Et nihi-
lominus quale argumētum
hinc sumpsit Apostolus: qua-
si penes similitudinem no-
minis ex operibus mortuis
ad homines mortuos, ex re-
surrectione per baptismum
ab operibus mortuis ad re-
surrectionē à naturali mor-
te procedens. Si autem ex-
ponitur pro mortuis, hoc est
profitendo fidem ac spem
de resurrectione mortuorū:
pro quāto ij qui baptizabā-
tur, profitebantur integrum
fidei symbolum, in quo ma-
nifestè dicitur: Credo car-
nis resurrectionē & cætera.
ita quòd pro tanto dictum

est quòd baptizantur pro
mortuis, pro quanto bapti-
zantur profitendo resurre-
ctionem mortuorum. Si sic,
inquam, exponitur, incurritur
improprietas sermonis.
Nam improprie dicuntur
baptizari pro mortuis, quia
baptizantur profitendo re-
surrectionem mortuorum.
Similiter posset dici, bapti-
zantur pro trinitate, quia
baptizantur profitendo tri-
nitatem.

AD hanc quæstionem
respondetur, quod quum
Apostolus non arguat ex fi-
de, aut spe, aut ex verbis, sed
ex facto (nam dicit: Quid
faciunt qui baptizantur pro
mortuis? & exponens illud
factum esse baptizari pro
mortuis, subdit: Si mortui
non resurgunt, vt quid ba-
ptizantur pro illis: scilicet
mortuis) oportet sensum
horum verborum sumere
ex facto ex quo argumen-
tum sumit Apostolus. Ne-
scio autem melius factum
hoc interpretari quàm ex
doctrina eiusdem Apostoli:
qui ad Coloss. ij. docet eos
qui

Quæstio tertia.

qui baptizantur, baptizari in persona mortuorum: & non solum mortuorum: sed etiam resurgentium cum Christo. Consepulti, inquit, estis per baptismum Christo: in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitauit illum à mortuis. Et rursus cap. iij. Si con-
surrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite. Mortui enim estis: & vita uestra abscondita est cum Christo. Ritus baptismi habet, ut qui baptizantur, mergantur sub aqua, & per hoc representent duas mortes: scilicet propriam mortem moralem, & mortem Christi corporalem. Representant enim se mortuos vitæ veteri, sicut Christus mortuus est vitæ huius mundi. Mersio enim representat sepulturam Christi mortui, ponens hominem qui baptizatur sub aqua, sicut corpus Christi positum est sub terra: representat quoque hominem illum ita recedere à præterita vita, ut sit illi mortuus & sepultus. Similiter surgendo ex aqua

representatur duplex resurrectio, & Christi corporalis, & hominis spiritualis: ita quod ex hoc quod homo surgens ex aqua representat Christum à mortuis resurgentem: representat quoque seipsum surgere in nouam vitam spiritualem: nunc quidem quantum ad animam secundum rem: in futurum autem etiam quantum ad corpus in spe. Hoc est factum ex quo arguit Apostolus, dicens: Quid faciunt qui baptizantur pro mortuis? hoc est in persona mortuorum? si mortui non resurgunt, ut quid baptizantur pro illis? hoc est personam illorum agunt qui sic baptizantur pro mortuis: sicut in representationibus quidam agunt fortes, quidam modestos, quidam mortuos, quidam claudos, quidam cæcos & cætera. Et hi dicuntur operari pro cæcis, pro claudis, qui agunt personas illorum. Ex tali itaque baptismi ritu quo qui baptizantur, personam mortuorum agunt ad similitudinem

Ientaculi secundi

Christi mortui, & consequenter personam resurgentium ad similitudinē Christi resurgentis: argumētum sumpsisse Apostolum intelligendum est. Tum quia secundum hunc sensum inuenitur argumentum efficax. Vanum siquidem esset tale factum repræsentatiuū mortis & resurrectionis, si mortui non resurgūt. Tum quia exponitur litera sumēdo argumētum à facto, iuxta verba Apostoli.

Tum quia seruatur proprietates sermonis, & nulla interuenit æquiuocatio.

Tum quia consonat alijs documentis Apostoli, Tum quia nihil incerti aut noui in Ecclesia Christi per hanc expositionem ponitur.

Et aduerte, quod quia ex modo facti solus ritus baptismi per immersionem repræsentat mortem & resurrectionem: ideo Apostolus quasi particulariter loquitur de facto illorum qui baptizantur in personā mortuorum. Et rursus ideo apposuit coniunctionem, &

dicendo: Ut quid & baptizatur, quasi diceret: ut quid non solū baptizatur, sed baptizantur pro illis: id est, in persona mortuorū? Tanquā diceret: Ut quid tali ritu personā mortuorū & resurgentium assumūt quū baptizantur? Notanter autem dixi ex modo facti: quia ex efficacia sacramēti semper baptismus quomodocunq; fiat cōmori & conspeliiri hominem facit, & resurgere cum Christo in nouitatem vitæ.

AD obiecta autē in principio, non est aliter respondendum, nisi q̄ expositione illa de opinato illo erroneo baptismo, minus consona videtur sensui Apostoli: qui ex facto manifestè arguit, & non ex spe facti. Hęc de tertia quæstione.

Circa quartam quæstionem difficultas occurrit: quia non apparet literalis sensus, secundum planum literæ cōtextum. Non enim apparet ad quod propositū dicantur illa verba: Mediator autē vnus nō est: Deus autē vnus est. Cōstat nanq; ibi ser-

Quæstio quarta.

ibi sermonem fieri de differentia inter legem Mosaicam, & promissionem factam Abrahamæ in Christo. Et quantum apparet, extra propositum, extra contextum interpositum est quod officium mediatoris est inter duos: & similiter quod deus est vnus. quorsum enim hæc hic, quauis in se verissima sint? Hæc est tota quæstionis ratio ac summa.

AD hanc quæstionem dicitur quod referendo clausulam illam, in manu mediatoris, ad legem Mosaicam de qua est sermo: soluitur facile quæstio. Ad cuius clariorem & pleniorum intelligentiam colligenda antedicta summarie sunt. Posuit ibi Apostolus ex vna parte Abrahamæ promissionem (quam etiam testamentum à deo confirmatum vocat) & ex altera parte Moyse legem. Et ex parte Abrahamæ posuit quinque: scilicet fidem, benedictionem, vitam, hereditatem, & iustitiam. Ex parte verò legis contra posuit quoque quinque: scilicet opera

legis, maledictionem, viuere in operibus legis, transgressionem, & peccatum. Et demum concludit legem fuisse in custodiam & pædagogum ad fidem Iesu Christi: in quo omnes homines vniuntur per fidem, & fidei sacramentum baptisma. Quum igitur ex parte promissionis Abrahamæ tot diuina bona posuisset Apostolus, & ita appropriasset Abrahamæ ut negasset illa à lege: quæstionem interposuit, Quid igitur lex? Et statim respondet, propter transgressionem posita est, donec veniret semen cui promiserat, ordinata per angelos in manu mediatoris. Vbi quatuor conditiones legis manifestat. Prima est, quod propter malum posita est: hoc est, lex non est posita ut faciat bonos & iustos: sed ut puniat malum. Et hoc significant illa verba, Propter transgressionem posita est. Quum enim duæ sint partes iustitiæ, scilicet declinare à malo, & facere bonum: lex scripta in hoc differt à fide Abrahamæ, quod

Ientaculi secundi

Lex ad malum potestatem habet: culpæ quidem puniendum: pœnæ verò infligendum. Fides vero efficit bonum: quia ex fide viuitur vita iustitiæ & dilectionis. &c. At si contra hoc obijciatur, non esse deterioris conditionis legem Moyfi legibus humanis: quas constat positas esse non solû propter transgressionem arcendam & puniendam, sed etiam propter bonû virtutis. Nam ad hoc ordinantur leges, vt fiat homines virtuosî, vt patet. ij. & v. Ethico. Maximè ergo lex per Moysen à Deo data ordinatur ad reddendos homines virtuosos. Et confirmatur: quia legis præcepta sunt nō solû de declinando à malo (puta non occides: non mœchaberis: non adorabis deos alienos. &c.) sed etiam de faciendo bonum: puta, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. &c. Honora patrem tuum. Ad hoc dicitur, quòd aliud est loqui de fine legis, aliud de effectu legis. Nam finis legis ad inten-

tionem spectat: effectus vero ad potestatem & efficaciam legis. Si de fine est sermo, finis legis est bonum virtutis: ad quod intendit per præcepta. & cæt. ducere. Sed nulla lex scripta habet hanc potestatem, hancq; efficaciam vt efficiat aliquem bonum: præcipere siquidem potest bonum, sed non facere. Sed respectu transgressionis seu mali habet lex potestatem & efficaciam puniendi. Punit enim malos, & puniendos arcet consequenter, vt experientia testatur. Apostolus autem non de fine, sed de effectu legis & fidei loquitur: & docet quòd fides Abrahæ facit hominem iustum ac viuû. &c. Lex autem non potest iustificare aut viuificare aliquem, sed potest punire. Et ideo propter transgressionem tanquam materiã proprii effectus qui est punitiô, posita est, & non propter iustitiam seu vitã, in quam non potest vires suas exercere, nisi pro quanto dilabuntur in malorum ordinẽ in suis

Quæstio quarta.

in suis omisionibus. Lex enim præcipiens religionis seu pietatis opera, non potest efficere in subditis religionis aut pietatis officium: exercet vires suas puniendo: vt lapidatus est qui non sanctificauit sabbatum. &c. Secunda est, quod est temporalis, scilicet ad Christum. Et hoc significant subiuncta verba, donec veniret semen cui promiserat: ita quod hinc habes quod lex Moyfi non est perpetua, sed temporalis. Nec obstat quod pluries dicitur in lege Moyfi legitimum sempiternum erit, aut aliquid simile: quoniam huiusmodi sempiternitas accipitur pro duratione coæua populo Iudæorum. Et est sensus, quod est sempiternum secundum perpetuitatem populi: scilicet vsque ad Messiam: qui pater futuri seculi prædictus est, & vnum populum ex omnibus facturum nouo nomine Christianum: & iuxta verbum Esaia, Et vocabitur tibi nomen nouum, quod os domini nomina-

uit. Scito tamen quod lex cum suis præceptis potest dici perpetua quantum est ex parte authoritatis humanæ: pro quanto posita est non reuocabilis nisi per ipsum Deum verum. Et dicitur temporalis, pro quanto Deus verus caro factus adimpleuit illam: & sic consummauit, non consumpsit illam: iuxta illud, non veni soluere legem, sed adimplere legem. Ita quod finiuit legem, non consumendo vt cibus finitur, sed perficiendo: vt officium ducis exercitus finitur parta victoria: iuxta illud verbum domini in cruce. Consummatum est. Tertia conditio est, quod lex est ex cœlesti authoritate posita: vt pote ordinata per angelos. Quod etiam Stephanus p̄tomartyr prius dixerat, Actuum. iij. Accipistis (inquit ad Iudæos) legem in dispositione angelorum. Decuit vt inter tot quasi ignobiles conditiones quas de lege referebat Apostolus, interponeret aliquam nobilem & gloriosam: scilicet

Ientaculi secundi

scilicet quòd ordinata fuit per angelos. in quo omnes humanas leges excellit: & auctoritatem diuinam habere monstratur. Potest nihilominus vltra commendationem legis hæc particula ad secundam conditionem pertinere: vt scilicet significetur à quibus & ad quos lex erat vsq; ad semen promissum: intendens quòd ordinata erat per angelos temporalis: scilicet donec veniret semen. Ac si aperte diceret: Lex est temporalis secundum quod est ordinata per angelos, qui cognoscebant huiusmodi temporalitatem: quanuis secundum quod est accepta ab hominibus, videatur sempiterna. Quarta conditio est quòd est mediatrix: & hoc significant verba illa, In manu mediatoris: hoc est in opere dimidiatoris. Et intèdit quòd lex fuit dimidiatoria: pro quanto fuit data non toti generi humano, sed vni parti, scilicet filijs Israel: & distinctiua fuit illius populi à reliquo mundo: vnde etiã

in vestibus signa discretiua ab alijs mandauit lex. Et quòd hic sit sensus literalis apparet ex eo quòd huic sensui omnia sequentia consonant: ita vt currant absq; cespitatione aliqua: vt patet in sequentibus. Habuit ergo lex hanc conditionem quòd fuit dimidiatiua generis humani, quo contra fides Abraham, semen eius Christum unitatem mundi facit. Vnde statim Apostolus subiungit, quòd postquam reuelata est fides Christi non est Iudeus neq; Græcus, &c. sed omnes sumus vnum in Christo, vt per hoc intelligas quòd cessauit dimidiatio legis vbi venit vnitas Christi. Vnde statim ex hac legis conditione Apostolus materiam objectionis assumit, dicens: Mediator autem vnus non est: Deus autem vnus est. Non dixit. Mediator duorum aut plurium est: quoniam non loquitur de officio median di, hoc est, coniungendi vel concordandi duos vel plures: sed dixit negatiuam: scilicet vnus non est: quia dimidiare

Quæstio quarta.

midiare non est facere vnū, sed scindere vnum. Et per oppositum Deus est vnus in sua pmissioe: quia vni semini promisit benedictionem omnium gentiū. Præmiserat enim quod Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius. non dicit, & seminibus, quasi in multis: sed quasi in vno: & semini tuo, qui est Christus. Ad huius quippe vnitatis promissionem, per quam constituitur totus mundus in vnitatem, spectat quod dicitur, Deus autem vnus est, in sua promissione. Itaque ex hac legis conditione quod est dimidiatoria generis humani, nascitur statim quæstio, assumpta propositione vniuersali quod dimidiator vt sic non est factius vnus, & è regione contrapposito quod deus est vnus in sua promissione. Nam hinc statim inferitur, Lex ergo aduersus promissa Dei: pro quanto promissa Dei sunt in vnitatem generis humani in vno semine Abrahæ: & lex non est ad vnitatem,

sed ad diuisionem generis humani. Vbi videre potes quàm ad propositū materiæ de qua tractat Apostolus secundum hunc sensum dicta sint hæc verba. Sunt enim adeò ad propositum, vt fuerint valde etiam necessaria ad plenius cōmendandam promissionem & fidem Abrahæ supra legem. Vnitas namq; vel diuisio generis humani maximam facit differentiam. Et vt plenius appareat veritas dicti sensus, transeunda summarie est responsio Apostoli ad exortam obiectionem, prænotando duo. Alterum est, quod licet hæc obiectio sit explicitè deducta ex vltima conditione legis, pro quanto syllogizata est inde: infinuatur tamē in litera quod ex alijs quoq; legis conditionibus nascitur dicta obiectio, dum in numero plurali dicitur, lex ergo aduersus promissa Dei. Ex hoc em̄ intelligimus concludi legē esse aduersus multa promissa Dei, & non solum aduersus vnitatem promissam.

Et

Ientaculi secundi

Et verè apparet hinc q̄ sit & aduersus iustitiã p̄missam, pro quãto lex p̄pter transgressionẽ posita est: & aduersus hæreditariũ semen promissum, pro quãto durat donec veniat semẽ. duratio siquidẽ legis quãdiu est, tollit seminis illius aduentũ; & è contrario. lex ergo aduersus promissa dei apparet. Alterũ est, q̄ communis radix omnium infirmitatũ legis, quibus differt ac deficit à fide Abrahæ, est penes viuificare seu iustificare animã. Etenim si lex posset iustificare, non p̄pter transgressionẽ posita esset, sed p̄pter vitã iustitiæ: & similiter non duraret donec veniret semẽ, sed semper: vt pote ipsam vitam semini promissam conferens, & similiter non dimidiaret genus humanũ, sed vniret ipsum in vitam sp̄s. Et propterea Apostolus ad radicẽ securim ponit, soluendo obiectiõnẽ, dum communem omnium infirmitatũ legis rationẽ reddit, postq̄ respondit, absit, & dicit: Si enim data esset lex quẽ posset viuifi-

care, verè ex lege esset iustitia: intellige Apostolũ subtiliter impotentia legis tanq̄ ex necessitate materiẽ se tenentẽ afferre. Ac si latius diceret: lex data est suapte natura impotens viuificare: ita q̄ non ex accidente infirmitate, aut ex aliquo defectu priuatiuo lex hæc infirmitatem & consequenter ceteras cõcomitantes habet, sed ex hoc ipso q̄ est lex, sequitur q̄ lex est diuersa res à fide & promissione Abrahæ. In cuius signum lex distinguitur contra gratiam Ioan. j. Lex per Moysen data est, gratia per Iesum Christũ facta est, fides siquidẽ pars est gratiẽ. Et q̄ hoc sit verum, manifestatur: quia si data esset lex quẽ posset viuificare, ex lege verè esset iustitia: quod esset cõtra promissionẽ dei: quia si ex lege, iam non per re-promissionẽ: vt superius dictũ est. Igitur q̄ lex sit habens tot conditiones, ex naturali eius impotentia seu infirmitate est. Deinde subiungit q̄ nõ aduersus promissa dei has cõditiones habet

Quæstio quarta. I

bet lex, sed pro pmissis Dei: pro quanto ex eis conditionibus transmittit subditos ad promissionem factam Abraham, dicens: Sed conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Ideo, inquit, lex scripta clausit omnia præcepta tam de malis vitandis quàm de bonis profectendis sub peccato, cognoscendo, concupiscendo, permanendo, ac puniendo: vt sic transmittat ad desiderandum & querendum medicum redemptorem ac saluatorem. Nulla enim ex parte infirmi via quæ velit & querat medicum, melior est, quàm morbum proprium augeri & durare cognoscere, ac puniri, sine liberatione tamè. Sic lex transmisit ad Christum, nam lex cognitionem peccati dabat (ad Rom. vij. Peccatum non cognoui nisi per legem) & puniebat, vt patet: & concupiscentiam augebat occasione accepta, vt patet ibidem: & durationem peccati operabatur: pro quanto non poterat interius

sanare aut adiuuare. In hoc autem quod scriptura conclusit omnia sub peccato, cointelliguntur omnes antedictæ legis infirmitates: quia omnes sunt in via colligatæ communi ratione, scilicet quod lex non potest iustificare, sed sub peccato ponere: vt facile est discurrendo deducere.

Soluta autem obiectione ex hoc quod lex infirmitates quidem has necessario habet, sed habet eas & utitur eis transmittendo ad hoc vt promissio ex fide Iesu Christi detur credentibus: ex tribus similitudinibus iuxta antedictas tres infirmitates seu conditiones legis, manifestat Apostolus ministerium legis quo seruebat promissio semini custodiendo, ducendo, fouendo.

Prima similitudo est ad custodem expectantium in tenebris claritatè: ibi, priusquam veniret fides. Et hæc respondet infirmitati legis quæ posita est propter transgressionem, qua conclusit omnia sub peccato.

Secunda

Ientaculum tertium

Secūda est ad pēdagogū, ibi, itaq; lex pēdagogus. Et hæc respicit illā infirmitatem in manu mediatoris. datus siquidē pēdagogus est populo Israel tanq̄ puero electo p̄ alijs, segregando ipsum ab alijs: iuxta illud Deut. xxxij. Pars autē dñi populus eius, Iacob funiculus hereditatis eius. Vnde huic similitudini annectit apostolus vnitatē omniū hoīm in Christo. Tertia similitudo est ad aētōres & tutores paruuli hęc redis, ibi, Quanto tpe hæres paruulus est. Et hæc respicit illā infirmitatē, donec veniret semē. Et est in his tribus similitudinibus perspicere statū eorū q̄ sub lege erant, differentē à statu regeneratōrū in Christo penes tria. In tertia quidē penes seruitutē & libertatē, in secūda vero penes imperfectionem & perfectionē, in prima autē penes iniustitiā & iustitiā: vt facile patet inspiciēti textū Apostoli & applicati. Et hæc de quarta quæstiōe. In festo circūcisionis dñi, anno. M. D. xxiiij. Posonij.

 INCIPIT
Ientaculū tertiū:
in quo tres quæ-
stiones tra-
ctantur.

OCCVRRVNT
tertiō circa diuersa
in nouo testamento dicta
de sacerdotio, quæstiones
tres. Prima, de verbis Apoc.
v. Fecisti nos Deo nostro re-
gnum & sacerdotes. Et ea. j.
Fecit nos regnum & sacer-
dotes Deo & patri suo.

Secunda, de verbis Petri
apostoli in cap. ij. primę suæ
epistolæ. Vos autem genus
electum, regale sacerdotiū,
gens sancta &c. Tertia de
verbis eiusdem Petri Apo-
stoli in eodem cap. Ad quē
accedentes & ipsi tanquam
lapides viui superedificami-
ni domos spirituales in sa-
cerdotium sanctum, offeren-
tes spirituales hostias accepta-
biles Deo per Iesum Chri-
stum.

Circa

De sacerdotio.

Circa verba Apocal. occurrit quæstio, an sit sermo de sacerdotio propriè, an nō? nam ad vtrinq; partem ratio vrget. Quod enim de sacerdotibus propriè loquatur, habetur tum ex eo quòd sermo improprius dedecet diuinam reuelationem. Tum ex eo quòd cōiunctum sibi regni nomē sumitur propriè quū dicitur, Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes: Qua enim ratione non impropriatur regni nomen, eadem ratione abducendum à proprietate non est sacerdotis nomen, quum simul ponantur.

Quod verò non propriè sacerdotis nomen hoc in loco positum intelligatur, habetur ex eo quòd si propriè dictum est, sequitur Christiani nos omnes aut saltem iustos, omnes saltem prædestinatos esse propriè sacerdotes. quod sanctæ matris Ecclesiæ piæ aures offendit: vtpote multorum hæreticorum dogma. Circa verba quoq; Petri Apostoli primò indu-

cta, occurrit primò similis quæstio: an scilicet sit primò de sacerdotio propriè. Nam quòd sit sermo proprius, habetur ex duobus. Primò, quia de dignitate populi Christiani loquitur: constat autem ad dignitatē spectare sacerdotiū propriè dictū, & non per similitudinē. Secundò, quia sermo iste sumptus est ex verbis dñi scriptis à Moysè Exod. xix. vbi cōstat de sacerdotio propriè picto sermonem esse.

Quod autem non sit sermo de sacerdotio propriè, ex eo arguitur, quia sequetur quemlibet Christianum donatū esse sacerdotio propriè dicto: & sic quilibet Christianus esset propriè sacerdos. Quod hinc tātò clarius sequitur, quātò manifestum est ad populū Christianum hunc sermonē dirigi, & nō ad maiores in Ecclesia: ad quos fortè referri dicuntur sermones allati ex Apocalypsi. Occurrit deinde specialis quæstio, cur Petrus Apostolus referens hæc domini verba, mutauerit illa,

F F Nam

Ientaculum tertium

Nam in Exo. domin^o dixit: Vos eritis mihi in regnum sacerdotale. Petrus verò dixit: Vos autem sacerdotium regale. Inter quæ quanta sit distantia, monstrat diuersa significatio substantiu & adiectiu. Circa demum verba eiusdem Petri Apostoli vltimò allata, similis primo occurrit quæstio de proprietate sermonis: quia ex vna parte loqui improprie dedecet sacra scripturâ: & ex alia parte sequitur omnes Christianos esse sacerdotes, si sermo est proprius, quum ad omnes dirigatur sermo iste. Quæritur deinde, an hostias dixerit spirituales diminutionis an excellentiæ causa: vt scilicet hortetur ad offerendum spirituales hostias tanquam meliores hostijs corporalibus, vel tanquam ad quales possunt.

ANtequam respondeatur, prædeclarandi sunt ex sacra scriptura termini cum differentijs eorum. In duplici siquidem significatione inuenitur sacerdotium

in sacra scriptura: scilicet vel proprie vel secundum similitudinem seu participationem quandam. Et proprie quidem frequentissimum est sacerdotis nomen in sacris literis. Secundum verò similitudinem rerum quidem est ipsam sacerdotij nomen: sepe tamē sacerdotalium operum nominibus scriptura vtitur sic, scilicet secundum similitudinem seu participationem quandam: vt nunc apparebit. Sacerdos igitur proprie, diffinitur ab Apostolo ad Hebræos quinto: Omnis, inquit, pontifex, ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in ijs quæ ad Deum sunt, vt offerat Deo dona & sacrificia pro peccatis. Nec mireris nouitię, si de sacerdote loquendo, ad pontificis diffinitionem transire videamur: quam quidem Apostolus vt synonymis vtitur pontificis & sacerdotis nominibus: vt patet ibi in multis capitulis. Iuxta hanc significationem constat appellari sacerdotes eos qui officium habe-

De sacerdotio. 151

habebant offerendi deo sacrificia & oblationes: & sapissimè in scriptura nominari. Sacerdotij verò nomine secundum quandam similitudinem Petrus Apostolus vtitur in verbis in tertia quæstione inductis: vt infra clarè patebit. Opera autem sacerdotis pluries inuenimus secundum similitudinem applicata ad actus diuersarum virtutum. Et de interiore actu pœnitentiæ patet in Psalmista, Sacrificium Deo spiritus contribulatus. De actu abstinentiæ, ad Rom. xij. Exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, &c. De actu diuinæ laudis, ad Hebr. xij. Offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructum labiorum confitentium nomini eius. De actu beneficiæ ibidem, Beneficiæ & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus. De actu martyrij, Sapientiæ. iij. Tanquam aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit

illos. Et vniuersaliter de actibus iustitiæ in Psal. dicitur. Sacrificate sacrificium iustitiæ. Hæc enim & alia huiusmodi per quandam similitudinem hostiæ & sacrificij dicuntur: pro quanto induunt rationem oblatorum Deo ad eius honorem. Et similiter secundum similitudinem sacerdos dicitur qui hæc ad honorem Dei facit: pro quanto offert huiusmodi virtutum actus Deo, ordinando illos in honorem Dei.

Ex quibus habes primò quòd sacerdos propriè est nomen gradus, ordinis seu officij publici ad offerendù Deo sacrificiù: nò curando nunc differentiã inter ordinè, gradum, & officium. Sacerdos verò similitudinariè, nomen est virtutis: scilicet religionis seu sanctitatis afficietis animum ad diuinũ cultum. Habes secundò conditiones tres requisitæ ad propriè sacerdotem. Prima est, quòd si ex hominibus assumptus. Et hinc gradus seu dignitas monstratur:

Ientaculum tertium

vt interli.glossa notauit. Secunda est, quod sit pro hominibus constitutus: & hinc publica utilitas monstratur, ita vt sit mediator inter Deum & homines constitutus pro hominibus in ijs quae sunt ad Deum. Tertia est, quod offerat sacrificia. Et hinc facultas ad supremum oblatorum Deo, monstratur: ad differentiam minorum etiam officiorum publicorum ad offerendum Deo laudes. Nunquam itaq; intelligas sacerdotium aut sacerdotem propriè: nisi has in eo inueniris conditiones. Offerentes siquidem quaecunq; virtutù opera Deo: assimilantur sacerdotibus, & participant sacerdotium, pro quanto actù oblationis exercent: sed à sacerdotio & sacerdote propriè deficient pro quanto non ex publico sacerdotio officio offerunt. Et similiter oblata deficient à sacrificijs proportionabiliter: vt infra clare patebit. Et si obijciatur contra hæc, quod quæ ratione Christus offerendo seipsum in ara crucis, fuit

verè & propriè sacerdos: eadem ratione sancti martyres offerendo seipsum in ara ignis, & aliorum tormentorum, fuerunt verè & propriè sacerdotes: ac per hoc ruunt omnia dicta: quoniam ex sola virtute martyrij voluntarij sacerdotium propriè dictum inuenitur. Et si hoc admittitur, non erit difficile deducere sacerdotiù propriè dictum ad offerentes mortificationem carnis & alia huiusmodi.

Ad hoc dicitur quod inter Christum & alios maxima est in hoc differentia: & pro nunc dicemus triplicè. Prima est, ex parte principij: quia Christus ex publico sacerdotij officio obtulit seipsum: ita quod fuit constitutus sacerdos ad sacrificandum seipsum: quod de nullo alio etiam suspicari fas est: quia nullus fit sacerdos ad offerendum seipsum in sacrificium, sed ad offerendum in lege veteri vitulum aut ouem. &c. & in lege noua corpus & sanguinem domini. Christus autem dominus

De sacerdotio.

minus ex hominibus assumptus à Deo patre, & pro hominibus constitutus est ad offerendū seipsum per mortem propriam in ara crucis: vt patet per Apostoli processum longum ad Hebræos. Secunda est, ex parte oblationis. Oblatio siquidem Christi fuit secundum substantiam oblationis voluntaria: hoc est, mortuus est quia ipse voluit, non solum voluntate diuina, sed etiam voluntate humana: non solum per modum acceptantis, sed per modum causantis: pro quanto in potestate animæ suæ erat prohibere mortem suam corporalem, quia erat anima glorificata, & noluit fieri hmōi prohibitionē. Vnde singularissimè scriptū est de hoc voluntario Esa. liij. Oblatus est quia ipse voluit. Et ipse dñs dicit, Nemo tollit animā meā à me, sed ego ponā eā à meipso Ioan. x. & de sua quò ad hoc potestate subdit: Potestā tē habeo ponēdi animā meā & potestātē habeo iterū sumendi eam. Reliquorum au

tem sanctorū martyrū oblatio non fuit voluntaria quò ad substantiā: quia non erat in potestate eorū mori vel nō mori: quīs in potestate eorū quandoq; fuerint circumstantiæ moriendi, puta locus, tempus, modus. Non fuit inquam, volūtaria nisi per modū acceptantis: pro quanto acceptauerūt mori pro honore Dei, quasi faciētes de necessitate virtutem. Tertia, ex parte rei oblatae. Nam sanguis Christi fuit suapte natura reconciliatiuus, satisfactiuus. &c. pro alijs, imò pro toto mundo, vt dicitur. j. Ioan. ij. sanguis verò aliorum martyrū ipsis solis meritorius est. Non est ergo similis ratio de sacrificio mortis Christi, & de sacrificijs mortis aliorum martyrum. Vnde manifestum fit Christum offerendo seipsum fuisse verè & propriè sacerdotem: sanctos autem martyres fuisse sacerdotes per quandam similitudinem, vt sacerdos est nomen virtutis.

Ientaculum tertium

HIS præmissis respon-
detur ad primā quæ-
stionem de verbis Apocal.
quod sermo est in utroque
textu de sacerdote propriè.
Recognoscuntur siquidem
duo beneficia exhibita Chri-
stiano populo: scilicet regni
& sacerdotij.

Vbi pro claritate aduer-
te magnam esse dignitatem
populi si erigatur in regnū,
& si concedatur vt sint ex
eis sacerdotes: vt testatur
priuatio eorum. si enim
regnum redigeretur in pro-
uinciam, valde degenera-
ret: & similiter si populus
aliquis priuaretur, vt ex eis
non possint fieri sacerdo-
tes: aut (quod plus est) quod
in eis non essent sacerdotes,
valde denigraretur. Ad ma-
gnū ergo beneficium po-
puli spectat concessio vtri-
usque dignitatis: vt scilicet
populus erigatur in regnū,
& suos habeat ex suis sacer-
dotes. Vtramque itaque digni-
tatem collatam Christiano
populo esse Apocalypsis te-
statur. Et regnum quidē dei
est (vt dicitur ad Ro. xiiiij.)

iustitia, pax & gaudium in
spiritu sancto. Quod in præ-
senti incipit: iuxta illud Lu.
xviij. Regnum Dei intra vos
est. In futuro autem perfici-
etur: tum quia nec iustitia
nec pax, nec gaudium in
spiritu sancto hinc consum-
matur: tum quia Christus
ipse expectauit regnare vs-
quequo transiret in hac vi-
ta. Fit ergo Christianus po-
pulus regnum Deo, quum
fit iustus, pacificus, & gau-
dens spiritu sancto. Siste pa-
rumper hinc, & nota primò
dignitatem regalem expli-
cari per regnum, non per Re-
ges. ait enim: fecisti nos re-
gnum. & non dicit, fecisti
nos Reges: quia regnum di-
rectè sonat dignitatem vni-
uersitatis, Rex autem digni-
tatem personalem: vt hinc
intelligas Christianos ere-
ctos propriè in regnum, &
non in reges. vnus enim so-
lus est in dei regno Rex, pro-
priè loquendo. Nota secun-
dò eandem excellentiam no-
tari, quod hinc incipiat, & in
futuro cōsummabitur: dum
verbo præteriti temporis di-
citur,

De sacerdotio.

citur, fecisti nos regnum: & verbo futuri temporis subditur, regnabimus super terram. quod tunc verificabitur, quum Christiani corregnabunt Christo in terra uiuentium. Nota tertio dignitatem regalem ita explicatam in presentia & in futuro per dicta uerba, ut intelligeretur excellentiam hanc ita esse uniuersitatis, ut ad personales quoque actus in futuro se extendat. Et propterea explicata est quomodo ad futurum per actus regnandi, dum dictum est, & regnabimus super terram. quomodo contra sacerdotalis dignitas explicata est per nomen personale, & nihil ad sacerdotes spectans dicitur de futuro: ut intelligeremus aliter communicatam dignitatem sacerdotalem, & aliter dignitatem regni: & similiter aliter & aliter se habere ad futurum utramque dignitatem. Dignitas namque sacerdotalis non sic est populi, ut quilibet sit pars sacerdotij: sicut dignitas regni sic est populi ut quilibet sit

pars regni: sed sacerdotalis dignitas sic est populi ut habeat ex suis aliquos sacerdotes. Et propterea textus utitur sacerdotis nomine: quod non est nomen collectivum, sed singularis personae. Et ut contentiosi ac proterui conuincantur, & videant suauem dispositionem regni & sacerdotij populo concessi, exigere dictum intellectum perspicere & clare intueri alium sensum (scilicet quod quilibet de populo sit sacerdos) destruere seipsum. Nam si sic, Christianus populus habet dignitatem sacerdotij, ut quilibet sit sacerdos proprie loquendo, sequeretur de necessitate quod nullus Christianus est sacerdos: quia sacerdos ex hominibus est assumptus & pro hominibus constitutus in ijs quae sunt ad Deum. & caetera. Ac per hoc si quilibet est assumptus & constitutus, nulli sunt ex quibus assumitur & pro quibus constituitur: nisi forte diceretur, quod

Ientaculum tertium

remanent infideles ex quibus assumitur, & pro quibus constituitur. Quod primo est ridiculum, sacerdotes nostros fieri pro infidelibus. Deinde non effugit vim argumēti: quia si totus mundus esset Christianus, nullus Christianus esset sacerdos: quum nulli homines remanerent ex quibus sacerdos assumeretur, & pro quibus constitueretur: sicut si quilibet homo esset rex, nullus homo esset rex: quia nullus haberet super quos regnaret. Sapientia ergo diuina disponens omnia suauiter, reuelauit Christiano populo utramque dignitatem collatam, ita ut intelligatur utraque suauiter collata, illa regia secundum suauitatem regni, sacerdotalis uero secundum suauitatem sacerdotij: ut scilicet ex Christianis aliqui sint assumpti & constituti pro alijs sacerdotibus. Et sicut uerè & proprie dicitur, fecisti nos Deo nostro regnum, colligendo omnes Christianos in regnum Dei: ita uerissimè etiam di-

citur, fecisti nos sacerdotes Deo, assumendo ex nobis, & constituendo pro nobis aliquos nostrum sacerdotes: quoniam sic & uerissimè & propriissimè uerus est sermo iuxta subiectam materiam: & totus populus recognoscit beneficium utrumque esse suum, quauis diuersimodè, quia primum in singulis, secundum in quibusdam, ex singulis tamen & pro singulis. Et quia in patria non erunt sacrificia, sicut nec templum (iuxta illud Apoc. xxj. Templum non uidi in ea) ideo nihil in futurum de actu sacerdotis dicitur: quauis sacerdotalis dignitatis maneat in æternum. Et sic patet solutio primæ questionis, admittendo dicta Apoca. uerba ad uniuersum Christianum populum referri: quod tamen multi forte non admitterent. Et uerba quidem allata ex. v. cap. non sunt populi Christiani, sed animalium & seniorum: à quibus distingui reliquum Christianum populum apparet intuenti textu:

expri-

De sacerdotio.

experimentem ultra animalia & seniores angelos, & omnem creaturam, in cælo, super terram &c. Verba autem primi capituli Ioannis Apostoli & Euangelistæ sunt, Qui erat sacerdos. & in persona ipsius & ei similiū glossari possunt. Hæc de prima quæstione.

AD secundam quæstionem de verbis Petri Apostoli, pro quanto similè petit difficultatè, patere potest ex dictis responsio. Et breuiter dicitur quòd est ibi sermo de sacerdotio propriè dicto, & quòd secundū rem significatur ibi vtraque dignitas, regni scilicet & sacerdotij, collata Christiano populo. Quò ad modum verò explicandi, aliter explicata est à Petro apostolo quàm fuit à Ioanne Euangelista: nam Petrus non explicauit illam per nomen personale (non enim dixit, vos estis sacerdotes) sed per nomen ipsius dignitatis sacerdotalis, dicendo: Vos estis sacerdotium. vt per hoc eruditus quisq; facile posset intellige

re quid significatur: scilicet quòd in illis esset dignitas sacerdotij, scilicet in vobis est dignitas sacerdotij. Quòd sufficientissimè verificatur habendo ex seipsis quosdam sacerdotes: & non oportet verificari sic, vt singuli sint sacerdotes: quia vt deductum est, si singuli essent sacerdotes, nullus esset sacerdos. Quum verò secundo quæritur, cur Petrus mutauerit verba dñi in Exo. dum ibi dicitur, Regnum sacerdotale: Petrus autem ait, sacerdotium regale. Respondetur ea ratione factam esse mutationem, quia illud regnum, vtpote temporale, decorabatur dignitate sacerdotali tanquam illustriore: sacerdotium verò nostrum, quanuis spiritalius, decoratur tamen regno Dei æterno, vtpote clariore & meliore. Hinc enim factum est vt ibi regnum significaretur decoratū sacerdotali dignitate, dicendo: Regnum sacerdotale: hinc verò sacerdotium significaretur decoratum regno, dicendo: Sacer-

Ientaculum tertium

dotium regale. Declaro singula. Promisit populo Israel Deus si seruaret mādata sua quatuor: vt dicitur Exo. xix. Eritis mihi in peculium de cunctis populis (mea est enim omnis terra) & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Vbi primò promittit Deus habiturū se populum Israel in specialiter propriam rem ad similitudinem peculij, quod specialiore quodam iure possidetur, quam id quod communiter habetur, vnde & dicitur peculium castrensē vel quasi &c. Propterea siquidē interponit, mea est enim omnis terra: tanquam diceret: licet ego sim vniuersalis dominus totius orbis communi iure creationis, gubernationis &c. vos tamen eritis mei quasi speciali quodam iure, propter specialē curam quā habebo de vobis quasi de peculio. Et huic suo peculio adiecit tres dignitates: scilicet regni, sacerdotij, & sanctitatis. Regni quidem temporalis: quoniam erigebat populum illum in tēporale

regnum ipsius Dei, ita quòd Deus esset illis rex, & ipsi essent eius regnum. Nec hoc ego fingo, sed scriptura testatur multipliciter. Tum primi Regum. viij. vbi populo petente constitui sibi hominem in regem, dominus dixit ad Samuelē: Non enim te, sed me abiecerunt, ne regnem super eos. Tum quia ibidem. xij. Samuel dixit populo ad idem propositum. Dixistis, rex imperabit nobis: quum dominus Deus vester regnaret in vobis. Tum quia in præfato. viij. cap. reprehenditur populus de hac sua petitione, quæ non esset reprehensione digna nisi ratione iniuriæ quā faciebant Deo, refutantes illum pro rege, & volentes habere hominem in regem sicut cæteræ gentes habent. Vnde populus Israel paruo tempore dignitatem regni Dei retinuit scilicet à Moyse vsque ad Samuelem. Postea autem in regnum hominis degenerādo transijt. Et hoc etiam parum retinuit sub tribus scilicet regibus

De sacerdotio.

bus tantum: Saule, Dauid, & Salomone. Nam postea non fuit amplius regnum hominis, sed scissum est in regna hominum. Temporalem ergo dignitatem regni Dei vt spiritualis Regis eorum promissam à Deo, si seruaent mandata eius, quia latens erat, quia Rex inuisibilis erat, oportuit decorare & illustrare claritate dignitatis sacerdotalis, quæ in manifesto posita fuit. Et propterea dicitur regnum sacerdotale. In cuius signum suprema iudicia summo sacerdoti reseruata sic erant, vt morte puniendus esset qui non pareret iudicato: vt habes Deuterono . decimo septimo. Et reuocatio profugorum vsque ad mortem summi sacerdotis decreta fuit, Iosue. xx. Tertia demum dignitas (scilicet vt esset gens non prophana, non superstitiosa, non sacrilega, vt gentes ignorantes Deum, & colentes idola: sed sancta, hoc est dicata Deo vero per verum cultum) manifesta est. Petrus autem apostolus

mutauit peculium in genus electum, explicans & specialitatem electorum, & originem per æternam electionem, & modum exequendi electionem per viam generationis: generantur siquidem Christiani per baptismum. Dignitatem vero regni altiore in sinuauit sacerdotali. Et verè sic est: quia sacerdotium Christianum est sacerdotium regni: sicut euangelium est euangelium regni, proculdubio æterni: vt explicat etiam Apostolus ad Heb. ix. Christus alsistens pontifex futurorum bonorum, hoc est eorum quæ in futuro seculo expectamus. Constat autem longè melius & illustrius esse æternum Dei regnum, quàm præsens sacerdotiū: quonia hoc sacerdotium est propter illud regnum, & non è contrario. Rationabiliter itaque mutauit Petrus, dicēs: sacerdotium regale propter excellentiam æterni regni, cuius est sacerdotiū nostrū. Et hoc ita accipito secundum literalem sensum scripturæ, vt non

Lentaculum tertium

vt non respuas etiam posse dici nostrum sacerdotium regale, quia est secundū ordinē Melchisedech, qui rex & sacerdos fuit. Et hæc de secunda quæstione.

AD tertiam quæstionem de verbis eiusdem Petri Apostoli, Ad quem accedentes &c. respondetur quod sermo est hîc de sacerdotio non propriè sed metaphoricè. Quod ex contextu apparet. Tum ex præcedentibus: nam metaphoricè sermone præponit lapides viuos, & superædificari in domos spirituales. Tum ex sequentibus: nam metaphoricè quoque sermone subiūgit spirituales hostias. Ex his eî manifestum fit quòd metaphoricè quoque loquitur de sacerdotio, exhortans fideles vt accedentes ad Christum spiritualibus pedibus, tanquam viui lapides super ædificentur in spirituales domos & in spirituale sacerdotium ad offerendum spirituales hostias: vbi clarè patere potest totum sermonem esse metaphoricum: & significa-

ri per hoc sacerdotium virtutis, quo aliquis offert opera virtutis Deo: vt supra diximus. In cuius signum appellatum est sacerdotiū sanctum, à sanctitatis virtute: cuius est afficere animū ad diuinum cultum. Sanctitas enim licet credatur illam esse virtus quæ est religio: in hoc tamen ab ea differt, quod ipsa primò respicit animū, religio verò opera. Vnde vacantes exteriori cultui diuino, religiosi appellatur: sancti autem minimè, nisi animo mundo ad diuinum se habeant cultum. Ad mundo igitur animo offerendū virtutis opera Deo, hortatus est, dum in sanctum sacerdotium prouehere christianos studuit. Nec hinc sequitur aliquod inconueniens aut dedecens sacram. scripturā: quoniam aliud est impropriè loqui, & aliud est metaphoricè loqui: vt patet, & metaphoricè loquutio frequens est in sacra scriptura.

Ad id verò quod deinde quæritur de spiritualibus hostijs, an meliores sunt &c. respon-

De sacerdotio.

spondetur dicēdo tria, præmissa tamen prius ratione nominis. Actus virtutum interius elicitī, & exterius imperati, si ad honorem Dei fiunt, dicuntur spirituales hostiæ à communi ratione, quia hostiæ sunt secundum spiritum, sicut domus spiritualis dicitur, quia domus est apud spiritum. Interior autem virtutis actus ad Deū relatus, dicitur speciali etiā ratione hostia spiritualis, scilicet ratione materiæ: ita quod est utroque modo spiritualis: & vocatur sacrificium inuisibile à sanctis doctoribus. Primum itaque est, quod spirituales hostiæ secundum rationem hostiæ sunt diminutiue hostiæ: hoc est, sunt hostiæ secundum quid, & non simpliciter: ita quod ly spiritualis est conditio quasi diminuens rationem hostiæ, seu dicens hostiam secundum quid. Hostia enim simpliciter & absolute nomen est corporalis sacrificij. Exemplū: Domus est nomen rei corporalis: & propterea domus spiritualis non est domus sim-

pliciter, sed metaphoricè seu secundum quid.

Secundum est, quod comparando hostias spirituales hostijs absolute, quæ sunt sacrificia corporalia: meliores sunt simpliciter hostiæ spirituales. Et ratio est: quia hostia spiritualis est virtutis reddentis hominem Deo gratum, & qua nemo potest malè uti. Sacrificia autem stant cum immūdo animo. Et illæ sunt propriæ bonis: istæ autem communes sunt bonis & malis. Vnde Esa. j. dominus dicit. Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum? incensum abominatio est mihi. Et tandem rationem reddens, subdit: Manus vestræ sanguine plene sunt. Et dominus in Euāgelio Matth. ix. Euntes discite quid est, Misericordiam volo, & non sacrificiū, quod scriptum est Osee. vj. vbi adiungitur: Et scientiam Dei plus quam holocaustum. Misericordia enim & scientia dei spirituales sunt hostiæ.

Tertium est, quod hostia noui testamenti in se ipsa quidem

Ientaculum quartum

quidē melior est omnibus, quum sit ipse Christus deus noster. Sed oblatio eius ex parte offerentium non est melior hostijs spiritualibus, sed quandoq; est pessima: vt patet. Quum Petrus ergo Apostolus ad offerendas spirituales hostias inducit, ad meliores offerentibus inducit, quanuis ad diminutiones in ratione hostiæ. Et hæc de tertia quæstione. Personij in festo Pauli primi heremita.
M.D.xxxiiij.

 INCIPIT
quartum Ientaculum: de nouē beatitudinibus euangelicis.

OCCVRRVNT
quartò Euangelicæ beatitudines tractandæ, positæ Matth. v. Circa quas an

tequam singulæ tractentur, quinq; occurrunt quæsitæ. Primum, cur Dominus in principio has beatitudines proposuit. Secūdò, cur multas. Tertio, cur tot: id est nouem. Quarto, cur pluraliter. Et quinto, an gradatim enumerentur.

Et ad primū quidē quæsitum respondetur, dominū in principio legis Euangelicæ beatitudines proposuisse duplici ratione. Altera est, quia sunt fines: quia perfectiones istæ quæ vt beatitudines proponuntur, sunt in præsentī vita vt fines. Quod ex eo patet, quod quælibet earum proponitur vt vestita beatitudine ex ratione finis vltimi in patria. In quælibet siquidem beatitudine ponuntur quatuor. Primo, perfectio aliqua: puta esse pauperem spiritu, esse mitē, & cætera. Secundo, ratio beatitudinis in verbo, beati Tertio, deriuatio beatitudinis in verbo, quoniā. Quarto, finis vltimus in patria: puta regnum cœlorum, possidere terram &c. Quia ergo in qua-

De beatitudinibus.

in qualibet beatitudine ponitur finis vltimus futurus in alia vita (puta regnum cœlorum & cœtera.) & hic finis ponitur vt ratio beans actum propinquū tali fini: puta esse pauperem spiritu, esse mitem &c. consequens est vt quælibet sit finis. Beatitudo enim habet rationē finis. Et merito, nam huiusmodi actus propinqui futuræ vitæ sunt supremæ perfectiones huius vitæ, & ideo habent rationem finis. Et propterea saluator sapientissimè in principio Euangelicæ legis proposuit vtrunq; finē: & eum scilicet, ad quē tandem tendimus assequendum in patria: & eum seu eos quibus mediantibus in hac vita appropinquamus ad finem cœlestis patriæ. Finis enim habet rationē principij in operabilibus: quia ex fine sumitur ratio operandi. Et hinc habes quā differēter à philosophis Saluator docuerit fœlicitatem huius vitæ. Illi nanq; quisierunt huius vitæ fœlicitatē absolutē, hoc est in seipsa.

Saluator autem docuit huius vitæ fœlicitatem relatiuē ad æternum patriæ gaudium: & ideo vt dictum est proponens beatos, apponit: quoniam ipsorum est regnū cœlorū, aut aliquid simile. Et propterea illi posuerunt nostram hęc beatitudinem quasi præmium vltimum. Saluator autē ponit nostrā hęc beatitudinē vt meritum propinquum pariens æternum in futuro præmiū. Altera ratio est, quia huiusmodi perfectionis rationem habet exemplaris: ad quod in hac via inspiciendo, mensurare possimus quantū proficiam⁹, & quantū deficiamus à perfectionis apice: vt quū aliquis circa ea quæ sunt mansuetudinis curant proficere, mensuret se aspiciēdo ad beatitudinē, qua dicitur, Beati mites. Et sic de alijs.

Ad secundū quæsitū (cur non vnā, sed multas posuit beatitudines) respondetur, quod quemadmodum in domo cœlestis patris mansiōes multas esse docuit: ita multas beatitudines esse in hac vita reuclauit

Ientaculum quartum .

reuelauit, quasi vias multas perducētes ad cœlestem patriam : vt hinc disceremus non esse fœlicitatem Evangelicam in hac vita, sicut fœlicitas quam studuerunt ponere diuersæ philosophorū sectæ: quarum vna excludebat aliam: ita quod non erat fœlix. Verbi gratia, apud Peripateticos, nisi perueniens ad contemplationem sapientia &c. Christ^o enim posuit sic beatos in hac vita pauperes spiritu, vt poneret etiam beatos mites, & rursus poneret etiam beatos misericordes &c. ita vt qui misericordie perfectione esset beatus, non excluderet eum qui inuiditia cordis beatus esset: & sic de alijs. Monstraturque hinc communes esse toti humano generi beatitudines viae huius, dum alius sic & alius sic ire potest.

Ad tertium quæsitum de certo numero, respondetur nouem apud Matthæum à domino propositas beatitudines consistētes in nouem assequutionibus perfectionum: Verum septem primæ

(quæ solè consueuerunt à multis dici beatitudines) consistunt in septem studijs agendi: vltimæ verò duæ consistūt in perfectione nõ agendi, sed patiendi. Quæ inter se distinguntur ex diuersa patiendi ratione: dum ratio patiendi in octaua est deitatis confessio secundum quamcunq; virtutem absolutè: in nona verò ratio patiendi est cõfessio verbi incarnati. quod specialem ingerere difficultatem immensas mysterij monstrat. Sed ad hoc quæsitum plenior responsio post discussas oēs beatitudines apparebit: nõ prætereundo quod ideo solæ primæ septem computantur beatitudines, quia solæ ipsæ sunt in potestate studij nostri positæ: vt pote in actionibus nostris consistentes. Nam reliquæ duæ non sunt in potestate nostra. Persequutiones enim in iniquorum potestate sunt: & si nemo nos persequitur, nullus est qui patiatu persequutionem propter iustitiã aut propter Christum.

Septem

De beatitudinibus.

Septem igitur sunt beatitudines absolutæ: nouē autem suppositis persecutionibus contra iustitiā & contra Christum.

Ad quartum autem quæsitum (cur quælibet beatitudo pluraliter proposita sit, dicendo beati) respondetur hoc ideo factum esse, vt in qualibet beatitudine multitudo cōprehenderetur infinita hominū qui possent si uellent esse secundum illam beati: ita vt non solum multitudo beatitudinū multitudinem monstret beatorum, sed quælibet beatitudo multos comprehendat in hac uita beatos: dum non singulariter dicitur, beatus, sed pluraliter dicitur, beati.

Ad quintum quæsitum, ne idem pluries repetatur, seruanda est responsio post declaratas singulas beatitudines. Tunc enim præintellectis ipsis beatitudinibus, gradus earum apparebit.

Circa primā beatitudinē (scilicet, beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnū cœlorū) scito

duplicem inueniri expositionē. Primò, vt declaretur perfectio hominis in ordine ad bona temporalia: quales sunt diuitiæ, agri, domus, & cætera huiusmodi. Secūdò, vt declaretur perfectio hoīs in ordine ad quæcunq; magnificentia hoīem: vt sunt gloria, fama, dignitas, scientia, sanitas, pulchritudo, &c. Et iuxta primū sensum, paupertatis nomē propriè sumitur: spiritus uero sumitur p voluntate, non quacunque, sed spiritali, non quomolibet, sed per modū impulsus seu affect⁹: ita quod esse pauperē spiritu, est uelle spiritali ratione & impulsu seu affectu paupertatem: siue secundum exteriorē possessionem sit pauper, siue non.

Quod vt plenius intelligas, recole apud Philosophiā moralem duas inueniri uirtutes circa dispositionem hominis in huiusmodi rebus: liberalitatem scilicet & magnificentia. Satis enim bene dispositus est moraliter homo in usu huiusmodi exteriorū bonorū, si est liberalis

Ientaculum quartum

in mediocribus: & magnificus in magnis. Lex autē diuina in veteri testamento altiore videtur ingerere perfectionem, auertēdo interiorē affectū ab huiusmodi bonis. Diuitiē, inquit, si affluant, nolite cor apponere. Et rursus. Beatus vir qui post aurū non abiit, nec sperauit in pecuniæ thesauris. quis est hic, & laudabimus eum? Euangelica autē doctrina perfectiorem animum format, ad cōtrarium (paupertatem scilicet) cor vertens. Et hoc dupliciter. Hoc est vel ad statū paupertatis: iuxta illud: Si vis perfectus esse valde, vende omnia quæ habes, & da pauperibus & cætera. Vel ad internum meritum paupertatis: iuxta hanc beatitudinem, Beati pauperes spiritu. Vbi videre potes ad quantum perfectionis apicem ascendit pauper spiritu, superato tam liberali quā magnifico rectē vtente temporalib⁹ bonis, superato quoq; tollente affectū suum ab huiusmodi bonis, dum affectū

suum ad contrarium (paupertatem scilicet) habet. Et quia paupertas non est laudabilis secundū se, ideo non est dictum, Beati pauperes volūtate, sed spiritu: hoc est, volūtate spiritali: qualis est voluntas paupertatis propter bonū spirituale. Et quoniam huiusmodi spiritalis volūtas inueniri potest vel per modum acceptantis (cuiusmodi est voluntas hominis parati sustinere propter bonum spirituale paupertatē si illata fuerit) vel per modum affectus seu impulsus (cuiusmodi est volūtas desiderantis propter bonum spirituale paupertatem: & hic modus logē præstantior est, & significatur per nomē spiritus) ideo descripti in hoc loco pauperes spiritu, ad summum perfectionis apicem secundum internum meritū peruenerunt. Nec minores sunt merito essentiali ijs qui ob persequutionis studium exteriora relinquunt vt sequantur Christū: facerēt siquidem & hoc pauperes spiritu, si viderent expedire.

Aduerte

De beatitudinibus.

Aduerte hîc tam pro hac quam pro alijs beatitudinibus. constitui beatitudinem in perfectionis apice, sic vt progressus & distinctio incipientium, profitentium, & perfectorum admittatur in qualibet. Et perfecti quidē beati absolute dicuntur: alij verò quantū sapiunt illius perfectionem, tantū sapiunt & beatitudinis. Verbi gratia: iuxta hanc beatitudinē perfecti sunt qui voluntate spiritali per modum impulsus afficiuntur ad paupertatem, & simpliciter dicuntur beati pauperes spiritu. Vt proficientes verò sunt, qui spiritali voluntate parati sunt paupertatē, si venerit, sustinere. Et quasi incipientes sunt, qui affluentibus diuitijs cor non apponunt. Vnde & vtriq; à beatis pauperibus spiritu nō omnino excluduntur: sed inter ipsos quodammodo cōputantur. Et sic de similibus. Hæc de primo sensu.

IVxta secundū autem sensum, quo optima dispositio hominis ad quæcunque

ipsum magnificentia describitur, paupertatis nomen metaphorice sumitur: & significat insufficientiam hominis ex seipso. Et bene nota q̄ non significat insufficientiam hominis, sed insufficientiā hominis ex seipso. Quod vt plenius intelligas, recolito hominem sicut & quamlibet rationalē creaturam duo habere. Alterū ex seipso: & hoc est insufficientia & vniuersaliter defectus. Alterū, ex diuina largitate, & hoc est sufficientia, & vniuersaliter bonum. Docuit hanc distinctionem Apostolus. ij. ad Corinth. iij. scribēs Non q̄ sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Vnde manifestē cernis Apostolum distinguere id quod conuenit nobis quasi ex nobis, & hoc esse insufficientiā: & id quod conuenit nobis ex Deo, & hoc esse sufficientiam.

Quod vt plenius adhuc intelligas, accipe exemplum ab aere illuminato siue à sole, siue à lucerna: est cū ibi di-

Ientaculum quartum

stinguere id quod conuenit aeri ex se, & id quod conuenit aeri ex illuminante. Aer nanq; ex se nullum habet lumen, sed quantum est ex se, semper est tenebrosus: quicquid autē luminis habet, & quicquid potest ex lumine quod habet, ab illuminante habet. Sic quoq; in nos inuenitur, quod nos ex nobis nullum habemus bonum, sed defectus & insufficientiæ pleni sumus: ex Deo autem habemus quicquid boni habemus. Et sicut in aere quantumcunque illuminato semper durat tenebrositas quantum est ex parte aeris (quia semper aer quantum est ex se, tenebrosus est) ita in homine semper perseverat secum insufficientia huiusmodi: quia quantumcunque, perfectus non solum in hac via, sed in patria homo sit, semper hanc conditionem retinet, quod quantum est ex se, est insufficientis ac defectiuus: propter quod de beatis angelis scriptum est, Tremunt potestates. Bona siquidem à Deo nobis colla-

ta, non ad hoc conferuntur vt tollant huiusmodi insufficientiā, sed vt faciant nos vt Dei ministros, idoneos, ac bonos, sufficientes &c. ita quod nos tanquam ex nobis semper insufficientes inuenimur: & nosmet tanquā Dei cooperatores & ministri, potentes, scientes, boni, & vniuersaliter sufficientes inuenimur. Habes ergo ex his omnibus quid metaphoricè paupertatis nomine in proposito intelligamus: scilicet insufficientiam hominis ex seipso. Spiritus nomine interiorem affectum per modum impulsus intellige. Restat vt explanetur quid significat hoc coniunctum, scilicet, pauperes spiritu. Non enim significat propriè loquēdo habentes pauperem spiritum. Vnde & dominus non dixit, Beati pauperes spiritu, quod significaret habentes pauperem spiritum. Et in promptu ratio est: quia spiritus non debet esse pauper, sed magnus & diues: pusillus enim spiritus vitium est, sicut & paupertas

De beatitudinibus.

pertas spiritualis. Sed significat vtentes in suo spiritu (id est affectu) paupertate dicta, hoc est insufficientia propria. Quod vt plenius intelligas, considera huiusmodi paupertatem seu insufficientiam non esse de genere bonorum seu laudabilem, neque de genere peccatorum seu vituperabiliū, sed conditionem necessario concomitantem rationalem creaturam. Et licet ipsa insufficientia non sit in se laudabilis: vsus tamen eius secundum rectam rationem valde commendabilis est. Dictat autem recta ratio, vt huiusmodi insufficientia vtamur dupliciter in studijs, & affectibus nostris. Primo, vt remouente prohibens: hoc est, vt tollente impedimentum optimi progressus spiritus nostri. Impeditur siquidem plurimum spiritus noster, si vtamur illo tanquam sufficientes: vsurpamus namque tunc sufficientiam nostram tanquam ministrorum Dei: & facimus nostram absolutè, dum ad studia nostra & opera nostra

procedimus tanquam sufficientes: quum tamen in veritate aut sufficientiam ad id habemus tanquam Dei ministri, vel totaliter non habemus. Si enim vteremur insufficientia nostra applicando illam ad remouendum impedimentum studiorum nostrorum (hoc est ad remouendum hoc impedimentum, quo scilicet procedimus in operibus nostris tanquam nosipsi sufficientes simus) sic paupertas huiusmodi redunderet in spiritum per laudabile ipsius usum. Et sic quum dicitur, beati pauperes spiritu, significantur beati in suo spiritu, vtentes seipsis tanquam insufficientibus. Ac si aperte diceretur: Beati qui in affectibus & studijs suis se habent tanquam insufficientes in seipsis. Vt imur secundo laudabiliter huiusmodi paupertate seu insufficientia per redundantiam in nostrum spiritum secundum conformes ipsi paupertati seu insufficientiae affectus: conformis namque affectus huiusmodi paupertati est

Ientaculum quartum

affectus subiectionis, recursq; ad eum à quo est sufficientia. Sicut enim extrinsecus pauper cum obsecrationibus loquitur, non confidens in seipso, sed recurrès ad alium, & subijciens se, ita interna hæc insufficientia seu paupertas parit affectũ in se non confidentis, sed recurrentis ad Deũ, & subijcientis se illi, & reuerentis &c. Et sic complectendo totum, beati pauperes spiritu dicuntur, qui in operibus suis & seipsis vtuntur vt insufficientibus, & affectus habent conformes huiusmodi paupertati. Et hoc à multis doctoribus appellatur paupertas spiritus. Summa autem perfectio in huiusmodi paupertatis vsu consistere videtur in hoc quòd homo quum deliberatè operatur intus vel extrà, non solùm ex electione deliberatè, & ex humilitatis habitu inclinante, sed per modum impulsus seu impulsui affectus vtatur seipso tanquam insufficiente: & rursus quòd homo in affectib⁹ suis, quos

quasi non deliberando habet, vtatur seipso tanquam insufficiente, taquam is qui spiritu Dei agitur. Et ad tam eminentem perfectionẽ designandam nomine spiritus Saluator vsus est, dicès, beati pauperes spiritu.

Quo fit, vt pauper spiritu excedat non solùm communem apud morales philosophos qui contra moralem superbiam rectè dispositus ponitur: sed etiam humilem apud sacram doctrinam, qui contra reuelatam superbiam bene dispositus est: quanto spiritus reuerentialis timoris Dei præstantior est utroque. Et humilitatis quidem exemplum atq; magistrum se dominus exhibuit, dicès: Discite à me, quia humilis sum corde. Reuerentialis autem spiritus efficaciam in ipso domino scripsit Apostolus, q; in omnibus exauditus est pro sua reuerentia. Extenditur autem hæc beatitudo ad quæcunq; magnificãtia hominem (siue sint exteriora bona, siue corporis, siue animæ, tam naturalia quàm gratuita

De beatitudinibus.

gratuita) magnificamur em̄ ex diuitijs, gloria, honore, laude, sanitate, pulchritudine, ingenio, scientia, prudentia, & demum infulsis diuinis donis: ex quibus periclitamur, ne sufficientiam quam in nobis tanquam Dei ministris ponunt, vsurpemus nobisipsis: vnde & Paulus dicebat: Ne magnitudo reuelationum extollat me &c. Et propterea qui ad hanc beatitudinem perueniunt, ij sunt qui implent præceptum Petri apostoli, ad omnia se habentes vt cooperatores & ministri Dei. Ait enim: vnusquisq; sicut recepit gratiam in alterutrū illam administrantes sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei: si quis loquitur, quasi sermones Dei. Si quis ministrat, tanquam ex virtute quam administrat Deus: vt in omnibus honorificetur Deus. Et simile est de alijs operationibus præceptum intelligendum: quoniam eadem est ratio omnium. Et quoniam internas nostras dispo-

sitiones ex delectatione & tristitia cognoscim⁹ & mensuram⁹, si quis seipsum nosse vult quantum vtatur vel non vtatur seipso vt insufficiente in operibus suis, aduertat quātum tangitur delectatione quum magnificatur, honoratur, laudatur, &c. ab alijs: aut etiam quum sibi occurrit se æstimari, magnificari, laudari &c. Et similiter quantum tangitur tristitia, quum contraria horū de seipso occurrunt in animo, vel ab alijs inferuntur. Qui enim huiusmodi delectationibus vel tristitijs tangitur, pauper spiritu nō est: quoniam pauperi spiritu nihil est admirabilius propria laude, nec gaudet aut tristatur de huiusmodi, nisi pro quanto Deus in suo ministro honoratur vel dehonora-

DE præmio autē huius beatitudinis (scilicet quoniam ipsorum est regnum cœlorum) duo dicenda essent. Primum, cur regnum cœlorum respondet huic beatitudini.

Ientaculum quartum

Secundum, cur hoc præmium significatur per verbum præsentis tēporis, quū in alijs beatitudinibus ponatur verbum futuri temporis. Et hæc secunda dubitatio communis est etiam octaue & nonę beatitudini: quoniam in his tribus significatur præmium per verbū præsentis temporis: in reliquis verò sex per verbum temporis futuri. Et rursus in his tribus significatur verbum substantiuum, scilicet est: in alijs verò per alia verba, videbunt, consolabuntur &c. Sed hæc communia in fine omnium beatitudinum dicentur. Ad primum autem in promptu est responsio ex illa diuina regula: Qui se humiliat, exaltabitur. Ratiōis siquidem ordo postulat, vt qui voluntario spiritu paupertatem amplexus est, aut seipsum abiicit, vtendo seipso vt insufficiente, exaltetur in regni cœlestis diuitias, celsitudinem, dignitatem, gloriā &c. quæ regni nomine importantur. Et hæc de prima beatitudine.

Circa secundā beatitudinem. (Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram) aduertendum est mitē respicere duas materias: quarum principalis est vindicta, secundaria autem exterior mos. Et quantum ad vindicabiliū materiā spectat, mites dicuntur qui nō vincuntur à malo: sed vincunt in bono malum. Non enim vincuntur à malis iniuriarum iræ, perturbatiōis, & tristitiæ: sed imperturbati & immutati accessibiles & tractabiles permanent sicut prius erant antequam huiusmodi vindicabilia occurrerent. Vincunt autem in bono malum, dum affabiles, vtilis, ac suaues se ipsos exhibent ijs qui puniendi seu obiurgandi occurrunt. Et hoc propriū videtur esse mitis, vnde apparet quòd mitis superat lenē, mansuetū, ac clementē, dum placida suauitate seipsum impugnātibus exhibet etiā vtilem. Est autem perfectio hæc tanta, vt Saluator ipse magistrum ac exemplū eius specialiter

De beatitudinibus.

Specialiter se exhibuerit dicens: Discite à me quia mitis sum: & Deum mereatur habere pro interno doctore, iuxta illud, Docebit mites vias suas. Et Moyſes, (de quo Num. xij. scriptum est quòd erat mitissimus super omnes homines qui morarentur in terra) creditur à Diony. ob hanc virtutem habuisse tantam cum Deo familiaritatem. Apparet quoq; excellentia eius ex eo quòd religionem ipsam reddidit Deo acceptabilem, testante hoc Dauid, qui vt sua in Deum religio memorabilis apud Deum esset, propriam interponit mansuetudinē, quæ minus quid est quàm mititas, dicens: Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius: Sicut iurauit domino, votum vouit deo Iacob. Si introiero in tabernaculum domus meæ, &c. donec inueniam locum domino, tabernaculum Deo Iacob. &c. Votum siquidem & iuramentum de inueniendo tam sollicitè locum domino, quod fecerat

mansuetudine interposita, memorabile apud Deum proponit. Vnde multò magis acceptabilis foret, si mititas fuisset allegata. In secundaria verò materia (hoc est in moribus) superat mites modestum & affabilem: dum sicut in animo, ita & in suis moribus exterioribus placita suauitate omnibus se exhibet, & sicut fructus arborum mites ad se allicit. Quocirca totaliter (hoc est in vtraq; materia) mites meritò beati sunt vt pote suorum morum intus & extra possessores.

ET iure assignatur eis pro præmio possessio terræ: vt qui in hac vita iura sua prosequi noluerunt ad superandos occupatores, fiant possessores terræ nō instabilis aëris, aut fluentis aquæ bonorum temporalium, sed solidæ ac firmæ terræ viuentium.

Circa tertiam beatitudinem, Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur, occurrit statim quaestio, cur lugere sine bonif-

Ientaculum quartum

cante aliquo positum est inter beatitudines, quum lugere non sit de genere bonorum, sed computetur potius inter mala: quum tristitia sit mala naturæ (iuxta illud Eccles. xxx. Multos occidit tristitia, & non est utilitas in illa) & non sit bona moraliter: imò vt dicitur. vij. Ethico. Prudens non intendit tristari. Et augeatur quæstio ex eo quòd paupertas posita in prima beatitudine, quia non erat de genere bonorum, posita est cū adiuncto bonificante, dicendo, beati pauperes spiritu, & nō absolute beati pauperes. hīc autem sine adiuncto bonificante dicitur, beati qui lugent.

Occurrit quoq; quæstio altera, cur inter beatitudines annumeratus est luctus, & non gaudium. In nulla enim harum beatitudinum dicitur, beati qui gaudent: quum tamen gaudiū magis pertineat ad regnum Dei q̄ luctus. scriptū est enim: Regnū Dei est iustitia, pax, & gaudium in spiritu sancto,

AD primam quæstionē respondetur de tristitia posse loqui dupliciter: vel absolute, vel ex suppositione præsentium malorum. Et absolute quidem neq; est bona naturaliter, neq; moraliter, quoniam & nocet naturæ (vtpote inquietudo eius) & nullam habet rationem moralis boni: & sic à prudentibus refugitur. Suppositis autem præsentibus malis, tristitia bona est: vtpote consequens & ad naturaliter & ad moraliter bonos actus. Ponit enim tristitia præsuppositi præsentis mali in parte cognoscitiua sensationem seu perceptionem, in parte vero appetitiua refutationem. Et ambo bona esse ex eo patet, quòd malè dispositus est qui præsentia mala aut non percipit, aut non refutat: vtpote insensibilis seu stupidus si non percipit, corruptus si non refutat: ex his enim duobus bonis fit tristitia. Et quia in dubium non vertitur, sed constat mala esse in hac vita, ideo tristitia si alias habet

De beatitudinibus.

bet circumstantias, inter bona computari potest in statu præsentis vitæ. Nec est posita à domino inter beatitudines sine aliquo bonificante: sed bonificatio eius ex parte materiæ significata est ex hoc ipso quòd dictū est: Beati qui lugent, non hoc vel illud, sed qui lugēt absolutè. Ex hoc enim significatur qui lugent non ob malum secundū quid (quale est omne malum temporale) sed ob malum absolutè: quod solū est id quod est contrarium absolutè bono: quod est vita æterna: ita quòd dicendo, beati qui lugent, dixit, beati qui lugent ob mala præsentia contraria vitæ æternæ. & sic bonificauit luctum ex parte materiæ. Rursus bonificatus est luctus ex parte agentis, seu lugentis, ex hoc ipso quòd significatus est per modum actionis, proculdubio humanæ, ac per hoc voluntariæ. ex hoc ipso enim quòd ponitur non quasi illata passio, sed quasi assumpta voluntariè actio, ad ordi-

nem moralium & meritoriorum actuum transferatur. Iugete siquidem non est tam tristitia quàm tristitiæ effectus, sicut flere. Vnde & Iugere dicuntur tam viri quàm mulieres, quandiu lugubres se exhibent ob mortem charorum, vel aliquid huiusmodi. & dominus ad Samuelem primi Reg. xvj. ait. Usquequo tu Iuges Saul, quum ego abiecerim eum? tanquam in potestate Samuelis esset Iugere. est igitur actio quedā. Et si his iunxeris quòd Iugere est secundum se triste & amarum quid, resultabit hinc quòd Iugere importat voluntariam actionem tristem seu amarā, ac per hoc vt medicinalem actionem assumptam. Voluntas siquidem recta non assumit huiusmodi amara nisi sicut medicus vtitur medicinis: quoniā ex se nō habent rationē appetibilē, sed propter aliud. Vnde Iugere ex hoc ipso quòd significatur vt tristis actio volūtaria seu humana, bonificatū est

men.

Ientaculum quartum

mensura rectæ rationis ac voluntatis. Et dicendo: beati qui iugēt, significati sunt qui officiosē iugent. & ex integro significationē aduando, quum dicitur, beati qui iugēt, significantur beati, qui officiosē iugent ob præsentia mala contraria vitæ æternæ. Et propterea nõ opus fuit aliquod adiunctū bonificans explicitè apponere, sicut in prima beatitudine appositum est. Paupertas enim non habet rationē actionis, sed significatur vt defectus: & propterea indiguit adiuncto bonificante. Secus autem est de luctu significato absolute per modum actionis humanæ: vt declaratum est.

AD secundā verò quæstionem dicitur quòd quia beatitudines perfectiones summæ ponuntur, & gaudium præsentis vitæ inchoationis magis quàm perfectionis rationē habet (quoniam exiguum quoddam initium est æterni gaudij: vtpote carens præsentia boni æterni de quo est) ideo

inter beatitudines non est computatum secundum se ipsum. Sed nec omnino præmissum est: quoniam positum est in suis radicibus in sexta & septima beatitudine: quoniam munditia cordis iuge conuiuium est, & pax gaudium magnum parit. Explicauit nihilominus dominus in noua beatitudine gaudium, non vt ipsam beatitudinem, sed vt annexum, dicens: Gaudete & exultate, quoniam merces vestra. &c. Luctus autem meritò inter beatitudines locatus est: quoniam maximam ponit perfectionem in viatoribus inter tot & tanta mala præsentis peregrinationis constitutis. Quod si non percipis, circumspecte præsentia mala à vita æterna abducentia (puta quòd quandiu sumus in corpore, peregrinamur à domino & patria cœlesti, quòd caro concupiscit aduersus spiritum, quòd tot mala peccatorum propriorum & alienorum continuè emergunt, quòd creaturæ factæ sunt in odiū & in

De beatitudinibus.

& in tentationē animæ hominum, & in muscipulam pedibus insipientiū, quod cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiaē nostræ, & alia huiusmodi) & videbis quā in sensati sumus, qui hæc præsentia nobis mala non sentimus. & si percipimus, quod alieni à spiritali natura & vita sumus, si non displicent: & si displicere videntur, si nō propterea tristamur seu lugemus, sed pertransimus quasi nostra non interfit, quasi in somnis huiusmodi mala videamus, quasi non verè displiceant. Et inde poteritis suspicere in celsam illorum perfectionem qui hæc sentientes & abominātes (vtpote habentes pro cōsuetudine exercitatos sensus ad discretionem boni & mali lugēt, aut cum Dauid, Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. aut cum Paulo, Infœlix ego homo, quis me liberabit de carcere mortis huius? aut cum Ezechia, Recogitabo tibi omnes annos meos in ama-

ritudine animæ meæ: aut cum Propheta. Vidi præuaricātes, & tabescebam: quia eloquia tua custodierunt, & similibus. Et sic videbis quod necessarium fuerit in catalogo beatorum in hac vita adscribere etiam beatos qui lugent. Et merito: quum enim delectabilia mundi huius plurimum à virtute abducant, multæq; sint propterea bonæ animi dispositiones seu virtutes positæ circa delectationes & tristitias (vt continentia, abstinentia, sobrietas, temperantia, & pœnitentia) longè excellentior perfectio lugentium inuenitur: qui non solum à delectationibus se alienāt, sed ad cōtraria se erexerunt, assumendo voluntariū luctum: sortiti à cœlesti patre in hac peregrinatione irriguum inferius, & irriguū superius, non vano aut sterili luctui vacantes, sed seminantes in lachrymis: hoc est sementinam virtutem lachrymis luctus tribuentes in vitam æternam fructificantem.

Sub

Ientaculum quartum

Sub hac beatitudine comprehenduntur qui in hac vita statum voluntarij luctus sumunt pro cœlesti patria: vt sunt religiosi, & aliæ personæ ab renunciantes delictijs & delectationibus carnis ac mundi: & Dei seruitio in puritate se mancipantes in veritate: quibus præmium suapte natura debitum reseruatur: quoniam ipsi consolabuntur in cœlesti patria. Hæc de tertia beatitudine.

Circa quartam beatitudinem, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur, dubium statim occurrit, an iustitia in proposito sumatur generaliter pro rectitudine seu bonitate qua recti seu boni dicimur: iuxta quod scriptum est, Iustus ex fide viuit. Vel specialiter vt specialis virtus est, reddens unicuique quod suum est, de qua scribitur, Diligite iustitiam qui iudicatis terram. Vtrinque enim ambiguitatis ratio est. Nam si sumitur generaliter iustitia, sequitur quod beatitudo

hæc communis est reliquis beatitudinibus: quia quælibet alia beatitudo aliquam specialem bonitatem seu rectitudinem ponit. & si reliquæ beatitudines comprehenderentur sub ista tanquam species sub genere, quod est absurdum. Si autem sumitur iustitia specialiter sequitur primo quod ad hæc beatitudinem ponatur spectare desiderium punitionis maiorum: puta quod homicida occidatur: quod latro suspendatur. &c. quoniam punitiones huiusmodi iustitiæ sunt. Sequitur secundo ad hanc beatitudinem spectare desiderium punitionis propriæ: hoc est quod ipsemet puniatur iuxta propria demerita: quoniam hoc iustitia est. Vtrumque autem horum apparet inconueniens: Et primum quidem repugnat secundæ beatitudini: quæ mites non solum elongant se à punitionibus, sed puniendis vtiliter se exhibent. Secundum autem contrariatur communi viatorum desiderio: in quorum persona Prophetia dicit:

De beatitudinibus.

ta dicit: Non intres in iudicium cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Qui enim hoc petit, proculdubio desiderat se non subijci iudicio punitiuo.

AD hanc dubitationem dicitur quòd vtroque modo intelligi potest hoc in loco iustitia. Et si intelligitur iustitia specialis, quæ redit unicuiq; quod suum est: sistendū est in hoc quòd est sermo de iustitia absolutè, & non de iustitia tali (puta punitiua seu vindicatiua) & similiter est sermo de iustitia absolutè, & nō de iustitia in hoc. Iustitia autem absolutè, bonum iustitiæ importat. ac per hoc ad beatitudinem hanc directè spectat desiderare iustitiam absolutè, hoc est bonum iustitiæ. ex consequenti autem seu in casu necessitatis ad eandem spectat non refugere iustitiam talem: & similiter non resurgere iustitiam in hoc. Et hinc soluuntur obiectiones: Vtraq; namq; obiectio de desiderio iusti-

tiæ punitiæ soluitur per hoc quòd non est hic sermo de iustitia tali, sed de iustitia. Huius contrarium non petit peccator dum refugit iudicium: quoniam fugiendo vnū modum iustitiæ, petit alium iustitiæ modū. Fugit enim iudicari secundum propria merita, appetendo iudicari secundum merita Christi, iuxta verbū Pauli ad Phil. iij. Vt inueniar habens iustitiā quæ est ex fide Iesu Christi. Vnde & ibidē. Propheta petit, Exaudi me in tua iustitia. manifestans per hoc, appetere se iustitiam dei: fugere autem iustitiam propriam. Si autem intelligitur iustitia generaliter p bonitate seu rectitudine, optimè quadrat: nec sequitur aliquod absurdum. Tum quia aliæ beatitudines non attendunt ad formalem rationem generalis iustitiæ, sed ad quasdam rationes speciales: vt patet discurrendo per singulas. Et propterea formaliter loquendo non se habent alię beatitudines ad istam vt species ad genus.

Tum

Ientaculum quartum

Tum quia beatitudo ista attenditur penes perfectionē humani desiderij: quod in nulla alia beatitudine attenditur: vt patet discurrendo per singulas. Consurgit siquidem beatitudo hæc ex inopia bonorum seu bonitatis inuentæ in præsentī vitā, sicut præcedens beatitudo (scilicet beati qui lugēt) consurgit ex copia malorū præsentis vitæ: ita quod sicut ibi ex abundantia malorum quæ in hac peregrinatione inueniuntur, perfecti lugent: sic ex inopia bonitatis inuentæ in hoc exilio, perfecti esuriunt & sitiunt bonitatē. Et propterea magis consonat literalī sensui sumere iustitiam generaliter quàm specialiter. Est autem desiderium hoc non appellatum desiderium, sed fames & sitis, multiplici ratione. Tum vt ostendatur vehementia desiderij. Tam enim fames quàm sitis vehementem appetitum importat. Tum vt ostēdatur quasi naturalitas, quemadmodū tam fames quàm sitis ex na-

tura prouenit: ita desiderium vehemens iustitiæ vt naturale inest perfectis secundū naturam spiritalem, secundum quā ex Deo nati sunt: iuxta illud, Quod natū est ex spiritu, spiritus est. Tum ad ostendendam qualitatem indigentiam, quod scilicet perfecti desiderant iustitiā seu bonitatem tanquam cibum & potum, quo indigēt esurientes & sitientes. Tum ad ostendendam integritatem desiderij, & ex parte desiderantis: quia scilicet vtrunq; desiderium habet famis & sitis, hoc est, animæ & carnis: iuxta illud, Sitiuit in te anima mea quàm multipliciter & tibi caro mea. Et ex parte iustitiæ desideratæ vt completi alimenti respondentis fami & siti: quoniam perfecti desiderant bonitatem omnifariam.

Locata est igitur in hac beatitudine perfectio corū qui esuriunt & sitiunt iustitiam (hoc est iustitiæ bonum) vsq; adeo inueniri, & sic vnicuiq; dari quod suum est, quoad usq; ad hoc perueniatur,

De beatitudinibus.

niatur, vt Deus sit omnia in omnibus: in hoc enim consummabitur omnis iustitia, quum Deus erit in omnibus ratio omnium. & esuriunt ac sitiunt iustitiã (hoc est rectitudinẽ bonitatẽq;) inueniri ac augeri quoad usq; Deus sit omnia in omnibus: in hoc enim consistit consummatio omnis bonitatis. Et merito perfecti semper in hac vita esurire & sitire reputantur iustitiam: quia tanta est hęc penuria iustitiæ, vt semper esurientes & sitientes relinquat: iuxta illud, Qui edunt me, adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sitient. Quò fit vt horum perfectio iustos superet. sunt enim plus q̃ iusti, quibus non sufficit quòd ipsi sint iusti, sed esuriunt & sitiunt iustitiã magnificari. Et sunt plus quàm boni: quibus non sufficit quòd ipsi sint boni, sed ipsi esuriunt & sitiunt bonitatem multiplicari, magnificari. &c.

Istis meritò saturitas quę in hac vita haberi nequit,

in cœlesti patria in præmiũ referuatur: iuxta illud. Satiabor quũ apparuerit gloria tua. Hęc de quarta beatitudine.

Circa quintam beatitudinem, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur, recole misericordiam virtutẽ esse subleuatiuã alienæ miseriæ, hoc est defectus. Misericordia enim directè respicit defectum vt tollendum. Et possunt in ea considerari tria: scilicet operatio exterior, qua subuenit indigenti: affectus interior quò appetit subuenire indigentibus: & interior vtriusque ratio, qua alienas miseriæ proprias facit: ideo & appetit tollere illas, & tollit illas si potest. Vnde misericors excedit tam beneficũ quàm munificum. cõmunicat siquidem cum eis in primis duobus, hoc est in actu benefaciendi, & in appetitu benefaciendi: sed superior est eis in modo, dum misericors intantũ afficitur vt alienos defectus pprios faciat,

H H dum

Ientaculum quartum

dum sic ad eos tollendos se habet & afficitur, quasi propriessent. Est autem tantæ eminentiæ misericordiæ virtus, vt sola inter virtutes deo propria dicatur iuxta illud, Deus cui proprium est misereri. Et omnibus supereminet: iuxta illud Psal. Miserationes eius super omnia opera eius. Solus siquidem Deus naturaliter est misericiæ seu defectus expers: ac per hoc solus potest in miseriam absolutè, quæ omnem comprehendit. Et miseratione eius, quæ misericordiæ actio formalis est, quasi supernatans in singulis & omnibus operibus Dei inuenitur, nõ solum materialiter tollendo aliquem defectum, sed formaliter: quia ex intentione deus ad hoc tendit vt tollat in singulis & omnibus aliquem defectum. Propter quod merito appropriatur ei non solum quod est miserors, sed quod est miserator, iuxta illud, Misericors & miserator dominus. Quò fit vt misericordes tanquam diuinam proprietatem parti-

cipantes, inter beatos computentur. Et verè ad summum perfectionis apicè in materia miseriarum tollendarum ascenderunt, qui misericordes sunt simpliciter & absolutè: hoc est, qui non solum iunctis sanguine, amicitia, ciuilitate, & cæteris huiusmodi necessitudinibus: sed miseris quicumque sint illi, misericordes se exhibent, affectu quidem indefessè, opere autem iuxta vires: vt semper sint misericordes: miseratores autem quum possunt, aut occasio miserationis se offert.

Et licet proprias misericordiæ miseras misericordia humana nõ tradat oblivioni, iuxta illud, Miserere animæ tuæ placès Deo. perfectio tamen misericordiæ ad alienas tollendas miseras tendit, proprias eodem meritorio misericordiæ actu tollendas reddens.

Et propterea reponitur misericordibus in premium quod ipsi misericordiam in cælo consequentur: hoc est, à miseris omnibus leuabuntur.

De beatitudinibus.

tur. Iure enim ab omni debet exui miseria in patria, qui in hac peregrinatione aliorum miseria quasi suas curauit. Hæc de quinta beatitudine.

Circa sextam beatitudinē: Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. duplex quæstio occurrit. Prima est, cur beatitudo hæc non significat aliquam perfectionem. Munditia enim nullam perfectionem significat: sed imperfectionem immunditiæ excludit: sicut non peccare, nullam perfectionem sonat: sed imperfectionem peccati excludit. Omnes siquidē beatitudines non solum perfectionem, sed perfectionem summam ponere debent. Secunda est, cur beatitudo hæc nullam operationem sonat: quum omnis beatitudo secundum operationem aliquam attēdatur. Nam neq; munditia, neq; cor operationem significat: vt patet.

Ad primam quæstionē dicitur q̄ licet munditia simpliciter & absolu-

tē non significet perfectionem, munditia tamen tale subiectum afficiens magnā ponit perfectionem: sicut non peccare absolutē, nullam perfectionem ponit: sed non peccare positum in vtente libero arbitrio, magnam perfectionem ponit. maxima siquidem perfectio est quod homo vtatur libero arbitrio sine peccato. Ita in proposito licet munditia sonet negationem immunditiæ, ac per hoc nullā perfectionem significet: munditia tamen afficiens cor, magnam perfectionem ponit quam Dauid petebat: Cor mundum, inquit, crea in me Deus.

Ad secundam verò respondetur dupliciter. Primò, quod operatio potest significari dupliciter. Vel in seipsa: vt dictum est. Beati qui lugent. Vel in sua radice: & sic significatur in proposito viuere in suo naturali ac cœuo principio, quod est cor, hoc est interior pars nostra: iuxta illud Matth. xv. De corde exeunt

Ientaculum quartum

cogitationes malę: homicidia, adulteria, furta. &c. Et dicuntur beati mundo corde, habentes principiũ operum suorum mundum: quoniam non potest arbor bona malos fructus facere. Secundo dicitur quod cor pro quanto est naturale principium semper in actu, non solum significat illam rem quę est principium, sed etiã operationẽ: quia significat principium vitę in actu: sicut ædificans significat eũ qui actu ædificat. Et secundum hoc beatitudo ista significat operationem in se ipsa: quoniam significat beatos qui mundẽ viuunt ab interno principio. Totaliter siquidem mundam vitã ducere non permittit peregrinatio præsens: quoniam nonnullo saltem puluere gressus humani inquinantur. Et propterea dominus mundam vitam in hoc mundo ex parte cordis designauit, dicẽs: Beati mundo corde. Et quanuis hæc vita ex mundo corde non sit totaliter (vt dictum est) munda,

tantã tamẽ excellentiã est, vt reddat homines plus quã perfectos. Si enim apud Iacobum Apostolum, si quis in verbo non offendit, perfectus est: quanto plus quã perfectus est qui corde non offendit? Erudierat tam bene Iob filios suos, vt securus de mũdis eorum operibus, ac de munda lingua, veritus ne fortẽ peccassent in cordibus suis: offerebat holocausta per singulos. Iob. j. Et Prouerb. xx. Sapiens clamat: Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum à peccato? Merito ergo beati sunt mundo corde, qui summam munditiã obtinentes, vitam mundam ex corde mundo ducunt.

Istis promittitur in præmiiu videre Deum, duplici ratione. Primò vt præsenti vitæ respondeat vita æterna: tanquam qui hęc talem vitam duxerit, scilicet mundã, mereatur trãfire ad vitã æternã, quę consistit in visione dei: iuxta illud, Hęc est vita æterna, vt cognoscãte verum Deũ. Secundo, vt disca-

De beatitudinibus.

discamus præparationē humanæ mentis ad videndum Deum, nō consistere in perficiendo partem speculatiuam (vt philosophi tradūt, ponentes sapientes maximè appropinquare deo) sed in perfectione partis affectiuæ quæ cor vocatur: ita quòd ex hoc quòd non doctis & sapientibus, sed mundis cor de promittitur visio Dei: & scimus viam, præparationē ac meritum perueniendi ad videndum Deum, consistere non in scientia & sapientia, sed in carnis munditia. scimus consequenter quòd communis est præparatio viaq; ista omnibus hominibus quantumcunq; idiotis & ineruditis: quoniā mundiciam cordis minima vetula habere potest. Hæc de sexta beati-tudine.

Circa septimam beatitudinem (Beati pacifici. quoniam filij dei vocantur) vide primò gradus perfectorum secundum pacem. In primo siquidem gradu sunt qui in seipsis pacem habent, hoc est, tranquillita-

tem ordinis: ita vt lex carnis non repugnet legi mentis: sed ita spiritus imperat carni, vt totus homo inhaereat cum trāquillitate deo. De istis scriptum est: Pax multa diligentibus legem tuam. In secundo verò gradu sunt, qui etiam cum omnibus hominibus pacem habent. iuxta Apostoli mandatum. Si fieri potest, quòd ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. In supremo autem gradu sunt, quibus non sufficit q̄ in seipsis & cum alijs sint peccati: sed student ad faciendam pacem: vnde & pacifici vocantur. Faciunt autem pacem non hanc vel illam, neq; omnem pacē (quū scriptū sit. Non veni pacem mittere in terram, sed gladium) sed faciunt pacē absolutē, hoc est cœlestem seu diuinā: quam Saluator sibi propriā dixit, pacē, inquit, meam do vobis. quæ inimicitiam tollit inter hominem & Deum: quæ cunctis in homine repugnantibus tranquillitati cœlesti con-

Ientaculum quartum

trariatur. Et rursus faciant pacem nō inter hos & illos, sed simpliciter inter omnes, etiam pacis inimicos: iuxta illud, Cum his qui oderunt pacē, eram pacificus. Et propterea dicitur absolutè, Beati pacifici.

Hanc perfectionis beatitudinem insinuauit Saluator in Apostolis, mandans illis vt pacem secum ferant in quamcunq; domum intrantes. & dicant non solo verbo, sed studio efficiendi Deo cooperante, Pax huic domui. Vnde & Matth. x. dicitur: Et si quidem domus illa fuerit digna, veniet pax vestra super eam.

Quantæ autem eminentiæ sit pacificatio, ex eo perpendi potest, quòd pax tranquillitas ordinis est: ac per hoc pacem facere, est tranquillitatem ordinis efficere. Et si his adiungas, quòd ordo summum bonum intrinsecum vniuersi est: consequens erit vt pacem facere sit efficere perfectionē summi boni, ac per hoc supremū locū teneat inter opera gu-

bernationis. Assimilat igitur maximè Deo hominem pacificatio: & in excelso valde loco constituit. Vnde & in Psal. Altitudini montium spiritaliū hæc perfectio tribuitur. Suscipiant, inquit, montes pacem populo. Et merito in supremo actionū beatarum in hac vita hīc dicitur, Beati pacifici.

ET his iure reseruatur in præmium, quoniam filij Dei vocabuntur. Similim quippe Deo eius filij sunt: vtpote ex Deo nati, & diuinæ facti consortes naturæ. Signanter autem dicit, vocabuntur: & non dicit, erunt. Tum quia in præsentiam sunt filij Dei: & non expectant quòd fiant, sed quòd manifestentur: iuxta illud. j. Ioan. ij. Et nunc sumus filij Dei, & nondum apparuit quid erimus. Dicendo ergo, quoniam filij Dei vocabuntur, promittitur q̄ manifestabuntur filij Dei. Tum quia inter homines multi sunt filij, qui non tractantur vt filij, sed quasi extranei aut serui aut mercenarij

De beatitudinibus.

narij habetur. Et propterea pacificis qui iam filij Dei sunt promittitur & habendi sunt in cœlesti patria vt filij, dum promittitur & filij Dei vocabuntur: quandoquidem vocatio consona est ad id quod vocatur. Hęc de septima beatitudine.

Circa octauam autem beatitudinem, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quodiam ipsorum est regnum cœlorum. duplex statim occurrit quæstio. Prima, an sit sermo de ijs qui quomodolibet patiuntur, id est, opprimuntur, vexantur, affliguntur. &c. propter iustitiam. an de ijs qui voluntariè patiuntur propter iustitiam. Nam si primo modo intelligeretur: sequeretur hoc absurdū, quòd quicunq; quantumcunq; inuiti & impatiēter affligerentur propter iustitiam, essent beati. Si verò secundo modo intelligitur: sequeretur quòd aliquis pateretur iniustum volens: quod à philosophis reputatur impossibile. Et patet se-

quela: quia ex eo quòd patitur propter iustitiam, patitur iniustū: & ex eo quòd voluntariè, patitur volens. Altera quæstio est, quomodo sumitur hęc iustitia: in sua scilicet communitate, an restringatur. Nam si iustitia secundum suam communitatem sumitur, non relinquitur locus nonæ beatitudini: quoniam sub iustitia comprehenditur etiam illa. Si verò restringitur, oportet aut voluntariè restringere, aut rationem restrictionis assignare: quoniam in litera nulla restrictionis nota ponitur.

AD primam quæstionē dicitur, quòd proculdubio hic est sermo de pati non simpliciter & absolute (quoniam pati nulum bonum est) sed de pati virtuosè, hoc est, patienter & ex charitate: quod est pati voluntariè, saltem faciendo de necessitate virtutem. Nec ex hoc sequitur quòd aliquis patiatur iniustum volens ipsum iniustū, quanuis patiatur volēs

Ientaculum quartum

ipsum pati. Vir enim bonus non vult iniustum quod sibi infertur, sed vult illatum sibi sustinere.

AD secundam quaestio- nem dicitur, quod hic est sermo de iustitia genera liter quidem sumpta, ut tamen distinguitur à mysterio verbi incarnati. Et quod ratio restringēdi iustitiam, imò restrictiuum ipsum habetur ex litera ex hoc ipso quod apponitur nona beatitudo circa mysterium verbi incarnati: ipsa namque distinctio harum duarum beatitudinum cogit fateri earum diuersitatem, ac per hoc iustitiam in octaua summi pro iustitia absolutè secluso incarnationis mysterio. Et videtur directè iustitia considerari absolutè, in ordine ad Deum etiam si mysteriū incarnationis non esset. Quocirca illi in octaua locantur beatitudine, qui tantę perfectionis sunt: ut pro quocunque virtutis actu eligant tolerare quas- cunque eis illatas passio- nes: siue ille actus virtutis

fit secundum legem diuinā, siue naturalem, siue cano- nicam. &c. Iuxta hanc enim beatitudinem Machabei ut non comederēt carnes porcinas contra diuinam legē, Ioannes Baptista ne omittet correctionem Herodis, Thomas Canthuariēsis pro libertate Ecclesiastica, beati fuerunt: nullus enim hotū passus est propter Christum propriè loquendo, sed propter iustitiam, in fide tamē Christi: sine qua nunquam fuit salus. Et quia contingit dupliciter pati persecu- tionem propter iustitiam (vel ita quod & passio sit propter iustitiam: & perse- cutio tendat contra iusti- tiam: ut in exemplis allatis inuenitur, vel quod passio quidem sit propter iustitiā: persecutio autē non tendat contra iustitiā: quā materialiter sit iniusta: ut cōtin- git ijs qui à superiorib⁹ credētib⁹ iustè se facere affli- gūtur: ut de multis sanctis le- gitur inter religiosos versa- tis) scito textū principaliter de primo modo patientibus propter

De beatitudinibus.

propter iustitiam ita intelligi, vt qui secundo modo patiuntur propter iustitiã, non excludantur à numero beatorum qui patiuntur persecutionem propter iustitiam.

Istis regnum cœlorũ iure datur: quoniam qui in hac vita amplexus est pati propter Deum, iustum est vt in futura vita sublimetur in agere: & qui h̄c non renuit alijs subijci, sublimetur vt alijs p̄sfit: qui in regno cœlorũ includuntur. Regnantes enim & p̄cellunt & imperant. Sed non caret quæstiõe, cur in octaua hac beatitudine repetitur præmiũ primæ beatitudinis, & non est appositum octauum præmium? Ad quod respondetur, duplici ratione hoc factũ esse. Primò, vt quia duo ordines beatitudinum ponuntur (scilicet primus penes agere, & secundus penes pati) factum est vt prima vtriusq; ordinis velut basis & fundamentum, respiceret præmium, quod inter præmia est velut basis & funda-

mētum, scilicet regnum cœlorum. Secundò, vt neque agens patienti, neq; patienti agenti p̄feratur, sed confessores martyribus, & martyres confessoribus æquales in essentiali gaudio mōstrarentur.

Circa nonam beatitudinẽ (Beati estis quũ maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malũ aduersus vos, mētientes propter me: gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis) multa occurrunt quærenda. Primò, cur cæteris beatitudinibus descriptis in tertia persona, hæc describitur in secunda persona, dicẽdo, beati estis. Secundò, cur multiplicentur in hac beatitudine tot vexationum genera: scilicet maledictiõis, persecutionis &c. Tertiò, cur huic beatitudini soli adiungitur, gaudete & exultate. Quartò, cur præmium huius beatitudinis solius describitur sub ratione mercedis. Quintò, cur in hac sola

Ientaculum quartum

beatitudine indeterminatè ponitur præmiũ. Non enim determinatur aliquid certũ pro præmio sicut in alijs beatitudinibus (puta regnum cœlorum, possidere terram &c.) sed indeterminatè dicitur: Merces vestra copiosa est in cœlis.

AD euidentiã horum aduertendum est hanc nonam beatitudinem consistere in patiendo ob confessionem verbi incarnati, Singularissimã siquidẽ tantĩ mysterij nouitas specialẽ habet difficultatem in nostra confessione: & propterea specialis perfectio posita est in persistendo patienter & tolerando varias tribulationes ob huiusmodi confessionem. Quocirca beatitudo hæc licet conueniat cũ præcedente in hoc q̄ vtraq; consistit in pati propter bonum: differunt tamen in hoc quòd illa habet causam quasi naturalem patienter tolerandi iniurias (quoniã virtuosorũ est imperturbatum persistere, & immobilẽ in iniurijs) ista verò causam

habet omnino supernaturalem: quandoquidem fateri vnum & eundem, hominem Deumq; verum esse &c. omnem excedit facultatem intellectus: & propterea beatitudo hæc tam dissimiliter ab alijs descripta est: nouiter siquidem inserta generi humano tam supernaturalis perfectio, decuit vt multis quasi priuilegijs decoraretur. Vnde ad primũ quæsitum dicitur, quòd ideo in secunda persona descripta est hæc beatitudo, quia noua perfectio hæc est inchoãs in ipsis Christi discipulis, reliquæ autem tanquam communes & antiquæ quæ prius erant, in tertia persona descriptæ sunt. Ad secundũ vero quæsitũ dicitur, q̄ multiplicatio vexationũ ad hoc spectat, q̄ Christus in Christianis & corde & ore & opere refutandus esset: habent enim Christi persecutores in corde Christum odio, & ore blasphemant, & tormentis persequuntur. Non sic autem contingit in octaua beatitudine: quoniam etsi propter

De beatitudinibus.

pter iustitiam aliqui vexantur, iustitia tamen cōmuniter & corde amatur, & ore laudatur; & illimet qui iniuste vexati sunt, laudabiliter recensentur inter virtuosos. Nos autem prædicātes Christum crucifixū, quia Iudæis est scandalum, & gentibus stultitia: & apud sapientes huius mūdi superstitio, omne genus mali insequitur, dū & odio habemur (quod secundum antiquam translationem hæc litera primo loco ponit, dicens: Beati estis quum oderint vos. Vbi nūc legitur, quum maledixerint vobis) & facto persequuntur vos, & verbo dicunt omne malum aduersus vos propter Christum. Omne igitur genus mali explicatur in hac beatitudine: quoniam totum imminet patiendum ob Christi confessionem, quod communiter in alijs patiendi causis non est. Et scito quod contextui & materiæ consonat antiqua translatio, scilicet, quū vos oderint homines. Tum quia sic explicatur omnis gradus

persequutionis, scilicet corde, ore, & opere. Tum quia sic nō bis ponitur persequutio oris: vt in noua fit translatione: dum primò dicitur, maledixerint, & secundò, dixerint omne malum, vnde corrupta videtur hæc translatio. Ad tertium quæsitū dicitur, quod huic beatitudini annectitur gaudium & exultatio duplici ratione. Primò, vt quemadmodum explicitè cōmemorantur in eo tot mala, ita acculentur bona. Iuxta illud: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, cōsolationes tuæ lætificauerunt animā meā. Secundò, ad monstrandum abundantiam gratiæ spiritus sancti, quæ conferenda erat sanctis martyribus noui testamēti: iuxta illud Ioan. vij. Nondum erat spiritus datus, quia Iesus nondū erat glorificatus. Quia ergo confessores Christi non solum virtutem patiendi, sed gaudendi & exultandi in tribulationibus accepturi erant, ideo perfectis patientibus propter

Ientaculum quartum

propter Christum dicitur, gaudete & exultate. Quod impleſſe Apoſtolos ex eo patet, quòd ibant gaudentes à conſpectu cõcilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. Impleſſe quoq; ſanctos martyres ex geſtis eorum patet. Vnde Laurentius inquit, Gaudeo planè quia hoſtia Chriſti effici merui &c.

Ad quartum quæſitum dicitur, quòd ratio mercedis ad excellentiam pertinet patientium propter Chriſtũ: quia etſi non ſunt cõdignæ ſecũdum ſe paſſiones huius temporis ad futuram gloriã, ex eo tamen quòd Chriſti confeſſores Chriſti membra ſunt, & vt caput ſuum tueantur, libenter patiuntur: ius ſibi vendicant futuræ gloriæ tanquam mercedis debite pro ſuis laboribus. Vnde & Paulus dicebat, Bonum certamen certavi, curſum cõſummaui, fidem ſeruauĩ: in reliquo reſoſita eſt mihi corona iuſtitie, quã reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex. In reliquis itaq;

beatitudinibus nulla facta eſt mentio de mercede, ſed hoc vltimæ beatitudini reſeruatum eſt: quia in alijs nulla facta eſt mentio de Chriſto, cui in ſuis membris iure debetur æterna gloria: ſed in hac ſola.

Ad quintum quæſitũ dicitur, quòd indeterminatio mercedis ad immenſitatem ſpectat præmij. ex hoc enim quòd indeterminate relinquitur copioſa merces, infinitum inſinuatur præmiũ: & hoc ad commendationem huius beatitudinis præ cæteris ſpectat. Et merito: quoniam ſi iuxta teſtimonium Saluatoris, maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis: nemo maiorem habet perfectionem, quàm qui pro Chriſto amico ſuo animam ſuam ponit: quod ad hanc ſpectare beatitudinem conſtat. Poſtquam igitur octo beatorum genera in hac vita Saluator deſcripſerat, ad ſuos dirigens ſermonem diſcipulos, nonum beatitudinis genus in ipſis inchoan-

De beatitudinibus.

inchoandum hac nona beatitudine describit: simulq; monstrauit ad fœlicitatem esse ipsos euectos, eo ipso q̄ ad cognitionem & cōfessionē ipsius Christi asciti sunt, vt penetrarent beatos se esse in vtraque sorte, scilicet & quum bona à Christo acciperent, & quum mala propter Christum paterentur.

Quantæ autem excellentiæ sit beatitudo hæc, non solum ex allato Domini testimonio patet, sed ex eo q̄ princeps Christianæ religionis (sancti martyres scilicet) in ea locati sunt.

Superest nunc vt ad tres reseruatæ in fine huius tractatus quæstiones soluendas respondeatur. Ad primam igitur in principio huius tractat^o propositâ quinto loco (an scilicet beatitudines istæ gradatim enumerentur) respōdetur affirmatiuè: ita quod gradatim enumerentur & secundum merita, & secundum præmia: semper nanque ascenditur vtrobique.

Et quidem quod merita

semper ascendant, declaratur summarie dupliciter.

Primò, ex parte materialium. Nam supra exteriora bona quæ sunt materia primæ beatitudinis, sunt vindicabilia quæ sunt materia secundæ: & supra vindicabilia, delectabilia quæ sunt materia tertiæ: & supra hæc sunt debita cuiilibet, quæ spectat ad quartam: & supra hæc gratuita, quæ sunt quintæ: supra quæ est immunditia omnis, quam tollit sexta: supra quam est perturbatio, quam tollit septima: & super hæc persecutiões, quas superat octaua: & supra omnes est omne persecutiōnum genus contra Christū, quæ superantur in nona.

Secundò, ex parte interioris dispositionis animi. Nam etsi bene dispositus est qui nouit seipsum, & externa bona despicit, iuxta primam beatitudinem: melius tamē dispositus est qui etiā quum despicitur & paruifit vincit in bono malum. Et hoc melior est, qui vndique se in miserijs circūspiciens,
Iuges

Ientaculum quartum

Iuget hanc peregrinationē. Et hunc præstat cui propriū non sufficit bonum, sed cuique debitum fitit: huncque excellit, qui non solum debita cuique, sed gratuita vt subleuentur, appetit & efficit. Qui autem ad vniuersam vitæ munditiam ascendit, altior est: & hūc superat, cui non sufficiunt munda, sed studet ad trāquillitatem ordinis efficiēdam. Super hos quoque omnes merito locatur qui propter hæc patitur & vincit persecutiōes: sed in supremo iure ponitur, qui incarnati verbi luce perfusus, pro illo omnia patiendo superat. Si verò ad præmia spectetur, primum præmium inuenitur, quòd beatorum est regnum cælorū. Sed quia nostrū potest esse aliquid quod non possidemus, secundò ponitur possessio eiusdem. Et quia multa possidemus cum tristitia, tertio ponitur consolatio. Et quia consolati quandoque non vsq; ad satietatem consolamur: ideo quarto futuritas ponitur: ita quòd po-

nitur regnum cælorum nostrum, possessum consolati vsq; ad satietatem: & quoniam satiati regno defectiui remanemus, quinto securitas à periculis omnium defectiuarum nostrarum conditionum per misericordiæ consequutionem ponitur. Et quoniam parum est corregnare, nisi conuersatio cū rege habeatur: ideo sexto ponitur visio Dei. Et quoniam videre Regem etiam seruatoribus cōceditur, dignitas filialis superadditur septimo loco, vt beati regnent consolati, satiati, securi, videntes Deum vt filij Dei. His autem præstat regnum cælorum duplici iure debitum, scilicet merito actionis & merito passionis, quod octauo loco ponitur. Et omnia demum excellit merces immensa, quæ ob sui infinitatem non specificatur, quæ nono loco ponitur.

AD duas reliquas questiones in præmio primæ beatitudinis propositas (scilicet cur in beatitudine prima & octaua ac nona ponitur

De beatitudinibus.

ponitur præmium per verbum præsentis temporis, in alijs verò per verbū futurū: & rursus cur in illis tribus per verbum substantiuum, in alijs verò per verba adiectiua) respondetur & differentia præsentis & futuri temporis monstrat aliquid præmij esse præsens in hac vita, & aliquid in futura reseruari vita. Differentia autē verbi substantiui & adiectiui monstrat differentiam inter substantiuū ius æternæ fœlicitatis, & ipsam æternā fœlicitatem in exequutione: ita & ex hoc & verbo substantiuo præsentis temporis (scilicet est) definitur præmium æternum, significatur quòd in præsentis vita beati habent substantiuum ius æterni præmij. Et verè sic est: quoniam (vt Ioannes testatur) iā sumus filij Dei: quod si filij & hæredes: vt Paulus inquit. Et quanuis quanto tempore heres paruulus est, nihil differt à seruo: est tamen dominus omniū. Quia igitur in præsentis vita adhuc positorum beatorū verè est

regnum cœlorū: ideo præsentis tēporis verbo substantiuo dicitur, Quoniā ipso est regnū cœlorū. Quia autē exequutio possessorij & fructus in alia seruantur vita, ideo per verba futuri temporis adiectiua idē præmiū describitur. Et quia substantiuū ius æterni præmij vnū est & cōmune omnibus beatis, ideo in prima beatitudine vtriusq; ordinis (hoc est in prima ordinis agentium, & in prima ordinis patientium) ponitur huiusmodi substantiuum præsens, in reliquis autē ordinis agentiuū multiplicitas fructum qui in exequutiōe percipiūtur, explicatur.

Nona autē beatitudo multipliciter priuilegiata etiam hoc habet. Tum quia licet secunda sit in numero patientium, caput tamen constituit nouum patiēdi: quoniam sicut verbum incarnatum passum instaurat omnia, ita passio pro Christo instauratiuū est passionū. Et propterea tanquā prima habet verbum substantiuum præsentis

Lentaculum quintum

præsentis. Tum & melius, ad denotandum quòd sola hæc beatitudo ex propria ratione habet præsentiam præmij cœlestis statim: nam cæteræ beatitudines nihil habent in se vnde statim ponant beatos in cœlesti patria: quia non claudunt in se Christum mortuum, qui aperuit cœlos (vnde Ioannes baptista & alij priores quamuis beati hîc, non tamè cœlos statim ingressi sunt) nona autem beatitudo Christum mortuum in seipfa continet. Propter quod in futuro Saluator ponit in illa vexationes, dicens, quum oderint, persequuti fuerint, & dixerint omne malum: tanquam designas tempus post suam mortem ac resurrectionem: & propterea sola nona beatitudo statim hinc transfert in cœlos ex propria ratione. Et ad hoc designandû priuilegium, proposuit Saluator illius præmium per verbum substantiuum præsentis temporis: tanquam diceret, quod vos propter me patientes non expectaturi

estis: sed iam habetis mercedem copiosam statim vt hinc migratis, præsentem. Et hæc de euangelicis beatitudinibus. In monasterio sancti Martini de sacro môte Pannoniæ, dominica quinquagesimæ. Anno domini. M. D. xxiiij.

 INCIPIT
quartum Lentaculum: in quo quinque tractantur quæstiones.

OCCVRRUNT
quintò tractatæ quinque apud euangelium sententiæ.

Prima habetur Matth. xv. Munus quodcunque ex me est, tibi proderit.

Secunda habetur ibidè: Omne quod in os intrat, in secessum emittitur.

Tertia habetur Luc. xvj. Qui fidelis est in minimo, & in

Quaestio prima.

& in maiori fidelis est : & qui iniquus est in modico, iniquus est & in maiori.

Quarta habetur ibidem. Si Moysen & Prophetas non audiunt, neq; si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

Quinta habetur Ioan. j. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.

Circa scribarum & Pharisaeorum sententiam, qua sub specie religionis tollebant pietatem, ambiguitas occurrit quid significat traditio hæc: Qui dixerit patri vel matri, munus quodcumque, ex me est, tibi proderit. Nam aliquod horum trium videtur significare. Aut quod absolute religio qua aliquid offertur Deo, præferenda est pietati qua honoramus parentes. Et in hoc sensu traditio ista irreprehensibilis esset: quoniam sanctam contineret doctrinam, cuius oppositum dominus testatur.

Aut quod in articulo necessitatis iam constitutis parentibus, filij religionis præ-

textu vacarent muneribus offerendis Deo, omittendo pietatis officia debita parentibus. Et iuxta hunc sensum traditio hæc iniquam contineret doctrinam: ut patet. Sed ex euangelico textu non videtur haberi sic sensus: quoniam nulla fit ibi mentio de necessitatis articulo, in quo constituti præsupponantur parentes. Non enim dicitur: si dixerit homo patri vel matri in necessitate constitutis: sed absolute, si dixerit patri vel matri. Aut quod Deo iam licite dicata voto à filiis, propter superuenientem articulum necessitatis parentum, non essent in subsidium seu usum parentum conuertenda. Et iuxta hunc sensum usque, in hodiernum diem approbatur traditio ista à multis doctoribus sacris. Et emergit hinc literalis quaestio: an de munere dicando Deo, an de munere per votum dicato Deo sit sermo, quum dicitur, Munus quodcumque, ex me &c. Magni siquidem refert utro modo intelligatur: Nam si de mune-

Ientaculi quinti

re iam dicato Deo per votū est sermo, traditio Phariseorum diuinam videtur habere traditionē pro fundamentō. Si autē de offerendo munere est sermo, simplex religio in quæstionem venit.

AD euidentiā sententiæ huius sciendū est dupliciter exponi posse traditionem Scribarum & Phariseorū. Primò, vt verba illa, munus quodcunq; &c. intelligatur vt excusantia. Secundò, vt intelligantur tanquam obligantia. Et siquidem sumantur vt excusantia, traditio ista consistit in duobus documentis. Primū est, quòd filij vacarent diuinis oblationibus, non curando de subuentione parentum. Secundum est, quòd filij excusarent se cum parentibus de huiusmodi cōmissione & omissione his verbis. Munus quodcunque ex me est, tibi proderit: hoc est, non credatis me postponere curam vestri: quoniam offerendo Deo, curam vestri habeo: quoniam quod offero Deo, vobis proderit. Si verò

verba hæc vt obligantia intelligantur, sensus pharisaicæ traditionis est, quòd si filius dixisset parentibus: totum quod est ex me, volo offerre Deo: ex tunc obligatus erat filius ad diuinam deo, ita vt non liceret ei quicquam facere pro parētibus. Et hunc sensum magis sonat textus euangelicus: quoniā Mar. vij. postquam dictum est, Si dixerit homo patri aut matri corbam, quod est donum quodcunque ex me tibi profuerit, subiungitur: Et vltra non dimittis cum quicquam facere patri aut matri. Vbi apparet q̄ postquam filius dixerat illa verba patri aut matri, vetabatur filius facere quicquam patri aut matri: ac per hoc obligationem incurrerat ex verbis dictis patri aut matri. Et iuxta hunc sensum collige quinque. Primò, obligationem filij ad diuinam: quæ ex allatis Marci verbis habetur. Secundò, auctoritatem qua habebatur ista obligatio. Et hæc erat traditio scribarum & phariseorum:

Quæstio prima.

ſæorum: vt in litera patet.

Tertiò, modum, quo con-
trahebatur hæc obligatio.
Et ex textu habetur quòd
ex hoc ipſo quòd filius dice-
bat hæc verba patri, conſur-
gebat in filio hæc obligatio:
ſic docentibus ſcribis & pha-
riſæis, ſi dixerit homo patri
aut matri & cætera. Quar-
tò, efficaciam huius obliga-
tionis, quòd erat adeò effi-
cax vt redundaret in impie-
tatem erga parentes. Et hoc
exprefſè dominus dixit.

Quintò, materiam obli-
gationis. Et hæc erat totum,
quòd erat ex filio. Et hoc in-
ſinuat textus, dicens, Et vl-
trà non finitis cum facere
quicquam patri aut matri.
Vnde videtur quòd iſta obli-
gatio erat quædã mancipa-
tio filij ad diuinum obſe-
quium: & tam arctè exigeba-
tur à ſcribis & phariſæis, vt
non permetteretur filius fa-
cere quicquam patri aut ma-
tri. Vbi patet multipliciter
erraffe ſcribas & phariſæos.
Primò, quòd vbi nulla erat
obligatio, obligationem in-
ducebant: non enim ex ver-

bis ad patrem aut matrem
oritur mancipatio ad diui-
na, ſed ex voto quod fit non
homini ſed Deo. Secundò,
in extendendo huiusmodi
obligationem ad negādum
omne obſequium patri: quū
tamen nulla fit tanta man-
cipatio etiam profitentium
tria vota religionis, quæ nō
permittat multa facere pa-
tri aut matri.

AD quæſita autem re-
trogrado ordine re-
ſpondendo dicitur, quòd
non eſt hic ſermo de munc-
re dicato per votum: tum
quia nulla fit in textu men-
tio de voto: tum quia mate-
ria non exigit vt admiscea-
tur obligatio votiua huic
textui: qui de traditione hu-
mana, & non de voto quod
ſpectat ad traditionem di-
uinam, loquitur: tum quia
exprefſè Marcus Euangeli-
ſta interpretatur corbam,
hoc eſt donum. Conſtat
enim quod donū eſt datio
liberalis, ac per hoc non ex
neceſſitate votiua offeren-
dam. Eſt ergo ſermo de munc-
nere

Ientaculi quinti

nere dicēdo Deo: siue illud munus intelligatur consistere in rebus exterioribus, iuxta primam expositionem: siue intelligatur consistere in toto quod poterat filius, iuxta secundam expositionem.

Ad primò verò quæsitā respōdētur, quòd sensus traditionis huius nullus illorū trium est determinatè: sed doctrina Pharisæorum & scribarum cōsistebat in hoc quòd religio tanti faciendā est, vt propter eā non sit curandum quid filius debeat patri aut matri: neq; sit curandum de distinctione, an pater egeat, aut non egeat. Et hoc testantur verba Domini, primò dicendo quòd traditio ista cōtrariatur præcepto de honore parentum: quod nihil aliud est dicere, quàm q̄ non curat de debitis pietatis officijs erga patres, siue debeat ex articulo necessitatis, siue quomodo libet aliter. Secundò dicendo, & vltra non dimittitis eum quicq̄ facere patri suo aut matri. Hinc enim manifestè apparet q̄ religionem

adeò exigebant, vt pietas erga parentes ob religionem tolleretur: quod constet esse iniquissimum. Hæc de prima quæstione.

Circa secundam dubitationem de verbo Domini. Omne quod in os intrat, in secessum emittitur: Physicorum obiectio occurrat, falsam esse hanc sententiam sic dicentium, quoniam aliquid alimenti quod per os sumimus, conuertitur in substantiam sumentium: ac per hoc non totum quod per os intrat, in secessum emittitur. Ad hoc dicitur: q̄ licet multipliciter glossari possit verbū domini scriptum apud Matthæū: quia tamen Marcus Euangelista suppleuit quod Matthæus tacuit de verbis Domini, ideo expositiones omnes superflue apparent infra sensum literalem manendo. Marcus enim cap. viij. afferendo hanc domini sententiam, dicit: Omne extrinsecus introiens in hominem, non potest eum coinquinare: quia non intrat in cor
cius,

Quæstio tertia.

eius, sed in ventrem vadit, & in secessum exit purgans omnes escas. Vbi manifestè patet dominum non dixisse omne intrans in os exire in secessum: sed dixisse, omne intrans in os exire in secessum, purgans oēs escas: hoc est exire in secessum secundū partes purgatiuas escarū, ac propterea nullam esse ambiguitatem in Domini sententia patet, si integra referatur: sed quæstioni locus est, vbi non integra sententiā affertur, vt à Matthæo recitatur. Hæc de secunda.

Circa tertiam quæstionem (de verbis domini, Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est: & qui iniquus est in modico, & in maiori iniquus est) ambiguitas occurrit quò ad primam sententiā. Tum ex experientia: quia multi fideles inueniuntur in rebus paruis: qui tamen in rebus magnis seu maximis fidem violant. Regnandi namque gratia iusiurandū etiam violant, qui militarem semper fidem seruaue-

runt. Et sic de similibus. Tū ex ratione: quia maius attractiuum, maiore ingerit tentationē: ac per hoc qui non superatus est à paruo attractiuo, superatur deinde à magno attractiuo vt fidem violent. Vnde non est secundum rationem consequens, vt qui fidem seruat in minimo, fidem seruet in magno.

Similiter quò ad secundā sententiā experientia testatur q̄ multi peccant in paruis, qui tamen non peccarēt in magnis. Multi em̄ sunt peccantes venialiter, & mētientes officiosè, qui non peccarent mortaliter: qui nō mentirentur perniciosè. Habet quoq; ratio, vt sicut non omnis infirmitas corporalis ducit ad mortem: ita non omnis lapsus spiritalis durat ad mortē animæ: ac per hoc non est consequens, vt qui iniquus est in modico, iniquus etiam sit in magno.

Ad horū euidentiā recolendum est dupliciter ad aliquid operandum nos posse cōparari: vel secundū rationē habitualis virtutis

Ientaculi quinti

feu vitij respicientis illud opus vel quomodolibet cōtingat. Verbi gratiā ad operandū quod iustum est, potest homo se habere vel secū dum habitū iustitię (hoc est secū dum quod inclināt virtus iustitię habituatā) vel quomodolibet aliter: puta ex aliqua passiōe, aut ex aliqua amicitia vel odio & cetera, sicut etiā in artificialibus aedificator potest se habere ad construendā domū vel secū dū artē aedificādi, vel quomodolibet aliter ēdificando prout vult. Quum autē fides de qua Saluator loquitur, virtus quedam sit, qua fiūt dicta, dupliciter de hoīe fideli loqui possumus. Primò, per se & formaliter, hoc est quatenus fidelis, & quatenus ex fide operatur. Et sic proculdubio qui fidelis est in paruo, fidelis est in magno aut maximo: quoniam virtutis obiectū quum non sit minimum quid, sed magnū aliquid ac difficile virtus illa quæ ad minima se extendit, multo magis ad magnum tendit tanquā ad

propriū obiectū. Si verò loquamur de homine fideli per accidens (hoc est secundum coniūcta aut aduentitia accidentia) sic nulla est certa regula nisi quòd faciat prout volet. Et ex hoc capite contingit vt multi fideles sint in paruis, qui fideles non sunt in magnis: non enim hoc prouenit ex defectu fidei, sed ex defectu non vtētis fide. Nam quantum est ex parte fidei: qui ex fide bene se habet in paruis, multo magis ex eadem bene se habet in magnis, sed tales in magnis ideo infideles inueniuntur quia aliunde mouentur quam ex fide. Nulla enim virtus adeò firmat animum hominis ad seipsam quin relinquat libertatem non vtendi ipsa. Et per hoc patet responsio ad primam obiectionem.

Ad secundam verò dicitur, quòd virtus quum sit habitus de difficili mobilis, & circa difficile: aut non est si à magno sui generis attractiuo vincitur: aut si est, superat sui generis quæcunq;

impe-

Quæstio quarta.

impedimenta. Non enim temperantia superatur à superfluis delectationibus tactus: sed omnes eas moderando domuit. De attractiuo ergo tentante hominem ad perfidiam, dupliciter loqui possumus: scilicet per se, vel per accidens. Nam si loquimur de attractiuo spectante per se ad genus fidei, non est ratio maior corrumpendi fidem in maiori attractiuo, quàm in minori: quin potius facilius est delinquere fidelē circa minima quàm circa magna: quoniam circa magna tanquam circa proprium obiectum magis vigilat virtus. Si verò de attractiuo extraneo sermo est, nihil officit proposito: quoniam sermo domini per se & formalis est. Et per hoc facile patere potest quid dicendum sit ad obiecta cōtra secundam sententiam. Nam proportionaliter dicendum est de vitio iniquitatis, sicut dictum est de fidei virtute. Est enim sermo Domini de iniquitate per se & formaliter: & intendit quod si quis ex

iniquitate malè se habet in modico, ex eadem iniquitate malè quoque se haberet in magno, si magna materia præsentaretur: quoniam iniquitatis obiectum non est paruum quid (quum modicum pro nihilo reputetur) sed magnum aliquid: ac per hoc si iniquitas est tanta ut etiam ad minima deiciat animum: multo magis ad magna flectet tanquam ad propriam materiam. Vnde & prouerbialiter dicitur. Cane lingenti cinerē ne credas farina. Obiecta autē in oppositū similiter soluantur, quod scilicet militant secundum ea quæ sunt per accidens. Ex fragilitate siquidē humana, & non ex iniquitate peccat venialiter qui non peccaret mortaliter. Et similiter non ex mentiēdi consummato vitio mentiūtur iocose aut officiose, qui non mēirentur perniciosē: sed ex alijs accidentibus. Non obstat quoque adducta similitudinis ratio de infirmitate: quoniam non dicit dominus omnē infirmitatē ducere ad mortē: sed quod

Ientaculi quinti

tam virtus quã vitium si ducit ad modicum sui generis, ducit etiam ad magnum illius generis. Obiectio autem de genere in genus migrat, de infirmitate scilicet non mortali, ad infirmitatem mortalem. Stat itaque domini sententia per se & formaliter intellecta, firmissima veritate solida. Hæc de tertia.

Circa quarto loco propositam sententiã Abrahamæ, Si Noysen & prophetas non audiunt: neque si quis ex mortuis resurrexerit, credet: ambiguitas occurrit. Tum quia experientia testatur, quod multi gentiles ex miraculis visis conuersi sunt ad fidem, qui nec Moysen nec prophetas audissent.

Tum quia ratio ad hoc ducit, vt plus moueantur à Moysen & prophetis, si adiuncta fuerit resurrectio alicuius mortui, quàm ex Moysen & prophetis solis. Vnde vsque hodie non desunt Christiani dicentes. Si videremus vnum mortuum resurgere, faceremus & diceremus & cætera.

AD hoc dicitur quod sententia hæc Abrahamæ duplicem instructionem continet. Docet namque primò gratiã fidei: quod scilicet fides donum Dei est, & non est opus solius hominis, quantumcunque moti à miraculis multis visis. Et hoc apertè significant verba hæc Abrahamæ, dicentia quod quantumcunque mortuus aliquis resurgens testetur hominibus de pœnis inferni, non propterea credet. Hinc enim habemus quod miracula visa non sunt sufficientia ad inducendum nos in fidei virtutem. Dico autem notabiliter in fidei virtutem: ad excludendum fidem coactam (qua ex euidencia miraculorum & operum etiam dæmones velint, nolint credunt & contremiscunt) & quoniam ad literã Abrahamæ loquitur de fide formata: qua carebãt fratres diuitis: qui ex eo quod Abraham vocat patrem, testatur se & fratres suos fideles fuisse. Et infra hanc doctrinã manendo, nullam habet quæstionem Abrahamæ sententia.

Sed vltra

Quæstio quinta.

Sed vltra hoc docet secundò statutam pœnam fidelibus paruipendentibus sacras scripturas: ita quòd sententia hæc intelligenda videtur vt reuelatiua diuini iudicij: vt hinc intelligamus diuina dispositione desertum iri eos qui Moysen & prophetas non audiunt: & ita induratos relinqui, vt etiam si viderent miracula, non mouerentur propterea ad veram charitatē. Et meritò, quia ex eo quòd diuinam largitatem qua prouidit nobis de Moysen & prophetis (hoc est de sacra scriptura) despiciunt: merentur vt nec per miracula visa cõuersionis gratiã consequantur. Nam tales se habent ad veram cõuersionē in Deũ tanquam non diuinæ gratiæ, sed humanum tantummodo opus sit vera ad Deũ cõuersio: Inde siquidem assueuerant quòd si viderent mortuum resurgere, facerēt & dicerent. &c. Quò fit vt adeò sibijpsis relinquuntur etiam quum miracula vident, qui in seipsis confidūt,

quòd si miracula viderent, non conuerterentur. Et quia ita fit vt Abraham dixit, testatur Ioan. Euangelista ca. xj. distinguens inter Iudæos præsentēs resurrectioni Lazari, quòd quidam crediderunt: quidam autem abierunt ad Pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Iesus. Et inde pontifices & Pharisæi concilium collegerūt vt interficerent Iesum. Ex hoc enim quòd præsentium in resurrectione Lazari quidã crediderunt in Christum, & quidam non, manifesta fit veritas sententiæ Abrahæ, quòd non ex hoc quòd aliquis ex mortuis resurgit, credunt homines, sed ex dono Dei. Est siquidem credere donum Dei, vt Apostolus dixit.

AD obiecta autē in oppositum dicitur, quòd licet commune sit tam fidelibus quàm infidelibus hoc (scilicet quòd credere est donum Dei, & non ex solis nobis quātumcunq; videamus miracula) diuina tamē prouidentia, differentia or-

Ientaculi quinti

dinata videtur inter fideles & gentiles: quòd fideles qui habent Moysen & prophetas, si non audiunt illos, relinquantur sibiipsis, vt nec ex miraculis conuertantur: gentiles autem qui hoc sacrilegio diuina non cõtempserunt, miraculis adiuuandi ad conuersionem sint. Vnde de Marcus Euangelista de conuersione infidelium dicit, Domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis. Et ad hanc denotandum differentiam Abraham damnato diuiti dixit, Habent Moysen & prophetas: audiant illos: significatur enim per hoc quòd fratres illius diuitis erant de numero fidelium, qui habebant Moysen & Prophetas. Vnde obiectione de gentiliu conuersione ob miracula, non militat contra hanc sententiam. Ad alteram verò obiectione dicitur quòd licet multiplicato motiuo ad conuersionem, facilius sit cæteris paribus hominis conuersio: in pœnam tamen datur fidelibus con-

temnentibus traditiones sacrarum scripturarum, vt nec ex multiplicatis motiuis extrinsecis conuertantur. Arrogantibus enim sibiipsis conuersionem si viderent miracula, resistit deus subtrahendo conuersionis gratiam. scriptum est enim: Superbis Deus resistit. Et est sententia hæc Abraham intelligenda regulariter, nam non est propterea alligata manus Dei, vt non possit ex speciali gratia conuertere aliquem huiusmodi cõtemptorem excitando simul illum ex aliquo viso miraculo. Hęc de quarta.

CIrca verba Ioãnis Euãgelistæ quinto loco proposita, Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: triplex ambiguitas occurrit. Prima est, quid sit huiusmodi potestas. Secunda est, quomodo stant ista duo simul, quòd receperint Deum, & quòd non sint filij Dei, sed habent potestatem vt fiant filij Dei. Nam si receperunt eum, iam sunt filij Dei:

Quæstio quinta.

Dei: & si sunt filij, non opus habent vt fiant filij: quod enim iam est, non potest amplius fieri. Et è contra si pos sunt fieri filij: ergo nõ sunt filij: & si non sunt filij, non receperunt eum.

Tertia est, quomodo consonant sibi iuicè hæc duo, scilicet potestas & fieri. Nam potestas actiuum significat principium, ac per hoc actionis est: fieri verò passionem significat. Dissonat ergo adinuicem quòd sit potestas fieri: tanquam si diceretur potestas patiendi: quod videtur implicare contraria simul. potestas enim est potestas faciendi, & non patiendi.

AD horum euidenciam duo sunt prenotanda. Primum est, discretio eius quod est Dei, ab eo quod ex nobis est in receptione qua Deum recipimus per fidem. Interueniunt siquidem in huiusmodi receptione duo: hoc est donũ Dei, & voluntarium opus nostrum. Nec separantur hæc duo secundum tempus, vt vel prius

tempore sit opus nostrum quàm donum dei, vel prius tempore sit donum Dei quàm opus nostrum. sed simul tempore afficiente nos dono Dei, recipimus ipsam credendo. Secundum est, discernere inter id quod de facto diuina prouidentia disposuit, & id quod potuisset si voluisset aliter disponere. Nam de facto disposuit diuina largitas, vt donum fidei annexum haberet donũ diuinæ filiationis per adoptionem. Ordinauit siquidem immobiliter vt credentes in eum, diuinæ essent nature cõsortes. Potuisset autẽ si voluisset ordinare vt donũ fidei nõ haberet filialis adoptiõis donũ annexũ, sed aliquod aliud premiũ apponere fidelibus suis dandũ, quũ nulla appareat ratio necessariæ connexionis inter fidẽ & cœlestẽ filiationem.

Quibus prælibatis, dicitur verba Ioan. Evangelistæ dupliciter posse exponi. Primò, de receptione per fidem vt sic: hoc est abstrahendo à fide formata charitate.

Et

Ientaculi quinti

Et iuxta hunc sensum potestas est ipsa fides: quæ ut est qua credimus, vocatur fides: ut autem est qua possumus operari ad diuinum consortium nobis promissum, est potestas qua possumus filij Dei fieri. Et sic recipiendo Deum per fidem, non sumus adhuc seu ex hoc filij Dei, sed possumus filij Dei fieri per charitatem: quæ sola distinguit inter filios dei & filios perditionis. Et licet huiusmodi potestas sit potestas agendi, quia est potestas operandi, referendo illam ad opera nostra: est tamen cum hoc & per hoc potestas patiendi, referendo illam ad fieri & esset filium dei. Nam per opera fidei præparamur ad hoc ut fiamus filij dei ab ipso Deo, & non ad hoc ut faciamus nos ipsos filios dei. Et propterea Euangelista non dixit: Dedit eis potestatem filios dei se facere: sed dixit, filios dei fieri: ut potestas relata ad vltimum terminum, scilicet esse filium Dei, demonstraretur potestas non agendi, sed patiendi: relata

verò ad opus propinquum quo præparamur ad hoc ut fiamus filij Dei, intelligatur actiua in libertate nostra posita. Et sic sapientissimè & conuenientissimè vtrumque simul dixit: scilicet potestatem, denotando per hoc libertatem nostram ad cooperandum & fieri filios Dei, denotando per hoc quòd non facimus nos ipsos Dei filios, sed à Deo sumus filij Dei. Et per hoc patet solutio omnium obiectorum iuxta primum sensum. Si verò exponantur verba Euangelistæ, de receptione Dei per fidem formatam charitate, idem est sensus, & eadem essent repetenda: excepto quòd hic non esset nisi ordo naturæ inter fidem & charitatem, & inter fieri & esse filium Dei. Vnde qui sunt perspicacis ingenij, & intelligunt quid intersit inter ordinem temporis & ordinem naturæ, applicare faciliè possunt prædicta ordini naturæ. Nam ut summarie dicatur, potestas est ipsa fides: & quotquot per fidem charitate for-

Quæstio prima.

te formatam receperunt eū, simul tempore receperunt tria: scilicet posse fieri filios Dei, fieri filios Dei, & esse filios Dei. Primum per fidem: secundum per charitatis susceptionē: tertium per ipsam charitatem. Sed primum prius natura quàm secundum, & secundum prius natura quàm tertium. Et secundum vtrumque sensum significauit Euangelista liberalitatem diuinam quum recipimus eum: quoniam hinc didicimus quod receptionem suam opus quodammodo nostrum donat diuina bonitas gratia fidei & potestatis diuinę filiationis, & ipsa etiam diuina filiatione quandoque: hoc est, si perfecta est receptio: hoc est, si ex toto corde eum recepimus. Hęc de quinta & oībus præpositis. Budæ in die sancti Gregorij. M. D. xxiiij.

INCIPIT
sextum Ientaculum: in quo
sex tractatur.

OCCVRRVNT
sexto in his dieb^o dñi-
cæ passionis tractanda sex.

Primum, verba domini in cœna: Non bibam de hoc genimine vitis vsq; in diem illum, quum illud bibam vobiscum nouum in regno patris mei.

Secundum, verbum dñi ad Iudam in eadem cœna: Quod facis, fac citius.

Tertium, verbum domini ad Petrum quum percussit Malchum: Conuerte gladium tuum in locum suum: omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.

Quartum, apud Marcum Euangelistam: Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus sindone super nudo, & tenuerūt eum. &c.

Quin-

Ientaculi sexti

Quintum, Erat autem Pa-
rasceue Paschæ.

Sextū, apud Ioannē: Acci-
pite eum vos, & crucifigite.

Circa primum diffi-
cultas nonnulla est:
quia non apparet quòd no-
uum vinum biberit seu bi-
biturus sit Christus cum
Apostolis in regno patris
sui.

AD hoc dicitur quòd
quum dominus dixit,
quum bibam illud vobis-
cum nouum: *ly nouum* po-
test esse nomen, & potest esse
aduerbium. Et si est no-
men, est sermo de spiritali
vino, hoc est gaudio nouo
quod Christus in resurre-
ctione sua ob nouam cor-
poris immortalitatem asse-
cutus est: ita quòd intendit
se non amplius bibiturum
corporale vinū donec tran-
seat ad spiritale vinum, id
est gaudium immortalita-
tis quod bibiturus erat cum
apostolis: quoniam partici-
pes eos erat factururus illius
gaudij: iuxta illud: Iterum
autem videbo vos, & gaude-
bit cor vestrum: & gaudium

vestrum nemo tollet à vo-
bis. Et hic sensus consonat
verbis relatis à Luca Evan-
gelista: dum refert dominū
nō solū de potu, sed de cibo
dixisse, Ex hoc non mandu-
cabo illud donec impleatur
in regno Dei. manifestans
quòd donec impleretur Pa-
scha (hoc est donec figura
transiret in veritatem: hoc
est Christus immolatus in
cruce, expoliato inferno, de-
mersoq; diabolo, liberato
mundo à tenebrarum serui-
tute, transiret ad immorta-
lem vitam etiam corporis)
non esset amplius comestu-
rus & bibiturus. Si autem
ly nouum aduerbij vim ha-
beat: verificatur de potu cor-
porali: prædixit enim iuxta
hūc sensum dominus, quòd
non esset amplius bibiturus
vinum vsquequo resurge-
ret à mortuis: & tunc es-
set bibiturus cum ipsis Apo-
stolis vinū nouū id est noui-
ter, hoc est impassibiliter, &
non ex indigentia aut siti, vt
ante passionē indigebat po-
tu & cibo, sed ex potestate.
Et iuxta ytrumque sensum
duo

Quæstio secunda.

duo prædixit dominus discipulis. Alterum tristitiæ, scilicet quòd nō esset amplius in hac passibili vita comesturus & bibiturus. Alterum letitiæ celeriter futuræ, scilicet quòd tūc transibat ad regnum patris sui: hoc est ad immortalitatem corporis per resurrectionē, quam intra triduum à morte sua futuram prædixerat, in qua immortalis vita participes eos esset facturus sui gaudij, non solum videndo iuxta primam expositionem, sed etiam simul comedendo & bibendo iuxta secundā expositionem

Circa secundum (scilicet, Quod facis, fac citius) admirationem infert impulsio hæc: quoniam impellere Iudam ad accelerandum negociū proditiōnis, alienum censetur non solum à dño, sed à quocunq; viro iusto: verba autē hæc impulsivum sonant ad negociū proditiōnis ad exequendum.

Ad hoc dicitur quòd in negotio proditiōnis Christi à Iuda inuenitur ali-

quid boni, & aliquid mali. Et bonum quidem inuenitur triplex. Primum, secundum effectum qui est passio Christi. Et quantum ad hoc verba Christi optantis sunt, quum dicit, Quod facis, fac citius, optat enim citò pati; ita quòd iuxta hūc sensum non impellit Iudam ad accelerandum actionem, sed optat celeritatem passionis. Et hoc suum desiderium aperiebat per hæc verba Iudæ tanquam diceret: Quod tu facis, desidero celerius pati. Secundum bonum est, bonum naturæ ipsarum actionum Iudæ. Omnis enim actio quantumcunq; mala moraliter quum sit res aliqua, bona est bonitate naturæ: & ut sic, est à Deo. Et quantum ad hoc, verba hæc domini sunt præceptiva, & significant ordinē diuinæ prouidentię ad accelerandum actiones Iudæ, ut tpe statuto à diuina prædestinatione adimpleretur passio Christi. Sicut enim malū nō est deū cooperari actionibus peccatorum quantum ad bonitatē natu-

ræ: ita

Ientaculi sexti

ræ: ita malum non est illas precipere. Tertium bonum est, ordo mali culpæ, hoc est peccati ipsius Iudæ. Deus enim omnipotens qui mala ordinat in bonum, peccatū Iudæ ordinavit in bonum passionis Christi, & redemptionis humanæ. Et quantum ad hoc bonum ordinis, verba domini sunt verba ordinantis, & volentis adimpleri ordinem illum, vtendo iniquitate ipsius Iudæ ad bonum. Malum in opere Iudæ manifestum est, scilicet ipsum peccatum. Et quò ad hoc verba domini dupliciter exponi possunt. Primò permissiuè. Et hoc est verū quantum ad hoc quòd Iudas peccauit. Secundò significatiuè: hoc est quòd dominus aperiebat ipsi Iudæ clarè & apertè quòd sciebat iniquum propositum eius: vt vel sic occasionem habere posset resipiscendi, dum conspiceret magistrum suū tantæ sanctitatis esse, vt cognosceret secretissimum cor eius, & ad quid tunc ipse ire volebat: & non solum quòd

sciebat in genere vnus vestrum me traditurus est. Debebat enim hinc pœnitentia duci, qua postea ductus est inutiliter, dicens: Peccati tradens sanguinem iustum. Vnde quum in actione Iudæ relata ad dominum Iesum, multiplex bonum desiderabile adesset, rationabiliter à domino impulsus est Iudas ad faciendū celeriter vnde tot bona conurgerent, relinquendo sibi ipsi curam suæ culpæ.

Circa tertium. Omnes enim qui gladium acceperint, &c. ex duplici capite obscura videntur hæc domini verba. Primò, quantum ad veritatem sententiæ: quia non videmus verificari quòd gladio pereant omnes qui gladium accipiunt, siue iustè siue iniustè accipiant. Secundò, ex applicatione istorum verborum ad factum Petri. Nam Petrus non videtur peccasse vtendo gladio percussiuo contra aggressores Christi, quum haberet iustum bellum, & manifesta esset iniquitas

Quæstio tertia.

quitas volentium capere Christum.

Et si Petrus iustè vsus est gladio, quare pro ratione re trahendi gladium dicitur ei, omnis enim qui gladium acceperit, &c. aut enim hæc ratio non est ratio ad propositum factum Petri: aut si est ratio ad propositum, Petrus peccauit: quod est absurdum.

AD hoc dicitur quòd non est sensus dominicæ huius sententiæ, gladio materiali perituros eos qui gladium acceperint: sed sensus est quòd merebuntur gladio perire, vel quòd patientur contra passum: hoc est tantum patientur quantum offenderunt: vt per cor respondentiam pœnæ gladij ad actionem gladij, intelligamus contra passum. Et hoc proculdubio verificatur, licet non secundum speciẽ, sed secundum quantitatem tamen pœnæ: iuxta illud: Quantum se exaltauit in delicijs, tantum illi date tormentum. Et hic sensus videtur magis consonus

literæ, pro quanto non loquitur litera de merito, sed futura pœna. non enim dicit, merentur gladio perire, sed peribunt gladio. Et per accipere gladium intelligitur propria authoritate & voluntate vti gladio. Principes enim & iudices non accipiunt quasi à seipsis, sed concesso sibi gladio à Deo vtuntur: quoniam sunt ministri Dei ad vindictam malorum: vt Petrus primæ suæ epistolæ cap. ij. dicit, & Pau. ad Roman. xij. Priuatæ autem personæ defendentes se gladio absque culpa, non accipiunt gladium propria voluntate: sed coguntur ab inuasorum aggressione vti gladio ad sui defensionem. Stat ergo solida dominica sententia, quòd omnes qui tanquam à seipsis acceperint gladium, gladio peribunt: hoc est non erunt impuniti, sed tantum patientur quantum offenderint. Ad alteram verò obiectionem dicitur, quòd licet factum Petri ex parte intentionis suæ & iustissimæ ac

Ientaculi sexti

pijsimæ causæ fuerit laudabile, & dupliciter tamen mali speciem habuit. Primo, quia præceptis apparet: dum sciens spontaneam magistri voluntatem ad patiendum, non debuit præsentem magistro & requisito, Domine si percutimus in gladio: ante responsionem percutere. Secundo (quod magis vrget) quia ad vindictam magis quam ad defensionem percussio illa spectabat. Nam præsentem cohorte præsidis & ministris Iudeorum, adeo quod erat turba multa cum armis, & cat. prudens ratio non debebat mouere Petrum ad defensionem: quæ vana prospiceretur huiusmodi defensio, & potius nocitura esset quam profutura. Prodesse siquidem non poterat contra tot & tales. Nocere autem multum poterat: utpote qui ministros curiæ percussissent: & domino imputaretur quod armis conatus fuerit se defendere. Propter hæc enim euitanda scandala dominus statim Malchum sanauit.

Quò fit ut percussio illa quasi ad vindictam tenderet: ut faciunt hi qui etsi non possunt euadere, volunt tamen vindictam qualemcunque possunt facere antequam capiuntur. Et sic percussio Petri habuit speciem vindictæ: quæ priuatis personis illicita est. Verba ergo domini non extra propositum allata sunt pro ratione retrahendi gladium à Petro extractum: quoniam factum Petri reprehensibile erat, tanquam habens speciem mali: hoc est vindictæ. Et Petrus erat tanquam accipiens gladium: hoc est quasi propria potestate vtens gladio ad quasi vindictam. Vtor autem istis quasi & tanquam quoniam de ipso opere loquor, & non de intentione Petri: quia nefciens quid faceret, ad defensionem magistri tendebat. Vnde dominus ex duobus capitibus Petrum arguit. Primo, ex parte facti habentis speciem mali. Secundo, ex parte impedimenti quod præstabat Petrus di-

uinæ

Questio quarta.

uinæ ordinationi, nesciens quid faceret.

Circa quartum de adolescente sequente Christum, incertum est quis fuerit, certum tamen videtur quod nullus apostolus fuit. Et quidem quod non fuerit Ioannes Euangelista constat ex ætate: nam tunc temporis Ioannes non erat adolescens: quoniam transferat trigessimum ætatis suæ annum: ut patet computando annos quibus postea vixit vsque ad nonagesimum nonum ætatis suæ annū. Obijt siquidem anno à passione domini lxxvij. vel. viij. imperante Traiano: quibus annis si addatur quod superest vsque ad nonagesimum nonum suæ ætatis annum, manifestè apparet quod iam erat. xxx. annorum ad minus tempore passionis Christi: ac per hoc non erat adolescens. Et quum dicatur iunior Ioannes reliquis Apostolis, consequens est quod nullus alius apostolorum fuerit ille adolescens. Siquis etiam verba Marci euange-

listæ diligenter perspiciat, idem inueniet. nam quum dixisset quod discipuli omnes fugerunt, tanquam è regione commemorans adolescentem, subdit, Adolescens autem quidam sequebatur eum. Hinc enim insinuat omnibus Apostolis fugientibus adolescentem sequutum esse Christum: ac per hoc non esse illum de numero apostolorum.

Suadetur quoque tertio hoc idè ex modo quo operatus erat, scilicet sindone super nudo corpore. Non videtur siquidem verisimile quod apostolus aliquis sic cooperatus cœnasset cum Christo: quum huiusmodi operimentum (.s. quasi circūuolui vno linteamine) nō sit ordinarius modus vestiendi, sed accidentalis ijs qui surgunt ex lecto. Et hinc æstimari potest quod adolescens ille in lecto erat ibi in horto, & surrexerat vel fortè ad rumorè, vel ad aperiendū ianuā horti, vel &c. & amans Christū, vtpote frequenter conuersatus illo horto, sequebatur eum.

Ientaculi sexti

Circa quintum de Parasceue Paschæ scrupulus nonnullus occurrit ex eo quòd dies ille quo passus est Christus, erat primus dies Paschæ: utpote in cuius principio vespertino immolatus erat paschalis agnus. Primus autem dies Paschæ erat sanctus, & nullum opus seruile in eo erat licitum: ut patet Leui. xxij. Quomodo ergo erat dies præparationis, ac per hoc operis seruilis, ut Euangelistæ dicunt? Et confirmatur ex eo quòd Lucas Euangelista dicit quòd mulieres quæ cum Iesu venerant de Galilæa viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus eius: & reuertentes parauerunt aromata & vnguenta: & sabbato quidem siluerunt secundum mandatum. Vbi apparet quòd ipsa die Parasceues mulieres parauerunt aromata & vnguenta.

Ad hoc dicitur quòd festiuitas diei septimi sanctificabatur in memoriam quòd Deus requie-

uit die septimo ab omni opere quod patrarat, excedebas cæteras festiuitates: ita quod non solum arctius sanctificanda erat dies septima, sed etiã violari (sine crimine tamen) poterat alia festiuitas veniens in feria sexta ob reuerentiam diei septimæ. Nec hoc ego somnio: sed ex Exodo capitu. xvj. accepi. Ibi enim expresse mandatur absque exceptione cuiuscunque festiuitatis, ut feria sexta colligant cibaria duplicita, & parent paranda, & coquant coquenda propter diem septimam. Quum enim sciret lex multas festiuitates posse contingere in feria sexta, & nullam exemptam fecerit ab huiusmodi præparatione propter diem septimam, concessisse videtur ut talis festiuitas in sexta feria eueniens minus sanctificaretur: alioquin oportuisset legem disponere & ordinare quòd quandoque (scilicet adueniente festo in feria sexta) colligenda fuissent cibaria triplicia in feria quinta, & præparanda & coquen-

Quæstio sexta.

coquenda: quod nunquam
fancitum inuenitur. Et hinc
licita erat Parasceue (hoc
est præparatio pro solenni-
tate sabbati) & licitum erat
& coquere, & emere. & cæt.
Et sic cessant obiectiones.

Circa sextum de verbis
Pilati ad Pontifices Iu-
dæorum, quæstiuncula oc-
currit, cur Pontifices Iudæo-
rum recusarunt iudicare &
crucifigere per seipsum Chri-
stum, Pilato bis remittente
Christum ad eorum iudi-
cium: vt Ioannes Euangeli-
sta testatur. Mirum enim
hoc videtur: quum tam ve-
hementer desiderarēt & pro-
curarent occisionē Christi.

Ad hoc dicitur quòd re-
uera semel tantum pō-
tiffices Iudæorum recusarūt
iudicare Christum, scilicet
prima vice: quia non per-
mittebatur eis damnare ip-
sum ad mortem vt volebāt,
sed tantummodo iudicare
ad leuiorem pœnam. Quod
vt clarè percipiatur, notan-
da est series & verborum &
gestorum: quoniam ex ea
clarè apparet sic esse. Ponti-

fices enim quum intulissent
Christum vincitum in præ-
torium Pilati, vt mandante
Pilato interficeretur, tenta-
runt primò si sine expressio-
ne specialis criminis, & dis-
cussione causæ, solo eorum
testimonio quasi ex autho-
ritate possent inducere Pila-
tum ad consentiendū mor-
ti Christi tanquam perso-
næ abiectæ: & propterea Pi-
lato interroganti eos, Quā
accusationem assertis aduer-
sus hominem hunc? respon-
derunt per locum ab autho-
ritate propria, Si non esset
hic malefactor, non tibi tra-
didissemus eum. Et tunc Pi-
latus sciens quòd per inui-
diam tradidissent eum, & vi-
dens eos stare in sua digni-
tate & autoritate, quæsiuit
repellere à se hanc causam:
& dixit eis: Accipite eū vos,
& secundum legem vestram
iudicate eum. Vbi duo fa-
ciebat: quia & respondebat
consequenter pontificibus,
& saluabat vitam Christi.
Respondebat quidem con-
sequenter, tanquam dicens.
Ex quo vos non vultis vt

Ientaculi sexti

ego cognoscam de causa, sed vultis quod cognitio vestra sufficiat, accipite eum vos & iudicate. Saluabat verò vitam Christi, quia dixit, iudicate secundum legem vestram. Signanter enim dixit vestram, & non dixit legem Moyfi: vt per ly vestram intelligerent legem sibi permissam seu concessam à Romanis, siue illa lex esset ipsa lex Moyfi limitata seu moderata à Romanis quantū ad iurisdictionem mortis, siue essent statuta aliqua à Romanis illis data.

Et quod iste fuerit verus sensus verborum Pilati, testatur responsio pontificum quum dixerunt, Nobis non licet interficere quenquam. Tanquam dicerent: Ille malefactor meretur pœnam mortis, quæ excedit facultatem nostram: nobis enim non licet interficere quenquam. Hæc enim responsio quum constet quod non est vera secundum legem Moyfi absolutè (quia secundum Moyfi legem si licitum est eis interficere malefactores

multos) opus est vt intelligatur secundum legē à Romanis permissam seu datā. Vnde patet ratio quare à principio pontifices recusarunt iudicare Christum: quia scilicet volebāt ipsum damnari ad mortem, quod eis non permittebatur ex illa Pilati remissione. Vnde non valentes inducere quasi ex autoritate Pilatum ad damnationē Christi, descenderunt ad specialia crimina, accusantes ipsum in quatuor, quæ Lucas narrat. &c. De secunda autem vice quū Pilatus dixit, Accipite eum vos & crucifigite, alia est ratio, & alius sensus. Dixit siquidem hæc verba Pilatus postquam examinata fuerat causa Iesu Christi & ab Herode & ab ipso: & adduxerat iam ipsum foras portantem spineam coronam. &c. Et non dixit eo sensu nec ea ratione vt pontificibus permitteret potestatem crucifigendi Christum (hanc enim libenter acceptassent) sed eo sensu & ratione, vt crimen tanti facinoris (scilicet interfi-

Quæstio sexta.

terficiendi Christū innocen-
tem) in pontifices retrude-
ret: iuxta consuetum loquē-
di morem, quo nos impulsi
ab aliquibus vt faciamus
aliquid quod nobis videtur
iniquum, respondere sole-
mus: ego non possum hoc
facere, faciatis vos. non per
hoc probantes aut conce-
dentes quòd ipsi faciant,
sed retorquentes crimen in
eos.

Et quòd iste sit verus sen-
sus, & intentus à Pilato, &
intellectus à pontificibus,
patet ex parte quidem Pila-
ti, quia addidit, Ego enim
non inuenio in eo causam,
scilicet mortis. Ex parte ve-
rò pontificum: quia dire-
ctè responderunt ad retor-
sionem criminis, dicentes se
in hac petitione nullū pec-
catum incurrere, sed diui-
nam legem seruare. respon-
derunt enim: Nos legem ha-
bemus, & secundum legem
debet mori, quia filium Dei
se fecit. Vbi petitionem su-
am ex lege diuina iustifica-
runt, & dominum Iesum ve-
rum vsurpatæ deitatis dixe-

runt: tanquam si dicerent:
Si de peccato agitur, non
putes nos causam procura-
re iniquam: quoniam secun-
dum legem procedimus. Vn-
de & Pilatus audito hoc ser-
mone magis timuit displicere
Iudæis, absoluendo il-
lum, quem lex eorum di-
gnum morte facit. Nunquā
ergo pontifices recusarunt
iudicare Christum ad mor-
tem: sed prima vice recusa-
runt iudicium sine facultate
damnandi ad mortem. Secunda
autem vice non recusarunt
facultatem crucifigendi
Christum, quia non eis
oblata fuit à Pilato per
illa verba: sed resclerunt
crimen à se, quod Pilatus
in eos retorquebat, prosequentes
causam contra Christum. Et sic
cessat quæstio & obie-

ctio. Budæ in

Parasceue.

M. D.

xxiiij.

KK 4 IN-

Ientaculi septimi

 INCIPIT
septimum Ientaculum: in
quo tra-
ctantur
tria.

OCCURRUNT
septimò in hac solen-
nitate Paschali tria.

Primum est, apud Lucam
Euangelistã de duobus dis-
cipulis euntibus in Emaus:
Oculi autem illorum tene-
bantur ne eũ cognoscerent.

Secundum est, vnde sci-
tur quòd Thomas tetigit
manus & latus Christi, vt
doctores affirmant.

Tertium, quod in his die-
bus legitur ex Apoc. cap. v.
Dignus est agnus qui occi-
sus est accipere diuinitatẽ.

Circa primum, Oculi
autẽ eorum teneban-
tur. & c. dubium occurrit, an
sit sermo de oculis corporis,
an de oculis animæ. Quod

enim sit sermo de oculis
corporis, ex eo apparet, q̄ si
corporalibus oculis intuiti
fuisſent ipsum Christum:
quum haberent ex pristina
conuersatione sensitiuã no-
titiã eius: videndo cogno-
uissent eum nõ minus tunc
quã ante resurrectionem.
Vnde ex hoc ipso q̄ viden-
tes ipsum non cognouerunt
eum, habetur quòd aliquod
impedimentũ in eorum cor-
porali visione erat: quo fie-
bat vt videndo non cogno-
scerent ipsum sicut prius vi-
dendo cognouerant. Quod
verò sit sermo de oculis
mentis, ex duobus apparet.

Primò, quia illimet ocu-
li detenti sunt ne eũ agno-
sceret, qui postea aperti sunt
in fractione panis. sed in fra-
ctione panis sunt aperti ocu-
li interiores. ergo de illis
met dixerat Euangelista q̄
oculi eorum tenebantur.

Secundò, ex eo quòd nõ
sufficiens impedimentum
cognitionis Christi alla-
tum fuisset ex impedimẽto
visionis corporalis. Nam
per sensum auditus restabat
sufficiens

Quæstio prima.

sufficiens via ad cognoscendum Christum. Audiendo siquidē propriam ipsius vocem dum loqueretur in via, & aperiret illis scripturas: cognoscere poterant imò debebant ipsum esse Christum, sicut ante passionem cognouissent ipsum voce si audissent ipsum loquentem in nocte absque hoc quòd viderent ipsum. Vnde ex hoc quòd neq; audiendo ipsius vocem cognouerunt ipsum esse magistrum suum, insinuat quòd interiores erāt illi oculi qui tenebantur ne agnoscerent eum. Nihil enim spectat ad oculos corporeos cognoscere personā aliquam per auditum propriæ vocis.

AD hoc dicitur, quòd sine dubio de vtriusq; oculis verificantur verba Euangelistæ: principalis tamen Euangelistæ intentio ad interiores oculos referri videtur. Declaro singula. Quod enim oculi corporei discipulorum tenerētur ne agnoscerent eum, ex verbis Marci Euangelistæ clarius

percipitur. Nam Marcus explicat quòd Christus duobus discipulis euntibus in villam ostensus est in alia effigie. Vbi manifestatur quòd in oculis corporeis ambulantium discipulorum ostendebatur non propria Christi effigies, sed alia: quam Lucas insinuat ex verbis discipulorum fuisse effigiem peregrini, dum dixerunt, Tu solus peregrinus es in Hierusalem. Aliam autem effigiem intellige, non quòd aliquam figuram aeream vnus peregrini formauerit dominus coram oculis illorum (quoniam dominus se ipsum eis monstrauit) neq; quòd in oculis discipulorū aliqua ægritudinis seu illusionis species facta fuerit, qua impedita fuerit visio oculorum & figuræ ipsius Christi (quoniam nulla ad hoc ratio ducit) sed quòd facies Christi immutabat tā diaphanum medium quàm oculos discipulorum, non secundum omnem dispositionem quam habebat, sed secundum aliquid sic, & se-

Ientaculi septimi

cundum aliquid non. Verbi gratia: immutabat secundum aliquid suorum lineamentorum, oculum, nasi, frontis &c. & secundum aliquid non: aut secundum aliquid coloris sui, & secundum aliquid non. Et sic apparebat in alia effigie: & sic apparebat peregrinus non per formam seu figuram alteram, sed per subtractionem immutationis secundum omne quod suæ figuræ seu coloris erat: hinc enim apparentia fit alterius. Et parua huiusmodi varietas in immutatio sufficit ad alienam effigiem apparendam, & ad non apparendam propriam: quoniam species visibilis sic deficiens ab integritate obiecti, repræsentat non talem faciem, non tales oculos, & cætera. ac per hoc repræsentat alienam effigiem. Constat autem hoc fuisse in potestate ipsius Christi: in cuius potestate erat efficere ut etiam præsens non videretur. Et sicut non miramur corpus Christi gloriosum non immutasse oculos cor-

porcos discipulorum quatenus erat lucidum: ita non est mirandum quod non immutavit oculos istorum duorum secundum omnem dispositionem sui vultus. Ex hac ergo subtractione immutationis immutabatur oculi discipulorum ad videndum Christum non sub propria effigie, & ad iudicandum ipsum peregrinum. Et in hoc consistit impedimentum, quo oculi eorum corporei tenebantur ne eum agnoscerent. Et hæc quod ad impedimentum iudicij secundum corporalem visionem sufficere videntur. Sed quomodo auditus iudicium impeditum fuerit ut non discreuerint vocem Christi, non videtur similis ratio. Nam fictioni simile videtur, quod vox Christi aliter immutauerit auditum eorum quam formata ab ipso Christo fuerit: aut quod secundum aliquid immutauerit, & secundum aliquid non. Vnde rationabiliter intelligimus quod sicut homines qui sciunt varijs loqui linguis, diuersimodè loquuntur

Quæstio prima.

quantur dum diuersis vtun-
tur linguis: & sicut qui per-
sonam alienam fingunt lo-
quendo, ita quandoque lo-
quuntur vt à non videnti-
bus eos putetur illi esse quo-
rum personam fingunt in lo-
quendo: ita multò magis do-
minus Iesus diuersis modis
loquebatur: & non semper
loquebatur modo quo con-
suetus erat loqui ante pas-
sionem, seruato tamen eodẽ
idiomate. Et sic istis duo-
bus discipulis aliter loquu-
tus est quàm consueuerat
ante passionem: ita quòd
vox nõ sonabat ipsum Chri-
stum, ex hoc ipso quòd non
erat illo modo formata quo
consueuerat formari ante
passionem.

Et quòd hoc ita sit, ex euan-
gelio Ioannis accipere possu-
mus: dum eodem resurre-
ctionis die Christus dñs à
Maria Magdalena nõ est pri-
mò cognitus in voce, dum ei
dixit, Mulier, quid ploras?
quẽ quærís? & quasi statim
est ab eadẽ cognitus in vo-
ce, dũ dixit ei, Maria. Ex hoc
enim quòd in secũda voce tam

brevi cognouit eũ, & in pri-
ma prolixiore non cogno-
uerat eum: accipimus quòd
primam vocem Christus for-
mauit quasi alienam: secun-
dam autem more solito an-
te passionem: & propterea
statim Maria cognouit eũ.
Ex hac enim solita & cog-
nita Christi voce, à Maria co-
gnitus est: & non sufficien-
ter ex hoc quòd nominauit
eam proprio nomine. Nam
si secũdum priorem vocem
qua æstimabatur hortula-
nus, dixisset nomen pro-
prium: Maria non habuis-
set rationem cognoscendĩ
eum, sed interrogandi, vn-
de me nosti? Ex quo æstima-
bat illum hortulanum esse.
Sed dum audiuit suauissi-
ma illa voce magistri sui,
quam solita erat audire, vo-
cari se nominatim: habuit
sufficientissimam rationem
cognoscendĩ eum. Sic ergo
duobus istis discipulis Do-
minus nec propriam effigiẽ
subtrahendo, aliquid immu-
tationis corporalibus ocu-
lis mōstrauit, nec solitã vocẽ
auribus eorum proposuit,
& pro-

Ientaculi septimi

& propterea interiores oculi eorum tenebantur ne agnoscerent eum: ita quod pars interior cognoscitiua non habebat ex parte sensuum vnde iudicaret illum hominem esse Christum: quoniam nec per sensum auditus, nec per sensum visus offerebantur sensibilia offerentia indiuiduum Christi, Præter hanc autem causam alia extabat causa impediens oculos internos: scilicet minus bona dispositio mentis eorum: quam ipsimet confessi sunt dicendo, Nos autem sperabamus. Quamque Christus reprehendit, dicēs. O stulti & tardi corde & cætera. Hinc enim merebantur vt dominus nec per visum nec per auditum se eis aperiret. Hinc etiam merebantur, vt dum aperiret eis scripturas, adhuc nō cognoscerent eum.

Et per hoc patet secundum: scilicet quod principalis intentio Euangelistæ est loqui de oculis interioribus: qui ex tot partibus tenebantur ne agnoscerent

eum. Nam vt dictum est, tenebantur ex parte visus corporei, & ex parte auditus corporei, & ex parte desperationis stultitiæ, & tarditatis. Et ij sunt quos fateri oportet apertos in fractione panis: si pro quia fractio panis non concomitanter, sed causaliter concurrat ad hoc quod illi cognosceret Christum. Concurreret siquidem fractio panis concomitanter, si non ex ipsa fractione panis, sed dum frangeret Christus panem, discipuli cognouissent ipsum: hoc est, si dum frangeret panem, figura Christi immutasset oculos illorum secundum se totam: & sic aperti dicerentur oculi eorum corporei. Sed hæc expositio dissonat à plano Euangelij sensu. Non enim replicatum esset quod narrauerunt Apostolis quod cognouerunt eum in fractione panis, si fractio panis concomitanter solum concurrisset. Ita enim potuissent dicere quod cognouerunt eum in benedictione panis, aut in acceptione,
aut

Quæstio prima.

aut in porrectione eiusdem: sicut dixerunt in fractione: quoniam Christus non solum fregit, sed accepit, sed benedixit, sed porrexerat panem. Quocirca explicando solum fractionem, causam denotauerunt cognitionis. Et licet Euangelista non explicet modum quo fractio panis causauit in eis cognitionem Christi: attamen ex hoc ipso quod ponit fractionem ipsam fuisse causam cognitionis, insinuat miraculum aliquod in illa fractione interuenisse, puta quod manibus frangebatur, sicut alij cultello incidunt. Et hoc tanquam consuetum fieri à Domino ante passionem, mouit eos ad cognoscendum ipsum esse Christum. Ex eo enim quod isti duo discipuli narrauerunt apostolis quomodo cognouerunt eum in fractione panis, manifestè intelligitur modum aliquem interuenisse in illa fractione, quo cognouerunt illi ipsum esse Christum Iesum: nam non dicit eos narrauisse quod cognouerunt eum: sed

quomodo cognouerunt eum: nec dicit quomodo cognouerunt eum absolute: sed determinat, in fractione panis. Illud igitur aduerbium, quomodo, determinans cognitionem in tali motiuo ad cognoscendum, scilicet in fractione panis, incitat nos ad intelligendum interuenisse in illa fractione panis, modum aliquem domino Iesu Christo proprium, ex quo discipuli cognouerunt ipsum esse Dominum Iesum. Et licet de hoc mirabili actu fractionis quod fuerit Christo consuetus antepassionem, euangelia non expressè testentur: ex hoc tamen textu & ex Euangelio Ioannis non irrationabiliter sumitur. Ex hoc quidem textu non solum quia tanquam solitus Iesu Christi actus duxit istos discipulos in Christi cognitionem: sed etiam ex eo quod isti discipuli narrauerunt apostolis quomodo cognouerunt eum in fractione panis: tanquam attestantes actionem Christi propriam, & ex

Ientaculi septimi

& ex consuetudine notam omnibus discipulis, quasi dicerent: Nos cognouimus ipsum certa cognitione, quum vidimus ipsum frangere panem more solito, vt scitis quod consueuerat frangere. Ex euangelio autem Ioannis, nam Ioannis vltimo quando ad mare Tyberiadis Christus post resurrectionem manifestauit se discipulis, ad insinuandum per hunc consuetum actum Christum conuersatum cum discipulis, dicitur: Et venit Iesus & accepit panem, & dabat eis, & piscem similiter. Hæc enim verba ad id tendere videtur, quod Christus tam panem quam piscem diuidebat Discipulis proprijs manibus: non enim integrum panem, neque integrum piscem illis dabat. Vnde & signanter Euangelista apposuit ly similiter: vt declararet quod simili modo dabat piscem: quod dabat panem, hoc est quod ita manibus frangebatur piscem sicut frangebatur panem. Hæc de primo.

Circa secundum de tactu Thomæ ratio dubitandi est: quia in Euangelio non legimus Thomam tetigisse. Sacri autem doctores, specialiter Leo & Gregorius tactum affirmant interuenisse.

AD hoc dicitur, quod ex verbis domini recitatis in Euangelio Ioannis, intelligitur Thomam tetigisse: nam per actum videndi significauit Euangelista huiusmodi tactum. Quod non volutarie dicimus, sed ex pluribus Euangelistis manifestè habemus. Apud Lucam nanque Dominus ipso die resurrectionis dixit discipulis, Palpate & videte: quia spiritus carnem & ossa non habet. Vbi ly videte, non visionem corporalem significat, sed certificationem cognitionis ex tactu: ita quod dicendo, Palpate & videte, dicebat, Palpate & certificate vos. Apud Ioannem quoque Dominus dixit Thomæ. Infer digitum tuum huc, & vide manus meas. Non enim digito videre

Quæstio secunda.

dere poterat manum, sed digito certificare se poterat de fixura clauis in manu, & propterea dicens. Infer digitum tuum huc, & vide, dicebat: Infer digitum tuum & certificare. Nec Euangeliste vsurparunt videndi vocabulum ad designandam certam cognitionem, sed vsu tatum loquendi morem sequuti sunt. Consueuimus enim videndi verbo vt non solum ad significandum corporalem visionem aut intellectualem, sed etiam ad significandum certam cognitionem secundum quemcunq; sensum. Et videtur hic vsus deriuatus ex certitudine sensus visus. Vnde & in Psalmo dicitur de sensu gustus spiritali: Gustate & videte quoniam suauis est Dominus. Ex hoc ergo quod in hoc proposito ipse dominus vsus est videndi verbo ad significandam certam cognitionem secundum tactum tam ad Apostolos alios apud Lucam in die resurrectionis, quam ad Thomam apud Ioannem post

octo dies: consequens est vt affirmante domino, quia vidisti me Thoma, credidisti: affirmata sit certificatio secundum actum, quæ per verbum videndi significata & oblata ab ipso Christo erat. Ita quod dicendo, quia vidisti me, credidisti: dixit, quia tangendo certificatus es, credidisti &c. Vnde patet ex euangelio haberi quod Thomas tetigit: & propterea confessus est credendo, Dominus meus, & deus meus. Hæc de secundo.

Circa tertium dubitandi ratio est: quia Christus dominus ab æterno fuit Deus: nec per mortem desijt esse Deus: nam totus Deus erat in sepulchro, & totus Deus erat in inferno cum anima Christi. Quomodo ergo post resurrectionem suam de eo dicitur, quod dignus est accipere diuinitatem, quasi non haberet illam?

AD hoc breuiter dicitur, quod accipere dicimur aliquid non solum si de nouo accipimus illud, sed etiam si prius

Ientaculi octauī

illud habentes de nouo utimur. Vnde & habens gladium dicitur accipere gladium quando de nouo utitur illo.

Et iuxta hunc sensum dominus Iesus licet ab æterno fuerit Deus, & nunquam defierit esse Deus: quia tamen post resurrectionem suam usus erat diuinitate sua manifestè, quam sub passibili carne tanto tempore occultam tenuit: & ex merito passionis suæ dicebatur sibi manifestatio gloriæ suæ (vt Apostolus ad Philip. ij. dixit) ideo dignus post resurrectionem suam dicitur accipere diuinitatē, non ad de nouo habendum illam, sed ad manifestum usum illius: qui usus vsque ad diem iudicij, quo manifestissimè apparebit omnibus Deus, extenditur.

Hæc de tertio & tota
hac parte. Budæ
sabbato in al
bis. M. D.

xxiiij.

 NCIPIT
octauum Ientaculum: in quo
declarantur
de peccatis quinque.

OCCVRRVNT
octauo declaranda de
peccatis quinque.

Primum est Matthæi. xij. Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus: spiritus autem blasphemie non remittetur.

Secundum est primæ ad Corinth. vj. Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.

Tertium est .j. Ioannis ultimo. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem peccat: & dabitur ei vita peccanti non ad mortem: est peccatum ad mortem,

Quæstio prima.

mortem, non pro illo dico
vt roget quis.

Quartum est Apocalip.
tertio. Vtinam esſes calidus
aut frigidus: ſed quia tepidus
es, incipiam te euome-
re ex ore meo: quia dicis,
diues ſum & locupletatus,
& nullius egeo, & nescis
quia miſer es, & miſerabi-
lis, & pauper, & cæcus, & nu-
dus.

Quintum eſt Apoc. vlti.
Qui nocet, noceat adhuc:
& qui ſordidus eſt, ſordescat
adhuc.

Circa primum Matth.
xij. Omne peccatum
blaſphemia remittetur ho-
minibus: ſpiritus autē blaſ-
phemiæ non remittetur: du-
bium occurrit de differen-
tia poſita inter ſpiritū blaſ-
phemiæ, & reliqua peccata
hominum quantum ad hoc
quod ſpiritus blaſphemiæ
non remittetur, reliqua ve-
rò remittentur. Nam aut
eſt ſermo de remiſſiōe quan-
tum eſt ex natura peccati:
& ſic non ſaluatur differen-
tia poſita: quia commune
eſt omni peccato mortali,

quantum eſt ex parte ſui
eſſe irremiſſibile: quum fa-
ciat hominem dignum æter-
na morte, & conſtituat ini-
micum Deo. Aut eſt ſermo
de remiſſione ſecundum po-
tentiam: & nec ſic ſaluatur
differentia poſita: quia com-
mune eſt omni peccato mor-
tali poſſe remitti non ſolum
per omnipotentiam Dei,
ſed per miſericordiam eius
ſolitam: tam per ſacramen-
tum baptiſmi, quàm per ſa-
cramentum pœnitentiæ.
Aut de remiſſione in actu,
hoc eſt quod reliqua remit-
tentur, & hoc non. Et nec
ſic ſaluatur differentia poſi-
ta: ſed vtrinque falſa vide-
tur. Nam nec de omnibus
reliquis peccatis hominum
verificatur quod quando-
que remittetur hominibus:
quum multi damnentur pro-
pter huiuſmodi peccata.
Nec pro vero aſſerendum
eſt aliquod quodcunque ſit
illud peccatum hominis in
hac vita, quod nunquam
remittetur: quoniam affir-
mare hoc, eſt ponere homi-
nem illum in deſperatione.

L L

Nam

Ientaculi octauī

Nam si certificat^o esset quis per domini sententiā quòd peccatum spiritus blasphemiae nunquam remittetur, haberet causam desperandi habens tale peccatum: vt potēte certus de non consequendo remissionem.

AD hoc dicitur, quòd quum manifestè spiritus blasphemiae distinguitur in litera contra blasphemiam, videtur per spiritum blasphemiae intelligendum quoddam spirituale blasphemandi genus: quod, iudicio meo, constat ex maligna machinatione aduersus Deum: dum aliquis ad hoc dat operam vt quae Dei esse cognoscit, aut putat, destruat, peruertat, alij attribuat, & cetera. Huiusmodi enim blasphemiae genus meritò blasphemiae spiritus appellatum est, propter plenitudinem rationis blasphemandi, & propter consuetum loquendi morem, quo appellamus hominem omnibus opponentem habere spiritum cōtradictionis, ita

huiusmodi malignantes dicuntur habere spiritū blasphemiae.

Inter hoc igitur crimen spiritus blasphemiae, & alia peccata & ipsas blasphemias differentia quòd ad remissionem est, quòd reliqua regulariter loquendo remittuntur hominibus, hoc autem regulariter loquendo nunquam remittitur: ita quòd dominus hanc differentiam reuelasse videtur in hoc textu. Et quanuis etiam istis si poenitentiam agerent, venia daretur: disposuit tamen diuina iustitia permittere istos in poenitentes perseuerare: ita quòd sub hac dominica reuelatione cadit non solum negatio remissionis, sed negatio doni poenitentiae: tanquam si dictum fuerit quòd peccantibus spiritu blasphemiae nunquam concedetur remissio: quia nunquam cōcedetur ex gratia poenitendi, exigente hoc maxima illorum nequitia.

Ad dubitationem igitur respondetur quòd sermo est de actuali remissione non simpli-

Quæstio secunda.

simpliciter & absolute, sed regulariter: hoc est, secundum communem cursum. Et quò obijcitur quòd non omnia reliqua remittuntur etiam secundum communem cursum: respondetur dominum non dixisse quòd omnia reliqua remitterentur singulis hominibus, sed dixit quòd remitterentur hominibus. Ad quòd verificandù sufficit quòd remittatur aliquibus hominibus.

Quòd verò obijcitur de desperatione, soluitur dicendo quòd talis non debet desperare: quoniam Deus nõ alligauit misericordiam suam communi cursui, sed præter illum seu supra illù pluries misertus inuenitur peccatorum: vt patet de latrone, de Paulo, de Magdalena, quos supra communem cursum statim ita euexit. Omni ergo conatu, ieiunijs & elemosynis, & orationibus, alienisq; suffragijs tantò magis conari talis deberet ad diuinam implorandam misericordiam, quantò remotiorẽ se ab illa constituit. Hæc de primo.

Circa secundum .j. ad Corinth. vj. Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Quæstio occurrit: tum contra primam partem, tum contra secundam.

Contra primam quidem: quoniam falsum videtur omne aliud à fornicatione peccatum extra corpus esse. Apparet enim triplex manifesta instantia. Prima, de comestationibus & ebrietatibus: quas constat peccata esse in corpore, & non extra corpus. Secunda, de percussione & vulneratione sui ipsius: quum enim quis percutit aut vulnerat seipsum, manifestè peccat contra corpus suum plus quàm inebrians se. Tertia, de abusu manuum loco pedum, vt si quis ambularet more quadrupedum. Hinc enim maximè peccaret in corpus suum dehonestans illud, & abducens ac deiciens ab humana dignitate, & efficiens illud simile bestiis.

Ientaculi octauī

Contra secundam verò partem : quoniam non apparet vera neque per se, neque per accidens. Non per se : quia licet in peccatis contra naturā contumelia fiat corpori (iuxta illud ad Romanos primo. Vt contumelias afficiant corpora propria) in peccatis tamen naturalibus, quale est fornicatio, nulla apparet iniuria corporis, sed animæ : dum anima subditur corpori, & inquinatur peccato. Nec per accidens : quoniam non oportet fornicantem nocere corpori proprio, quum semen sit de superfluo indiuidui & cetera. Et si ad ea quæ sunt per accidens, egrediendum est : in promptu obijceretur quod pluries occidit crapula quæ gladius.

AD hoc dicitur, sermo nem Apostoli esse de peccatis humanis in genere : ita quod non intendit fornicationem comparare singulis peccatorū speciebus, sed communibus generalibus peccatis : nec loquitur de effectibus peccatorū, sed

de peccatis ipsis : & intendit quod solum peccatum fornicationis, & tantò magis adulterij & similium, est peccatum in corpus proprium : hoc est, infert iniuriam proprio corpori. quum distinguitur enim peccatum in Deum, in proximū & cetera. sensus est quod infert iniuriam Deo, infert infert iniuriam proximo &c. Ac per hoc quū dicitur hīc quod peccat in corpus proprium, sensus est quod iniuriam facit proprio corpori. Vnde ad obiecta contra primam partem respondendo, dicitur quod neque comestatio neque ebrietas iniuriosa est corpori proprio in ipso actu peccati, quanuis effectus earum iniuriosus sit corpori, pro quā to illi nocet : & pro tanto dicuntur extra corpus esse quò ad iniuriam : quia extra corpus sumitur hic vt distinguitur contra peccare in corpus proprium : in quo fornicatio à reliquis differre dicitur. De percussione autem & vulneratione propria,

Quæstio secunda.

pria, dicitur huiusmodi crimina computari extra generalem rationem peccatorum communium: vt patet ex hoc quòd homicidium secundum communē suam rationem non ponitur peccatum in corpus proprium: & tamen occidere seipsum, maximè est contra corpus proprium. Vnde huiusmodi specialia peccata vt existentia extra comparationē quam facit Apostolus, reijcienda sunt. De ambulatione verò more quadrupedum & similibus, dicitur quod quum hæc sint peccata plus quàm humana (quoniam apud philosophos sunt peccata bestialitatis) valde remota sunt à comparatione quæ ab Apostolo fit. Ad ea verò quæ obijciuntur contra secundam partem, respondetur quòd sermo est de iniuria quam per se facit fornicatio corpori proprio. Et quum quæritur, quæ est illa iniuria? Respondetur quòd est duplex, scilicet dehonorationis & subiectionis. Dehonorationis

quidem, quia membra sua membra facit meretricis. Qui enim adhæret meretrici, vnum corpus efficitur cum ea. Subiectionis verò, quia membra sua subijcit potestati meretricis. vnde patet quòd non oportet recurrere ad nocumēta per accidens, aut ad quæcunq; alia per accidens. Hæc de secundo.

Circa tertiu. j. Ioan. vlti. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem: petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis, difficultas occurrit de differētia peccati ad mortem, & peccati non ad mortem. An sit sermo de morte corporis, an de morte animæ: ita quòd si ad mortem corporis spectatur, peccatum ad mortem intelligitur finalis impenitentia: hoc est, quando homo moritur in peccato mortali absque pœnitentia interiori: hoc enim est peccatum durans vsque ad mortem corporis inclusiue, & propterea

Ientaculi octauī

ducens ad mortem aternā. Si autem ad mortem animæ spectatur, vocatur peccatum ad mortem omne peccatum mortale: quia mors animæ est. *Quæstio* igitur est quis sit sensus Ioannis apostoli per hæc verba. Nam contra primum sensum militant verba ipsius textus, dum dicitur, *Qui scit fratrem suum peccare.* De finali siquidem impœnitentia non potest aliquis dum viuit, scire quòd peccat huiusmodi peccato: sed solùm post mortem potest sciri quòd peccauit finali impœnitentia: quoniam quandiu viuit, potest pœnitere: ac per hoc non est adhuc finaliter impœnitens. Et propterea de hoc peccato non esset dicendum, *Qui scit fratrem suum peccare:* sed qui scit fratrem suum peccasse. Contra secundum verò sensum (iuxta què solummodo peccatum veniale est peccatum non ad mortem) militant duo verba textus. Primum quum dicitur: & dabitur ei vita: nam peccans solùm ve-

nialiter, non eget vt detur ei vita: quum habeat ipsam spiritalem vitam per charitatem, quæ stat cum peccato veniali. Vnde ex hoc quod dicit, & dabitur ei via peccanti non ad mortem, significat quòd talis peccās non ad mortem, eget vita: vt pote non habens illam, sed expectans vt detur sibi: quod non conuenit peccato veniali sed mortali. Secundū, quum dicitur, Non pro illo dico vt roget quis. Nam hinc sequeretur Ioannem non dicere vt rogetur pro peccantibus mortaliter: cuius contrarium Dominus docuit, *Orate pro persecuentibus vos.* Et fecit, oras pro crucifixoribus: & Stephanus orauit pro lapidantibus. Constat autem hos omnes peccasse mortaliter, & non esse rationabile vt Ioannes Euangelista discor det à doctrina & exemplis Christi & sanctorum: discor daret autem, si timeret orandum esse pro irretitis peccatis mortalibus.

Ad hoc

Quæstio tertia.

AD hoc dicitur, quod quum sermo omnis nisi per se intelligatur incertus sit (vtpote vagus per accidentia) per peccatum ad mortem intelligendum est peccatum quod per se machinatur ad mortem animæ: hoc est ex intentione abijcit vitam animæ, vt quū quis ex intentione non curat de salute animæ suæ, de paradiso & huiusmodi. Dico autem ex intentione, propter eos qui non ex huiusmodi intentione, sed ex consuetudine deliciarum & luxuriarum, ex consuetudine vsurarum, & sic de similibus, viuunt tanquam non curantes de salute animæ suæ: tales enim non ex intentione peccant contra vitam animæ suæ, sed ex passionibus, infirmitatibus, & cætera. Intendit ergo Ioannes Euangelista differētiam inter peccatores ex contemptu propriæ salutis peccantes, & inter alios qui ex ignorantia, aut passione, aut huiusmodi incurrunt peccata mortalia. Et instruit Chri-

stianos, vt quum viderint aliquos peccare ex ignorantia, aut infirmitate & cætera. orent pro illis cum fiducia. Quum viderint autem peccantes ex cōtemptu propriæ vitæ, non præsumant petere pro eis veniam, sed vel relinquunt eos in cursu suo, vel (vt Bernar. insinuat) gemant si fortè diuina misericordia adijciat quod oratio non præsumit. Et bene nota quod Ioannes non affirmat repellendam esse orationem pro talibus, sed non audet dicere vt orent pro talibus, tanquàm petitio videatur præsumptuosa. ait enim: non dico vt oret quis.

Et hic sensus consonare videtur non solum toti textui & contextui, sed etiam gestis sanctorum: nam Dominus orans pro crucifixoribus, adiecit causam ignorantia: Quia nesciunt quid faciunt. Et Paulus pro quo exauditus fuit Stephanus, testatur se misericordiam consequutum, quia ignoras fecit.

Ientaculi octauī

Vnde patet quòd neuter quæstorum sensuum est intentus ab Apostolo, sed iste quem diximus: cui omnia cõsonare videntur. Hæc de tertio.

Circa quartum Apoca. iij. Vtinam esses frigidus aut calidus, sed quia tepiduses, nec calidus, nec frigidus, incipiam te euomere ex ore meo: quia dicis quòd diues sum & locupletatus: & nullius egeo: & nescis quia tu miser es & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Ambiguitas occurrit ex quadruplici capite.

Primò, quia inconueniēs manifestum est attribuere alicui sancto angelo desiderium mali culpæ: ac per hoc non cõsonat illi dicere, utinam esses calidus aut frigidus: nam per esse frigidum intelligitur alienum manifestè esse à toto charitatis igne.

Secundò, quia non consonant hæc duo sibijnui-cem, scilicet tepor & feruor

arrogantiæ: & tamen in litera vtrumque dicitur hunc episcopum habere: nam primò dicitur, quia tepidus es: & deinde subiungitur: dicis quòd diues sum & locupletatus, & nullius egeo. vbi superbiæ feruor magnus notatur, quum falso sibi arroget diuitias &c.

Tertiò, quia aliud est ex tepore, aliud ex ignorantia peccare: nam tepor ad infirmitatē animi spectare videtur: & propterea mirum est quòd in litera iste dicitur tepidus, & deinde subditur eius ignorantia, dum dicitur, & nescis quia miser es, & miserabilis &c.

Quartò, quia nulli debet imputari defectus non solùm inculpabilis, sed impossibilis euitari. Nullus (inquit Philosoph^o) impperebit cæco nato. Sed hominem in hac vita nescire se esse absque charitatis gratia, est defectus & inculpabilis & ineuitabilis. Nullus enim scit an odio vel amore dignus sit: vt dicitur Ecclesiast. ix. Inconuenienter ergo

Quæstio quarta.

ergo arguitur iste q̄ nesciat se miserum. &c.

AD hoc dicitur, quòd homo iste vltimo descriptus de quo est sermo habet secundum planum literæ sensum conditiones quattuor. Prima est, esse extra charitatem: quæ ex eo habetur quòd describitur miser, miserabilis, pauper & cæcus secundum veritatem. Secunda est, esse tepidum: quæ clarè patet in litera. Tertia est, æstimare se diuitem, locupletatum, & nullius egere. Et hæc etiam clarè patet in litera. Et ponitur causa tepiditatis: quoniam cum coniunctione causali in litera ponitur, dicendo, quia dicis q̄ diues sum. &c. Quarta est, nescire se esse miserum & miserabilem, pauperem, cæcum & nudum. Et hæc quarta conditio similiter ponitur con causa tepiditatis: dum continuatur in textu cum antedicta causa sub eadē coniunctione causali: vt patet intuenti. Ex quibus omnibus colligitur huiusmodi

hominem abundare multis ac donis siue naturalibus, siue gratuitis, & multis bonis operibus: ita quòd primum istius peccatum apparet superbia de multis bonis quæ in se recognoscit. Et si singula discernimus, istius hominis oculus adeò perspiciebat bona quæ in se erant, vt erraret & superbi- ret. Erraret quidem, quoniã ex bonis secundu quid, æstimauit se bonum simpliciter: hoc est, ex donis & bonis operibus quibus abundabat sine vera charitate, æstimauit se etiam charitatem & illius dona habere. Hoc enim sonãt verba sua, dum interiori verbo dicebat, Diues sum, & hoc quò ad dona tam naturæ quàm gratiæ, locupletatus sum, & hoc quò ad bona opera & studia. & nullius egeo, & hoc vniuersaliter quò ad dona quæcunque necessaria: ita quòd æstimabat se nullo amplius dono egere, & tamen falsum erat: quoniam carebat charitate & gratia gratum faciente. Su-

Ientaculi octauī

perbiret autem, quoniam bonis illis quæ habebat, se ipsum magnificabat. nam dicebat: ego sum diues, ego locupletatus, ego nullius egeo: quam vir rectus debuisset dicere, quia fecit mihi Dominus magna qui potens est. &c. & Deam nõ se magnificare, nec vnquam prorumpere in tam temerariam æstimationem quòd nullius egeret. Nec intelligo hunc esse tanta elatum superbia, vt ex intentione superbiret (quoniam iam esset in numero non tepidorum, sed frigidissimorum) sed quia per modum superbientis & tali æstimationi innitentis se habebat: quod vt clarius patebit, facit hominem tepidum. Erat quoque huic superbæ ac falsæ æstimationi annexum alterum peccatum negligentia: nam cum hac æstimatione negligebat iste discutere interiorem dispositionem animæ suæ quò ad mala pœnæ attestantia malum culpæ. Nesciebat enim se esse miserum, miserabilem,

pauperem, cæcum & nudum: quæ sunt mala pœnæ attestantia malum culpæ. Et momentum huius negligentiaë quauis ex litera non habeatur, nisi antedicta superba æstimatione, videtur tamẽ esse incertitudo charitatis: ita quòd ex hoc quòd non potest homo scire certa cognitione se habere gratiam gratum facientem seu charitatem, neglexit perscrutari antedicta mala sua: tanquam eiusdem rationis sit cognoscere habere se bona gratiaë & charitatis, & discutere huiusmodi mala. quod tamen non est verum: nam etsi homo nõ potest cognoscere in se esse donum charitatis infusæ, potest tamen discernere an sit pauper, & cæcus: paupertas enim consistit in penuria operum interiorum similiũ operibus interioribus charitatis: puta si habebat interiorem actum pœnitentiæ, si interiorem actum gratitudinis, si reuerentię & tremoris in Deum, si misericordię in proximos, si humilitatis in seipsum. Si
militer

Quæstio quarta.

milititer de visu, si videbat eo modo videndi de quo scriptum est: Ad videndum in bonitate electorum tuorum. Vident enim electi in bonitate, propria quidem bona, vt Dei; propria verò mala culpæ, accusando se, corrigendo, puniendo: propria verò mala pœnæ æquanimiter tolerando, bono aliorum gaudendo, malo aliorum condolendo. &c. quo contra cæci videntes in superbia cordis sui, proximos vident iudicando seu contemnendo, bona eorum parui faciendo, mala eorum accusando, indignando. &c. bona quæ habent vt sua magnificando, mala quæ habet excusando. & cetera. huiusmodi enim paupertatem, cæcitatem & nuditatem virtutum his annexam potest homo si vult diligenter in se discutere & cognoscere. Et in hoc iste homo defecit: neglexit enim huiusmodi mala pœnæ in se discutere, & sic nesciuit seipsum miserum. &c. Ex his autem duobus (superbia scilicet

& negligentia) consurgit in homine quædam confidentia, quasi manendi in statu in quo stat. Ex eo enim quòd æstimat se abundantem in bonis, & nescit miseriam status sui, quasi securus incedit: etiam inde naturaliter procedit affectus tepidus ad dona gratiæ gratum facientis habenda. Et propterea homo iste ponitur tepidus ex his causis: scilicet quia dicebat, diues sum. &c. & nesciebat se esse miserum. &c. Huiusmodi autem dispositio tepidi animi utinam non frequens inueniatur in ijs, qui putantes se in gratia Dei esse, negligunt discutere interiorem animi sui dispositionem quò ad penuriam interiorem actuum virtutum & interioris visus. Signum autem tepidi animi videtur esse non progredi seu non augeri in interioribus actibus virtutum infusarum.

Et licet ex recitatis in hac litera appareat iam hunc esse verum literæ sensum solidior tamen sensus iste apparet ex

Ientaculi octauī

ret ex subiuncto consilio exhibito in textu isti homini, dum suadetur ei in remedium studium emendi aurum ignitum. & cætera. In emendo siquidem duo inueniuntur contraria temporis. Alterum est, appreciare seu magni æstimare id quod est emendum: alterum est, exhibere precium æquale rei emendæ. Et primum quidem spectat ad animum, secundum autem ad executionem operis. Quæ ideo tollunt teporem, quia tepidus non æstimabat donum gratiæ tanquam emendum, nec studet in executione exhibere opera quasi æquivalentia ad gratiam: ad quæ tamen duo maxime debet assurgere tepidus, & vt summè magni faciat (quo caret) gratiæ donum, & vt omni conatu exerceat se quasi ad cogendum Deum: vt det sibi gratiam. Secundum quoque remedium quod adiungitur, idem testatur ad causas tepiditatis relatum. nam quia & malè videndo bona quæ habet,

& non videndo mala quæ habet, tepidus effectus est: medicina pro oculis ei offertur, qua impedimenta videndi tollantur: inter quæ præcipuum est superbia, quæ collyrij vnctione tollitur, si à Christo discimus quia miris est & humilis corde.

AD obiecta igitur ordinatè respondendo, dicitur dupliciter posse accipi metaphoram hanc de calido & frigido, & tepido.

Primò, intelligendo per calidum manifestam charitatem, & per frigidum manifestam iniquitatem, per tepidum verò mediū: qualis descriptus est, qui sibi videtur bonus, & tamen est malus. Et iuxta hunc sensum optat angelus magis frigidum quàm tepidū, non vt meliorem, sed vt faciliorem ad resipiscendum: qui enim cognoscit se esse malum, facilius correctionem suspicit, quàm is qui putat se esse bonum, & quasi tutus tepet.

Secundò, referendo metaphor-

Quæstio quarta.

taphoram totam ad gustum seu sumentum. Et iuxta hunc sensum tam frigidus quam calidus bonus est: nam & calida libenter sumimus: & similiter frigida libenter sumimus: solum autem tepidum abominabile est, utpote vomitum causans. Et sic optans angelus. Utinam esses calidus aut frigidus optat bonum. Utinam esses sicut cibus aut potus habilis ad sumendum: ut est alimentum calidum, & alimentum frigidum. Et hic sensus magis consonat literæ: pro quanto parabola hæc ad hoc tendit, ut solum tepidum abominabile dicatur, tanquam vomitium. Vnde patet nihil mali per hæc verba optari ab angelo.

Ad secundam obiectionem dicitur quod in isto homine tepido esset feruor superbiæ & arrogantia, si ex intentione superbiret ad hoc ut se diuitem, locupletatum, & nullius egentem magnificaret. sed iste tepidus non ex intentione sic superbit, sed ex modo se ha-

bendi: quandoquidem sic concidit in ijs quæ habet, tanquam iudicans se locupletem, diuitem, & nullius egentem. Videtur enim quedam superbiæ sicca magis quam superbiæ feruor: & propterea non inde aperte malus, sed tepidus effectus est. Ad tertium dicitur quod tepor & ignorantia possunt subordinari: ita quodambo possunt diuersimodè causare peccatum: tepor immediate, ignorantia mediate. Sic autem est in proposito: ignorantia enim propriæ miseriæ concausat teporem, quo deinde peccatur. Nec ista simultas contrariatur diuersitati causarum peccandi, scilicet ex ignorantia vel infirmitate: quoniam illa diuersitas intelligitur secundum causas proximas: quando scilicet causa proxima est infirmitas, non ignorantia, aut è contrario. Secus autem est quum infirmitas circa vnum actum subordinatur ignorantia alterius rei præcedentis: ut patet esse in proposito. Ad quartam dicitur

Ientaculi octauī

dicitur quòd huic tepido non imputatur nescientia doni charitatis in seipso, sed ignorantia propriæ misericordiae: quæ non est solum euitabilis, sed valde culpabilis: vt patet ex dictis. Hæc de quarto.

Circa quintum Apoc. vlt. Qui nocet, noceat adhuc: & qui in fordibus est, sordefcat adhuc: & qui iustus, iustificetur adhuc: & sanctus, sanctificetur adhuc. difficultas ex triplici capite occurrit.

Primò, de veritate: quia vtraque pars progressus, scilicet tam malorum quam bonorū falsa videtur: nam multi hodie mali, cras boni: vt patet de Paulo & latrone. &c. & similiter multi hodie boni, cras mali: vt patet de Nicolao, Salomone. & cætera.

Secundò, de decentia: quia hæc verba sunt angeli alloquentis Ioannem: indecens autem videtur vt angelus sanctus dicat, Qui in fordibus est, sordefcat adhuc. multò magis quam indecens

fuerit iudiciū inferre blasphemiam in diabolum: quod tamē non est ausus Michael archangelus, vt Iudas in epistola sua dicit.

Tertiò, de concessione temporis: nam Deus nemini dedit spacium malè operandi (vt dicitur Ecclesiastici decimoquinto) imò vt Esaias dixit, propterea expectat dominus, vt misereatur vestri, Quomodo ergo nunc angelus tempus propinquum denunciās dicit: Qui nocet, noceat: & qui sordeat, sordefcat: tanquam concedens malis tempus peiora faciendi.

AD hoc dicitur, quòd literalis sensus horum verborum ad præscitorum & prædestinatorum conditionem, ac tempus vsque ad iudicium tendere videtur. Ad cuius euidenciam prænotandum est angelum more humano allocutum esse Ioannem in fine Apoca. monendo eum ne claudat librum Apocalypsis, assignando pro ratione, quia tempus prope est. Consueui-

Quæstio quinta.

mus siquidem quando in aliud tempus differenda est lectio libri, claudere librū referuando ipsum ad tempus opportunum: quando verò tunc imminet tempus vtendi libro qui inuenitur apertus, dicimus, ne claudas librum, quia iam instat tempus vtendi illo. Sic angelus Ioanni scribenti Apocalypsis librum dicit: Ne signaueris librum hunc, quia tempus instat exequendi ea quæ sunt scripta in illo. Et notanter ex parte instantis temporis ad vniuersale iudicium, reddit rationem non sigillandi librum: duo namq; exequendorum genera in Apocalypsi reuelata sunt. Quædam adimplenda in tempore: & sunt quæ fient vsque ad diem iudicij. Quæ dum adimplenda in æternitate: & hæc sunt quæ fient post diem iudicij. Et quoniam illa quæ fient in æternitate, distantia multum videtur, ideò angelus ex parte temporis & eorum quæ in tempore sunt, reddit ratio-

nem non sigillandi librum: vtpote quia tempus iudicij instat, & exequenda in tempore iam sunt. Et hoc denotauit dicendo: Tempus enim propè est. & dicit absolutè tempus: quoniam tempus ad iudicium. & tempus absolutè æquivalent: quoniam post iudicium nō erit vltra tempus: iuxta illud: Iurauit per viuentem in secula seculorum, quod tempus non erit vltra. Et ad declarandum quòd propinquum sit tempus iudicij, subiungit quasi epilogando totum quod interim agendum est: scilicet quòd adimplenda sunt præscitorum demerita, & prædestinatorum merita: vt ex his paucis adimplendis pendatur breuitas temporis ad iudicium. Omnia enim quæcunque vsque ad diem iudicij agenda sunt, in his duobus consistere videntur. Significauit autem angelus hæc duo per proposita verba: scilicet qui nocet, noceat adhuc. & cæt. Quod vt facilius clariusq; percipiatur,

nota

Ientaculi octauī

nota in his verbis mysteria septem. Primum est, quòd tam in hominibus bonis, quàm in malis præsupponitur initium : & apponitur terminus per modum progressus perseverantis: Præsupponitur quidem initium dicendo, qui nocet, qui in fordibus est, qui iustus est, qui sanctus est: manifestè enim per modum præsuppositi hæc dicuntur: illa de malis, ista de bonis. Apponitur verò terminus, dicendo, noceat adhuc, fordescat adhuc, iustificetur adhuc, sanctificetur adhuc. Et apponitur per modum perseverantiæ : quia sola perseverantia & in malis damnatur, & in bonis coronatur. Per modum quoque progressus, quia in vitæ termino & mali si possent adderent ad malum, & boni adderent ad bonum. Ex hac igitur ordinatione hiteræ intelligimus mysterium hoc quòd de præscitis & prædestinatis est sermo : qui ex præsupposita prædestinatione & præscientia proce-

dit, dum in malis expressupposito primo quasi effectu reprobationis, scilicet prima præsciti iniquitate, & in bonis primo prædestinationis effectu, scilicet prima prædestinati iustitia, ad progressum termini vltimi in malo quò ad præscitos, & in bono quò ad prædestinatos extenditur sermo: ita quòd sensus est. Qui præscitus est nocens aut in fordibus, impleat mensuram iniquitatis suæ : & qui prædestinatus est iustus aut sanctus, adimpleat mensuram iustitiæ suæ. Secundum est, quòd in ordine malorum solius iniquitatis : & in ordine bonorum, solius bonitatis mentio sit : vt clarè patet. Hinc enim per malos, præscitos, & per bonos, prædestinatos intelligimus : quia Ezechiele teste didicimus quòd Deus obliuiscitur omnium iniquitatum quas fecerat, qui conuersus in bono perseverat vsque in finem, & similiter omnium bonorū quæ fecerat, aduersus & perseverans

Quæstio quinta.

rans in malo vsq; in finem. Tertium quoq; ad hoc idè mysterium est, quòd licet in isto decursu temporis vsque ad iudicium interueniat diuersitas bonorum & malorum secundum præsentem gratiam vel nequitiam, vt patet: nulla tamen de hac diuersitate hîc mentio fit: quia huiusmodi diuersitas non remanebit iudicanda, sed sola diuersitas quæ est secundum bonitatem prædestinatam, & malitiã præscitam simpliciter. Quartū est ex modo loquendi dum non enunciando per verbum indicatiuū (non enim dicitur, nocebit, sordescet, iustificabitur, sanctificabitur) sed per verbum imperatiuum noceat, sordescat, iustificetur, sanctificetur, exprimitur huiusmodi pgressus perseuerans siue in bono siue in malo. Hinc enim ordo diuinæ præscientiæ ac reprobationis & similiter prædestinationis insinuat. nam inter primum peccatum præciti & posteriora hæc est differentia, quòd

primum est tantummodo permissum: posteriora verò sunt & permissa & ordinata in pœnam prioris: iuxta illud ad Rom. j. propter quod tradidit illos deus in reprobum sensum. & cæt. Et propterea de posterioribus peccatis tanquam de speciali modo subiectis ordinationi diuinæ, imperando ordinè ac tolerantiam eorum dicitur, sordescat & noceat. De bonis autem prædestinatorum clarum est quòd non solum sub ordine, sed etiam sub efficientia diuinæ prædestinationis denotantur. Apparet quoque in vtrisque; denotari per hoc mensuram eorundem. nam & diuina prædestinatio definiuit vsquequo merita prædestinatorum progredientur: & similiter diuina dispositio ordinauit vsquequo sustinebit in multa patientia seu tolerabit demerita præscitorum. Et hoc fortè denotant hæc verba determinata illo aduerbio, adhuc. Cū his quoque omnibus retine quòd per huiusmodi lo-

M M quendi

Ientaculi octauī

quendi modum, sordescat, noceat. &c. humana libertas designatur: vt solemus dicere relinquentes aliquem in sua libertate, faciat, dicat. &c. Quintum est diuersitas ordinū tam in bonis quā in malis. nam ponūtur duo ordines bonorum & duo ordines malorum, ad denotandam disparitatem præscitorum inter se, alijs minus malis, & alijs peioribus existentibus. & similiter ad denotandam diuersitatē prædestinatorum bonorum & meliorum. Mali siquidem denotantur per eos qui in fordibus sunt, peiores verò per nocentes. boni quoque notantur per iustos, meliores verò per sanctos. Quemadmodū enim paratæ sunt prædestinatis diuersæ mansiones in domo patris cælestis: ita & præscitis in inferno diuersa tormenta parata sunt pro diuersitate demeritorum. Sextum ex ordine quo reuelata dicuntur, sumi potest. Ex hoc enim quòd prius præsciti, & demum prædestinati positi sunt: in-

telligi potest ipse qui in rei veritate est ordo inter tolerantiam præscitorum & prædestinatos. nam tolerantur præsciti propter prædestinatos: iuxta illud, Nolite nocere terræ neque arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Et rursus quum sancti martyres suspirarent ad diem iudicij pro corporum resurrectione, dictum est vt expectarent adhuc modicū tempus, donec impleatur numerus fratrum suorum. ita quòd manifestè patet Deum tolerare malos donec impleatur numerus electorum: imò & ipsos præscitos & etiam dæmones ordinat deus ad exercitium electorum, quibus omnia cooperantur in bonum. Septimum est continuatio horum verborum cum promissione aduentus celeris ad iudicium, dum cum nota copulationis & demonstrationis quasi presentis subiungitur in persona Christi. Et ecce venio citò: & merces mea mecum est reddere

Quæstio quinta.

unicuique iuxta opera sua. Ex his enim manifestum videtur quod de præscitorum demeritis & prædestinatorum meritis adimplendis & per Christum iudicandis est sermo in præsentī litera.

AD obiecta ergo in proposito ordinatè respondendo, dicitur verba hæc pro vtraque parte esse verissima, de præscitis & prædestinatis intellecta. nã & præscitus quisque impleturus est tandē suas iniquitates: & prædestinatus quisque tandē sua merita: quod per hæc verba significatur. Vnde non obstat varietas interpolationum secundum præsentem iusticiam vel iniquitatem: quoniam de termino præsens est sermo. Ad secundū verò dicitur quod aliud est dicere imprecatiuè, aliud est dicere ordinatiuè. Et quod licet dedecēs appareat quod angelus imprecetur malum, non tamē dedecet illum dicere ordinationem mali, vt accidit in proposito: vt patet ex dictis. Ad tertium verò dicitur q̄

licet verum sit Deum nulli dare spacium peccandi, formaliter intelligendo: hoc est quia nulli dat tempus ad hoc vt peccet: cum hoc tamen stat quod suauiter regendo creaturas rationales relinquendo illas. In manu consilij sui, permittat eas peccare: & in multa patientia sustineat post peccata nos perseuerare in illis. Sic autem est in proposito: in quo & plus adhibetur diuinæ bonitatis, pro quanto etiam in peccatis bonum ordinis sui adhibet. Propter quod non solum permissiuè sed ordinatiuè concessum est tempus peccandi: materialiter tamen intelligendo respectu peccati. Concessit enim Deus tempus non vt peccaretur, sed quò quæ fiunt peccata ordinarentur, & in bonum cederent electorum. Hæc de quinto. Budæ in die sancti Vincentij confessoris.
M. D.
xxiiij.
M M 2 IN.

Ientaculi noni

 INCIPIT
nonum Ientacu-
lum : in quo
quatuor de-
claran-
tur.

OCCVRRVNT
nono quatuor decla-
randa.

Primum Matthæi . xix .
Erunt duo in carne vna. ita-
que iam non sunt duo, sed
vna caro.

Secundum Matth. xxj. &
Luc. xx. Qui ceciderit super
lapidem istum, confringetur:
super quem verò cecide-
rit, conteret eum.

Tertium Lucae. xiiij. Ite,
& dicite vulpi illi, ecce ei-
cio daemona, & sanitates
perficio. &c.

Quartum. j. ad Corin-
thio. vj. Omnia mihi li-
cent: sed non omnia expe-
diunt. &c.

Circa primum (scilicet,
sunt duo in carne
vna: itaque iam non sunt
duo, sed vna caro) difficul-
tas occurrit ex duplici capi-
te. Primò, de qua carne est
sermo: an scilicet de carne
coniugium inter se: an de
carne cōiugium in sua pro-
le. Nam contra primum
sensum militat veritas: quia
non est vna numero caro
coniugium: sed quantum-
cunque iungantur, semper
remanent duæ: quoniã non
continuatur, sed solo tactu
iunguntur. Contra secun-
dum verò militat requisi-
ta sufficientia: quia licet
verum sit quòd coniuges
sunt duo in vna carne pro-
lis, hoc tamen non sufficit
ad verificandam domini sen-
tentiam: nam ad verifican-
dam rationem domini infe-
rentis. Quod ergo Deus cō-
iunxit, homo non separet:
exigitur illius carnis vuitas,
ex qua sufficienter infera-
tur inseparabilitas coniu-
gum. Constat autem quòd
ex vnitatem carnis prolis non
sufficienter infertur insepa-
rabilitas

Quæstio prima.

rabilitas coniugum: quoniã coniuges non habent hanc vnitatem antequã vxor sit grauida, vt patet. ac per hoc separabiles essent coniuges steriles, & etiam antequam vxor sit grauida: quia non sunt adhuc duo in carne vna prolis.

Secundò, de quali vnitate est sermo: an de vnitate coniugali, an de vnitate carnali. Nam si de carnali intelligitur, sequeretur quod etiam fornicantes essent inseparabiles, quia effecti sunt caro vna carnaliter. Si autem de coniugali est sermo, obstat Apostolus. j. ad Corint. vj. vbi ex allegato testimonio Genesis, Erunt, inquit, duo in carne vna, dicit: Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur.

AD hoc dicitur quod sermo est de carne ipsorum coniugum, & de vnitate numerali carnalis generationis principij perfecti ac iusti: ita quod sensus est, quod erunt duo in carne vna: hoc est in vno carnalis generationis per-

fecto iustoque principio. Et quidem quod interueniat hic vnum carnale generationis principium perfectum, clarè patet: nam licet mulieris & viri sint duæ carnes, & singulæ sint duo partialia principia generationis: ambæ tamen concurrunt ad integrandum vnum numero completum generationis principium. Quod verò hoc vnum carnale perfectum principium sit etiam iustum in coniunctione coniugum, ex eo patet, quod inter coniuges & fornicarios hæc est differentia, quod in fornicariè se cõmiscantibus inuenitur hoc tantum, scilicet quod integrant vnum completum generationis principium, sed nõ inuenitur alia conditio, scilicet iustitia, hoc est, quod illud principium sit non solum completum, sed iustum: in coniugibus autem coniunctio fit ad integrandum non solum vnum perfectum, sed etiam iustum generationis principium. Vnde & in Genesis vbi primo ponuntur

Ientaculi noni

hæc verba, præmittitur, Ad-
hærebit vxori sue, & subiun-
gitur, Erunt duo in carne
vna, per nominatam vxo-
rem significans quod de iu-
sta vnitatem loquebatur di-
cendo: erunt duo in carne
vna. Et dominus tam Math.
xix. quàm Marci. x. intulit
in neutro genere, Quod er-
go Deus coniunxit, homo
non separet. & non in maf-
culino genere, Quos ergo
Deus coniunxit. per illud
enim denotauit vnum iu-
stum generationis princi-
pium quod Deus coniunxit
in coniugio. Propter quod
signanter ponitur Deus au-
thor coniunctionis istius.
Coniunctio siquidem viri
& mulieris quatenus iusta,
à Deo est singulariter, tan-
quam ab institutore ipsius.
Et quidem in plantis perfe-
ctum generationis princi-
pium vnum natura con-
iunxit, faciens in vna plan-
ta virtutem vtriusq; sexus:
in animalibus verò vnum
generationis completum prin-
cipium appetitus animalis
coniunxit, trahens ad com-

mixtionem maris & femi-
næ. In hominibus quoque
vnum generationis princi-
pium perfectum appetitus
carnalis facit: vt patet in for-
nicarijs adulterinis, & ince-
stuosis comixtionibus. Sed
quod completum genera-
tionis principium vnum sit
etiam iustum, fecit Deus in-
stituendo in humano gene-
re coniugium. Et propterea
infertur, Quod ergo Deus
coniunxit, homo non se-
paret.

Et per hoc patet respon-
sio ad vtrumque ambigui-
tatis caput, & solutio om-
nium obiectorum, nisi obie-
ctionis allatæ ex apostolo.
Ad quam dicitur quod Apo-
stolus ibi vsus est illa autho-
ritate quantum ad id quod
est materiale in vnitatem con-
iugij: hoc est, quantum ad
ipsam corporum commix-
tionem, qua fit vnum per-
fectum generationis carna-
lis principium. Hoc enim
sufficiebat suo proposito:
& non quantum ad totum
quod in illis verbis Gene-
sis comprehenditur. Vnde

non

Quæstio secunda.

non obstat integritati totius sensus. Hæc de primo.

Circa secundum, Omnis qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem verò ceciderit conteret eum: difficultas occurrit, an huiusmodi diuersitas significet diuersam grauitatem peccatorū, an diuersam grauitatē pœnarum: hoc est iuxta primum sensum denotetur diuersa grauitas peccati infidelitatis ex vna parte, & aliorum peccatorum ex alia parte: vt per cadentes super lapidē denotentur alij peccatores: per eos verò super quos cadit lapis, denotentur infideles. Et cōtra hunc sensum militant duo. Primum est, quia agricolæ contra quos directè hæc verba dicuntur, non peccabant in fide, imò dixerunt: Hic est hæres. Secundò, quia, j. Pet. ij. inter cadentes super lapidem computātur infideles: dum ibi dicitur de Christo. Et lapis offensionis & petra scandali ijs qui offendunt, nec verbo credunt. Iuxta se-

cundum verò sensum denotetur differentia inter pœnas præsentis vitæ, & futuræ: ita quòd confractio cadentium super petram, denotet pœnam præsentis vitæ: contritio verò seu comminutio eorum super quos cadit lapis, denotet pœnas æternas. Et hic sensus extra propositum apparet: pro quanto de pœna agricolarum præsentis temporis dominus loqui videtur, dicēs. Auferetur à vobis regnum, & dabitur genti. &c.

AD hoc dicitur quòd verba ista vtpote metaphorica assumpta à dño, pro magna parte ex. viij. ca. Esa. multipliciter exponi possunt, videtur tamē nihil ad literā tendere hanc metaphorā ad diuersam grauitatē pœnarum: ita quod metaphora consistit in similitudine patientium diuersimodè à lapide: dupliciter enim contingit pati nos à lapide: vel quod impingendo seu ruendo cadamus super lapidē: vt cōtingit tam ambulantibus cadentibus super lapidē,

Ientaculi noni

quàm ruentibus ex aliquo loco cadendo super aliquē lapidem: vel quòd lapis cadat super nos: vt contingit quum proijcitur vel demittitur super nos lapis. Vtrobque enim modo quum patiamur à lapide, minus patitur cadens super lapidem: & hoc designatur per confractionem, dum dicitur: Qui ceciderit super lapidem istū, confringetur. magis autem patitur super quē cadit lapis, & hoc designatur per comminutionem, dum dicitur, super quem verò ceciderit, comminuet eū. magis enim patitur qui comminuitur quàm qui frangitur. Vult ergo dominus docere, quòd licet peccando in ipsum Christū qui significatur per lapidem, incurratur pœna: maior tamē pœna incurritur ab ijs super quos Christus ipse iratus est. Et reuera nulla est maior pœna quàm sit Christi iratā in hac vita quàm in futura. Quum enim deus iratus est, ita quòd in furore suo punit, indurat cor subtrahendo

gratiam: punit etiam & temporaliter & æternè etiā pœna sensus: vt patet in Herode & Iuda. &c. Et hoc directè videtur ad propositū Saluatoris, qui contra scribas & pharisæos intendebat declarare eis acerbitatē pœnæ quam ipse erat eis illaturus, & in hac vita puniendo eos per Romanos tam acerbè, & in inferno. Nec obstat quòd de creptione regni fiat sermo: quoniam dupliciter puniendi erant agricolæ. s. tollendo ab eis vineā, & alijs locado (quod spectat ad translationē regni à Iudæis in gentes) & malos malè perdendo: quod spectat ad punitionē Iudæorū per excidium à Romanis in præsentī vita, & ad damnationem æternam in futuro. Et hæc videntur vera ad litteram quantum ad illos.

Extendendo autem sententiam hanc ad omnes, quia dominus extendit eam ad omnes, referente Evangelista quod vniuersaliter dixit. Omnis qui ceciderit super lapidem istum. & cæt.

signi-

Quæstio tertia.

significari potest eadem sententia, scilicet quod offendentes Christum non erunt impunes: veruntamen nisi sint tales super quos cadat furor Christi vt lapis comminuens, erit plaga eorum curabilis: nã illi super quos Christus cadit indurans eos incurabiles sunt, vtpote comminuti. Hæc de secundo.

Circa tertium (scilicet verba Domini de Herode Tetrarcha: scilicet, *Ite & dicite vulpi illi: ecce eijcio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consumor, veruntamen oportet me hodie & cras & sequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Hierusalẽ*) quæstiunculæ occurrunt tres. Prima, quorsum tédant hæc de Herode verba: quum in Euãgelio non legatur quod ipse insidiatus fuerit Christo domino: sed potius quod desyderabat eum videre, quod gauisus est ipso viso, quod interrogauit eum in multis sermonibus, quod sperabat aliquod signum videre fieri

ab eo, quod nihil morte dignum in causa ipsius iudicauit. Secunda, quid sibi vult replicata hæc distinctio per tria tempora, hodie, cras & tertia die. Tertia, quid significatur per illa verba, quia non capit prophetam perire extra Hierusalẽ: quã latina constructio nullam videatur habere significacionem. Nunquid deerant vocabula Lucæ Euangelistæ ad significandũ quod oportebat Christum mori in Hierusalẽ?

AD hæc breuiter dicitur quod Herodes ideo vulpes appellatus est à domino quia dolosè incedere videbatur. Et verè intentionẽ occidendi Christũ videtur habuisse: quanuis postea vidēs illũ despexerit, & non curauerit occidere illum, vtpote nõ æstimās ipsum sicut æstimauerat Ioannẽ baptistam. Nam si tãti fecisset illũ sicut Ioannẽ, eandẽ habuisset de eo sententiã quã habuit de Ioanne propter eandẽ causam, scilicet cõcursum populoꝝ ad prædicationẽ eius.

Ientaculi noni

Apparet autem dolositas Herodis ex euangelio tripliciter infimulatis signis. Primo, quia ex vna parte volebat occidere Ioannem: ex altera parte contristatum se monstrauit, quum puella petijt in disco caput Ioannis Baptistæ: similiter ex vna parte libenter Ioannem audiebat: ex alia parte volebat quòd prædicaret populo, sed incarcerationi ipsum. Simili quoq; modo ex vna parte deuinxit ipsum in carcere & occidit propter Herodiadem: ex altera parte explebat intentum suum de occidendo Ioannem propter concursum populorum: vt Iosephus testatur. Vnde dominus audiens quòd Herodes volebat ipsum interficere, & videns intima cordis Herodis, merito appellauit ipsum vulpem: vtpote occultè in mente sua insidiantem vitæ ipsius domini: quod ex subiunctis verbis quæ referenda dixit Herodi, colligi facile potest.

Vnde ad secundam quaestiuunculam dicitur, quòd domi-

nus & perfectionem operum suorum primo, & modum perficiendi opera sua secundo, non obstante quacumq; Herodis dolositate, in hac iterata temporum distinctione declarauit. Nam primo tria vniuersalia opera se perfecturum declarauit: scilicet eiectionem demoniorum: & in hoc clauditur expulsio malorum, perfectionem sanitatum: & sub hoc clauditur collatio bonorum, & sacrificium mortis suæ: in quo est mysterium aeternæ vitæ &c. Deinde modum quo prædicta perfecturus erat (scilicet ambulando) aperuit: quia ad literam discurrebat Christus eiciens daemonia, conferendo sanitate &c. Vtrunq; autem distinctinxit per tres dies, ad significandum totum tempus ordinatum ad hæc perficienda, & ad modum perficiendi adimplendum: ternarius enim perfectionem significat: & rursus principium, medium & finis, perfectionem significant. Hodie autem principium, cras medium, & tertia dies finis est. Et ipsa quidem opera absolute

Quæstio quarta.

absolutè sibi dominus attribuit dicens, Ecce eicio dæmonia & cætera. modum vero perficiendi cum nota necessitatis significauit, dicēs, Oportet me ambulare, vt & suam voluntatem & necessitatem implendi diuinam præordinationem significaret. Definierat siquidè Deus vt dominus Iesus discurreret prædicando tanto tempore, & in Hierusalem occideretur, non ab Herode, sed à Pilato. Ad tertiam quæstiunculam dicitur quòd constructio literalis inuenitur si ly Hierusalem sit nominatiui casus, & ordinanda sic est litera: quia Hierusalem non capit prophetam perire extra: hoc est, quia Hierusalem non recipit, nõ est capax huius gratiæ: scilicet prophetam perire extra. Tanq̄ diceret, q̄ Hierusalem tantam operam dat occisioni prophetarum, quòd non recipit uitiationem huius mali quod est occidere prophetas. Vnde & statim dominus subiungit, Hierusalem Hierusalè quæ occidis prophetas &c. assi-

gnans pro causa quare in tantum malum deuenit ob suam obstinationem &c. vt patet in textu. Hæc de tertio.

Circa quartum, scilicet, Omnia mihi licet, sed non omnia expediunt: omnia mihi licent, sed ego sub nulli^o redigar potestate &c. ambiguitas duplex occurrit. Primò, circa primam partem: quoniam contraria implicare videtur, scilicet licita coram Deo, & non expediunt propter offensionem hominum qui inde impediuntur à bono. Nam si non expediunt ad bonum, iam non sunt licita: & si sunt licita, non impediunt à bono. Deinde circa secundam partem: quia aut est sermo de redactione totali sub alterius potestate, aut de subiectione quo ad aliquem actum pro tunc. Si primo modo, sermo non videtur ad propositum: perinde est enim ac si dixisset: sed ego sub nullius ero perpetua potestate: quod ad nullum videtur propositum Apostoli in illo loco. Si secundo modo

Ientaculi noni

modo, superba videtur & stulta & impossibilis sententia: quò impossibile videatur hominibus conuersantibus hec euitare. Nam sicut qui litigat, subijcitur pro tunc quò ad litem sub iudicis potestate: sic qui nauigat, subijcitur pro tunc quò ad nauigationem sub nauatæ potestate, & qui vestem conficiendam tradit artifice, subijcitur pro tunc quò ad actum illum artificis potestati. Quomodo ergo verificabitur hæc Apostoli sententia? Ad hoc dicitur, quòd in his sententijs Apostolus prudentiam docere intendit circa opera licita ex suo genere: hoc est nulla lege sibi prohibita. Et ex duplici capite docet abstinendum quandoq; fore à licitis. Primo ex parte finis: secundo ex parte operantis. Et si adiunxerimus quod ipse postmodum cap. decimo docet: tertio abstinendum est ex parte circumstantium. Et ex parte quidem finis dicit, Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Ex parte

verò operantis dicit, Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate. Ex parte verò circumstantium dicit, Omnia mihi licet, sed non omnia ædificant. Ex fine siquidem ratio pendet eorum quæ ordinantur ad finem, ac per hoc ex fine discernuntur quæ impediunt, & quæ expediunt ad finem: atq; inde volentes finem consequi, eligenda discernimus quæ expediunt (hoc est quæ impedimenta tollunt, quæ vtilia sunt ad talem finem) & refutamur tam impeditia quàm inutilia, vtpote vana. Verbi gratia: licebat Apostolo viuere de euangelio: sed quia alicubi nõ erat hoc vtile ad finem intentum, scilicet fructum spiritalem prædicationis, abstinuit ab hoc licito. Ex parte verò operantis pefanda sunt valde quæ fiunt: quoniam multa decent vnum quæ dedecent alterum. Specialiter autem libertas seruanda est: vt scilicet homo non se obliget alicui, vnde postea detineatur vt non possit aut quasi

non

Quæstio quarta.

non possit liberè exercere officium suum, aut quod decet ipsum facere vel omittere. Verbi gratia: licet vxorè accipere: sed quia per coniugium sub alterius potestate vterq; coniunx redigitur, est quandoq; abstinendum à nuptijs: quando scilicet hinc homo detinetur, vt nō possit studio aut arduo alicui negotio vacare. Ex parte verò circumspectantium constat operationem moderandam vel omittendam quandoq; esse: nam quauis opus sit licitum, si tamen inde offenduntur non maligni, sed infirmi, sed pusilli, abstinendum est ab illo opere: vt non scandalizentur, vt non ruant inde in peccatum aliquod. Verbi gratia: licet vesci quocunq; cibo, quia omnis creatura dei bona est: si tamen quandoque contingat aliquos ex qualitate aut hora cibi scandalizari, abstinendum est. Diligenter autem in omnibus licitis quæ quandoq; omitienda sunt, distinguendum est: quia dupliciter contin-

git omittenda esse quæ licita sunt. Primò, quia in tali casu effecta sunt illicita ratione scandali annexi, tunc vel ratione nocumèti quod tunc emergeret, vel ratione ociositatis tunc occurrentis (hoc est quòd vanè fieret si fieret) & sic de similibus. Et in huiusmodi casibus sermo Apostoli intelligendus est de licito secundum se: ita q̄ sensus est: omnia non prohibita, mihi licent secundū se sola cōsiderata. Cum hoc enim stat quod ex adiuncto aliquo singulari accidente fiant illicita, vel ex parte finis, vel ex parte personæ, vel ex parte spectantium. Secundò, quia melius est in tali casu omittere illa: ita q̄ sermo Apostoli sit de licitis non solum secundum se, verum etiam in casu illo occurrente. Et licet vtroq; modo possint verba Apostoli glossari, si spectetur ad primam cuiuslibet sententiæ partem (scilicet omnia mihi licent) ter repetitam, si tamen ad subsequenter cuiusq; partem spectetur, secundū sensum

Ientaculi noni

sum solū quælibet sententia sonat: dū solius melioris negatio cōtraponitur in singulis ad licitū. In prima siquidē ait: oīa mihi licēt, sed nō oīa expediūt: vbi negatur meli⁹ expeditionis bonū. Et nō dixit, sed aliqua impediūt. vbi affirmaret malū impedimēti. In secunda quoq; ait: oīa mihi licēt, sed ego sub nulli⁹ redigar p̄tate: vbi negatur melius libertatis bonum. Et nō dixit, sed ego sub nullo redigar p̄ctō: vbi mala peccati seruitus opponeret. In tertia demū ait: Oīa mihi licent, sed non oīa ædificant, vbi melius ædificatiōis spiritalis bonū negat. Et non dixit, sed quædā destruunt seu scandalizant: vbi malū scandalii opponeret. Et propterea sententiæ istæ de licitis quæ ex cōsilio omittēda quādoq; sunt, intelliguntur iuxta plannum literæ sensum.

AD obiecta autem in oppositum respondendo, dicitur falsum esse quod omnia nō expedientia sunt illicita: immo falsum etiam est omnia impedientia esse

illicita. Multa enim sunt quæ impediunt à meliori bono sine quæ tamen sunt licita: vt patet de coniugio impediēte contemplari liberè quæ Domini sunt, & tamen est licitum: & sic de alijs. Ad aliam obiectionem dicitur quod non refert intelligere hanc sententiam de perpetua vel temporali subiectione: quoniam sermo Apostoli non tendit ad euitandam omnem subiectionem, vt obiectio interpretatur, sed ad euitandam subiectionem siue simpliciter, siue pro tunc, quæ detineret ipsum à meliori opere. Nam si prudentia huius mundi renuit quandoque petere vel suscipere aliquod beneficium ab aliquo, ne inde quasi alligatus sit ad aliquid committendum vel omittendum quod ipse intendit committere vel omittere: multo magis prudētia Iesu Christi docet hōiem abstinere quāq; ab aliquo licito: vt liber totaliter sit ad ea quæ religionis aut sancti officij sunt. Experiētia siquidē testari

Quæstio prima.

testari videt̄, multa meliora bona omitti à religiosis, propterea quia nō vsi sunt hoc Pauli cōsilio, Oīa mihi licēt, sed ego sub nullius redigar p̄tate: sed alligauerūt seipsos particularibus beneficijs seu personis, & inde detinent̄ & abstrahūtur à melioribus bonis. Hęc de quarto. Bude die nona Aprilis. M.D.xxiiij.

 INCIPIT
decimum Ientaculū: in
quo quatuor tractātur.

OCCVRRVNT
decimò tractāda quatuor apud Ioannē Euāgeli. Primū, Ioā.v. Si ego testimoniū phibeo de meipso, testimoniū meum non est verū. Secundū quoq; Ioā.v. Quomodo vos potestis credere, q̄ gloriā abinucē accipitis, & gloriā quę à solo Deo est nō queritis? Tertiū Ioā. xiiij. In domo p̄ris mei māsiōes multæ sunt: si quo min⁹, dixissē vobis: q̄a vado parare vobis locū. Quartū est Io. xvij. Et nūc clarifica tu me p̄ ap̄te

metipsū claritate quā habui pri⁹ q̄ mūdus fieret apud te.

Circa primū (.s. Si ego testimoniū perhibeo de meipso, testimoniū meū non est verū) dubiū occurrit ex duplici capite. Primo, quia cōditionalis ista falsa videt̄, siue antecedēs demonstrat Christū in quantū homo, siue in quantum Deus. Nam Christus non solū secū dum diuinā naturā erat impeccabilis, sed etiā secundū humanitatē assumptam: ac per hoc secundū quācunq; naturam perhibeat testimoniū de seipso, non potest mentiri: & consequenter testimoniū eius erit verum: cuius oppositū conditionalis ista significat. Et augetur dubitatio ex eo q̄ ipsemet dominus Ioan. viij. quū dixisset: Ego sum lux mundi; & Iudæi opponerent ei. Tu de teipso testimoniū perhibes, testimoniū tuū non est verum. Respondit Iesus, & dixit eis: Et si ego testimoniū perhibeo de meipso, verum est testimoniū meum. Vbi clarè apparet domi

Ientaculi decimi

dominum asserere contrariam conditionalem.

AD hoc dicitur quòd simpliciter & absolute loquendo conditionalis secunda quam protulit dominus Ioan. viij. est vera & asserenda: illa autem quæ ex Ioan. v. allata est, non est extendēda, sed exponenda iuxta contextum ad præcedentia. Duo siquidem ante illa verba dominus dixerat, ex quibus sensus intentus per hanc conditionalem accipi potest. Primū est, Non possum ego à me ipso facere quicquam. Ex quo sumitur quòd in antecedente huius conditionalis subintelligitur *ly* à me ipso: ita quòd conditionalis est ista: Si ego à me ipso perhibeo testimonium de me ipso, testimonium meum non est verum. Et sic conditionalis verificatur: quia si à seipso non potest facere quicquam, nō potest quoq; à seipso perhibere testimonium verum de seipso. Et si à seipso testimonium perhiberet de seipso, testimonium eius non esset verum:

utpote contrarium origini veritatis: quoniam ipse non est ex seipso. Et est ista conditionalis de genere illarum quarum tam antecedens quàm consequens est impossibile: ut si leo volat, leo habet alas: & similes. Simili quoque modo verificatur dicta conditionalis, si exponatur iuxta secundum quod præmiserat dominus ibidem: scilicet quia non quero voluntatem meam, sed voluntatē eius qui misit me. Hinc cū subintelligitur in antecedente dictæ conditionalis *ly* quærens voluntatē aliam quàm eius qui misit me: ita quòd conditionalis est ista: Si ego quærendo voluntatē aliam quàm eius qui misit me, testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meū non est verum: quia quærendo aliam voluntatē quàm patris, contrariaretur veritati: & sic testimonium suum non esset verum. Sed sic etiā conditionalis est vera: & tam antecedens quàm consequens est impossibile. Illa autem conditionalis quæ dicitur

Ioan.

Quæstio prima.

Ioan. viij. glossa non eget: quoniam vt sonat vera est: & dupliciter ibi à Domino probatur. Primò, quò ad veritatem in se: scilicet quòd testimonium eius verum est secundū rem, dicendo, Quia scio vnde venio, & quò vado: hoc est, quia ex certa sciētia totius progressus mei loquor. Scio enim vnde veni, à principio, à patre, ab æternitate & cætera. & quò vado, ad patrem, ad cælum, & cætera. Quia enim quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur: ex certitudine suæ scientiæ probat dominus testimoniū suum esse verum. Secundò, quantum ad sufficientiam legitimam: quia in lege vestra scriptum est quòd duorum hominum testimonium verum est: ac per hoc multò magis verum est testimoniū æterni filij patris. Ego sum, qui testimonium perhibeo de me ipso: & testimonium perhibet de me qui misit me pater. Potest quoque accipi & tertia probatio quò ad veritatem præsumptionis ex

subiunctis verbis Domini in eodem cap. Ego gloriam meam non quæro, sed honorifico patrem meum & cætera. Præsumi siquidem potest testimonium de se ipso falsum: propterea quia homo quærit proprium bonū seu propriam gloriam. Sed vbi homo bona dicit de se (vt Christus prædicabat se Deum) & propriam non quærit gloriam, non est locus præsumptioni aut suspicioni quòd testimoniū eius non sit verum. Et propterea omnia colligendo, amplectimur simpliciter & absolute veram esse hanc conditionalem, scilicet si ego testimonium perhibeo de me ipso, verum est testimonium meum. Est siquidem verum & re, & lege, & præsumptione. Re quidem, quia sic esse scio: lege autem, quia duo testes: præsumptione verò, quia non propriam sed patris gloriam quæro. Et per hoc patet solutio obiectionum.

Circa secundum, Quo- modo potestis crede-

N N

re,

Ientaculi decimi

re, qui gloriam abinuicem accipitis, & gloriam quæ à solo Deo est non quæritis? dubitatio occurrit ex duplici capite.

Primò, circa primam partem, Quomodo potestis credere, qui abinuicem gloriã accipitis. Nam aut est sermo de fide informi: & sic experientia testatur in multis Christianis quòd credunt & tamen adinuicem gloriam accipiunt, ponèdo vltimum finem in gloria. Si verò est sermo de fide formata charitate, apparet sermo domini per accidens: nam omne peccatum mortale tollit charitatem: & gloria non directè opponitur charitati, sed odium. Vnde qua ratione obiectum est peccatum vanæ gloriæ ad impediendum fidem formatam: pari ratione quodlibet aliud peccatum obijci potuit: & maiori ratione obijci potuit peccatum aliquod directius oppositum charitati: vt inuidia, odium, discordia.

Circa secundam deinde partem, scilicet, & gloriam

quæ à solo Deo est, non queritis, duplex difficultas occurrit.

Prima: quia nulla videtur gloria quæ à solo deo sit: quum etiam gloria filiorum Dei sit non à Deo solo, sed à Deo & alijs: iuxta beatæ virginis verbum, Beatam me dicent oēs generationes. & in Psal. Sancti dicunt de seipsis: Tunc dicet inter gentes, Magnificauit dominus facere cum eis.

Secunda difficultas est: quia querere gloriam quæ à solo Deo est, non spectat ad amorem Dei, sed ad amorem proprium. Non enim hoc spectat ad amorem amicitie, sed ad amorem concupiscentie, qua homo concupiscit sibi bonum gloriæ. Et propterea etiam si homo quereretur gloriam quæ à solo Deo est, quum per hoc proprium bonum quærat, non euaderet difficultatem seu admirationem de fide formata charitate, quæ est amor amicitie ad Deum. Vndiq; ergo obscura apparent hæc domini verba.

Ad hoc

Quæstio secunda.

AD hoc dicitur posse duplicem sensum habere illa verba, Qui abinuicem gloriam accipitis.

Primus est: qui accipitis humanam gloriam, vt finem ex intentione præstitutum. Et iuxta hunc sensum duo maxima impedimenta fidei opponuntur.

Alterum positium: scilicet inanis gloria.

Alterum priuatiuum: scilicet non quærere gloriã cœlestem. Et inanis quidem gloria fidei impedimētum præstat, & ex parte principij: quoniam oportet credentem intellectum captiuare in obsequium Christi. Qui autem humanam gloriam quærirat, non se subijcit sed exaltare studet vt ha beat vnde glorificetur. Et ex parte termini, fides enim est sperandarum substantia rerum. Qui autem mercedem suam constituit in gloria humana, ad illius fastigium tendit: non ad asperanda quæ per fidem promittuntur.

Non quærere autem glo-

riam cœlestis patriæ, maximum fidei impedimentum est: quia tollit motiuum ad credendum. Venisse siquidem ad fidem homines propter amorem cœlestis gloriæ quam audierunt promissam credentibus non opus est probare. Et similiter perseuerare homines in fide ob similem amorem, constat. Et potest iuxta hunc sensum intelligi dominica hæc sententia de fide tam formata quam informi.

Et si de formata intelligitur, sensus est. Quomodo vos potestis credere? quasi diceret: Nullo modo potestis vos credere fide viuã, qui finem vestrum habetis in gloria humana, & cœlestem non quæritis.

Si verò de fide informi intelligitur, sensus est. Quomodo potestis credere: quasi diceret: Difficile autem malè potestis credere, qui humanam gloriam habetis pro fine &c.

Secundus autem sensus est: Qui abinuicem gloriam accipitis, hoc est q̄ dele

Ientaculi decimi

etamini in gloria humana. Et iuxta hunc sensum principale impedimentum fidei ponitur priuatiuum: hoc est non querere gloriam celestem: ita quod principalis vis impedimenti consistit in hoc quod non queritur celestis gloria. Et delectari in humana gloria vt secundarium impedimentum appositum hic est, & ad maiorem confutationem eorum: nam ex hoc quod delectamur de gloria humana, reprehensibiles magis sumus quod non querimus gloriam celestem. Si enim ab appetitu gloriæ alieni essemus, quasi excusabiles essemus à fidei impedimento: scilicet quod non querimus gloriam, quæ à solo Deo est: vt pote qui de nulla gloria curam habemus. Sed vbi nos appetitores sumus gloriæ, & ea gloria quæ secundum quid est gloria (qualis est humana) delectat nos: confutamus si eam, quæ vera & simpliciter gloria est, non querimus: quia fides habetur & seruetur. Erit ergo sensus: Quo-

modo vos potestis credere, qui delectamini gloria humana, & gloriam quæ à solo Deo est, non queritis?

Et potest exponi tam de fide viuâ quàm mortuâ: vt superius expositum est: hoc est, nullo modo quantum ad fidem viuam: & difficile vel malè quantum ad fidem mortuam. Nam aut cum difficultate aut debilitate fides ab ijs haberi videtur propter supradictas rationes. Minus tamen difficile & similiter minus malè ab ijs fides informis haberi potest quàm à prius dictis, qui ex intentione gloriam humanam præstituerunt sibi finem. Nam qui ex huiusmodi intentione ad gloriam humanam anhelant: aut non credunt, aut vix credunt: qui verò ex passione ad gloriam humanam trahuntur: debilitantur in fide, eo ipso quod seipfos extollunt: quoniam fides in subiugatione sui ipsius consistit. Ad intuemum autem qualiter sermo domini est per se & non per accedens: distin-

Quæstio secunda.

distinguendum est de fide secundum se vel secundum suum motiuum: & similiter de oppositis fidei vel secundum se vel ratione sui motiui. Nam licet fides secundum se sit in intellectu, quia tamē est in intellectu moto à voluntate: motiuum ad fidem parte voluntatis se tenet. Et quia vt dicitur, viij. Ethic. amabile quidē bonum: vnicuique autem proprium voluntas affecta ad proprium bonum non quodcumque, sed cœlestis gloriæ, est motiuum hominis ad fidem. Et huic motiuo clarè patet opponi priuatiuè seu negatiuè non quærere cœlestem gloriã: contrariè autē quærere inanem gloriã. Et propterea dominus fidem ex parte motiui considerans, ambo opposita iniecit, contrarium quidem dicens, qui abinui cem gloriã accipitis, priuatiuè verò dicens, & gloriã quæ à solo Deo est nõ quæritis.

VNde ad obiecta respondendo dicitur, quòd (vt patet ex supradictis)

homp 3.

præfens sententiã de fide utroque modo, scilicet tam informi quàm formata, potest intelligi. Et quum obijcitur contra fidem informem, quoniam multum inani gloriã habent fidem informem: iam ex dictis patet solutio, quòd si tales ex intentione habent inanem gloriã pro fine: vix habent fidem informem. Si verò ex passione trahuntur ad inanem gloriã, sicut ex passione peccant homines in alijs vitijs: malè habent fidem, pro quanto debilitantur in habendo fidem, vt declaratū est. Ad id verò quòd deinde obijcitur contra fidem formatam, quòd obijceretur impedimentum per accidens, iam patet solutio, quòd scilicet est impedimentum per se ex parte motiui ad fidem, & consequenter ad charitatem per quam fides operatur.

Ad primum verò contra secundam partem obiectum dicitur trifariam inueniri gloriã. Alia namque est gloriã quæ est ab hominibus

Ientaculi decimi

folis, hoc est non à Deo : vt quum laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicitur ab hominibus. Quædã verò est gloria quæ est & ab hominibus & à Deo : vt quum comendatur de actibus virtutũ. Actus enim virtutũ approbantur à Deo, & laudantur ab hominibus. Quædam verò gloria est à solo Deo, & hæc est gloria filiorum Dei per adoptionẽ. Quæ gloria dicitur esse à solo Deo tripliciter. Primò, quò ad radicem gloriæ: quia à solo Deo est filialis adoptio, quæ digna est gloria. Secundò, quò ad notitiã in hac vita: quia solus Deus nouit qui sunt eius. Tertiò, substantialiter: quia gloria filiorũ Dei consistit substantialiter in hoc quod à Deo homo commendatur: Commendationem autem aliorum accidentaliter respicit: ita quòd si à solo Deo & à nulla creatura commẽdaretur, sufficit adoptionis filio. Et ex hoc capite videtur ad literam exponenda ista domini senten-

tia, dum contra gloriã quæ est ab hominib⁹, gloriã quæ à solo Deo est opposuit.

Et ad hunc etiã sensum Paulus apostolus dixit, Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quẽ Deus commendat. Et non dixit, sed quẽ homines commendant: neq; dixit, sed quẽ Deus & homines commendat: vt doceret quòd in sola commendatione Dei consistit substantialiter gloria filiorum Dei. Vnde conceditur quòd gloria filiorum Dei est etiam ab alijs, sed accidentaliter: à solo autem Deo substantialiter: sicut beatitudo sanctorum substantialiter consistit in fruitione Dei: accidentaliter autem in societate aliorum sanctorum.

Ad vltimũ autem de amore concupiscentiæ dicitur, concedẽdo quòd appetitus gloriæ quæ à solo Deo est, ad amorem concupiscentiæ spectat: quo homo concupiscit sibi ipsi bonum huiusmodi gloriæ consistentis in sola comendatione diuina:

& quòd

Quæstio tertia.

& quòd affectus ille licèt non sufficiat ad charitatem quæ est amor amicitia ad Deum : sufficit tamè ad hoc quòd sit motiuum ad fidem & charitatem. Nam quum gratia perficiat naturam : & naturæ ordo habeat vt amabilia quæ sunt ad alios, veniât ex amicabilibus quæ sunt ad seipfos (vt Philosophus dicit. ix. Ethico. consequens est vt huiusmodi gloriæ amor moueat & inducat ad fidem & charitatē : quæ ita facit hominē amicum Dei , vt faciat etiã eundē concupiscere sibi ipsi hanc gloriã. Et quia dñs de motiuo & cõseruatiuo fidei ex parte nostri loquebatur: ideo de huiusmodi amore tam sanctæ concupiscetiæ loquutus est hîc : quia paulo superius de amore amicitia erga Deum eisdem dixerat. Scio q̄ non habetis dilectionē Dei. Hæc de secundo.

Circa tertium, In domo patris mei mansiones multæ sunt : si quominus, dixissè vobis: quia vado parare vobis locū. Quæstion-

culæ tres occurrunt. Prima est, quid negatur per illa verba: si quominus. Secunda est, quid est illud quod affirmat dominus conditionaliter tamè se fuisse dicturum discipulis in illis verbis, dixissem vobis. Tertia est, quomodo Dominus vadit parare discipulis locum: quum ipse dixerit filijs Zebedæi parata esse electis loca à suo patre, dicendo, Sede re ad dexteram vel sinistram meam non est meum dare vobis: sed quibus paratū est à patre meo. Et rursus dixit se in iudicio dicturū: Venite possidete regnum paratum vobis à constitutione mudi. Quomodo ergo vadit parare, si iam parata sunt?

AD hoc dicitur sequendo sensum qui mihi videtur literalis, quòd per illa verba, si quo minus, negatur vnitas mansionis in domo cœlestis patris: ita quòd sensus est. Si non essent in domo patris mei multæ mansiones. Quas multas esse affirmauerat, ad declarandum Discipulis, quòd

Tentaculi decimi

licet omnes habitaturi essent in domo patris sui : diuersas tamen sortituri essent habitationes in eadem communi domo pro diuersitate meritorum: vt hinc non desperarent de æterna beatitudine minus perfecti. Si enim in domo cœlestis patris vnica tantum esset mansio (hoc est vnica esset gradus beatitudinis) oporteret in hac vita æqualia esse omnium sperantium beatitudinē merita : alioquin non possent pertingere ad illam vnica mansionem : ac per hoc imperfecti qui ad æqualitatem perfectorum non ascendunt, non haberent locum in illa beatitudine : vt pote quibus non deberetur illa vnica mansio, ille beatitudinis gradus. Et propterea dominus subiunxit, Dixissem vobis, hoc scilicet quod in domo patris mei non est nisi vnica mansio: vt per hoc studeretis fieri omnes æquales in meritis. Magna siquidem consolatio est Christianis data ex hac domini sententia. In domo patris mei mā-

siones multe sunt. Quandoquidē & imperfectis & perfectis & magis perfectis, & breuiter omnibus diligentibus Deum quantumcunq; parū, certa data est spes suæ mansionis: ita vt quilibet secundum sua merita inuenturus sit mansionem propriā in vna communi domo cœlestis patris. Et ad corroborandum hanc spem, consolandaq; diuersa discipulorū studia ac merita, non sufficit domino affirmare in domo patris mei mansiones multe sunt : sed adiunxit, si quominus, hoc est si nō esset sic: hoc est, si non essent multe mansiones, sed esset vna tantum mansio, dixissem vobis hoc ipsum. Et dignatus est reddere rationem quare dixisset eis hoc : quia scilicet ex officio mihi incumbit : quia officium meum instat exercendum : scilicet quia vado parare vobis locum. Ac si apertē diceret : Ad me spectat significare vobis multitudinem vel vnitatem mansionum in cœlesti domo: quia vado parare vobis

Quæstio quarta.

bis locum. Et propterea significauit vobis, quòd multæ sunt: & si non essent multæ, sed vna: significassem vobis. Et loquitur dominus more humano. Ad præparatorem siquidè locorum spectat denunciare venturis dispositionem mansionum suarum: vt præcipuè secundum vnitatem vel multitudinem. Magna siquidem datur consolatio venturis, quòd prædicatur eis quòd quilibet habiturus est mansionem propriam in eadem communi domo. Et per hoc patet responsio ad duas primas quæstiunculas.

Ad tertiam verò dicitur quòd licet præparatio cælestium mansionum ab æterno fuerit secundum diuinam prædestinationem (iuxta verbum domini: Quibus paratum est à patre meo) regnum cælorum à principio mundi paratum sit etiam secundum executionem inchoatiuè, pro quanto in sanctis angelis inchoauit regnum cælorum commune eis & futuris hominibus ele-

ctis: dominus tamen Iesus quòdam speciali modo per mortem, resurrectionem, & ascensionem suam, iuit ad parandum nobis locum. Ex parte quidem nostri: quia iuit ad tollendum impedimenta tam naturæ quàm personalia: & ad donandum nobis dona, quibus præparamur ad cælestes mansiones. Nondum enim erat spiritus datus (inquit Ioan.) quia Iesus nondum erat glorificatus. Ex parte autem paternæ domus: quia aperuit ianuam felicitatis: & in possessionem posuit genus humanum ipsius cæli supremi. Et sic diuersimodè intelligendo, & mansiones paternæ prius erant, & per dominum Iesum præparandæ adhuc alio speciali modo restabant. Hæc de tertio.

CIrca quartum, scilicet, Et nunc clarifica tu me pater. apud te metipsum claritate quam habui antequàm mundus fieret apud te: difficultas occurrit de repetita. Nam apparet implicationem fieri in hac petitione:

Ientaculi decimi

tionē: quia petitur quod habetur, imò quod habitū est ab æterno. Petitur enim clarificatio filij apud patrem, quam filius habuit apud patrem ab æterno. Hinc enim difficultas consurgit, quia petitio est rei non habitæ. Rursus aut petitur clarificatio filij secundum humanam naturam, aut secundū diuinam. Non secundum diuinam: quia stulta videtur huiusmodi petitio. Nullus enim nisi stultus petit quòd Deus sit Deus, aut quòd Deus sit omnipotens: & similia. Nec secundum humanam: quia falsum est quòd ipsa claritatem habuerit apud patrē antè quàm mundus fieret: hoc enim competit filio secundum deitatem: vt patet.

AD hoc dicitur quòd sine dubio petit hic Christus dominus clarificationē sui secundum humanam naturam. Et ad literam petit clarificationem resurrectionis, ascensionis & sessionis ad dexteram patris cum annexis vsq; ad diem iudicij

exclusiue: vt ex appositis duabus conditionibus colligitur. Prima est, apud temetipsum: hoc est, da mihi gloriam apud te, hoc est, gloriam consistentem in commendatione tua talis enim est gloria Christi vsq; ad iudicium. Apud Deum siquidem commendatur & glorificatur: apud homines verò partim blasphematur, partim parum æstimatur. & si glorificatur fide glorificatio ista in commendatione diuina consistit. Altera conditio est illud aduerbiū nunc, denotans tempus præsens: quod tunc, scilicet à tempore mortis ipsius inchoauit: quum cœpit triumphare de inferno. Ex his enim intelligimus quod dominus petit se secundum humanam naturam quantum ad tempus præsens glorificari apud patrem, hoc est gloria consistente in commendatione ipsius Dei: hoc est (vt vno verbo dicatur) gloria spiritali: quæ in cōmendatione dei cōsistit. Ad huiusmodi enim gloriā spectat quicquid habuit humana

Quæstio quarta.

mana natura in Christo post mortē: & gloria fidei quam apud fideles habet in hac vita. A tempore verò iudicij erit tunc gloria extensa ad totum vniuersum, velint nolint inimici eius.

AD obiecta autem in opo-
positum dicitur quòd
per claritatem habitam ab
æterno, duo possumus intel-
ligere. Vel claritatem huma-
næ naturæ assumptæ à ver-
bo: & tunc est sensus. Cla-
rifica tu me pater apud te-
metipsum, ponendo in exe-
cutione claritatem quam
habui per prædestinationē
antequam mundus fieret
apud te: quia antequā mun-
dus fieret, apud Deum erat
prædestinata gloria huma-
nitatis Christi. Et iuxta hūc
sensum confutat dominus
erroneā stultitiā illorū qui
negligūt petere ea quæ præ-
destinata sunt à Deo, dicen-
tes. Si Deus prædestinauit
sic fore, nō oportet me ora-
re, nō oportet me sollicitari.
Ecce dominus Christus fa-
tetur se scire prædestinatam
sibi gloriam: & cū hoc orat

vt prædestinata gloria man-
detur executioni, docēs nos
hac sua oratione vt etiam si
sciremus nos prædestinatos,
oraremus & operaremur, ad
hoc vt prædestinata execu-
tioni mandarentur. Possumus
quoq; per habitam cla-
ritatem intelligere clarita-
tem æternam ipsius filij dei.
& tūc est sensus, Clarifica tu
me pater apud te metipsum,
quasi extēdendo ad humani-
tatē claritatē meā diuinam
quā ab æterno habui. Et iux-
ta hūc sensum denotatur dif-
ferētia inter glorificationē
humanitatis Christi, & glo-
rificationē aliorū sanctorū,
penes hoc qd glorificatio cæ-
terorū est ab extrinseco ve-
niēs: glorificatio autē huma-
nitatis Christi est velut ab
intrinsicco deriuatiua: quā
deriuatur à ppria gloria suę
personæ. Vnde Io. j. de ver-
bo incarnato dicitur, Vidi-
mus gloriā eius quasi vnige-
niti à patre. quia gloria ip-
sius quæ apparuit, ex intrin-
seca gloria vnigeniti à pa-
tre emanauit. Petit ergo dñs
vt executioni mādetur hoc,
scilicet

Ientaculi vndecimi

scilicet quòd ex gloria sua
æterna deriuetur gloria in
ipsum secundum humanam
naturam nunc apud patrē,
modo prius exposito.

Et vterq; sensus literalis
est & verus, nec habet dissonantiam aliquam: quoniam licet secundum verba videatur peti quod habetur: secundum tamen sensum petitur alio modo habendum quod vno modo habetur: quia iuxta primum sensum petitur habenda gloria in executione quæ habebatur in prædestinatione. Iuxta secundum verò sensum petitur habenda gloria per deriuationem: quæ habebatur secundum essentiam in eadem persona. Vnde non dixit, Claritatem quam habuit humanitas mea, sed quam habui ego. petit enim in se secundum humanam naturam deriuari gloriam, quam ipsemet habet secundum diuinam naturam ab æterno. Hæc de quarto,

Bude die. xiiij. Aprilis M. D.

xxiiij.

 INCIPIT

vndecimū Ientaculum: in

quo tra-

ctantur

tria.

OCCVRRVNT
vndecimò tria occultiora tractanda.

Primum est Ioan. x. quū dominus Iudæus respondit: Ego dixi dii estis. &c.

Secundum est apud Philippen. ij. Qui quū in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est. &c.

Tertium est Apoca. iij. Tu creasti omnia: & propter voluntatem tuam erant & creata sunt.

Circa primum ambiguitas magna occurrit, cur dominus quū dixisset se esse verum Deum, dicendo: Ego & pater vnum sumus: & Iudæi vellent ipsum propterea lapidare tanquam

Quaestio prima.

quam blasphemum, dicentes, Tu homo quum sis, facis teipsum Deum? cur inquam inuerit sermonem dominus à deitate per essentiam, ad deitatem per participationem, afferendo psalmum loquentem de viris excelsis, Ego dixi dij estis. Videtur enim ex hoc dominum voluisse occultare veritatem, qua dixerat se esse verum Deum, & reddere rationem quare non blasphemauerit: quia sacra scriptura attribuit Dei nomen etiam viris excelsis. Apparet siquidem quod seipsum voluit intelligi Deum simili modo sicut illi de quibus dicitur: Ego dixi dij estis. Et hinc sequeretur Arriana haeresis, quod Christus non se dixit verum Deum per essentiam dicendo: Ego & pater vnum sumus, sed exposuit se esse Deum per participationem inducendo hanc Psalmi auctoritatem. Et augetur difficultas ex subiunctis verbis de seipso: scilicet, quem pater sanctificauit & misit in mundum. Nam sanctificari

alienum est à Deo per essentiam. filius enim dei non est sanctus factus, sed est sanctus genitus. Et propterea affirmando se sanctificatum à patre, affirmat se factum sanctum à patre: ac per hoc non esse Deum per essentiam, sed esse sanctum factum: sicut etiam Hieremiae dictum est: Antequam exires de ventre, sanctificauit te. Undique ergo haec domini verba indecentia videntur, tunc maximè quādo de eius deitate agebatur.

AD hoc dicitur quòd licet prima facie haec domini verba diuersua videantur, & ad cōdescendum debilibus Iudæorum intellectibus, aspicere impotentibus ad claritatem suae deitatis, dicta à domino: per spicacius tamen intuētibus apparet oppositū. nam per haec verba dominus & directè respondet obiectioni Iudæorum, & seipsum amplius manifestat esse verum Deum. Ad cuius veritatis euidenciam, aduertendum est dominum dixisse inueniri tripliciter

Ientaculi vndecimi

pliciter communicatū Dei nomen. Primo, per originē, dicendo, Ego & pater vnum sumus. Secundo, per participationem diuini sermonis, dicendo, si illos dixit deos ad quos Dei sermo factus est. Tertiō, per gratiā vnionis personalis, dicendo, quē pater sanctificauit & misit in mundū. Dominus namque noster Iesus Christus quatenus filius Dei est, verus Deus est per originem æternam à patre: quatenus verò filius hominis est, verus quoque Deus est per gratiam vnionis personalis naturæ humanæ assumptæ ad personam filij Dei: ita quòd per gratiam vnionis effectū est vt homo vt filius hominis, vt Iesus Christus, esset verus Deus, iuxta verbum Apostoli ad Hebr. j. Tantò melior angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit. cui enim dixit aliquando angelorum, Filius meus es tu?

Quia igitur Iudæi obiecerant Christo quòd blas-

phemasset, propterea quia quum esset homo faciebat seipsum Deum: dominus di rectè respōdet non esse blasphemiam quòd homo sit Deus, intelligendo de deo verò: quia per gratiam vnionis personalis ipse verus homo erat verus Deus. Et vt hoc possēt intelligere, manu duxit eos per illos qui facti sunt dij per gratiam diuini sermonis: ita quòd cognoscēdo homines inueniri deos per gratiam vno modo, ascenderent ad credulitatē quòd per gratiam excellentiori modo (scilicet per gratiam vnionis personalis) inuenitur homo Deus verus. Ex hoc enim quòd vterque modus quo homo est Deus, ad gratiam spectat: rationaliter, conuenienter ac sapientissimè dominus manu ducebat Iudæos ex vno modo ad alium, ex inferiori modo ad superiorem, ex gratia multis communi ad gratiam singularissimam soli naturæ assumptæ à filio dei cōcessam. Vnde & dominus etiam in modo loquendi argumen-

Quæstio prima.

gumentatus est ab inferiori gratia ad superiorem, à com muni ad singularissimam di cens, Si illos dixit deos ad quos sermo Dei factus est, què pater sanctificauit. &c. insinuando ex differentia inter numerum pluralem & singularem, scilicet illos & quem: & ex differentia gra tiæ (scilicet ad quos sermo Dei factus est, & sanctifica uit & misit in mundum) rati onem suam ascendere & procedere ab inferiori gra tia ad superiorem, imò ad supremam. Vbi etiam aduer te, quòd quia Iudei dixerāt. Facis te ipsum Deum: Chri stus respondet, quem pater sanctificauit, & misit in mū dum, attribuens quod pa ter fecit, & quod non ipse usurpat sibi esse Deum. Ver ba autem illa, quem pater sanctificauit & misit in mū dum, ex duplici capite signi ficant gratiam vnionis per sonalis. Primò, ex vi illius relatiui quem, quod est re latiuum substantiæ, & re fert hypostasim. Inter san ctificationē siquidem alio

rum hominum & Christi hominis hæc est differen tia: quòd sanctificatio alio rum primò refertur ad ani mam, & mediante anima ad personam quæ sanctifi catur: sanctificatio verò Christi hominis primò ter minatur ad personam. nam ex hoc ipso humanitas Chri sti fuit primò sancta, quia facta est in hypostasi ver bi. Et propterea de Chri sto homine singularissimè dicitur, quem pater sancti ficauit, hoc est personaliter sanctum fecit. Et licet san ctitas illius personæ non sit facta in se, est tamen facta sanctitas illius naturæ as sumptæ: sicut persona filij Dei est facta persona illius naturæ. Sanctificatus er go singularissimè dicitur Christus homo: pro quan to sanctus factus est secun dum naturam humanam ex personalitate diuina. Et hinc patet quàm excellen tior sit huiusmodi sanctifi cationis gratia quàm sit gra tia sermonis Dei: ob quam scriptū est. Ego dixi dii estis.

Et illa

Ientaculi vndecimi

Et illa quidem gratia est allocutionis ad homines præ-existent: ista autem est ad constituendum substantialiter hominem sanctum, hoc est hominem Deum: quoniam per antonomasiam sanctitas soli Deo attribuitur: iuxta cœlestem hymnum, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus. Et ad propositum de Christo dixit angelus Luc. j. ad beatam virginem, Quod ex te nascetur sanctum. Nec solum verificantur hæc secundum rem, sed etiam seruata proprietate locutionis. Etenim sicut Christus verè dicitur sanctificatus ratione gratiæ habitualis in anima ipsius, ita verè dicitur sanctificatus ratione gratiæ vnionis personalis concessæ humanitati ipsius. Et quia hæc sanctificatio est & prior & potior illa, imò est causa illius (ut pote faciens hominem Deum verum in persona significata per relatiuum què) ideo proculdubio de sanctificatione per gratiam vnionis hæc domini verba intelli-

genda sunt. Et quoniã profundus nimis est huiusmodi intellectus: ad quem Iudæi ascendere non poterat adiunxit bonus dominus alterum manifestum caput vnde poterant huiusmodi vnionis gratiam percipere, addendo illud verbum, & misit in mundum. Nam etiã si sanctificatio cõmuni modo acciperetur: ex isto adiuncto intelligeretur vna persona filij Dei & filij hominis. fuerunt siquidẽ multi alij sancti facti, sed nullus fuit cui conuenerint hæc duo: scilicet quòd fuerit sanctificatus, & fuerit misus in mundum. Et nota bene ly in mundum (hoc est in vniuersum, & nõ in mundum visibilem tantum, sed simpliciter & absolutè in mundum) quoniã qui mittitur in mundum, extra mundum erat: extra quem solus Deus est: omnes enim res, partes sunt mundi, ac per hoc sunt in mudo sicut partes in toto: excepta sola illa re quæ Deus est, quæ etiam secundum philosophos est bonum

Quæstio prima.

bonum extrinsecum totius vnuerſi: vt patet. xij. Meta. Ex hoc igitur q̄ vnusmet homo est ille quem pater sanctificauit & misit in mūdum, etiam si sanctificatio communi modo intelligere tur, significatur quōd vnusmet homo est & verus homo & verus Deus: quatenus sanctificatus, verus homo: quatenus missus in mundum à patre, verus deus, ac per hoc in verbis istis significatur gratia vnionis personalis, qua factum est vt filius hominis esset filius Dei: qua manifestè excluditur quōd blasphemauit dominus Iesus: qui quum homo esset, & filius hominis, dixit quia filius Dei sum. dixit, ego & pater vnum sumus. Et sic manifestum est quōd dominus non timuit perseuerare in confessione suæ veræ deitatis, nec diuertit sermonem ad deitatem per participationem: sed quum dixisset se verum Deum per essentiam (quod verificatur de ipso quatenus est filius dei) aperuit Iudæis & nobis q̄ etiam quatenus est filius hominis, est per gratiam vnionis verus Deus. & ad hoc intelligendum adduxit eos per illos qui dicti sunt dij per gratiam sermonis diuini. vnde non dedit Arrianis occasionem errandi, sed perſcrutandi ad intelligentiam suæ doctrinæ. Et quod hæc fuerit ad literam intentio domini, manifestatur per subsequētia verba. nam hæc quæ dixit de identitate suæ personæ quōd erat vnus Deus & homo, statim probat subiungendo: si non facio opera patris mei, nolite mihi credere: si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite: vt cognoscatis & credatis, quia pater in me est, & ego in patre. Vbi ex vnitae operationis suæ & patris, probat vnitatem substantialem sui & patris, quam prædixerat. Vnde etiam Iudæi auditis his, quia intelligebant hanc domini responsionē ad idem tendere quod dixerat (scilicet

Tentaculi vndeci mi

cet ego & pater vnum sumus) propter quod volebāt eum lapidare, non quicuerunt: sed his auditis, vt Euāgelista dicit, quærebant eū apprehendere, sed ipse exiuit de manibus eorum. Ex quo factō manifestius redditur quod diximus, scilicet quod sermo domini non erat ad diuertendum, sed ad manuducendum eos ad veritatem quam dixerat. Si enim fuisset diuersius sermo, non perstitissent vt apprehenderent eum, & lapidarent extra templum: vtpote persistentem in blasphemia. Et per hæc patet solutio ad quæsitā omnia. Hæc de primo.

Circa secundum ad Philippen. ij. scilicet, Qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed exinavit semetipsum formam serui accipiens: difficultas ex multis capitibus occurrit. Et primò quia impertinentia multa videntur hîc appositā. Quum enim Apostolus intenderet dice-

re Christum quum esset Deus semetipsum humiliasse ad incarnationem. &c. impertinens primum videtur quod æqualitatem ad Deū immisceat: sufficiebat enim dicere: Qui quum in forma Dei esset, exinaniuit semetipsum. &c. Rursus. Si æqualitas ad Deum inserenda erat: quorsum inseritur iudicium seu arbitrium de æqualitate? Satis enim fuisset dicere: Qui quum in forma Dei esset, & æqualis esset Deo, exinaniuit semetipsum. Iterum. Si æqualitatis arbitrium interponendum erat: quorsum de non rapina sermo hîc est: vbi ad humilitatis virtutem hortatur Apostolus Christi exemplo, non ad fugam vitiorum? Nec caret denique scrupulo: quorsum Apostolus incarnationem appellauit euacuationem ipsius filij, dicendo, exinaniuit semetipsum, quum nulla interuenerit euacuatō in hoc mysterio? Secundò, magna est difficultas circa contextum huius sermonis: nō enim

Quæstio secunda.

enim apparet ad quid respicit illa aduersatiua coniunctio sed, quum dicitur, sed exinaniuit semetipsum. videtur enim quod debuisset dicere, & tamē semetipsum exinaniuit: quoniam ex hoc dicto, qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo (quo dicto significatur quod Christus cognouit non rapina sed natura esse se æqualem Deo) consequenter subiungendum erat, & tamen exinaniuit semetipsum: & non subiungendum erat, sed exinaniuit semetipsum: quoniam nihil præmissum est, cui aduerferetur ly sed.

AD euidentiam huius sententiæ perspicere oportet prius intentionem & sensum: deinde ad verba descendere Apostoli. Intentio eius (vt ex contextu apparet) est exemplum humilitatis, qua superiores nobis inuicem nos arbitremur, ex Christi actione asserre. præmiserat enim, In humilitate superiores sibi inuicem ar-

bitrantes: & subiunxit exemplum de Christo cum casuali coniunctione dicens: Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu.

Exemplum autem Christi consistit in duobus. Primo, in mysterio incarnationis, de quo nunc est sermo: deinde in mysterio passionis, de quo post subiungitur, humiliavit semetipsum. Ex mysterio autem incarnationis intendit Apostolus humilitatis exemplum asserre, assignando rationem quare Christus recognouit Deum vt superiorem: & hoc directè seruit proposito suo, quo instruebat Philippenfes vt in humilitate superiores sibi inuicem arbitrarentur. nam si Christus quum sit Deus, arbitratus est Deum superiorem sibi: tantò magis homo debet hominem superiorem sibi arbitrari. Et quoniã Christo dño huiusmodi subiectio nõ cõuenit ex natura (quoniã ex natura æqualis deo) sed ex libero arbitrio quo voluit incarnari: ideo

Ientaculi vndecimi

Apostolus mira subtilitate radices ex parte rei & intellectus, humilitatis omnis & humilitatis istius singularis simè incarnationis in hac sententia tangit. Quod vt clarius intelligatur, recolendum est quòd humilitas ex parte rei confurgit ex aliqua minoritate : ex parte autem intellectus confurgit ex cognitione & iudicio illius minoritatis . ex hoc enim arbitror alium mihi superiorem, quia in aliquo minor sum illo:& recognosce me in aliquo minorem illo: si enim essem minor, & non recognoscerem me minorem, non propterea essem humilis . Et per oppositum si aliquam minoritatem habeo respectu alterius , & æqualem me illi facio seu iudico, rapinam committo. rapio enim æqualitatem quam non habeo , quum sim minor . Et hinc amplius sequitur : quòd si nos superiores nobis inuicem non arbitraremur, rapinam committeremus, quia quilibet minor quum sit alte-

ro , æqualem saltem se faceret illi , ac per hoc raperet æqualitatem. Quibus prælibatis sensus apostolicus est, quòd Christus quum Deus esset, non ex iudicio rapinæ æqualitatis diuinæ, sed ex propria voluntate recognouit deum superiorem, formam serui accipiens. Et per id quod dixit non ex iudicio rapinæ , excluditur primò omnis minoritas à filio Dei. Si enim minor in aliquo esset Deo , iudicium quod esset æqualis Deo, esset iudicium per rapinam: ac per hoc quòd non ex iudicio rapinæ æqualitatis diuinæ incarnatus est, declaratur quod non ex iudicio alicuius minoritatis in seipso, ac per hoc quòd non ratione alicuius minoritatis subiectus est Deo. Fuisset siquidem ex iudicio rapinæ diuinæ æqualitatis subiectus, si ex iudicio alicuius minoritatis in seipso subditus esset, arbitrans (& merito) rapinam, esse se æqualem deo, quo minorem se cognosceret. Sed non ex rapinæ iudicio, sed

ex mera

Quæstio secunda.

ex mera sua voluntate subiecit se Deo, formam serui accipiens. Excluditur secundo omnia cautela rapinæ æqualitatis diuinæ, siue quantum ad rem, siue quantum ad effectum, siue quantum ad æstimationem aliorum. Fuisset siquidem ex iudicio rapinæ huiusmodi incarnatus, si cauens ne Deo debitum honorem vsurparet sibi, aut cauens ne in affectum celsitudinis diuinæ veniret, aut cauens ne æstimeretur ab alijs Deus, formam serui accepisset. Sed omnis huiusmodi cautela excluditur ex hoc quod non rapinam arbitratus est esse se Deo æqualem in oibus & per omnia: hoc est ex hoc quod non ex iudicio rapinæ diuinæ æqualitatis quomodolibet, sed spontanea voluntate formam serui accepit. Et potest hæc sententia causam denotans subiectio uis Christi ad Deum, suam voluntatem, & non iudiciū de minoritate aliqua in se cognita, adhuc triplicem sensum habere. Primus est, in-

telligendo per æqualitatem ad Deum, æqualitatem intrinsecam. Et tunc est sensus: quod Christus quum in forma Dei esset, non ex iudicio rapinæ diuinæ æqualitatis (hoc est non ex iudicio quo cognosceret se rapere diuinam æqualitatem: quia non ex iudicio quo se recognosceret in aliquo minore patre, ut quia minor patre honorare voluerit patrem accipiendo formam serui) sed propria voluntate semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Aliter sensus est, intelligendo per æqualitatem ad Deum, æqualitatem puram: hoc est æqualitatem non adiunctam seruituti. Et tunc est sensus, quod Christus quum in forma Dei esset, non ex iudicio rapinæ æqualitatis pure (hoc est non quod iudicauerit rapinam, permanere se in pura æqualitate ad Deum) sed propria voluntate adiunxit seruitutem æqualitati, dum exinaniuit semetipsum formam serui accipiens. Et iuxta hunc sensum intendit dicere aposte-

Ientaculi vndecimi

Ius, quòd si Christus quum in forma dei esset, voluisset permanere patri equalis purè (hoc est æqualis sine adiuncta minoritate, quam per incarnationem sibi adiunxit) non commisisset rapinam, quoniam in forma dei erat: hoc est, quia deus verus erat. Et propterea nõ ratione alicuius debiti, aut defectus, aut minoritatis. & cæt. sed sola voluntate semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens: hoc est, facit seminorem, quum esset æqualis, non minuen- do æqualitatem, sed adiun- gendo æqualitati minori- tatem.

Et hic sensus vltimus qui includit primum & addit, magis videtur amplecten- dus ad literam: quia saluat ad literam tum proprietatem vocabulorum, tum claritatem & facilitatem sententiæ & exempli ad humi- litatem. Iuxta hunc siquidẽ sensum filius dei verè & pro- priè exinaniuit semetipsum: hoc est euacuauit personam suam, non aliquo intra suã

personam contento, sed pu- ritate æqualitatis ad pa- trè: nam vbi prius erat pa- tri æqualis, & nullo modo minor, modò est æqualis & minor. Et signanter dixit se- metipsum: quia ita suã per- sonam filius exinaniuit hoc est euacuauit puritate equa- litatis, q̄ nõ personã patris aut spiritus sancti euacuauit tali puritate. Spiritus enim sanctus æqualis patri ita est quòd nullo modo minor: & similiter pater ita est æqua- lis filio & spiritus sancto, q̄ nullo modo minor. Solus autem filius est qui est & æqualis & minor: quia se- metipsum exinaniuit: hoc est, euacuauit puritate equa- litatis diuinæ, formam ser- ui accipiens, hoc est adiun- gens æqualitati seruitutem.

Similiter iuxta hunc sen- sum sententia & facilis & clara est: vt decet epistolarẽ textum & præcipuè in exem- plis. Inuenitur siquidem ac- commodatum valde bene sic intellectum exemplũ Ie- su Christi ad humilitatem: ex hoc quòd quũ esset deus, & nollet

Quæstio secunda.

& nosset quòd non esset superbiæ rapina permanere in diuina æqualitate pura, voluit propria voluntate suam personã euacuare puritate æqualitatis, adiungendo sibi seruitutem qua patrem superiorem haberet. Si ipse sic fecit, quantò magis nos (quos oportet arbitrari rapinam, esse nos æquales alijs: quia minores in aliquo sumus) debemus superiores nobis inuicem arbitrari: Rursus, satisfacere quoq; inuenitur hoc exemplum præcedentibus immediate verbis: scilicet non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum: quoniam hinc habemus quod Christus Iesus quum esset filius Dei, non quæ sua sunt, scilicet diuinam æqualitatem puram considerauit seruandam, sed ad salutem aliorum exinaniuit semetipsum formam serui accipiens. Et si altius scrutatus fueris, inuenies maximum humilitatis exemplum: quoniam quum in forma dei esset, & secundum

dei formam nec haberet nec habere posset villo modo superiorem, secundum verò personam non haberet quoque superiorem, nec habere posset superiorem seruata puritate æqualitatis: maluit euacuare suam personam puritate æqualitatis formam serui accipiendo, vt haberet superiorem, quàm in suæ æqualitatis puritate persistere. Propter quod formalissimè Apostolus non dixit formam creatam, sed formam serui: vt æqualitati minoritatem seruilem adiunxisse intelligeres, non solum ad confundendam nostram superbiã, qua superiorem vllum, si fieri posset, nollemus, sed ad impellendum ad humilitatem, qua superiores nobis inuicem arbitremur, imò ad tandiu vacandum humilitatis affectui, donec sentiamus in nobis quod & in Christo Iesu sentimus: donec affectemus ob aliorum bonum superiores alios nobis facere, euacuando nos circumstantibus nos

Ientaculi vndecimi

condignitatibus nostris. & inferiorum aut etiam subditorum personas agendo, & si non semper extra saltem intus.

AD verba autem descendo, dicitur quod oportuit Apostolum meminisse æqualitatis dum tractaret de extremis, scilicet superiore & inferiore (dixerat enim superiores sibi inuicem arbitantes) æquale enim medium est inter maiorem & minorem. Oportuit quoque de arbitrio æqualitatis loqui: dum de causa rationali, hoc est agente à proposito tractabat. Rapinam quoque inseruit: quoniam rapina æqualitatis ita contrarium humilitatis significat, vt radicem humilitatis scilicet minoritatem ostendat. Et scito quod vt contextus planus literæ habeatur, negatio super verbū construenda est: ita quod litera sic ordinetur: Qui quum in forma Dei esset, non est arbitratus rapinam esse se æqualem Deo, siue æqualitate intrinseca, siue æqualitate

pura: hoc est, non ex iudicio rapinæ æqualitatis: sed semetipsum exinaniuit (in quo clauditur quod voluntariè se exinaniuit) formam serui accipiens. Et sic aduersatiua coniunctio habet cui aduersetur, dum causa aduersatur causæ: hoc est voluntas aduersatiuè ponitur ad non iudicium rapinæ. Verba enim hæc licet non per modum causæ inducantur quantum ad sensum verborum, vt causas tamen continentia intelligenda sunt. Et sic intellecta, per aduersatiuam cōiunctionem causa affirmata scilicet voluntas contraponitur causæ negatæ: scilicet non arbitrio rapinæ æqualitatis: & significatur quod non ex iudicio rapinæ, sed sponte exinaniuit semetipsum. Hæc de secundo.

Circa tertium Apocal. iij. Omnia creasti, & per tuam voluntatem erant & creata sunt: difficultas occurrit quo pacto verificatur hoc quod omnia quæ deus creauit, per suam voluntatem

Quæstio tertia.

voluntatem erant, & postea creata sunt. Dupliciter enim res dicuntur esse: vel in seipsis, vel in suis causis: sicut domus dicitur esse vel in se ipsa quando est facta, vel in mente artificis antequam fiat. Neutro autem modo verificari possunt hæc verba. Non de esse rerum in se ipsis: quia tale esse non habent antequam creatae sint: in textu autem dicitur, erant & creata sunt. Nec de esse in arte diuina: quoniam creatura secundum esse quod habet in Deo, est creatrix essentia, & est ipse Deus: iuxta illud Ioannis primo. Quod factum est in ipso, vita erat, ac per hoc non dependent secundum tale esse à voluntate Dei. Et consequenter falsum est dicere quòd per voluntatem tuam erant: sicut falsum est dicere quòd ipse Deus est per voluntatem suam. Debit enim dicere, & per naturam tuam erant, aut saltem per intellectum tuum erant.

AD hoc dicitur, quòd
pculdubio sermo iste

intelligitur de creaturis secundum quod sunt in mente Dei summi omnium artificis. Et quum obijcitur, quòd creaturæ non sunt in mente Dei per voluntatem Dei, sed per naturam seu intellectum eius: respondetur quòd creaturæ dupliciter intelliguntur esse in ipso summo opifice.

Primò, simpliciter & absolute, vt effectus sunt in causa à qua produci possunt.

Secundò vt effectus producendi sunt in causa. Et vt percipias hanc distinctionem, considera quòd præter creaturas productas & producendas, multa sunt alia in diuina potestate quæ posset producere, quæ tamen nunquã produxit nec producet. Et ex his cleua mentis oculos, & considera Deum gloriosum in duplici signatura naturæ, hoc est, considera primò ipsum secundum se, hoc est non considerata determinatione voluntatis eius ad producendum aliquas creaturas: & sic videbis omnes creaturas tam quande-

Ientaculi vndecimi

que productas seu produ-
cendas quàm nūquam pro-
ductas seu producendas ha-
bere esse in Deo vt in causa
potente illas producere. Et
loquendo de tali esse creatu-
rarum in Deo, dicēdum est
quòd sunt in Deo per natu-
ram, & non per voluntatem
Dei: quoniam hoc conue-
nit Deo ex sua natura, & nō
ex libero arbitrio. Si verò
consideres ipsum Deū glo-
riosum, deinde in secundo
figno (hòc est quum volun-
tas sua liberè determinauit
se ad producendum: ita istas
creaturas, puta que sunt, fue-
runt, sunt, aut erunt in hoc
mundo, quòd non alias que
nunquam fuerunt, sunt, aut
erunt) videbis differentiam
inter creaturas & creaturas
in Deo: in hoc quòd quædã
sunt in eo solùm in potētia,
quia scilicet possunt ab ipso
fieri: quædam verò sunt in
eo non solùm sic, sed etiam
vt producendæ: & quòd crea-
turæ quæ sunt in eo hoc se-
cundo modo scilicet vt pro-
ducendæ, per voluntatem
ipsius Dei habēt hunc essen-

di modum: quoniam ex li-
bera Dei voluntate quasi
trāsata sunt de ordine pos-
sibilium absolutè ad ordinē
producendorum quandoq;. Et
de creaturis secundum ta-
le esse Apoca. loquitur. Et
verum dicit, quoniam per
voluntatem Dei quæ creata
sunt, erāt producibilia, quā-
uis per naturam Dei erant
simpliciter possibilis. Et sic
creaturæ vt producendæ erāt
in arte dei per suam volun-
tatem, & creatę sunt per ean-
dem voluntatem.

Ad obiectionem autem
in oppositum, quòd creatu-
rę in Deo est creatrix essen-
tia & vita & cætera. Respon-
detur distinguendo, forma-
liter, vel identicè: hoc est,
quòd creaturæ in Deo se-
cundum illam rem in qua
sunt, non sunt per volunta-
tem, quia sic sūt ipsa deitas:
sed formaliter vt sunt produ-
cendæ, sunt per volunta-
tem: quemadmodum actus
liberi arbitrij diuini forma-
liter est per diuinam volun-
tatem in deo. Nam quia
vult, eligit: & idē ipse actus
iden-

Quæstio prima .

identicè (hoc est secundum rem quæ est) quia est ipsa deitas, per naturam est, non per voluntatem. Hæc de tertio. Budæ, die vigesima Aprilis.

M. D.

xxiiij.

INCIPIT duodecimū Ien- taculum : in quo quin- que tra- ctan- tur.

O C, C V R R V N T
duodecimò conside-
randa circa res gestas quin-
que.

Primum, Lucæ septimo,
quo pacto mulier peccatrix

stans lauerit pedes domini
lachrymis.

Secundum, vnde constet
ex Euangelio hanc mulie-
rem peccatricem esse Ma-
riam Magdalenam & sororè
Lazari.

Tertiū, Cur Marci octauo
dominus cæcum illumina-
uit paulatim, ita quòd pri-
mò imperfectè, dum dixit,
Video homines ambulantes
sicut arbores. Et secundò, im-
positione manuum perfectè
vt clarè videret omnia.

Quartū, cur Paulus Apo-
stolus tam primo ad Timo-
theum tertio quàm ad Ti-
tum primo tradens condi-
tiones requisitas ad Episco-
pum, tradit tātummodo po-
sitivas (puta sobrium, pru-
dentem & cetera. & nunquā
meminit conditionis com-
paratiuæ : scilicet quòd sit
dignior alijs.

Quintum, Cur tentator
Christi in prima & secunda
tentatione dixit, si filius dei
es : in tertia autem hoc non
dixit, sed ad maximum sce-
lus ausus est Christum pro-
uocare.

Ad pri-

Ientaculi duodecimi.

AD primum horum dicitur, & Lucas Evangelista exuberantiam fletus & lachrymarum in illa peccatrice descripsit ex hoc & non potuit continere lachrymas, imò lachrymarum profluuium, vsq; ad sui prostrationem ad pedes Christi: sed tanta erat commotio ad fletum, & affectus ad irrigandum pedes lachrymis, vt adhuc stans, id est erecta profluuium lachrymarum inceperit ad pedes emittere. Propter quod signanter Evangelista non dicit quòd stans rigauit pedes eius, sed q; stas cœpit rigare: significans per hoc incontinentiam & exuberantiam lachrymarum.

AD secundum dicitur, quòd ex Euangelio Marci vltimo, habetur Mariam Magdalenam esse illā, de qua Dominus eiecerat septem dæmonia. Et quoniam Marcus ideo descripsit eam à septem dæmonijs, vt denotaret dignitatem hominum peccatorum, qui ad Christum conuersi sunt, per hoc quòd Christus mulieri

olim tam peccatrici resurgens primò apparuit: consequens est vt per septem dæmonia intelligantur vniuersa vitia: vt Gregorius optimè exposuit: alioquin non fuissent ex hoc peccatores dignificati. Nam vexari corporaliter hominē à septem dæmonijs, non est peccatū, sed pœna: ac per hoc non fuisset denotata mulier peccatrix: sed mulier afflicta à dæmonijs. Quum itaq; Maria Magdalena, cui Christus resurgens primò apparuit, sit illa quæ vniuersis vitijs erat subiecta: & nulla alia legatur nisi illa quæ erat in ciuitate adeo peccatrix, vt etiam proprio nomine non meruerit nominari: rationalis valde apparet communis opinio eandem dicens Mariam Magdalenam, & peccatricem apud Lucā. Et confirmatur ex eo quòd Lucas ipse post lachrymas mulieris peccatricis, sequēti capitulo ponens mulieres Christi sequaces, ante omnes ponit Mariam Magdalenam: nominans eam iam Christi

Quæstio secunda.

Christi pedissequam, cuius peccatricis nomē tacuerat. Simile enim quid fecit de Matthæo euangelista: dum sedentem ad telonium nominat Leui, quem postea in catalogo apostolorum nominat Matthæum. Firmatur quoq; non solum eadem sententia, sed etiam quod ipsa fuerit soror Lazari, ex verbis Ioannis euangelistæ, dicentis de Maria sorore Lazari, Maria autem erat quæ unxit pedes Domini unguento. Ex tempore enim quo Ioannes hæc verba dixit, habetur ipsam fuisse, quæ olim unxerat pedes Domini unguento. Nam per hæc verba descripta est ante resurrectionem Lazari, ac per hoc ante tempus cœnæ in qua Lazarus resuscitatus vnus erat ex discumbentibus ante sex dies Paschæ, quando Maria iterum unxit pedes domini. Ex quo enim Ioannes scripturus erat cœnam illam & vnctionem quæ ibi facta postea fuit, non erat soror Lazari describenda per futuram vnctionem verbo

præteriti temporis, scilicet unxit: sed ad significandum præteritam vnctionem, quam descriptam sciebat à Luca Euangelista, descripsit eam à præterito actu: vt ad quantum gratiam sint peccatores à Christo admisi, significaret. Vnde & vtitur simili modo loquendi quo vtitur in descriptione aliarum personarum ex præteritis actibus. Quum enim describit Nicodemum sepelientem Christum, dicit quod ipse est qui venerat primum ad eum nocte. Et similiter quum describit Caypham iudicantem Christum, ait: Erat autem Cayphas qui consilium dederat Iudæis & cætera. Ita quoque de sorore Lazari dicit: Maria autem erat quæ unxit pedes Domini unguento, & exterfit capillis suis. Constat enim quod nulla alia pro tunc erat quæ unxit pedes dñi, & exterfit capillis suis, nisi peccatrix apud Lucam. Nec solum ex tempore, sed etiam ex loco idem confirmatur. Nam in eadem domo vtraque vnctio facta in-

finuat

Ientaculi duodecimi

finuat eandē esse personam vngentem, cui cōmoda erat illa domus. Prima siquidem vnctio facta est in domo Simonis Pharifæi. Secunda quoq; in domo Simonis leprosi: quia dominus curauit eum à lepra, vt glossa dicit. Ex quo apparet q̄ tam commoda imò & familiaris domus Simonis erat Mariæ sorori Lazari: vt fortè (quòd etiam aliqui putant) in eadem domo sub diuersa tamē cōtinuatione habitaret Maria Magdalena.

Quod extribus elici quodammodo potest. Primo, ex eo quòd domesticè videtur ingressa super conuiuantes, quando primùm rigauit pedes eius, vt cognouit quòd accubisset in domo Simonis Pharifæi, quasi nacta loci commoditatem. Secundò ex eo quòd quasi ad manum habēs dum cœnaretur ante sex dies Paschæ, accepit alabastrum vnguenti & cætera. Tertio, ex eo quòd in domo Simonis Martha ministrabat.

Et cōfirmatur adhuc ea-

dem sententia ex fiduciali augmento familiarium tactuum. Nam quum dominus Iesus à mulierum conuersatiōe esset tam alienus, vt discipuli videntes eum loqui cum Samaritana, mirarentur quòd cum muliere loquebatur: credibile non est quòd mulier aliqua ausa fuerit prima vice vngere caput ipsius: sed quòd mulier illa quæ prima vice pedes lachrymis lauit, & gratum suum officium fuisse experta est, dū audiuit propterea sibi dimissa esse peccata multa: post multū temporis animæ quior facta ex multis sibi monstratis benevolentia signis, & multis perceptis effectibus gratiæ spiritalis, tantum fiduciae acceperit, vt iterum pedes & caput simul vnxit: rationalis processus fiduciae admittit: qui vsque adeo excreuit, vt ad resurgentis domini amplexum amoris ardor magnitudoq; lætitię incitauerit: quum prohibita est à Domino dicente: Noli me tangere. Quod enim tūc

in am.

Quæstio tertia.

in amplexum ruere volebat, insinuat primò ipsa domini prohibitio: qui tamen non prohibuit eam osculari sibi pedes: quoniam scriptū est, Accesserunt & tenuerunt pedes eius. Attestari etiam dicitur incorrupta adhuc caro in sola fronte capitis eius perseverans: utpote quam dominus manu immortalitæ tetigit, prohibens eam. Noli me tangere, hoc est enim signum quòd vultum suum Magdalena non ad terram versus pedes dirigebat, sed nesciens quid faceret, ad amplexum. Et hæc dicta sint, ut percipiatur quòd vnamet persona fuit quæ primò pro remissione peccatorum lachrymis rigavit pedes eius: postea animæ quior facta ad caput vngendum ascendit: & post resurrectionem ardens magistri amore in amplexus ruere voluit. Huiusmodi enim fiducia progressus identitatē personæ monstrat. Et quum constat quòd Maria Magdalena fuit quæ fecit hunc vltimum actum: & quòd soror Lazari fuit

quæ fecit penultimum: & quæ peccatrix mulier quæ fecit primum: consequens ex hoc & tot alijs antedictis est, ut ex euangelicis dictis credamus vnam & eandem esse Mariam Magdalenam, sororem Lazari quæ erat in ciuitate peccatrix. ut Ecclesiasticum etiam officium testatur. Hæc de secundo.

AD tertium dicitur, quod ratio talis quasi imperfecti modi curandi fuit duplex, vna ex parte cæci: quia scilicet indispositus erat ad recipiendum subitam sanitatem perfectam: ut patet ex eo quòd ipse non rogabat pro seipso, sed alij rogabant pro eo. Hæc tamē causa non est sufficiens: quoniam legitur Dominum subito curasse paralyticum submissum per tegulas, ad fidem aliorum, ipso paralytico tacente.

Vnde altera causa ex parte domini simul cum prædicta concurrat: scilicet ut doceret nos miraculosa dei opera non solum esse quæ subito perfectè fiunt: sed etiam

proce-

Ientaculi duodecimi

procedendo de imperfecto ad imperfectum. Et quidem cæcus ille ita erat dispositus vt non esset capax perfectæ sanitatis vno ictu: sed paulatim sicut dispositio erat fidei & deuotionis, ita etiam paulatim sanitatis donum concessum est. Quod in paralytico non est obseruatū: quia ratio alia vrgebat: scilicet vt sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra hominibus dimittendi peccata.

Instruimur ergo ex hac per partes illuminatiōe cæci, recognoscere etiam diuinam gratiam, quum post uotum emissum ob sanitatem consequendā, paulatim sanifimus, similiter quum sanitatē animæ paulatim à Deo consequimur: procedentes de imperfecto ad minus imperfectū: & inde ad aliquā perfectionē: & inde ad aliā & cætera. Huiusmodi enim sanandi modum ex speciali gratia dei procedere ex hoc domini factō instruimur: & non solum ea quæ statim perfecta sunt opera diuino

esse tribuēda miraculo. Hęc de tertio.

AD quartum dicitur, q̄ Paulus Apostolus ad illius temporis Episcopos respexit, quando episcopatus nō erat honoris, sed oneris: non habebat annexum beneficium bonorum temporalium, sed erat tantum superintēdens spiritualibus, & temporalium per diaconos administrator. In impositione autem onerum sufficit eligere idoneum ad tale onus sustinendum, & non oportet digniorem alijs preferre: quoniam ratio exigēs conditionem comparatiuā (scilicet q̄ sit alijs dignior) fundatur super exhibitionē boni debiti: onus autē non clauditur sub genere bonorum, sub quo claudūt honores, dignitates, beneficia, & cætera. Sed hæc responsio licet vera dicat, non tamen satisfacit: quoniam Apostolus scripsit epistolas ad instruenda non solum illa tempora, sed omnia succedētia. Similiter non satisfacit responsio, dicens quod locus

ab au -

Quæstio quarta.

ab authoritate negatiuè parū aut nihil valet: & sic per hoc quòd Paulus tacuit conditionem comparatiuam, non potest deduci, ergo conditio comparatiua non requiritur. Deficit siquidem hæc responsio in proposito propter duo.

Primò, quia Titus plus quàm legitimam excusationem habuisset erroris sui, præficiendo Episcopos & non adhibendo diligentiam vtrum sit aliquis dignior. Nam Paulus Apostolus scribit ei quòd instituat Episcopos in Creta: & dat ei regulam circa conditiones eligendorum ad Episcopatū. Nul- lus certè culpæ posset Titum præficiendum Episcopos iuxta regulam Pauli præcise, ac per hoc non cunctantem de comparatiuis, potuisset enim semper dicere: feci iuxta regulam à te mihi traditam: tu in culpa es si insufficienter me instruxisti.

Secundò, quia ipse Paulus Apostolus Actuum vigesimo ait ad Ephesios in persona omniū quibus præ-

dicauerat. Mundus sum à sanguine omniū. Non enim subterfugi quòd minus annunciarer omne consilium Dei vobis. Quomodo namq; omne cōsiliū Dei annunciasset, si tradendo regulam de eligendis Episcopis, tam necessariam conditionem tacuisset?

Dicendum ergo videtur, quòd propterea Paulus Apostolus hanc conditionem comparatiuam tacuit, quia per se loquendo non est necessaria. Dico autem per se: quia Episcopatus dupliciter considerari potest. Vel secundū id quod conuenit ei per se: vel secundum sibi annexa. Et siquidem cōsideretur secundum sibi annexa (scilicet superioritatem, honorem, dignitatem, beneficium ecclesiasticum) sic est in genere bonorum. Et quoniam huiusmodi annexa sunt communia bona Ecclesiastica, & debita membris Ecclesiæ vt distribuantur illis: idcirco secundum hæc exigitur con-

Ientaculi duodecimi

ditio comparatiua: vt scilicet digniori maiora dentur, & oppositum facere, est vitium acceptionis personarum. Et iuxta hoc intelligenda est doctrina dicentiũ quòd oportet in foro conscientie eligere digniorem ad hoc, & non sufficit eligere bonum seu dignum: quia vitium acceptionis personarum est exhibere bona debita sic, vt minus dignus præponatur magis digno. Si verò consideretur Episcopatus secundum id quod conuenit sibi per se, sic est in genere onerum: vt patet ex actu sibi proprio, qui est pacifere oues & agnos Christi: iuxta verbum domini Ioannis ultimo. Hoc enim onerosum manifestè est, & purè onerosum. Propter quod dominus voluit, quòd Petrus ex amore quem haberet ad ipsum dominum, subiret tale onus. Et Paulus Apostolus docet dicens, Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat: non bonam dignitatem, non gradum, non beneficium, non hono-

rem & cætera. sed opus tantum, ac per hoc onus. Vnde & merces operario debetur: iuxta illud Matthæi vigesimo, Voca operarios, & redde illis mercedem. Nec obstat puritati oneris, quòd pastorale officium gradum potestatemq̄, superiorem per se supponit, aut constituit: quoniã huiusmodi gradus ac potestas non concurrunt vt bonum personæ quæ assumitur ad pastorale onus: quia non datur ei vt bene sibi sit, sed propter necessitatem aut vtilitatem ouium. Et vt vnico dicatur verbo, totum pastorale officium ordinatur per se ad bonum non pastoris sed Ecclesiæ Christi: ac per hoc in genere non bonorum, sed onerum distribuendorum personis Ecclesiasticis, per se loquatur. Considerando itaque Episcopatum per se, nulla apparet ratio quòd requiratur conditio comparatiua: nam ex parte personæ quæ eligitur, cessat ratio acceptionis personarum: quia non distribuitur commune bonum,

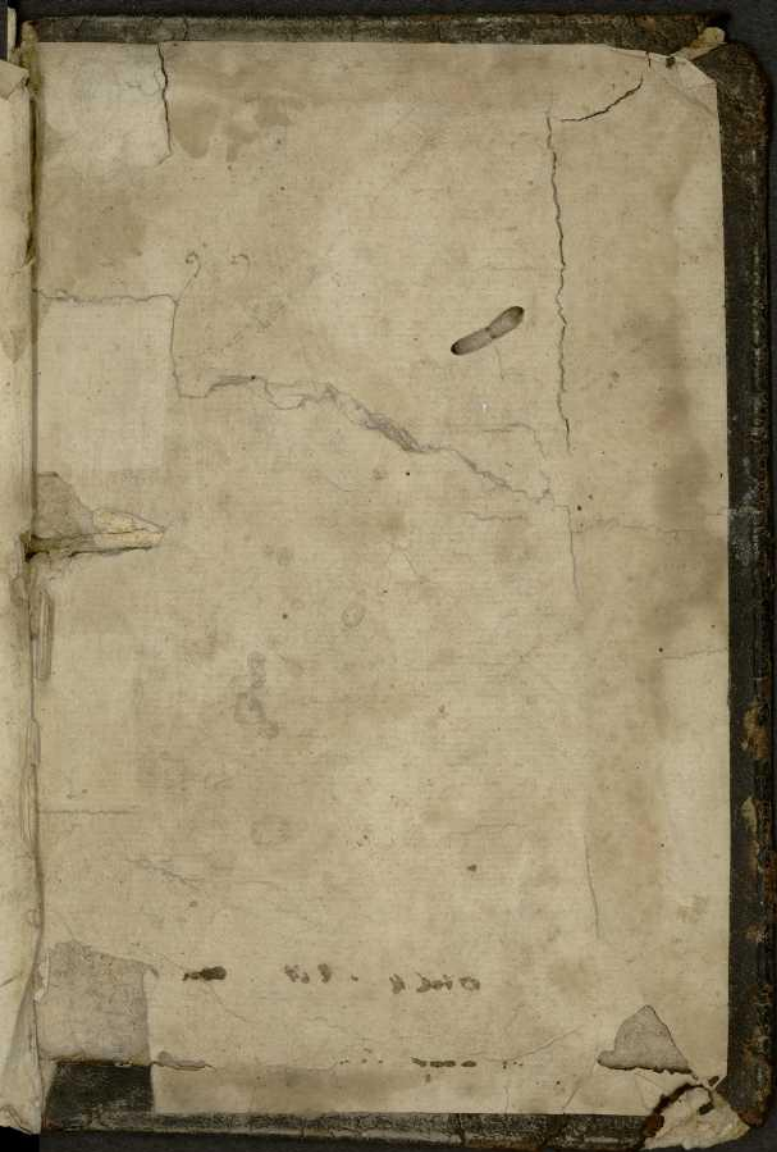
Ignorantia, est privatio scientiæ possibilis.

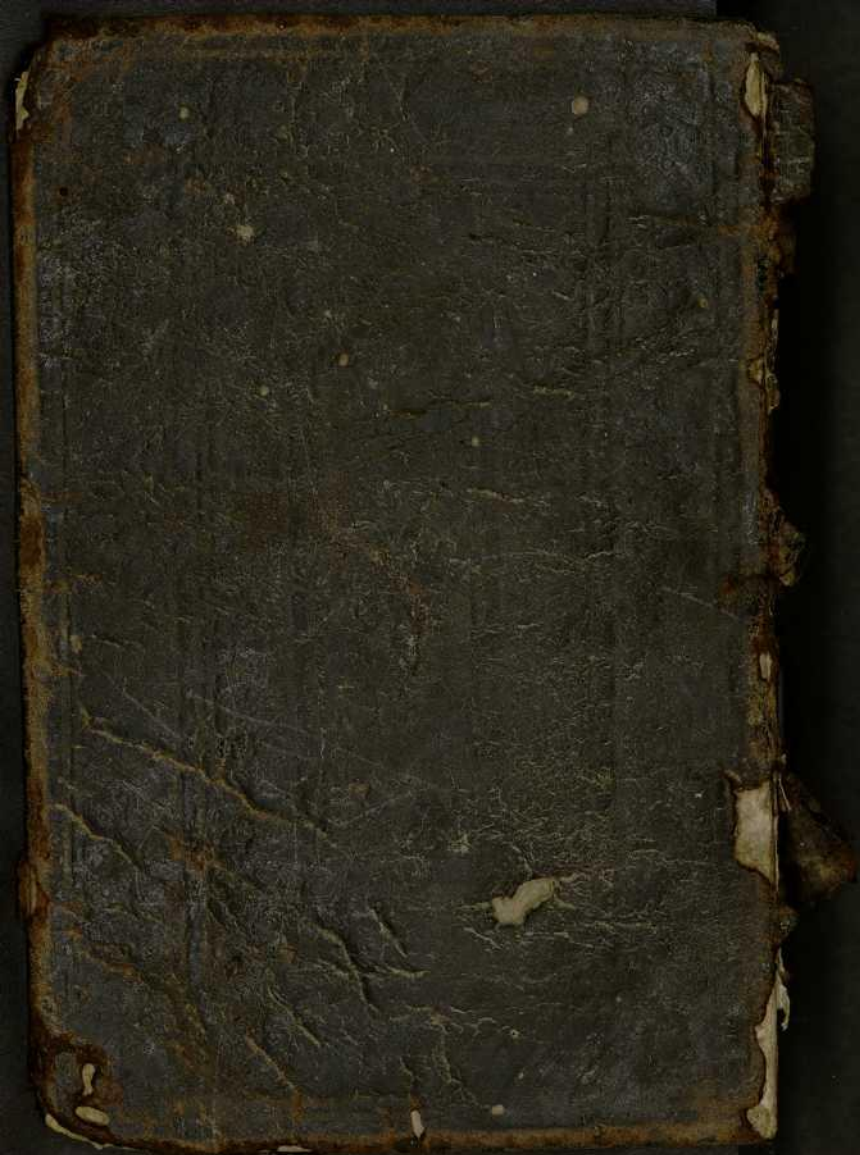
Fin.

Suon.

P. m. d. l. s. s.

co. m. l. 750. p. m. o.

85
33

6.638

THE
MUSEUM
OF
THE
CITY OF
NEW YORK
AND
THE
MUSEUM OF
THE
CITY OF
BOSTON

10-9

818

Excommunicatio.

stodia diligenti cum ab eis fuerint requisiti, excommunicantur.

Secundò, Omnes prædicti rectores, si prædictas personas pestíferas non duxerint vel duci fecerint sine mora postquam fuerint requisiti, in potestaté seu carcerem Episcoporum seu inquisitorum, vel ad aliquem alium locum de quo ipsi vel aliqui ex ipsis mandauerint infra eorum dominorū vel rectorum districtum; vbi per viros catholicos à præfatis Episcopis vel inquisitoribus vel eorundem aliquo deputatos, sub arcta & diligenti custodia teneantur, donec eorū negocium per iudicium Ecclesiæ terminetur, sunt excommunicati.

Tertiò, Omnes supradicti rectores & eorū officiales & nuncij, si de heresi ab episcopis vel inquisitoribus condemnatos, & eorū brachio derelictos, nō statim cœperint indilatē adiuersione debita puniendos, nō obstantibus appellationibus prædictorum, sunt excommunicati.

Quartò, Omnes supradicti rectores & officiales si captos pro crimine heresis, absq; dictorū Episcoporum seu inquisitorū aut saltem alterius eorum licentia vel mandato, à captione vel carcere liberauerint, sunt excommunicati.

Quintò, Omnes prædicti rectores ipsorumq; officiales, si de crimine heresis (quum merè sit Ecclesiasticum) cognouerint quoquo modo vel iudicauerint, sunt excommunicati.

Sextò, Omnes supradicti si executionem pro huiusmodi crimine à diocesanis vel inquisitore iniunctam, proptè (prout ad suum spectat officium) facere detractent, vel diocesani seu inquisitoris iudiciū, sententiā seu processum directè vel indirectè impedire præsumant, sunt excommunicati.

Septimò, Oēs supradicti q; præfato fidei negotio, episcopo vel inquisitori incumbēti se opponere præsumpserint, vel ipsum aliquo modo impedire, sunt excommunicati.

Octauò,